

CATECHISMVS,
Ex Decreto Concilii Tridentini,
AD PAROCHOS,
PII QVINTI PONT. MAX.
IVSSV EDITVS.

ROMAE,
In ædibus Populi Romani,
apud Paulum Manutium,
M D L X V I.
CVM PRIVILEGIO PII V. PONT. MAX.

PII V. PONT. MAX.
PRIVILEGIVM.

MOTV proprio &c. Pastorali officio cupiẽtes quam diligentissime possumus diuina adiuuante gratia fungi, & ea, quæ Sacro Tridẽtino Concilio statuta, & decreta fuerunt, exequi, curauimus, ut a dilectis aliquot Theologis in hac alma Vrbe componeretur Catechismus: quo Christi fideles de eis rebus, quas eos nosse, profiteri, & seruare oporteret, Parochorũ suorum diligentia edocerentur. Qui liber cum Deo iuuante perfectus, in lucem edendus sit: prouidendum duximus, ut quàm diligentissime, & fidelissime imprimatur. Itaque in hac alma Vrbe eum potissimum imprimi uoluimus dilecti filij Pauli Manutij diligentia, qui alios ecclesiasticos libros hic imprimere solet. Quia uero, si alibi imprimeretur, euenire posset, ut non pari fide, ac diligentia talis argumenti liber imprimeretur: ob hanc causam, & quia etiam indemnitati, ut æquum est, consultum uolumus ipsius Manutij, qui in eo imprimendo magnos sumptus fecit, & multum laboris suscepit: uniuersis, & singulis librorum impressoribus, & bibliopolis tam extra, quam intra Italiam, sub excommunicationis latæ sententiæ pœna, nostris uero, & Sanctæ Romanæ Ecclesiæ temporali ditioni immediate, mediateue subiectis, etiam sub pœna quingentorum ducatorum auri, Fisco nostro applicandorum, & amissionis librorum, ipso facto etiam sine declaratione cuiusquam Iudicis incurrenda, inhibemus, & interdicimus ne quis prædictũ Catechismum latinum, aut in uulgarem sermonem translatum, intra quinquennium proximũ possit imprimere, uel ab aliis impressum uendere, ac ne post quinquennium quidem absque licentia nostra, & Sedis Apostolicæ: Mandantes dilectis filiis nostris Camerario, & Vicario Vrbis, necnon Gubernatori, Senatori, Cameræ Apostolicæ causarum Auditori, & aliis Vrbis ordinariis Iudicibus, Legatisque, Vicelegatis, Gubernatoribus,

Potestatibus terrarum Sanctæ Romanæ Ecclesiæ, Baricellisque earundem, ac uenerabilibus fratribus singularum extra terras prædictas ciuitatum Archiepiscopis, & Episcopis, eorumque vicariis: ut, quotiens ipsius Pauli nomine requisiti fuerint, ei efficacis defensionis præsidio assistentes præmissa omnia, & singula contra inobedientes, & contrauenientes ad executionem censurarum, & pœnarum prædictarum, omni, & quacumque appellatione remota, procedant, & quilibet eorum procedat, inuocato etiam, si opus fuerit, auxilio brachii secularis. Quia uero difficile esset hanc nostram cedulam originalem ad singula loca deferri: uolumus quod de eius tenore, quod ad prohibitionem nostram huiusmodi attinet, credi debeat exemplis in ipsis libris imprimédis, quodque præsentis nostri Motus proprii, etiam absque illius registratura, sola signatura sufficiat, & ubique fidem faciat in iudicio & extra, quacunque regula, siue constitutione Apostolica contraria non obstante: Non obstantibus constitutionibus, & ordinationibus Apostolicis, priuilegiis quoque, indultis quibuscumque aliis in contrarium fortasse facientibus.

Placet Motu proprio M.

Dat. Romæ apud Sanctum Marcum, septimo Kalend. Octobr. anno primo.

CATECHISMVS,
EX DECRETO CONCILII TRIDENTINI,
AD PAROCHOS,
S.mi D. N. PII QVINTI IVSSV EDITVS.

A EST humanæ mentis, & intelligentiæ ratio, ut, cum alia multa, quæ ad diuinarum rerum cognitionem pertinent, ipsa per se, magno adhibito labore, & diligentia, inuestigauerit, ac cognouerit, maximam tamen illorum partem, quibus æterna salus comparatur, cuius rei in primis causa homo conditus, atque ad imaginem & similitudinem Dei creatus est, naturæ lumine illustrata cognoscere, aut cernere numquam potuerit. Inuisibilia quidem Dei, ut docet Apostolus, a creatura mundi per ea, quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur: sempiterna quoque eius uirtus, & diuinitas: uerum mysterium illud, quod absconditum est a sæculis, & generationibus, ita humanam intelligentiam superat, ut, nisi manifestatum fuisset sanctis, quibus uoluit Deus fidei munere notas facere diuitias gloriæ sacramenti huius in gentibus, quod est Christus, nullo studio homini ad eam sapientiam aspirare licuisset. Cum autem fides ex auditu concipiatur, perspicuum est, quam necessaria semper fuerit ad æternam salutem consequendam, doctoris legitimi fidelis opera, ac ministerium: siquidem dictum est; Quo modo audient sine prædicante? quo modo uero prædicabunt, nisi mittantur? & quidem ab ipsius mundi origine, clementissimus ac benignissimus Deus suis numquam defuit, sed multifarie, multisq. modis locutus est patribus in prophetis, eisque pro temporum conditione ad cælestem beatitudinem certum, ac directum iter monstrauit. Sed quoniam prædixerat, daturum se doctorem iustitiæ in lucem gentium, ut esset salus eius usque ad extremum terræ, nouissime locutus est nobis in filio, quem etiam, uoce e cælo delapsa a magnifica gloria, iussit ut omnes audirent, eiusque præceptis obtemperarent. Deinde uero Filius alios dedit apostolos, alios prophetas, alios pastores, & doctores, qui uerbum uitæ annunciarent, ne circumferremur tamquam paruuli, fluctuantes omni uento

Ad Rom. 1. *Ad Col. 1.* *Ad Rom. 10.* *Rom. 10.* *Ad Heb. 1.* *Esai. 49.* *Ad Heb. 1.* *2. Pet. 1.* *Ad Eph. 4*

doctrinæ, sed firmo fidei fundamento adhærentes, coædificaremur in habitaculum Dei, in Spiritu sancto.

Verba Pastorum Ecclesiæ tanquam Dei uerba recipienda.

Ac ne quis uerbum auditus Dei ab Ecclesiæ ministris, tamquam uerbum hominum, sed, sicut uere est, uerbum Christi acciperet, ille ipse saluator noster tantam auctoritatem eorum magisterio tribuendam esse statuit, ut diceret: Qui uos audit, me audit: & qui uos spernit, me spernit. *Luc.10.* quod quidem non de iis tantum, quibuscum sermo habebatur, intelligi uoluit, uerum de omnibus etiam, qui legitima successione docendi munus obirent, quibus se omnibus diebus usque ad consummationem sæculi affuturũ esse pollicitus est. *Matt.28.* At uero, cum hæc diuini uerbi prædicatio numquam intermitti in Ecclesia debeat, tum certe hoc tempore maiori studio, & pietate elaborandum est, ut sana, & incorrupta doctrina, tamquam pabulo uitæ, fideles nutriantur, & confirmentur. *1.Ioan.4* exierunt enim falsi prophetæ in mundum, de quibus dixit Dominus: *Hier.23.* Non mittebam prophetas, & ipsi currebant: non loquebar ad eos, & ipsi prophetabant, ut uariis doctrinis & peregrinis, Christianorum animos deprauarent. Qua in re illorũ impietas omnibus Satanæ artibus instructa, tam longe progressa est, ut nullis fere certis finibus cõtineri posse uideatur. ac, nisi saluatoris nostri præclara illa promissione niteremur, qui se adeo stabile Ecclesiæ suæ fundamentum posuisse affirmauit, *Mat.16.* ut portæ Inferi aduersus eam præualere numquam possint: maxime uerendum esset, ne hoc tempore, tot undique hostibus obsessa, tot machinis tentata, & oppugnata, concideret.

Quo astu hæretici sint usi ad impia dogmata infundenda.

Nam ut omittamus nobilissimas prouincias, quæ olim ueram, & catholicam religionem, quam a maioribus acceperant, pie, & sancte retinebant, nunc autem derelinquentes uiam rectam, errauerunt, atque in eo se maxime pietatem colere palam profitentur, quod a patrum suorum doctrina quamlongissime recesserunt, nulla tam remota regio, aut tam munitus locus, nullus Christianæ reip. angulus inueniri potest, quo hæc pestis occulte irrepere non tentarit. Qui enim fidelium mentes corrumpere sibi proposuerunt, cum fieri nullo modo posse intelligerent, ut cum omnibus coram colloquerẽtur, & in eorum aures uenenatas uoces infunderent, idem alia ratione aggressi, multo facilius, ac latius impietatis errores disseminarunt. Nam præter illa ingentia uolumina, quibus catholicam fidem euertere conati sunt, a quibus tamen cauere, cum apertam hæresim continerẽt, non magni fortasse laboris, ac diligentiæ fuit, infinitos etiam libellos cõscripserunt: qui cum pietatis speciem præse ferrẽt, incredibile est,

quam

quam facile incautos simplicium animos deceperint. Quamobrem Patres œcumenicæ Tridentinæ Synodi, cum tanto, & tam pernicioso huic malo salutarem aliquam medicinam adhibere maxime cuperent, non satis esse putarunt, grauiora catholicæ doctrinæ capita contra nostri temporis hæreses decernere, sed illud præterea sibi faciendum censuerunt, ut certam aliquam formulam & rationem Christiani populi ab ipsis fidei rudimentis instituendi, traderent, quam in omnibus ecclesiis illi sequerentur, quibus legitimi Pastoris, & doctoris munus obeundum esset. Multi quidem adhuc in hoc scriptionis genere cum magna pietatis & doctrinæ laude uersati sunt: sed tamen Patribus uisum est maxime referre, si liber sanctæ Synodi auctoritate ederetur, ex quo Parochi, uel omnes alii, quibus docendi munus impositum est, certa præcepta petere, atque depromere ad fidelium ædificationem possint; ut, quemadmodum unus est Dominus, una fides, ita etiam una sit tradendæ fidei, ad omniaq; pietatis officia populum Christianum erudiendi, communis regula, atque præscriptio. *Trid. Syn.*

Ergo cum multa sint, quæ ad hanc rationem pertinere uideantur, nemo existimet illud sanctæ Synodo propositum fuisse, ut omnia Christianæ fidei dogmata, uno libro comprehensa, subtiliter explicarentur: quod ab iis fieri solet, qui se profitentur uniuersæ religionis institutionem, & doctrinam tradere: id enim & infiniti pene operis fuisset, & instituto minus conuenire perspicuum est: sed quoniam Parochos, sacerdotesque, animarum curatores, earum rerum cognitione instruendos suscepit, quæ pastoralis muneris maxime propriæ sunt, & ad fidelium captum accommodatæ, ea tantum in medium afferri uoluit, quæ hac in re pium Pastorum studium, si in difficilioribus diuinarum rerum disputationibus non ita uersati fuerint, adiuuare possent. Quæ cum ita sint, antequam ad ea singillatim tractanda accedamus, quibus huius doctrinæ summa continetur, institutæ rei ordo postulat, ut pauca quædam exponantur, quæ Pastores considerare, sibique ante oculos proponere in primis debent; ut sciant, quonam, ueluti ad finem, omnia eorum consilia, labores, studia referenda sint; quo ue pacto id, quod uolunt, facilius consequi, & efficere possint. Illud igitur primum uidetur esse, ut semper meminerint, omnem Christiani hominis scientiam hoc capite comprehendi, uel potius, quemadmodum saluator noster ait, Hæc est uita æterna, ut cognoscant te solum uerum Deum, &, quem misisti, Iesum Christum. Quamobrem in *Catechismus cur editus.* *Ioan. 17.*

eo præcipue ecclesiastici doctoris opera uersabitur, ut fideles scire
2.Cor.2. ex animo cupiant Iesum Christum, & hunc crucifixum, sibique cer
to persuadeant, atque intima cordis pietate & religione credant,
Act.4. aliud nomen non esse datum hominibus sub cælo, in quo oporteat
nos saluos fieri, siquidem ipse propitiatio est pro peccatis nostris.
1.Ioan.2. At uero quia in hoc scimus, quoniam cognouimus eum, si manda-
ta eius obseruemus, proximum est, & cum eo, quod diximus, maxi-
me coniunctum, ut simul etiam ostendat, uitam a fidelibus non in
otio & desidia degendam esse, uerum oportere, ut quemadmodum
1.Ioan.2. ipse ambulauit, ita & nos ambulemus, sectemurque omni studio iu-
stitiam, pietatem, fidem, charitatem, mansuetudinem; dedit enim
Ad Tit.2. semetipsum pro nobis, ut nos redimeret ab omni iniquitate, &
mundaret sibi populum acceptabilem, sectatorem bonorum ope-
rum, quæ Apostolus Pastoribus præcipit, ut loquantur, & exhorten
Mat.22. tur. Cum autem Dominus, ac saluator noster non solum dixerit, sed
etiam exemplo suo demonstrarit, legem, & prophetas ex dilectione
1. ad Tim.1. pendere, Apostolus deinde confirmarit, charitatem esse finem præ-
Ad Rom.13 cepti, ac legis plenitudinem, dubitare nemo potest, hoc, tamquam
præcipuum munus, omni diligentia curandum esse, ut fidelis po-
pulus ad immensam Dei erga nos bonitatem amandam excitetur, ac
diuino quodam ardore incensus, ad summum illud & perfectissi-
mum bonum rapiatur; cui adhærere, solidam, & ueram felicitatem
Psal.72. esse is plane sentiet, qui illud prophetæ dicere poterit: Quid enim
1. ad Cor.12 mihi est in cælo, & a te quid uolui super terram? Hæc nimirum est
uia illa excellentior, quam idem Apostolus demonstrauit, cum
1. ad Cor.13 omnem doctrinæ, & institutionis suæ rationem ad charitatem; quæ
numquam excidit, dirigeret. Siue enim credendum, siue sperandum,
siue agendum aliquid proponatur, ita in eo semper charitas Domini
nostri cõmendari debet, ut quiuis perspiciat, omnia perfectæ Chri-
stianæ uirtutis opera non aliunde, quam a dilectione ortum habere,
neque ad alium finem, quam ad dilectionem referenda esse.

Catechismi doctrina ad captum cuiusque accommodata. Cum autem in omni re tradenda plurimum intersit, utrum hoc,
an illo modo aliquid doceas, tum uero hoc in Christiani populi in-
stitutione maximi momenti existimandum est. Obseruãda est enim
audientium ætas, ingenium, mores, condicio, ut qui docendi mu-
1. ad Cor.9. nus exercet, omnia omnibus efficiatur, ut & omnes Christo lucrifa-
1. ad Cor.4. ciat, & se ipsum fidelem ministrum, & dispẽsatorem probare possit,
Mat.25. ac ueluti seruus bonus, & fidelis, dignus sit, qui super multa consti-
tuatur a Domino. Neque uero unius tantum generis homines fidei

ſuæ cõmiſſos eſſe arbitretur, ut præſcripta quadam, & certa docendi formula erudire, atque ad ueram pietatem inſtituere æque omnes fideles poſſit: ſed cum alij ueluti modo geniti, infantes ſint, alij in Chriſto adoleſcere incipiant, nonnulli uero quodam modo confirmata ſint ætate, neceſſe eſt diligenter conſiderare, quibus lacte, quibus ſolidiore cibo opus ſit, ac ſingulis ea doctrinæ alimenta præbere, quæ ſpiritum augeant, donec occurramus omnes in unitatem fidei, & agnitionis filii Dei in uirum perfectum, in menſuram ætatis plenitudinis Chriſti. Id uero Apoſtolus in ſe ipſo omnibus obſeruandum indicauit, cum dixit, ſe Græcis, & barbaris, ſapientibus, & inſipientibus debitorem eſſe; ut uidelicet intelligerent, qui ad hoc miniſterium uocati ſunt, ita in tradendis fidei myſteriis, ac uitæ præceptis, doctrinam ad audientium ſenſum, atque intelligentiam accommodari oportere, ut cum eorum animos, qui exercitatos ſenſus habent, ſpirituali cibo expleuerint, ne interim paruulos fame perire patiantur, ut qui panem petant, & non ſit qui frangat eis. Neque uero cuiuſquam ſtudium in docendo retardari debet, propterea quod interdum neceſſe ſit auditorem earum rerum præceptis inſtrui, quæ leuiores, & humiliores uidentur, nec ſine moleſtia ab ijs poriſſimum tractari ſolent, quorum animus in ſublimium rerum contemplatione uerſatur, ac conquieſcit. Nam ſi ipſa æterni patris ſapientia in terras deſcendit, ut in carnis noſtræ humilitate cæleſtis uitæ præcepta nobis traderet; quem non compellat charitas Chriſti, ut paruulus fiat in medio fratrum ſuorum, & tamquam nutrix fouens filios ſuos ita cupide proximorum ſalutem deſideret, ut, quod de ſe ipſo Apoſtolus teſtatur, eis uelit non ſolum euangelium Dei, ſed etiam animam tradere?

1. Pet. 2. *1. ad Cor. 3.* *Ad Heb. 5.* *Ad Eph. 4.* *Ad Rom. 1.* *Thren. 4.* *1. ad Theſ. 2.* *1. ad Theſ. 2.*

Omnis autem doctrinæ ratio, quæ fidelibus tradenda ſit, uerbo Dei continetur, quod in ſcripturam, traditioneſque diſtributum eſt. Itaque in harum rerum meditatione Paſtores dies, noctesque uerſabuntur, memores illius D. Pauli admonitionis, quam ad Timotheum ſcriptam, omnes, quicumque animarum curæ præpoſiti ſunt, ad ſe pertinere exiſtimabunt. eſt autem hæc admonitio in hunc modum. Attende lectioni, exhortationi, & doctrinæ: eſt enim omnis ſcriptura diuinitus inſpirata utilis ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum in iuſtitia, ut perfectus ſit homo Dei, ad omne opus bonum inſtructus. Sed quoniam, quæ diuinitus tradita fuerunt, multa ſunt, & uaria, ut nec ita facile aut animo comprehendi, aut etiam, mente comprehenſa, memoria

Doctrina fidei catholicæ cõtinetur ſcriptura & traditionibus: tum de Symbolo, Sacramentis, Decalogo, oratione Dominica. *1. ad Tim. 4.* *2. ad Tim. 3.*

teneri poſsint, ut cum ſe obtulerit docēdi occaſio, eorum parata ſit & prompta explicatio, ſapientiſsime maiores noſtri totā hanc uim, & rationem ſalutaris doctrinæ, in quatuor hæc capita redactam, diſtribuerunt, apoſtolorum Symbolum, Sacramēta, Decalogum, Dominicam orationem. nam omnia, quæ Chriſtianæ fidei diſciplina tenenda ſunt, ſiue ad Dei cognitionem, ſiue ad mundi creationem & gubernationem, ſiue ad humani generis redemptionē ſpectent, ſiue ad bonorum præmia, & malorum pœnas pertineant, Symboli doctrina continentur. Quæ autem ſigna ſunt, & tamquam inſtrumenta ad diuinam gratiam conſequendam, hæc ſeptem ſacramentorum doctrina complectitur. Iam uero quæ ad leges referuntur, 1 ad Tim. 1. quorum finis eſt charitas, Decalogo deſcripta ſunt. Quidquid denique ab hominibus optari, ſperari, ac ſalutariter peti poſsit, id Dominica precatione comprehenditur. Quare ſequitur, ut, explanatis quatuor his quaſi communibus ſacræ ſcripturæ locis, nihil fere ad eorum intelligentiam, quæ Chriſtiano homine diſcenda ſunt, deſiderari poſsit. Itaque uiſum eſt monere Parochos, ut, quoties uſu uenerit, ut aliquem interpretentur euangelij, uel quemuis alium diuinæ ſcripturæ locum, intelligant, eius loci, quicumque is fuerit, ſententiam cadere ſub unum aliquod quatuor illorum capitum, quæ diximus, quo tamquam ad eius doctrinæ fontem, quod explicandum ſit, confugient. exempli cauſa, ſi explanandum ſit illud Luc. 21. euangelium primæ dominicæ Aduentus: Erunt ſigna in ſole & luna &c. quæ ad eam rationem pertinent, tradita ſunt illo Symboli articulo, Venturus eſt iudicare uiuos, & mortuos: quibus inde aſſumptis Paſtor una eademque opera fidelem populum & Symbolum, & Euangelium docebit. Quare in omni docendi, & interpretandi munere, hanc conſuetudinem tenebit dirigendi omnia ad prima illa quatuor genera, ad quæ referri uniuerſam diuinæ ſcripturæ uim, atque doctrinam diximus.

DOCENDI autem ordinem eum adhibebit, qui & perſonis, & tempori accommodatus uidebitur: nos Patrum auctoritatem ſecuti, qui initiandis Chriſto domino, & in eius diſciplina inſtituēdis hominibus, a fidei doctrina initium fecerunt, operæpretium duximus, quæ ad fidem pertinent, prius explicare. Sed quoniam in diuinis litteris multiplex eſt fidei ſignificatio, hic de ea loquimur, cuius ui omnino aſſentimur iis, quæ tradita ſunt diuinitus. Hanc autem ad ſalutem conſequendam eſſe neceſſariam, nemo iure dubitabit, præſertim cum ſcriptum ſit: Sine fide impoſsibile eſt

placere Deo. Cum enim finis, qui ad beatitudinem homini propo- Ad Heb. 11.
situs est, altior sit, quam ut humanæ mentis acie perspici possit, ne-
cesse ei erat, ipsius a Deo cognitionem accipere. Hæc uero cogni-
tio nihil aliud est, nisi fides, cuius uirtus efficit, ut id ratum habea-
mus, quod a Deo traditum esse sanctissimæ matris Ecclesiæ aucto-
ritas comprobarit. nulla enim fidelibus potest accidere dubitatio
in iis, quorum Deus auctor est, qui est ipsa ueritas. ex quo intelli-
gimus quantum inter hanc fidem, quam Deo habemus, intersit, &
illam, quam humanæ historiæ scriptoribus adhibemus. Fides au-
tem, quamquam late pateat, & magnitudine, ac dignitate differat,
(est enim sic in sacris litteris: Modicæ fidei quare dubitasti? &, Ma- Mat. 14.
gna est fides tua: &, Adauge nobis fidem: item, Fides sine operibus Luc. 17. Matt. 15.
mortua: &, Fides, quæ per charitatem operatur) tamen est idem ge- Ad Gal. 5.
nere, & diuersis fidei gradibus eadem definitionis uis, & ratio con- Iacob. 2.
uenit. Quam uero fructuosa sit, & quantam ex ea utilitatem capia- Mar. 16.
mus, in articulorum explicatione dicetur. Quæ igitur primum
Christiani homines tenere debent, illa sunt, quæ fidei duces docti
resque sancti apostoli, diuino spiritu afflati, duodecim Symboli arti
culis distinxerunt. Nam cum mandatum a Domino accepissent,
ut pro ipso legatione fungentes, in uniuersum mundum proficisce-
rentur, atque omni creaturæ euangelium prædicarent, Christianæ
fidei formulam componendam censuerunt, ut scilicet id ipsum
omnes sentirent, ac dicerent, neque ulla essent inter eos schisma- Ad Cor. 1.
ta, quos ad fidei unitatem uocassent, sed essent perfecti in eodem cap. 1.
sensu, & in eadem sententia. Hanc autem Christianæ fidei, & spei
professionem a se compositam, apostoli Symbolum appellarunt, si-
ue quia ex uariis sententiis, quas singuli in commune contulerunt,
conflata est, siue quia ea ueluti nota, & tessera quadam uterentur,
qua desertores, & subintroductos falsos fratres, qui euangelium
adulterabant, ab iis, qui uere Christi militiæ sacramento se obliga-
rent, facile possent internoscere.

CREDO IN DEUM Cum multa in Christiana religione fidelibus
proponantur, quorum sigillatim, uel uniuerse certam, & firmam
fidem habere oportet, tum uero illud primo, ac necessario omni-
bus credendum est, quod ueluti ueritatis fundamentum, ac sum-
ma de diuinæ essentiæ unitate, & trium personarum distinctione,
earumque actionibus, quæ præcipua quadam ratione illis attribuun
tur, Deus ipse nos docuit. Huius mysterii doctrinam breuiter
in Symbolo apostolorum comprehensam esse, Parochus docebit.

Nam ut maiores noſtri, qui in hoc argumento pie, & accurate uerſati ſunt, obſeruauerunt, in tres potiſſimum partes ita diſtributum uidetur, ut in una diuinæ naturæ prima perſona & mirum creationis opus deſcribatur; in altera, ſecunda perſona, & humanæ redemptionis myſteriũ; in tertia, tertia item perſona, caput, & fons ſanctitatis noſtræ, uariis, & aptiſsimis ſententiis concludatur. Eas autem ſententias ſimilitudine quadam a Patribus noſtris frequenter uſurpata articulos appellamus. Vt enim corporis membra articulis diſtinguuntur: ita etiam in hac fidei confeſsione quidquid diſtincte, & ſeparatim ab alio nobis credendum eſt, recte, & appoſite articulum dicimus.

CREDO IN DEVM PATREM OMNIPOTENTEM CREATOREM CAELI, ET TERRAE. His uerbis ea ſententia ſubiecta eſt: certo credo, ac ſine ulla dubitatione profiteor Deum patrem, primam ſcilicet Trinitatis perſonam, qui ſua omnipotenti uirtute cælum ipſum, & terram, & omnia, quæ cæli, & terræ ambitu continentur, ex nihilo condidit, & condita tuetur, ac regit: neque ſolum eum corde credo, & ore confiteor, uerum ſummo ſtudio, ac pietate ad illum, ueluti ſummum, & perfectiſsimum bonum, contendo. Hæc igitur ſit breuis quædam primi huius articuli comprehenſio. Sed quoniam magna myſteria in ſingulis fere uerbis latent, ea nunc diligentius Parocho perpendenda ſunt: ut, quantum Dominus permiſerit, ad eius maieſtatis gloriam contemplandam cum timore, & tremore fidelis populus accedat.

Verbi huius, credo, in materia fidei euangelicæ acceptio & profeſſio.

Igitur credendi uox hoc loco putare, exiſtimare, opinari non ſignificat, ſed, ut docent ſacræ litteræ, certiſſimæ aſſenſionis uim habet, qua mens Deo, ſua myſteria aperienti, firme, conſtanterque aſſentitur. Quamobrem is credit, (quod ad huius loci explicationem attinet) cui aliquid ſine ulla hæſitatione certum, & perſuaſum eſt. Neque uero exiſtimare quiſquam debet, fidei notitiam minus certam eſſe, quod ea non cernantur, quæ nobis credenda fides proponit. etenim diuinum lumen, quo ea percipimus, tametſi rebus perſpicuitatem non afferat, nos tamen de his dubitare non ſinit. Deus enim qui dixit de tenebris lucem ſplendeſcere, ipſe illuxit in cordibus noſtris, ut non ſit nobis opertum euangelium, ſicut iis, qui pereunt. Iam uero ex ijs, quæ dicta ſunt, conſequitur, eum, qui cæleſti hac fidei cognitione præditus eſt, inquirendi curioſitate liberum eſſe. Deus enim cum iuſsit nos credere, nõ diuina iudicia ſcrutanda, eorumque rationem, & cauſam perquirendã nobis propoſuit,

2. ad Cor. 2.

ſed

ſed immutabilem fidem præcepit; quæ efficit, ut animus in æternæ ueritatis notitia conquieſcat. Ac profectò cum Apoſtolus teſtetur; Deus uerax eſt, omnis autem homo mendax; ſi arrogantis, & impudentis hominis eſt, graui, ac ſapienti uiro aliquid affirmanti fidem non habere, ſed præterea urgere, ut quod dixerit, rationibus, aut teſtibus probetur: cuius temeritatis, atque adeo ſtultitiæ fuerit, Dei uoces audientem, cæleſtis, ac ſalutaris doctrinæ rationes requirere? fides itaque, ſecluſa omni non ſolum ambiguitate, ſed etiam demonſtrandi ſtudio, tenenda eſt. Verum illud præterea doceat Parochus, eum qui dicit CREDO, præterquam quod intimum mentis ſuæ aſſenſum declarat, qui interior fidei actus eſt, debere id, quod animo incluſum habet, aperta fidei profeſſione præſeferre, ſummaque alacritate palam fateri, ac prædicare. Oportet enim fideles eum ſpiritum habere, quo fretus Propheta dixit; Credidi propter quod locutus ſum: imitari Apoſtolos, qui ad principes populi reſponderunt; Non poſſumus, quæ uidimus, & audiuimus, non loqui: diui Pauli præclara illa uoce excitari; Non erubeſco euangelium: Virtus enim Dei eſt in ſalutem omni credenti. Item quo maxime huius ſententiæ ueritas confirmatur; Corde creditur ad iuſtitiam, ore autem confeſſio fit ad ſalutem.

Ad Rom. 3. *Pſal. 115.* *Act. 4.* *Ad Rom. 1.* *Ad Rom. 10*

IN DEVM. Hinc iam Chriſtianæ ſapientiæ dignitatē, & præſtantiam, ex eaque quantum diuinæ bonitati debeamus, cognoſcere licet, quibus datum eſt, ſtatim ad rei præſtantiſſimæ, maximeque expetendæ cognitionem, quaſi fidei gradibus aſcendere. In hoc enim multum inter ſe differunt Chriſtiana philoſophia, & huius ſæculi ſapientia, quod hæc quidem naturalis tantum luminis ductu ab effectibus, & ab ijs, quæ ſenſibus percipiuntur, paulatim progreſſa, non niſi poſt longos labores uix tandem inuiſibilia Dei contemplatur, primamque omnium rerum cauſam & auctorem agnoſcit, atque intelligit. Contra uero illa humanæ mentis aciem ita exacuit, ut in cælum nullo labore penetrare poſſit, atque diuino ſplendore colluſtrata, primum quidem æternum ipſum luminis fontem, deinde quæ infra ipſum poſita ſunt, intueri, ut nos uocatos eſſe de tenebris in admirabile lumen, quod eſt apud apoſtolorum principem, cum ſumma animi iucunditate experiamur, & credentes exultemus lætitia inenarrabili. Rectè igitur fideles primo ſe in Deum credere profitentur, cuius maieſtatem ex Hieremiæ ſententia incomprehenſibilem eſſe dicimus; Lucem enim, ut ait Apoſtolus, inhabitat inacceſſibilem, quem nullus hominum uidit, ſed nec uidere poteſt. cum

1. Pet. 2. *Hier. 32.* *1. ad Tim. 6.*

enim

Exod. 33. enim ad Moysen loqueretur, Non uidebit me, inquit, homo, & uiuet. Nam ut mens nostra ad Deum, quo nihil est sublimius, perueniat, necesse est eam omnino a sensibus abstractam esse; cuius rei facultatem in hac uita naturaliter non habemus. Sed quamuis hæc ita Act. 14. sint, non reliquit tamen Deus, ut inquit Apostolus, semet ipsum sine testimonio benefaciens, de cælo dans pluuias, & tempora fructifera, implens cibo, & lætitia corda hominum. Quæ causa fuit philosophis nihil abiectum de Deo sentiendi, & quidquid corporeum, quidquid concretum, & admixtum est, ab eo longissime remouendi: cui etiam bonorum omnium perfectam uim, & copiam tribuerunt, ut ab eo, tamquam a perpetuo quodam, & inexhausto fonte bonitatis, ac benignitatis, omnia ad omnes creatas res, atque naturas perfecta bona dimanent: quem sapientem, ueritatis auctorem, & amantem, iustum, beneficentissimum, & aliis nominibus appellauerunt, quibus summa, & absoluta perfectio continetur: cuius immensam, & infinitam uirtutem, omnem complentem locum, & per omnia pertinentem esse dixerunt. Hoc ex diuinis litteris longe me-
Ioan. 4. lius constat, & illustrius, ut illo loco, Spiritus est Deus: item, Estote
Mat. 5. uos perfecti, sicut & Pater uester cælestis perfectus est: tum, Omnia
Ad Heb. 4. nuda, & aperta sunt oculis eius: & illud, O altitudo diuitiarum sa-
Ad Rom. 11 Ad Rom. 3. pientiæ, & scientiæ Dei: deinde, Deus uerax est: &, Ego sum uia, &
Ioan. 14. ueritas, & uita: præterea, Iustitia plena est dextera tua: denique, Ape
psal. 47. psal. 144. ris tu manum tuam, & imples omne animal benedictione: postre-
psal. 138. mo, Quo ibo a Spiritu tuo, & quo a facie tua fugiam? &, Si ascendero in cælum, tu illic es: si descendero in infernum, ades: si sumpsero
Hier. 23. pennas meas diluculo, & habitauero in extremis maris &c. &, Numquid non cælum, & terram ego impleo, dicit Dominus? Magna, & præclara hæc sunt, quæ de Dei natura sacrorum librorum auctoritate consentanea, & consequentia ex rerum effectarum inuestigatione philosophi cognouerunt. quamquam in eo etiam cælestis doctrinæ necessitatem cognoscimus, si animaduertamus, fidem non solum hoc præstare, quemadmodum supra dictum est, ut quæ uiri tantum sapientes longo studio consecuti sunt, ea rudibus quoque, & imperitis hominibus statim pateant, atque in promptu sint; uerum, ut rerum notitia, quæ fidei disciplina comparatur, multo certior, atque ab omni errore purior in mentibus nostris insideat, quam si eas ipsas res, humanæ scientiæ rationibus comprehensas, animus intelligeret. Sed quanto præstantior diuini numinis cognitio censenda est, ad quam non communiter omnibus naturæ contemplatio, sed

proprie credentibus fidei lumen aditum patefecit. hæc autem Symboli articulis continetur, qui nobis diuinæ essentiæ unitatem, & trium personarum distinctionem, tum uero ipsum Deum esse ultimum hominis finem aperiunt, a quo cælestis, æternæque beatitudinis possessio expectanda sit: siquidẽ a diuo Paulo didicimus, Deum inquirentibus se remuneratorem esse. Hæc quanta sint, & an eius generis sint bona, ad quæ humana cognitio aspirare potuerit, multo ante eundem Apostolum Esaias propheta his uerbis ostendit: A sæculo non audierunt, neque auribus perceperunt: oculus non uidit, Deus, absque te, quæ præparasti expectantibus te.

Ad Heb. 11. *1. ad Cor. 2.* *Es. 64.*

Sed ex ijs, quæ diximus, unũ etiam Deum esse, non plures Deos, confitendum est. nam cum Deo summam bonitatem, & perfectionem tribuamus, fieri non potest, ut id, quod summum, atque absolutissimum est, inueniatur in pluribus. Quod si cui aliquid ad summum deest, eo ipso imperfectus est: quare nec Dei natura illi conuenit. hoc autem multis sacrarum litterarum locis comprobatur. scriptum est enim: Audi Israel: Dominus Deus noster, Deus unus est. præterea est Domini iussum: Non habebis Deos alienos coram me. deinde per prophetam sæpe admonet: Ego primus, & ego nouissimus, & absque me non est Deus. Apostolus etiam palam testatur: Vnus Dominus, una fides, unum baptisma. Neque uero nos moueat, quod interdum sacræ litteræ Dei nomen creatis etiam naturis imponunt. Nam quod prophetas, & iudices deos appellarunt, non gentium more factum est, quæ sibi plures deos stulte, & impie finxerunt, sed quadam loquendi consuetudine significare uoluerunt excellentem aliquam uirtutem, uel functionem, quæ Dei munere illis concessa sit. Deum igitur natura, substantia, essentia unũ, quemadmodum ad confirmandam ueritatem in Symbolo Nicæni Concilii dictum est, Christiana fides credit, & profitetur, sed altius etiam ascendens ita unum intelligit, ut unitatem in trinitate, & trinitatem in unitate ueneretur: de quo nobis mysterio nunc dicere incipiendum est. sequitur enim in Symbolo,

Vnum solum Deum esse, nõ plures. *Deut. 6.* *Exod. 20.* *Es. 44. 48. 41.* *Ad Eph. 4.*

PATREM. sed quoniam Patris uox non una ratione Deo tribuitur, illud prius declarandum erit, quæ sit magis propria huius loci significatio. Deum nonnulli etiam, quorum tenebris fides lucem non attulit, æternam substantiam esse intellexerunt, a qua res ortæ essent; & cuius prouidentia omnia gubernarentur, suumque ordinem, & statum conseruarent. Ex humanis igitur rebus ducta similitudine, quemadmodum eum, a quo familia propagata est, cuiusque

consilio, & imperio regitur, patrem uocabant, ita hac ratione factũ est, ut Deum, quem omnium rerum opificem, & rectorem agnoscebant, Patrem appellari uoluerint. eodem nomine sacræ etiam litteræ usæ sunt, cum de Deo loquentes uniuersorum creationem, potestatem, admirabilemque prouidentiam ei tribuendam indicarent. *Deut. 32.* legimus enim: Numquid non ipse est pater tuus, qui possedit te, & fecit, & creauit te? & alibi: Numquid non pater unus omnium no- *Malach. 2.* strum? Numquid non Deus unus creauit nos? At uero multo frequentius, & peculiari quodam nomine, præsertim in noui testamẽ- *Ad Rom. 8.* ti libris, Deus pater Christianorum dicitur, qui non acceperunt spiritum seruitutis in timore, sed acceperunt spiritum adoptionis filio- *1. Ioan. 3.* rum Dei, in quo clamant, Abba pater: eam enim charitatem dedit *Ad Rom. 8.* nobis pater, ut filij Dei nominemur, & simus: quod si filij, & heredes, heredes quidem Dei, coheredes autem Christi, qui est primo- *Ad Heb. 2.* genitus in multis fratribus, nec cõfunditur uocare nos fratres. Siue igitur communem creationis & prouidentiæ, siue præcipuam spiritualis adoptionis causam spectes, merito fideles Deum patrem se credere profitentur.

Pia meditatio circa nomen Pater, in diuinis: et de personarum proprietatibus.

Verum præter eas notiones, quas explicauimus, Patris nomine audito, ad altiora mysteria mentem erigendam esse Parochus docebit. Quod enim in luce illa inaccessibili, quam inhabitat Deus, magis reconditum, & abstrusum est, quodque humana ratio, & intelligentia non consequi, aut ne suspicari quidem poterat, id Patris uocabulo diuina oracula nobis aperire incipiunt. Indicat autem hoc nomen, in una diuinitatis essentia non unam tantum personam, sed personarum distinctionem credendam esse. Tres enim sunt in una diuinitate personæ, Patris, qui a nullo genitus est; Filij, qui ante omnia sæcula a patre genitus est; Spiritus sancti, qui itidem ab æterno ex patre, & filio procedit. Atqui pater est in una diuinitatis substantia, prima persona, qui cum unigenito filio suo, & spiritu sancto unus est Deus, unus est Dominus, non in unius singularitate personæ, sed in unius trinitate substantiæ. Iam uero hæ tres personæ, cum in ijs quidquam dissimile, aut dispar cogitare nefas sit, suis tantummodo proprietatibus distinctæ intelliguntur. Pater siquidẽ ingenitus est: Filius a patre genitus: Spiritus sanctus ab utroque procedit. Atque ita trium personarum eandem essentiam, eandem substantiam confitemur, ut in confessione ueræ, sempiternæque deitatis, & in personis proprietatem, & in essentia unitatem, & in trinitate æqualitatem pie, & sanctæ colendam credamus. Nam quod

patris primam esse personam dicimus, hoc non ita accipiendum est, perinde ac si aliquid in Trinitate prius, aut posterius, maius, aut minus cogitemus. absit enim hæc a fidelium mentibus impietas, cum eandem æternitatem, eandem gloriæ maiestatem in tribus personis Christiana religio prædicet. Sed patrem propterea quod ipse sit principiũ sine principio, primã esse personam, uere, & sine ulla dubitatione affirmamus; quæ quidem uti patris proprietate distincta est, ita in unam illam præcipue hoc conuenit, quod filiũ ab æterno genuerit: semper enim Deum simul & patrẽ fuisse nobis significatur, cum Dei, & patris nomina cõiuncta in hac cõfeßione pronunciamus. Verum quoniã in nullius rei, quam huius omnium altissimæ, ac difficillimæ notitia, atq. explicatione, aut periculosius uersari, aut grauius errare possumus; doceat Parochus, religiose retinenda esse essentiæ, & personæ propria uocabula, quibus hoc mysteriũ significatur, & sciant fideles unitatẽ esse in essentia, distinctionem autem in personis. Sed hæc subtilius exquirere nihil oportet, cũ meminerimus illius uocis: Qui scrutator est maiestatis, opprimetur a gloria: satis enim uideri debet, quod fide certũ, & exploratum habeamus, nos a Deo (cuius oraculis non assentiri, extremæ stultitiæ, atq. miseriæ est) ita edoctos esse. Docete, inquit, omnes gentes, baptizãtes eos in nomine patris, & filij, & spiritus sancti. Rursus, tres sunt, qui testimoniũ dant in cælo, pater, uerbum, & spiritus sanctus, & hi tres unum sunt. oret tamẽ assidue, ac precetur Deum, & patrem, qui uniuersa ex nihilo condidit, dispo nitq. omnia suauiter, qui dedit nobis potestatem filios Dei fieri, qui Trinitatis mysterium humanæ menti patefecit: oret, inquã, sine intermißione, qui diuino beneficio hæc credit, ut aliquando in æterna tabernacula receptus dignus sit, qui uideat quæ tãta sit Dei patris fœcunditas, ut se ipsum intuens, atq. intelligens, parem & æqualem sibi filium gignat, quoue modo duorũ idem plane & par charitatis amor, qui spiritus sanctus est, a patre & filio procedẽs, genitorem, & genitum æterno, atq. indissolubili uinculo inter se cõnectat; atq. ita diuinæ trinitatis una sit essentia, & triũ personarũ perfecta distinctio.

Prouerb. 25 *Matth. 28.* *1. Ioan. 5.*

OMNIPOTENTEM. Solent sacræ litteræ multis nominibus Dei summam uim, & immensam maiestatẽ explicare, ut ostendant quanta religione & pietate illius sanctißimum numen colẽdum sit: sed in primis doceat Parochus, illi omnipotentem uim frequentissime tribui. ipse enim de se dicit, Ego Dominus omnipotens. & rursus Iacob, cũ filios ad Ioseph mitteret, ita illis precatus est: Deus autẽ meus omnipotẽs faciat uobis eum placabilẽ. deinde uero in Apocalypsi scriptũ est, Dominus Deus, qui est, & qui erat, & qui uẽturus est omnipotẽs. *Gen. 17.* *Gen. 43.* *Apocal. 1.*

&alibi, Dies magnus Dei omnipotẽtis appellatur. Nonnũquam etiã pluribus uerbis illud idẽ ſignificari ſolet. Atque huc pertinet, quod dicitur: Nõ erit impoſſibile apud Deum omne uerbum. Numquid manus Domini inualida eſt? item, Subeſt tibi, cum uolueris poſſe. & alia generis eiuſdem. ex quibus uariis dicendi formis id percipitur, quod uno omnipotentis uerbo comprehendi perſpicuum eſt. Intelligimus autẽ hoc nomine nihil eſſe, nihil animo, & cogitatione fingi poſſe, quod Deus efficere nequeat. etenim nõ ſolũ hæc, quæ tametſi maxima ſunt, aliquo tamẽ modo in cogitationem noſtram cadunt, efficiendi poteſtatem habet, nimirum, ut omnia ad nihilum recidãt, atque ut plures mundi ex nihilo repente exiſtant, uerum etiã multa maiora in illius poteſtate ſita ſunt, quæ humanæ menti, & intelligentiæ ſuſpicari non licet. Neque uero, cum omnia Deus poſſit, mentiri tamen, aut fallere, aut falli, aut peccare, aut interire, aut ignorare aliquid poteſt. hæc enim in eam naturam cadunt, cuius imperfecta actio eſt: Deus uero cuius perfectiſſima ſemper eſt actio, ideo hæc nõ poſſe dicitur, quia, poſſe ea, infirmitatis eſt, non ſummæ, & infinitæ omnium rerum poteſtatis, quã ille habet. Ita igitur Deum omnipotentem eſſe credimus, ut ab eo tamen lõge omnia abeſſe cogitemus, quæ perfectæ eius eſſentiæ maxime cõiuncta & cõuenientia nõ ſunt.

Luc. 1. *Num. 11.* *Sap. 12.*

Fides de omnipotẽtia Dei quam neceſſaria & utilis.

Recte autem, ſapienterque factum Parochus oſtendat, ut, prætermiſſis aliis nominibus, quæ de Deo dicuntur, hoc unum nobis credendum in Symbolo proponeretur. Nã cum Deum omnipotentem agnoſcimus, ſimul etiã fateamur neceſſe eſt, eum omnium rerũ ſcientiam habere, omnia item eius ditioni, & imperio ſubiecta eſſe. Cum uero omnia ab eo fieri poſſe non dubitemus, conſequens eſt, ut cetera etiã explorata de illo habeamus, quæ ſi deſint, quo modo omnipotens ſit, prorſus intelligere non poſſumus. Præterea nulla res tam ad fidem, & ſpem noſtram confirmandam ualet, quã ſi fixum in animis noſtris teneamus, nihil nõ fieri a Deo poſſe. quidquid enim deinceps credere oporteat, quãuis magnum, & admirabile ſit, rerumq. ordinẽ, ac modum ſuperet, illi tamen facile humana ratio, poſtquam Dei omnipotẽtis notitiã perceperit, ſine ulla hæſitatione aſſentitur: quin potius quo maiora ſint, quæ diuina oracula doceant, eo libentius fidem eis habendam eſſe exiſtimat. Quod ſi boni etiam aliquid expectandum ſit, numquam animus rei magnitudine, quam exoptat, frangitur, ſed erigit ſeſe, atque cõfirmat, ſæpe illud cogitans, nihil eſſe, quod ab omnipotenti Deo effici non poſſit. Quare hac fide præcipue munitos nos eſſe oportet, uel cum admiranda aliqua opera ad proximorum uſum, & utilitatem edere cogimur, uel cum

a Deo

a Deo precibus impetrare aliquid uolumus. Alterũ enim ipſe Dominus docuit, cum apoſtolis incredulitatem obiiciẽs diceret: Si habueritis fidem ſicut granũ ſinapis, dicetis monti huic, tranſi hinc illuc, & tranſibit, & nihil impoſſibile erit uobis. De altero autem ſanctus Iacobus ita teſtatus eſt: Poſtulet in fide nihil hæſitans. qui enim hæſitat, ſimilis eſt fluctui maris, qui a uẽto mouetur, & circumfertur. non ergo æſtimet homo ille, quod accipiat aliquid a Domino. Multa præterea hæc fides commoda, atq; utilitates nobis præbet, in primis uero ad omnem animi modeſtiã, & humilitatem nos inſtituit: ſic enim inquit Princeps apoſtolorum: Humiliamini ſub potenti manu Dei. monet etiã nõ eſſe trepidandum, ubi non ſit timor, ſed unum Deum timẽdum eſſe, in cuius poteſtate nos ipſi, noſtraq. omnia poſita ſint. inquit enim Saluator noſter: Oſtendã uobis, quem timeatis. Timete eum, qui poſtquam occiderit, habet poteſtatem mittere in gehennã.

Matth. 17. Iacobi 1. 1. Pet. 5. Luc. 12.

Vtimur deinde hac fide ad immenſa erga nos Dei beneficia cognoſcenda, & celebranda. Nam qui Deum omnipotentem cogitat, tam ingrato animo eſſe non poteſt, quin ſæpius exclamet: Fecit mihi magna, qui potens eſt. Sed quod patrem omnipotentem in hoc articulo uocamus, neminem eo errore duci oportet, ut arbitretur ita illi hoc nomen tributum eſſe, ut filio etiam, & ſpiritui ſancto commune non ſit. Nam quemadmodum Deum patrem, Deum filium, Deũ ſpiritum ſanctum, neque tamẽ tres Deos, ſed unum Deum eſſe dicimus, ita æque patrem, ac filium, & ſpiritum ſanctũ omnipotentem, neque tamen tres omnipotentes, ſed unũ omnipotentem eſſe confitemur. At uero præcipua quadam ratione, Patrem, quia omnis originis fons eſt, hoc nomine uocamus, uti etiam filio, qui æternum patris uerbũ eſt, ſapientiam, & ſpiritui ſancto, quia utriuſque amor eſt, bonitatem tribuimus: quamuis hæc & alia huiuſmodi nomina communiter in tribus perſonis ex catholicæ fidei regula dicantur.

Luc. 1.

CREATOREM CAELI, ET TERRAE. Quam neceſſarium fuerit, omnipotentis Dei cognitionẽ paulo ante fidelibus tradi ex iis, quæ nunc de uniuerſorum creatione explicanda erunt, perſpici poteſt. Tanti enim operis miraculum facilius creditur, quod nullus de immenſa creatoris poteſtate dubitãdi locus relinquitur. Deus enim nõ ex materia aliqua mundũ fabricatus eſt, ſed ex nihilo creauit, idque nulla ui, aut neceſſitate coactus, ſed ſua ſpõte, & uoluntate inſtituit. Neq. uero ulla alia fuit cauſa, quæ illũ ad opus creationis impelleret, niſi ut rebus, quæ ab ipſo effectæ eſſent, bonitatẽ ſuam impertiretur. nã Dei natura ipſa per ſe beatiſſima nullius rei indigẽs eſt, ut inquit

Psal. 15. Dauid, Dixi domino, Deus meus es tu, quoniã bonorum meorũ nõ eges. Quemadmodum autem sua bonitate adductus, quæcumque uoluit fecit: ita nõ exemplum aliquod, aut formam, quæ extra se posita esset, cum uniuersa cõderet, secutus est: uerum quia rerum omniũ exemplar diuina intelligentia cõtinetur, id summus artifex in se ipso intuens, ac ueluti imitatus, summa sapientia, & infinita uirtute, quæ ipsius propria est, rerũ uniuersitatem initio procreauit: Ipse enim dixit, & facta sunt: ipse mãdauit, & creata sunt. Verũ cæli, & terræ nomine, quidquid cælum, & terra complectitur, intelligendum est. Nam præter cælos, quos opera digitorum eius Propheta appellauit, solis etiam splendorem, lunæque, & ceterorum siderum ornatum addidit, atque, ut essent in signa, & tẽpora, & dies, & annos, ita cælorum orbes certo, & cõstanti cursu tẽperauit, ut nihil perpetua eorum conuersione mobilius, nihil mobilitate illa certius uideri possit.

Psal. 148. Psal. 8.

De creatione angelorum, mundi uisibilis, & ipsius hominis.

Præterea spiritualem naturã, innumerabilesque angelos, qui Deo ministrarent atque adsisterent, ipse ex nihilo creauit, quos deinde admirabili gratiæ suæ, & potestatis munere auxit, atque ornauit. Nam cum illud sit in diuinis litteris, Diabolum in ueritate non stetisse; perspicuum est, eum, reliquosque desertores angelos ab ortus sui initio gratia præditos fuisse. de quo ita est apud sanctum Augustinum: Cum bona uoluntate, idest, cum amore casto, quo illi adhærent, angelos creauit, simul in eis & condens naturam, & largiens gratiam. Vnde sine bona uoluntate, hoc est Dei amore, numquam sanctos angelos fuisse credendum est. Quod autem ad scientiam attinet, extat illud sacrarum litterarum testimonium: Tu domine mi rex sapiens es, sicut habet sapientiã angelus Dei, ut intelligas omnia super terram. Potestatem denique eis tribuit diuinus Dauid illis uerbis: Potentes uirtute, facientes uerbum illius. atque ob eam rem sæpe in sacris litteris uirtutes, & exercitus Domini appellãtur. Sed quãuis omnes ii cælestibus donis ornati fuerint, plurimi tamen, qui a Deo parente, & creatore suo defecerunt, ex altissimis illis sedibus deturbati, atque in obscurissimum terræ carcerem inclusi, æternas superbiæ suæ pœnas luunt: de quibus Princeps apostolorum scribit in hunc modum: Angelis peccantibus nõ pepercit, sed rudentibus Inferni detractos in Tartarũ tradidit cruciãdos, in iudicium reseruari.

Ioan. 8. *Augustinus lib. 12. de Ciui. Dei ca. 9.* 2. Reg. 14. Psal. 102. 2. Pet. 2.

Psal. 103. At uero terram etiam super stabilitatem suam fundatam Deus uerbo suo iussit in media mundi parte consistere, effecitque ut ascenderent montes, & descenderent campi in locum, quem fundauit eis: ac, ne aquarum uis illam inundaret, terminum posuit, quem

quem non transgredientur, neque conuertentur operire terram. Deinde non solum arboribus, omnique herbarum, & florum uarietate conuestiuit, atque ornauit, sed innumerabilibus etiam animantium generibus, quemamdodum antea aquas, & aera, ita etiam terras compleuit. Postremo ex limo terræ hominem sic corpore affectum, & constitutum effinxit, ut non quidem naturæ ipsius ui, sed diuino beneficio immortalis esset, & impassibilis. Quod autem ad animam pertinet, eum ad imaginem, & similitudinem suam formauit, liberumque ei arbitrium tribuit: omnes præterea motus animi, atque appetitiones ita in eo temperauit, ut rationis imperio numquam non parerent. Tum originalis iustitiæ admirabile donum addidit, ac deinde ceteris animantibus præesse uoluit: quæ quidem facile erit Parochis ad fidelium institutionem ex sacra Genesis historia cognoscere. Hæc igitur de uniuersorum creatione, cæli, & terræ, uerbis intelligenda sunt: quæ omnia breuiter quidem Propheta complexus est illis uerbis: Tui sunt cæli, & tua est terra: orbem terræ, & plenitudinem eius tu fundasti: sed multo etiam breuius Patres Nicæni Concilii, additis in Symbolo duobus illis uerbis, uisibilium, & inuisibilium, significauerunt. Quæcumque enim rerum uniuersitate comprehenduntur, atque a Deo creata esse confitemur, ea uel sub sensum cadunt, & uisibilia dicuntur, uel mente, & intelligentia percipi a nobis possunt, quæ inuisibilium nomine significarunt. Nec uero ita Deum creatorem, atque effectorem omnium credere oportet, ut existimemus, perfecto, absolutoque opere, ea, quæ ab ipso effecta sunt, deinceps sine infinita eius uirtute constare potuisse. Nam quemadmodum, omnia ut essent, creatoris summa potestate, sapientia, & bonitate effectum est: ita etiam, nisi conditis rebus perpetua eius prouidentia adesset, atque eadem ui, qua ab initio constitutæ sunt, illas conseruaret, statim ad nihilum reciderent. Atque id scriptura declarat, cum inquit: Quo modo posset aliquid permanere, nisi tu uoluisses, aut, quod a te uocatũ non esset, conseruaretur? Non solum autẽ Deus uniuersa, quæ sunt, prouidẽtia sua tuetur, atque administrat, uerum etiam quæ mouentur, & agunt aliquid, intima uirtute, ad motum, atque actionẽ ita impellit, ut quamuis secundarum causarum efficientiam non impediat, præueniat tamen, cum eius occultissima uis ad singula pertineat, &, quemadmodũ sapiẽs testatur, Attingat a fine usque ad finem fortiter, & disponat omnia suauiter. Quare ab Apostolo dictũ est, cũ apud Athenienses annũciaret Deũ, quem ignorãtes colebant: Non longe est ab unoquoque nostrum.

Psal. 88.

Sap. 11.

Sap. 8.

Act. 17.

In ipso enim uiuimus, & mouemur, & sumus. Atque hæc de primi articuli explicatione satis fuerint, si tamen illud etiã admonuerimus, creationis opus omnibus sanctæ, & indiuiduæ Trinitatis personis commune esse. Nam hoc loco, ex apostolorum doctrina, patrem creatorem cæli, & terræ confitemur: in scripturis sacris legimus de
Ioan. 1. filio, Omnia per ipsum facta sunt: & de spiritu sancto, spiritus Do-
Gen. 1. mini ferebatur super aquas: & alibi, Verbo Domini cæli firmati
Psal. 32. sunt, & spiritu oris eius omnis uirtus eorum.

ET IN IESVM CHRISTVM, FILIVM EIVS VNICVM, DOMINVM NOSTRVM. Mirificam, & uberrimam esse utilitatem, quæ ex huius articuli fide, & confessione confluxit ad humanum genus,
1. Ioan. 4. & illud sancti Ioãnis testimonium ostendit: Quisquis confessus fuerit, quoniam Iesus est filius Dei, Deus in eo manet, & ipse in Deo: & beatitudinis præconium declarat, quod a Christo domino tribu-
Matth. 16. tum est principi apostolorum, Beatus es Simon Bariona, quia caro, & sanguis non reuelauit tibi, sed pater meus, qui in cælis est. Hoc enim fundamentum firmissimum est nostræ salutis, ac redemptionis. Sed quoniam admirabilis huius utilitatis fructus maxime ex felicissimi illius status ruina intelligitur, in quo Deus primos homines collocarat, incumbat in hanc curam Parochus, ut fideles communium miseriarum, & ærumnarum causam cognoscãt. Cum enim
Gen. 2. à Dei obedientia desciuisset Adam, interdictumque uiolasset illud, Ex omni ligno paradisi comede, de ligno autem scientiæ boni, & mali ne comedas: in quocumque enim die comederis ex eo, morte morieris: in summam illam incidit calamitatem, ut sanctitatem, & iustitiam, in qua constitutus fuerat, amitteret, & reliqua subiret mala,
Conc. Triden. quæ sancta Tridentina Synodus uberius explicauit. Propterea uero peccatum, & peccati pœnam in uno Adam non constitisse commemorabunt, sed ex eo, tamquam ex semine, & causa, ad omnem posteritatem iure permanasse. Cum igitur ex altissimo dignitatis gradu concidisset nostrum genus, subleuari inde, & in pristinum locum restitui nullo modo poterat hominum aut angelorum uiribus. quare reliquum erat illud ruinæ, & malorum subsidium, ut Dei filij infinita uirtus, assumpta carnis nostræ imbecillitate, infinitam tolleret peccati uim, & nos reconciliaret Deo in sanguine suo. Huius autem redemptionis fides, & confessio hominibus ad salutem consequendam necessaria est, semperque fuit, quam Deus initio præmonstrauit. nam in illa damnatione humani generis, quæ statim peccatum consecuta est, ostensa etiã fuit spes redemptionis illis uerbis, quibus

proprium

proprium Diabolo damnum, quod ex liberatione hominum factu-rus erat, denunciauit: Inimicitias ponam inter te, & mulierem, se-men tuum, & semen illius: ipsa conteret caput tuum, & tu insidia-beris calcaneo eius. & deinceps eandem promissionem sæpe confir-mauit, maioremque sui consilij significationem iis præsertim homi-nibus dedit, quibus uoluit singularem beneuolentiam præstare. in-ter ceteros uero, cum patriarchæ Abrahæ sæpenumero hoc myste-rium significasset, tum eo tempore apertius declarauit, cum ille Dei iussis obediens, filium suum unicum Isaac immolare uoluit: inquit enim: Quia fecisti hanc rem, & nō pepercisti filio tuo unigenito, be-nedicam tibi, & multiplicabo semen tuum sicut stellas cæli, & uelut arenam, quæ est in littore maris: possidebit semen tuum portas ini-micorum tuorum, & benedicentur in semine tuo omnes gentes ter-ræ, quia obedisti uoci meæ. Ex quibus uerbis facile colligi poterat, ex progenie Abrahæ futurum, qui omnibus ab immanissima Sata-næ tyrannide libertatis salutem afferret. illum autem Dei filium, na-tum ex semine Abrahæ, secundum carnem fore necesse erat. Non ita multo post Dominus, ut eiusdem promissionis memoria conser-uaretur, idem fœdus cum Iacob Abrahæ nepote sanciuit. Nam cum ille in somnis uidit scalam stantem super terram, & cacumen illius tangens cælos, angelos quoque Dei ascendentes, & descendentes per eam, ut testatur scriptura, audiuit etiam Dominum innixum sca-læ, dicentem sibi: Ego sum dominus Deus Abraham patris tui, & Deus Isaac. terram, in qua dormis, tibi dabo, & semini tuo, eritque semen tuum quasi puluis terræ. Dilataberis ad orientem, & occi-dentem, & septentrionem, & meridiem, & benedicentur in te, & in semine tuo cunctæ tribus terræ. Neque postea destitit Deus, eadem sui promissi memoria renouanda, & generi Abraham, & multis præ-terea hominibus Saluatoris expectationem commonere: siquidem Iudæorum republica, & religione constituta, notior populo suo fieri cœpit. nam & mutæ res significarunt, & homines prædixerunt, quæ, & quanta nobis bona saluator ille, & redemptor noster Christus Ie-sus allaturus esset. Ac prophetæ quidem, quorum mens cælesti lumi-ne illustrata fuit, filii Dei ortum, admirabilia opera, quæ homo na-tus effecit, doctrinam, mores, consuetudinem, mortem, resurrectio-nem, ceteraque eius mysteria, hæc omnia, quasi tum adessent, pala-docentes, populo prænunciarunt; ita ut, si futuri, & præteriti tem-poris tollatur diuersitas, nihil iam inter prophetarum prædicta, & apostolorum prædicationem, nihil inter ueterum patriarcharum

Gen. 3.

Gen. 22.

Gen. 28.

Gen. 28.

fidem, & nostram interesse uideamus. Sed iam de singulis articuli partibus dicendum uidetur.

Iesvs, proprium est nomen eius, qui Deus, & homo est, quod saluatorem significat, non quidem fortuito, aut hominum iudicio, & uoluntate, sed Dei consilio, & præcepto illi impositum. Angelus

Luc. 1. enim Mariæ matri ita annunciauit: Ecce concipies in utero, & paries filium, & uocabis nomen eius Iesum. Ac deinde Ioseph uirginis sponso non solum, ut eo nomine puerum appellaret, præcepit, sed

Matth. 1. etiam, cur ita nominandus esset, declarauit: inquit enim: Ioseph fili Dauid noli timere accipere Mariam coniugem tuam: quod enim in ea natum est, de spiritu sancto est: pariet autem filium, & uocabis nomen eius Iesum: ipse enim saluum faciet populum suum a peccatis eorum. Ac multi quidem hoc nomine fuerunt in diuinis litteris, nam idem nomen Naue filio fuit, qui Moysi successit, & populum a Moyse ex Aegypto liberatum, in terram promissionis, quod illi negatum fuerat, deduxit. Eodem etiam nomine Iosedech, sacerdotis filius appellatus est. Sed quanto uerius Saluatorem nostrum hoc nomine appellandum existimabimus? qui non uni alicui populo, sed uniuersis omnium ætatum hominibus, non quidem fame, aut Aegyptiaco, uel Babylonico dominatu oppressis, sed in umbra mortis sedentibus, & durissimis peccati, & Diaboli uinculis obstrictis, lucem, libertatem, & salutem dederit; qui eis cælestis regni ius, & hereditatem acquisiuerit; qui eos Deo patri reconciliauerit. in illis Christum dominum adumbratum uidemus, a quo iis beneficiis, quæ diximus, cumulatum est genus humanum. Quæ præterea nomina prædicta sunt Dei filio diuinitus imponenda, ad unum hoc Iesus nomen referuntur. cum enim cetera salutem, quam nobis daturus erat, aliqua ex parte attingerent, hoc ipsum uniuersæ salutis humanæ uim, rationemque complexum est.

Iesus Christus, rex, sacerdos, et propheta supremus. Iesus nomini Christi etiam nomen additum est, quod unctum significat, & honoris, & officii nomen est, nec unius rei proprium, sed commune multorum. nam ueteres illi patres nostri christos appellabant sacerdotes, & reges, quos Deus propter muneris dignitatem ungi præceperat. Sacerdotes enim ii sunt, qui populum assiduis precibus Deo commendant, qui sacrificia Deo faciunt, qui pro populo deprecantur. Regibus autem populorum gubernatio commissa est; ad eosque pertinet maxime, legum auctoritatem, innocentium uitã tueri, & nocentiũ audaciam ulcisci. Quoniam igitur utraque harum functionum Dei maiestatem referre in terris uidetur, ideo qui uel

ad

ad regium, uel ad sacerdotale munus obeundum delecti erant, unguento ungebantur. Prophetas etiam ungendi mos fuit, qui Dei immortalis interpretes, & internuncii cælestia arcana nobis aperuerunt, atque ad emendandos mores salutaribus præceptis, & futurorum prædictione hortati sunt. At uero cum Iesus Christus Saluator noster in mundum uenit, trium personarum partes, & officia suscepit, prophetæ, sacerdotis, ac regis, atque ob eas causas Christus dictus est, & unctus ad illorum munerum functionem, non quidem alicuius mortalis opera, sed cælestis patris uirtute, non terreno unguento, sed spirituali oleo, quippe cum in sanctissimam eius animã spiritus sancti plenitudo, gratiaque, & omnium donorum uberior copia effusa sit, quam ulla alia creata natura capere potuerit. atque id præclare Propheta ostendit, cum redemptorem ipsum affatus diceret: Dilexisti iustitiam, & odisti iniquitatem: propterea unxit te Deus Deus tuus oleo lætitiæ præ consortibus tuis. Idem etiam, ac multo apertius Isaias iis uerbis demonstrauit: Spiritus Domini super me, eo quod unxerit Dominus me, ad annunciandum mansuetis misit me. Itaque Iesus Christus summus propheta, & magister fuit, qui nos Dei uoluntatem docuit, & a cuius doctrina orbis terrarum patris cælestis cognitionem accepit: quod ei nomẽ præclarius, ac præstantius conuenit, quod omnes quicumque prophetæ nomine dignati sunt, eius discipuli fuerunt, atque ob illam præcipue causam missi, ut prophetam hunc, qui ad saluandos omnes uenturus erat, prænunciarent. Christus item sacerdos fuit, non quidem ex ordine, ex quo in ueteri lege leuiticæ tribus sacerdotes extiterunt, uerum ex illo, de quo Dauid propheta cecinit: Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedec. cuius rei argumentum Apostolus ad Hebræos scribens, accurate persecutus est. sed Christum, non solum ut Deus, uerum ut homo, ac nostræ naturæ particeps est, regem etiam agnoscimus: de quo angelus testatus est: Regnabit in domo Iacob in æternũ, & regni eius non erit finis. Quod quidem Christi regnum spirituale est, atque æternum, in terrisque inchoatur, in cælo perficitur. Ac regis quidem officia admirabili prouidentia suæ præstat Ecclesiæ: ipse eam regit, ipse ab hostium impetu, atque insidijs tuetur: ipse ei leges præscribit: ipse non solum sanctitatem, iustitiam largitur, uerum etiam ad perseuerandum facultatem, & uires præbet. quamquam autem huius regni finibus tam boni, quam mali contineantur, atque adeo omnes homines iure ad illud pertineant; ij tamen præ ceteris summam regis nostri bonitatem

Psal. 44.
Isa. 61.
Psal. 109.
Ad Heb. 5. 7
Luc. 1.

bonitatem, & beneficentiam experiuntur, qui ex eius præceptis integram, atque innocẽtem uitam degunt. neque uero hoc illi regnũ hereditario aut humano iure obtigit, tametſi genus a clariſſimis regibus duceret, ſed rex fuit, propterea quod Deus in illum hominem contulit quidquid poteſtatis, amplitudinis, dignitatis hominis natura capere poſſet. Illi igitur totius mundi regnum tradidit, eique omnia, quod iam fieri cœptum eſt, plene, perfecteque in die iudicii ſubijcientur.

FILIVM EIVS VNICVM. His uerbis altiora myſteria de Ieſu credenda, & contemplanda fidelibus proponũtur, nimirum filium Dei eſſe, & uerum Deum, ſicuti pater eſt, qui eum ab æterno genuit. præterea illum diuinæ Trinitatis ſecundam perſonam aliis duabus omnino æqualem confitemur. nihil enim impar, & diſſimile in diuinis perſonis aut eſſe, aut fingi animo debet, cum unam omnium eſſentiam, uoluntatem, poteſtatem agnoſcamus. quod cum multis pateat diuinæ ſcripturæ oraculis, tum præclariſſime illud oſtendit ſan-
Ioan.1. cti Ioannis teſtimonium: In principio erat uerbum, & uerbum erat apud Deum, & Deus erat uerbum. Sed cum Ieſum filium Dei eſſe audimus, nihil terrenum, aut mortale de eius ortu cogitandum eſt; uerum ortum illum, quo ab omni æternitate pater filium genuit, quem ratione percipere, atque perfecte intelligere nullo modo poſſumus, conſtanter credere, & ſumma animi pietate colere debemus, ac ueluti myſterii admiratione obſtupefacti, illud cum Propheta di-
Eſ.53. cere, Generationẽ eius quis enarrabit? Hoc igitur credendum eſt, filium eiuſdem eſſe naturæ, eiuſdem poteſtatis, & ſapiẽtiæ cum patre, ut in Symbolo Nicæno explicatius cõfitemur: inquit enim: Et in Ieſum Chriſtum filiũ eius unigenitum, & ex patre natũ ante omnia ſæcula, Deum de Deo, lumẽ de lumine, Deum uerũ de Deo uero, genitum nõ factum, conſubſtantialẽ patri, per quem omnia facta ſunt. Ex omnibus autem, quæ ad indicãdum modum, rationemq. æternæ generationis ſimilitudines afferuntur, illa propius ad rem uidetur accedere, quæ ab animi noſtri cogitatione ſumitur. quamobrem ſan-
1. Ioan.1. ctus Ioannes filium eius uerbum appellat. Vt enim mens noſtra, ſe ipſam quodam modo intelligens, ſui effingit imaginem, quam Verbum theologi dixerunt: ita Deus, quantum tamen diuinis humana conferri poſſunt, ſe ipſum intelligens, Verbum æternum generat. etſi præſtat contemplari, quod fides proponit, & ſincera mente Ieſum Chriſtum uerum Deum, & uerum hominem credere, & confiteri, genitum quidem, ut Deum, ante omnium ſæculorum ætates,

ex

ex patre, ut hominem uero natum in tempore ex matre Maria uirgine. & quamquam duplicem eius natiuitatem agnoſcamus, unum tamen filium eſſe credimus. Vna enim perſona eſt, in quam diuina, & humana natura conuenit. Et quod ad diuinam generationem attinet, nullos aut fratres, aut coheredes habet, cum ipſe patris unicus filius, nos uero homines figmentum, & opus manuum eius ſimus. At ſi humanum ortum conſideremus, multos ille non ſolum fratrũ nomine appellat, ſed fratrum etiam loco habet, ut una cum eo paternæ hereditatis gloriam adipiſcantur. ij ſunt, qui fide Chriſtum dominum receperunt, & fidem, quam nomine profitentur, re ipſa, & charitatis officiis præſtant. quare primogenitus in multis fratribus ab Apoſtolo uocatur. *Ad Rom. 8.*

DOMINVM NOSTRVM. Multa ſunt, quæ de Saluatore noſtro in ſacris litteris dicuntur: quorum alia, ut Deus eſt, alia, ut homo, ipſi cõuenire perſpicuum eſt, quoniam a diuerſis naturis diuerſas earum proprietates accepit. Igitur uere dicimus Chriſtum eſſe omnipotentem, æternum, immenſum, quod a diuina habet. Rurſus de illo dicimus, paſſum, mortuum eſſe, reſurrexiſſe, quæ naturæ hominum conuenire nemo dubitat. Verum præter hæc quædam alia utrique naturæ congruunt, ut hoc loco, cum Dominum noſtrum dicimus. Igitur ſi ad utramque naturam hoc nomen referatur, merito Dominus noſter prædicandus eſt. Nam quemadmodum ipſe æternus Deus eſt, uti pater, ita etiam omnium rerum æque dominus eſt, ac pater. & quemadmodum ipſe & pater non eſt alius, atque alius Deus, ſed idem plane Deus, ita etiã ipſe, & pater non eſt alius, atque alius dominus. Sed recte etiam multis rationibus, ut homo eſt, Dominus noſter appellatur. Ac primum quidem, quoniam ipſe redemptor noſter fuit, atque a peccatis nos liberauit, iure hanc poteſtatem accepit, ut uere Dominus noſter eſſet, ac diceretur. ita enim Apoſtolus docet: Humiliauit ſemetipſum, factus obediens uſque ad mortem, mortem autem crucis: propter quod & Deus exaltauit illum, & donauit illi nomen, quod eſt ſuper omne nomen, ut in nomine IESV omne genu flectatur, cæleſtium, terreſtrium, & infernorum: & omnis lingua confiteatur, quia dominus Ieſus Chriſtus in gloria eſt Dei patris. Atque ipſe de ſe poſt reſurrectionem, Data eſt, inquit, mihi omnis poteſtas in cælo, & in terra. ob eam quoque rem Dominus dicitur, quod in una perſona duæ naturæ, diuina, & humana, coniunctæ ſint. hac enim admirabili coniunctione meruit, ut quamuis pro nobis mortuus non eſſet, tamen Dominus conſtitueretur *Ad Phil. 2.* *Matth. 28.*

tueretur communiter quidem omnium rerum, quæ conditæ ſunt, præcipue autem fidelium, qui illi parent, atque ſummo animi ſtudio inſeruiunt.

Quantum homo Chriſtianus Chriſto debeat. Quod igitur reliquum eſt, Parochus fidelem populum ad eam rationem cohortabitur, ut ſciat æquiſſimum eſſe, præ ceteris hominibus, nos, qui ab eo nomen inuenimus, Chriſtianique uocamur, &, quanta ille in nos beneficia contulerit, ignorare non poſſimus, ob id maxime, quod eius munere hæc omnia fide intelligimus; æquum eſſe, inquam, nos ipſos, non ſecus ac mancipia, redemptori noſtro, & domino in perpetuum addicere, & conſecrare. Et quidem, cum baptiſmo initiaremur, ante eccleſiæ fores id profeſſi ſumus. declarauimus enim nos Sathanæ, & mundo renũciare, & Ieſu Chriſto totos nos tradere. Quod ſi, ut Chriſtianæ militiæ adſcriberemur, tum ſãcta, & ſollemni profeſſione nos ipſos Domino noſtro deuouimus: quo ſupplicio digni erimus, ſi, poſtquam eccleſiam ingreſſi ſumus, Dei uoluntatem, & leges cognouimus; poſtquam ſacramentorum gratiam percepimus, ex mundi, & Diaboli præceptis, ac legibus uixerimus, perinde ac ſi, cum baptiſmo abluti ſumus, mundo, & Diabolo, non Chriſto domino, ac redemptori, nomen dediſſemus? ſed cuius animum amoris facibus non incendat tanti domini tam benigna, & propenſa in nos uoluntas, qui, tametſi nos in poteſtate ſua, & dominatu ueluti ſeruos ſanguine ſuo redemptos habeat, ea tamẽ *Ioan. 15.* charitate complectitur, ut non ſeruos uocet, ſed amicos, ſed fratres? Hæc profecto iuſtiſſima cauſa eſt, atque haud ſcio an omnium ſit maxima, cur eum perpetuo debeamus dominum noſtrum agnoſcere, uenerari, & colere.

QVI CONCEPTVS EST DE SPIRITV SANCTO, NATVS EX MARIA VIRGINE. Maximo quidem, & ſingulari beneficio humanum genus a Deo affectum eſſe, qui nos e duriſſimi tyranni ſeruitute in libertatem uindicatit, ex ijs, quæ ſuperiori articulo declarata ſunt, intelligere fideles poſſunt: at uero ſi conſilium etiam, & rationem, qua potiſſimum id efficere uoluit, nobis ante oculos ponamus, profecto nihil diuina in nos beneficẽtia, ac bonitate illuſtrius, nihil magnificentius eſſe uidebitur. Eius igitur myſterij magnitudinem, quod nobis tamquam ſalutis noſtræ præcipuum caput ſacræ litteræ conſiderandum ſæpiſſime proponunt, Parochus a tertii articuli explicatione oſtendere incipiet: cuius hanc eſſe ſententiam docebit, nos credere, & confiteri, cum ipſum Ieſum Chriſtum, unicum Dominum noſtrum, Dei filium, cum pro nobis humanam carnem

ſuſcepit

suscepit in utero uirginis, non ex uirili semine, ut alij homines, sed supra omnem naturæ ordinem spiritus sancti uirtute conceptum esse, ita ut eadem persona Deus permanés, quod ex æternitate erat, homo fieret, quod ante non erat. Ea autem uerba ita accipienda esse, ex sacri Concilii Constantinopolitani confessione plane perspicitur: inquit enim: Qui propter nos homines, & propter nostram salutem descendit de cælis: & incarnatus est de spiritu sancto ex Maria uirgine, & homo factus est. Atque id etiam sanctus Ioannes euangelista explicauit, ut qui ex ipsius Domini saluatoris pectore, altissimi huius mysterii cognitionem hausisset. nam cum diuini uerbi naturã declarasset illis uerbis: In principio erat uerbum, & uerbũ erat apud Deum, & Deus erat uerbum: ad extremum cóclusit: Et uerbum caro factum est, & habitauit in nobis. Verbum enim, quod diuinæ naturæ hypostasis est, ita humanã naturam assumpsit, ut una, & eadem esset, diuinæ, & humanæ naturæ hypostasis, ac persona. quo factum est, ut tam admirabilis coniunctio utriusque naturæ actiones, & proprietates conseruaret, atque, ut est apud sanctum Leonem magnum illum Pontificem, Nec inferiorem consumeret glorificatio, nec superiorem minueret assumptio. *Ioan. 1.* *S. Leo papa.*

Sed quoniam prætermittenda non est uerborum explanatio, doceat Parochus, cum dicimus, Dei filium spiritus sancti uirtute conceptum esse, unam hanc diuinæ Trinitatis personam incarnationis mysterium non confecisse. Quamuis enim unus filius humanam naturam assumpserit, tamen omnes diuinæ Trinitatis personæ, Pater, Filius, & Spiritus sanctus, huius mysterii auctores fuerunt. siquidem illa Christianæ fidei regula tenenda est: Omnia, quæ Deus extra se in rebus creatis agit, tribus personis communia esse, neque unam magis quam aliam, aut unam sine alia agere. Quod autem una persona ab alia procedat, hoc unum omnibus commune esse non potest. nam filius a patre tantum generatur, spiritus sanctus a patre, & filio procedit: quidquid uero extra illas ab ipsis proficiscitur, tres personæ sine ullo discrimine agunt: atque ex hoc genere filii Dei incarnatio censenda est. Quamquam uero hæc ita se habeant, solent tamen sacræ litteræ earum rerum, quæ omnibus personis communes sunt, aliam aliis tribuere; quemadmodum summã omnium rerum potestatem patri, sapientiam filio, spiritui sancto amoré adscribunt. Et quoniam diuinæ incarnationis mysterium singularem, atque immensam Dei erga nos benignitatem declarat, ob eam rem peculiari quadam ratione hoc opus spiritui sancto tribuitur. In hoc

D mysterio

myſterio quædam ſupra naturæ ordinem, quædam naturæ ui effecta eſſe animaduertimus. Nam, quod ex puriſſimo uirginis matris ſanguine Chriſti corpus formatum credimus, in eo naturam humanam agnoſcimus, cum illud omnium hominum corporibus commune ſit, ut ex matris ſanguine formentur. Quod uero & naturæ ordinem, & humanam intelligentiam ſuperat, illud eſt, ſimul atque
Luc. 1. beata uirgo angeli uerbis aſſentiens dixit: Ecce ancilla Domini, fiat mihi ſecundum uerbum tuum: ſtatim ſanctiſſimum Chriſti corpus formatum, eique anima rationis compos coniuncta eſt, atque ita in ipſo temporis articulo perfectus Deus, & perfectus homo fuit. Hoc autem nouum fuiſſe, atque admirabile ſpiritus ſancti opus, nemo dubitare poteſt, cum ſeruato naturæ ordine, nullum corpus, niſi intra præſcriptum temporis ſpatium, hominis anima informari queat. Deinde uero illud accedit, maxima admiratione dignum, quod, ut primum cum corpore anima coniuncta fuit, ipſa etiã diuinitas cum corpore, & anima copulata eſt. quare ſimul corpus formatũ, atque animatum eſt, corpori, & animæ diuinitas coniuncta. ex quo fit, ut eodem temporis puncto perfectus Deus, & perfectus homo eſſet, & uirgo ſanctiſſima uere, & proprie mater Dei, & hominis diceretur, quod eodem momento Deum, & hominem concepiſſet. Hoc au-
Luc. 1. tem ab angelo ei ſignificatum eſt, cum ait: Ecce concipies in utero, & paries filium, & uocabis nomen eius IESVM: hic erit magnus, & filius altiſſimi uocabitur. Et euentu comprobatum eſt, quod Iſaias
Iſa. 7. prædixit: Ecce uirgo concipiet, & pariet filium. Idem quoque Eliſabeth, cum ſpiritu ſancto repleta, filii Dei conceptionem intellexiſ-
Luc. 1. ſet, his uerbis declarauit: Vnde hoc mihi, ut ueniat mater Domini mei ad me? Sed quemadmodum Chriſti corpus ex puriſſimis integerrimæ uirginis ſanguinibus ſine ulla uiri opera, ut antea diximus, uerum ſola ſpiritus ſancti uirtute formatum eſt: ita etiam ut primũ conceptus eſt, illius anima uberrimam ſpiritus Dei copiam, atque omnem chariſmatum abundantiã accepit. neque enim, ut aliis hominibus, qui ſanctitate, & gratia ornantur, ipſi ad menſuram, ut te-
Ioan. 3. ſtatur ſanctus Ioannes, dat Deus ſpiritum, ſed omnem gratiam tam
Ioan. 1. affluenter in eius animã infudit, ut de plenitudine eius nos omnes acceperimus. Neque tamen filium Dei adoptiuum appellare licet, quamuis ſpiritum illum habuerit, quo ſancti homines filiorum Dei adoptionem conſequuntur. nam cum natura filius Dei ſit, adoptionis gratiam, aut nomen in eum conuenire nullo modo exiſtimandũ eſt. Hæc ſunt, quæ de admirabili conceptionis myſterio explicanda
uiſa

uiſa ſunt. ex quibus ut ſalutaris fructus ad nos redundare poſſit, illa in primis fideles memoria repetere, ac ſæpius cogitare cum animis ſuis debent, Deum eſſe, qui humanam carnem aſſumpſit; ea uero ratione hominem factum, quam mente nobis aſſequi non licet, nedum uerbis explicare; ob eum deniq. finem hominem fieri uoluiſſe, ut nos homines filii Dei renaſceremur. Hæc cum attente conſiderauerint, tum uero omnia myſteria, quæ hoc articulo continentur, humili, ac fideli animo credant, & adorent; nec curioſe, quod ſine periculo uix umquam fieri poteſt, illa inueſtigare, ac perſcrutari uelint.

Natus ex Maria virgine. Hæc altera eſt huius articuli pars, in qua explicanda Parochus diligenter uerſabitur, cum fidelibus credendum ſit, Ieſum dominum non ſolum conceptum Spiritus ſancti uirtute, ſed etiam ex Maria uirgine natum, & in lucem editum eſſe. cuius myſterii fides quanta cum lætitia, & iucunditate animi meditanda ſit, angeli uox, qui primus feliciſſimum nunciũ mundo attulit, declarat: inquit enim: Ecce euangelizo uobis gaudium magnum, quod erit omni populo. Tum ex illius cæleſtis militiæ cantico: Gloria in altiſſimis Deo, & in terra pax hominibus bonæ uolũtatis, quòd angeli cecinerunt, facile eſt intelligere. Hinc etiam amplissimum illud Dei promiſſum ad Abraham impleri incepit, cui dictum eſt, fore aliquando, ut in eius ſemine omnes gentes benedicerentur. Maria enim, quam uere matrem Dei prædicamus, & colimus, quod eam perſonam, quæ ſimul Deus, & homo erat, peperit, a Dauide rege originem duxit. Sed quemadmodum conceptio ipſa naturæ ordinem prorſus uincit, ita in ortu nihil non diuinum licet contemplari. Præterea, quo nihil admirabilius dici omnino, aut cogitari poteſt, naſcitur ex matre ſine ulla maternæ uirginitatis diminutione. & quo modo poſtea ex ſepulcro clauſo, & obſignato egreſſus eſt, atque ad diſcipulos clauſis ianuis introiuit: uel, ne a rebus etiam, quæ natura quotidie fieri uidemus, diſcedatur, quo modo ſolis radii concretam uitri ſubſtantiam penetrant, neque frangunt tamen, aut aliqua ex parte lædunt: ſimili, inquã, & altiori modo Ieſus Chriſtus ex materno aluo, ſine ullo maternæ uirginitatis detrimento, editus eſt. ipſius.n. incorruptã, & perpetuã uirginitatẽ ueriſſimis laudibus celebramus. Quod quidem Spiritus ſancti uirtute effectum eſt, qui in filii conceptione, & partu, matri ita affuit, ut ei & fœcunditatem dederit, & perpetuam uirginitatem conſeruarit. Solet interdũ Apoſtolus Chriſtum Ieſum nouiſſimum Adam appellare, eumq. primo

Luc. 2.
Luc. 2.
Gen. 22.
Ioan. 20.
1. ad Cor. 15.

1. ad Cor. 15. Adam conferte. nam, ut in primo omnes homines moriuntur, ita in secundo omnes ad uitam reuocantur: atque ut Adam, quod ad naturalem condicionem pertinet, humani generis parens fuit, ita Christus gratiæ, & gloriæ auctor est. Ad eum modum nobis etiam licet uirginem matrem cum Eua ita conferre, ut priori Euæ secunda Eua, quæ est Maria, respondeat, quemadmodum secundum Adam, hoc est Christum, primo Adam respondere ostendimus. Eua enim, quia serpenti fidem habuit, maledictum, & mortem in humanum genus inuexit: & Maria postquam angelo credidit, Dei bonitate effectum est, ut benedictio, & uita ad homines perueniret: propter Euam nascimur filii iræ, a Maria Iesum Christum accepimus, per quē Gen. 3. filii gratiæ regeneramur, Euæ dictum est: In dolore paries filios. Maria hac lege soluta est, ut quæ, salua uirginalis pudicitiæ integritate, sine ullo doloris sensu, ut antea dictum est, Iesum filium Dei peperit.

Prophetiæ et figuræ conceptionis et natiuitatis Iesu Christi. Cum igitur tanta, & tam multa sint admirandæ huius conceptionis, & natiuitatis sacramenta, diuinæ prouidentiæ consentaneũ fuit, ut ea multis figuris, & oraculis significarentur. Quare huc pertinere sancti Doctores intellexerunt multa, quæ in uariis sacræ scripturæ Exod. 44. locis legimus, præcipue uero Portam illam sanctuarii, quam Eze-Dan. 2. chiel clausam uidit: item lapidem de monte sine manibus abscissum, ut est apud Danielem, qui factus est magnus mons, & impleuit uni-Num. 17. uersam terram: deinde Aaron uirgam, quæ una inter uirgas princi-Exod. 3. pum Israelis germinauit: & rubum, quem Moyses uidit ardere, & Luc. 2. non comburi. Multis uerbis sanctus Euangelista, Christi natiuitatis historiam descripsit. qua de re nihil est, quod plura a nobis dicantur, cum ea lectio Parocho in promptu sit. Danda autem illi est opera, ut Ad Rom. 15 hæc mysteria, quæ ad doctrinam nostram scripta sunt, infixa animo, & mentibus fidelium hæreant; primum quidem, ut tanti beneficii commemoratione aliquam gratiam eius auctori Deo referant; deinde ut eximium hoc, & singulare humilitatis exemplum eis ante oculos ad imitandum proponat. Quid enim nobis utilius, atque ad animorum nostrorum superbiam, & elationem comprimendam accōmodatius esse potest, quā sæpius cogitare, Deum ita sese humiliare, ut cum hominibus gloriam suam cōmunicet, & hominum infirmitatē, fragilitatemque assumat; Deum hominem fieri, summamque illam, & infinitam maiestatem homini ministrare, ad cuius nutum Iob 26. columnæ cæli, ut inquit scriptura, cōtremiscunt, & pauent, eumque in terra nasci, quem in cælis angeli adorant? Quid igitur, cum hæc Deus nostra causa faciat, quid, inquam, nos, ut illi obsequamur, facere

facere oportet? quam libenti, atque alacri animo debemus omnia humilitatis officia amare, amplecti, præstare? Videant fideles, quam salutari doctrina Christus nascens nos instituat, antequam uocem aliquam emittere incipiat. Nascitur egenus: nascitur ut peregrinus in diuersorio: nascitur in uili præsepio: nascitur media hieme. ita enim scribit sanctus Lucas: Factum est, cum essent ibi, impleti sunt dies, ut pareret, & peperit filium suum primogenitum, & pannis eum inuoluit, & reclinauit eum in præsepio, quia non erat ei locus in diuersorio. Potuit ne euangelista humilioribus uerbis omnem cæli, & terræ maiestatem, & gloriam includere? Neque uero scribit, non fuisse locum in diuersorio, sed ei non fuisse, qui dicit: Meus est orbis terræ, & plenitudo eius. Quod etiam alius euangelista testatus est: In propria uenit, & sui eum non receperunt. *Luc. 2.* *Psal. 49.* *Ioan. 1.*

Incarnationis filij Dei mysterium quanto pietatis studio recolendum.

Hæc cum fideles sibi ante oculos proposuerint, tum uero cogitét, Deum carnis nostræ humilitatem, & fragilitatem subire uoluisse, ut humanum genus in altissimo dignitatis gradu collocaretur. Nam illud unum satis declarat excellentem hominis dignitatem, & præstátiam, quæ illi diuino beneficio tributa est, quod homo fuerit, qui idé uerus, & perfectus Deus sit: ut iam gloriari nobis liceat, filium Dei os nostrum, & carnem nostram esse: quod beatissimis illis spiritibus non licet. nusquam enim, ut est apud Apostolum, angelos apprehendit, sed semen Abrahæ apprehendit. Præterea cauendum est, ne maximo nostro malo eueniat, ut, quemadmodum illi in diuersorio Bethleem locus, ubi nasceretur, defuit, ita etiam, quando iam in carne non nascitur, locum in cordibus nostris inuenire non possit, ubi in spiritu nascatur. hoc enim, cum salutis nostræ cupidissimus sit, uehementer optat. nam ut ille spiritus sancti uirtute supra naturæ ordinem homo factus, & natus est, sanctusque, atque adeo sanctitas ipsa fuit: ita nos oportet, non ex sanguinibus, neque ex uoluntate carnis, sed ex Deo nasci, ac deinde ueluti nouam creaturam in nouitate spiritus ambulare, sanctitatem illam, ac mentis integritatem custodire, quæ homines spiritu Dei regeneratos maxime decet. hac enim ratione sanctæ huius filii Dei conceptionis, & natiuitatis imaginem aliquam in nobis ipsis exprimemus, quam fideli animo credimus, & credentes Dei sapientiam in mysterio, quæ abscondita est, suspicimus, & adoramus. *Ad Heb. 2.* *Ioan. 1.* *ad Rom. 6. 7* *1. ad Cor. 2.*

PASSVS SVB PONTIO PILATO, CRVCIFIXVS, MORTVVS, ET SEPVLTVS. Quantam habeat necessitatem huius articuli cognitio, & quam diligenter Parochus curare debeat, ut fideles

dominicæ passionis memoriā sæpissime animo repetant, docet Apostolus, qui nihil aliud se scire testatus est, nisi Iesum Christū, & hunc crucifixum. Quare in hoc argumento omne studium, & opera adhibenda est, ut quammaxime illustretur, fidelesque tanti beneficii commemoratione excitati, totos se ad Dei erga nos amorem, & bonitatem suspiciendam conuertant. Fides itaque priori articuli parte (nam de altera postea dicetur) illud nobis credēdum proponit, Christum dominum, cum Pontius Pilatus Tiberii Cæsaris iussu Iudæam prouinciam administraret, cruci affixum esse. nam captus, irrisus, uariis iniuriarum, & cruciatuum generibus affectus, demum in crucem sublatus est. Nec uero cuiquam dubitandum est, eius animam, quod ad inferiorem partem attinet, ab iis cruciatibus liberam non fuisse. nam quod humanam naturam uere assumpsit, necesse est fateri, animo etiam grauissimum dolorem sensisse. quare inquit: Tristis est anima mea usque ad mortem. Nam etsi personæ diuinæ humana natura coniuncta fuit, tamen propter eam coniunctionem nihilo minus passionis acerbitatem sensit, quam si ea coniunctio facta non fuisset, cum in una Iesu Christi persona, utriusque naturæ, diuinæ, & humanæ, proprietates seruatæ sint: atque idcirco, quod erat passibile & mortale, passibile & mortale permansit: rursus uero quod impassibile, & immortale erat, qualem esse diuinam naturam intelligimus, suam proprietatem retinuit. Quod autem hoc loco tam diligenter obseruari uidemus, Iesum Christum eo tempore passum esse, quo Pontius Pilatus Iudæam prouinciam procuraret, id eare factum esse docebit Parochus, quia tantæ rei, & tam necessariæ cognitio exploratior omnibus esse poterat, si rei gestæ certum, quod & ab Apostolo Paulo factum legimus, tempus describeretur: cum etiā, quia iis uerbis declaratur, illam Saluatoris prædictionem exitu comprobatam esse: Tradent, inquit, eum gentibus ad illudendum, & flagellandum, & crucifigendum.

1. ad Cor. 2. *Matth. 26.* *Mar. 14.* *1 ad Tim. 6.* *Matth. 20.*

Cur Christus in ligno mortē perpessus.

Sed quod potissimum in ligno crucis mortem pertulir, hoc etiam diuino cōsilio tribuendum est, ut scilicet unde mors oriebatur, inde uita resurgeret. Serpens enim, qui in ligno primos parentes uicerat, uictus est a Christo in ligno crucis. Plures eius rei afferri rationes possunt, quas sancti Patres latius persecuti sunt, ut ostendamus consentaneum fuisse, redemptorem nostrum mortem crucis potissimū subire. Verum satis esse Parochus admoneat, si fideles credant illud genus mortis a Saluatore delectum esse, quod quidem ad humani generis redemptionem aptius, atque accommodatius uideretur,

quemadmodum

quemadmodum certe nullum turpius, atque indignius esse potuit. Non solum enim apud Gentiles crucis supplicium execrandum, & dedecoris, ignominiæque plenissimum semper existimatum est, uerum etiam in lege Moysis, maledictus homo appellatur, qui pendet in ligno. Neque uero Parochus huius articuli historiam prætermittet, quæ diligentissime a sanctis euangelistis exposita est, ut saltem summa eius mysterii capita, quæ ad confirmandam fidei nostræ ueritatem magis necessaria uidentur, fideles cognita habeant. Hoc enim articulo, ueluti fundamento quodam, Christiana religio, & fides nititur, eoque posito, reliqua omnia recte cõstituta sunt. Nam si quid aliud humanæ menti, & intelligentiæ difficultatem affert; certe crucis mysterium omnium difficillimum existimandum est, uixque percipi a nobis potest, salutem nostram ex cruce ipsa, & ex eo, qui pro nobis ligno illi affixus est, pendere. Sed in hoc, ut docet Apostolus, summam Dei prouidentiam licet admirari. Nam quia in Dei sapientia non cognouit mundus per sapientiam Deum, placuit Deo per stultitiam prædicationis saluos facere credentes. Quare mirandum non est, si prophetæ ante Christi aduentum, apostoli post eius mortem, & resurrectionem tantopere laborarunt, ut hominibus persuaderent, hunc esse mundi redemptorem, eosque in crucifixi potestatem, atque obedientiam redigerent. Quare Dominus, cum nihil tam ab humana ratione remotum esset, quam crucis mysterium, statim post peccatum numquam destitit tum figuris, cum prophetarũ oraculis filii sui mortem significare. Atque ut de figuris pauca quædam attingamus, Abel primum, qui fratris inuidia occisus est, deinde Isaac sacrificium, præterea Agnus, quem Iudæi, cum e terra Aegypti egrederētur, immolarunt, tum serpens æneus, quem Moyses in deserto exaltauit, Christi domini passionis, ac mortis figuram præmonstrabant. Quod autem ad prophetas pertinet, quam multi exstiterint, qui de ea uaticinati sunt, id uero multo notius est, quam ut explicari hoc loco oporteat. Sed præ ceteris, ut Dauidem omittamus, qui omnia præcipua redemptionis nostræ mysteria in psalmis complexus est, Isaiæ oracula tam aperta, & clara sunt, ut recte dici queat, eum potius rem gestam exposuisse, quam futuram prædixisse.

MORTVVS, ET SEPVLTVS. His uerbis Parochus credendum explicabit, Iesum Christum, postquam crucifixus est, uere mortuũ, ac sepultum esse. Neque uero sine causa hoc separatim fidelibus credendum proponitur, cum non defuerint, qui eum in cruce mortuum negarent. illi igitur errori hãc fidei doctrinam sancti apostoli

merito

Deut. 21.
Ad Gal. 3.
1. ad Cor. 1.
Gen. 4.
Gen. 22.
Exod. 12.
Num. 21.
Ioan. 3.
B. Hieron.

merito opponendam censuerunt: de cuius articuli ueritate dubitan
Matth. 27. di nullus nobis locus relinquitur. nam omnes euangelistæ consen-
Mar. 15. Luc. 23. tiunt, Iesum spiritum emisisse. Præterea cum Christus, uerus, & per-
Ioan. 19. fectus homo fuerit, uere etiam mori potuit: moritur autem homo, cum anima separatur a corpore. Quare cum Iesum mortuum esse dicimus, id significamus, eius animam a corpore diuisam esse: neque tamen concedimus diuinitatem seiunctam a corpore: quin potius constanter credimus & confitemur, anima eius a corpore diuisa, diuinitatem tum corpori in sepulcro, tum animæ apud inferos con-
Ad Hebr. 2. iunctam semper fuisse. Decebat autem filium Dei mori, ut per mortem destrueret eum, qui habebat mortis imperium, idest Diabolū, & liberaret eos, qui timore mortis per totam uitam obnoxii erant seruituti. Sed illud in Christo domino singulare fuit, quod tūc mortuus est, cum ipse mori decreuit, & mortem non tam aliena ui illatam, quam uoluntariam obiit. Nec uero mortem solum, sed locum etiam, & tempus, in quo moreretur, ipse sibi constituit. ita enim
Isa. 53. Isaias scripsit: Oblatus est, quia ipse uoluit. Atque idem Dominus
Ioan. 10. de se ante passionem dixit: Ego pono animam meam, ut iterum sumam eam: nemo tollit eam a me, sed ego pono eam a me ipso: potestatem habeo ponēdi eam, & potestatem habeo iterum sumendi eā. Quod autem ad tempus, & locum attinet, cum Herodes eius uitæ
Luc. 13. insidiaretur, ipse inquit: Dicite uulpi illi, ecce eiicio dæmonia, & sanitates perficio hodie, & cras, & tertia die consumor: uerumtamen oportet me hodie, & cras, & sequenti die ambulare: quia non capit prophetam perire extra Hierusalem. Ille igitur nihil inuitus, aut coactus fecit, sed ipse sese uolens obtulit, atque inimicis suis ob-
Ioan. 18. uiam procedens dixit: Ego sum, & sponte sua ea omnia supplicia pertulit, quibus illum iniuste, & crudeliter affecerunt. quo quidem nihil ad commouendos animi nostri sensus maiorem uim habere potest, cum pœnas, tormentaque eius omnia cogitatione perpendimus. Nam si quispiā nostra causa omnes dolores patiatur, non quos ipse sua uoluntate suscipiat, sed quos uitare nequeat, hoc uero haud magni beneficii loco a nobis ponetur: uerum si nostro tantum nomine mortem, quā defugere poterat, libenter occumbat, profecto hoc beneficii genus tantum est, ut omnem non solum referendæ, sed etiam habendæ gratiæ facultatem uel gratissimo cuique eripiat. ex quo Iesu Christi summa, & eximia charitas, eiusque diuinum, & immensum in nos meritum perspici potest.

Sepultura Iam uero quod sepultum fuisse confitemur, hoc quidem ueluti

articuli

articuli pars non constituitur, quod nouam aliquam difficultatem habeat, præter ea, quæ iam de morte dicta sunt. Nam si Christum mortuum credimus, facile etiam nobis persuaderi potest eum sepultum esse. Verum hoc additum est, primum, ut minus dubitare de morte liceat; cum maximo argumento sit, aliquem mortuum esse, si eius corpus sepultum probemus: deinde ut resurrectionis miraculũ magis declaretur, atque eluceat. Neque uero hoc solum credimus, Christi corpus sepultum esse, sed illud præcipue his uerbis credendum proponitur; Deum sepultum esse, quemadmodum ex fidei catholicæ regula uerissime etiam dicimus, Deum mortuum, & ex uirgine natum esse. nam cum diuinitas numquam diuisa fuerit a corpore, quod in sepulcro conditum est, recte confitemur Deum sepultum esse. Ac de genere quidem, & loco sepulturæ illa Parocho satis erunt, quæ a sanctis euangelistis dicta sunt. Duo uero in primis obseruanda sunt, alterum, Christi corpus in sepulcro nulla ex parte corruptum esse; de quo Propheta ita uaticinatus erat: Non dabis sanctum tuum uidere corruptionem. Alterum est, quod ad omnes huius articuli partes attinet, sepulturam scilicet, passionem etiam, & mortem Christo Iesu, ut homini, non ut Deo conuenire. nam pati, & mori, in humanam tantum naturam cadunt: quamuis Deo etiam hæc omnia tribuantur, quoniam de illa persona, quæ simul perfectus Deus, perfectus homo fuit, recte dici perspicuum est. His cognitis, ea de Christi passione, & morte Parochus explicabit, ex quibus tanti mysterii immensitatem si non comprehendere, contemplari saltem fideles possint. Ac primum quidem considerandum est, quis ille sit, qui hæc omnia patitur. Et quidem nullis uerbis eius dignitatem explicare, aut mente comprehendere possumus. Sanctus Ioannes uerbum esse dicit, quod erat apud Deum. Apostolus magnificis uerbis describit in hunc modum: Esse eum, quem Deus cõstituit heredem uniuersorum, per quem fecit & sæcula: qui est splendor gloriæ, & figura substantiæ eius, qui portat omnia uerbo uirtutis suæ. Hic igitur purgationem peccatorum faciens, sedet ad dexteram maiestatis in excelsis. Atque ut uno uerbo complectamur, patitur Iesus Christus Deus & homo: patitur creator pro iis, quos ipse condidit: patitur dominus pro seruis: patitur is, per quem angeli, homines, cæli, elementa facta sunt, ille, inquam, in quo, per quem, & ex quo sunt omnia. Quare mirandum non est, si, eo tot passionũ tormentis commoto, totum etiam ædificium concussum est. nam, ut inquit scriptura, Terra mota est, & petræ scissæ sunt: tenebræ etiã

Christi carnis expressa mentio & quid de illius passione meditandum.

Matth. 27. Mar. 15. Luc. 23. Ioan. 19. Psal. 15. Act. 2.

Ioan. 1.

Ad Heb. 1.

Matth. 27. Luc. 23.

factæ per uniuerſam terram, & ſol obſcuratus eſt. Quod ſi mutæ etiã res, & ſenſu carentes creatoris ſui paſſionem luxerunt, cogitent fideles quibus lacrymis ipſi, tamquam uiui lapides huius ædificii, dolorem ſuum declarare debeant.

Paſſionis Chriſti cauſa, & de grauitate relabentium. Iam uero cauſæ etiam paſſionis exponendæ ſunt, ut eo magis diuinæ erga nos charitatis magnitudo, & uis appareat. Si quis igitur quærat, quæ cauſa fuerit cur filius Dei acerbiſſimam paſſionem ſubierit, hanc potiſſimum fuiſſe inueniet, præter hereditariam labem primorum parentum, uitia, & peccata, quæ homines a mundi origine uſque ad hanc diem admiſerunt, ac deinceps uſque ad conſummationem ſæculi admiſſuri ſunt. hoc enim in paſſione & morte filius Dei ſaluator noſter ſpectauit, ut omnium ætatum peccata redimeret, ac deleret, & pro eis patri abunde, cumulateque ſatisfaceret. Illud etiã accedit ad augendam rei dignitatem, quod non ſolum Chriſtus pro peccatoribus paſſus eſt, ſed etiam pœnarum omnium, quas pertulit, peccatores & auctores, & miniſtri fuerunt: de quo Apoſtolus nos admonet, ita ad Hebræos ſcribens: *Ad Heb. 12.* Recogitate eum, qui talem ſuſtinuit a peccatoribus aduerſus ſemetipſum contradictionem, ut ne fatigemini animis ueſtris deficientes. Atque hac culpa omnes teneri iudicandum eſt, qui in peccata ſæpius prolabuntur. nam cum peccata noſtra Chriſtum dominum impulerint, ut crucis ſupplicium ſubiret; *Ad Hebr. 6.* profecto qui in flagitiis, & ſceleribus uolutantur, ruſus, quod in ipſis eſt, crucifigunt in ſemetipſis filium Dei, & oſtentui habent. Quod quidem ſcelus eo grauius in nobis uideri poteſt, quam fuerit in Iudæis, *1. ad Cor. 2.* quod illi, eodem Apoſtolo teſte, Si cognouiſſent, numquam dominum gloriæ crucifixiſſent. Nos autem & noſſe eum profitemur; & tamen factis negantes, quodam modo uiolentas ei manus uidemur inferre. Sed a patre etiam, & a ſemetipſo Chriſtum dominum traditum eſſe ſacræ litteræ teſtantur: inquit enim apud Iſaiam: *Iſa. 53.* Propter ſcelus populi percuſſi eum. & paulo ante idem propheta, cum Dominũ plagis, & uulneribus affectum ſpiritu Dei plenus uideret, dixit: *Iſa. 53.* Omnes nos quaſi oues errauimus, unuſquiſque in uiam ſuam declinauit, & poſuit Dominus in eo iniquitatem omniũ noſtrum. *Iſa. 53.* De filio autem ſcriptum eſt: Si poſuerit pro peccato animam ſuam, uidebit ſemen longæuum. Sed eandem rem Apoſtolus grauioribus etiam uerbis expreſſit, cum tamen ex altera parte uellet oſtendere, quãtum nobis de immenſa Dei miſericordia & bonitate ſperare liceat: *Ad Rom. 8.* inquit enim: Qui etiã proprio filio ſuo non pepercit, ſed pro nobis omnibus tradidit illum, quo modo non etiam cum illo

illo omnia nobis donauit? Sequitur nunc, ut quanta fuerit passionis acerbitas Parochus doceat. quamquã si memoria teneamus, sudorẽ Domini factum ut guttas sanguinis decurrentis in terrã, cum ille tormenta, & cruciatus animo praeciperet, quibus paulo post afficiendus erat, facile ex eo unusquisque intelliget, nihil ad illum dolorem addi potuisse. nam si malorum imminẽtium cogitatio tam acerba fuit, id quod sanguinis sudor declarauit, quid ipsam perpessionem fuisse existimandum est? Sed tamen Christum dominum summis tum animi, tum corporis doloribus affectum esse constat. Ac primũ quidem nulla fuit eius corporis pars, quae grauissimas poenas non senserit. nam & pedes, & manus clauis cruci affixae, caput spinis compunctum, & arundine percussum, facies sputis foedata, alapis caesa, totum corpus flagellis uerberatum est. Praeterea omnium & generum, & ordinum homines cõuenerunt in unum aduersus Dominum, & aduersus Christum eius. Gentes enim & Iudaei passionis suasores, auctores, ministri fuerunt: Iudas eum prodidit, Petrus negauit, ceteri omnes deseruerunt. Iam uero in cruce ipsa acerbitatem ne, an ignominiam, an utrumque simul queremur? Ac profecto nullũ aut turpius genus mortis, aut acerbius excogitari eo potuit, quo affici non nisi nocentissimi, & sceleratissimi homines consueuerunt, & in quo summi doloris, & cruciatus sensum mortis diuturnitas uehementiorem efficiebat. Augebat autem poenarũ magnitudinem ipsa Christi Iesu corporis constitutio, & habitus: quod quidem cum spiritus sancti uirtute formatum esset, multo perfectius, & temperatius fuit, quã aliorum hominum corpora esse possunt: atque ideo acriorem quoque sentiendi uim habuit, & grauius tormẽta illa omnia perpessum est. Quod uero ad intimum animi dolorem pertinet, nemo dubitare potest, quin summus in Christo fuerit. Sanctis enim hominibus, quicũque supplicia, & cruciatus pertulerũt, non defuit animae solatium diuinitus datum, quo recreati, tormentorum uim aequo animo ferre possent: immo uero in cruciatibus pleriq. intima laetitia efferebantur: inquit enim Apostolus: Gaudeo in passionibus pro uobis: & adimpleo ea, quae desunt passionum Christi in carne mea pro corpore eius, quod est Ecclesia. & alibi: Repletus sum cõsolatione: superabundo gaudio in omni tribulatione nostra. Verum Christus dominus amarissimae passionis calicem, quem bibit, nulla suauitate permista temperauit. humanae enim naturae, quam assumpserat, sentire omnia tormẽta permisit, non secus, ac si homo, non etiam Deus fuisset.

Luc. 22. Luc. 22. Psal. 2. Matth. 26. Mar. 14. Luc. 22. Ad Colos. 1. 2. ad Cor. 7.

Reliquum

Reliquum modo est, ut commoda etiam, & bona, quæ ex passione Domini percepimus, a Parocho accurate explicentur. Primum igitur Domini passio, peccati liberatio fuit. nam, ut est apud sanctũ

Apocal. 1. Ioannem, Dilexit nos, & lauit nos a peccatis nostris in sanguine suo;

Ad Col. 2. & Apostolus inquit: Conuiuificauit uos, donans uobis omnia delicta, delens quod aduersum nos erat chirographum decreti, quod erat contrarium nobis, & ipsum tulit de medio affigens illud cruci. Deinde a dæmonis tyrannide nos eripuit: ipse enim Dominus in-

Ioan. 12. quit: Nunc iudicium est mundi: nunc princeps huius mundi eijcietur foras: & ego, si exaltatus fuero a terra, omnia trahã ad me ipsum. Pœnam præterea peccatis nostris debitam persoluit. Tum uero quia nullum gratius, & acceptius Deo sacrificium afferri potuit, patri nos reconciliauit, eumque nobis placatum, & propitium reddidit. Postremo quoniam peccata sustulit, cælorum etiam aditum, communi humani generis peccato interclusum, nobis patefecit. Atque id

Ad Heb. 10. Apostolus significauit illis uerbis: Habemus fiduciã in introitu sanctorum in sanguine Christi. Neque uero in ueteri lege huius mysterii figura, & imago quædam defuit. nam illi, quibus interdictũ erat,

Num. 35. ne in patriam ante summi sacerdotis mortem reuerterentur, hoc significabant, nemini, quamuis iuste, & pie uixisset, aditum in cælestem patriam patere, antequam summus ille, atque æternus sacerdos Christus Iesus mortem obiret. qua quidem obita, statim cæli fores patuerunt iis, qui sacramẽtis expiati, fideque, spe, & charitate præditi, passionis eius participes fiunt. Hæc autem omnia maxima, & diuina bona Parochus docebit ex Domini passione ad nos peruenisse: primum quidem, quia est integra, atque omnibus numeris perfecta satisfactio, quam admirabili quadam ratione Iesus Christus pro peccatis nostris Deo patri persoluit. Neque uero pretium, quod pro nobis persoluit, debitis nostris par solum, & æquale fuit, uerum ea longe superauit. Deinde sacrificium Deo acceptissimum fuit; quod cũ illi filius in ara crucis obtulit, patris iram, atque indignationẽ prorsus mitigauit. atque hoc nomine Apostolus usus est, cum inquit:

Ad Eph. 5. Christus dilexit nos, & tradidit semetipsum pro nobis oblationem & hostiam Deo in odorem suauitatis. Præterea redemptio, de qua est

1. Pet. 1. apud apostolorum Principem: Non in corruptibilibus auro, uel argento redempti estis de uana uestra conuersatione paternæ traditionis, sed pretioso sanguine quasi agni immaculati Christi, & inconta-

Ad Gal. 3. minati. & Apostolus docet: Christus nos redemit de maledicto legis, factus pro nobis maledictum. Verum, præter hæc immensa

beneficia,

beneficia, illud etiam uel maximum consecuti sumus, ut in hac una passione, omnium uirtutum clarissima exempla habeamus. nam & patientiam, & humilitatem, & eximiam charitatem, & mansuetudinem, & obedientiam, & summam animi constantiam non solum in perferendis propter iustitiam doloribus, sed etiam in morte oppetenda ita ostendit, ut uere dicere possimus, saluatorem nostrum, quæcumque uitæ præcepta toto prædicationis suæ tempore uerbis nos docuit, ea omnia uno passionis die in se ipso expressisse. Atque hæc breuiter de Christi domini saluberrima passione & morte dicta sint. Vtinã uero hæc mysteria in animis nostris assidue uersentur, & una cum Domino pati, & mori, & sepeliri discamus, ut deinde, abiecta omni sorde peccati, ad nouam uitam cum illo resurgentes, aliquando tandem, ipsius gratia, & misericordia, digni simus, qui cælestis regni, & gloriæ participes efficiamur.

DESCENDIT AD INFEROS, TERTIA DIE RESVRREXIT A MORTVIS. Maxime quidem refert, nosse gloriam sepulturæ domini nostri Iesu Christi, de qua proxime dictum est: sed plus interest fidelis populi, cognoscere illustres triumphos, quos ex deuicto Diabolo, & spoliatis inferorum sedibus deportauit: de quibus, simulque de resurrectione dicendum est. qui locus etsi separatim per se recte tractari possit: nos tamen, sanctorum Patrum auctoritatem secuti, eum cum descensu ad inferos coniungendum putauimus. Eius igitur priori parte hoc nobis credendum proponitur, Christo iam mortuo, eius animam ad inferos descendisse, ibique tamdiu mansisse, quamdiu eiusdem corpus in sepulcro fuit. His autem uerbis simul etiam confitemur, eandem Christi personam eo tempore & apud inferos fuisse, & in sepulcro iacuisse. Quod quidem cum dicimus, nemini mirum uideri debet: propterea quod, ut sæpe iam docuimus, quamuis anima a corpore discesserit, numquam tamen diuinitas uel ab anima, uel a corpore separata est.

De multiplicis uocis, Inferni, significatione: ubi & de Purgatorio animarum.

Sed quoniam articuli explanationi plurimum lucis afferre potest, si Parochus prius doceat, quid hoc loco inferorum uocabulo intelligendum sit, monere oportet, inferos hoc loco pro sepulcro non accipi, ut quidam non minus impie, quam imperite putauerunt. superiori enim articulo Christum dominum sepultum esse edocti sumus: nec ulla causa erat, cur in fide tradenda alio, & quidem obscuriori loquẽdi genere idem a sanctis apostolis repeteretur.

uerũ inferorum nomen abdita illa receptacula ſignificat, in quibus animæ detinentur, quæ cæleſtem beatitudinem non ſunt conſecutæ. Ita uero ſacræ litteræ hanc uocem multis in locis uſurparunt.
ad Philip. 2. nam apud Apoſtolum legimus: In nomine Ieſu omne genu flecti cæleſtium, terreſtrium, & infernorum. & in Actis apoſtolorum
Act. 2. D. Petrus teſtatur, Chriſtum dominum ſuſcitatum ſolutis doloribus Inferni. Neque tamen ea receptacula unius, & eiuſdem generis ſunt omnia. eſt enim teterrimus, & obſcuriſſimus carcer, ubi perpetuo, & inextinguibili igne damnatorum animæ ſimul cum immundis ſpiritibus torquentur, qui etiam gehenna, abyſſus, & propria ſignificatione Infernus uocatur. Præterea eſt purgatorius ignis, quo piorum animæ ad definitum tempus cruciatæ expiantur,
Apoc. 21. ut eis in æternam patriam ingreſſus patere poſſit, in quam nihil coinquinatum ingreditur. Ac de huius quidem doctrinæ ueritate, quam & ſcripturarum teſtimoniis, & apoſtolica traditione confirmatam eſſe ſancta Concilia declarant, eo diligentius, & ſæpius Parocho diſſerendum erit, quod in ea tempora incidimus, quibus homines ſanam doctrinam non ſuſtinent. Tertium poſtremo receptaculi genus eſt, in quo animæ ſanctorum ante Chriſti domini aduentum excipiebantur; ibique ſine ullo doloris ſenſu, beata redemptionis ſpe ſuſtentati, quieta habitatione fruebantur. Horum igitur piorum animas, qui in ſinu Abrahæ ſaluatorem expectabant, Chriſtus dominus ad inferos deſcendens liberauit. Nec uero exiſtimandum eſt, eum ſic ad inferos deſcendiſſe, ut eius tantummodo uis ac uirtus, non etiam anima eo perueneris. Sed omnino credendum eſt ipſam animam re, & præſentia ad inferos deſcendiſſe, de quo extat
Pſal. 15. firmiſſimum illud Dauidis teſtimonium: Non derelinques animam meam in Inferno. Verum etſi Chriſtus ad inferos deſcendit, nihil de eius ſumma poteſtate detractum eſt: neque eius ſanctitatis ſplendor macula aliqua aſperſus: cum potius hoc facto ueriſſima eſſe omnia, quæ de illius ſanctitate celebrata erant, eumque filium Dei eſſe, quemadmodum antea tot prodigiis declarauerat, apertiſſime comprobatum ſit. Id quod facile intelligemus, ſi cauſas, cur Chriſtus, & alij homines in ea loca uenerint, inter ſe conferamus. Ceteri enim omnes captiui deſcenderant: ipſe uero inter
Pſal. 87. mortuos liber, & uictor, ad profligandos dæmones, a quibus illi ob noxam incluſi, & conſtricti tenebantur, deſcendit. Præterea alii omnes, qui deſcenderunt, partim pœnis acerbiſſimis torquebãtur,

partim

partim uero, ut alio doloris sensu carerent, tamen Dei aspectu priuati, & spe beatæ gloriæ, quam expectabant, suspensi torquebantur. At Christus dominus descendit, non ut aliquid pateretur, uerum ut sanctos, & iustos homines ex misera illius custodiæ molestia liberaret, eisque passionis suæ fructum impertiret. Quod igitur ad inferos descendit, nulla prorsus de summa eius dignitate, & potestate diminutio facta est.

Quibus de causis Christus ad inferos descenderit.

His expositis, docendum erit, propterea Christum dominum ad inferos descendisse, ut, ereptis dæmonum spoliis, sanctos illos patres ceterosque pios e carcere liberatos secum adduceret in cælum, quod ab eo admirabiliter summaque cum gloria perfectum est; statim enim illius aspectus clarissimam lucem captiuis attulit, eorumq. animas immensa lætitia, gaudioque impleuit: quibus etiam optatissimam beatitudinem, quæ in Dei uisione consistit, impertiuit. quo facto, id comprobatum est, quod latroni promiserat illis uerbis: Hodie mecum eris in paradiso. Hanc uero piorum liberationem Oseas tãto ante prædixerat in hunc modum: Ero mors tua, o mors; morsus tuus ero Inferne. Hoc etiam significauit Zacharias propheta, cum ait: Tu quoque in sanguine testamenti tui emisisti uinctos tuos de lacu, in quo non est aqua. Id ipsum denique expressit Apostolus illis uerbis: Expolians principatus, & potestates, traduxit confidenter palam triumphans illos in semet ipso. Verum, ut huius mysterii uim melius intelligamus, sæpe illud memoria repetere debemus, pios homines, non solum qui post aduentum Domini in lucem editi erant, sed qui illum post Adam antecesserant, uel qui usque ad finem sæculi futuri sunt, eius passionis beneficio salutem consecutos esse. Quamobrem ante quam ille moreretur, ac resurgeret, cæli portæ nemini umquam patuerunt: sed piorum animæ, cum e uiuis excessissent, uel in sinum Abrahæ deferebantur, uel, quod etiam nunc iis contingit, quibus aliquid diluendum, & persoluendum est, Purgatorii igne expiabantur. Est illa præterea causa cur descenderit ad inferos Christus dominus, ut ibi etiam, quemadmodum in cælo, & in terris, uim suam, potestatemque declararet, & omnino, ut in nomine eius omne genu flecteretur cælestium, terrestrium, & infernorum. Quo loco quis summam Dei benignitatem in genus humanum non admiretur, & obstupescat, qui non modo pro nobis acerbissimam mortem subire, sed infimas etiam terræ partes penetrare uoluerit, ut sibi charissimas animas, inde ereptas, ad beatitudinem traduceret?

Luc. 23. *Os. 13.* *Zac. 9.* *Ad Colos. 2.* *Ad Phil. 2.*

De glorioso resurrectionis Christi mysterio. Sequitur altera articuli pars: in qua explicanda quantum laborare Parochus debeat, declarant illa Apostoli uerba: Memor esto, dominum Iesum Christum resurrexisse a mortuis. quod enim Timotheo præcipit, idem etiam reliquis animarum curatoribus præceptũ esse dubitandum non est. Ea autem articuli est sententia: Postquam Christus dominus sexta feria, hora diei nona, in cruce spiritum emisit, & eadem die uespere sepultus est ab eius discipulis, qui Pilati præsidis permissu corpus Domini e cruce depositum in propinqui horti monumentum nouum intulerunt; tertio a morte die, qui fuit dominicus, summo mane illius anima corpori iterum coniuncta est: atque ita is, qui triduum illud mortuus fuerat, ad uitam, ex qua moriens discesserat, rediit, & surrexit. sed resurrectionis uoce nõ illud solum intelligendum est, Christum a mortuis excitatum esse, quod multis aliis commune fuit, sed sua ui, ac uirtute resurrexisse, quod proprium in illo fuit, & singulare. Neque enim natura patitur, nec ulli homini concessum est, ut se ipsum possit uirtute sua a morte ad uitam reuocare. Hoc uero summæ Dei potestati tantummodo reseruatum est, ut ex illis Apostoli uerbis intelligimus: Et si crucifixus est ex infirmitate, sed uiuit ex uirtute Dei. quæ quoniam neque a Christi corpore in sepulcro, neque ab anima, cum ad Inferos descendisset, seiuncta umquam fuit, diuina uis tum in corpore inerat, quæ animæ iterum coniungi, tum in anima, qua ad corpus denuo reuerti posset: qua & licuit sua uirtute reuiuiscere, atque a mortuis resurgere. Id uero Dauid spiritu Dei plenus prædixit his uerbis: Saluauit sibi dextera eius, & brachium sanctum eius. Deinde ipse Dominus diuino oris sui testimonio confirmauit: Ego pono animam meam, ut iterum sumam eam: & potestatem habeo ponendi eam, & potestatem habeo iterum sumendi eam. Iudæis etiam ad confirmandam doctrinæ ueritatem dixit: Soluite templum hoc, & in tribus diebus excitabo illud. Quod quidem tametsi de templo illo magnifice ex lapidibus structo intelligerent, ille tamen, ut scripturæ uerbis eodem in loco declaratum est, dicebat de templo corporis sui. Quamuis autem in scripturis interdum legamus, Christum dominum a patre suscitatum esse, hoc ad eum, ut ad hominem, referendum est: quemadmodum illa rursus ad eundem, ut Deum, spectant, quibus significatur, eum sua uirtute resurrexisse.

2. ad Tim. 2 *2. ad Cor. 13* *Psal. 97.* *Ioan. 10.* *Ioan. 2.* *Ioan. 2.*

Sed illud etiam præcipuum Christi fuit, quod ipse primus omniũ hoc diuino resurrectionis beneficio affectus est. nam in scripturis & primogenitus ex mortuis, & primogenitus mortuorũ uocatur. Atq; ut est

ad Col. 1. *Apocal. 1.*

ut est apud Apostolum, Christus resurrexit a mortuis primitiæ dormientium: quoniã quidem per hominem mors, & per hominẽ resurrectio mortuorũ: & sicut in Adam omnes moriuntur, ita & in Christo omnes uiuificabuntur. Vnusquisque autem in suo ordine, primitiæ Christus: deinde ij, qui sunt Christi. quæ quidẽ uerba de perfecta resurrectione interpretanda sunt, qua ad immortalem uitam, omni prorsus moriendi necessitate sublata, excitamur. Atque in eo genere Christus dominus primum locum obtinet. nam si de resurrectione loquimur, hoc est de reditu ad uitam, cui iterum moriendi necessitas adiuncta est; ante Christum multi alii a mortuis excitati sunt: qui omnes tamen ea condicione reuixerunt, ut eis iterum moriendum esset: at Christus dominus ita resurrexit, morte subacta, & oppressa, ut mori amplius non posset: quod quidem apertissimo illo testimonio confirmatur: Christus resurgens ex mortuis iam non moritur: mors illi ultra nõ dominabitur. Quod uero articulo additur, TERTIA DIE, Parocho explanandum erit, ne fideles arbitrentur, totos ipsos tres dies Dominum in sepulcro fuisse. nam quod integrum naturalem diem, partemque tum antecedentis, tum consequentis diei in sepulcro conditus est, ob eam rem uerissime dicitur triduo in sepulcro iacuisse, ac tertia die a mortuis surrexisse. Vt enim diuinitatem suam declararet, resurrectionẽ ad finem sæculi differre noluit. rursus uero, ut eum uere hominem, uereque mortuum esse credere mus, non statim post mortem, sed tertio die reuixit: quod temporis spatium ad ueram mortem comprobandam satis esse uidebatur.

1. ad Cor. 15

Ad Rom. 6.

Patres primæ Constãtinopolitanæ Synodi huic loco addiderunt: SECVNDVM SCRIPTVRAS. Quod quidem ab Apostolo acceptum, in fidei Symbolum propterea transtulerunt; quod resurrectionis mysterium maxime necessarium esse, idem Apostolus docuerit iis uerbis: Si Christus non resurrexit, inanis est ergo prædicatio nostra, inanis est & fides uestra: & si Christus non resurrexit, uana est fides uestra: adhuc enim estis in peccatis uestris. Quare D. Augustinus, cum huius articuli fidem admiraretur, ita scripsit: Non magnum est credere, quia mortuus est Christus. hoc & Pagani, & Iudæi, & omnes iniqui credunt: hoc omnes credunt, quia mortuus est: fides Christianorum resurrectio Christi est: hoc pro magno habemus, quia credimus eum resurrexisse. ex quo factum est, ut frequentissime Dominus de sua resurrectione locutus sit: ac numquam fere de passione sua cum discipulis collocutus est, quin de resurrectione loqueretur. quare cum dixisset: Filius

1. ad Cor. 15

D. August.

Luc. 18.

hominis tradetur gentibus, & illudetur, & flagellabitur, & conspuetur, & postquã flagellauerint, occident eum: ad extremum addidit, Et tertia die resurget. & cum Iudæi ab eo peterent, ut aliquo signo,

Luc. 11. & miraculo doctrinam suam comprobaret, respondit, nullum aliud signum eis datum iri, quã Ionæ prophetæ signum. sicut enim fuit Io-

Matth. 12. nas in uentre ceti tribus diebus, & tribus noctibus, sic futurum affirmauit, filiũ hominis in corde terræ tribus diebus & tribus noctibus.

De necessitate, fine, et utilitate resurrectionis Iesu Christi. Verum, ut huius articuli uim, & sensum melius perspiciamus, tria nobis inuestigãda, & cognoscenda sunt, Primum quidem, quare necesse fuerit Christum resurgere, deinde, qui resurrectionis finis, & scopus sit, & quæ ab ea utilitates, & commoda in nos sint profecta. Quod igitur ad primum attinet, necesse fuit eum resurgere, ut Dei iustitia ostenderetur, a quo maxime decebat eum extolli, qui ut illi obtemperaret, depressus, atque omni ignominia affectus erat.

Ad Phil. 2. Hanc Apostolus causam attulit, cum ad Philippenses inquit: Humiliauit semetipsum factus obediẽs usque ad mortem, mortem autem crucis, propter quod & Deus exaltauit illum. Præterea, ut fides nostra confirmaretur, sine qua hominis iustitia constare non potest: illud enim maximo argumento esse debet, Christum filium Dei fuisse, quod sua uirtute a mortuis resurrexit: deinde ut spes nostra aleretur, atque sustentaretur. Cum enim Christus resurrexerit, certa spe nitimur fore, ut nos etiam resurgamus: siquidem, membra capitis sui

1. ad Cor. 15. condicionem consequantur, necesse est. ita enim Apostolus argu-

1. ad Thes. 4. mentationem concludere uidetur, cum ad Corinthios, & Thessa-

1. Pet. 1. lonicenses scribit. & a Principe apostolorum Petro dictum est: Benedictus Deus, & pater domini nostri Iesu Christi, qui secundum misericordiam suam magnam regenerauit nos in spem uiuam per resurrectionem Iesu Christi ex mortuis in hereditatem incorruptibilem. Postremo ob eam etiam rem Domini resurrectionem necessariam fuisse docendum est, ut salutis, & redemptionis nostræ mysterium absolueretur. Christus enim morte sua nos a peccatis liberauit; resurgens uero præcipua nobis bona restituit, quæ peccando

ad Rom. 4. amiseramus. Quare est apud Apostolum dictum: Christus traditus est propter delicta nostra, & resurrexit propter iustificationem nostram. Ne quid igitur humani generis saluti deesset, quemadmodum illum mori, ita resurgere etiam oportuit. Ex iis uero, quæ hactenus dicta sunt, perspicere possumus, quantum utilitatis Christi domini resurrectio fidelibus attulerit. In resurrectione enim Deum esse immortalem, plenũ gloria, mortis & Diaboli uictorem agnoscimus:

quod

quod de Christo Iesu sine ulla dubitatione credendum, & confitendum est. Dein de Christi resurrectio nobis etiam corporis resurrectionem peperit; tum quia eius mysterij efficiens causa fuit; tum quia ad Domini exemplum resurgere omnes debemus. Nam quod ad corporis resurrectionem attinet, Apostolus ita testatur: Per hominem mors, & per hominem resurrectio mortuorum. quæcumque enim Deus in redemptionis nostræ mysterio egit, ad omnia Christi humanitate, tamquam efficienti instrumento, usus est. Quare eius resurrectio instrumẽtum quoddam fuit ad resurrectionem nostram efficiendam. exemplar uero dici potest, quoniam Christi domini resurrectio omnium est perfectissima: ac quemadmodum Christi corpus resurgẽs ad immortalem gloriã immutatum est, ita nostra etiam corpora, quæ prius imbecilla, & mortalia fuerant, gloria, & immortalitate ornata restituentur. Vt enim Apostolus docet, Saluatorem expectamus dominum nostrum Iesum Christum, qui reformabit corpus humilitatis nostræ configuratum corpori claritatis suæ. Hoc etiam de anima in peccatis mortua dici potest: cui quo pacto Christi resurrectio exemplar proponatur, idem Apostolus iis uerbis ostendit: Quo modo Christus surrexit a mortuis per gloriam patris, ita & nos in nouitate uitæ ambulemus. si enim complantati facti sumus similitudini mortis eius, simul & resurrectionis erimus. Et paucis interiectis, inquit: Scientes quod Christus resurgens ex mortuis, iam non moritur, mors illi ultra non dominabitur. Quod enim mortuus est peccato, mortuus est semel: quod autem uiuit, uiuit Deo. Ita & uos existimate, uos mortuos quidem esse peccato, uiuentes autem Deo in Christo Iesu.

1. ad Cor. 15.

ad Philip. 3.

ad Rom. 5.

Quæ ex Christi resurrectione exempla.

Duo igitur a Christi resurrectione exempla petere debemus. Alterum est, ut, postquam peccati maculas eluimus, nouum uitæ genus instituamus, in quo morum integritas, innocentia, sanctitas, modestia, iustitia, beneficentia, humilitas eluceant. Alterum est, ut in eo uitæ instituto ita perseueremus, ut, adiuuãte Domino, a iustitiæ uia, quam semel ingressi fuerimus, non excidamus. Neque uero Apostoli uerba id solum demonstrant, Christi resurrectionem ad resurrectionis exemplum nobis proponi: uerum etiam resurgẽdi uirtutem nobis præbere, uiresque, & spiritum largiri, quo in sanctitate, & iustitia permaneamus, ac Dei præcepta seruemus, declarãt. nam quemadmodum ex eius morte non solum peccatis moriendi exemplum capimus, sed uirtutem etiam haurimus, qua peccatis moriamur: ita eius resurrectio ad iustitiam consequendam nobis uires affert, ut,

deinde pie, & sancte Deum colentes, in nouitate uitæ ambulemus, ad quã resurgimus. Hoc enim maxime resurrectione sua Dominus effecit, ut qui antea una cum illo peccatis, & huic sæculo mortui era mus, cum illo etiam ad nouam uitæ institutionem, & disciplinam resurgeremus. Huius resurrectionis quæ potissimum signa obser-
ad Col.3. uanda sint, Apostolus nos admonet. nam cum inquit: Si consurre-xistis cum Christo, quæ sursum sunt quærite, ubi Christus est in dextera Dei sedens: plane ostendit, eos, qui uitam, honores, otium, diuitias ibi maxime, ubi Christus est, habere cupiũt, uere cum Christo surrexisse. cum uero addit: Quæ sursum sunt sapite, non quæ super terram: alteram etiam hanc ueluti notam apposuit, qua perspicere possimus, num uere cum Christo surreximus. ut enim corporis affectionem & ualetudinem gustus indicare solet: ita, si, quæcũque
Ad Phil.4. sunt uera, quæcumque pudica, quæcumque iusta, quæcumque sancta alicui sapiant, isque cælestium rerum iucunditatem intimo mentis sensu percipiat, hoc maximo argumento esse potest, eum, qui ita affectus sit, ad nouam, & spiritualem uitam una cum Christo Iesu surrexisse.

ASCENDIT AD CAELOS, SEDET AD DEXTERAM DEI PATRIS OMNIPOTENTIS. Dauid propheta, cum beatam, & gloriosam Domini ascensionem spiritu Dei plenus contemplaretur, omnes ad eum triumphum summa lætitia, & gaudio celebrandum illis uerbis
Psal.46. hortatur, cum inquit: Omnes gẽtes plaudite manibus, iubilate Deo in uoce exultationis: ascendit Deus in iubilatione. Ex quo intelliget Parochus, maximo studio hoc mysterium explicandum esse, sibique diligenter curandum, ut fideles illud non solum fide, & mente percipiant, sed, quoad eius fieri poterit, iuuante Domino, factis etiam, & uita exprimere studeant. Quod igitur ad sexti articuli explanationem attinet, in quo potissimum de diuino hoc mysterio agitur, a priori eius parte incipiendum est, &, quæ eius sit uis, atque sententia, aperiendum. De Christo enim Iesu illud etiam fideles sine ulla dubitatione credere oportet, eum, perfecto iam & absoluto redemptionis nostræ mysterio, ut homo est, in cælum corpore, & anima ascendisse. nam, ut Deus est, numquam ab eo abfuit, ut qui diuinitate sua loca omnia compleat. Ascendisse autem sua uirtute, doceat, non alie
4 Re.2. na ui sublatum, quemadmodum Helias, qui igneo curru in cælum
Dan.14. *Act.8.* euectus est: uel Abacuch propheta, uel Philippus Diaconus, qui diuina uirtute per aerem delati, longinqua terrarum spatia permearũt. Neque uero solum, ut Deus, præpotenti diuinitatis uirtute in cælos

ascendit,

ascendit, sed etiam, ut homo est. Quamuis enim naturali ui id fieri non potuerit, tamē uirtus illa, qua beata Christi anima prædita erat, corpus, ut libuit, mouere potuit: corpus uero, quod iam gloriam adeptum erat, mouentis animæ imperio facile parebat. Atque hac ratione, ut Deus, & ut homo est, Christum in cælum sua uirtute ascendisse credimus. In altera articuli parte hæc sunt: Sedet ad dexteram patris. quo loco tropum, idest uerbi immutationē licet animaduertere frequētem in diuinis litteris, cum humanas affectiones, & membra ad nostram intelligentiam accommodantes, Deo tribuimus. neque enim, cum spiritus sit, quidquam in eo corporeum cogitari potest. Sed quoniam in humanis rebus ei maiorem honorem tribui existimamus, qui ad dexteram collocatus est; eandem rem ad cælestia etiā transferentes ad explicandam Christi gloriā, quam ut homo præ ceteris omnibus adeptus est, eum in patris dextera esse confitemur. Sedere autem hoc loco non situm, & figuram corporis significat, sed eam regiæ, summæque potestatis, ac gloriæ firmam & stabilē possessionem, quam a patre accepit, declarat: de quo ait Apostolus: Suscitans illum a mortuis, & constituens ad dexteram suam in cælestibus supra omnem principatum, & potestatem, & uirtutem, & dominationem, & omne nomen, quod nominatur non solum in hoc sæculo, sed etiā in futuro: & omnia subiecit sub pedibus eius. Ex quibus uerbis apparet, hanc gloriam adeo propriam, & singularem Domini esse, ut cuiuis alii creatæ naturæ conuenire non possit. Quare alio loco testatur: Ad quem autem angelorum dixit aliquādo: Sede a dextris meis? Sed articuli sensum Parochus latius explanabit, ascensionis historiam persequens, quā sanctus Lucas euangelista in Actis apostolorum admirabili ordine descripsit. In cuius explicatione illud primum obseruare oportebit, cetera omnia mysteria ad ascensionem, tamquam ad finem, referri, in eoque omnium perfectionē, & absolutionem contineri. nam, ut ab incarnatione Domini omnia religionis nostræ mysteria initium habent, ita ascēsione eius peregrinatio concluditur. Præterea, alia Symboli capita, quæ ad Christum dominum pertinent, summam eius humilitatem, & cōtemptionem, ostendunt. neque enim abiectius, aut humilius quidquam cogitari potest, quam quod filius Dei pro nobis humanam naturam, & imbecillitatem assumpserit, patique, & mori uoluerit. At uero, quod tum superiori articulo a mortuis resurrexisse, nunc uero in cælum ascendisse, & ad Dei patris dexteram sedere confitemur, nihil ad eius summam gloriam, diuinamque maiestatem declarandam magnificentius

Ad Eph. 1.

Ad Heb. 1.

Act. 1.

centius dici, aut admirabilius poteſt.

Chriſti in cælum aſcenſionis cauſa, & quæ nobis inde beneficia. Iam his expoſitis, accurate docendum eſt, cuius rei cauſa Chriſtus dominus in cælos aſcenderit. Primum enim aſcendit, propterea quod eius corpori, quod immortalitatis gloria in reſurrectione donatum fuerat, non terrenæ huius, & obſcuræ habitationis locus, ſed altiſſimum, & ſplendidiſſimum cæli domicilium cõueniret: nec uero ſolum ut eius gloriæ, & regni ſolium potiretur, quod ſanguine meruerat, uerum etiam ut ea, quæ ad ſalutem noſtram pertinebant, *Ioan. 18.* curaret: deinde, ut regnum ſuum nõ eſſe ex hoc mundo re ipſa comprobaret. nam mundi regna, terrena & fluxa ſunt, magniſque opibus, & carnis potentia nituntur: Chriſti uero regnum nõ terrenum, quale Iudæi expectabant, ſed ſpirituale, & æternum. itemque eius opes, & diuitias ſpirituales eſſe ipſe oſtẽdit, cum ſuam ſedem in cælis collocauit. in quo quidem regno illi ditiores, & omnium bonorum copia affluentiores exiſtimandi ſunt, qui ea, quæ Dei ſunt, diligen*Iacob. 2.* tius quærunt. nam & ſanctus Iacobus teſtatur, Deum elegiſſe pauperes in hoc mundo, diuites in fide, & heredes regni, quod repromiſit Deus diligentibus ſe. Sed illud etiam Dominus noſter in cælum aſcendens efficere uoluit, ut nos eum aſcendentem mente & deſiderio proſequeremur. nam quemadmodum morte, & reſurrectione ſua moriendi, & reſurgendi ſpiritu exemplum nobis reliquerat, ita aſcenſu nos docet, atque inſtruit, ut in terris poſiti, in cælum nos co*Ad Heb. 11.* gitatione conferamus, confitentes nos peregrinos, & hoſpites eſſe ſu*Ad Eph. 2.* per terram, ac patriam inquirentes ciues eſſe ſanctorum, & domeſti*ad Philip. 3.* cos Dei. Noſtra enim, ut idem inquit Apoſtolus, conuerſatio in cælis eſt. Iam uero uim, & magnitudinem inexplicabilium bonorum, *Pſal. 67.* quæ in nos Dei benignitas effundit, diuinus Dauid, Apoſtolo inter*Ad Eph. 4.* prete, multo ante cecinerat illis uerbis: Aſcendens in altum captiuã duxit captiuitatem, dedit dona hominibus. nã decimo die ſpiritum ſanctum dedit, cuius uirtute, atque ubertate compleuit præſentem *Act. 1.* illam fidelium multitudinem. & uere tum magnifica illa promiſſa *Ioan. 16.* perſoluit: Expedit uobis, ut ego uadam. ſi enim non abiero, paracletus non ueniet ad uos: ſi autem abiero, mittam eum ad uos. Aſcen*Ad Heb. 9.* dit etiam in cælum ex Apoſtoli ſententia, ut appareat nunc uultui Dei pro nobis, & apud patrem aduocati officio fungatur. Filioli *1. Ioan. 2.* mei, inquit ſanctus Ioannes, hæc ſcribo uobis, ut non peccetis: ſed &, ſi quis peccauerit, aduocatum habemus apud patrem Ieſum Chriſtum iuſtum, & ipſe eſt propitiatio pro peccatis noſtris. Nec uero quidquã eſt, unde fideles maiorem lætitiam, & animi iucunditatem capere

capere debeant, quam Iesum Christum patronum causæ, ac depreca torem salutis nostræ cōstitutum esse, cuius sit apud æternum patrem summa gratia, & auctoritas. Parauit denique nobis locum, quod etiam se facturum promiserat, atque omnium nostrum nomine caput ipse Iesus Christus uenit in cælestis gloriæ possessionem. nam in cælum abiens, portas, quæ Adami peccato interclusæ fuerant, patefecit, nobisque uiam muniuit, qua ad cælestem beatitudinem perueniremus; quemadmodum ipse in cena discipulis futurum prædixerat. quod quidem ut rei etiam euentu aperte comprobaret, piorum animas, quas ab inferis eripuerat, secum in æternæ beatitudinis domicilium introduxit. Hanc cælestium munerum admirabilem copiam salutaris illa commodorum series cōsecuta est. primum enim fidei nostræ merito maximus cumulus accessit: nam fides earū rerum est, quæ sub aspectum non cadunt, atque ab hominum ratione, ac intelligentia remotæ sunt. Quare si Dominus a nobis non discessisset, fidei nostræ meritum minueretur: siquidem a Christo domino beati prædicantur, qui non uiderunt, & crediderunt. Præterea Christi in cælum ascensus ad confirmandam spem in cordibus nostris magnum momentum habet. nam quoniam Christum hominem in cælum ascendisse, & humanam naturam in dextera Dei patris collocasse credimus, magna in spe sumus, fore ut nos etiam, eius membra, illuc ascendamus, atque ibi cum capite nostro coniungamur: quod ipse Dominus his uerbis testatus est: Pater, quos dedisti mihi, uolo, ut, ubi sum ego, & illi sint mecum. Deinde hoc quoque uel maximum beneficium consecuti sumus, quod amorem nostrum ad cælum rapuit, ac diuino spiritu inflammauit: nam uerissime dictum est, ibi cor nostrum esse, ubi thesaurus noster est. Ac profecto, si Christus dominus in terris uersaretur, omnis nostra cogitatio in ipso hominis aspectu, & cōsuetudine defixa esset: & illum dumtaxat hominem spectaremus, qui nos tantis beneficiis afficeret, eumque terrena quadam beneuolentia prosequeremur. uerum in cælum ascendens, amorem nostrum spiritalem reddidit, effecitque, ut, quem nunc absentem cogitamus, eum, ut Deum, ueneremur, & diligamus. Id autem partim apostolorum exemplo intelligimus, quibus dum præsens affuit Dominus, humano fere sensu de illo iudicare uidebantur; partim uero ipsius Domini testimonio cōfirmatum est, cum inquit: Expedit uobis, ut ego uadam. Nam imperfectus ille amor, quo Christum Iesum præsentem diligebant, diuino amore perficiendus erat, idque spiritus sancti aduentu: quare statim addit:

Ioan. 14.
Ioan. 20.
Ioan. 17.
Matth. 6.
Ioan. 16.

addit: Si enim non abiero, paracletus non ueniet ad uos. Accedit etiam, quod in terris domum ſuam, ideſt Eccleſiam, amplificauit, quæ ſpiritus ſancti uirtute, & ductu gubernaretur. eius uero uniuerſæ inter homines Paſtorem, & ſummum antiſtitem Petrum, apo-
Ad Eph. 4. ſtolorum principem, reliquit. tum uero dedit quoſdam quidem apoſtolos, quoſdam autem prophetas, alios uero euangeliſtas, alios autem Paſtores, & doctores. atque ita ad dexterã patris ſedens, aliis, atque aliis diuerſa dona ſemper impertitur. nam teſtatur Apoſtolus,
Ad Eph. 4. unicuique noſtrum datam eſſe gratiam ſecundum menſuram donationis Chriſti. Ad extremum uero, quod antea de mortis, & reſurrectionis myſterio docuimus, idem etiam de aſcenſu fidelibus cogitandum eſt. quamuis enim Chriſti paſſioni ſalutem, & redemptionem noſtram debeamus, qui merito ſuo aditum iuſtis ad cælum aperuit: tamen eius aſcenſus non ſolum ueluti exemplar nobis propoſitum eſt, quo alte ſpectare, & ſpiritu in cælum aſcendere diſcamus, ſed diuinam etiam uirtutem, qua id efficere poſſimus, largitus eſt.

INDE VENTVRVS EST IVDICARE VIVOS, ET MORTVOS.

Tria ſunt domini noſtri Ieſu Chriſti ad ſuam Eccleſiam decorãdam, & illuſtrandam inſignia officia & munera, redemptionis, patrocinii, & iudicii. Cum autem ſuperioribus articulis ab eo genus humanum paſſione, & morte redemptum eſſe, aſcenſu etiam in cælum, noſtrã cauſam, & patrocinium in perpetuum ſuſceptum conſtet: ſequitur, ut eius iudicium hoc articulo declaretur: cuius articuli ea uis eſt & ratio, ſummo illo die Chriſtum dominũ de uniuerſo hominum genere iudicaturum eſſe. Sacræ enim litteræ duos filii Dei aduetus eſſe teſtantur, alterum, cum ſalutis noſtræ cauſa carnem aſſumpſit, & homo in uirginis aluo effectus eſt: alterum, cum in conſummatione ſæculi ad iudicandos omnes homines ueniet. hic aduentus in ſacris lit-
1. ad Theſ. 5. teris dies Domini appellatur: de quo Apoſtolus ait: Dies Domini,
Matth. 24. *Mar. 13.* ſicut fur in nocte, ita ueniet. & Saluator ipſe: De die autem illa, & hora nemo ſcit. Ac de ſummo iudicio ſatis ſit illa auctoritas Apo-
2. ad Cor. 5. ſtoli: Omnes nos manifeſtari oportet ante tribunal Chriſti, ut referat unuſquiſque propria corporis, prout geſſit, ſiue bonum, ſiue malum. Plena enim eſt ſacra ſcriptura teſtimoniorum, quæ paſſim Parochis occurrent, ad rem non ſolum comprobandam, ſed etiam fidelium oculis ſubiiciendã, ut, quemadmodum a mundi initio dies ille Domini, quo humanam carnem induit, omnibus optatiſſimus ſemper fuit, quod in eo myſterio liberationis ſuæ ſpem poſitã haberent; ita deinceps poſt filii Dei mortem, & aſcenſum in cælum, alterum diem

diem Domini uehementissimo studio desideremus, expectantes beatam spem, & aduentum gloriæ magni Dei.

De duplici aduentu Domini, & de necessitate generalis iudicij.

Sed duo tempora Parochis ad rei explicationem obseruanda sunt, in quibus unicuique necesse est in conspectum Domini uenire, & singularum cogitationum, actionum, uerborum denique omnium rationem reddere, demumque iudicis præsentem subire sententiã. Primum est, cum unusquisque nostrum migrat e uita: nam statim ad Dei tribunal sistitur, ibique de omnibus iustissima quæstio habetur, quæcumque aut egerit, aut dixerit, aut cogitarit umquam. atque hoc priuatum iudicium uocatur. Alterum uero, cum uno die, atque uno in loco omnes simul homines ad tribunal iudicis stabunt, ut omnibus omnium sæculorum hominibus inspectãtibus, & audientibus, singuli, quid de ipsis decretum, & iudicatum fuerit, cognoscant: cuius sententiæ pronunciatio impiis, & scelestis hominibus non minima futura est pœnarum, & suppliciorum pars. rursus uero pii, & iusti nõ paruum ex ea præmium, fructũmque percepturi sunt, cum, qualis quisque in hac uita fuerit, apparebit. hoc autem generale iudicium appellatur: de quo illud necessario ostendendum est, quæ causa fuerit, cur, præter priuatum de singulis, alterum etiam de uniuersis hominibus iudicium exerceretur. nam cum uel ipsis hominibus mortuis interdum superstites sint filii parẽtum imitatores, reliqui sint liberi, discipuli, exemplorum, orationum, actionum amatores, ac propugnatores, quibus rebus ipsorũ mortuorum præmia, & pœnas augeri necesse est; cũ hæc uel utilitas, uel calamitas ad pluri mos pertinens, non prius finem habitura sit, quam extremus ueniat mundo dies; æquum erat de uniuersa hac recte, aut perperam factorum, dictorumque ratione perfectam quæstionem haberi: quod fieri non poterat, nisi facto communi omnium hominum iudicio. Accedit etiam, quod, cum piorum fama sæpe lædatur, impii uero innocentiæ laude cõmendentur, diuinæ iustitiæ ratio postulat, ut pii ereptam iniuria apud homines existimationem in publico uniuersorũ hominũ conuentu, & iudicio recuperent. deinde uero boni, & mali homines, quæcumque in uita egerunt, cum nõ sine corporibus egerint, omnino sequitur, ut benefacta, siue malefacta ad corpora etiam pertineant, quæ actionum ipsarum instrumentum fuerunt. Maxime igitur conueniebat, corporibus una cum eorum animis debita æternæ gloriæ præmia, aut supplicia impertiri: quod quidem neque sine omnium hominum resurrectione, neque sine generali iudicio fieri poterat. Postremo, quoniam in aduersis, & secundis

F hominum

hominũ rebus, quæ promiscue nonnumquam bonis & malis eueniunt, probandum erat, nihil non infinita Dei sapientia, & iustitia geri, ac gubernari; par fuit, non solum bonis præmia, improbis supplicia in futuro sæculo constitui, uerum etiam publico, ac generali iudicio decerni; quo omnibus notiora, & illustriora fierent, atque ut Deo iustitiæ, & prouidentiæ laus ab omnibus tribueretur, pro iniusta illa querela, qua sancti etiam uiri deplorare interdum, ut homines, solebant, cum improbos ualentes opibus, & honoribus florentes animaduerterẽt. nam Propheta, Mei, inquit, pene moti sunt pedes, pene effusi sunt gressus mei, quia zelaui super iniquos pacem peccatorum uidens. & paulo post: Ecce ipsi peccatores & abundantes in sæculo obtinuerũt diuitias: & dixi; Ergo sine causa iustificaui cor meum: & laui inter innocentes manus meas: & fui flagellatus tota die: & castigatio mea in matutinis. Atque hæc frequens querela multorum fuit. Ergo necesse erat, ut generale iudicium exerceretur; ne forte homines dicerent, Deum circa cardines cæli perambulantem non curare terrena. Hæc autem ueritatis formula, iure una ex duodecim fidei Christianæ articulis constituta est, ut, si quorum animi in prouidentia, & iustitia Dei nutarent, huius doctrinæ ratione confirmarentur. Præterea, proposito iudicio pios recreari, impios terreri oportebat, ut, cognita Dei iustitia, illi ne deficerent, hi a malis, æterni supplicii metu, atque expectatione, reuocarentur. Quare Dominus, & saluator noster, cum de extremo die loqueretur, declarauit futurum aliquando generale iudicium: signaque aduenrantis eius temporis descripsit; ut, cum illa uiderimus, finem sæculi prope esse intelligamus. ac deinde in cælum ascendens angelos misit, qui apostolos, eius absentia mærentes, his uerbis consolarentur: Hic Iesus, qui assumptus est a uobis in cælum, sic ueniet, quemadmodum uidistis eum euntem in cælum.

Psal. 72. *Iob 22.* *Matth. 24.* *Act. 1.*

Christus cur iudex omniũ futurus: ac de præcedentibus iudicij signis, deque forma, sentẽtia, modo.

Verum Christo domino non solum ut Deo, sed etiam ut homini hoc iudicium datum esse, sacræ litteræ declarant. quamuis enim iudicandi potestas omnibus sanctæ Trinitatis personis communis sit: præcipue tamen filio eam tribuimus; quod ipsi quoque sapientiam conuenire dicimus. Quod autem, ut homo, mundum iudicaturus sit, Domini testimonio confirmatur, qui inquit: Sicut pater habet uitam in semetipso, sic dedit & filio habere uitam in semetipso, & potestatem dedit ei iudicium facere, quia filius hominis est. Decebat autem maxime a Christo domino hoc iudicium exerceri, ut, cum de hominibus decernendum esset, illi corporeis oculis iudicem uidere,

Ioan. 5.

uidere, & auribus sententiam, quæ proferebatur, audire possent, & omnino iudicium illud sensibus percipere. Ac præterea æquissimum erat, ut homo ille, qui iniquissimis hominum sententijs condemnatus fuerat, omnium deinde iudex sedere ab omnibus conspiceretur. Quamobrem apostolorum Princeps, cum in Cornelii domo summa Christianæ religionis capita exposuisset, docuissetq. Christum a Iudæis in ligno suspensum, atque occisum, tertia uero die ad uitam resurrexisse, subiunxit: Et præcepit nobis, prædicare populo, & testificari, quia ipse est, qui constitutus est a Deo iudex uiuorum, & mortuorum. *Act. 10.* Sed tria hæc præcipua signa iudicium antecessura esse, sacræ litteræ declarant, prædicationem euangelii per uniuersum orbem, discessionem, Antichristum: inquit enim Dominus: Prædicabitur *Matth. 24.* hoc euangelium regni in uniuerso orbe in testimonium omnibus gentibus, & tunc ueniet consummatio. & Apostolus nos admonet, ne ab aliquo seducamur, quasi instet dies Domini: quoniã, nisi uenerit discessio primum, & reuelatus fuerit homo peccati, iudicium non fiet. *2. ad Thes. 2.* Quæ autẽ iudicii forma, & ratio futura sit, Parochis ex Danielis oraculis, tum ex sanctorum euangeliorum, & Apostoli doctrina facile erit cognoscere. Præterea, sententia, quæ a iudice pronuncianda sit, dilgentius hoc loco expendenda erit. Christus enim Saluator noster, lætis oculis pios a dextera stantes intuens, ita de illis iudicium summa cum benignitate pronunciabit: Venite benedicti *Matth. 25.* patris mei: possidete regnum, quod paratum est uobis a constitutione mundi. quibus uerbis nihil iucundius audiri posse illi intelligent, qui ea cum impiorum damnatione contulerint, ac cum animo suo cogitauerint, iis uerbis pios & iustos homines a laboribus ad quietem, a lacrymarum ualle ad summum gaudium, a miseriis ad perpetuam beatitudinem, quam illi charitatis officiis promeriti fuerint, uocari. Deinde ad eos, qui a sinistra stabunt, conuersus, suam iustitiam in eos effundet his uerbis: Discedite a me maledicti *Matth. 25.* in ignem æternum, qui paratus est Diabolo, & angelis eius. Prioribus illis uerbis, Discedite a me, maxima pœna significatur, qua impii plectendi erunt, cum a Dei aspectu quamlongissime eiicientur: neque ulla spes eos consolari poterit, fore aliquando, ut tanto bono perfruantur. atque hæc quidem a theologis pœna damni appellata est, quod scilicet impii apud inferos diuinæ uisionis luce perpetuo cārituri sint. Quod uero additur, Maledicti, mirum in modum auget illorum miseriam, & calamitatem. si enim, cum a diuina præsentia expellendi essent, aliqua saltem

benedictione digni haberentur, hoc profecto magno eis solatio esse potuisset. At quoniam nihil eiusmodi ipsis expectandum est, quod calamitatem leuiorem faciat; iure optimo, cum expellentur, diuina *Matth.25.* iustitia eos omni maledictione persequetur. Sequitur deinde: In ignem æternum. quod quidem alterum pœnarum genus, pœnam sensus theologi uocarunt: propterea quod sensu corporis percipiatur, ut in uerberibus, & flagellis, alioue grauiore suppliciorum genere; inter quæ, dubitari non potest, ignis tormenta summum doloris sensum efficere. cui malo cum accedat, ut perpetuum tempus duraturum sit; ex eo ostenditur, damnatorum pœnam omnibus suppliciis cumulandam esse. atque hoc magis declarant uerba illa, quæ in extrema sententiæ parte posita sunt: Qui paratus est Diabolo, & angelis eius. Cum enim ita comparatum sit, ut omnes molestias leuius feramus, si calamitatis nostræ socium aliquem, & consortem habeamus, cuius prudentia, atque humanitate aliqua ex parte iuuari possimus: quæ tandem erit damnatorum miseria, quibus in tantis ærumnis a perditissimorum dæmonum societate diuelli numquam licebit? & hæc quidem sententia in impios iustissime a Domino saluatore nostro feretur; ut, qui omnia ueræ pietatis opera neglexerint, & esurienti, ac sitienti nec cibum, nec potum ministrauerint, hospitem non exceperint, nudum non operuerint, aut in carcere inclusum, ægrumque non uisitarint. Hæc sunt, quæ Pastores fidelis populi auribus sæpissime inculcare debent. nam huius articuli ueritas fide cōcepta maximam uim habet ad frenandas prauas animi cupiditates, atque a peccatis homines abstrahendos. Quare in Ecclesiastico di- *Eccle.7.* ctum est: In omnibus operibus tuis memorare nouissima tua, & in æternum non peccabis. Ac profecto uix quisquam adeo præceps in scelera feretur, quem illa cogitatio ad pietatis studium non reuocet, fore aliquando, ut ei apud iustissimum iudicem omnium nō solum factorum, dictorumque, sed occultissimarum etiam cogitationum ratio reddenda, & pro meritis pœna persoluenda sit. Iustus uero ad colendam iustitiam magis ac magis incitetur, ac summa lætitia efferatur, necesse est, quamuis etiam in egestate, infamia, cruciatibus uitam degat, cum animum ad eum diem refert, quo, post ærumnosæ huius uitæ certamina, uictor uniuersis hominibus audientibus declarabitur, & diuinis, atque illis quidem æternis honoribus, in cælestem patriam receptus, afficietur. Quod igitur reliquū est, hortari fideles oportet, ut optime uiuendi rationem comparent, ad omne pietatis studium se exerceant, quo possint aduentantem magnum illum

Inculcare est inferere et [illegible]

illum diem Domini, maiore cum securitate animi expectare, atque adeo, ut filios decet, cum summa cupiditate expetere.

CREDO IN SPIRITVM SANCTVM. Hactenus, quæ ad primam, & secundam sanctæ Trinitatis personam pertinebant, quantum propositi argumenti ratio postulare uidebatur, exposita sunt: sequitur nunc, ut illa etiam, quæ in Symbolo de tertia persona, hoc est de spiritu sancto traduntur, explicentur. Qua in re declaranda omne studium, & diligentiam Pastores adhibebunt, cum homini Christiano non magis liceat hanc partem ignorare, uel de ea minus recte sentire, quam de alijs superioribus articulis existimandum sit. Quare Apostolus nō permisit Ephesios quosdam spiritus sancti personam ignorare: a quibus cum quæsisset, an spiritum sanctum accepissent, cum illi, ne si spiritus sanctus quidem esset, se scire respondissent, statim rogauit: In quo ergo baptizati estis? Quibus uerbis significauit, distinctam huius articuli notitiam fidelibus maxime necessariam esse: ex qua eum præcipue fructum capiunt, quod cum attente cogitant, se, quidquid habent, spiritus sancti munere, & beneficio consecutos esse; tum uero de se ipsis modestius, & humilius sentire, & in Dei præsidio omnem spem ponere incipiunt: qui primus homini Christiano gradus ad summam sapientiam, & felicitatem esse debet. *Act. 19.*

Huius igitur articuli explanationem a ui, & notione, quæ hoc loco spiritus sancti uocabulo subiecta est, exordiri oportebit. nam cum illud æque de patre, & filio rectissime dicatur; (uterque enim spiritus est, & sanctus: siquidem Deum spiritum esse confitemur) deinde uero hac uoce angeli etiam, & piorum animæ significentur, cauendum est, ne populus uerbi ambiguitate in errorem inducatur. Quare docēdum est in hoc articulo, spiritus sancti nomine tertiam Trinitatis personā intelligi, quo modo in sacris litteris tum ueteris nonnumquam, tum noui testamenti frequenter accipitur. nam Dauid precatur: Et spiritum sanctum tuum ne auferas a me. in libro sapientiæ legimus: Sensum tuū quis sciet, nisi tu dederis sapientiam, & miseris spiritum sanctum tuum de altissimis.? & alibi: Ipse creauit illam in spiritu sancto. In nouo uero testamento iubemur baptizari in nomine patris, & filij, & spiritus sancti. & sanctissimam uirginem de spiritu sancto concepisse legimus. tum uero a sancto Ioanne ad Christum mittimur, qui nos spiritu sancto baptizat: ac plurimis præterea aliis in locis ea uox legentibus occurrit. Verum nemo mirari debet, tertiæ personæ, quemadmodum primæ, & secūdæ, *De propria spiritus sancti significatione. Psal. 50. Sap. 9. Eccle. 1. Matth. 28. Matth. 1. Luc. 1. Ioan. 1.*

proprium nomen tributum non esse. nam secunda persona ideo proprium nomen habet, & filius dicitur, quia eius æternus a patre ortus proprie generatio uocatur, ut in superioribus articulis explicatum est. Vt igitur ortus ille, generationis nomine significatur: ita personam, quæ emanat, proprie filium appellamus, &, a qua emanat, patrem. Nunc cum tertiæ personæ productioni proprium nomen impositum non sit, sed spiratio, & processio appelletur; sequitur, ut etiam persona, quæ producitur, suo nomine careat. Nullum autem proprium nomen eius emanatio habet: propterea quod nomina, quæ Deo tribuuntur, a rebus creatis mutuari cogimur: in quibus quoniam nullam aliam naturæ, & essentiæ communicandæ rationem, quam generandi uirtute, agnoscimus, ob eam causam fit, ut rationem, qua se ipsum totum Deus ui amoris communicat, proprio uocabulo exprimere non possimus. Quare cōmuni SPIRITVS SANCTI nomine tertia persona appellata est. quod quidem illi maxime conuenire ex eo intelligimus, quia spiritalem uitam in nos infundit, ac sine eius sanctissimi numinis afflatu nihil æterna uita dignum efficere possumus.

Spiritum sanctū Patri & Filio in omnibus æqualē. Verum, explicata uocabuli significatione, docendus in primis erit populus, spiritum sanctum æque ac patrem & filium Deum esse, eidem æqualem, æque omnipotentē, æternum, & infinitæ perfectionis, summum bonum, ac sapientissimum, eiusdemq. cum patre, & filio naturæ. Quod quidem illius uocis, IN, cum dicimus, Credo in spiritum sanctum, proprietas satis indicat, quæ, ad exprimendam fidei nostræ uim, singulis Trinitatis personis apposita est. Atque id etiam aperta sacrarum litterarum testimonia confirmant: *Act. 5.* nam cum sanctus Petrus in Actis apostolorum dixisset: Anania, cur tentauit Satanas cor tuum, mentiri te spiritui sancto? mox inquit: Non es mentitus hominibus, sed Deo. quem prius spiritum sanctū appellauerat, eundem statim Deum uocat. Apostolus etiam ad Corinthios, quem Deum dixerat, spiritum sanctum esse interpretatur. *1. ad Cor. 12.* Diuisiones, inquit, operationum sunt, idem uero Deus, qui operatur omnia in omnibus. deinde subiungit: Hæc autem omnia operatur unus, atque idem spiritus, diuidens singulis prout uult. Præterea in Actis apostolorum, quod uni Deo prophetæ tribuunt, ille spi- *Isa. 6.* ritui sancto adscribit. dixerat enim Isaias: Audiui uocem Domini dicentis, Quem mittam? & dixit mihi: Vade, & dices populo huic, Excæca cor populi huius, & aures eius aggraua, & oculos eius claude: ne forte uideat oculis suis, & auribus suis audiat. Quæ uerba cū

Apostolus

Apostolus citaret: Bene, inquit, spiritus sanctus locutus est per Isa- *Act.28.*
iam prophetã. Deinde uero cum scriptura spiritus sancti personam
cum patre, & filio coniungit; ut cum patris, & filii, & spiritus sancti
nomen in baptismo adhiberi præcipit, nullus nobis de huius myste
rii ueritate dubitandi locus relinquitur. nam si pater Deus est, & fi-
lius Deus; omnino fateri cogimur, etiã spiritum sanctum, qui cum
eis pari honoris gradu coniungitur, Deum esse. Accedit autẽ, quòd
is, qui in nomine cuiusuis rei creatæ baptizatur, nullum ex eo fru-
ctum consequi potest. Numquid in nomine Pauli, inquit, baptizati *1.ad Cor.1.*
ti estis? ut ostenderet hoc eis nihil ad comparandam salutem profu-
turum esse. Cum igitur baptizemur in nomine spiritus sancti, eum
esse Deum fateri oportet. Sed hunc eundem trium personarum ordi
nem, quo spiritus sancti diuinitas comprobatur, licet animaduertẽ-
re tum in epistola Ioannis; Tres sunt qui testimonium dant in cæ- *1.Ioan.5.*
lo, pater, uerbum, & spiritus sanctus, & hi tres unum sunt: tum ex
præclaro illo sanctæ Trinitatis elogio, quo diuinæ laudes & psalmi
concluduntur; Gloria patri, & filio, & spiritui sancto. Postremo,
quod ad eam ueritatem confirmandam maxime pertinet, quæcum-
que Dei propria esse credimus, ea spiritui sancto conuenire sacræ lit
teræ testantur. Quare illi templorum honorem tribuunt, ut cum
Apostolus ait: An nescitis, quoniam membra uestra templum sunt *1.ad Cor.6.*
spiritus sancti? Item sanctificationem, & uiuificationem, & scrutari *2.ad Thes.*
profunda Dei; & per prophetas loqui; & ubique esse: quæ omnia *2.1.p.1.*
diuino tantum numini tribuenda sunt. Sed illud præterea fidelibus *Ioan.6.*
accurate explanandum est, spiritum sanctum ita Deum esse, ut eum *1.ad Cor.3.*
tertiã personam in diuina natura a patre, & filio distinctam, & uolun *1.ad Cor.2.*
tate productam confiteri oporteat. nam, ut alia scripturarum testi-
monia omittantur, baptismi forma, quã Saluator noster docuit, aper *Matth.28.*
tissime ostendit, spiritum sanctum tertiam esse personam, quæ in di-
uina natura per se constet, & ab aliis distincta sit. Quod etiam Apo-
stoli uerba declarant, cum inquit: Gratia domini nostri Iesu Christi, *2.ad Cor.13*
& charitas Dei, & communicatio sancti spiritus sit cum omnibus uo
bis, Amen. Idem uero multo apertius demonstrant, quæ Patres in
Constantinopolitano primo Concilio hoc loco ad cõfutandam im-
piam Macedonii amentiam addiderunt, Et in SPIRITVM SANCTVM
DOMINVM, & uiuificãtem; qui ex patre, filioque procedit; qui cum
patre, & filio simul adoratur, & conglorificatur; qui locutus est per
prophetas. Quod igitur spiritum sanctum Dominum confitentur,
in eo declarant, quantum angelis antecellat; qui tamen nobilissimi

Ad Heb. 1. spiritus a Deo conditi sunt. illos enim omnes sanctus Paulus testatur esse administratorios spiritus, in ministeriũ missos, propter eos, qui hereditatem capiunt salutis. VIVIFICANTEM uero appellant, quod anima cum Deo coniuncta magis uiuit, quam corpus animæ coniunctione alitur, ac sustinetur. Quoniam uero spiritui sancto sacræ litteræ hanc animæ cum Deo coniunctioné tribuunt, rectissime uiuificantem spiritum sanctum uocari perspicuum est. Iam uero quod sequitur, Qui ex patre, filioque procedit, docendi sunt fideles spiritum sanctum a patre, & filio, tãquam ab uno principio æterna processione procedere. id enim ecclesiastica regula, a qua Christiano non licet aberrare, credendum nobis proponit, & diuinarum litterarum, & Conciliorum auctoritate confirmatur. nam Christus
Ioan. 16. dominus, cum de spiritu sancto loqueretur, dixit: Ille me clarificabit, quia de meo accipiet. Hoc idem ex eo colligitur, quod in scripturis sacris spiritus sanctus nonnumquam spiritus Christi, interdũ
Ioan. 14. 15. spiritus patris appellatur: modo a patre, modo a filio mitti dicitur,
ad Rom. 8. ut æque a patre, & filio procedere non obscure significetur. Qui spiritum Christi non habet, inquit sanctus Paulus, hic non est eius. &
ad Gal. 4. idem spiritum Christi uocat, cum ad Galatas inquit: Misit Deus spiritum filii sui in corda uestra, clamantem Abba pater. Apud sanctum
Matth. 10. Matthæum spiritus patris appellatur: Non uos estis qui loquimini,
Ioan. 15. sed spiritus patris uestri. & Dominus in cena inquit: Paracletus, quem ego mittam uobis spiritum ueritatis, qui a patre procedit, ille testimonium perhibebit de me. tum alibi eũdem spiritum sanctum
Ioan. 14. a patre mittendum affirmat his uerbis: Quem mittet pater in nomine meo. ex quibus uerbis cum processionem spiritus sancti intelligamus, perspicuum est, eundem ab utroque procedere. Hæc sunt, quæ de spiritus sancti persona tradenda erunt.

De admirandis Spiritus sancti effectibus & donis. Docere præterea oportebit, quosdam esse spiritus sancti admirabiles effectus, & amplissima quædam munera, quæ ab ipso, tamquã a perenni bonitatis fonte, oriri, & manare dicuntur. Quamuis enim sanctissimæ Trinitatis opera, quæ extrinsecus fiunt, tribus personis communia sint: ex ijs tamen multa spiritui sancto propria tribuuntur, ut intelligamus illa in nos a Dei immensa charitate proficisci. nam cum spiritus sanctus a diuina uoluntate, ueluti amore inflammata, procedat, perspici potest, eos effectus, qui proprie ad spiritum sanctum referuntur, a summo erga nos Dei amore oriri. Quare ex eo consequitur, ut spiritus sanctus DONVM appelletur. nam doni uocabulo significatur id, quod benigne, & gratuito, nulla spe remunerationis

nerationis proposita, donatur. Ac proinde quæcumque bona,& beneficia a Deo in nos collata sunt, (quid autē habemus, quod a Deo, ut inquit Apostolus, non acceperimus?) ea nobis spiritus sancti cōcessu, & munere data esse, pio, & grato animo agnoscere debemus. Eius autem plures effectus sunt. nam ut mundi creationem, creaturumque rerum propagationem, & gubernationem omittamus, de quibus in primo articulo commemorauimus; uiuificationem spiritui sancto proprie tribui, paulo ante demonstratum est, & Ezechielis testimonio confirmatur: Dabo, inquit, uobis spiritum, & uiuetis. Præcipuos tamen, & maxime proprios spiritus sancti effectus Propheta enumerat: Spiritum sapientiæ, & intellectus, spiritum consilii, & fortitudinis, spiritum scientiæ, & pietatis, & spiritum timoris Domini: quæ dona spiritus sancti uocantur: interdum autem spiritus sancti nomen eis tribuitur. Quare sapienter D. Augustinus monet, animaduertendum esse, cum in sacris litteris huius uocis SPIRITUS SANCTI mentio fit, ut diiudicare possimus, tertiam ne Trinitatis personam, an eius effectus, atque operationes significet. nam hæc duo eodem interuallo distinguenda sunt, quo etiam creatorem a rebus creatis differre credimus. Atque hæc eo diligentius explicanda sunt, quod ex hisce spiritus sancti donis Christianæ uitæ præcepta haurimus, sentireque possumus, an spiritus sanctus in nobis sit. Verum, præ ceteris eius amplissimis muneribus, gratia illa prædicanda est, quæ nos iustos facit, signatque spiritu promissionis sancto, qui est pignus hereditatis nostræ. hæc enim mentem nostram arctissimo amoris uinculo Deo iungit: ex quo fit, ut summo pietatis studio accensi, nouam uitam instituamus, ac naturæ diuinæ participes effecti, filij Dei nominemur, & uere simus.

1. ad Cor. 4.

Ezech. 37.

Isa. 11.

D. August.

Ad Eph. 1.

1. Ioan. 3.

CREDO SANCTAM ECCLESIAM CATHOLICAM. Quanta diligentia curare Pastores debeant, ut huius noni articuli ueritatem fidelibus explicent, si duo potissimum considerantur, facile cognosci poterit. Primum enim, teste sancto Augustino, prophetæ planius, & apertius de Ecclesia, quam de Christo, locuti sunt; cum in eo multo plures errare, ac decipi posse, quam incarnationis sacramento, prævideret. Neque enim defuturi erant impii, qui ad simiæ imitationē, quæ se hominem esse fingit, solos se catholicos esse profiterentur, & catholicam Ecclesiam apud se tantum, non minus nefarie, quam superbe affirmarent. Deinde, si quis hanc ueritatem firmo animo conceptam habuerit, facile horrendum hæresis periculum effugiet. Non enim, ut quisque primum in fide peccarit, hæreticus dicendus est,

S. August.

sed

ſed qui, Eccleſiæ auctoritate neglecta, impias opiniones pertinaci animo tuetur. Cum igitur fieri non poſſit, ut aliquis ſe hæreſis peſte commaculet, ſi ijs fidem adhibeat, quæ in hoc articulo credēda proponantur; curent omni ſtudio Paſtores, ut fideles, cognito hoc myſterio, contra aduerſarii artes muniti, in fidei ueritate perſeuerent. Pendet autem hic articulus a ſuperiori: quia cum iam demōſtratum ſit, ſpiritum ſanctum omnis ſanctitatis fontem, & largitorem eſſe, nunc ab eodem Eccleſiam ſanctitate donatam confitemur.

Quid proprie nomine eccleſiæ Chriſtianis intelligendum: & quæ myſteria cōtineat.

Ac quoniam Eccleſiæ uocem Latini a Græcis mutuati, poſt diuulgatum euangelium ad res ſacras trāſtulerunt; quam uim habeat hoc uocabulum, aperiendum eſt. Significat autem Eccleſia euocationē; uerum ſcriptores poſtea uſurparunt pro concilio, & concione. Neque uero refert, utrum populus ille ueri Dei, an falſæ religionis cultor extiterit. in actis enim de Epheſino populo ſcriptū eſt, cum ſcriba turbas ſedaſſet, dixiſſe: Si quid autem alterius rei quæritis, in legitima Eccleſia poterit abſolui. Legitimam uocat Eccleſiam populum Epheſinum, Dianæ cultui addictum. Neque ſolum gentes, quæ Deum non nouerunt, ſed etiam malorum, & impiorum hominum concilia interdum Eccleſia nominantur. Odiui, inquit Propheta, Eccleſiam malignantium, & cum impiis non ſedebo. Communi uero deinde ſacrarum ſcripturarum conſuetudine hæc uox ad rempu. Chriſtianam, fideliumque tantum congregationes ſignificandas uſurpata eſt; qui ſcilicet ad lucem ueritatis, & Dei notitiam per fidē uocati ſunt, ut, reiectis ignorantiæ, & errorum tenebris, Deum uerū, & uiuum pie, & ſancte colant, illique ex toto corde inſeruiant. atque ut unico uerbo hæc res tota abſoluatur, Eccleſia, ut ait ſanctus Auguſtinus, eſt populus fidelis per uniuerſum orbem diſperſus. Nec uero leuia myſteria in hoc uocabulo continentur: etenim in euocatione, quam Eccleſia ſignificat, ſtatim diuinæ gratiæ benignitas, & ſplendor elucet, intelligimuſque Eccleſiam ab aliis rebus publicis maxime differre. illæ enim humana ratione, & prudentia nituntur: hæc autem Dei ſapientia, & conſilio conſtituta eſt. uocauit enim nos intimo quidem ſpiritus ſancti afflatu, qui corda hominum aperit, extrinſecus autē Paſtorum & prædicatorum opera, ac miniſterio. Præterea, ex hac uocatione quis nobis finis propoſitus eſſe debeat, nimirum æternarum rerum cognitio, & poſſeſſio, is optime perſpiciet, qui animaduerterit, cur olim fidelis populus ſub lege poſitus, ſynagogā, ideſt congregatio diceretur. nam, ut docet ſanctus Auguſtinus, hoc ei nomen impoſitum eſt, quia pecudum more, quibus magis

Act. 19. *Pſal. 25.* *S. Auguſt.*

magis congregari conuenit, terrena, & caduca tantum bona spectaret. Quare merito Christianus populus, non synagoga, sed Ecclesia dicitur: quia, terrenis, & mortalibus rebus contemptis, cælestes, & æternas tantummodo consectatur. Multa præterea nomina, quæ plena sunt mysteriis, ad Christianam rempub. significandam traducta sunt. nam & domus, & ædificium Dei ab Apostolo uocatur. Si tardauero, inquit ad Timotheum, ut scias quo modo oporteat te in domo Dei conuersari, quæ est Ecclesia Dei uiui, columna, & firmamentum ueritatis. Domus autem Ecclesia idcirco appellatur, quia sit ueluti una familia, quam unus paterfamilias moderatur, & in qua est bonorum omnium spiritualium communio. Dicitur etiã grex ouium Christi, quarum ille ostium est, & pastor. Vocatur sponsa Christi. Despondi uos uni uiro uirginem castam exhibere Christo, inquit Apostolus ad Corinthios. Idem ad Ephesios: Viri diligite uxores uestras, sicut & Christus dilexit Ecclesiam. Ac de matrimonio: Sacramentum hoc, inquit, magnum est, ego autem dico in Christo, & in Ecclesia. Dicitur denique Ecclesia Corpus Christi, ut ad Ephesios, & Colossenses licet uidere. Et hæc singula plurimum ualent ad fideles excitandos, ut se dignos immensa Dei clementia, & bonitate præbeant, qui eos, ut populus Dei esset, elegit.

1. ad Tim. 3.
2. ad Cor. 11.
Ad Eph. 5.
Ad Eph. 1.
ad Coloss. 1.

His uero explicatis, necesse erit singulas Ecclesiæ partes enumerare, earumque differentias docere, quo magis Deo dilectæ Ecclesiæ naturam, proprietates, dona, & gratias populus percipiat, & ob eam causam sanctissimum Dei numen laudare numquam intermittat. Ecclesiæ autem duæ potissimum sunt partes, quarum altera Triumphans, altera Militans uocatur. Triumphans est cœtus ille clarissimus, & felicissimus beatorum spirituum, & eorum, qui de mundo, de carne, de iniquissimo dæmone triumpharunt, & ab huius uitæ molestiis liberi ac tuti, æterna beatitudine fruũtur. Militans uero Ecclesia est cœtus omnium fidelium, qui adhuc in terris uiuunt; quæ ideo Militans uocatur, quod illi cum immanissimis hostibus, mundo, carne, Sathana perpetuum sit bellum. Neque idcirco tamẽ duas esse Ecclesias censendum est: sed eiusdem Ecclesiæ, ut antea diximus, partes duæ sunt: quarum una antecessit, & cælesti patria iam potitur, altera in dies sequitur, donec aliquando cum Saluatore nostro coniuncta, in sempiterna felicitate conquiescat. Iam in Ecclesia Militanti duo sunt hominum genera, bonorum, & improborum; & improbi quidem eorundem sacramentorum participes, eandem quoque, quam boni, fidem profitẽtur, uita, ac moribus dissimiles: boni

Ecclesia cur Militans & Triumphans dicatur, & quosnam cõplectatur.

uero

uero in Eccleſia dicuntur ij, qui non ſolum fidei profeſſione, & communione ſacramentorum, ſed etiam ſpiritu gratiæ, & charitatis uinculo inter ſe coniuncti, & colligati ſunt: de quibus dicitur: Cogno-
2. ad Tim. 2. uit Dominus, qui ſunt eius. poſſunt uero etiam homines aliquibus coniecturis opinari, quinam ſint, qui ad hunc piorum hominum numerum pertineant: certo autem ſcire minime poſſunt. Quare exi-
Matth. 18. ſtimandum non eſt, Chriſtum ſaluatorem de hac Eccleſiæ parte locutum eſſe, cum ad Eccleſiam nos remiſit, eique ut pareamus præcepit. nam cum illa ſit incognita, cui certum eſſe poterit, ad cuius iudicium confugiendum, & cuius auctoritati obtemperandum ſit? Bonos igitur, & improbos Eccleſia complectitur, quemadmodum & diuinæ litteræ, & ſanctorum uirorum ſcripta teſtantur: In quam ſen-
Ad Eph. 4. tentiam ſcriptum eſt illud Apoſtoli: Vnum corpus, & unus ſpiritus.

Eccleſia quibus figuris & ſimilitudinibus deſignata, et quinã ab ea excludantur.

Hæc autem Eccleſia nota eſt, urbique ſupra montem ſitæ comparata, quæ undique conſpicitur. nam cum illi ab omnibus parẽdum ſit, cognoſcatur neceſſe eſt. Neque bonos tantum, ſed malos etiam complectitur, ut multis parabolis euangelium docet, ueluti cum regnum cælorum, id eſt Militantem Eccleſiam ſimile eſſe ſagenæ in mare miſſæ commemorat; uel agro, in quo zizania ſuperſeminata ſunt;
Matth. 13. Matth. 3. uel areæ, in qua frumentum cum paleis continetur; uel decem uirgi-
Luc. 3. nibus partim fatuis, partim prudentibus. ſed multo ante etiam in
Matth. 25. arca Noe, qua non ſolum munda, ſed etiam immunda animantia
Gen. 7. concludebantur, huius Eccleſiæ figuram, & ſimilitudinem licet intueri. Quamuis autem bonos, & malos ad Eccleſiam pertinere catholica fides uere, & conſtanter affirmet, ex iiſdem tamen fidei regulis fidelibus explicandum eſt, utriuſque partis diuerſam admodum rationem eſſe. ut enim paleæ cum frumento in area confuſæ ſunt, uel interdum membra uarie inter mortua corpori cõiuncta, ita etiã mali in Eccleſia continentur: ex quo fit, ut tria tantummodo hominum genera ab ea excludantur, primo infideles, deinde hæretici & ſchiſmatici, poſtremo excommunicati: ethnici quidem, quod in Eccleſia numquam fuerunt, neque eam umquam cognouerunt, nec ullius ſacramenti participes in populi Chriſtiani ſocietate facti ſunt: hæretici uero, atque ſchiſmatici, quia ab Eccleſia deſciuerunt. neque enim illi magis ad Eccleſiam ſpectant, quam transfugæ ad exercitum pertineant, a quo defecerunt. Non negandum tamen, quin in Eccleſiæ poteſtate ſint, ut qui ab ea in iudicium uocentur, puniantur, & anathemate damnentur. Poſtremo etiam excommunicati, quod Eccleſiæ iudicio ab ea excluſi, ad illius communionem nõ pertineant,

Hereticus est, qui sectã aliã, ...ineertam a recepta sectatur.
ethnicus grece, gentilis
...ismaticus i. diuisus, ...aratus, discors, scissus, ...schizo grecè, quod est ...ndo: inde schisma, ...tio et discordia, vel ...unitio.

donec

donec resipiscant. De ceteris autem quamuis improbis, & sceleratis hominibus, adhuc eos in Ecclesia perseuerare dubitandum non est, idque fidelibus tradendum assidue; ut, si forte Ecclesiæ antistitum uita flagitiosa sit, eos tamen in Ecclesia esse, nec propterea quidquam de eorum potestate detrahi, certo sibi persuadeant. Verum uniuersæ etiam Ecclesiæ partes, Ecclesiæ nomine significari solent, ut cum Apostolus Ecclesiam, quæ est Corinthi, Galatiæ, Laodicensium, Thessalonicensium nominat. priuatas etiam fidelium familias Ecclesias uocat. nam Priscæ, & Aquilæ domesticam Ecclesiam salutari iubet. item alio in loco, Salutant, uos, inquit, in domino multum Aquila, & Priscilla cum domestica sua Ecclesia. Ad Philemonem etiam scribens eandem uocem usurpauit. Interdum quoque Ecclesiæ nomine eius præsides, ac Pastores significantur: Si te non audierit, inquit Christus, dic Ecclesiæ. quo in loco præpositi Ecclesiæ designantur: sed locus etiam, in quem populus siue ad concionem, siue alicuius rei sacræ causa conuenit, ecclesia appellatur. Præcipue uero in hoc articulo Ecclesia bonorum simul, & malorum multitudinem, nec præsides solum, sed eos etiam, qui parere debent, significat.

2. ad Cor. 1. 1. ad Cor. 16. Ad Colos. 4. 1. ad Thes. 1. ad Rom. 16. 1. ad Cor. 16. Matth. 18.

Aperiendæ autem sunt fidelibus huius Ecclesiæ proprietates: ex quibus licebit agnoscere, quanto beneficio a Deo affecti sint, quibus contigerit in ea nasci, atque educari. Prima igitur proprietas in Symbolo Patrum describitur, ut una sit: Vna enim, inquit, est columba mea, una est speciosa mea. Vocatur autem una tanta hominum multitudo, quæ tam longe, lateque diffusa est ob eas causas, quæ ab Apostolo ad Ephesios scriptæ sunt: unum enim Dominum, unam fidem, unum baptisma tantum esse prædicat. Vnus est etiam eius rector, ac gubernator, inuisibilis quidem Christus, quem æternus pater dedit caput super omnem Ecclesiam, quæ est corpus eius. Visibilis autem is, qui Romanam cathedram, Petri apostolorum Principis legitimus successor, tenet: de quo fuit illa omnium Patrum ratio, & sententia consentiens, hoc uisibile caput ad unitatem Ecclesiæ constituendam, & conseruandam necessarium fuisse. quod præclare & uidit, & scripsit sanctus Hieronymus, & contra Iouinianum ijs uerbis: Vnus eligitur, ut, capite constituto, schismatis tollatur occasio. & ad Damasum: Facessat inuidia: Romani culminis recedat ambitio: cum successore Piscatoris & discipulo crucis loquor. Ego nullum primum, nisi Christum, sequens, beatitudini tuæ, id est cathedræ Petri, communione consocior. Super illam petram ædificatã

Ecclesiæ catholicæ proprietates & prærogatiuæ deque eius uisibili supremo capite Pótifice Romano. Cant. 6. Ad Eph. 4. Ad Eph. 1. S. Hieron.

Ecclesiam scio. Quicumque extra hanc domum agnum comederit, profanus est: Si quis in arca Noe nõ fuerit, peribit regnante diluuio.
S.Cypria. quod & longe antea ab Irenæo probatur, & Cypriano, qui de unitate Ecclesiæ loquens ait: Loquitur Dominus ad Petrum: Ego Petre dico tibi, quia tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiã meam. Super unum ædificat Ecclesiam: & quamuis Apostolis omnibus post resurrectionem suam, parem potestatem tribuat, & dicat: Sicut mihi me pater, & ego mitto uos: accipite spiritũ sanctum; tamẽ, ut unitatem manifestaret, unitatis eiusdem originẽ, ab uno incipien
Optatus. tem, auctoritate sua disposuit, &c. Optatus deinde Mileuitanus ait: Ignorantiæ tibi adscribi non potest, scienti in urbe Roma, Petro primo cathedram episcopalem esse collatam, in qua sederit omnium apostolorum caput Petrus; in quo uno cathedræ unitas ab omnibus seruaretur, ne ceteri apostoli singulas sibi quisque defenderent; ut iam schismaticus, & præuaricator esset, qui contra singularem ca-
S.Basilius. thedram alteram collocaret. Post uero Basilius sic scriptum reliquit: Petrus collocatus est in fundamento: dixit enim; Tu es Christus filius Dei uiui: & uicissim audiuit, se esse petrã. licet enim petra esset, non tamen petra erat ut Christus. nam Christus uere immobilis petra: Petrus uero propter petram. Dignitates enim suas Deus largitur aliis: sacerdos est, & facit sacerdotes: petra est, & petram facit; & quæ
S. Ambro. sua sunt, largitur seruis suis. Postremo uero sanctus Ambrosius ait: Si quis obijciat, Ecclesiam, uno capite, & sponso Iesu Christo contentam, præterea nullum requirere; in promptu responsio est. Vt enim Christum dominum singulorum sacramentorum non solum auctorem, sed intimum etiam præbitorem habemus: (nam ipse est qui baptizat, & qui absoluit, & tamen is homines sacramentorum externos ministros instituit) sic Ecclesiæ, quam ipse intimo spiritu regit, hominem suæ potestatis uicarium, & ministrum præfecit. nam cum uisibilis Ecclesia, uisibili capite egeat: ita saluator noster Petrum uniuersi fidelium generis caput, & pastorẽ constituit, cum illi oues suas pascendas uerbis amplissimis cõmendauit, ut, qui ei successisset, eandem plane totius Ecclesiæ regendæ, & gubernandæ potestatem habere uoluerit. Vnus præterea, idemque est spiritus, inquit Apo-
1.ad Cor.12 stolus ad Corinthios, qui fidelibus gratiam, perinde atque anima corporeis membris uitam, impertitur. Ad quam unitatem ser-
Ad Eph.4. uandam cum Ephesios hortaretur, inquit: Solliciti seruare unitatem spiritus in uinculo pacis: unum corpus, & unus spiritus. Quemadmodum enim humanum corpus multis constat membris,

eaque

eaque ab una anima aluntur, quæ oculis uisum, auribus auditum, & aliis sensibus diuersas uires subministrat: ita corpus Christi mysticum, quod est Ecclesia, ex multis fidelibus compositum est. Vna quoque est spes, ut in eodem loco idem Apostolus testatur, ad quā uocati sumus: siquidem omnes eandem rem, nempe æternā & beatam uitam, speramus. Vna est denique fides, quæ omnibus tenenda est, at præferenda. Non sint, inquit Apostolus, in uobis schismata: atque unum baptisma, quod quidem est Christianæ fidei sacramētum. Altera proprietas Ecclesiæ est, ut sit sancta: quod a Principe apostolorum accepimus eo loco: Vos autem genus electum, gens sancta. Appellatur autem sancta, quod Deo consecrata, dedicataque sit. sic enim cetera huiuscemodi, quamquam corporea sint, sancta uocari consueuerunt, cum diuino cultui addicta, & dedicata sunt. Cuius generis sunt in lege ueteri uasa, uestes, & altaria: in qua primogeniti quoque, qui Deo altissimo dedicabantur, sancti sunt appellati. Nec mirum cuiquam uideri debet, Ecclesiam dici sanctā, tametsi multos peccatores continet. sancti enim uocantur fideles, qui populus Dei effecti sunt, qui ue se fide, & baptismate suscepto, Christo consecrarunt: quamquam in multis offendūt, &, quæ polliciti sunt, non præstant. quemadmodum etiam, qui artem aliquam profitentur, etsi artis præcepta nō seruent, nomen tamen artificum retinent. Quare diuus Paulus Corinthios sanctificatos, & sanctos appellat: in quibus nonnullos fuisse perspicuum est, quos, ut carnales, & grauioribus etiam nominibus acriter obiurgat. Sancta etiam dicenda est, quod ueluti corpus cum sancto capite Christo domino, totius sanctitatis fonte, coniungitur, a quo spiritus sancti charismata, & diuinæ bonitatis diuitiæ diffunduntur. Præclare sanctus Augustinus interpretans uerba illa Prophetæ, Custodi animam meam, quoniam sanctus sum; Audeat, inquit, & corpus Christi, audeat & unus ille homo, clamans a finibus terræ, cum capite suo, & sub capite suo dicere, sanctus sum: accepit enim gratiam sanctitatis, gratiā baptismi, & remissionis peccatorum. Ac paulo post: Si Christiani omnes, & fideles, in Christo baptizati, ipsum induerunt, sicut Apostolus dicit: Quotquot in Christo baptizati estis, Christum induistis: si membra sunt facti corporis eius, & dicunt se sanctos non esse, capiti ipsi faciunt iniuriam, cuius membra sancta sunt. Accedit etiam, quod sola Ecclesia legitimum sacrificii cultum, & salutarem habet sacramentorum usum, per quæ tamquam efficacia diuinæ gratiæ instrumenta Deus ueram sanctitatem efficit;

Ad Eph. 4.
1. ad Cor. 1.
1. Pet. 2.
1. ad Cor. 1.
S. August.
ad Gal. 3.

ita ut, quicumque uere sancti sunt, extra hanc Ecclesiam esse non possint. Patet igitur, Ecclesiam esse sanctam, ac sanctam quidem: quoniam corpus est Christi, a quo sanctificatur, cuiusque sanguine abluitur. Tertia proprietas Ecclesiæ ea est, ut Catholica, nempe uniuersalis, uocetur: quæ appellatio uere illi tributa est: quoniam, ut testatur sanctus Augustinus, A solis ortu usque ad occasum unius fidei splendore diffunditur. Neque enim, ut in humanis rebusp. aut hæreticorum conuentibus, unius tantum regni terminis, aut uno hominum genere Ecclesia definita est: uerum omnes homines, siue illi barbari sint, siue Scythæ, siue serui, siue liberi, siue masculi, siue feminæ, charitatis sinu complectitur. Quare scriptum est: Redemisti nos Deo in sanguine tuo ex omni tribu, & lingua, & populo, & natione, & fecisti nos Deo nostro regnum. De Ecclesia dicit Dauid: Postula a me, & dabo tibi gentes hereditatem tuam, & possessionem tuam terminos terræ. Item: Memor ero Raab, & Babylonis scientium me. &: Homo natus est in ea. Præterea omnes fideles, qui ab Adam in hunc usque diem fuerunt, quiue futuri sunt, quamdiu mundus extabit, ueram fidem profitētes, ad eandem Ecclesiam pertinent, quæ super fundamento apostolorum fundata est, ac prophetarum, qui omnes in illo lapide angulari Christo, qui fecit utraque unum, & pacem iis, qui prope, & iis, qui longe, annunciauit, constituti sunt, & fundati. Vniuersalis etiam ob eam causam dicitur, quod omnes, qui salutem æternam consequi cupiunt, eam tenere, & amplecti debeant, non secus ac qui arcam, ne diluuio perirent, ingressi sunt.

S. August. *Apocal. 5.* *Psal. 2.* *Psal. 86.* *Ad Eph. 2.*

Ecclesiæ uera a falsa dignoscēda certissima regula.

Hæc igitur ueluti certissima regula tradenda est, qua uera, & falsa Ecclesia iudicetur: sed ex origine etiam, quam reuelata gratia ab apostolis ducit, Ecclesiæ ueritatem agnoscimus: siquidem eius doctrina ueritas est, non recens, neque nunc primum orta, sed ab apostolis iam olim tradita, & in omnem orbem terrarum disseminata. ex quo fit, ut nemo dubitare possit, impias hæreticorum uoces longe a ueræ Ecclesiæ fide abesse, cum doctrinæ Ecclesiæ, quæ ab apostolis ad hanc diem prædicata est, aduersentur. Quare, ut omnes intelligerent, quænam esset Ecclesia catholica, Patres in Symbolo illud diuinitus addiderunt, APOSTOLICAM. Etenim spiritus sanctus, qui Ecclesiæ præsidet, eam non per aliud genus ministrorum, quam per apostolicum, gubernat. Qui spiritus primum quidem apostolis tributus est, deinde uero, summa Dei benignitate, semper in Ecclesia mansit. Sed quemadmodum hæc una

Ecclesia errare non potest in fidei, ac morum disciplina tradenda, cum a spiritu sancto gubernetur: ita ceteras omnes, quæ sibi Ecclesiæ nomen arrogant, ut quæ Diaboli spiritu ducantur, in doctrinæ, & morum perniciosissimis erroribus uersari necesse est. Sed quoniã magnam uim habent figuræ ueteris testamẽti ad excitãdos fidelium animos, reuocandamque rerum pulcherrimarum memoriam, cuius rei potissimum causã apostoli his usi sunt, illam quoque doctrinæ partem, quæ magnas utilitates habet, Parochi non prætermittent. In his autem illustrem significationem habet arca Noe: quæ ob eam rem tantum diuino iussu constructa est, ut nullus dubitandi locus relinquatur, quin Ecclesiam ipsam significet, quam Deus sic constituit, ut, quicumque per baptismum illam ingrederentur, ab omni mortis æternæ periculo tuti esse possent, qui uero extra illam essent, quemadmodum iis euenit, qui in arcam recepti non sunt, suis sceleribus obruerentur. Alia figura est, magna illa ciuitas Hierusalem, cuius nomine scripturæ sæpius sanctam Ecclesiam significant. Nunirum in illa solum offerre Deo sacrificia licebat: quia in sola etiã Dei Ecclesiã, neque extra eam usquam, uerus cultus, uerumque sacrificium reperitur, quod Deo placere ullo modo possit. Iam, illud etiã extremo loco de Ecclesia docendum erit, quanam ratione nos credere Ecclesiam, ad articulos fidei pertineat. nam etsi quiuis ratione, & sensibus percipit, Ecclesiam, idest hominum conuentum in terris esse, qui Christo domino addicti, & consecrati sunt, neque ad eam rem animo concipiendam fide opus esse uideatur, cum nec Iudæi, nec Turcæ quidem de eo dubitent: tamen illa mysteria, quæ in sancta Dei Ecclesia contineri partim declaratum est, partim in sacramento ordinis explicabitur, mens fide tantummodo illustrata, non ullis rationibus conuicta, intelligere potest. Cum igitur hic articulus non minus, quam ceteri, intelligentiæ nostræ facultatem, & uires superet, iure optimo confitemur, nos Ecclesiæ ortum, munera, & dignitatem non humana ratione cognoscere, sed fidei oculis intueri. Neque enim aut homines huius Ecclesiæ auctores fuerunt, sed Deus ipse immortalis, qui eam super firmissimam petram ædificauit, teste Propheta: Ipse fundauit eam altissimus: quam ob causam hereditas Dei, & Dei populus appellatur. Nec potestas, quam accepit, humana est, sed diuino munere tributa. Quare quemadmodum naturæ uiribus comparari non potest: ita etiam fide solum intelligimus, in Ecclesia claues regni cælorum esse, eique potestatem peccata remittendi, excommunicandi, uerumque Christi corpus consecrandi traditam.

Gen. 6.

Psal. 86.

Ad Heb. 3. traditam: deinde ciues, qui in ea morantur, non habere hic ciuitatẽ permanentem, sed futuram inquirere. Vnam igitur Ecclesiam sanctam, & catholicam esse, necessario credendum est. tres enim Trinitatis personas, Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum, ita credimus, ut in eas fidem nostram collocemus. Nunc autem, mutata dicendi forma, sanctam, & non in sanctam Ecclesiam, credere profitemur; ut, hac etiam diuersa loquendi ratione, Deus omnium effector a creatis rebus distinguatur, praeclaraque illa omnia, quae in Ecclesiam collata sunt, beneficia, diuinae bonitati accepta referamus.

SANCTORVM COMMVNIONEM. Cum sanctus Ioannes euangelista de diuinis mysterijs ad fideles scriberet, cur eos in illis erudi-
1. Ioan. 1. ret, hanc rationem attulit: Vt & uos, inquit, societatem habeatis nobiscum, & societas nostra sit cum patre, & cum filio eius Iesu Christo. Haec societas in communione sanctorum sita est, de qua in hoc articulo sermo habetur. utinam uero in eo explicando ecclesiarum praesides, Pauli, & aliorum apostolorum diligentiam imitarentur. est enim non solum quaedam superioris articuli interpretatio, doctrinaque uberrimorum fructuum, sed etiam, quis usus mysteriorũ esse debeat, quae Symbolo continentur, declarat. omnia enim eius rei causa perueſtiganda sunt, ac percipienda, ut in hanc tam amplam, & beatam societatem sanctorum admittamur, admissique constan-
ad Coloss. 1. tissime perseueremus, cum gaudio gratias agentes Deo patri, qui dignos nos fecit in partem sortis sanctorum in lumine. In primis igitur fideles docendi sunt, hunc articulum esse illius, qui de una sancta Ecclesia catholica antea positus est, ueluti explicationem quandam. unitas enim spiritus, a quo illa regitur, efficit, ut, quidquid in eam collatum est, commune sit. omnium enim sacramentorum fructus ad uniuersos fideles pertinet: quibus sacramentis, ueluti sacris uinculis, Christo cõnectuntur, & copulantur, & maxime omnium baptismo, quo, tamquam ianua, in Ecclesiam ingredimur. Hac autem sanctorum communione, sacramentorum communionem intelligi debere, Patres in Symbolo significant illis uerbis: Confiteor unum baptisma. Baptismum uero in primis Eucharistia, & deinceps cetera sacramenta cõsequuntur. nam etsi hoc nomen omnibus sacramentis conuenit, cum Deo nos coniungant, illiusque participes, cuius gratiam recipimus, efficiant; magis tamen proprium est Eucharistiae, quae hanc efficit communionem. Sed alia etiam communio in Ecclesia cogitanda est. Quaecumque enim pie, sancteque ab uno su-
1. ad Cor. 13. scipiuntur, ea ad omnes pertinent, &, ut illis prosint, charitate, quae

non

non quærit, quæ sua sunt, efficitur. Id uero cum S. Ambrosii testimonio comprobatur, qui locum illum psalmi explanans, Particeps ego sum omnium timentium te, ita inquit: Sicut membrum particeps esse dicimus totius corporis, sic coniunctum omnibus timentibus Deum. Quare Christus eam nobis orandi formam præscripsit, ut diceremus; Panem nostrum, non, meum; ac reliqua eius generis; non nobis tantum, sed omnium saluti, & commodis prospicientes. At uero hæc bonorum communicatio, membrorum humani corporis aptissima similitudine in sacris litteris sæpe demonstratur. nam in corpore multa sunt membra: sed etsi multa sunt, unum tamen corpus constituunt, in quo singula proprio, non autem omnia eodem munere funguntur. Nec uero omnia eandem dignitatem habent, aut æque utiles, & decoras functiones exequuntur: nullique suum, sed totius corporis commodum, atque utilitas proposita est. Omnia deinde tam apta inter se, & connexa sunt, ut, si unum aliquod dolore afficitur, cetera item naturæ cognatione, & consensu doleant; si contra bene affectum est, communis sit omnibus ille iucunditatis sensus. Atque hæc eadem in Ecclesia licet contemplari: in qua etsi diuersa sunt membra, nempe uariæ nationes, Iudæorum, Gentium, liberi, & serui, pauperes, & diuites, cum tamen baptismo initiantur, unum corpus cum Christo fiunt, cuius ille caput est. Vnicuique præterea in hac Ecclesia suum munus assignatum est: ut enim alii in ea apostoli, alii doctores, omnes uero publicæ utilitatis causa sunt constituti: ita aliorum est, præesse, ac docere; aliorum item parere, & subiectos esse. At uero tot, tantisque muneribus, ac bonis diuinitus collatis illi fruuntur, qui in charitate uitam Christianam degunt, iustique, & chari Deo sunt. Membra uero mortua, nimirum homines sceleribus obstricti, & a Dei gratia alienati, hoc quidem bono non priuantur, ut huius corporis mēbra esse desinant; sed cum sint mortua, fructum spiritualem, qui ad iustos, & pios homines peruenit, non percipiunt. tametsi, cum in Ecclesia sint, ad amissam gratiam, uitamque recuperandam ab iis adiuuantur, qui spiritu uiuūt, & eos fructus capiunt, quorum expertes esse dubitari nō potest, qui omnino ab Ecclesia sunt præcisi. Nec uero tantum communia sunt ea dona, quæ homines charos Deo, ac iustos reddunt; sed gratiæ etiā gratis datæ, in quibus numerantur scientia, prophetia, donum linguarum, ac miraculorum, & cetera huius generis: quæ dona malis etiam hominibus, non priuatæ, sed publicæ utilitatis causa, ad ædificandam Ecclesiam conceduntur: nam sanitatis gratia, non illius,

S. Ambro.

Math. 6.

1 ad Cor. 12

qui ea prædictus est, sed ægroti curandi causa tributa est. Ac nihil tandem a uere Christiano homine possidetur, quod sibi cum ceteris omnibus commune esse non existimare debeat. quare ad subleuandam indigentium miseriam prompti, ac parati esse debent. nam qui
1. Ioan. 3. huiusmodi bonis ornatus est, si uiderit fratrem suum egere, nec illi subuenerit, is Dei charitatem non habere plane conuincitur. Quæ cum ita se habeant; satis constat, eos, qui in hac sancta communione sunt, quadam felicitate perfrui, & uere illud dicere posse: Quam
Psal. 83. dilecta tabernacula tua Domine uirtutũ: concupiscit, & deficit anima mea in atria Domini: & beati, qui habitãt in domo tua Domine.

REMISSIONEM PECCATORVM. Nemo est, qui cum uideat, hunc articulum de remissione peccatorum, in ceteris fidei articulis numeratum esse, dubitare possit, eo non solum diuinum aliquod mysterium, sed etiam ad salutem comparãdam maxime necessarium contineri. nam antea declaratum est, sine certa eorum fide, quæ in Symbolo credenda proponuntur, nemini ad Christianam pietatem aditum patere. Verum si id, quod per se omnibus notum esse debet, aliquo etiam testimonio confirmandum uideatur, satis illud erit, quod Saluator noster paulo ante ascensum in cælum de ea re testatus est, cum discipulis sensum aperuit, ut intelligerent scripturas: Opor-
Luc. 24. tebat, inquit, Christum pati, & resurgere a mortuis tertia die, & prædicari in nomine eius pænitentiam, & remissionem peccatorum in omnes gentes incipientibus ab Hierosolyma. Quæ uerba si Parochi animaduerterint, facile intelligent, cum cetera, quæ ad religionem pertinent, fidelibus tradenda sint, tum uero præcipue huius articuli diligenter explicandi magnam eis a Domino necessitatem impositam esse. Munus igitur Parochi erit, quod ad hunc locum attinet; docere, non solum peccatorum remissionem in catholica Ecclesia
Isa. 33. reperiri; de qua Isaias prædixerat: Populus qui habitabit in ea, auferetur ab eo iniquitas: sed etiam potestatem peccata remittendi in ea esse; qua si rite, & secundum leges a Christo domino præscriptas sacerdotes utantur, uere peccata remitti, & condonari credendum est. Hæc autem uenia, cum primum fidem profitentes sacro baptismo abluimur, adeo cumulate nobis datur, ut nihil aut culpæ delendum, siue ea origine contracta, siue quid propria uoluntate omissum, uel cõmissum sit, aut pœnæ persoluendum relinquatur. Verum per baptismi gratiam nemo tamen ab omni naturæ infirmitate liberatur: quin potius, cum unicuique aduersus concupiscentiæ motus; quæ nos ad peccata incitare nõ desinit, pugnandũ sit, uix ullum reperias,

qui

qui uel tam acriter resistat, uel tam uigilanter salutem suam tueatur, ut omnes plagas uitare possit.

Cum igitur necesse fuerit, in Ecclesia potestatem esse peccata remittendi, alia etiã ratione, quã baptismi sacramento, claues regni cælorum illi concreditæ sunt, quibus possint unicuique pœnitenti, etiã si usque ad extremum uitæ diem peccasset, delicta condonari. Clarissima huius rei testimonia in sacris litteris habemus: nam apud sanctum Matthæum Dominus ita ad Petrum loquitur: Tibi dabo claues regni cælorum: & quodcumque ligaueris super terram, erit ligatum & in cælis: & quodcumque solueris super terram, erit solutum & in cælis. Item: Quæcumque alligaueritis super terram, erunt ligata & in cælo: & quæcumque solueritis super terram, erunt soluta & in cælo. Deinde sanctus Ioãnes testatur Dominum, cum insufflasset apostolis, dixisse: Accipite spiritum sanctum: quorum remiseritis peccata, remittuntur eis: & quorum retinueritis, retenta sunt. Neque uero existimandum est, hanc potestatem certis quibusdam peccatorum generibus definitam esse. nullum enim tam nefarium facinus uel admitti, uel cogitari potest, cuius remittendi potestatem sancta Ecclesia non habeat: quemadmodum etiam nemo adeo improbus, & scelestus fuerit, quem si erratorum suorum uere pœniteat, certa ei ueniæ spes proposita esse non debeat. Sed neque hæc eadem potestas ita circumscribitur, ut præfinito solum aliquo tempore ea uti liceat. nam quacumque hora peccator ad sanitatem redire uoluerit, reiiciendum non esse docuit Saluator noster, cum Principi apostolorum interroganti quoties peccatoribus ignoscendum esset, an septies, respondit, Non septies, sed usque septuagies septies. Verum si ministros diuinæ huius potestatis spectemus, ea minus late patere uidebitur. Dominus enim non omnibus, sed Episcopis tantum, & sacerdotibus tam sancti muneris potestatem dedit. Idem etiam censendum erit, quod ad rationem eius potestatis exercendæ pertinet. nam per sacramenta solum, si eorum forma seruetur, peccata remitti possunt: aliter uero nullum ius a peccatis soluẽdi Ecclesiæ datum est. ex quo sequitur, tum sacerdotes, tum sacramenta ad peccata cõdonanda ueluti instrumenta ualere: quibus Christus dominus auctor ipse, & largitor salutis remissionem peccatorum, & iustitiam in nobis efficit. Vt autem fideles cæleste hoc munus, quod singulari in nos Dei misericordia Ecclesiæ donatum est, magis suspiciant, atque ad eius usum, & tractationem ardentiori pietatis studio accedant, conabitur Parochus huius gratiæ dignitatem, & amplitudinẽ demonstrare.

Matth. 16.
Matth. 18.
Ioan. 20.
Matth. 18.

ſtrare. ea autem ex hoc potiſſimum perſpicitur, ſi, cuius uirtutis ſit peccata remittere, & homines ex iniuſtis iuſtos reddere, diligenter expoſitum fuerit. Conſtat enim, infinita, & immenſa Dei ui hoc effici, quam eandem in excitandis mortuis, & in mundi creatione neceſſariam eſſe credimus. Quod ſi etiam, ut Auguſtini ſententia confirmatur, maius opus exiſtimandum eſt, aliquem ex impio pium facere, quam cælum, & terram ex nihilo creare, cum ipſa creatio non niſi ex infinita uirtute poſſit exiſtere: conſequens eſt, ut multo magis peccatorum remiſſio infinitæ poteſtati tribuenda ſit. Quare ueriſſimas eſſe priſcorum Patrum uoces agnoſcimus, quibus confitentur, ab uno Deo peccata hominibus condonari, neque ad alium auctorem, quam ad ſummam eius bonitatem, & potentiam, tam mirificum opus referendum eſſe. Ego ſum, inquit ipſe Dominus per Prophetam, ego ſum ipſe, qui deleo iniquitates tuas. Nam ſcelerũ remittendorum eadem ratio uidetur eſſe, quam in pecunia debita ſeruare oportet. Quemadmodum igitur a nemine, niſi a creditore, pecunia, quæ debetur, remitti poteſt: ita, cum uni Deo peccatis obſtricti ſimus, (ſiquidem quotidie oramus, Dimitte nobis debita noſtra) perſpicuum eſt, a nemine, præter illum, debita nobis condonari poſſe. Hoc uero admirabile, & diuinum munus, antequam Deus homo fieret, nulli creatæ naturæ impertitum eſt. Primus omnium Chriſtus ſaluator noſter, ut homo, cum idem uerus Deus eſſet, hoc munus a cæleſti patre traditum accepit. Vt ſciatis, inquit, quia filius hominis habet poteſtatem in terra dimittendi peccata, ait paralytico: ſurge, tolle grabatum tuum, & uade in domum tuam. Cum igitur homo factus eſſet, ut hominibus hanc peccatorum ueniam largiretur, priuſquam in cælum aſcẽderet, ut ibi ad dexteram Dei in perpetuum ſederet, eam poteſtatem Epiſcopis, & presbyteris in Eccleſia conceſſit: quamquam, ut antea docuimus, Chriſtus ſua auctoritate, ceteri, ut eius miniſtri, peccata dimittunt. Quamobrem ſi, quæ infinita uirtute effecta ſunt, maxime admirari, & ſuſpicere debemus: ſatis intelligimus, pretioſiſſimum hoc munus eſſe, quod Chriſti domini benignitate Eccleſiæ donatum eſt. ſed ipſa etiam ratio, qua Deus, clementiſſimus pater, mundi peccata delere conſtituit, animos fidelium ad huius beneficii magnitudinem cõtemplandam uehementer excitabit: ſanguine enim unigeniti filii ſui ſcelera noſtra expiari uoluit, ut pœnam, quam nos pro peccatis cõmeruimus, ultro ille perſolueret, iuſtuſque pro iniuſtis damnaretur, innocens pro reis morte acerbiſſima afficeretur. Quare cum animo cogitabimus,

Iſa. 43. Matth. 6. Matth. 9. Mar. 2. 1. Pet. 1.

mus, nos non corruptibilibus auro, & argento redemptos esse, sed pretioso sanguine quasi agni immaculati Christi, & incontaminati; facile statuemus, nihil nobis salubrius contingere potuisse hac remittendi peccata potestate, quæ inexplicabilem Dei prouidentiam, summamque erga nos charitatem ostendit. Ex hac autem cogitatione maximus fructus ad omnes perueniat, necesse est. nam qui Deum mortali aliquo peccato offendit, quidquid meritorum ex Christi morte, & cruce consecutus est, statim amittit, & omnino paradisi aditu, quem prius interclusum saluator noster passione sua omnibus patefecit, prohibetur. Quod quidem cum in mentem uenit, facere nō possumus, quin humanæ miseriæ consideratio uehementer sollicitos nos habeat. Verum si animum ad hanc admirabilem potestatem referamus, quæ Ecclesiæ diuinitus tributa est; & huius articuli fide confirmati, oblatam unicuique facultatem credamus, út possit diuina ope adiutus in pristinum dignitatis statum restitui: tunc uero cogimur summo gaudio, & lætitia exultare, & immortales Deo gratias agere. Ac profecto, si grata, & iucunda medicamenta uideri solent, quæ nobis medicorum arte, & industria, cum graui aliquo morbo laboramus, parantur: quanto iucundiora esse debent ea remedia, quæ Dei sapientia ad animorum curationem, atque adeo ad uitam reparandam instituit? cum præsertim non quidem dubiam salutis spem, ut medicinæ illæ, quæ corporibus adhibentur, sed certissimam iis, qui sanari cupiunt, salutem afferant.

Beneficium remissionis peccatorum quanto studio suscipiēdum.

Erunt igitur fideles hortandi, postquam tam ampli, & præclari muneris dignitatem cognouerint, ut illud etiam studeant ad suum commodum religiose conuertere. Vix enim fieri potest, ut qui re utili, & necessaria non utatur, eam contemnere nō existimetur; præsertim uero cum Dominus hanc potestatem remittendi peccata ea re tradiderit Ecclesiæ, ut omnes hoc salutari remedio uterentur. nā quemadmodum nemo sine baptismo expiari potest: ita, quicumq. baptismi gratiā, mortiferis sceleribus amissam, recuperare uoluerit, ad aliud expiationis genus, nimirum pœnitentiæ sacramentum, confugiat necesse est. Verum hoc loco admonendi sunt fideles, ne, tam ampla ueniæ facultate proposita, quam etiam nullius temporis termino definiri declarauimus, uel ad peccandum faciliores, uel ad resipiscendum tardiores reddantur. in altero enim cum iniuriosi, & contumeliosi in hanc diuinam potestatem manifeste deprehendantur, indigni sunt, quibus Deus misericordiam suam impertiatur: in altero uero magnopere uerendum est, ne morte præoccupati, frustra

peccatorum

peccatorum remissionem confessi fuerint, quam tarditate, & procrastinatione merito amiserunt.

CARNIS RESVRRECTIONEM. Magnam huius articuli uim esse ad fidei nostræ ueritatem stabiliendam, id maxime ostendit, quod diuinis litteris non solum credendus fidelibus proponitur, sed multis etiam rationibus confirmatur. quod quidem cum in aliis Symboli articulis uix fieri uideamus; intelligi potest, hoc ueluti firmissimo fundamento salutis nostræ spem nixam esse. nam, ut Apostolus

1. ad Cor. 15 ratiocinatur: Si mortuorum resurrectio non est, neque Christus resurrexit: quod si Christus nō resurrexit, inanis est prædicatio nostra, inanis est & fides uestra. In eo igitur explicando Parochus non minus operæ, & studii ponet, quam in eo euertendo multorum impietas laborarit. magnas enim & præclaras utilitates ex ea cognitione ad fidelium fructum redundare, paulo post demonstrabitur. Sed hoc in primis attendere oportebit, resurrectionem hominum in hoc articulo, carnis resurrectionem appellari. quod quidem sine causa factum non est. nam docere uoluerunt apostoli id, quod necessario ponendum est, animā esse immortalem. quare ne quis forte eam simul cum corpore interiisse, utrumque uero in uitam reuocari existimaret, cū animam plurimis sacrarum litterarum locis immortalem esse plane constet, ob eam rem carnis tantum suscitandæ mentio in articulo facta est. & quamquam sæpe etiam in sacris scripturis caro integrum

Isa. 40. hominem, ut est apud Isaiam, Omnis caro fenum; & apud sanctum

Ioan. 1. Ioannem, Et uerbum caro factum est; significet: hoc tamen loco carnis uox corpus declarat: ut duarum partium, animæ & corporis, quibus homo constat, alteram tantum, nempe corpus, corrumpi, & in puluerem terræ, ex qua compactum est, redire, animam uero incorruptam manere intelligamus. At uero cum nemo, nisi mortuus fuerit, ad uitam reuocetur, anima proprie non dicitur resurgere. Carnis quoque mentio facta est, illius hæresis confutandæ causa, quæ,

1. ad Tim 1. uiuo Apostolo, Hymenæi, & Phileti fuit; qui asserebant, cum de resurrectione in scripturis sacris ageretur, non de corporea, sed de spirituali, qua a morte peccati ad uitam innocentem resurgitur, accipiendum esse. Itaque his uerbis planum fit, eum errorem tolli, & ueram corporis resurrectionem confirmari.

Carnis resurrectio exemplis scripturæ et testimoniis comprobatur

Verum Parochi partes erunt, hanc ueritatem illustrare exemplis, ex ueteri, nouoque testamento, & ex omni ecclesiastica historia depromptis. alii enim ab Helia, & Heliseo in ueteri testamento; alii, præter eos, quos Christus dominus a morte excitauit, a sanctis apo-

stolis,

stolis, aliisque permultis ad uitam reuocati sunt: quæ resurrectio multorum huius articuli doctrinam cõfirmat. ut enim plures a morte excitatos credimus: ita uniuersos ad uitam reuocatum iri credendum est. quin etiã præcipuus fructus, quem nos ex huiusmodi miraculis capere debemus, ille est, ut summam fidem huic articulo tribuamus. Sunt multa testimonia, quæ Parochis, qui in sacris litteris mediocriter uersati sunt, facile occurrent. Illustriora uerò loca sunt in ueteri quidem testamento, quæ leguntur apud Iob, cum ait, se in carne sua conspecturum Deum suum: & apud Danielem de ijs, qui in puluere terræ dormiunt, alios in uitam æternã, alios in opprobrium sempiternum euigilaturos: in nouo autem testamento, quæ sanctus Matthæus refert de disputatione, quã Dominus cum Sadducæis habuit: præterea, quæ euangelistæ narrant de extremo iudicio. Atque huc etiam referenda sunt, quæ Apostolus ad Corinthios, & ad Thessalonicenses scribens, accurata oratione disseruit. Sed quamuis hoc fide certissimum sit, multum tamen proderit, uel exemplis, uel rationibus ostendere, id, quod fides credendum proponit, a natura, aut ab humanæ mentis intelligentia non abhorrere. Itaque Apostolus quærenti quo modo resurgerent mortui, sic respondit: Insipiens tu quod seminas, non uiuificabitur, nisi prius moriatur: & quod seminas, nõ corpus, quod futurum est, seminas, sed nudum granum, utputa tritici, aut alicuius ceterorum: Deus autem dat illi corpus sicut uult. & paulo post inquit: Seminatur in corruptione, surget in incorruptione. Ad eam similitudinem multas præterea adiungi posse, sanctus Gregorius ostendit: Lux enim, inquit, quotidie quasi moriendo oculis subtrahitur, & rursus quasi resurgendo reuocatur: & arbusta uiriditatem amittunt, & rursus quasi resurgendo reparãtur: & semina putrescendo moriuntur, & rursum germinando resurgũt. Rationes illæ præterea, quæ ab ecclesiasticis scriptoribus afferuntur, satis ad eam rem probandam accommodatæ uideri possunt. Ac primum quidem, cum animæ immortales sint, & tamquam pars hominis ad humana corpora naturalem propensionem habeant, eas a corporibus seiunctas perpetuo manere, præter naturam existimandum est. Quoniam uero, quod naturæ aduersatur, ac uiolentum est, diuturnum esse non potest, consentaneum fore uidetur, ut denuo cum corporibus iungantur: ex quo etiam sequitur, ut corporum resurrectio futura sit. quo quidem argumentandi genere saluator noster usus est, cum aduersus Sadducæos disputans, ex animarum immortalitate corporum resurrectionem conclusit. Deinde cum malis

Iob 19.
Dan. 12.
Matth. 22.
1. ad Cor. 15
1. ad Thess. 4
1. ad Cor. 15
S. Gregorius
Matth. 22.

supplicia, bonis præmia a iustissimo Deo sint proposita; ex illis uero quamplurimi, antequam debitas pœnas persoluant, ex his magna ex parte nullis affecti uirtutis præmiis e uita decedant: necesse est iterum animas cum corporibus coniungi, ut pro sceleribus, aut recte factis corpora, quibus ueluti peccati socijs homines utuntur, una cũ anima pœna, aut præmio afficiantur. qui locus diligentissime tractatus est a sancto Chrysostomo in homilia ad populum Antiochenũ.

S. Chrysost.

Quare Apostolus, cùm de resurrectione dissereret, Si in hac uita, inquit, tantum in Christo sperãtes sumus, miserabiliores sumus omnibus hominibus. Quæ quidem uerba nemo ad animæ miseriam referri existimabit: quæ cum immortalis sit, quamuis corpora non resurgerent, in futura tamen uita beatitudine frui posset: uerum de toto homine intelligenda sunt. Nisi enim corpori debita pro laboribus præmia reddantur, necesse est, ut, qui, quemadmodum apostoli, tot ærumnas, & calamitates in uita perpessi sunt, omnium sint miserrimi. Idem uero multo apertius docet ad Thessalonicenses his uerbis; Gloriamur in Ecclesiis Dei pro patientia uestra, & fide in omnibus persecutionibus uestris, & tribulationibus, quas sustinetis in exemplum iusti iudicij Dei, ut digni habeamini in regno Dei, pro quo & patimini: si tamen iustum est apud Deum retribuere tribulationem ijs, qui uos tribulant, & uobis, qui tribulamini, requiem nobiscum in reuelatione domini Iesu de cælo, cum angelis uirtutis eius in flamma ignis dantis uindictam ijs, qui non nouerunt Deum, & qui nõ obediunt euangelio domini nostri Iesu Christi. Adde etiam, non posse homines, quam diu anima a corpore seiuncta est, plenam felicitatem, & bonis omnibus cumulatam adipisci. Vt enim quælibet pars, a toto separata, imperfecta est: ita etiam anima, quæ corpori non est adiuncta: ex quo sequitur, ut illi ad summam felicitatem nihil desit, corporum resurrectionem necessariam esse.

1. ad Cor. 15.
2. ad Thes. 1.

His igitur, atque aliis huiusmodi rationibus Parochus fideles in hoc articulo erudire poterit. Explicare præterea diligenter oportebit ex Apostoli doctrina, quinam ad uitam suscitandi sint. nam ad Corinthios scribens, Sicut in Adam, inquit, omnes moriuntur, ita & in Christo omnes uiuificabuntur. Omni itaque malorum, bonorũque discrimine remoto, omnes a mortuis, quamquã non omnium par condicio futura est, resurgent, qui bona fecerunt in resurrectionem uitæ, qui uero mala egerunt, in resurrectionem iudicii. Cum autem Omnes dicimus, tam eos intelligimus, qui aduentante iudicio mortui iam erunt, quam eos, qui morientur. Huic enim sententiæ, quæ

De uaria resurgentium condicione.
ad Cor. 15.
Ioan. 5.

asserit omnes morituros esse, nemine excepto, Ecclesiam acquiescere; ipsamque sententiam magis ueritati conuenire, scriptum reliquit sanctus Hieronymus. idem sentit & sanctus Augustinus. Neque uero huic sententiæ repugnant Apostoli uerba, ad Thessalonicẽses scripta: Mortui qui in Christo sunt, resurgent primi: deinde nos, qui uiuimus, qui relinquimur, simul rapiemur cum illis in nubibus obuiam Christo in aëra. nam sanctus Ambrosius, cum ea explanaret, ita inquit: In ipso raptu mors præueniet, & quasi per soporem, ut egressa anima in momento reddatur: cum enim tollentur, morientur, ut peruenientes ad Dominum, præsentia Domini recipiant animos, quia cum Domino mortui esse non possunt. Eademque sententia comprobatur sancti Augustini auctoritate in libro de Ciuitate Dei. Cum uero multũ referat, nobis certo persuaderi, hoc ipsum, atque adeo idem corpus, quod uniuscuiusque proprium fuit, quamuis corruptum sit, & in puluerem redierit, tamen ad uitam suscitandum esse, illud etiam Parochus accurate explicandum suscipiet. Hæc Apostoli est sententia, cum inquit: Oportet corruptibile hoc induere incorruptionem: ea uoce, Hoc, proprium corpus aperte demonstrans. Iob etiam de eo clarissime uaticinatus est: Et in carne mea, inquit, uidebo Deum, quem uisurus sum ego ipse, & oculi mei conspecturi sunt, & non alius. Hoc idem colligitur ex ipsius resurrectionis definitione. est enim resurrectio, auctore Damasceno, ad eum statum, unde cecideris, reuocatio. Denique si consideremus, cuius rei causa resurrectionem futurã paulo ante demõstratum est; nihil erit, quod cuiusquã animum hac in re dubium facere possit. Idcirco autẽ corpora excitãda esse docuimus, ut referat unusquisque propria corporis prout gessit, siue bonũ, siue malum. Hominẽ igitur ex ipso corpore, cuius opera uel Deo, uel Dæmoni seruiuit, resurgere oportet; ut cum eodem corpore triumphi coronas, & præmia consequatur, aut pœnas, & supplicia miserrima perferat. Neque uero corpus tantum resurget, sed, quidquid ad illius naturæ ueritatem, atque ad hominis decus, & ornamentum pertinet, restituendum est. Præclarum ea de re sancti Augustini testimonium legimus: Nihil tunc uitij, inquit, in corporibus existet: si aliqui plus pinguedine obesi, & crassi extiterint, non totam corporis molem assument, sed, quod illam habitudinem superabit, reputabitur superfluum: & e diuerso, quæcumque uel morbus, uel senium cõfecit in corpore, reparabitur per Christum uirtute diuina, ut, si aliqui propter macrorem fuerint graciles; quia Christus nõ solum nobis corpus reparabit, sed quidquid

S. Hieron. 1. ad Thes. 4. S. Ambro. 1. ad Cor. 15 Iob 19. Damascenus 2. ad Cor. 5. S. August.

S. Auguſt. per miſeriā huius uitæ fuerit nobis ademptum. Item alio loco: Non reſumet homo capillos, quos habuerit, ſed quos decuerit, iuxta il-
Matth. 10. lud: Omnes capilli capitis ueſtri numerati ſunt, qui ſecundum diuinam ſapientiam ſunt reparandi. In primis uero, quoniam membra ad ueritatem humanæ naturæ pertinent, ſimul reſtituentur omnia. Qui enim uel ab ipſo ortu oculis capti ſunt, uel ob aliquē morbum lumina amiſerunt, claudi, atque omnino manci, & quibuſuis membris debiles, integro, ac perfecto corpore reſurgent. aliter enim animæ deſiderio, quæ ad corporis coniunctionem propenſa eſt, minime ſatisfactum eſſet: cuius tamen cupiditatem in reſurrectione explendam eſſe, ſine dubitatione credimus. Præterea, ſatis conſtat reſurrectionem æque, ac creationem, inter præcipua Dei opera numerari. Quemadmodum igitur omnia a Deo initio creationis perfecta fuerunt, ita etiam in reſurrectione futurum omnino affirmare oportet. Neque id de martyribus ſolum fatendum eſt, de quibus ſanctus Auguſtinus ita teſtatur: Non erunt abſque illis membris: non enim poſſet illa mutilatio non eſſe corporis uitium: alioquin, qui capite truncati ſunt, deberent ſine capite reſurgere. uerumtamen extabūt in eorundem membrorum articulis gladij, cicatrices refulgentes ſuper omne aurum, & lapidem pretioſum, ueluti & cicatrices uulnerum Chriſti: quod de improbis quoque ueriſſime dicitur, etſi illorū culpa membra amputata fuerint, nam quo plura membra habebūt, tanto acerbiori dolorum cruciatu conficientur. quare illa membrorum reſtitutio, non ad eorum felicitatem, ſed ad calamitatē, ac miſeriam eſt redundatura; cum merita non ipſis membris, ſed perſonæ, cuius corpori coniuncta ſunt, adſcribantur, nam iis, qui pænitentiā egerunt, ad præmium; illis uero, qui eandem contempſerint, ad ſupplicium reſtituentur. Hæc uero ſi a Parochis attente conſiderentur, numquam eis rerum & ſententiarum copia deerit ad excitandos, inflammandosq. pietatis ſtudio fidelium animos, ut uitæ huius moleſtias, & ærumnas cogitantes, beatam illam reſurrectionis gloriam, quæ iuſtis, & pijs propoſita eſt, auide expectent.

Sequitur nunc, ut fideles intelligant, ſi ea ſpectemus, quæ corporis ſubſtantiam conſtituunt, quamuis illud ipſum, atque idem corpus a mortuis reuocari oporteat, quod antea extinctum fuerat, longe aliam tamen, & diuerſam eius condicionem fore. ut enim cetera omittamus, in eo maxime reſurgentium corpora omnia a ſe ipſis different, quod, cum antea mortis legibus ſubiecta eſſent, poſteaquam ad uitam ſuſcitata fuerint, ſublato bonorū, malorumq. diſcrimine,

immorta-

immortalitatem assequentur. Quam quidem admirabilem naturæ
restitutionem insignis Christi uictoria meruit, quã de morte repor-
tauit, quemadmodum sacrarum scripturarum testimonia nos admo-
nent: scriptum est enim: Præcipitabit mortem in sempiternum. & *Isa.25.*
alibi: Ero mors tua, ó mors: quod explicans Apostolus inquit; No- *Ose.13.*
uissima inimica destruetur mors. & apud sanctum Ioãnem legimus: *1.ad Cor.15*
Mors ultra non erit. Decebat autem maxime, Christi domini meri- *Apocal.21.*
to, quo mortis imperium euersum est, peccatum Adæ longo inter-
uallo superari. Idem etiam diuinæ iustitiæ consentaneum fuit, ut bo-
ni beata uita perpetuo fruerentur; mali uero sempiternas pœnas luen-
tes, quærerent mortem, & non inuenirent; optarent mori, & mors *Apocal.9.*
fugeret ab eis. Atque hæc quidem immortalitas bonis, malisque
communis erit. Habebũt præterea sanctorum rediuiua corpora in-
signia quædam, & præclara ornamenta, quibus multo nobiliora fu-
tura sint, quam unquam antea fuerint. Præcipua uero sunt quatuor
illa, quæ dotes appellantur, ex Apostoli doctrina a Patribus obserua-
tæ: earum prima est impassibilitas, munus scilicet, & dos, quæ effi-
ciet, ne molesti aliquid pati, ulloue dolore, aut incommodo affici
queant. nihil enim aut frigorum uis, aut flammæ ardor, aut aqua-
rum impetus obesse eis poterit. Seminatur, inquit Apostolus, in cor- *1.ad Cor.15*
ruptione, surget in incorruptione. Quod autem impassibilitatẽ po-
tius, quam incorruptionem Scholastici appellarint, ea causa fuit, ut,
quod est proprium corporis gloriosi, significarent. non enim impas-
sibilitas illis communis est cum damnatis, quorum corpora, licet in-
corruptibilia sint, æstuare tamen possunt, atque algere, uariisque
cruciatibus affici. Hanc consequitur claritas, qua sanctorum corpo-
ra, tamquam sol, fulgebunt. ita enim apud sanctum Matthæum te-
statur saluator noster: Iusti, inquit, fulgebunt sicut sol, in regno pa- *Matth.13.*
tris eorum. Ac ne quis de eo dubitaret, suæ transfigurationis exem- *Matth.17.*
plo declarauit. Hanc interdum Apostolus gloriam, modo clarita-
tem appellat. Reformabit, inquit, corpus humilitatis nostræ confi- *ad Philip.3.*
guratum corpori claritatis suæ. & rursum; Seminatur in ignobilita- *1.ad Cor.15*
te; surget in gloria. Huius etiam gloriæ imaginem quandam uidit *Exod.34.*
populus Israel in deserto, cum facies Moysis ex colloquio, & præsen- *2.ad Cor.3.*
tia Dei ita colluceret, ut in eam filii Israel oculos intendere non pos-
sent. Est uero claritas hæc fulgor quidam ex summa animæ felicitate
ad corpus redundans; ita ut sit quædam communicatio illius beati-
tudinis, qua anima fruitur: quo modo etiam anima ipsa beata effici-
tur, quod in eam pars diuinæ felicitatis deriuetur. Hoc uero munere

non æque omnes, perinde ac primo, ornari credẽdum est. erunt quidem sanctorum corpora omnia æque impassibilia, sed eundem splẽdorem non habebunt. nam, ut testatur Apostolus, Alia claritas solis, alia claritas lunæ, & alia claritas stellarum: stella enim a stella differt in claritate, sic & resurrectio mortuorum. Cum hac dote coniuncta est illa, quam agilitatem uocant, qua corpus ab onere, quo nunc premitur, liberabitur: facillimeque in quamcumque partem animá uoluerit, ita moueri poterit, ut ea motione nihil celerius esse queat; quemadmodũ aperte sanctus Augustinus in libro de Ciuitate Dei, & Hieronymus in Isaiá, docuerunt. Quare ab Apostolo dictum est: Seminatur in infirmitate, surgit in uirtute. His uero addita est, quæ uocatur subtilitas: cuius uirtute corpus animæ imperio omnino subijcietur, eique seruiet, & ad nutum præsto erit: quod ex illis Apostoli uerbis ostenditur: Seminatur, inquit, corpus animale, surget corpus spirituale. Hæc fere sunt præcipua capita, quæ in huius articuli explicatione tradenda erunt.

1. ad Cor. 15 *1. ad Cor. 15* *1. ad Cor. 15*

Quam salutares ex articulo Resurrectionis capiantur fructus.

Vt autem fideles sciant, quem fructum ex tot, tantorumque mysteriorum cognitione capere possint; primum, declarare oportebit, maximas a nobis Deo gratias agẽdas esse, qui hæc sapiẽtibus absconderit, & reuelauerit paruulis. quot enim uiri uel prudentiæ laude præstantes, uel singulari doctrina præditi, in hac tam certa ueritate cæci plane fuerunt? Quod igitur nobis illa patefecerit, quibus ad eam intelligẽtiam adspirare non licebat, est quod summam eius benignitatem, & clementiam perpetuis laudibus celebremus. Deinde magnus etiam ille fructus ex huius articuli meditatione cõsequetur, quod scilicet in eorum morte, qui nobis necessitudine, uel beneuolentia coniuncti sunt, facile tum alios, tum nos ipsos consolabimur. quo quidem genere consolationis Apostolum usum esse constat, cũ ad Thessalonicenses de dormientibus scriberet. Sed in omnibus etiá aliis ærumnis, & in calamitatibus, futuræ resurrectionis cogitatio summam nobis doloris leuationem afferet; quemadmodum sancti Iob exemplo didicimus, qui una hac spe afflictum, & mærentem animum sustentabat, fore aliquãdo, ut in resurrectione dominũ Deum suum cõspiceret. Præterea, hoc plurimum ualebit ad persuadendum fidelibus populis, ut rectá uitam, integram, ab omnique prorsus peccati labe purá agere quamdiligentissime curent. si. n. cogitauerint, ingẽtes illas diuitias, quæ resurrectioné consequuntur, ipsis propositas esse, facile ad uirtutis, & pietatis studia allicientur. Contra uero nulla res maiorem uim habitura est ad comprimẽdas animi cupiditates, hominesq.

Matth. 11. *1. ad Thes. 4.* *Iob. 19.*

hominesque a sceleribus auocandos, quam si sæpius admoneantur, quibusnam malis, & cruciaribus improbi afficiendi sunt, qui extremo illo die procedent in resurrectionem iudicij. *Ioan. 5.*

VITAM AETERNAM. Sancti apostoli, duces nostri, Symbolum, quo fidei nostræ summa continetur, æternæ uitæ articulo claudi, & terminari uoluerunt; tum quia post carnis resurrectionẽ nihil aliud fidelibus expectandum est, nisi æternæ uitæ præmium; tum uero, ut perfecta illa felicitas, & bonis omnibus cumulata, nobis semper antẽ oculos uersaretur, doceremurque in ea mentem, & cogitationes nostras omnes defigendas esse. Quare Parochi in erudiendis fidelibus nunquam intermittent, præmiis æternæ uitæ propositis, eorum animos accendere; ut, quæcumque uel difficillima Christiani nominis causa subeunda esse docuerint, facilia, atque adeo iucunda existimẽt, promptioresque ad parẽdum Deo, & alacriores reddantur. Sed quoniam sub his uerbis, quæ ad beatitudinem nostrã declarandam hoc loco usurpantur, plurima mysteria in occulto latent, ea sic aperienda sunt, ut, quãtum cuiusque ingenium ferat, omnibus patere possint. Admonendi igitur sunt fideles, his uocibus, Vitam æternam, non magis perpetuitatem uitæ, cui etiam dæmones, sceleratique homines addicti sunt, quam in perpetuitate beatitudinem, quæ beatorum desiderium expleat, significari. Atque ita intelligebat legis peritus ille, qui a Domino saluatore nostro, quid sibi faciendum esset, ut uitam æternam possideret, in euangelio quæsiuit: perinde ac si diceret: Quænam mihi præstanda sunt, ut ad eum locum, ubi perfecta felicitate frui liceat, perueniam? In hunc uero sensum sacræ litteræ hæc uerba accipiunt, ut multis in locis licet animaduertere. Hoc uero potissimũ nomine summa illa beatitudo appellata est, ne quis existimaret eam in rebus corporeis, & caducis, quæ æterna esse non possunt, consistere. Neque enim hæc ipsa beatitudinis uox satis explicare poterat, quod quærebatur; præsertim cum non defuerint homines inanis cuiusdam sapientiæ opinione inflati, qui summum bonum in ijs rebus ponerent, quæ percipiuntur sensibus. hæc enim pereunt, & ueterascunt: beatitudo uero nullo temporis termino definienda est. quin potius terrena hæc longissime a uera felicitate absunt: a qua is quammaxime recedit, qui mundi amore, & desiderio tenetur. scriptum est enim: Nolite diligere mundum, neque ea, quæ in mundo sunt. Si quis diligit mundum, non est charitas Patris in eo. & paulo post: Mundus transit, & concupiscentia eius. Hæc igitur Parochi fidelium mentibus imprimenda diligenter curabunt,

Luc. 18. *1. Ioan. 2.*

ut mortalia contemnere, nullamque in hac uita, in qua non ciues, sed aduenæ sumus, felicitatem obtineri posse in animum inducant.

ad Titum 2.

Quamquam hic etiam spe beati merito dicemur, si abnegantes impietatem, ac sæcularia desideria, sobrie, & iuste, & pie uixerimus in hoc sæculo, expectantes beatam spem, & aduentum gloriæ magni Dei, & saluatoris nostri Iesu Christi. Hæc autem cum permulti, qui sibi ipsi sapientes uidebantur, minus intelligerent, & in hac uita felicitatem quærendam putarent, stulti facti sunt, & in maximas calamitates inciderunt. Sed illud præterea ex ui huius nominis, Vitam æternam, percipimus, semel adeptam felicitatem amitti numquam posse, ut falso nonnulli suspicati sunt. nam felicitas ex omnibus bonis sine ulla mali admistione cumulatur: quæ cum hominis desiderium expleat, in æterna uita necessario consistit. neque enim potest beatus nõ magnopere uelle, ut illis bonis, quæ adeptus est, sibi perpetuo frui liceat. Quare, nisi ea possessio stabilis, & certa sit, maximo cruciatu timoris angatur, necesse est.

De inenarrabili sanctorũ gloria, & de præmijs essentialibus et accidentalibus.

Verum, quanta sit beatorum, qui in cælesti patria uiuunt, felicitas, eaque ab ipsis tantum, præterea nemine, comprehendi possit, hæ ipsæ uoces, cum uitam beatã dicimus, satis demonstrant. nam cum ad rem aliquam significãdam eo nomine utimur, quod cum multis aliis commune est, facile intelligimus deesse propriam uocem, qua res illa plane exprimatur. Cum igitur felicitas iis uocibus declaretur, quæ non magis in beatos, quam in omnes, qui perpetuo uiuant, recte conueniunt, hoc nobis argumento esse potest, altiorem, & præstantiorem quandam rem esse, quam ut proprio uocabulo perfecte significare eius rationem possimus. nam etsi plurima alia nomina cælesti huic beatitudini in sacris litteris tribuuntur, cuiusmodi sunt, regnum Dei, Christi, cælorum, paradisus, sancta ciuitas, noua Hierusalem, domus patris: tamen perspicuum est, nullum ex ijs ad eius magnitudinem explicãdam satis esse. Quare Parochi hoc loco oblatam sibi occasionem non prætermittent, fideles tam amplis præmijs, quæ uitæ æternæ nomine declarantur, ad pietatem, iustitiam, & omnia Christianæ religionis officia inuitandi. Constat enim, uitam in maximis bonis, quæ natura expetuntur, numerari solere: atqui hoc potissimum bono, cum uitam æternam dicimus, beatitudo definitur. Quod si exigua hæc, & calamitosa uita, quæ tot, & tam uarijs miseriis subiecta est, ut mors uerius dicenda sit, nihil magis amatur, nihil aut carius, aut iucundius esse potest: quo tandem animi studio, qua contẽtione æternam illam uitam quærere debemus, quæ defunctis

omnibus malis, perfectam, & absolutam bonorum omnium rationem coniunctam habet? nam, ut sancti Patres tradiderunt, æternæ uitæ felicitas, omnium malorum liberatione, & bonorum adeptione definienda est. De malis clarissima sunt sanctarum litterarum testimonia: scriptum est enim in Apocalypsi: Non esurient, neque sitient amplius: neque cadet super illos sol, neque ullus æstus. & rursus: Absterget Deus omnem lacrymã ab oculis eorum: & mors ultra non erit, neque luctus, neque clamor, neque dolor erit ultra, quæ prima abierunt. Iam uero beatorum immensa gloria, innumeraque solidæ lætitiæ, & uoluptatis genera futura sunt: cuius gloriæ magnitudinem cum animus noster capere, aut illa in animos nostros penetrare nullo modo possit; necesse est, nos in illam, nempe in gaudium Domini, introire; ut eo circumfusi, mentis desiderium cumulate expleamus. Quamuis autem, ut sanctus Augustinus scribit, facilius mala, quibus cariturí sumus, quam bona, ac uoluptates, quas hausuri sumus, numerari posse uideantur: danda tamen erit opera, ut, quæ fideles summæ illius felicitatis adipiscendæ cupiditate inflãmare poterunt, breuiter, & dilucide explicentur. Sed illa in primis distinctione uti oportebit, quam a grauissimis diuinarũ rerum scriptoribus accepimus. ii enim duo bonorum genera esse statuunt, quorum alterum ad beatitudinis naturam pertinet: alterum ipsam beatitudinem consequitur. quare illa essentialia, hæc uero accessoria bona, docendi causa, appellarunt. Ac solida quidem beatitudo, quam essentialem communi nomine licet uocare, in eo sita est, ut Deum uideamus, eiusque pulchritudine fruamur, qui est omnis bonitatis, ac perfectionis fons, & principium. Hæc est uita æterna, inquit Christus dominus, ut cognoscant te solum Deum uerum; & quem misisti Iesum Christum: quam sententiam sanctus Ioannes uidetur interpretari, cum ait: Charissimi, nunc filii Dei sumus: & nõdum apparuit, quid erimus: scimus quoniam, cum apparuerit, similes ei erimus, quoniã uidebimus eum, sicuti est. Significat enim beatitudinem ex iis duobus constare; tum quod Deum intuebimur, qualis in natura sua, ac substantia est; tum quod ueluti Dii efficiemur. nam qui illo fruuntur, quamuis propriam substantiam retineant, admirabilem tamen quandam, & prope diuinam formam induant, ut Dii potius, quam homines uideantur. Hoc autem cur ita fiat, ex eo perspicuum est, quod unaquæque res uel ex eius essentia, uel ex eius similitudine, & specie cognoscitur. At quoniam nihil est Dei simile, cuius similitudinis adiumento ad perfectam eius notitiã

Apoc. 7. 21.

S. August.

Ioan. 17.

1. Ioan. 3.

peruenire

peruenire poſſimus: conſequens eſt, ut eius naturam, & eſſentiam uidere nemini liceat, niſi hæc eadem diuina eſſentia ſe nobis coniunxerit. atque id Apoſtoli uerba illa ſignificant: Videmus nunc per ſpeculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem. nam quod inquit, In ænigmate; interpretatur ſanctus Auguſtinus, in ſimilitudine ad Deum intelligendum accommodata. Quod etiam ſanctus Dionyſius aperte oſtendit, cum affirmat, nulla inferiorum ſimilitudine ſuperiora percipi poſſe. neque enim ex alicuius rei corporeæ ſimilitudine, eius, quæ corpore careat, eſſentia, & ſubſtantia cognoſci poteſt; cum præſertim neceſſe ſit, rerum ſimilitudines minus concretionis habere, & magis ſpiritales eſſe, quam res ipſas, quarum imaginem referunt: quemadmodum in omnium rerum cognitione facile experimur. Quoniam uero fieri non poteſt, ut alicuius rei creatæ ſimilitudo æque pura, & ſpiritualis, ac Deus ipſe eſt, reperiatur; ita fit, ut ex nulla ſimilitudine diuinam eſſentiam perfecte intelligere poſſimus. Accedit etiam, quod omnes creatæ res certis perfectionis terminis circumſcribuntur: at Deus infinitus eſt, neque ullius rei creatæ ſimilitudo eius immenſitatem capere poteſt. Quocirca una illa ratio diuinæ ſubſtantiæ cognoſcendæ relinquitur, ut ea ſe nobis coniungat, & incredibili quodam modo intelligentiam noſtram altius extollat, atque ita idonei ad eius naturæ ſpeciem contemplandam reddamur. id uero lumine gloriæ aſſequemur; cum eo ſplendore illuſtrati, Deum lumen uerum in eius lumine uidebimus. nam beati Deum præſentem ſemper intuentur; quo quidem dono, omnium maximo, & præſtantiſſimo, diuinæ eſſentiæ participes effecti, uera, & ſolida beatitudine potiuntur: quam nos ita credere debemus, ut eam etiã Dei benignitate cum certa ſpe nobis expectandam eſſe in Symbolo Patrum definitum ſit: inquit enim; Expecto reſurrectionem mortuorum, & uitam uenturi ſæculi. Diuina hæc plane ſunt, neque ullis uerbis explicari, aut cogitatione comprehendi a nobis poſſunt. uerum licet aliquam huius beatitudinis imaginem in iis etiam rebus, quæ ſenſu percipiuntur, cernere. Nam qnemadmodum ferrum, admoto igni, ignem concipit, &, quamuis eius ſubſtantia non mutetur, fit tamen, ut diuerſum quippiam, nimirum ignis, eſſe uideatur: eodem modo, qui in cæleſtem illam gloriã admiſſi ſunt, Dei amore inflammati, ita afficiuntur, cum tamen id, quod ſunt, eſſe non deſinant, ut multo magis diſtare ab ijs, qui in hac uita ſunt, merito dici poſſint, quã ferrum candens ab eo, quod nullã caloris uim in ſe cõtineat. Vt igitur rem paucis complectamur, ſumma

1 ad Cor. 13. *S. Auguſt.* *S. Dionyſius Areopagita.*

summa illa, & absoluta beatitudo, quam essentialem uocamus, in Dei possessione constituenda est. Quid enim ei ad perfectam felicitatem deesse potest, qui Deum optimum, & perfectissimum possidet? Verum ad illam tamen quædam accedunt ornamenta, omnibus beatis cõmunia; quæ quoniam ab humana ratione minus remota sunt, uehementius quoque animos nostros commouere, & excitare solent. Huius generis ea sunt, de quibus Apostolus ad Romanos uidetur intelligere: Gloria, & honor, & pax omni operanti bonum. nam gloria quidem beati perfruentur, non illa solum, quam tandem essentialem beatitudinem, uel cum eius natura maxime coniunctam esse ostendimus: sed ea etiam, quæ constat ex clara, & aperta notitia, quam singuli de alterius eximia, & præstanti dignitate habituri sunt. At uero quantus ille honor existimandus est, qui eis a Domino tribuitur, cum non amplius serui, sed amici, fratres, ac filii Dei uocentur? quare ita electos suos amantissimis, & honorificentissimis uerbis saluator noster compellabit: Venite benedicti Patris mei, possidete paratum uobis regnum: ut merito liceat exclamare, Nimis honorificati sunt amici tui Deus. Sed laudibus etiam a Christo domino coram patre cælesti, & angelis eius celebrabuntur. Præterea, si hoc commune omnibus hominibus desiderium natura ingenuit honoris, qui a uiris sapientia præstantibus habeatur, quod eos locupletissimos uirtutis suæ testes fore existiment, quantum beatorum gloriæ accessurum putamus, quod alius alium summo honore prosequetur? Infinita esset omnium oblectationum enumeratio, quibus beatorum gloria cumulata erit, ac ne cogitatione quidem fingere eas possumus. Sed tamẽ hoc fidelibus persuasum esse debet, quæcumque nobis iucunda in hac uita contingere, uel etiam optari queant, siue ea ad mentis cognitionem, siue ad corporis perfectum habitum pertineat, earum rerum omnium copijs beatam cælestium uitam circumfluere: quamuis hoc altiore quodã modo, quam oculus uidit, aut auris audiuit, aut in cor hominis ascendit, fieri Apostolus affirmat. nam corpus quidem, quod antea crassum, & cõcretum erat, cum in cælo, detracta mortalitate, tenue, & spiritale effectum fuerit, nullis amplius alimentis indigebit: anima autem æterno gloriæ pabulo, quod magni illius conuiuii auctor transiens omnibus ministrabit, cum summa uoluptate exsaturabitur. Quis uero pretiosas uestes, aut regales corporis ornatus desiderare poterit, ubi nullus harum rerum usus futurus sit, omnesque immortalitate, & splendore amicti, & sempiternæ gloriæ corona ornati erunt? Sed si amplæ

ad Rom. 2.

Matth. 25.
Psal. 138.

1. ad Cor. 2.

Luc. 12.

etiam, & magnificæ domus possessio ad humanam felicitatem pertinet; quid cælo ipso, quod Dei claritate undique collustratur, uel amplius, uel magnificentius cogitari potest? Quare Propheta, cum eius domicilij pulchritudinem sibi ante oculos poneret, & ad beatas illas
Psal. 83. sedes perueniendi cupiditate arderet, Quam dilecta, inquit, tabernacula tua Domine uirtutum: concupiscit, & deficit anima mea in atria Domini: cor meum, & caro mea exultauerũt in Deum uiuum. Atque, ut hic sit omnium fidelium animus, hæc communis omniũ uox, quemadmodum Parochi uehementer optare, ita etiam omni
Ioan. 14. studio curare debent. nam In domo patris mei, inquit Dominus, mãsiones multæ sunt, in quibus maiora, & minora præmia, ut quis-
2. ad Cor. 9. que promeritus erit, reddentur. Qui enim parce seminat, parce & metet; & qui seminat in benedictionibus, de benedictionibus & metet. Quare non solum ad eam beatitudinem fideles excitabunt, uerum etiam eius consequendæ certam rationem hanc esse frequenter monebunt, ut fide, & charitate instructi, & in oratione, & sacramentorum salutari usu perseuerantes, ad omnia benignitatis officia in proximos se exerceant. ita enim Dei misericordia fiet, qui beatam illam gloriam diligentibus se præparauit, ut aliquando impleatur,
Isa. 32. quod dictum est per Prophetam: Sedebit populus meus in pulchritudine pacis, & in tabernaculis fiduciæ, & in requie opulenta.

DE SACRAMENTIS.

CVM OMNIS Christianæ doctrinæ pars Pastoris scientiam, diligentiamque desiderat: tum sacramentorũ disciplina, quæ & Dei iussu necessaria, & utilitate uberrima est, Parochi facultatem, & industriam postulat singularem; ut eius accurata, ac frequenti perceptione fideles tales euadant, quibus præstantissimæ, ac sanctissimæ res digne & salutariter impertiri possint, & sacerdotes
Matth. 7. ab illa diuini interdicti regula non discedant: Nolite sanctum dare canibus, neque mittatis margaritas uestras ante porcos.

Principio igitur, quoniam uniuerse de toto genere sacramentorum agendum est, ab ipsius nominis ui, atque notione oportet incipere, eiusque ambiguam significationem explanare; ut, quæ huius uerbi sententia hoc loco propria sit, facilius intelligatur. Quare docendi sunt fideles, sacramenti nomen, quod ad propositam rem attinet, aliter a profanis, quam a sacris scriptoribus, acceptum esse. nam alii auctores sacramẽti nomine obligationem illam significari uoluerunt,

uoluerunt, cum iurati aliquo seruitutis uinculo obstringimur: ex quo iusiurandum, quo se milites fidelem operam reip. præstaturos pollicentur, sacramentum militare dictum est. atque hæc frequentissima huius uocabuli significatio apud illos uidetur fuisse. Verum apud Latinos patres, qui res diuinas scriptis tradiderunt, sacramenti nomẽ aliquam rem sacram, quæ in occulto latet, declarat: quemadmodum Græci, ad eandem rem significandam, mysterii uocabulo usi sunt. In eam uero sententiam sacramenti uocem accipiendam esse intelligimus, cum ad Ephesios scribitur: Vt notum faceret nobis sacramẽtum uoluntatis suæ. Deinde ad Timotheum: Magnum est pietatis sacramentum. Præterea in libro sapientiæ: Nescierunt sacramenta Dei. Quibus in locis, & aliis multis, licet animaduertere, sacramentum nihil aliud, nisi rem sacram, abditam, atque occultam, significare. quare Latini doctores signa quædam sensibus subiecta, quæ gratiam, quam efficiunt, simul etiam declarant, ac ueluti ante oculos ponunt, sacramenta commode appellari posse existimarunt. Quamquam, ut D. Gregorio placet, ob id sacramenta dici possunt, quod diuina uirtus sub rerum corporearum tegumentis occulte salutẽ efficiat. Nec uero quisquã putet hoc uocabulum nuper in Ecclesiã inductum esse. nam qui sanctos Hieronymũ, & Augustinum legerit, facile perspiciet, antiquos religionis nostræ scriptores ad eam, de qua loquimur, rem demonstrandã sæpissime sacramenti nomine, interdũ uero etiã Symboli, uel mystici signi, uel sacri signi uoce usos esse. Atque hæc de sacramẽti nomine dicta sint: quod quidem ueteris etiã legis sacramentis cõuenit: de quibus nihil opus est Pastoribus præcepta tradere, cũ ea euãgelii lege, & gratia sublata sint.

Ad Eph. 1.

1. ad Tim. 3.

Sap. 2.

D. Gregorius

Verum, præter nominis notionem, quæ hactenus declarata est, rei etiã uis, & natura diligenter inuestiganda, &, quid sacramentum sit, fidelibus aperiendum est. Sacramenta enim ex genere earum rerum esse, quibus salus & iustitia comparatur, dubitare nemo potest. Sed cum multæ rationes sint, quæ ad hanc rem explicandam aptæ, & accommodatæ uideantur, nulla tamen planius, & dilucidius eam demonstrat, quam definitio a D. Augustino tradita, quam deinde omnes doctores scholastici secuti sunt. Sacramentum, inquit ille, est signum rei sacræ: uel, ut alijs uerbis, in eandem tamen sentẽtiam, dictum est, sacramentum est inuisibilis gratiæ uisibile signum, ad nostram iustificationem institutum. Quæ quidem definitio ut magis pateat, singulæ eius partes Pastoribus exponẽdæ erunt. Atque in primis docere oportebit, rerum omniũ, quæ sensibus percipiuntur,

De propria ui atque natura sacramẽti.

D. August.

duo eſſe genera. aliæ enim ob id inuentæ ſunt, ut aliquid ſignificet: aliæ non alterius rei ſignificandæ, ſed ſua tantum cauſa effectæ ſunt: quo in numero omnes pene res, quæ natura cõſtant, haberi poſſunt. At uero in priori genere uocabula rerum, ſcriptura, uexilla, imagines, tubæ, & alia huiuſcemodi permulta ponenda ſunt. nam ſi ex uocabulis uim ſignificandi detraxeris, ſublata uidetur eſſe cauſa, quamobrem uocabula inſtituerentur. Hæc igitur ſigna proprie di-
S. Auguſt. cuntur. illud enim ſignum eſſe ſanctus Auguſtinus teſtatur, quod præter rem, quam ſenſibus obijcit, efficit etiam, ut ex ſe alterius rei cognitionem capiamus: ſicut ex ueſtigio, quod terræ impreſſum intuemur, tranſiſſe aliquem, cuius ueſtigium apparet, facile cognoſcimus. Quæ cum ita ſe habeant, ſacramẽtum ad hoc rerum genus, quæ ſignificandi cauſa inſtitutæ ſunt, referri, perſpicuum eſt: ſiquidem ſpecie quadam, & ſimilitudine id nobis declarat, quod Deus in animis noſtris ſua uirtute, quæ ſenſu percipi non poteſt, efficit. Baptiſmus enim, (ut, quod docetur, exemplo notius fiat) cum, adhibitis certis, & ſolemnibus uerbis, aqua extrinſecus abluimur, hoc ſignificat; ſpiritus ſancti uirtute omnem peccati maculam, & turpitudinem interius elui, & animas noſtras præclaro illo cæleſtis iuſtitiæ dono augeri atque ornari: ſimulque ea corporis ablutio, ut poſtea ſuo loco explicabitur, illud in animo efficit, quod ſignificat. Sed ex ſcripturis etiam aperte colligitur, ſacramentum inter ſigna numerandum eſſe. Apoſtolus enim de circumciſione, ueteris legis ſacramento, quæ Abraham patri omnium credentium data erat, ita ad
ad Rom. 4. Romanos ſcribit: Et ſignum accepit circumciſionis, ſignaculum iu
ad Rom. 6. ſtitiæ fidei. Et alio loco, cum affirmat nos omnes, qui baptizati ſumus in Chriſto Ieſu, in morte ipſius baptizatos eſſe; licet cognoſcere, baptiſmum huius rei ſignificationem habere, nimirum, ut ait
ad Rom. 6. idem Apoſtolus, nos conſepultos eſſe cum illo per baptiſmũ in mortem. Neque uero parum proderit, ſi fidelis populus ſacramenta ad ſigna pertinere intellexerit. ita enim fiet, ut, quæ illis ſignificantur, continentur, atque efficiuntur, ſancta, & auguſta eſſe facilius ſibi perſuadeat; cognitaque eorum ſanctitate, ad diuinam erga nos beneficentiam colendam, ac uenerandam magis excitetur.

Sacramentũ eſſe rei ſacræ ſignum, quo modo intelligendum. Sequitur nunc, ut uerba illa, REI SACRAE, quæ eſt altera definitionis pars, explicentur. quod quidem ut commode fieri poſſit, paulo altius repetenda ſunt, quæ de ſignorum uarietate S. Auguſti-
S. Auguſt. nus acute, & ſubtiliter diſputauit. Quædam enim ſigna naturalia dicuntur, quæ præter ſe ipſa alterius rei notitiam (quod omnibus

signis commune esse, antea demonstratum est) in animis nostris gignunt, ueluti fumus, ex quo statim ignem adesse intelligitur. Atque hoc signum ob eam causam naturale appellandum est, quod fumus non uoluntate ignem significat, sed rerum usus efficit, ut, si quis fumum tantum uideat, naturam simul & uim ignis, qui adhuc latet, subesse, mente, & cogitatione percipiat. Quædam uero signa natura non constant, sed constituta, atque ab hominibus inuēta sunt, ut & colloqui inter se, & alijs animi sui sensa explicare, uicissimq. aliorum sententiam, & consilia possent cognoscere. Hæc autem quam uaria, & multiplicia sint, ex eo licet animaduertere, quod nōnulla ad oculorum, pleraque ad aurium sensum, reliqua ad ceteros sensus pertinēt. nam cum aliquid alicui innuimus, &, exempli causa, sublato uexillo quippiam declaramus; satis constat, eam significationem ad oculos tantum referri: quemadmodum tubarum, tibiarum, aut citharæ sonus, qui non solum delectandi, sed plerumque significandi causa funditur, ad aurium iudicium spectat: quo quidem præcipue sensu uerba etiam accipiuntur, quæ ad exprimendas intimas animi cogitationes maximam uim habent. Verum, præter illa signa, quæ hominum consensu, & uoluntate constituta esse hactenus diximus, alia quædam sunt diuinitus data, quorum tamen non unum genus esse omnes consentiunt. Alia enim signa ob eam tantum rem a Deo hominibus commēdata sunt, ut aliquid significarent, uel admonerent, cuiusmodi fuerunt, legis purificationes, panis azymus, & alia permulta, quæ ad Mosaici cultus cærimonias pertinebant: alia uero Deus instituit, quæ non significandi modo, sed efficiendi etiam uim haberent. atque in hoc posteriori signorum genere sacramenta nouæ legis numeranda esse, liquido apparet. signa enim sunt diuinitus tradita, non ab hominibus inuenta, quæ rei cuiuspiam sacræ, quam declarant, efficientiam in se continere certo credimus. Sed quemadmodum signa in multiplici uarietate esse ostendimus; ita etiam res sacra non unius modi existimanda est. Quod uero ad propositam sacramenti definitionem attinet, diuinarum rerum scriptores, sacræ rei nomine Dei gratiam, quæ nos sanctos efficit, ac omnium diuinarum uirtutum habitu exornat, demonstrant. huic enim gratiæ propriam sacræ rei appellationem tribuendam merito putarunt, quippe cum eius beneficio animus noster Deo consecretur, & coniungatur. Quare, ut explicatius, quid sacramentum sit, declaretur, docendum erit, rem esse sensibus subiectam, quæ ex Dei institutione sanctitatis, & iustitiæ tum significandæ, tum efficiendæ

uim habet: ex quo ſequitur, ut facile quiuis poſſit intelligere, imagines ſanctorum, cruces,& alia id generis, quamuis ſacrarum rerum ſigna ſint, non ideo tamen ſacramenta dicenda eſſe. Huius autem ueritatis doctrinam facile erit omnium ſacramentorum exemplo comprobare, ſi,quod antea de baptiſmo admonuimus,cum dicebamus ſolemnem illam corporis ablutionem ſignum eſſe, & efficientiam habere rei ſacræ, quæ interius ſpiritus ſancti ui fieret, idem etiã in alijs ſacramentis exercere aliquis uelit. Iam uero hiſce myſticis ſignis, quæ a Deo inſtituta ſunt, illud etiam præcipue conuenit, ut ex Domini inſtitutione non unam aliquam rem, ſed plures ſimul ſignificent. Quod in ſingulis ſacramentis licet cognoſcere, quæ non ſolum ſanctitatem, & iuſtitiam noſtram, ſed præterea duo alia cum ipſa ſanctitate maxime coniuncta declarant, Chriſti ſcilicet redemptoris paſſionem, quæ ſanctitatis cauſa eſt, & uitam æternam, cæleſtemque beatitudinem, ad quam ſanctitas noſtra, tãquam ad finem, referri debet. Quod quidẽ cum in omnibus ſacramẽtis perſpici poſſit, merito ſacri doctores unicuique ſacramentorum triplicem ſignificandi uim ineſſe tradiderunt; tum quia alicuius rei præteritæ memoriam afferat; tum quia aliam præſentem iudicet, ac demonſtret; tum quia aliam futuram prænunciet. Neque uero exiſtimãdum eſt, hoc ita ab illis doceri, ut etiam ſanctarum ſcripturarum teſtimonio

ad Rom.6. non probetur. nam cum Apoſtolus ait: Quicumque baptizati ſumus in Chriſto Ieſu, in morte ipſius baptizati ſumus: plane oſtendit, iccirco baptiſmum ſignum dicendum eſſe, quod Dominicæ paſſionis & mortis nos admoneat. Deinde cum inquit: Conſepulti enim ſumus cum illo per baptiſmum in mortem, ut, quo modo Chriſtus ſurrexit a mortuis per gloriam patris, ita & nos in nouitate uitæ ambulemus: ex ijs uerbis perſpicuum eſt, baptiſmum ſignum eſſe, quo cæleſtis gratia in nos infuſa declaratur: cuius munere nobis datũ eſt, ut nouam uitã inſtituentes, omnia ueræ pietatis officia facile, & liben

ad Rom.6. ti animo exequamur. Poſtremo cum addit: Si enim complãtati facti ſumus ſimilitudini mortis eius, ſimul & reſurrectionis erimus: apparet, baptiſmum uitæ etiam æternæ, quam per illum conſecuturi ſumus, non obſcuram ſignificationem dare. Sed præter hæc, quæ cõmemorauimus, uaria ſignificandi genera, & rationes, ſæpe etiã euenit, ut ſacramentũ non unam tantum rem præſentem, ſed plures demonſtret, ac notet. id uero ſanctiſſimum Euchariſtiæ ſacramentum intuentibus facile eſt intelligere, quo ueri corporis, & ſanguinis Domini præſentia, necnon gratia, quam non impure ſacra myſteria

sumentes percipiunt, designatur. Ex iis igitur, quæ dicta sunt, Pastoribus argumenta deesse non poterunt, quibus ostendant, quanta diuinitatis potentia, quot arcana miracula sacramentis nouæ legis insint; ut, ea summa cum religione colenda, & suscipienda esse, omnibus persuadeant.

Verum ad rectum sacramentorum usum docendum nihil accommodatius uideri potest, quam diligenter causas exponere, cur sacramenta institui oportuerit. Plures autem numerari solent: quarum prima est, humani ingenii imbecillitas. siquidem natura ita comparatum uidemus, ut ad earum rerum notitiam, quæ mente, atque intelligentiā comprehensæ sunt, nisi per ea, quæ aliquo sensu percipiuntur, nemini adspirare liceat. Vt igitur, quæ occulta Dei uirtute efficiuntur, facilius intelligere possemus, idem summus rerum omnium artifex sapientissime fecit, ut eam ipsam uirtutem aliquibus signis, quæ sub sensum cadunt, pro sua in nos benignitate declararet. nam ut præclare a sancto Chrysostomo dictum est: Si homo corporis concretione caruisset, nuda ipsa bona, neque ullis integumentis inuoluta ei oblata essent: quoniam uero anima corpori coniuncta est, omnino opus fuit, ut rerum, quæ sentiuntur, adminiculo ad ea intelligenda uteretur. Altera uero causa est, quod animus noster haud facile commouetur ad ea, quæ nobis promittuntur, credenda. Quare Deus a mūdi exordio, quæ facere instituerat, uerbis quidem frequentissime indicare consueuit; interdum uero, cum opus aliquod institueret, cuius magnitudo promissi fidem abrogare posset, alia etiam signa, quæ nonnumquam miraculi speciem haberet, uerbis adiunxit. nam cum Deus Moysen ad Israelitici populi liberationem mitteret; ille uero, ne Dei quidem præcipientis auxilio fretus, timeret, ne onus sibi grauius imponeretur, quam ut sustinere posset; aut ne populus diuinis oraculis, & dictis fidem non adiungeret; Dominus promissionem suam multa signorum uarietate firmauit. Quemadmodum igitur in ueteri testamento Deus fecerat, ut magni alicuius promissi constantiam signis testificaretur: ita etiam in noua lege Christus, saluator noster, cum nobis peccatorum ueniā, cælestem gratiam, spiritus sancti communicationem pollicitus est, quædam signa oculis, & sensibus subiecta instituit, quibus eum quasi pignoribus obligatum haberemus, atque ita fidelem in promissis futurum dubitare numquam possemus.

Sacramenta, præsertim legis euangelicæ, cur instituta.

S. Chrysost.

compositione, composta, ǎmistione.

scemare, togliere.

Exod. 3.

Exod. 4.

Tertia causa fuit, ut illa tamquam remedia, ut scribit sanctus Ambrosius, atque euangelici Samaritani medicamenta ad animarum sa-

nitatem uel recuperandam, uel tuendam præsto essent. Virtutem enim, quæ ex passione Christi manat, hoc est gratiam, quam ille nobis in ara crucis meruit, per sacramenta, quasi per alueum quẽdam, in nos ipsos deriuare oportet. aliter uero nemini ulla salutis spes reliqua esse poterit. Quare clementissimus Dominus sacramenta uerbo suo, & promissione sancita relinquere in Ecclesia uoluit, per quæ passionis suæ fructum nobis re ipsa communicari sine dubitatione crederemus; si modo unusquisque nostrum ad se eam curationem piè, & religiose admoueret.

Sed quarta etiam causa accedit, cur sacramentorum institutio necessaria uideri possit; ut scilicet notæ quædã, & symbola essent, quibus fideles internoscerentur, cum præsertim nullus hominum cœtus queat, ut etiam a D. Augustino traditum est, siue ueræ, siue falsæ religionis nomine quasi unum corpus coagmentari, nisi aliquo uisibilium signorum fœdere coniungantur. Vtrumque igitur præstant nouæ legis sacramenta, quæ & Christianæ fidei cultores ab infidelibus distinguunt, & ipsos fideles sancto quodam uinculo inter se connectunt.

D. August.

Præterea, aliam etiam iustissimam fuisse causam sacramenta instituendi, ex illis Apostoli uerbis, Corde creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem, ostendi potest. Sacramẽtis enim fidem nostram in hominum cõspectu profiteri, & notam facere uidemur. Quare ad baptismum accedentes, palam restamur, nos credere, eius aquæ uirtute, qua in sacramento abluimur, spiritualem animæ purgationem fieri. Magnam deinde uim habent sacramenta non solum ad fidem in animis nostris excitandam, & exercẽdam, sed etiam eam charitatem inflammandam, qua amare inter nos debemus, cum, arctissimo nos uinculo colligatos, & unius corporis membra effectos esse, ex sacrorum mysteriorum cõmunione, recordamur. Postremo, quod in Christianæ pietatis studio plurimi faciendum est, humanæ mentis superbiam edomant, ac comprimunt, nosque ad humilitatem exercent; dum sensibilibus elementis subijcere nos cogimur, ut Deo obtemperemus, a quo antea impie defeceramus, ut mundi elementis seruiremus. Hæc sunt, quæ potissimum de sacramenti nomine, natura, institutione, fideli populo tradenda esse uisa sunt: quæ posteaquam a Pastoribus accurate exposita fuerint, docere deinceps oportebit, quibus ex rebus singula sacramenta cõstent, quæue sint illorum partes, ac præterea qui ritus, & cærimoniæ additæ illis fuerint.

ad Rom. 10.

Primum

Primum igitur explicandum est, rem sensibilem, quæ supra in sacramenti definitione posita est, non unam tantum esse, quamuis unum signum constitui credendum sit. Duo enim sunt, ex quibus quodlibet sacramentum cōficitur: quorum alterum materiæ rationem habet, atque elementum dicitur: alterum formæ uim, & uerbum communi uocabulo appellatur: sic enim a Patribus accepimus. qua in re notum est, atque apud omnes peruulgatum illud sancti Augustini testimonium: Accedit uerbum ad elementum, & fit sacramentum. Rei igitur sensibilis nomine tum materiam, siue elementum intelligunt, ut in sacramento baptismi aquam, confirmationis chrisma, & extremæ unctionis oleum, quæ omnia sub aspectum cadunt; tum præterea uerba, quæ formæ rationem habent, atque ad aurium sensum pertinent. Apostolus uero utrumque aperte indicauit, cum inquit: Christus dilexit Ecclesiam, & se ipsum tradidit pro ea, ut illam sanctificaret, mundans eam lauacro aquæ in uerbo uitæ. Quo in loco materia, & forma sacramenti exprimitur. Addenda autem erant uerba ad materiam, ut apertior, clariorque rei, quæ gerebatur, significatio fieret. Verba enim inter omnia signa maximam uim habere perspicuum est: ac, si ipsa desint, plane obscurum erit, quidnam materia sacramētorum designet, ac demonstret. nam, ut in baptismo licet uidere, cum aqua non minus refrigerandi, quam abluendi uim habeat, & utriusque rei symbolum esse possit; nisi uerba addantur, utrum horum in baptismo significet, aliquis fortasse coniectura aliqua dijudicabit; nemo autem ea de re quippiā certi affirmare audebit: at cum uerba adhibentur, statim intelligimus, abluendi uim, & significationem habere.

De materia & forma sacramētorum, eorumque ceremoniis.

S. August.

Ad Eph. 5.

In hoc autem nostra sacramenta antiquæ legis sacramentis plurimum præstant, quod in illis administrandis nulla, quod quidem acceperimus, definita forma seruaretur; quo etiam fiebat, ut incerta admodum, & obscura essent: nostra uero formā uerborum ita præscriptam habent, ut, si forte ab ea discedatur, sacramenti ratio constare nō possit: ob eamque rem clarissima sunt, ac nullū relinquunt dubitandi locum. Hæ igitur sunt partes, quæ ad naturam, & substantiam sacramentorum pertinent, & ex quibus unumquodque sacramentum necessario cōstituitur. His accedunt cærimoniæ: quæ tametsi prætermitti sine peccato non possunt, nisi aliud facere ipsa necessitas cogat; tamen, si quando omittantur, quoniam rei naturam non attingunt, nihil de uera sacramenti ratione imminui credendum est. Ac merito quidem a primis usque Ecclesiæ temporibus

illud semper seruatum est, ut sacramenta solemnibus quibusdam cæ rimonijs ministrarentur. Primum enim maxime decuit, sacris mysterijs eum religionis cultum tribuere, ut sancta sancti tractare uideremur. præterea, quæ sacramento efficiuntur, cærimoniæ ipsæ magis declarant, ac ueluti ante oculos ponunt, & earum rerum sanctitatem in animos fidelium altius imprimunt. Deinde uero mentes illorum, qui eas intuentur, & diligenter obseruant, ad sublimium rerum cogitationem erigunt, fidemque in eis, & charitatem excitant: quo maior cura, & diligentia adhibenda erit, ut fideles uim cærimoniarum, quibus singula sacramenta conficiuntur, cognitam, & perspectam habeant.

De necessitate, numero, & utilitate sacramentorum.

Sequitur, ut sacramētorum etiam numerus explicetur. quæ quidem cognitio hanc utilitatem affert, quod populus eo maiori pietate omnes animi sui uires ad laudandam, & prædicandam Dei erga nos singularem beneficentiam conuertet, quo plura salutis, ac beatæ uitæ adiumenta nobis diuinitus parata esse intellexerit. Catholicæ igitur Ecclesiæ sacramenta, quemadmodum ex scripturis probatur, & Patrum traditione ad nos peruenit, & Conciliorum testatur auctoritas, septenario numero definita sunt. Cur autem neque plura, neque pauciora numerentur, ex iis etiam rebus, quæ per similitudinem a naturali uita ad spiritualem transferuntur, probabili quadam ratione ostendi poterit. Homini enim ad uiuendum, uitamque conseruandam, & ex sua, reique publicæ utilitate traducēdam, hæc septem necessaria uidentur; ut scilicet in lucem edatur, augeatur, alatur; si in morbum incidat, sanetur; imbecillitas uiriū reficiatur; deinde, quod ad remp. attinet, ut magistratus nūquam desint, quorum auctoritate, & imperio regatur; ac postremo, legitima sobolis propagatione se ipsum & humanum genus conseruet. Quæ omnia quoniam uitæ illi, quā anima Deo uiuit, respondere satis apparet, ex iis facile sacramentorum numerus colligetur. Primus enim est Baptismus, ueluti ceterorum ianua, quo Christo renascimur; deinde Confirmatio; cuius uirtute fit, ut diuina gratia augeamur, & roboremur. baptizatis enim iam apostolis, ut D. Augustinus testatur, inquir Dominus, Sedete in ciuitate, donec induamini uirtute ex alto. Tum Eucharistia, qua, tamquam cibo uere cælesti, spiritus noster alitur, & sustinetur. de ea enim dictum est a Saluatore: Caro mea uere est cibus, & sanguis meus uere est potus. Sequitur quarto loco Pænitentia, cuius ope sanitas amissa restituitur, postquam peccati uulnera accepimus. Postea uero extrema Vnctio, qua peccatorū reliquiæ tolluntur,

D. August. *Luc. 24.* *Ioan. 6.*

tolluntur, & animi uirtutes recreantur: siquidem D. Iacobus, cum de hoc sacramento loqueretur, ita testatus est: Et si in peccatis sit, remittentur ei. Sequitur Ordo, quo publica sacramentorum ministeria perpetuo in Ecclesia exercendi, sacrasque omnes functiones exequendi potestas traditur. Postremo additur Matrimonium, ut ex maris & feminæ legitima, & sancta coniunctione filij ad Dei cultum, & humani generis conseruationem procreentur, & religiose educentur. *Iacob. 5.*

Illud uero maxime animaduertendum est, quamuis omnia sacramenta diuinam, & admirabilem uirtutem in se contineant, tamen non parem omnia, & æqualem necessitatem, aut dignitatem, aut unam, eandemque significandi uim habere. Atque ex iis tria sunt, quæ tametsi non eadem ratione, tamen præ ceteris necessaria dicuntur. baptismum enim unicuique sine ulla adiunctione necessarium esse, Saluator his uerbis declarauit: Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & spiritu, non potest introire in regnum Dei. Pænitentia uero illis tantummodo necessaria est, qui se post baptismum aliquo mortali peccato obstrinxerunt. neque enim æternum exitium effugere poterunt, nisi eos admissi peccati rite pænituerit. Ordo præterea, etsi non singulis fidelibus, toti tamen Ecclesiæ omnino necessarius est. Verum si dignitas in sacramentis spectetur, Eucharistia sanctitate, & mysteriorum numero, ac magnitudine longe ceteris antecellit. quæ omnia facilius intelligentur, cum suo loco ea, quæ ad singula sacramenta pertinent, explicabuntur. Deinceps uidendum est, a quo hæc sacra, & diuina mysteria acceperimus: neque enim dubitandum est, quin præclari alicuius muneris dignitas, eius, a quo donum ipsum profectum est, dignitate, & præstantia quammaxime augeatur. Sed ea quæstio difficilem explicationē habere nō potest. Nam cum Deus sit, qui homines iustos efficiat; ipsa uero sacramēta iustitiæ adipiscendæ mirifica quædā instrumenta sint: patet, unum eundēq. Deum in Christo iustificationis & sacramētorum auctorem agnoscendū esse. Præterea, sacramenta eam uim, & efficientiā continent, quæ ad intimam animā penetrat. Cum uero unius Dei potētiæ proprium sit, in corda & mentes hominū illabi; ex hoc etiā perspicitur, sacramenta a Deo ipso per Christum instituta esse; quēadmodum, ab eo quoque intus dispēsari, certa, & cōstanti fide tenēdum est. hoc enim testimonium de illo se accepisse S. Ioānes affirmat, cum ait: Qui misit me baptizare in aqua, ille mihi dixit; super quē uideris spiritū descendentem, & manentem super eum, hic est, qui baptizat in spiritu sancto.

De præstantia et differentia sacramentorum, et eorum auctore.

Ioan. 3.

Ioan. 1.

Sed

Sed quamuis Deus ſacramentorum auctor, & diſpenſator ſit, ea tamen non per angelos, uerum per homines miniſtrari in Eccleſia uoluit. non minus enim miniſtrorum officio, quam materia, & forma, ad ſacramenta conficienda opus eſſe, perpetua ſanctorum Patrum traditione confirmatum eſt. Atque hi quidem miniſtri, quoniam in ſacra illa functione non ſuam, ſed Chriſti perſonam gerunt, ea re fit, ut, ſiue boni, ſiue mali ſint, modo ea forma, & materia utantur, quam ex Chriſti inſtituto ſemper Eccleſia catholica ſeruauit, idque facere proponãt, quod Eccleſia in ea adminiſtratione facit, uere ſacramenta conficiant, & conferant: ita ut gratiæ fructum nulla res impedire poſſit, niſi, qui ea ſuſcipiunt, ſe ipſos tanto bono fraudare, & ſpiritui ſancto uelint obſiſtere. Hanc uero in Eccleſia certam, &

S. Auguſt. exploratam ſententiam ſemper fuiſſe, ſanctus Auguſtinus in ijs diſputationibus, quas aduerſus Donatiſtas conſcripſit, clariſſime demonſtrauit. Quod ſi etiam ſcripturæ teſtimonia quærimus, ipſum

1. ad Cor. 3. Apoſtolum, his uerbis loquentem, audiamus: Ego, inquit, plãtaui, Apollo rigauit: ſed Deus incrementum dedit: neque.n.qui plantat, eſt aliquid, neque qui rigat, ſed qui incrementum dat Deus. ex quo loco ſatis intelligitur, quemadmodum arboribus nihil obeſt eorum improbitas, quorum manu ſatæ ſunt; ita nihil uitii aliena culpa contrahi illis poſſe, qui malorum hominũ miniſterio Chriſto inſiti ſunt. Quare, ut ex D. Ioannis euangelio ſancti Patres noſtri docuerunt, Iudas etiam Iſcariotes plures baptizauit: ex quibus tamen neminem

D. Auguſt. iterum baptizatum fuiſſe legimus: ita ut præclare D. Auguſtinus ſcriptum reliquerit: Dedit baptiſmum Iudas, & nõ baptizatum eſt poſt Iudam: dedit Ioannes, & baptizatum eſt poſt Ioannem: quia, ſi da-

Act. 19. tum eſt a Iuda, baptiſma Chriſti erat: quod autem a Ioãne datum eſt, Ioannis erat: non Iudam Ioanni, ſed baptiſmum Chriſti etiam per Iudæ manus datum, baptiſmo Ioannis, etiam per manus Ioannis dato, recte præponimus.

Sacramenta nouæ legis impura cõſcientia miniſtrare, quam perniciosum ipſis miniſtris: & de eorum effectu.

Neque uero Paſtores, alij ue ſacramentorum miniſtri, cum hæc audiunt, ſatis ſibi eſſe arbitrentur, ſi, poſthabita morum integritate, ac conſcientiæ munditia, illud tantum cogitent, quo modo ſacramenta ab illis rite miniſtrentur. id enim etſi diligenter curãdum eſt; in hoc tamen omnia, quæ ad eam functionem pertinent, poſita non ſunt. Meminiſſe autem ſemper debent, ſacramenta diuinam quidem uirtutem, quæ illis ineſt, numquam amittere, at uero impure ea miniſtrantibus æternam perniciem, & mortem afferre. Sancta enim, quod ſemel atque iterum ac ſæpius admonere oportet, ſancte, & religioſe

& religiose tractanda sunt. Peccatori, ut est apud Prophetam, dixit Deus: Quare tu enarras iustitias meas, & assumis testamentum meũ per os tuum? tu uero odisti disciplinam. Quod si homini peccatis contaminato minus licet de rebus diuinis agere: quantum ab eo scelus concipi existimandum erit, qui sibi multorum scelerum cõscius est, nec tamen sacra mysteria polluto ore conficere, uel in fœdas manus sumere, contrectare, atque aliis porrigere, & ministrare uereatur? cum præsertim apud sanctum Dionysium scriptum sit, malis symbola (ita enim sacramenta appellat) ne contingere quidem permissum esse. Sanctitatem igitur sacrarum rerum ministri in primis sectentur, pure ad sacramenta ministranda accedant, atque ita se ad pietatem exerceant, ut ex eorum frequenti tractatione, & usu, uberiorem in dies gratiam, adiuuante Deo, consequantur. *Psal. 49.* *S. Dionysius*

Sed iam, his rebus explicatis, docendum erit, quinam sacramẽtorum effectus sit: id enim sacramẽti definitioni, quæ supra tradita est, non parũ lucis allaturum uidetur. ii autẽ duo præcipue numerantur. Ac principem quidẽ locum merito gratia illa obtinet, quam usitato a sacris doctoribus nomine iustificantem uocamus. ita enim Apostolus apertissime nos docuit, cum inquit: Christum dilexisse Ecclesiã, & se ipsum tradidisse pro ea, ut illam sanctificaret, mundãs eam lauacro aquæ in uerbo. Quo autem pacto tanta res, & tam admirabilis per sacramentum efficiatur, ut, quemadmodum sancti Augustini sententia celebratum est, Aqua corpus abluat, & cor tangat; id quidem humana ratione, atque intelligentia comprehendi non potest. Constitutum enim esse debet, nullam rem sensibilem suapte natura ea ui præditam esse, ut penetrare ad animam queat. At fidei lumine cognoscimus, omnipotentis Dei uirtutem in sacramentis inesse, qua id efficiant, quod sua ui res ipsæ naturales præstare non possunt. Quocirca, ne ulla umquam huius effectus dubitatio in animis fidelium resideret, cum ministrari sacramenta cœptum est, uoluit clementissimus Deus, quid illa interius efficerent, miraculorũ significationibus declarare, ut eadem perpetuo interius fieri constantissime crederemus, quamuis longe a nostris sensibus remota essent. Itaque, ut omittamus, Saluatore nostro in Iordane baptizato, cælos apertos esse, & spiritum sanctum columbæ specie apparuisse; ut admoneremur, eius gratiam cum salutari fonte abluimur, in animam nostram infundi: ut hoc inquam omittamus, (magis enim ad baptismi sanctificationem, quam sacramenti administrationem pertinet) nonne legimus, cum Pentecostes die apostoli spiritum sanctum acceperunt, quo *Ad Eph. 5.* *D. August.* *Matth. 3.* *Mar. 1.* *Luc. 3.*

deinde

deinde ad prædicādam fidei ueritatem, adeundaque pro Christi glo-
Act. 2. ria pericula alacriores, & fortiores fuerunt, tunc, facto repente de cæ
lo sonitu, tamquam aduenientis spiritus uehementis, apparuisse il-
lis dispertitas linguas quasi ignis? ex quo intellectum est, sacramen-
to confirmationis eundem nobis spiritum tribui, easque uires addi,
quibus possimus carni, mundo, & Satanæ, perpetuis scilicet ho-
stibus nostris, fortiter repugnare, & resistere. Atque hæc miracula,
quoties apostoli sacramenta ista ministrarent, initio nascentis Ec-
clesiæ aliquandiu uisa sunt, donec, firmata iam fide, & corrobora-
ta, fieri desierunt.

De excellentia sacramentorum nouæ legis ad ueterum comparatorum: et de Charactere.

Ex iis igitur, quæ de priori sacramentorum effectu, gratia scilicet iustificante, demonstrata sunt, illud etiam plane cōstat, excellentiorem, & præstantiorem uim sacramētis nouæ legis inesse, quam olim ueteris legis sacramenta habuerunt: quæ cum infirma essent, egenaque elementa, inquinatos sanctificabant ad emundationem carnis, non animæ. quare, ut signa tantum earum rerum, quæ mysterijs nostris efficienda essent, instituta sunt. At uero sacramenta nouæ legis ex Christi latere manantia, qui per spiritum sanctum semetipsum obtulit immaculatum Deo, emundant cōscientiam nostram ab operibus mortuis ad seruiendum Deo uiuenti, atque ita eam gratiam, quam significant, Christi sanguinis uirtute operantur. (*Ad Heb. 9.*) Quocirca si ea cum antiquis sacramentis cōferamus, præterquam quod plus efficaciæ habent, & utilitate uberiora, & sanctitate augustiora esse inuenientur. Alter uero sacramentorum effectus non quidem omnibus cōmunis, sed trium tantummodo proprius, baptismi, confirmationis, & ordinis sacri, est character, quem animæ imprimunt; nam cum Apostolus ait: (*2. ad Cor. 1.*) Vnxit nos Deus, qui & signauit nos, & dedit pignus spiritus in cordibus nostris; uoce illa, Signauit, non obscure characterem descripsit; cuius proprium est, aliquid signare, & notare. Est autem character ueluti insigne quoddam animæ impressum, quod deleri numquam potest, eique perpetuo inhæret: de quo ita apud sanctum Augustinum scriptum est. (*D. August.*) An minus forte sacramenta Christiana, quam corporalis hæc nota, qua scilicet miles insignitur, poterunt? illa namque militi, ad militiam, quam deseruisset, reuertenti, non noua imprimitur, sed antiqua cognoscitur, & approbatur. Iam uero character hoc præstat, tum ut apte ad aliquid sacri suscipiendum uel peragendum efficiamur, tum ut aliqua nota alter ab altero internoscatur. Ac baptismi quidē charactere utrūque consequimur, ut ad alia sacramenta percipienda reddamur idonei,

& eo propterea fidelis populus a gentibus, quæ fidem non colunt, distinguatur. Idem autem in charactere confirmationis, & sacri ordinis licet cognoscere: quorum altero ueluti Christi milites ad eius nominis publicam confessionem, & propugnationem, ac contra insitum nobis hostem, & spiritualia nequitiæ in cælestibus armamur, atque instruimur, simulque ab iis, qui nuper baptizati, tamquã modo geniti infantes sunt, discernimur: alter uero tum potestatem sacramenta conficiendi, & ministrandi coniunctam habet, tum eorũ, qui eiusmodi potestate prædití sunt, a reliquo fidelium cœtu distinctionem ostendit. Tenenda igitur est catholicæ Ecclesiæ regula, qua docemur, tria hæc sacramenta characterem imprimere, neque ullo umquam tempore iteranda esse.

Hæc sunt, quæ generatim de sacramentis tradẽda erunt; in cuius argumenti explicatione, Pastores duo potissimum efficere omni studio conentur. Primum est, ut fideles intelligant, quanto honore, & cultu, & ueneratione hæc diuina, & cælestia munera digna sint: alterum uero, ut, quoniam a clemẽtissimo Deo ad cõmunem omnium salutẽ proposita sunt, iis pie & religiose utantur, atque ita Christianæ perfectionis desiderio exardescant, ut, si pænitentiæ præsertim & Eucharistiæ saluberrimo usu aliquãdiu careant, plurimum damni se fecisse existiment. Hæc autem facile Pastores assequi poterunt, si, quæ de sacramẽtorum diuinitate, & fructu supra dicta sunt, auribus fidelium sæpius inculcabũt, primum a Domino, saluatore nostro, a quo nihil nisi perfectissimum proficisci potest, instituta esse: præterea, cũ ministrantur, spiritus sancti intima cordis nostri permeãtis efficacissimum numen præsto esse: deinde, admirabili, & certa curandarum animarum uirtute prædita esse: tum, per ea immensas illas Dominicæ passionis diuitias ad nos deriuari. Postremo uero ostendent, totũ Christianum ædificium firmissimo quidem lapidis angularis fundamento inniti, uerum, nisi uerbi Dei prædicatione, & sacramentorũ usu undique fulciatur, magnopere uerendum esse, ne magna ex parte labefactatum concidat. ut enim per sacramenta in uitam suscipimur: ita hoc ueluti pabulo alimur, conseruamur, augemur.

DE BAPTISMI SACRAMENTO.

Ex iis quidẽ, quæ hactenus de sacramẽtis uniuerse tradita sunt, cognosci potest, quã necessarium sit ad Christianæ religionis uel doctrinam percipiendam, uel pietatem exercendam, ea intelligere, quæ

de illorum ſingulis credenda catholica Eccleſia proponit: ſed, ſi quis diligentius Apoſtolum legerit, ſine dubitatione ita ſtatuet, perfectã baptiſmi cognitionẽ a fidelibus magnopere requiri: adeo nõ ſolũ fre quẽter, ſed grauibus uerbis, & ſpiritu Dei plenis eius myſterii memo riam renouat, diuinitatem commẽdat, atque in eo redẽptoris noſtri mortem, ſepulturam, & reſurrectionem nobis ante oculos tum ad contemplandum, tum ad imitandum cõſtituit. Quare Paſtores num quam ſe ſatis multam operam, & ſtudium in huius ſacramenti tracta tione collocaſſe arbitrẽtur: uerum, præter eos dies, in quibus more maiorum diuina baptiſmi myſteria potiſſimum explanãda eſſent in ſabbato magnõ Paſchæ, & Pentecoſtes, quo tempore Eccleſia ſumma cum religione, maximiſque cærimoniis hoc ſacramentum celebrare conſueuerãt, aliis etiam diebus occaſionem captent de hoc argumento diſſerendi. Atque illud in primis tempus maxime opportu num ad eam rem uideri poterit, ſi interdum, cum baptiſmus alicui miniſtrandus ſit, fidelis populi multitudinem cõueniſſe animaduer terint. tũc enim facilius multo erit, ſi minus liceat omnia capita, quæ ad hoc ſacramẽtum attinent, perſequi, unum ſaltem, aut alterum docere, cum fideles earum rerum doctrinam, quã auribus percipiunt, ſimul etiam ſacris baptiſmi cærimoniis expreſſam uident, pioque & attento animo contemplantur. Ex quo deinde fiet, ut unuſquiſque, iis rebus admonitus, quæ in alio geri uideat, ſecum recordetur, qua ſe ſpõſione Deo obligauerit, cũ baptiſmo initiatus eſt; ſimulq. illud cogitet, an uita, & moribus talem ſe præbeat, qualem ipſa Chriſtiani nominis profeſſio pollicetur. Vt igitur, quæ docẽda erunt, dilucide exponantur; quænam ſit baptiſmi natura, & ſubſtãtia, aperiendũ eſt; ſi prius tamen ipſius uocis ſignificatio explicetur. Ac baptiſmus quidem græcum eſſe nomẽ nemo ignorat: quod etſi in ſacris litteris nõ ſolum eam ablutionem, quæ cum ſacramento coniuncta eſt, ſed etiã omne ablutionis genus, quod aliquando ad paſſionem tranſlatũ eſt, ſignificat; tamen apud Eccleſiæ ſcriptores nõ quamuis corporis ablutionem declarat, ſed eam, quæ cum ſacramento coniungitur, nec ſine præſcripta uerborum forma miniſtratur. qua quidem ſignificatione Apoſtoli ex Chriſti domini inſtituto frequentiſſime uſi ſunt. Alia quoque nomina ad eandem rem ſignificandam ſancti Patres uſurparunt. Sacramentum enim fidei appellari, quod illud ſuſcipien
D. Auguſt. tes, uniuerſam Chriſtianæ religionis fidem profiteantur, D. Auguſti nus teſtatur. Alii uero, quia fide corda noſtra illuminantur, quam in baptiſmo profitentur, hoc ſacramentũ Illuminationem uocarũt.
Nam

nam & Apostolus ita inquit: Rememoramini pristinos dies, in quibus illuminati magnum certamen sustinuistis passionum: tempus nimirum, quo baptizati erant, significans. Chrysostomus præterea in oratione, quam ad baptizatos habuit, tum expurgationem, quia per baptismum expurgamus uetus fermentum, ut simus noua conspersio, tum sepulturam, tum plantationem, tum crucem Christi nominat: quarum omniũ appellationum causam ex epistola ad Romanos scripta licet colligere. Cur autem D. Dionysius principium sanctissimorum mandatorum uocauerit, perspicuum est; cum hoc sacramentum ueluti ianua sit, qua in Christianæ uitæ societatem ingredimur, atque ab eo diuinis præceptis obtemperandi initium facimus. Atque hæc de nomine breuiter exponenda erunt. *ad Heb. 10.* *S. Chrysost.* *S. Dionysius.*

Quod autem ad rei definitionem attinet, etsi multæ ex sacris scriptoribus afferri possunt, illa tamen aptior, & commodior esse uidetur, quam ex uerbis Domini apud Ioannem, & Apostoli ad Ephesios licet intelligere. nam cum Saluator dicat: Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & spiritu, non potest introire in regnum Dei: & Apostolus, cum de Ecclesia loqueretur; Mundans eam lauacro aquæ in uerbo: ita fit ut recte, & apposite definiatur, baptismum esse sacramentum regenerationis per aquam in uerbo. Natura enim ex Adam filii iræ nascimur, per baptismum uero in Christo filij misericordiæ renascimur: siquidem dedit hominibus potestatem filios Dei fieri, iis, qui credunt in nomine eius, qui non ex sanguinibus, neque ex uoluntate carnis, neque ex uoluntate uiri, sed ex Deo nati sunt. Sed quibuscumque tandem uerbis, baptismi naturã explicari contigerit, docendus erit populus, hoc sacramentũ confici ablutione, cui ex Domini saluatoris instituto certa, & solemnia uerba necessario adhibentur, quemadmodum semper sancti Patres docuerunt. quod apertissimo illo D. Augustini testimonio demonstratur: Accedit uerbum ad elementum, & fit sacramentum. Id uero eo diligẽtius monere oportebit, ne forte fideles in eũm errorem inducantur, ut existiment, quod uulgo dici solitum est, aquam ipsam, quæ ad cõficiendum baptismũ in sacro fonte asseruatur, sacramentum esse. tunc enim sacramentum baptismi dicendum est, cum aqua ad abluẽdum aliquem, additis uerbis, quæ a Domino instituta sunt, re ipsa utimur. Iam uero, quoniam singula sacramenta ex materia, & forma cõstitui initio diximus, cum generatim de omnibus sacramẽtis ageretur, iccirco, quæ utraque sit in baptismo, a Pastoribus declarandum erit. Materiam igitur, siue elementum huius sacramenti, esse omne naturalis aquæ genus, *Baptismi pro sacramento sumpti definitio, materia, forma, effectus.* *Ioan. 1.* *D. August.*

siue ea maris sit, siue fluuii, siue paludis, siue putei, aut fontis, quæ sine ulla adiunctione aqua dici solet. nam & Saluator docuit: Nisi
Ioan. 3. quis renatus fuerit ex aqua, & spiritu, non potest introire in regnum Dei. & Apostolus inquit; Ecclesiam lauacro aquæ mundatam esse. Et in beati Ioannis epistola scriptum legimus: Tres sunt, qui testimonium dant in terra, spiritus, aqua, & sanguis. Quod etiã aliis sacrarum litterarum testimoniis comprobatur. Quod uero a Ioanne Baptista dictum est, uenturum esse Dominum, qui baptizaret in spiritu sancto, & igne; id quidem nullo modo de baptismi materia intelligendum est: sed uel ad intimum spiritus sancti effectum, uel certe ad miraculum referri debet, quod die Pentecostes apparuit, cum spiritus sanctus e cælo in apostolos ignis specie delapsus est: de quo alio loco Christus dominus noster prædixit; Ioannes quidem baptizauit aqua: uos autem baptizabimini spiritu sancto non post multos hos dies.

Ad Eph. 5. *1. Ioan. 5.* *Matth. 3.* *Act. 2.* *Act. 1.*

Figuræ, & prophetiæ antiquæ baptismi.

Verum idem quoque a Domino tum figuris, tum prophetarum oraculis significatum esse, ex diuinis scripturis animaduertimus. Diluuium enim, quo mundus purgatus est, quod multa malitia hominum esset in terra, & cuncta cogitatio cordis intenta esset ad malum, huius aquæ figuram, & similitudinem gessisse, apostolorum Princeps in priori epistola ostendit. Et maris rubri trãsitum eiusdem aquæ significationem habuisse, D. Paulus, ad Corinthios scribens, exposuit. ut interim omittamus tum Naaman Syri ablutionem, tum probaticæ piscinæ admirabilem uim, & alia id genus multa, in quibus huius mysterii symbolum inesse facile apparet. De prædictionibus autem dubitare nemo potest, quin aquæ illæ, ad quas tam liberaliter Isaias propheta omnes sitientes inuitat, uel quas e tẽplo egrediens Ezechiel in spiritu uidit: tum præterea fons ille, quem domui Dauid habitantibus Hierusalem paratum in ablutionem peccatoris, & menstruatæ Zacharias prænunciauit, ad salutarem baptismi aquam indicandam, atque exprimendam pertineant. Quantum uero baptismi naturæ, & uirtuti consentaneum fuerit, ut eius propria materia aqua institueretur, pluribus quidem rationibus D. Hieronymus ad Oceanum scribens demonstrauit. Sed quod ad hunc locum attinet, Pastores docere in primis poterunt, quoniam hoc sacramentum omnibus sine ulla exceptione ad consequendam uitam necessarium erat, iccirco aquæ materiam, quæ numquam non præsto est, atque ab omnibus facile parari potest, maxime idoneam fuisse. Deinde aqua effectum baptismi maxime significat. ut enim

Gen. 6. *1. Pet. 3.* *1. ad Cor. 10* *4. Reg. 5.* *Ioan. 5.* *Isa. 55.* *Ezech. 47.* *Zach. 13.* *D. Hierony.*

aqua fordes abluit, ita etiam baptismi uim, atque efficientiam, quo peccatorum maculæ eluuntur, optime demonstrat. Accedit illud, quod, quemadmodum aqua refrigerandis corporibus aptissima est, sic baptismo cupiditatum ardor magna ex parte restinguitur. Illud uero animaduertendum est, quamuis aqua simplex, quæ nihil aliud admistum habet, materia apta sit ad hoc sacramentum conficiendum, quoties scilicet baptismi ministrandi necessitas incidat, tamen ex apostolorum traditione semper in catholica Ecclesia obseruatum esse, ut, cum solemnibus cærimoniis baptismus conficitur, sacrum etiam chrisma addatur, quo baptismi effectum magis declarari perspicuum est. Docendus quoque erit populus; & si aliquando incertum esse potest, utrum hæc an illa uera aqua sit, qualem sacramenti perfectio requirat; hoc tamen pro certo habendum esse, numquam ex alia materia, quam ex aquæ naturalis liquore, baptismi sacramentum ulla ratione confici posse.

Sed duarum partium, ex quibus baptismus constare debet, postquā altera, hoc est materia, diligenter explicata fuerit, studebunt Pastores eadem diligentia formam etiam tradere, quæ est altera eius pars maxime necessaria. In huius autem sacramenti explicatione, eo maiori cura, & studio elaborandum putabunt, quod tam sancti mysterij notitia non solum sua sponte fideles uehementer delectare potest, quod quidem in omni diuinarum rerum scientia communiter euenit, uerum etiam ad usus fere quotidianos summopere expetenda est. *Quā sit necessaria formæ baptismi cognitio.* Cum enim sæpe incidant tempora, quemadmodum suo loco planius dicetur, in quibus tum ab alijs de populo, tum sæpissime a mulierculis baptismum ministrari oporteat; ita fit, ut promiscue omnibus fidelibus ea, quæ ad huius sacramenti substantiam pertinent, cognita, & perspecta esse debeant. Quare dilucidis, & apertis uerbis, quæ facile percipi ab omnibus possint, Pastores docebunt, hanc esse perfectam & absolutam baptismi firmam, Ego te baptizo in nomine patris, & filii, & spiritus sancti. Ita enim a Domino, & Saluatore nostro traditum est, cum apostolis apud Matthæum præcepit: Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris, & filii, & spiritus sancti. *Matth. 28.* Ex illo autem uerbo, Baptizantes, catholica Ecclesia, diuinitus edocta, optime intellexit, in huius sacramenti forma actionem ministri exprimendam esse: quod quidem fit, cum dicitur, Ego te baptizo. Ac quoniam, præter ministros, tum illius personam, qui baptizatur, tum principalem causam, quæ baptismum efficit, significare

oportebat; iccirco illud pronomen, TE, & diſtincta diuinarum perſonarum nomina adduntur, ut abſoluta ſacramenti forma iis uerbis concludatur, quæ modo expoſita ſunt, Ego te baptizo in nomine patris, & filii, & ſpiritus ſancti. Neque enim ſola filii perſona, de quo

Ioan.1. a Ioanne ſcribitur; Hic eſt, qui baptizat; ſed ſimul omnes ſanctæ Trinitatis perſonæ ad baptiſmi ſacramentum operantur. Quod autem, In nomine, non, In nominibus, dictum eſt; hoc plane declarat unam Trinitatis naturam, & diuinitatem. etenim hoc loco, Nomen, ad perſonas non refertur, ſed diuinam ſubſtantiam, uirtutem, & poteſtatem, quæ una & eadem eſt in tribus perſonis, ſignificat. Sed in hac forma, quam integram, & perfectam eſſe oſtendimus, obſeruandum eſt, quædam prorſus neceſſaria eſſe; quæ ſi omittantur, ſacramentum confici non poteſt; quædam uero non ita neceſſaria, ut, ſi deſint, ſacramenti ratio non conſtet; cuiuſmodi eſt uox illa, Ego: cuius uis in uerbo BAPTIZO continetur: immo uero in eccleſiis Græcorum uariata dicendi ratione prætermitti conſueuit: propterea quod nullam fieri oportere miniſtri mentionem iudicarunt: ex quo factum eſt, ut in baptiſmo hac forma paſſim utantur, Baptizatur ſeruus Chriſti in nomine patris, & filii, & ſpiritus ſancti. a quibus tamen perfecte ſacramentum miniſtrari, ex Concilii Florentini ſententia, & definitione apparet, cum iis uerbis ſatis explicetur id, quod ad baptiſmi ueritatem attinet, nimirum ablutio, quæ tunc re ipſa peragitur. Quod ſi etiam aliquando tempus fuiſſe dicendum eſt,

Act.2. cum apoſtoli in nomine tantum domini Ieſu Chriſti baptizarent; id

Act.8. quidem ſpiritus ſancti afflatu eos feciſſe, exploratum nobis eſſe debet; ut initio naſcentis Eccleſiæ Ieſu Chriſti nomine prædicatio illuſtrior fieret, diuinaque, & immenſa eius poteſtas magis celebraretur. Deinde uero rem penitus introſpicientes, facile intelligemus, nullam earum partium in ea forma deſiderari, quæ ab ipſo Saluatore præſcriptæ ſunt. qui enim Ieſum Chriſtum dicit, ſimul etiam patris perſonam, a quo unctus, & ſpiritum ſanctum, quo unctus eſt, ſignificat. Quamquam dubium fortaſſe uideri poteſt, an huiuſmodi for-

S. Ambroſius, & Baſilius. ma apoſtoli aliquem baptizauerint; ſi Ambroſii, & Baſilii, ſanctiſſimorum, & grauiſſimorum Patrum, auctoritatem ſequi uolumus, qui ita baptiſmum in nomine Ieſu Chriſti interpretati ſunt, ut dixerint, iis uerbis ſignificari baptiſmum, non qui a Ioanne, ſed qui a Chriſto domino traditus eſſet, tametſi a communi, & uſitata forma, quæ diſtincta trium perſonarum nomina continet, apoſtoli non diſcederent. Atque hoc loquendi genere Paulus etiam in epiſtola ad

Galatas

Galatas usus uidetur, cum inquit: Quicumque in Christo baptizati estis, Christum induistis: ut significaret, in fide Christi, nec alia tamen forma, quam idem Saluator & Dominus noster seruádam præceperat, baptizatos esse. *Ad Gal. 3.*

Hactenus igitur de materia, & forma, quæ ad baptismi substantiá maxime pertinent, fideles docere satis fuerit. Quoniam uero in hoc sacramento conficiendo, legitimæ etiam ablutionis rationem seruari oportet; iccirco eius quoque partis doctrina a Pastoribus tradenda est; atque ab eis breuiter explicandum, communi Ecclesiæ more, & consuetudine receptum esse, ut baptismus uno aliquo ex tribus modis cófici posset. nam qui hoc sacramento initiari debent, uel in aquam merguntur, uel aqua in eos infunditur, uel aquæ aspersioné tinguntur. Ex his autem ritibus quicumque seruetur, baptismum uere perfici credendum est. aqua enim in baptismo adhibetur ad significandam animæ ablutionem, quam efficit: quare baptismus ab Apostolo lauacrum appellatus est. Ablutio autem non magis fit, cum aliquis aqua mergitur, quod diu a primis temporibus in Ecclesia obseruatum animaduertimus; quam uel aquæ effusione, quod nunc in frequenti usu positum uidemus, uel aspersione, quemadmodum a Petro factum esse colligitur, cum uno die tria millia hominum ad fidei ueritatem traduxit, & baptizauit. Vtrum uero unica, an trina ablutio fiat, nihil referre existimandum est. utrouis enim modo & antea in Ecclesia baptismum uere confectum esse, & nunc cófici posse, ex D. Gregorii Magni epistola, ad Leandrum scripta, satis apparet. Retinendus est tamen a fidelibus is ritus, quem unusquisque in sua ecclesia seruari animaduerterit. Atque illud præcipue monere oportet, non quamlibet corporis partem, sed potissimum caput, in quo omnes tum interiores, tum externi sensus uigent, abluendum, simulque ab eo, qui baptizat, non ante, aut post ablutionem uerba sacramenti, quæ formam continenr, sed eodem tempore, quó ablutio ipsa peragitur, pronunciandа esse. His expositis, conueniet præterea docere, atque in memoriá fidelium reducere, baptismum, quemadmodum & reliqua sacramenta, a Christo domino institutum esse. Hoc igitur Pastores frequenter docebunt, explicabuntque duo diuersa tempota baptismi notanda esse; alterum, cum Saluator eum instituit; alterum, cum lex de eo suscipiendo sancita est. Ac, quod ad primum attinet, tunc a Domino hoc sacramentum institutum esse perspicitur, cum ipse a Ioanne baptizatus sanctificandi uirtutem aquæ tribuit. testantur enim sancti Gregorius Nazanzenus, *Ad Eph. 5.* *Act. 2.* *B. Gregorius* *B. Gregorius Nazanz. &*

S. Auguſt. & Auguſtinus, eo tempore aquæ uim generandi in ſpiritualem ſcilicet uitã datam eſſe. Et alio loco ita ſcriptum reliquit: Ex quo Chriſtus in aqua mergitur, ex eo omnia peccata abluit aqua. Et alibi: Baptizatur Dominus, non mundari indigens, ſed tactu mundæ carnis aquas mundans, ut uim abluendi habeant. Atque ad eam rem illud maximo argumento eſſe potuit, quod tunc ſanctiſſima Trinitas, in cuius nomine baptiſmus conficitur, numen ſuum præſens declarauit. Matth. 3. Vox enim patris audita eſt: filij perſona aderat: & ſpiritus ſanctus in columbæ ſpecie deſcendit: præterea cæli aperti ſunt, quo nobis iam per baptiſmum licet aſcendere. Mar. 1. Luc. 3. Quod ſi quis ſcire cupiat, quanam ratione tanta, & tam diuina uirtus a Domino aquis tributa ſit; id quidem humanam intelligentiam ſuperat: hoc uero ſatis percipi a nobis poteſt, baptiſmo a Domino ſuſcepto, ſanctiſſimi, & puriſſimi eius corporis tactu aquam ad baptiſmi ſalutarẽ uſum conſecratam eſſe, ita tamen, ut hoc ſacramentum, etſi ante paſſionem inſtitutum fuerit, a paſſione tamen, quæ omnium Chriſti actionum tamquam finis erat, uim, & efficientiam duxiſſe, credendum ſit. Sed de altero etiam, quo ſcilicet tempore lex de baptiſmo lata fuerit, nullus dubitandi locus relinquitur. nam inter ſacros ſcriptores conuenit, Marc. 16. Matth. 28. poſt Domini reſurrectionem, cum apoſtolis præcepit; Eũtes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris, & filij, & ſpiritus ſancti; ex eo tempore omnes homines, qui ſalutem æternã con1. Pet. 1. ſecuturi erant, lege de baptiſmo teneri cœpiſſe. quod quidem ex apoſtolorum Principis auctoritate colligitur, cum inquit: Regenerauit nos in ſpem uiuam per reſurrectionem Ieſu Chriſti ex mortuis. Ad Eph. 5. Idemque ex illo Pauli loco; Se ipſum tradidit pro ea, ut illam ſanctificaret, (cum de Eccleſia loqueretur) mundans eam lauacro aquæ in uerbo; licet cognoſcere. uterque enim baptiſmi obligationem ad tempus, quod mortem Domini conſecutum eſt, uidetur retuliſſe: ut dubitandum nullo modo ſit, uerba etiam illa Saluatoris; Niſi Ioan. 3. quis renatus fuerit ex aqua, & ſpiritu, non poteſt introire in regnum Dei; id ipſum tempus ſpectaſſe, quod poſt paſſionem futurum erat. Ex iis igitur, ſi accurate a Paſtoribus tractentur, haud dubium eſſe poteſt, quin fideles maximam in hoc ſacramento dignitatem agnoſcãt, ac ſumma animi pietate uenerẽtur: præſertim uero cum cogitarint, præclara illa, & ampliſſima munera, quæ, cum Chriſtus dominus baptizaretur, miraculorum ſignificationibus declarata ſunt, ſingulis, cum baptizantur, intima ſpiritus ſancti uirtute donari, atque im4. Reg. 6. pertiri. Vt enim ſi, quẽadmodum Eliſæi puero contigit, nobis oculi

ita

ita aperirentur, ut cæleſtes res intueri poſſemus, nemo adeo commu ni ſenſu carere putandus eſſet, quem diuina baptiſmi myſteria in ma ximam admirationem non traducerent: cur idem etiam euenturum non exiſtimemus, cum a Paſtoribus huius ſacramenti diuitiæ ita ex- poſitæ fuerint, ut eas fideles ſi non corporis oculis, at mentis acie, fi- dei ſplendore illuminatæ, contemplari queant?

Iam uero, a quibus miniſtris hoc ſacramentum conficiatur, non utiliter modo, ſed neceſſario tradendum uidetur; tum ut ij, quibus præcipue hoc munus commiſſum eſt, illud ſancte, & religioſe curare ſtudeant; tum ut ne quis, tamquam fines ſuos egreſſus, in alienam poſſeſſionem intempeſtiue ingrediatur, uel ſuperbe irrumpat: cum in omnibus ordinem ſeruandum eſſe Apoſtolus admoneat. Docean tur igitur fideles, triplicem eſſe eorum ordinem: ac in primo quidē Epiſcopos, & ſacerdotes collocandos eſſe; quibus datum eſt, ut iure ſuo, non extraordinaria aliqua poteſtate, hoc munus exerceant. iis enim in apoſtolis præceptū eſt a Domino; Euntes baptizate: quam uis Epiſcopi, ne grauiorem illam docendi populi curam deſerere co- gerētur, baptiſmi miniſterium ſacerdotibus relinquere ſoliti eſſent. Quod uero ſacerdotes iure ſuo hanc functionem exerceant, ita ut præſente etiam Epiſcopo miniſtrare baptiſmum poſſint, ex doctrina Patrum, & uſu Eccleſiæ conſtat. nam cum ad Euchariſtiam conſe- crandam inſtituti ſint; quæ eſt pacis & unitatis ſacramentum: con- ſentaneum fuit, poteſtatē ijs dari omnia illa adminiſtrandi, per quæ neceſſario huius pacis, & unitatis quilibet particeps fieri poſſet. Quod ſi aliquando Patres ſacerdotibus, ſine Epiſcopi uenia, bapti- zandi ius permiſſum non eſſe dixerunt; id de eo baptiſmo, qui cer- tis anni diebus ſolemni cærimonia adminiſtrari conſueuerat, intel- ligendum uidetur. Secundum miniſtrorum locum obtinēt Diaco- ni; quibus, ſine Epiſcopi, aut ſacerdotis conceſſu, non licere hoc ſa- cramentum adminiſtrare, plurima ſanctorum Patrum decreta teſtā- tur. Extremus ordo illorum eſt, qui, cogente neceſſitate, ſine ſole- mnibus cærimonijs baptizare poſſunt: quo in numero ſunt omnes, etiam de populo, ſiue mares, ſiue feminæ; quamcumque illi ſectam profiteantur. nam & Iudæis quoque, & infidelibus, & hæreticis, cū neceſſitas cogit, hoc munus permiſſum eſt; ſi tamen id efficere pro- poſitum eis fuerit, quod Eccleſia catholica in eo adminiſtrationis ge nere efficit. Hæc autem cum multa ueterum Patrum, & Concilio- rum decreta confirmarūt; tum uero a ſacra Tridentina Synodo ana- thema in eos ſancitum eſt, qui dicere audeant, baptiſmum, qui etiā datur

Qui proprij ſint miniſtri baptiſmi.

1. ad Cor. 14

Matt. 28.

Conc. Tridē.

datur ab hæreticis in nomine patris, & filii, & ſpiritus ſancti, cum intentione faciendi quod facit Eccleſia, non eſſe uerum baptiſmum. In quo profecto ſummam Domini noſtri bonitatem, & ſapientiam licet admirari. nam cum hoc ſacramentum neceſſario ab omnibus percipiendum ſit; quemadmodum aquam eius materiam inſtituit, qua nihil magis commune eſſe poteſt, ſic etiã neminem ab eius adminiſtratione excludi uoluit: quamuis, ut dictum eſt, non omnibus liceat ſolemnes cærimonias adhibere: non quidem quod ritus, aut cærimoniæ plus dignitatis, ſed quod minus neceſſitatis, quam ſacramentum, habeant. Neque uero, hoc munus ita omnibus promiſcue permiſſum eſſe, fideles arbitrentur, quin ordinem aliquem miniſtrorum ſtatuere maxime deceat. mulier enim, ſi mares adſint, laicus item præſente clerico, tum clericus coram ſacerdote, baptiſmi adminiſtrationem ſibi ſumere non debent. Quãquam obſtetrices, quæ baptizare conſueuerunt, improbandæ nõ ſunt, ſi intẽdũ, præſente aliquo uiro, qui huius ſacramenti conficiendi minime peritus ſit, quod alias uiri magis propriũ officium uideretur, ipſæ exequãtur.

De patrinis baptizandorum. Accedit autem ad eos miniſtros, qui, ut hactenus declaratum eſt, baptiſmum cõficiunt, aliud etiam miniſtrorum genus, qui ad ſacrã, & ſalutarem ablutionem celebrandam ex uetuſtiſſima catholicæ Eccleſiæ conſuetudine adhiberi ſolent. ij nunc patrini, olim ſuſceptores, ſponſores, ſeu fideiuſſores, communi uocabulo, a rerum diuinarum ſcriptoribus uocabantur. De quorum numero, quoniam ad omnes fere laicos pertinet, accurate a Paſtoribus agendum erit; ut fideles intelligant, quæ potiſſimum ad illud recte perficiendum neceſſaria ſint. In primis uero explicare oportet, quæ cauſa fuerit, cur ad baptiſmum præter ſacramenti miniſtros patrini etiam, & ſuſceptores adiungerẽtur. quod quidem optimo iure factum eſſe, omnibus uidebitur, ſi meminerint, baptiſmum eſſe ſpiritualem regenerationem, per quam filii Dei naſcimur. de ea enim ita loquitur D. Petrus: Sicut modo geniti infantes rationabiles, ſine dolo lac concupiſcite. *1.Pet.2.* Vt igitur, poſtquam aliquis in hanc lucem editus eſt, nutrice, & pædagogo indiget, quorum ope, atque opera educetur, ac doctrina, & bonis artibus erudiatur: ita etiam neceſſe eſt, ut, qui ex baptiſmi fonte uitam ſpiritualem uiuere incipiunt, alicuius fidei, & prudentiæ committantur, a quo Chriſtianæ religionis præcepta haurire; ad omnemque pietatis rationem inſtitui poſſint, atque ita paulatim in Chriſto adoleſcere, donec tandem uiri perfecti, iuuante Domino euadãt; cum præſertim Paſtoribus, qui publicæ parochiarum

curationi

curationi præpositi sunt, tantum temporis nō superſit, ut priuatam illam curam pueros in fide erudiendi suſcipere poſſint. Huius autem uetuſtiſſimæ conſuetudinis præclarum teſtimoniū a D. Dionyſio habemus, cum inquit: Diuinis noſtris ducibus (ſic enim apoſtolos uocat) in mētem uenit, & uiſum eſt ſuſcipere infantes, ſecundum iſtum ſanctum modum, quod naturales parentes pueri eum cuidam docto in diuinis, ueluti pædagogo, traderent, ſub quo, ſicut ſub diuino patre, & ſaluationis ſanctæ ſuſceptore, reliquum uitæ puer degeret. Eandem uero ſententiam confirmat Higinij auctoritas. Quamobrem ſapientiſſime a ſancta Eccleſia conſtitutum eſt, ut non ſolum is, qui baptizat, cum baptizato, ſed etiam ſuſceptor cum eo, quem ſuſcipit, & cum eius ueris parentibus affinitate deuinciantur: ita ut legitima nuptiarnm fœdera inter hos omnes iniri nō poſſint, atque inita dirimantur. Præterea docere oportet fideles, quæ ſint ſuſceptoris partes. etenim hoc munus adeo negligenter in Eccleſia tractatur, ut nudum tantum huius functionis nomē relictum ſit; quid autem ſancti in eo contineatur, ne ſuſpicari quidem homines uideantur. Hoc igitur uniuerſe ſuſceptores ſemper cogitent, ſe hac potiſſimum lege obſtrictos eſſe, ut ſpirituales filios perpetuo commendatos habeant, atque in ijs, quæ ad Chriſtianæ uitæ inſtitutionem ſpectant, curent diligenter, ut illi tales ſe in omni uita præbeant, quales eos futuros eſſe ſolemni cærimonia ſpoponderunt. Audiamus quid ea de re ſanctus Dionyſius ſcribat, uerba ſponſoris exprimens: Spondeo puerum inductum, cum ad ſacram intelligentiam uenerit, ſedulis adhortationibus meis, ut abrenunciet contrarijs omnino, profiteatur, peragatque diuina, quæ pollicetur. Item D. Auguſtinus, Vos, inquit, ante omnia tam uiros, quā mulieres, qui filios in baptiſmate ſuſcepiſtis, moneo, ut cognoſcatis, fideiuſſores apud Deum extitiſſe pro illis, quos uiſi eſtis de ſacro fonte ſuſcipere. Ac profecto decet maxime, eum, qui aliquod officium ſuſcepit, in eo diligenter exequendo numquam defatigari; & qui ſe alterius pædagogum, & cuſtodem profeſſus eſt, minime pati illum eſſe deſertum, quem ſemel in fidem, & clientelam ſuam recepit, donec illum opera, & præſidio ſuo egere intellexerit. Quæ autem filijs ſpiritualibus tradenda ſint, paucis D. Auguſtinus comprehendit, cum de hoc ipſo ſuſceptorum officio loqueretur: inquit enim: Debent eos admonere, ut caſtitatem cuſtodiant, iuſtitiam diligant, charitatem teneāt, & ante omnia Symbolum, & orationem Dominicam eos doceant; Decalogum etiam, & quæ ſint prima Chriſtianæ religionis rudimenta. Quæ cum

S. Dionyſius. *Higinius pp.* *D. Auguſt.* *D. Auguſt.*

ita

ita ſe habeant; facile intelligimus, cuinam hominum generi ſanctæ huius tutelæ adminiſtratio committenda non ſit, nimirum iis, qui eam gerere aut fideliter nolint, aut ſedulo, & accurate non queant. Quocirca, præter naturales parentes, quibus non licet eam curationem ſuſcipere, ut ex eo magis appareat, quantum hæc ſpiritualis educatio a carnali diſtet, hæretici in primis, Iudæi, infideles ab hoc munere omnino prohibendi ſunt, ut qui in ea cogitatione, & cura ſemper uerſentur, ut fidei ueritatem mendaciis obſcurent, atque omnẽ Chriſtianam pietatem euertant. Plures quoque ne baptizatum de baptiſmo ſuſcipiant, ſed ut unus tantum, ſiue uir, ſiue mulier, uel ad ſummum unus, & una, Tridentino Concilio ſtatutum eſt; tum quia diſciplinæ, atque inſtitutionis ordo a multitudine magiſtrorũ perturbari poterat; tum quia prouidere oportebat, ne inter plures eiuſmodi affinitates coniungerentur, quæ impedirent, quo minus legitimo matrimonii uinculo hominum inter homines ſocietas latius diffunderetur.

Quam neceſſaria baptiſmi ſuſceptio tam adultis, quam infantibus.

Sed cum ceterarum rerum cognitio, quæ hactenus expoſitæ ſunt, fidelibus utiliſſima habenda ſit; tum uero nihil magis neceſſarium uideri poteſt, quam ut doceantur, omnibus hominibus baptiſmi legem a Domino præſcriptam eſſe, ita ut, niſi per baptiſmi gratiã Deo renaſcantur, in ſempiternam miſeriam, & interitum a parentibus, ſiue illi fideles, ſiue infideles ſint, procreentur. Igitur ſæpius a Paſtoribus explicandum erit, quod apud Euangeliſtam legitur: Niſi quis renatus fuerit ex aqua, & ſpiritu, non poteſt introire in regnum Dei. (*Ioan. 3.*) Quam legem non ſolum de ijs, qui adulta ætate ſunt, ſed etiam de pueris infantibus intelligendam eſſe, idque ab apoſtolica traditione Eccleſiam accepiſſe, communis Patrum ſententia, & auctoritas confirmat. Præterea, credendum eſt, noluiſſe Chriſtum dominum baptiſmi ſacramentum, & gratiam pueris denegari, de quibus dicebat: Sinite paruulos, & nolite eos prohibere ad me uenire: taliũ eſt enim regnum cælorum. (*Matth. 19. Marc. 9.*) quos amplexabatur, ſuper quos manus imponebat, quos benedicebat. Deinde, cum legimus, totam aliquam familiam a Paulo baptizatã eſſe, ſatis apparet, pueros etiam, qui in illorum numero erant, ſalutari fonte ablutos eſſe. (*1. ad Cor. 1.*) Deinde circumciſio, quæ figura fuit baptiſmi, eum morem maxime commendat. Pueros enim octauo die circumcidi ſolitos, nemo eſt, qui ignoret. (*Gen. 21. Leuit. 12. Luc. 1. 2.*) Ac quibus circumciſio manufacta in expoliatione corporis carnis proderat, ijſdem baptiſmum, qui eſt circumciſio Chriſti non manufacta, prodeſſe perſpicuum eſt. (*Ad Coloſſ.*) Poſtremo, ut Apoſtolus docet, ſi unius (*ad Rom. 5.*)

delicto

delicto mors regnauit, per unum multo magis abundantiam gratiæ, & donationis, & iustitiæ accipientes, in uitā regnabunt per unum Iesum Christum. Cum itaque per Adæ peccatum pueri ex origine noxā contraxerint; multo magis per Christum dominum possunt gratiā, & iustitiam cōsequi, ut regnent in uitam: quod quidem sine baptismo fieri nullo modo potest. Quare docebunt Pastores, infantes omnino baptizandos: & deinde paulatim teneram ætatē Christianæ religionis præceptis ad ueram pietatem informandam esse. nam, ut a sapiente præclare dictum est; Adolescens iuxta uiam suam, etiam cum senuerit, non recedet ab ea. Neque .n. dubitare licet, quin fidei sacramenta, cum abluuntur, accipiant; nō quia mentis suæ assensione credant; sed quia parentum fide, si parentes fideles fuerint, sin minus, fide (ut D. Augustini uerbis loquamur) uniuersæ societatis sanctorum muniuntur. etenim ab iis omnibus recte dicimus eos baptismo offerri, quibus placet, ut offerantur, & quorum charitate ad cōmunionem sancti spiritus adiunguntur. Hortandi autem sunt magnopere fideles, ut liberos suos, quāprimum id sine periculo facere liceat, ad ecclesiam deferēdos, & solemnibus cærimonijs baptizandos curēt. nam cum pueris infantibus nulla alia salutis cōparandæ ratio, nisi eis baptismus præbeatur, relicta sit, facile intelligitur, quam graui culpa illi sese obstringant, qui eos sacramenti gratia diutius, quam necessitas postulet, carere patiantur; cum præsertim, propter ætatis imbecillitatem, infinita pene uitæ pericula illis impendeant. Diuersam uero rationem in ijs seruandam esse, qui adulta ætate sunt, & perfectum rationis usum habent, qui scilicet ab infidelibus oriuntur, antiquæ ecclesiæ consuetudo declarat. nam Christiana quidem fides illis proponēda est, atque omni studio ad eam suscipiendam cohortandi, alliciendi, inuitandi sunt. quod si ad dominum Deum cōuertantur; tum uero monere oportet, ne ultra tempus, ab Ecclesia præscriptū, baptismi sacramentū differant. nā cum scriptū sit; Nō tardes cōuerti ad Dominum, & ne differas de die in diem: docendi sunt, perfectam conuersionem in noua per baptismum generatione positam esse: præterea, quo serius ad baptismum ueniunt, eo diutius sibi carendum esse ceterorum sacramentorum usu, & gratia, quibus Christiana religio colitur, cū ad ea sine baptismo nulli aditus patere possit: deinde etiā maximō fructu priuari, quem ex baptismo percipimus: siquidem non solū omnium scelerū, quæ antea admissa sunt, maculā & sordes baptismi aqua prorsus eluit, ac tollit, sed diuina gratia nos ornat; cuius ope, & auxilio in posterū etiā peccata uitare possumus, iustitiāq. & innocentiā tueri: qua in re summā Christianæ uitæ cōstare facile omnes intelligunt. Sed quamuis hæc ita sint; nō consueuit

D. Augustinus.

tamen Ecclesia baptismi sacramētum huic hominū generi statim tribuere, sed ad certum tēpus differendum esse constituit. neque enim ea dilatio periculum, quod quidem pueris imminere supra dictum est, coniunctū habet cum illis, qui rationis usu præditi sunt. baptismi suscipiendi propositum, atque consilium, & male actæ uitæ pœnitentia satis futura sit ad gratiam, & iustitiam, si repentinus aliquis casus impediat, quo minus salutari aqua ablui possint. Contra uero hæc dilatio aliquas uidetur utilitates afferre. Primum enim, quoniā ab Ecclesia diligenter prouidendum est, ne quis ad hoc sacramentū ficto, & simulato animo accedat, eorum uoluntas, qui baptismum petunt, magis exploratur, atque perspicitur. cuius rei causa in antiquis Concilijs decretū legimus, ut qui ex Iudæis ad fidem catholicā ueniunt; antequā baptismus illis administretur, aliquot mēses inter catechumenos essent: deinde, in fidei doctrina, quam profiteri debent, & Christianæ uitæ institutionibus erudiuntur perfectius. Præterea, maior religionis cultus sacramento tribuitur, si constitutis tātum Paschæ, & Pentecostes diebus, solemni cærimonia baptismū suscipiant. Sed interdū tamen baptismi tempus iusta aliqua & necessaria de causa differendū non est, ueluti si uitæ periculum instare uideatur, ac præsertim si illi abluēdi sint, qui iam fidei mysteria plene perce-
Act. 8. et 10 perint. quod quidem Philippū, & apostolorū Principem fecisse satis cōstat, cum alter Cādacis reginæ Eunuchū, alter Cornelium nulla interposita mora, sed statim ut se fidē amplecti professi sunt, baptizauit.

Docendum præterea, & populo explicandum erit, quo modo affecti esse debent, qui baptizandi sunt. In primis itaque opus est, ut uelint, propositumq. illis sit, baptismum suscipere. nam cum unusquisque in baptismo, peccato moriatur, & nouā uiuendi rationem, & disciplinā suscipiat, æquum est, non inuito cuiquam, aut recusanti, sed illis tantum, qui sponte sua, & libenti animo accipiunt, baptismum præberi. Quare ex sancta traditione semper seruatum animaduertimus, ut nemini baptismus ministretur, nisi prius interrogatus fuerit, an uelit baptizari. Nec uero in pueris quoq. infantibus eam uoluntatem deesse existimādum est, cum Ecclesiæ uoluntas, quæ pro illis spōdet, obscura esse non possit. Præterea, amentes, & furiosos, qui cum aliquando compotes mentis essent, in insaniam deinde inciderunt, ut qui eo tempore nullā baptismi suscipiendi uoluntatem habeant, nisi uitæ periculum immineat, baptizandos non esse: cum autem in uitæ discrimine uersantur, si antequam furere inciperent, eius uoluntatis significationem dederunt, abluendi sunt; sin minus, a baptismi administratione abstinendum est. Idemque iudicium de dormien-

dormientibus fieri debet. Quod si in mentis potestate numquã fuerunt, ita ut nullum rationis usum habuerint, eos in fide Ecclesiæ nõ secus ac pueros, qui ratione carent, baptizandos esse, Ecclesiæ auctoritas, & consuetudo satis declarat. Verum præter baptismi uoluntatẽ fides etiã ea ratione, qua de uoluntate dictum est, ad consequendam sacramenti gratiam maxime necessaria est. etenim Dominus, & Saluator noster docuit: Qui crediderit,& baptizatus fuerit, saluus erit. *Mar. 16.* Deinde, ut quẽlibet admissorum scelerum, & male actæ uitæ pæniteat, atque ut idẽ in posterum a peccatis omnibus abstinere statuat, opus est. aliter enim, qui ita baptismum peteret, ut tamen peccandi consuetudinem nollet emendare, omnino repellendus esset. nihil enim baptismi gratiæ, & uirtuti tam repugnat, quam eorum mens, & consilium, qui nullum umquam peccãdi finem sibi constituunt. Cum itaque baptismus ob eam rem expetendus sit, ut Christum induamus, & cum eo coniungamur; plane constat, merito a sacra ablutione reiiciendũ esse, cui in uitiis, & peccatis perseuerare propositũ est: præsertim uero, quia nihil eorum, quæ ad Christum, & Ecclesiam pertinent, frustra suscipiendum est, inanemque baptismum, si iustitiæ, & salutis gratiam spectemus, in eo futurum esse, satis intelligimus, qui secundum carnem ambulare, non secundum spiritum, cogitat: etsi, quod ad sacramentum pertinet, perfectam eius rationem sine ulla dubitatione consequitur, si modo, cum rite baptizatur, in animo habeat id accipere, quod a sancta Ecclesia administratur. *Ad Rom. 8.* Quãobrem Princeps apostolorum magnæ illi hominum multitudini, qui, ut ait scriptura, compuncti corde, ab eo, & a reliquis apostolis, quid sibi faciendum esset, quæsiuerãt, ita respondit: Pænitentiã agite, & baptizetur unusquisque uestrũ. & alio loco, Pænitemini, inquit, & conuertimini, ut deleantur peccata uestra. *Act. 2.* *Act. 3.* Item beatus Paulus, ad Romanos scribens, aperte ostendit, ei, qui baptizatur, omnino moriendum esse peccatis: quare nos monet, ne exhibeamus mẽbra nostra arma iniquitatis peccato, sed exhibeamus nos Deo, tamquam ex mortuis uiuẽtes. *Ad Rom. 8.* Hæc uero si fideles sæpe meditati fuerint, primum quidem summam Dei bonitatem uehementer admirari cogentur, qui nihil tale merentibus, tam singulare, & diuinum baptismi beneficium sola sua misericordia adductus tribuit: deinde, cum sibi ante oculos proponent, quam aliena esse debeat ab omni crimine eorum uita, qui tanto munere ornati sunt, illud etiam in primis a Christiano homine requiri facile intelligent, ut quotidie tam sancte & religiose traducere uitam studeant, perinde

ac ſi ea ipſa die baptiſmi ſacramentum, & gratiam conſecuti eſſent. Quamquam ad inflammandos ueræ pietatis ſtudio animos nihil magis proficiet, quam ſi Paſtores accurata oratione explicauerint, quinam ſint baptiſmi effectus.

Concupiſcentia in renatis non adſcribitur culpæ.

De his igitur quoniam ſæpe agendum eſt, ut fideles magis perſpiciant, ſe in altiſſimo dignitatis gradu poſitos eſſe, nec ſe ab eo deijci ullis aduerſarij inſidiis, uel impetu, ullo umquam tempore patiantur; hoc primum tradere oportet, peccatum, ſiue a primis parentibus origine contractum, ſiue a nobis ipſis commiſſum, quamuis etiã adeo nefarium ſit, ut ne cogitari quidem poſſe uideatur, admirabili huius ſacramenti uirtute remitti, & condonari. Id uero multo ante ab Ezechiele prænunciatum eſt, per quem dominus Deus ita loquitur: Effundam ſuper uos aquã mundam, & mundabimini ab omnibus inquinamentis ueſtris. Et Apoſtolus ad Corinthios, poſt longã peccatorum enumeratione ſubiecit: Et hæc quidem fuiſtis, ſed abluti eſtis, ſed ſanctificati eſtis. Atque hanc doctrinam perpetuo a ſancta Eccleſia traditam eſſe, perſpicuum eſt. Sanctus enim Auguſtinus in libro, quem de baptiſmo paruulorum conſcripſit, ita teſtatur: Generante carne tantum contrahitur peccatum originale: regenerante autem ſpiritu, non ſolum originalium, ſed etiam uoluntariorum peccatorum fit remiſſio. & ſanctus Hieronymus ad Oceanum, Omnia, inquit, in baptiſmate condonata ſunt crimina. Ac ne dubitare amplius ea de re cuiquã liceret, poſt aliorum Conciliorum definitionem, ſacra etiam Tridentina Synodus idem declarauit, cum anathema in eos decreuit, qui aliter ſentire auderent, quiue aſſeuerare non dubitarent, quamuis peccata in baptiſmo remittãtur, ea tamen prorſus non tolli, aut radicitus euelli, ſed quodam modo abradi, ita ut peccatorum radices animo infixæ adhuc remaneãt. Namque, ut eiuſdem ſanctæ Synodi uerbis utamur, in renatis nihil odit Deus: quia nihil damnationis eſt ijs, qui uere conſepulti ſunt cum Chriſto per baptiſma in mortem; qui non ſecundum carnem ambulant; ſed ueterem hominem exuentes, & nouum, qui ſecundum Deum creatus eſt, induentes, innocentes, immaculati, puri, innoxii, ac Deo dilecti effecti ſunt. Ac fateri quidem oportet, ſicut eodem loco ipſius Synodi auctoritate decretum eſt, in baptizatis concupiſcentiam uel fomitem remanere: ſed illa uere peccati rationem non habet. nam ex diui quoque Auguſtini ſententia, in paruulis baptizatis concupiſcentiæ reatus abſoluitur, ad agonem relinquitur. atque idem alibi teſtatur; Cõcupiſcentiæ reatus in baptiſmate ſoluitur, ſed infirmitas

Eze. 36.

1. ad Cor. 6.

D. Auguſtinus.

S. Hieronymus.

Trid. Syn.

D. Auguſtinus.

mitas manet. concupiſcentia enim, quæ ex peccato eſt, nihil aliud eſt, niſi animi appetitio, natura ſua rationi repugnans: qui tamen motus ſi uoluntatis conſenſum, aut negligentiam coniunctam non habeat, a uera peccati natura longe abeſt. Ac cum D. Paulus inquit; Concupiſcentiam neſciebam, niſi lex diceret, Non concupiſces; ex his uerbis non ipſam concupiſcendi uim, ſed uoluntatis uitium intelligi uoluit. Eandem doctrinam tradit D. Gregorius, ita ſcribens: Si qui ſunt, qui dicant peccata in baptiſmo ſuperficie tenus dimitti, quid eſt hac prædicatione infidelius? cum per fidei ſacramētum anima, peccatis radicitus abſoluta, ſoli Deo inhæreat. Atque ad eā rem demoſtrandam Saluatoris noſtri teſtimonio utitur, cum apud ſanctum Ioannem ait: Qui lotus eſt, non indiget, niſi ut pedes lauet, ſed eſt mundus totus. Quod ſi cui expreſſam huius rei figuram & imaginem libet intueri, proponat ſibi ad contemplandum Naaman Syrij leproſi hiſtoriam; qui cum ſepties Iordanis aqua ſe abluiſſet, teſtante ſcriptura, ita a lepra mundatus eſt, ut eius caro, caro pueri uideretur. Quare baptiſmi proprius effectus eſt peccatorum omniū, ſiue originis uitio, ſiue noſtra culpa contracta ſint, remiſſio. cuius rei cauſa a Domino, & Saluatore noſtro inſtitutum eſſe, clariſſimis uerbis apoſtolorum Princeps, ut alia teſtimonia omittamus, explicauit, cum inquit: Pænitentiam agite, & baptizetur unuſquiſque ueſtrum in nomine Ieſu Chriſti, in remiſſionem peccatorum.

Ad Rom. 7. *D. Gregorius* *Ioan. 13.* *4. Reg. 5.* *Act. 2.*

Iam uero, in baptiſmo non ſolum peccata remittuntur, ſed peccatorum etiam, & ſcelerum pœnæ omnes a Deo benigne condonantur. nam etſi omnibus ſacramentis hoc commune eſt, ut per illa uirtus paſſionis Chriſti domini communicetur: de ſolo tamen baptiſmo dictum eſt ab Apoſtolo, nos per ipſum Chriſto commori, & ſepeliri. ex quo ſancta Eccleſia ſemper intellexit, ſine maxima ſacramenti iniuria fieri non poſſe, ut ei, qui baptiſmo expiandus ſit, eiuſmodi pietatis officia, quæ uſitato nomine ſancti Patres opera ſatisfactionis uocarunt, imponantur. Nec uero, quæ hoc loco traduntur, ueteris Eccleſiæ conſuetudini aduerſantur: quæ olim Iudæis, cum baptizarentur, præcipiebat, ut quadraginta continuos dies ieiunarent. neque enim illud inſtitutum ad ſatisfactionem pertinebat; ſed qui baptiſmum percepiſſent, ea ratione admonebantur, ut ſacramenti dignitatem uenerantes, ieiunijs, & orationibus aliquādiu ſine intermiſſione operā darent. Sed quamquā in baptiſmo pœnas peccatorum cōdonari exploratū eſſe debet: ab eo tamē pœnarū genere, quæ ciuilibus iudiciis ob graue aliquod ſcelus perſoluendæ

Per baptiſmum non ſolum præcedentia peccata, ſed illorū etiam pœnas remitti: & cur non reſtituatur ſtatus naturæ integra.

ſunt, nemo liberatur, ita ut, qui morte dignus ſit, per baptiſmum a pœna, quæ legibus conſtituta eſt, eripiatur. Tametſi uehementer laudanda eſſet eorum principum religio, & pietas, qui eam quoque animaduerſionem, ut Dei gloria in ſuis ſacramentis illuſtrior fieret, ſontibus remitterent, ac condonarent. Efficit præterea baptiſmus poſt huius uitæ curriculum, pœnarum ominum, quæ originale pec catum conſequuntur, liberationem. ſiquidem merito mortis Domini factum eſt, ut hæc conſequi poſſemus. Baptiſmo autem, ut ſu-
Ad Rom. 6. pra dictum eſt, ei commorimur. Si enim, ut inquit Apoſtolus, cõplantati facti ſumus ſimilitudini mortis eius, ſimul & reſurrectionis erimus.

Quod ſi quærat aliquis, cur ſtatim poſt baptiſmum in hac etiam mortali uita his incommodis non careamus, atque ad perfectũ illum uitæ gradum, in quo Adam primus humani generis parens ante peccatum collocatus fuerat, ſacræ ablutionis uirtute non transferamur; id quidem duabus potiſſimum de cauſis factum eſſe, reſpondebitur. Quarum prima eſt, quod nobis, qui per baptiſmum Chriſti corpori coniuncti, atque eius membra effecti ſumus, plus aliquid dignitatis tribuendum non erat, quam ipſi capiti noſtro tributum eſſet. Cum igitur Chriſtus dominus, etſi ab initio ortus ſui gratiæ, & ueritatis plenitudinem habuit, tamen humanæ naturæ fragilitatem, quam ſuſcepit, non ante depoſuit, quam paſſionis tormenta, & mortem pertulit, ac deinde ad immortalis uitæ gloriam reſurrexit: quis miretur, cum uideat fideles, qui iam per baptiſmum cæleſtis iuſtitiæ gratiam adepti ſunt, adhuc tamen caduco, & fragili corpore ueſtiri, ut, poſtquam multis laboribus pro Chriſto perfuncti, & morte obita denuo ad uitam reuocati fuerint, tandem digni ſint, qui cũ Chriſto æuo ſempiterno perfruantur? Altera uero cauſa, cur in nobis poſt baptiſmum infirmitas corporis, morbus, dolorum ſenſus, concupiſcentiæ motus relinquatur, illa eſt, ut ſcilicet tamquam ſegetem, & materiam uirtutis haberemus, ex qua deinde uberiorem gloriæ fructum, atque ampliora præmia con ſequeremur. nam cum patienti animo uitæ incommoda omnia toleramus, prauaſque animi noſtri affectiones ſub rationis imperium diuina ope ſubijcimus, certa ſpe niti debemus, fore, ut, ſi cum Apo
2. ad Tim. 4. ſtolo bonũ certamen certauerimus, curſum conſummauerimus, fidem ſeruauerimus, repoſitam quoque iuſtitiæ coronam reddat nobis Dominus in illa die iuſtus iudex. Sic uero etiam cũ filijs Iſrael uidetur Dominus egiſſe: quos etſi ab Ægyptiorũ ſeruitute, Pharaone,

atque

atque eius exercitu in mare demerso, liberauit, tamen non statim in beatam illam promissionis terram introduxit, sed prius in multis, uariisque casibus exercuit; ac deinde, cum eos in promissæ terræ possessionem misisset, ceteros quidem incolas e patriis sedibus exturbauit; quasdam uero nationes reliquas fecit; quas delere non potuerunt, ut populo Dei bellicæ uirtutis, & fortitudinis exercendæ occasio nunquam deesset. Huc accedit, quod, si per baptismum, præter dona cælestia, quibus anima ornatur, corporis etiã bona tribuerẽtur, dubitari merito posset, quin multi præsentis potius uitæ commoda, quam futuræ speratam gloriam consectantes, ad baptismũ uenirent; cum tamen non falsa hæc, & incerta, quæ uidentur, sed uera, atque æterna, quæ nõ uidentur, bona Christiano homini semper proposita esse debeant. Sed interim tamen huius uitæ condicio, quæ miseriarum plena est, suis uoluptatibus, & lætitiis non caret. Quid enim nobis, qui iam per baptismum, ueluti palmites, insiti sumus in Christum, iucundius, aut optabilius esse potest, quam, cruce in humeros nostros sublata, eum ducem sequi, nullisque aut laboribus defatigari, aut periculis retardari, quo minus ad præmium supernæ uocationis Dei omni studio contendamus, alii uirginitatis lauream, alii doctrinæ, & prædicationis coronam, alii martyrii palmam, alii alia uirtutum decora a Domino accepturi? Quæ quidem præclara laudis insigna nemini darẽtur, nisi prius nos ipsos in huius ærumnosæ uitæ stadio exercuissemus, atq. in acie inuicti stetissemus. *2. ad Cor. 4.*

Sed ut ad baptismi effectus oratio redeat, exponendum erit, huius sacramenti uirtute nos non solum a malis, quæ uere maxima dicenda sunt, liberari, uerum etiam eximiis bonis, & muneribus augeri. Animus enim noster diuina gratia repletur, qua iusti, & filii Dei effecti æternæ quoque salutis heredes instituimur. nam, ut scriptũ est, qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit. mundatamque Ecclesiam lauacro aquæ, in uerbo Apostolus testatur. Est autem gratia, quemadmodum Tridentina Synodus, ab omnibus credendũ, pœna anathematis proposita, decreuit, non solum per quam peccatorum fit remissio; sed diuina qualitas in anima inhærens, ac ueluti splendor quidam, & lux, quæ animarum nostrarum maculas omnes delet, ipsasque animas pulchriores, & splendidiores reddit. Atque id ex sacris litteris aperte colligitur, cum gratiam effundi dicãt, eãq. spiritus sancti pignus soleant appellare. Huic autem additur nobilissimus omnium uirtutum comitatus, quæ in animam cum gratia diuinitus infunduntur. Quare, cum Apostolus ad Titum ait: *De eximiis Baptismi fructibus.* *Mar. 16.* *Ad Eph. 5* *ad Titum 3.*

I Saluos

Saluos nos fecit per lauacrum regenerationis, & renouationis ſpiritus ſancti, quem effudit in nos abunde per Ieſum Chriſtum ſaluatorem noſtrum. D.Auguſtinus uerba illa, Abunde effudit, explanans, Nimirum, inquit, ad remiſſionem peccatorum, & copiá uirtutum. Iam uero per baptiſmum, etiam Chriſto capiti tãquam membra copulamur, & connectimur. Quemadmodum igitur a capite uis manat, qua ſingulæ corporis partes ad proprias functiones apte exequẽdas mouentur: ita etiã ex Chriſti domini plenitudine in omnes, qui iuſtificantur, diuina uirtus, & gratia diffunditur; quæ nos ad omnia Chriſtianæ pietatis officia habiles reddit. Neque uero mirum cuiquam uideri debet, ſi, cum tanta uirtutum copia inſtructi, & ornati ſimus, tamẽ non ſine magna difficultate, & labore pias, honeſtaſq. actiones inchoamus, uel certe abſoluimus. Id enim ob eam rem non euenit, quod uirtutes, a quibus actiones ipſæ proficiſcuntur, Dei beneficio nobis donatæ non ſint: ſed quoniã poſt baptiſmum acerrima cupiditatis pugna aduerſus ſpiritum relicta eſt: in qua tamen contentione animo frangi, aut debilitari Chriſtianum hominem non decet; cum Dei benignitate freti, optima ſpe niti debeamus, fore, ut quotidiana recte uiuendi exercitatione, quæcumque pudica ſunt, quæcumque iuſta, quæcumque ſancta, eadem etiam facilia, & iucunda uideantur, hæc libenter cogitemus, hæc alacri animo agamus; ut Deus pacis ſit nobiſcum. Præterea, per baptiſmum conſignamur charactere, qui ex anima deleri numquam poteſt: de quo, nihil eſt, ut plura hoc loco diſſerantur; cum liceat ex iis, quæ ſupra dicta ſunt, cum uniuerſe de ſacramentis ageretur, ſatis multa, quæ ad hoc argumentum pertinent, in hunc locum transferre.

D. Auguſtinus. *Ad Philip. 4* *2. ad Cor. 13*

Baptiſmum citra ſacrilegium iterari non poſſe. *Ad Eph. 4.* *Ad Rom. 5.*

Sed quoniã ex characteris ui, & natura ab Eccleſia definitum eſt, baptiſmi ſacramentum nulla ratione iterandum eſſe, ea de re fideles, ne aliquando in errores inducantur, ſæpe, & diligenter a Paſtoribus admonẽdi erunt. Hoc uero docuit Apoſtolus, inquiens: Vnus Dominus, una fides, unum baptiſma. Deinde cum Romanos hortatur, ut mortui per baptiſmum in Chriſto, cauerent, ne uitam, quam ab illo accepiſſent, amitterent, cum inquit; Quod enim Chriſtus mortuus eſt peccato, mortuus eſt ſemel: hoc uidetur aperte ſignificare, ſicut ille mori iterum non poteſt, ita nobis denuo mori per baptiſmum non licere. Quare ſancta etiam Eccleſia, ſe unum baptiſmum credere, palam profitetur. quod quidem rei naturæ, & rationi uehementer conſentaneum eſſe, ex eo intelligitur, quod baptiſmus eſt quædam ſpiritualis regeneratio. Quemadmodum igitur naturali

naturali uirtute semel tantum generamur, & in lucē edimur; atque, ut D. Augustinus ait, uterus non potest repeti: sic etiam una est spiritualis generatio, nec baptismus ullo umquam tempore iterandus est. Neque uero quisquam putet, eum ab Ecclesia iterari, cum, adhibita huiusmodi uerborum formula, aliquem abluit, de quo incertum est, an baptizatus prius fuerit: Si baptizatus es, te iterum non baptizo: si uero nondum baptizatus es, ego te baptizo in nomine patris, & filij, & spiritus sancti. ita enim non impie iterari, sed sancte cum adiunctione baptismum administrari, dicendum est. Qua in re tamen diligenter a Pastoribus aliqua prouidenda sunt, in quibus fere quotidie nō sine maxima sacramēti iniuria peccatur. neque enim desunt, qui nullum scelus admitti posse arbitrentur, si quemuis sine delectu cum adiunctione illa baptizent. quare si infans ad eos deferatur, nihil prorsus quærendum putant, an is prius ablutus fuerit; sed statim ei baptismum tribuunt. quin etiam, quamuis exploratum habeant, domi sacramentum administratum esse, tamen sacram ablutionem in ecclesia, adhibita solemni cærimonia, cū adiunctione repetere non dubitant. quod quidem sine sacrilegio facere non possunt: & eam maculam suscipiunt, quod diuinarum rerum scriptores Irregularitatem uocant. nam ea baptismi forma ex Alexandri Papæ auctoritate in illis tantum permittitur, de quibus, re diligenter perquisita, dubium relinquitur, an baptismum rite susceperint. aliter uero numquam fas est, etiam cum adiunctione baptismum alicui iterum administrare. Præter cetera uero, quæ ex baptismo consequimur, illud ueluti extremum est, quo reliqua omnia uidentur referri, quod scilicet cæli aditum, propter peccatum prius interclusum, unicuique nostrum patefacit. Hæc autem, quæ in nobis baptismi uirtute efficiuntur, ex iis plane intelligi possunt, quæ in Saluatoris baptismo contigisse, euangelica auctoritas confirmauit. Etenim cæli aperti sunt, & spiritus sanctus columbæ specie in Christum dominum descendens apparuit. ex quo significatū est, eis, qui baptizantur, diuini numinis charismata impertiri, & cælorum ianuam reserari; non quidē ut, simul atque baptizati sunt, sed ut magis opportuno tempore ingrediatur in illam gloriam; cum omnium miseriarum expertes, quæ in beatam uitam cadere non possunt, pro mortali condicione immortalitatem assequentur. Atque hi quidem sunt baptismi fructus: quos, siquidem sacramenti uim spectemus, æque ad omnes pertinere dubitari nō potest: sin autē, quo quisque animo affectus ad illum suscipiendum accesserit, cōsideremus; plus, minusue

D. Augustinus.

Alexander Papa.

Matth. 3. Mar. 1. Luc. 3.

minuſue cæleſtis gratiæ, & fructus ad unum aliquem, quam ad aliū, peruenire, omnino fateri oportet.

De precationibus, ritibus, & cærimonijs baptiſmi.

Reſtat nunc, ut, quæ de huius ſacramenti precationibus, ritibus, & cærimoniis tradenda ſint, aperte, & breuiter explicetur. Nam quod Apoſtolus de linguarum dono admonuit, cum inquit; Sine fructu eſſe, ſi, quæ aliquis loquitur, a fidelibus non intelligantur: idem fere ad ritus, & cærimonias transferri poteſt. imaginem enim, & ſignificationem earum rerum præſeferunt, quæ in ſacramento geruntur. quod ſi illorum ſignorum uim, & poteſtatem fidelis populus ignoret, non magna admodum cærimoniarū utilitas futura eſſe uidebitur. Danda eſt igitur Paſtoribus opera, ut eas fideles intelligant, certoque ſibi perſuadeant, ſi minus neceſſariæ ſint, plurimi tamen faciendas, magnoque in honore eſſe oportere. Id uero tum inſtituentium auctoritas, qui ſine controuerſia ſancti apoſtoli fuerūt, tum, finis cuius cauſa cærimonias adhiberi uoluerunt, ſatis docet. ita enim ſacramentum maiori cum religione, ac ſanctitate adminiſtrari, ac ueluti ante oculos poni præclara illa, & eximia dona, quæ in eo continentur, & in animos fidelium immenſa Dei beneficia magis imprimi, perſpicuum eſt. Sed omnes cærimoniæ, & precationes, quibus in baptiſmi adminiſtratione Eccleſia utitur, ad tria capita redigendæ ſunt, ut in eis explicandis certus ordo a Paſtoribus ſeruari poſſit, &, quæ tradita ab illis fuerint, auditorum memoria facilius retineantur. Ac primum quidem illarum genus eſt, quæ, antequam accedatur ad baptiſmi fontem, ſeruātur: alterū earum, quæ, cum ad ipſum fontem uentum eſt, adhibentur: tertiū earum, quæ, peracto iam baptiſmo, addi ſolent. In primis igitur aqua parāda eſt, qua ad baptiſmum uti oportet. Conſecratur enim baptiſmi fons, addito myſticæ unctionis oleo. neque id omni tēpore fieri permiſſum eſt: ſed more maiorum, feſti quidam dies, qui omnium celeberrimi, & ſanctiſſimi optimo iure habendi ſunt, expectantur, in quorum uigilijs ſacræ ablutionis aqua cōficitur: quibus etiam tantum diebus, niſi neceſſitas aliter facere coegiſſet, in ueteris Eccleſiæ more poſitū fuit, ut baptiſmus adminiſtraretur. Sed quamuis Eccleſia hoc tempore, propter communis uitæ pericula, eā conſuetudinem retinendam non iudicarit: tamen ſolemnes illas dies Paſchæ, & Pentecoſtes, quibus baptiſmi aqua conſecranda eſt, ſumma cum religione adhuc obſeruauit. Poſt aquæ conſecrationem, alia deinceps, quæ baptiſmum antecedunt, explicare oportet. afferuntur enim, uel etiā adducuntur, qui baptiſmo initiandi ſunt, ad eccleſiæ fores; atque ab eius

ab eius introitu omnino prohibentur; quod indigni sint, qui domũ Dei ingrediantur, antequam a se turpissimæ seruitutis iugum repulerint, & totos se Christo domino, eiusque iustissimo imperio addixerint. Tum uero sacerdos ab eis exquirit, quidnam ab Ecclesia petant. quo cognito, primum eos Christianæ fidei doctrina, quam in baptismo profiteri debent, instituit: id autem Catechismo efficitur. cuius institutionis morem a Domini Saluatoris præcepto manasse, nemo dubitare potest; cum ipse apostolis iusserit; Ite in mundum uniuersum, & docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris, & filii, & spiritus sancti, docentes eos seruare omnia, quæcumque mandaui uobis. Ex quo licet cognoscere, baptismum non esse administrandum, priusquam summa saltem religionis nostræ capita exponantur. Quoniam uero Catechismi ratio ex multis interrogationibus constat, si is, qui instituitur, adulta ætate fuerit; ad ea, quæ rogantur, ipse per se respondet; si autem infans sit, pro illo sponsor rite respondet, solemnemque sponsionem facit. Sequitur Exorcismus, qui ad expellendum Diabolum, eiusque uires frangendas, & debilitandas, sacris, & religiosis uerbis ac precationibus conficitur. Accedũt ad Exorcismum aliæ cærimoniæ: quarum singulæ, ut quæ mysticæ sint, propriam, atque illustrem significationem habent. nam cum sal in illius os, qui ad baptismum adducendus est, inseritur, hoc significari perspicuum est, eum fidei doctrina, & gratiæ dono consecuturum esse, ut a peccatorum putredine liberetur, saporemque bonorum operum percipiat, & diuinæ sapiẽtiæ pabulo delectetur. Obsignantur præterea signo crucis frons, oculi, pectus, humeri, aures: quæ omnia declarant, baptismi mysterio sensus baptizati aperiri, ac roborari, ut Deum excipere, præceptaque eius intelligere, ac seruare possit. Postea uero illi nares, & aures saliua liniuntur, statimque ad baptismi fontem mittitur: ut, quemadmodum cæcus ille euangelicus, quem Dominus iusserat oculos luto illitos siloes aqua abluere, lumen recuperauit: ita etiã intelligamus sacræ ablutionis eam uim esse, ut menti ad cælestem ueritatem perspiciendam lumen afferat. His peractis, ad baptismi fontẽ ueniunt, ibique aliæ cærimoniæ, & ritus adhibentur; ex quibus Christianæ religionis summam licet cognoscere. Sacerdos enim, ter conceptis uerbis, eum, qui baptizandus est, interrogat, Abrenuncias Satanæ, & omnibus operibus eius, & omnibus pompis eius? at ille, aut eius nomine patrinus, ad singulas interrogationes, respondet, Abrenuncio. Igitur qui Christo nomen daturus est, hoc primũ sancte, & religiose polliceri

Mar. 16. Matth. 28.

Sal in os baptizandi

Ioan. 8.

polliceri debet, ſe Diabolum, & mundum deſerere, ac nullum umquam tempus fore, in quo utrumque, ueluti hoſtem teterrimum, non deteſtetur. Deinde ad ipſum baptiſmi fontem conſiſtens, interrogatur a ſacerdote hoc modo: Credis in Deum patrem omnipotentem? cui ille reſpondet, Credo. Atque ita deinceps de reliquis Symboli articulis rogatus, fidem ſuam ſolemni religione profitetur. quibus ſane duabus ſponſionibus omnem Chriſtianæ legis uim, & diſciplinam contineri perſpicuum eſt. Sed cum iam baptiſmum adminiſtrare oportet, quærit ſacerdos ab eo qui baptizandus eſt: Num baptizari uelit? quo quidem per ſe, uel eius nomine, ſi infans ſit, patrino annuente, ſtatim in nomine patris, & filii, & ſpiritus ſancti, ſalutari aqua eum abluit. Quemadmodum enim homo, ſua uoluntate ſerpenti obediẽs, merito damnatus eſt: ita Dominus neminem ad ſuorum numerum, niſi uoluntarium militem, adſcribi uoluit; ut diuinis iuſſis ſponte obtemperans, æternam ſalutem conſequeretur. Iam poſtquam baptiſmus abſolutus eſt, ſacerdos ſummum baptizati uerticem chriſmate perungit; ut intelligat ſe ab eo die Chriſto capiti tamquam membrum coniunctum eſſe; atque eius corpori inſitum, & ea re Chriſtianum a Chriſto, Chriſtum uero a chriſmate appellari. Quid uero chriſma ſignificet, ex his ſatis intelligi, quæ tũc ſacerdos orat, D. Ambroſius teſtatur. Induit poſtea ſacerdos baptizatum ueſte alba, dicens; Accipe ueſtem candidam, quam immaculatam perferas ante tribunal domini noſtri Ieſu Chriſti, ut habeas uitam æternam. Infantibus uero, qui ueſtitu non utuntur, iiſdem uerbis album ſudariolum datur. Quo Symbolo ſignificari ſancti Patres docent tum reſurrectionis gloriam, ad quam per baptiſmum naſcimur; tum nitorem, & pulchritudinem, qua, dilutis peccatorum maculis, anima in baptiſmo ornatur; tum innocentiam, atque integritatem, quam in omni uita baptizatus ſeruare debet. Et deinde cereus ardens in manum traditur, qui oſtendit, fidem charitate inflammatam, quam in baptiſmo accepit, bonorum operum ſtudio alendam, atque augendam eſſe. Ad extremum uero nomen baptizato imponitur, quod quidem ab aliquo ſumendum eſt, qui propter excellentem animi pietatem, & religionem in ſanctorum numerum relatus eſt. ita enim facile fiet, ut quiuis nominis ſimilitudine, ad uirtutis, & ſanctitatis imitationem excitetur. ac præterea, quem imitari ſtudeat, eum quoque precetur, & ſperet ſibi aduocatum ad ſalutem tum animi, tum corporis defendendam uenturum eſſe. Quare reprehendendi ſunt, qui gentilium nomina, & eorum præcipue,

D. Ambroſius.

qui

qui omnium ſceleratiſſimi fuerunt, tam diligenter conſectantur, & pueris imponunt: cum ex eo intelligi poſſit, quanti Chriſtianæ pietatis ſtudium faciendum exiſtiment, qui impiorum hominum memoria tantopere delectari uidentur, ut uelint fidelium aures huiuſmodi profanis nominibus undique circumſonare. Hæc de baptiſmi ſacramento ſi a Paſtoribus explanata fuerint, nihil eorum fere prætermiſſum eſſe uidebitur, quæ ad hanc cognitionem maxime pertinere exiſtimanda ſunt. Demonſtratum eſt enim, quid ipſum baptiſmi nomen ſignificet; quæ ſit eius natura, & ſubſtantia; tum, ex quibus partibus conſtet. Dictum eſt, a quo inſtitutus fuerit; qui miniſtri ad conficiendum ſacramentum neceſſarii ſint; quoſue tamquam pædagogos ad ſuſtentandam baptizati imbecillitatem adhibere oporteat. Traditum eſt etiam, quibus, & quemadmodum animo affectis baptiſmus adminiſtrari debeat; quæ ſit eius uirtus, & efficiētia: poſtremo, qui titus, & cærimoniæ ſeruentur, quantum propoſita ratio poſtulabat, ſatis copioſe explicatum eſt. Quæ omnia ob eam præcipue cauſam docēda eſſe Paſtores meminerint, ut fideles in hac cura, & cogitatione perpetuo uerſentur; ut in iis, quæ adeo ſancte, & religioſe ſpoponderunt, cū baptiſmo initiati ſunt, fidem ſeruent, atq. eā uitā inſtituāt, quæ ſanctiſſimæ Chriſtiani nominis profeſſioni reſpōdeat.

DE CONFIRMATIONIS SACRAMENTO.

SI IN ſacramento Confirmationis explicando Paſtorum diligentia requirenda umquam fuit, nunc certe opus eſt, illud quammaxime illuſtrare; cum in ſancta Dei Eccleſia hoc ſacramentū a multis omnino prætermittatur; pauciſſimi uero ſint, qui diuinæ gratiæ fructum, quem deberent, ex eo capere ſtudeāt. Quare fideles ita de huius ſacramenti natura, ui, dignitate, tum in die Pentecoſtes, quo præcipue die adminiſtrari ſolet: tum aliis etiam diebus, cum id Paſtores commode fieri poſſe iudicauerint, docendi erunt, ut intelligant, non ſolum negligendū non eſſe, ſed ſumma cum pietate, & religione ſuſcipiendū; ne ipſorum culpa, maximoq. malo eueniat, ut fruſtra in eos diuinū hoc beneficium collatum eſſe uideatur. Sed ut a nomine initiū ſumatur, Confirmationē ab Eccleſia hoc ſacramentum iccirco uocari, docendū eſt: quoniam, qui baptizatus eſt, cū ab Epiſcopo ſacro chriſmate ungitur, additis ſolemnibus illis uerbis; Signo te ſigno crucis, & confirmo te chriſmate ſalutis, in nomine patris, & filij, & ſpiritus ſancti, niſi aliud ſacramenti efficientiam impediat, nouæ uirtutis robore firmior, atq. adeo perfectus Chriſti miles eſſe incipit. In cōfirmatione autem uerā & propriā ſacramēti rationē

S. Melchia. papa. catholica Eccleſia ſẽper agnouit: quod & Melchiades Põtifex, & plures etiã alii ſanctiſſimi, & uetuſtiſſimi Pontifices aperte declarant. Ac S. Clemens Papa. ſanctus Clemens eius ueritatis doctrinã grauiori ſententia cõprobare non potuit; inquit enim: Omnibus feſtinãdum eſt ſine mora renaſci Deo, & demum ab Epiſcopo conſignari, ideſt ſeptiformẽ gratiam ſpiritus ſancti percipere; cum alioqui perfectus Chriſtianus nequaquã eſſe poſſit is, qui iniuria, & uoluntate, non autẽ neceſſitate compulſus, hoc ſacramentum prætermiſerit, ut a B. Petro accepimus, & ceteri apoſtoli, præcipiente Domino, docuerunt. Hanc uero eandem fidem doctrina ſua confirmarunt, qui eodem ſpiritu pleni pro Chriſto ſanguinem profuderunt, Vrbanus, Fabianus, Euſebius, romani Pontifices, quemadmodum ex eorum decretis licet perſpicere. Accedit præterea ſanctorum Patrum conſentiens auctoritas: inter S. Dionyſius quos Dioniſius Areopagita, Athenarum Epiſcopus, cũ diceret, qua ratione hoc ſacrum unguentum conficere, eoque uti oporteret, ita inquit: Baptizatum ſacerdotes induunt ueſte congrua munditiæ, ut ad Pontificẽ ducant: ille uero ſacro, atque prorſus diuino unguento baptizatum ſignans, ſacratiſſimæ communionis participẽ Euſebius Cæſarienſis. facit. Euſebius quoque Cæſarieñſis tantum huic ſacramento tribuit, ut dicere non dubitarit; Nouatum hæreticum ſpiritum ſanctum pro mereri non potuiſſe: quia, cum baptizatus eſſet, in graui ægritudine ſignaculo chriſmatis non eſt ſignatus. Sed clariſſima habemus hu D. Ambroſius. ius rei teſtimonia tum a D. Ambroſio in eo libro, quem de iis, qui D. Auguſtinus. initiantur, inſcripſit; tum a D. Auguſtino in libris, quos aduerſus Petiliani Donatiſtæ epiſtolas edidit: quorum uterque adeo de huius ſacramenti ueritate nihil dubitari poſſe exiſtimauit, ut eam ſcripturæ etiam locis doceat, ac confirmet. Quare alter quidem uerba Ad Eph. 4. illa Apoſtoli; Nolite contriſtare ſpiritum ſanctum Dei, in quo ſignati eſtis: alter uero, quod in pſalmis legitur; Sicut unguentum in capi Pſal. 132. te, quod deſcendit in barbam, barbam Aaron: tum illud eiuſdem Ad Rom. 5. Apoſtoli, Charitas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per ſpiritum ſanctum, qui datus eſt nobis, ad confirmationis ſacramentum referri S. Melch. pp. teſtatus eſt. Quamuis autem a Melchiade dictum ſit, baptiſmum confirmationi maxime coniunctum eſſe: non idem tamen ſacramentum, ſed ab altero longe diſiunctum, exiſtimandum eſt. conſtat enim, uarietatem gratiæ, quam ſingula ſacramenta tribuunt, & rei ſenſibus ſubiectæ, quæ ipſam gratiam ſignificat efficere, ut uaria quoque & diuerſa ſacramenta ſint. Cum igitur baptiſmi gratia homines in nouã uitam gignantur; confirmationis autem ſacramen 1. ad Cor. 13. to, qui iam geniti ſunt, uiri euadãt, euacuatis, quæ erant paruuli, ſatis intelligitur,

intelligitur, quantum in naturali uita generatio ab incremento distat, tantundem inter se differre baptismum, qui regenerandi uim habet, & confirmationem, cuius uirtute fideles augescunt, & perfectum animi robur assumunt. Præterea, quoniam nouū atque distinctum sacramenti genus constituendum est, ubi animus in nouā aliquam difficultatem incurrit; facile perspici potest, quemadmodum baptismi gratia ad mentem fide informandam indigemus: ita etiam maxime cōducere, fidelium animos alia gratia confirmari, ut nullo pœnarum, suppliciorum, mortis periculo, aut metu a ueræ fidei confessione deterreantur. Quod quidem cum sacro cōfirmationis chrismate efficiatur, ex eo aperte colligitur, huius sacramenti rationem a baptismo diuersam esse. Quare Melchiades Pōtifex utriusque discrimen accurata oratione persequitur, ita scribens: In baptismate homo ad militiam recipitur, & in confirmatione coarmatur ad pugnā. In fonte baptismatis spiritus sanctus plenitudinem tribuit ad innocentiam, confirmatione autem perfectionem ad gratiam ministrat: in baptismo regeneramur ad uitam, post baptismum ad pugnam cōfirmamur: in baptismo abluimur, post baptismum roboramur: regeneratio per se saluat in pace baptismum recipientes, confirmatio armat, atque instruit ad agones. Verū hæc iam non solū ab alijs Cōcilijs tradita, sed præcipue a sacra Synodo Tridētina decreta sunt; ut iā de ijs nō solū aliter sentire, sed ne dubitare quidē ullo modo liceat. *S. Melch. pp.* *Syn. Trid.*

Quoniam uero supra demonstratum est, quam necessarium esset, communiter de omnibus sacramentis docere, a quonam ortum habuerint; idem etiā de Confirmatione tradere oportet, ut fideles huius sacramenti sanctitate magis afficiantur. Igitur a Pastoribus explicandum est, Christum dominum non solum eius auctorem fuisse, sed, sancto Fabiano Pōtifice Romano teste, chrismatis ritum, & uerba, quibus in eius administratione catholica Ecclesia utitur, præcepisse. quod quidem ijs facile probari poterit, qui confirmationem sacramentum esse confitentur; cum sacra omnia mysteria humanæ naturæ uices superent, nec ab alio, quam a Deo, possint institui. Iam uero, quæ sint eius partes, ac primum quidem de materia dicendum est. Hæc autem Chrisma appellatur: quo nomine a Græcis accepto, etsi profani scriptores quodlibet unguenti genus significant, illud tamen, qui res diuinas tradunt, communi loquendi consuetudine ad illud tantummodo unguentum accommodarunt, quod ex oleo, & balsamo, solemni Episcopi consecratione cōficitur. Quare duæ res corporeæ permistæ, cōfirmationis materiam præbent: quæ quidem *De origine, auctore, materia, & forma sacramenti confirmationis.* *S. Fab. papa.*

diuersarum rerum compositio quemadmodū multiplicē spiritus san
cti gratiam, quæ confirmatis tribuitur, declarat, ita etiam ipsius sacra
menti excellentiam satis ostendit. Quod autem ea sit huius sacramē
ti materia, eam sancta Ecclesia, & Concilia perpetuo docuerunt: tum
S. Dionysius a sancto Dionysio, & cōpluribus alijs grauissimis Patribus traditum
est, in primisque a Fabiano Pontifice, qui apostolos chrismatis con-
S. Fab. Papa fectionē a Domino accepisse, nobisque reliquisse testatus est. Neque
uero ulla alia materia, quā chrismatis, aptior uideri poterat ad illud
declarandū, quod hoc sacramento efficitur. Oleum .n. quod pingue
sit, & natura sua manet, ac diffluat, gratiæ plenitudinē exprimit: quæ
per spiritum sanctum a Christo capite in alios redundat, atque effun
Psal. 132. ditur, sicut unguentū, quod descendit in barbā Aaron, usque in orā
Psal. 64. uestimenti eius. Vnxit enim eum Deus oleo lætitiæ præ consortibus
Ioan. 1 suis; ac de plenitudine eius nos omnes accepimus: balsamum uero,
cuius odoratus iucundissimus est, quid aliud significat, quam fide-
les, cum sacramento confirmationis perficiuntur, eam uirtutum
2. ad Cor. 2. omnium suauitatem effundere, ut illud apostoli queant dicere; Chri
sti bonus odor sumus Deo? Habet præterea balsamum eam uim, ut,
quidquid eo circumlitū fuerit, putrescere non sinat. quod quidē
ad huius sacramenti uirtutem significandā ualde accommodatum
uidetur; cum plane constet, fidelium animos cælesti gratia, quæ in
confirmatione tribuitur, præparatos, facile a scelerum contagione
defendi posse. Consecratur autem chrisma solemnibus cærimoniis
ab Episcopo. ita .n. saluatorem nostrū docuisse in extrema cena, cū
S. Fab. papa chrismatis conficiendi rationē apostolis cōmendaret, Fabianus Pon-
tifex, sanctitate, & martyrii gloria clarissimus, tradidit. quamquā, cur
ita fieri debuerit, ratione etiā ostendi potest. Etenim in plerisque alijs
sacramentis Christus ita eorū materiam instituit, ut sanctitatem quo-
que illi tribuerit. nō solum .n. aquam elementū baptismi esse uoluit,
Ioan. 3. cum inquit: Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & spiritu, nō potest in-
troire in regnū Dei: sed cū ipse baptizatus est, effecit, ut ea deinceps
S. Chrysostomus. ui sanctificandi prædita esset. quare dictū a S. Chrysostomo: A qua ba
ptismi purgare peccata credentiū nō posset, nisi tactu Dominici cor-
poris sanctificata fuisset. Quoniā igitur Dominus hāc cōfirmationis
materiā usu ipso, & tractatione nō sacrauit, necessariū est, ut sanctis,
& religiosis precationibus cōsecretur: neque ad alium ea confectio,
nisi ad Episcopum, pertinere potest; qui eiusdem sacramenti or-
dinarius minister institutus est. Sed explicanda erit præterea alte-
ra pars, ex qua sacramentum constituitur, forma scilicet, & uerba;
quæ

quæ ad sacram unctionẽ adhibentur: monendique fideles, ut in hoc sacramento suscipiendo, tunc maxime, cum ea pronunciari animaduertunt, ad pietatem, fidem, & religionem animos excitent, ne quid cælesti gratiæ impedimẽti esse possit. His igitur uerbis Cõfirmationis formã absoluitur: SIGNO TE SIGNO CRVCIS, ET CONFIRMO TE CHRISMATE SALVTIS, IN NOMINE PATRIS, ET FILII, ET SPIRITVS SANCTI. Sed tamen, si ad ueritatem rationem quoque reuocemus, idem facile probari potest. etenim sacramenti forma ea omnia continere debet, quæ ipsius sacramenti naturam, & substantiam explicant. Atqui maxime hæc tria in Confirmatione obseruãda sunt, diuina potestas, quæ ut principalis causa in sacramento operatur; tum robur animi, & spiritus, quod per sacram unctionem fidelibus ad salutẽ tribuitur, deinde signum, quo notatur is, qui in certamen Christianæ militiæ descensurus est. Ac primum quidem uerba illa; In nomine patris, & filij, & spiritus sancti; quæ extremo loco posita sunt: alterũ ea, Confirmo te chrismate salutis; quæ in medio sunt: tertium, quæ in principio formæ locantur; Signo te signo crucis; satis declarant. Quamquam si etiam ratione aliqua probari non possit, hanc esse huius sacramenti ueram, & absolutam formã, Ecclesiæ catholicæ auctoritas, cuius magisterio ita semper edocti fuimus, non patitur nos ea de re quidquam dubitare.

Docere etiam Pastores debent, quibus potissimum huius sacramenti administratio commissa sit. Nam cum multi sint, ut est apud Prophetam, qui currant, neque tamen mittãtur; necesse est, qui ueri, & legitimi eius ministri sint, tradere, ut fidelis populus Confirmationis sacramentum, & gratiam consequi possit. Solum itaque Episcopum huius sacramenti conficiendi ordinariã potestatem habere, sacræ litteræ ostendunt. nam in Actis apostolorum legimus; cum Samaria uerbũ Dei accepisset, Petrum, & Ioannem ad eos missos esse, qui orauerunt pro ipsis, ut acciperent spiritum sanctum. nondum enim in quemquam illorum uenerat, sed baptizati tantum erant. Quo in loco licet uidere, eum, qui baptizauerat, quod tantum esset Diaconus, confirmandi potestatem nullam habuisse; sed munus illud perfectioribus ministris, hoc est apostolis, reseruatum esse. Quin etiam, ubicumque sacræ scripturæ huius sacramenti mentionem faciunt, idem obseruari potest. neque ad eam rem demonstrandam desunt sanctorum Patrum, atque Pontificum, Vrbani, Eusebii, Damasi, Innocentii, Leonis, clarissima testimonia; quemadmodum ex eorum decretis perspicuum est. D. quoque Augustinus grauiter

Quis proprius sacramenti Confirmationis minister: & de patrinis.

Act. 8.

S. Vrba. pp. Eusebius. Damasus. Innocentius. Leo. D. August.

queritur de corrupta Ægyptiorum, & Alexandrinorum consuetudine, quorum sacerdotes audebant Confirmationis sacramentum administrare. Ac iure quidem hoc factum esse, ut eiusmodi munus ad Episcopos deferretur, hac similitudine possunt Pastores declarare. Vt enim in extruendis ædificiis, etsi fabri, qui inferiores ministri sunt, cementa, calcem, ligna, & reliquam materiam parant, atque componunt, absolutio tamen operis ad architectum spectat: ita etiam hoc sacramentum, quo ueluti spirituale ædificium perficitur, a nullo alio, nisi a summo sacerdote, administrari opus erat. Additur uero etiam patrinus, quemadmodum in baptismo fieri demonstratum est. Nam si, qui gladiatoriam dimicationem subeunt, alicuius indigent, cuius arte, & consilio doceantur, quibus ictibus, ac petitionibus, saluis ipsis, conficere aduersarium possint: quanto magis fideles, cum sacramento Confirmationis quasi firmissimis armis tecti, ac muniti in spirituale certamen, cui æterna salus proposita est, descendunt, ducis, ac monitoris indigebunt? Recte igitur ad huius quoque sacramenti administrationem patrini aduocandi sunt, quibuscum eadem spiritualis affinitas coniungitur, quæ legitima nuptiarum fœdera impedit, ut antea docuimus, cum de patrinis ageretur, qui ad baptismum adhibendi sunt. Sed quoniam sæpe euenit, ut fideles in hoc sacramento suscipiendo aut præpropera festinatione, aut dissoluta quadam negligentia, & cunctatione utantur; (nam de iis, qui ad eum impietatis gradum uenerunt, ut illud contemnere, & aspernari audeant, nihil est quod dicamus,) aperiendum est etiam Pastoribus, qui, qua ætate, quo pietatis studio præditi esse debeant, quibus Confirmationem dare oportet. Atque illud in primis docendum est, hoc sacramentum eiusmodi necessitatem non habere, ut sine eo saluus quis esse non possit. quamquam uero necessarium non est, a nemine tamen prætermitti debet: sed potius maxime cauendum est, ne in re sanctitatis plena, per quam nobis diuina munera tam large impertiuntur, aliqua negligentia committatur. quod enim omnibus cōmuniter ad sanctificationem Deus proposuit, ab omnibus etiā summo studio expetendum est. Ac sanctus quidem Lucas, cum admirabilem illam spiritus sancti effusionem
Act. 2. describeret, ita inquit: Et factus est repente de cælo sonus tamquam aduenientis spiritus uehemētis, & repleuit totam domum. Deinde, paucis interiectis: Et repleti sunt omnes spiritu sancto. Ex quibus uerbis licet intelligere; quoniam domus illa sanctæ Ecclesiæ figuram, & imaginem gerebat, ad omnes fideles Confirmationis sacramentum,

mentum, cuius initium ab eo die ductum eſt, pertinere. Atque id etiã ex ipſius ſacramenti ratione facile colligitur. illi enim ſacro chriſmate confirmari debent, quibus ſpirituali incremento opus eſt, & qui ad perfectum Chriſtianæ religionis habitum perducendi ſunt. at nulli id non maxime conuenit. ut enim hoc ſpectat natura, ut, qui in lucem eduntur, adoleſcant, atque ad perfectam ætatem perueniant, etiam ſi interdum, quod uult, minus aſſequatur: ita communis omnium mater catholica Eccleſia uehemẽter optat, ut in eis, quos per baptiſmum regenerauit, Chriſtiani hominis forma perfecte abſoluatur. id autem quoniam myſticæ unctionis ſacramẽto efficitur, perſpicuum eſt, eam ad uniuerſos fideles æque pertinere. in quo illud obſeruandum eſt, omnibus quidem poſt baptiſmum Confirmationis ſacramentum poſſe adminiſtrari; ſed minus tamen expedire hoc fieri, ante quã pueri rationis uſum habuerint. quare ſi duodecimus annus non expectandus uideatur, uſque ad ſeptimum certe hoc ſacramentum differre, maxime conuenit. neque enim Confirmatio ad ſalutis neceſſitatem inſtituta eſt, ſed ut eius uirtute optime inſtructi, & parati inueniremur, cum nobis pro Chriſti fide pugnandum eſſet: ad quod ſane pugnæ genus pueros, qui adhuc uſu rationis carent, nemo aptos eſſe iudicarit. Ex his igitur efficitur, ut, qui adulta jam ætate confirmandi ſunt, ſiquidem huius ſacramenti gratiam, & dona conſequi cupiant, eos non ſolum fidem, & pietatem afferre, ſed grauiora etiam peccata, quæ admiſerunt, ex animo dolere oporteat. Qua in re elaborandum eſt, ut peccata etiam prius confiteantur, & Paſtorum cohortatione ad ieiunia, & alia pietatis opera ſuſcipienda incitentur, admoneanturque, laudabilem illam antiquæ Eccleſiæ conſuetudinem renouandam eſſe, ut non niſi ieiuni hoc ſacramentum ſuſciperent. *Concilium Aur.* quod quidem fidelibus facile perſuaderi poſſe, exiſtimandum eſt, ſi huius ſacramenti dona, admirabileſque effectus intellexerint.

Itaque Paſtores docebunt, Confirmationem hoc cum ceteris ſacramentis commune habere, ut, niſi impedimentum aliquod ex parte eius, qui recipit, inferatur, nouam gratiam tribuat. etenim hæc ſacra, & myſtica ſigna eiuſmodi eſſe, demonſtratum eſt, quæ gratiam declarant, atque efficiunt. Sed præter hæc, quæ cum aliis communia cenſenda ſunt, primũm quidem illud proprie Confirmationi tribuitur, quod baptiſmi gratiam perficit. qui enim per baptiſmum Chriſtiani effecti ſunt, quaſi infantes modo geniti teneritatem adhuc & mollitiem quandam habent; ac deinde chriſ-

matis ſacramento aduerſus omnes carnis, mundi, & Diaboli impetus robuſtiores fiunt; & eorum animus in fide omnino confirmatur ad confitendum, & glorificandum nomen Domini noſtri Ieſu Chriſti: ex quo etiam nomen ipſum inuentum eſſe nemo dubitarit. Neque enim, ut quidam non minus imperite, quam impie finxerunt, Confirmationis uocabulum ab eo deducitur, quod olim, qui infantes baptizati erant, cum iam adulti eſſent, ad Epiſcopum adducebantur, ut fidem Chriſtianam, quam in baptiſmo ſuſceperant, confirmarent: ita ut Confirmatio nihil a catecheſi differre uideatur. cuius conſuetudinis nullum probatum teſtimonium afferri poteſt: ſed ab eo nomen rei impoſitum eſt, quod huius ſacramenti uirtute Deus in nobis id confirmat, quod baptiſmo operari cœpit, noſque ad Chriſtianæ ſoliditatis perfectionem adducit. Nec uero confirmat ſolum, ſed auget etiam: de quo Melchiades ita teſtatur: Spiritus ſanctus, qui ſuper aquas baptiſmi ſalutifero deſcendit illapſu, in fonte plenitudinē tribuit ad innocentiam; in Cōfirmatione augumentum præſtat ad gratiam; deinde nō auget modo, ſed admirabili quadam ratione auget. Hoc autem pulcherrime indumenti tranſlatione ſcriptura ſignificauit, atque expreſſit: inquit enim Dominus ſaluator, cum de hoc ſacramēto loqueretur: Sedete in ciuitate, quoad uſque induamini uirtute ex alto. Quod ſi Paſtores uoluerint diuinam huius ſacramenti efficientiam oſtendere; (hoc uero ad commouendos fidelium animos maximam uim habiturum eſſe, dubitari non poteſt) ſatis erit, quid ipſis apoſtolis euenerit, explicare. Illi enim ante paſſionem, uel ſub ipſam paſſionis horam adeo infirmi, & remiſſi fuerunt, ut, cum Dominus comprehenſus eſt, ſtatim ſe in fugam coniecerint; Petrus uero, qui Eccleſiæ petra, & fundamentum deſignatus erat, & ſummam conſtantiam excelſique animi magnitudinem præſetulerat, unius mulierculæ uoce perterritus, ſe Ieſu Chriſti diſcipulum eſſe, nō ſemel, aut iterum, ſed tertio negauerit; ac poſt reſurrectionē omnes propter metum Iudæorum incluſi domi ſe continuerint. At uero in die Pentecoſtes tanta ſpiritus ſancti uirtute omnes repleti ſunt, ut, dum euangeliū, quod eis commiſſum erat, non ſolum in Iudæorū regione, ſed in uniuerſo orbe audacter, & libere diſſeminarēt, nihil ſibi felicius accidere poſſe exiſtimauerint, quam quod digni haberentur, qui pro Chriſti nomine contumeliam, uincula, tormēta, cruces perferrent. Habet præterea Confirmatio eam uim, ut characterē imprimat: quo fit, ut nulla umquā ratione iterari poſſit: quod etiam in baptiſmo ſupra obſeruatū eſt: ac de

Conc. Trid.

S. Melchia. Epiſt.

Luc. 24.

Act. 2.

Act. 5.

ac de sacramento ordinis quoque suo loco planius exponetur. Hæc igitur si a Pastoribus sæpe, & accurate explicata erũt, uix fieri poterit, quin fideles, cognita huius sacramenti dignitate, atque utilitate, illud summa cum diligentia sancte, & religiose suscipere studeant. Restat nunc, ut aliqua etiam de ritibus, & cærimoniis, quibus in hoc sacramento administrando catholica Ecclesia utitur, breuiter perstringantur. quæ explicatio quanto usui futura sit, Pastores intelligent, si, quæ antea dicta sunt, cum hic locus tractaretur, repetere uoluerint. Qui igitur confirmantur sacro chrismate, in fronte unguntur. nam hoc sacramento spiritus sanctus in animos fidelium sese infundit, in eisque robur, & fortitudinem auget, ut in spirituali certamine uiriliter pugnare, & nequissimis hostibus resistere queant. Quocirca declaratur, eos nullo metu, aut uerecundia, quarum affectionum signa maxime in fronte solent apparere, a libera Christiani nominis confessione absterrendos esse. Præterea nota illa, qua Christianus a ceteris ueluti miles insignibus quibusdam ab alijs distingui tur, in illustriori corporis parte imprimenda erat. Sed illud quoque solemni religione in Ecclesia Dei seruatum est, ut in Pentecoste præcipue hoc sacramentum administraretur; quod hoc maxime die apostoli, spiritus sancti uirtute roborati, & confirmati sint; cuius diuini facti recordatione fideles admonerentur, quæ, quantaque mysteria in sacra unctione cogitanda essent. Deinde uero qui unctus, & cõfirmatus est, ut meminerit se tamquam fortem athletam paratum esse oportere ad omnia aduersa inuicto animo pro Christi nomine ferenda, manu leuiter in maxilla ab Episcopo cæditur. Postremo autem pax ei datur, ut intelligat se gratiæ cælestis plenitudinem, & pacem, quæ exuperat omnem sensum, consecutum esse. Atque hæc summa eorum sit, quæ de chrismatis sacramento a Pastoribus nõ tam quidem nudis uerbis, & oratione, quam inflammato quodam pietatis studio explicanda sunt, ut ea in animis, intimisque fidelium cogitationibus inserere uideantur.

Act. 2.

Philip. 4.

DE EV-

DE EVCHARISTIÆ SACRAMENTO.

QVemadmodum ex omnibus ſacris myſteriis,quæ nobis tamquam diuinæ gratiæ certiſſima inſtrumenta Dominus ſaluator noſter commendauit, nullum eſt, quod cum ſanctiſſimo Euchariſtiæ ſacramento comparari queat: ita etiã nulla grauior alicuius ſceleris animaduerſio a Deo metuenda eſt, quam ſi res omnis ſanctitatis plena, uel potius quæ ipſum ſanctitatis auctorem, & fontem continet, neque ſancte, neque religioſe a fidelibus tractetur. Id uero Apoſtolus & ſapienter uidit, & de eo nos aperte admonuit. nam cum declaraſſet, quãto illi ſcelere obſtricti eſſent, qui corpus Domini non diiudicarent, ſtatim ſubiecit: Ideo inter uos multi infirmi & imbecilles, & dormiunt multi. Vt igitur fidelis populus, cum cæleſti huic ſacramento diuinos honores tribuendos eſſe intellexerit, & gratiæ uberes fructus capiat, & iuſtiſſimam Dei iram effugiat, illa omnia a Paſtoribus diligentiſſime exponẽda erunt, quæ eius maieſtatem magis illuſtrare poſſe uideantur. Qua in re opus erit, ut Pauli apoſtoli ratione ſecuti, qui ſe, quod a Domino acceperat, Corinthiis tradidiſſe profeſſus eſt, in primis huius ſacramenti inſtitutionẽ fidelibus explicent. ita uero geſtam rem eſſe, ex Euangeliſta perſpicue colligitur. Cum enim Dominus dilexiſſet ſuos, in finem dilexit eos. cuius quidem amoris ut diuinum aliquod, atque admirabile pignus daret, ſciens horam iam aduenifſe, ut tranſiret ex hoc mundo ad Patrem, ne ullo umquam tempore a ſuis abeſſet, inexplicabili conſilio, quod omnem naturæ ordinem, & condicionem ſuperat, perfecit. Etenim, celebrata cum diſcipulis agni paſchalis cena, ut figura ueritati, umbra corpori cederet, panem accepit, Deoque gratias agens benedixit, ac fregit, deditque diſcipulis ſuis, & dixit: Accipite, & manducate: Hoc eſt corpus meum, quod pro uobis tradetur: hoc facite in meam commemorationem. Similiter & calicem accepit poſtquam cenauit, dicens: Hic calix nouum teſtamentum eſt in meo ſanguine: hoc facite, quotieſcumque bibetis, in meã commemorationem. Huius ergo admirabilis ſacramenti dignitatẽ, atque excellentiam, cum ſacri ſcriptores fieri nullo modo poſſe intelligerent, ut uno uocabulo demonſtrarent, pluribus eam nominibus exprimere conati ſunt. interdum enim Euchariſtiam appellant: quod uerbum, uel bonam gratiam, uel gratiarum actionem latine reddere poſſumus. Ac recte quidem, bona gratia, dicendum eſt;

1. ad Cor. 11 · *Ioan. 13.* · *Matt. 26.* *Mar. 14.* *Luc. 22.* *1. ad Cor. 11.*

est; tum quia uitam æternam, de qua scriptum est; Gratia Dei uita æterna, præsignificat: tum quia Christum dominum, qui uera gratia, atque omnium charismatum fons est, in se continet. Nec uero minus apte gratiarum actionem interpretamur: siquidem cum hác purissimam hostiam immolamus, immensas quotidie gratias pro uniuersis in nos beneficijs Deo agimus: atque in primis pro eius gratiæ tam excellenti bono, quam nobis hoc sacramento tribuit. Sed id ipsum etiam nomen, cum his, quæ a Christo domino gesta esse in hoc mysterio instituendo legimus, optime cõuenit. Etenim panem accipiens fregit, ac gratias egit. Dauid quoque, cum huius mysterij magnitudinem contemplaretur, antequam carmen illud pronunciaret; Memoriam fecit mirabilium suorum misericors & miserator Dominus, escam dedit timentibus se; gratiarum actionem præponendam existimauit, cum inquit: Confessio, & magnificentia opus eius. Frequenter etiam nomine sacrificii declaratur; de quo mysterio paulo post latius dicendum erit. Vocatur præterea communio: quod uerbum ex illo Apostoli loco sumptum esse liquet, ubi ait: Calix benedictionis, cui benedicimus, nonne communicatio sanguinis Christi est? & panis, quem frangimus, nonne participatio corporis Domini est? Nam, ut Damascenus explanauit, hoc sacramentum Christo nos copulat, atque eius carnis, & deitatis participes efficit, nosque inter nos in eodem Christo conciliat, ac coniungit, & ueluti unum corpus coagmentat. Ex quo factum est, ut sacramentum etiã pacis, & charitatis diceretur; ut intelligeremus, quam indigni sint Christiano nomine, qui inimicitias exercent, odiaque, dissidia, & discordias, ut teterrimas fidelium pestes, omnino exterminandas esse: cum præsertim quotidiano religionis nostræ sacrificio, nihil nos studiosius seruare quam pacem, & charitatem profiteamur. Sed uiaticum etiam frequenter a sacris scriptoribus appellatur; tum quia spiritualis cibus est, quo in huius uitæ peregrinatione sustẽtamur; tum quia uiam nobis ad æternam gloriam, & felicitatem munit. Quare ex ueteri Ecclesiæ catholicæ instituto seruari uidemus, ut nemo fidelium sine hoc sacramento e uita excedat. Ac uetustissimi quidem Patres, Apostoli auctoritatem secuti, cenæ etiam nomine sacram Eucharistiam interdum uocarunt, quod in illo nouissimæ cenæ salutari mysterio a Christo domino sit instituta. neque uero propterea a cibo, aut potione Eucharistiam conficere, aut sumere licet, quod ab apostolis salutariter introducta consuetudo, quemadmodum ueteres scriptores memoriæ prodiderunt, perpetuo retenta, ac seruata est, ut

Ad Rom. 6.
Mat. 26.
Mar. 14.
Luc. 22.
1. ad Cor. 11
Psal. 110.
1. ad Cor. 10.
Damascenus.
1. ad Cor. 11
D. Augustinus.

eſt, ut a ieiunis tantum perciperetur. Sed, explicata nominis ratione, docẽdum erit, hoc uerum eſſe ſacramentum, atque unum ex ſeptem illis, quæ ſancta Eccleſia ſemper religioſe coluit, ac uenerata eſt. nam cum calicis conſecratio fit, myſterium fidei appellatur. Præterea, ut infinita pene ſacrorum ſcriptorum teſtimonia omittamus, qui hoc inter uera ſacramenta numerandum eſſe, perpetuo ſenſerunt, ex ipſa ratione, & natura ſacramenti idem conuincitur. Etenim in eo ſigna ſunt externa, & ſenſibus ſubiecta. habet deinde gratiæ ſignificationem, & efficientiam. præterea de Chriſti inſtitutione, neque Euangeliſtæ, neque Apoſtolus dubitandi locum relinquunt. Quæ omnia cum in unum conueniant ad ſacramenti ueritatem cõfirmandam, nullis aliis argumentis opus eſſe perſpicitur. Sed illud diligenter Paſtoribus obſeruãdum eſt, multa in hoc myſterio eſſe, quibus aliquando ſacramenti nomen ſacri ſcriptores tribuerunt. Interdum enim & conſecratio, & perceptio, frequenter uero & ipſum Domini corpus, & ſanguis, qui in Euchariſtia continetur, ſacramẽtum uocari conſueuit. inquit enim D. Auguſtinus, ſacramentum hoc duobus conſtare, uiſibili ſcilicet elementorum ſpecie, & inuiſibili carne, & ſanguine ipſius Domini noſtri Ieſu Chriſti. Atque ad eundem modum hoc ſacramentum adorandum eſſe, nimirum corpus & ſanguinem Domini intelligentes, affirmamus. Verum hæc omnia minus proprie ſacramenta dici perſpicuum eſt. Ipſæ autem panis & uini ſpecies ueram & abſolutam huius nominis rationem habent. Sed quantum hoc ſacramentum a reliquis omnibus differat, facile colligitur. nam cetera ſacramenta materiæ uſu perficiuntur, dum ſcilicet alicui adminiſtrari ea contingit. Baptiſmus enim ſacramenti naturam tunc adipiſcitur, cum re ipſa homo aqua abluitur: at uero ad Euchariſtiæ perfectionem ſatis eſt ipſius materiæ cõſecratio; utrumque enim ſacramentũ eſſe nõ deſinit, quamuis in pyxide aſſeruetur. Deinde in conficiendis aliis ſacramentis nulla fit materiæ, atque elementi in aliam naturam mutatio. Etenim baptiſmi aqua, aut chriſmatis oleum, cum illa ſacramenta adminiſtrantur, priorem aquæ, & olei naturam non amittunt. In Euchariſtia uero quod panis, & uinum ante conſecrationem erat, confecta conſecratione, uere eſt corporis & ſanguinis Domini ſubſtantia. Licet autem duo ſint elementa, panis ſcilicet, & uinum, ex quibus integrum Euchariſtiæ ſacramentum conficitur: nõ tamen plura ſacramenta, ſed unum tantum eſſe, Eccleſiæ auctoritate docti confitemur. aliter enim ſeptenarius ſacramentorum numerus, quemadmodum ſemper traditum, atque

D. Auguſtinus.

a Concilijs, Lateranensi, Florentino, & Tridentino, decretum est, cōstare non poterit. nam cum huius sacramenti gratia unum corpus mysticum efficiatur, ut sacramentum ipsum rei, quam efficit, conueniat, unum esse oportet; atque unum quidem, nōn quia indiuiduū sit, sed quia unius rei significationē habet. Nā quemadmodū cibus, & potio, quæ duæ diuersæ res sunt, ad unā tantum rem adhibetur; ut scilicet uires corporis reficiātur: ita etiā duas illis diuersas sacramēti species respondere, cōsentaneum fuit, quæ cibum spiritualem significarent, quo mentes sustinentur, & recreātur. Quare a Domino saluatore dictum est: Caro mea uere est cibus, & sanguis meus uere est potus. Sed diligēter explicandū est, quid Eucharistiæ sacramētū significet; ut fideles sacra mysteria oculis intuentes, simul etiā diuinarum rerū cōtemplatione animum pascant. Tria uero sunt, quæ nobis hoc sacramento indicātur. Primū est Christi domini passio, quæ iam præterijt: ipse enim docuit; Hoc facite in meam commemorationē: & Apostolus testatus est; Quotiescumque manducabitis panē hunc, & calicem bibetis, mortem Domini annunciabitis, donec ueniat. Alterum est diuina, & cælestis gratia, quæ præsens ad animam alendam & conseruandam hoc sacramento tribuitur. Quemadmodum enim baptismo in nouam uitam gignimur, confirmatione roboramur, ut Satanæ repugnare, & palam Christi nomen profiteri possimus: ita Eucharistiæ sacramento alimur, ac sustentamur. Tertium est, quod futurum prænunciat, æternæ iucūditatis, & gloriæ fructus, quem in cælesti patria ex Dei promissione capiemus. Hæc igitur tria, quæ instantis, præteriti, & consequentis temporis uarietate distingui perspicuum est, sacris mysteriis ita significantur, ut totum sacramentum, quamuis ex diuersis speciebus constet, ad singula horum declaranda, tamquam ad unius rei significationem, referatur. Sed in primis cognoscenda est a Pastoribus huius sacramenti materia; tum ut ipsi rite illud possint conficere; tum etiam ut fideles admoneātur, cuius rei symbolum sit, atque eius rei, quam significat, studio, & desiderio exardescant. Duplex itaque est huius sacramenti materia, altera panis ex tritico confectus, de qua primo agetur: de altera postea dicendum erit. Nam, ut docent euangelistæ Matthæus, Marcus, & Lucas, Christus dominus panem in manus accepit, benedixit, & fregit, dicens; Hoc est corpus meum. Apud Ioannē quoque idem Saluator noster se ipsum panem appellauit, cum inquit: Ego sum panis uiuus, qui de cælo descendi. Cum autem uaria sint pānis genera, uel quia materia differunt, ut cum alius ex tritico, alius ex ordeo, aut ex

Ioan. 6.

Luc. 22.

1. ad Cor. 11

Matt. 26.
Mar. 14.
Luc. 22.

Ioan 6.

leguminibus,ceteriſque terræ fructibus confectus eſt,uel quia diuer ſis qualitatibus prædíti ſunt: (uni enim fermẽtum additur,alter uero fermenti omnino expers eſſe poteſt) quod ad primum attinet,Saluatoris uerba oſtendunt, panem ex tritico confici oportere. communi enim loquendi conſuetudine, cum panis abſolute dicitur,panem ex tritico intelligi ſatis conſtat. Id etiam ueteris teſtamenti figura declaratur. præceptum enim a Domino fuerat,ut panes propoſitionis,qui

Leuit.24. hoc ſacramentum ſignificabant, ex ſimila conficerentur. Sed quemadmodum nullus panis, niſi triticeus, apta ad ſacramentum materia putandus eſt: (hoc enim apoſtolica traditio nos docuit, & Eccleſiæ catholicæ auctoritas firmauit) ita etiam ex ijs, quæ Chriſtus domi-

Matth.26. Mar.14 Luc.22. nus geſſit, azymum eſſe debere, facile intelligitur. ipſe enim primo azymorum die, quo nihil fermentati domi habere Iudæis licebat, hoc ſacramentum confecit, atque inſtituit. Quod ſi quis Ioannis euangeliſte auctoritatem opponat,qui hæc omnia ante feſtum diem Paſchæ acta eſſe commemorat; ea ratio facile diſſolui poteſt. Etenim quem primum azymorum diem ceteri euangeliſtæ appellarũt,quod feria quinta ueſperi dies feſti azymorum inciperent, quo tempore Saluator noſter Paſcha celebrauit; eum ipſum diem Ioannes pridie

Ioan.13. Paſchæ fuiſſe deſcribit; ut qui diei naturalis ſpatium,quod ab oriente Sole inchoatur, in primis notandum exiſtimarit. Quapropter di-

D.Chryſoſt. uus etiam Chryſoſtomus primum azymorum diem interpretatur eum diem, quo ad ueſperam azyma comedenda eſſent. Sed azymi panis conſecratio quantum conueniat integritati,& mentis munditiæ quam fideles ad hoc ſacramentũ afferre debent, ab Apoſtolo do-

1.ad Cor. 5. cemur, cum inquit: Expurgate uetus fermentum, ut ſitis noua conſperſio,ſicut eſtis azymi: etenim Paſcha noſtrum immolatus eſt Chriſtus: itaque epulemur non in fermento ueteri, neque in fermento malitiæ,& nequitiæ,ſed in azymis ſinceritatis, & ueritatis. Neque tamen ea qualitas adeo neceſſaria exiſtimãda eſt,ut,ſi illa pani deſit, ſacramentũ confici non poſſit: utrumque .n. panis genus uerã & propriam panis rationem,& nomen habet. Quamquã nemini licet priuata auctoritate, uel potius temeritate laudabilẽ Eccleſiæ ſuæ ritum immutare,atque eo minus id facere Latinis ſacerdotibus permiſſum eſt, quibus præterea Pontifices Max. præceperunt, ut ex azymo tantũm ſacra myſteria conficerent. Atque hæc de altera huius ſacramenti materia expoſuiſſe ſatis ſit: in quo tamen illud animaduertendum eſt, quam multa materia ad ſacramentum conficiendum uti oporteat, definitum non eſſe; cum illorum etiam

certus

certus numerus definiri nequeat, qui aut possint, aut debeant sacra
mysteria percipere. Superest, ut de altera huius sacramenti materia,
& elemento dicatur. Est autem uinum ex uitis fructu expressum, cui
modicum aquæ permixtum sit. nam Dominum saluatorem uino in
huius sacramenti institutione usum esse, catholica Ecclesia semper *Matth. 26.*
docuit, cum ipse dixerit; Non bibam a modo de hoc genimine ui- *Mar. 14.*
tis usque in diem illum. Quo in loco Chrysostomus, De genimine, *S. Chrysostomus.*
inquit, uitis, quæ certe uinum, non aquam produxit. Vt tanto an-
te illorum hæresim, qui aquam solam in hisce mysteriis adhibendã
senserunt, cõuellere uideretur. Aquam uero, Dei Ecclesia uino sem
per admiscuit; primum, quod id a Christo domino factum esse, &
Conciliorum auctoritate, & sancti Cypriani testimonio comproba *S. Cyprianus*
tur; deinde, quod sanguinis, & aquæ, quæ ex eius latere exierunt,
hac permistione memoria renouatur. Tum uero aquæ, ut in Apoca *Apoc. 17.*
lipsi legimus, populum designant: quare aqua uino admista fidelis
populi cum Christo capite coniunctionem significat. Atque hoc
ex apostolica traditione perpetuo sancta Ecclesia seruauit. Sed quã-
uis aquæ admiscendæ ita graues rationes sint, ut eam sine mortali
peccato prætermitterre non liceat; ea tamẽ si desit, sacramentum cõ-
stare potest. Illud autem sacerdotibus animaduertẽdum est, ut, quẽ-
admodum in sacris mysteriis aquam uino adhibere oportet, sic etiã
modicam infundendam esse. nam ecclesiasticorum scriptorum sen-
tentia, & iudicio, aqua illa in uinum conuertitur. quare de eo Ho-
norius Pontifex ita scribit: Perniciosus in tuis partibus inoleuit ab- *Honorius*
usus, uidelicet, quod maior quantitas aquæ in sacrificio, quam uini, *Papa.*
adhibetur; cum, secundum consuetudinem rationabilem Ecclesiæ
generalis, longe plus uini, quam aquæ, adhibendum sit. Huius igitur
sacramenti hæc duo tantum elementa sunt: ac merito pluribus de-
cretis sancitum est, ne quid aliud præter panem, & uinum, quod nõ-
nulli facere non uerebantur, offerre liceat. Sed iam uidendũ est, hæc
duo panis, & uini symbola quam apta sint ad eas res declarãdas, qua-
rum sacramenta esse credimus, & cõfitemur. Primum enim Christũ
nobis significant, ut uera est hominũ uita. ipse enim Dominus ait:
Caro mea uere est cibus, & sãguis meus uere est potus. Cũ igitur cor *Ioan. 6.*
pus Christi domini uitæ æternæ alimentũ illis præbeat, qui eius sacra
mentũ pure, & sancte suscipiunt; recte iis potissimum rebus confici
tur, quibus hæc uita continetur: ut fideles facile possint intellige-
re, pretiosi corporis, & sanguinis Christi communione mentem,
animumque saturari. Nõnihil etiam hæc ipsa elementa ad id ualent,

 ut eam

ut eam cognitionem accipiant homines, eſſe in ſacramento corporis, & ſanguinis Domini ueritatem. nam cum panem, & uinum in humanam carnem & ſanguinem ui naturæ quotidie immutari animaduertamus; facilius adduci poſſumus hac ſimilitudine, ut credamus, panis, & uini ſubſtantiam in ueram Chriſti carnem, uerumque eius ſanguinem cæleſti benedictione conuerti. Affert etiam aliquid adiumenti hæc admirabilis elementorum mutatio ad adumbrandū, quod fit in anima. Vt enim, &ſi nulla extrinſecus panis, & uini mutatio apparet, tamen eorum ſubſtantia in carnem, & ſanguinē Chriſti uere tranſit: ita etiam, tametſi in nobis nihil immutatum uidetur, interius tamen ad uitam renouamur, dum ueram uitam Euchariſtiæ ſacramento accipimus. Accedit ad hæc, quod, cum unum Eccleſiæ corpus ex multis membris compoſitum ſit, nulla re magis elucet ea coniunctio, quam panis uinique elementis. Panis enim ex multis granis conficitur, & uinum ex multitudine racemorum exiſtit. atque ita nos, cum multi ſimus, huius diuini myſterii uinculo arctiſſime colligari, & tamquam unum corpus effici declarant.

Euchariſtiæ conficiendæ forma; & illius effectus admirandi. Sequitur nunc, ut de forma, qua ad conſecrandū panem uti oporteat, agatur, non quidem eius rei cauſa, ut hæc myſteria fideli populo, niſi neceſſitas cogat, tradantur: (eos enim, qui ſacris initiati nō ſunt, de his erudiri neceſſarium non eſt) ſed ne, formæ ignoratione, in ſacramento conficiendo a ſacerdotibus turpiſſime peccetur. itaque a ſanctis euāgeliſtis, Matthæo, & Luca, itemq. ab Apoſtolo docemur, illā eſſe formam, HOC EST CORPVS MEVM. ſcriptū eſt enim: *Matt. 26. Mar. 14. Luc. 22. 1. ad Cor. 10* Cenātibus illis accepit Ieſus panem, & benedixit, ac fregit, deditque diſcipulis ſuis, & dixit: Accipite, & manducate: Hoc eſt corpus meum. Quæ quidem conſecrationis forma cum a Chriſto domino ſeruata ſit, ea perpetuo catholica Eccleſia uſa eſt. Prætermittenda ſunt hoc loco ſanctorum Patrum teſtimonia, quæ infinitum eſſet enumerare, & Concilii Florentini decretum, quod omnibus patet, atque in promptu eſt; cum præſertim ex illis Saluatoris uerbis; Hoc facite in meam commemorationem; idem liceat cognoſcere. nam quod Dominus faciendum præcepit, non ſolum ad id, quod egerat, ſed etiam ad ea, quæ dixerat, referri debet, atque ad uerba maxime pertinere intelligendum eſt, quæ non minus efficiendi, quam ſignificandi cauſa prolata erāt. Sed ratione etiam id facile perſuaderi poteſt. nā forma ea eſt, qua illud ſignificatur, quod in hoc ſacramento efficitur: cum autem hæc uerba id, quod fit, ſignificent, ac declarent, hoc eſt, panis conuerſionem in uerum Domini noſtri corpus, ſequitur,

formam in illis ipsis uerbis cõstituendam esse. in quam sententiam, quod ab Euangelista dictum est, Benedixit, licet accipere. Perinde enim uidetur intelligendum, ac si dixisset, accipiens panem benedixit, dicens; Hoc est corpus meum. Quamuis enim Euangelista uerba illa, Accipite, & comedite, præposuerit: illis tamen non materiæ consecrationem, sed usum tantummodo significari, perspicuum est. quare a sacerdote quidem omnino proferri debent, sed ad sacramẽtum conficiendum necessaria non sunt: quemadmodum etiam profertur coniunctio illa, ENIM, in corporis & sanguinis consecratione: aliter enim fiet, ut, si hoc sacramentum nemini administrandum sit, confici non oporteat, aut non possit quidem; cum tamen dubitare non liceat, quin sacerdos, prolatis ex more, atque instituto sanctæ Ecclesiæ uerbis Domini, aptam panis materiam uere consecret; quamuis deinde contingat, ut nulli umquam sacra Eucharistia administretur. Iam uero, quod ad uini, quæ est altera huius sacramenti materia, consecrationem attinet, ob eandem causam, quam supra commemorauimus, opus est, ut sacerdos eius formam cognitam, & perspectam habeat. Eam igitur his uerbis comprehendi, certo credendum est: Hic est calix sanguinis mei, noui, & æterni testamenti, mysterium fidei, qui pro uobis, & pro multis effundetur in remissionem peccatorum. Ex quibus uerbis plura quidem a sacris scripturis colliguntur: quædam uero in Ecclesia ex apostolica traditione conseruata sunt. nam quod dicitur: Hic est calix: a D. Luca, & ab Apostolo scriptum est. quod uero sequitur: Sanguinis mei, uel sanguis meus noui testamenti, qui pro uobis & pro multis effundetur in remissionem peccatorum: partim a D. Luca, partim a D. Matthæo dictum est. Verba autẽ illa, Aeterni, &, Mysterium fidei, sancta traditio, catholicæ ueritatis interpres & custos, nos docuit. Verũ de hac forma nemo dubitare poterit, si, quod antea dictum est de forma consecrationis, quæ ad panis elementum adhibetur, hoc etiam loco attendatur. constat enim, ijs uerbis, quæ uini substantiam in sanguinem Domini conuerti significant, huius elementi formam contineri. Quare cũ uerba illa hoc aperte declarent, perspicuum est, aliam formam constituendam non esse. Exprimunt autem præterea quosdã effusi sanguinis in passione Domini admirabiles fructus, qui ad hoc sacramentũ maxime pertinẽt. Vnus est, aditus ad æternam hereditatem, quæ noui, atque æterni testamenti iure ad nos uenit: Alter est, aditus ad iustitiam per mysterium fidei: Iesum enim per fidem in sanguinem eius propitiatorem Deus proposuit, ut ipse sit

Matt. 26. Luc. 22. 1. ad Cor. 11. Luc. 22. Matth. 26.

iuſtus, & iuſtificans eum, qui ex fide eſt Ieſu Chriſti. Tertius eſt, remiſſio peccatorum. Quoniam uero hæc ipſa conſecrationis uerba plena myſteriorum ſunt, aptiſſimeque ad rem conueniunt, diligentius perpendere ea oportet. Quod uero dicitur: Hic eſt calix ſanguinis mei; ſic intelligendum eſt: Hic eſt ſanguis meus, qui hoc calice continetur. Recte autem, & apposite, dum ſanguis hic, ut eſt fideliũ potus, conſecratur, calicis mentio facienda eſt. neque enim ſanguis huiuſmodi potionem ſatis ſignificare uideretur, niſi uaſe aliquo exceptus eſſet. Sequitur deinde, Noui teſtamenti: quod quidẽ ob eam rem additum eſt, ut intelligeremus Chriſti domini ſanguinem non figura, quemadmodũ in ueteri teſtamento fiebat, (de eo enim apud
Ad Heb.9. Apoſtolum ad Hebræos legimus, Sine ſanguine teſtamentum dedicatum non eſſe) ſed uere, & re ipſa hominibus tradi; quod ad nouũ teſtamentum pertinet. Quare Apoſtolus inquit: Ideo noui teſtamẽti mediator eſt Chriſtus, ut, morte intercedente, repromiſſionem accipiãt, qui uocati ſunt, æternæ hæreditatis. Verbum uero, Aeterni, ad hereditatem æternam, quæ Chriſti domini, æterni teſtatoris, morte ad nos iure peruenit, referendum eſt. Quod ſubiungitur; Myſterium fidei; non rei ueritatem excludit, ſed, quod occulte latet, atque ab oculorum ſenſu remotiſſimum eſt, certa fide credendum eſſe ſignificat. Diuerſa uero hiſce uerbis ſententia hoc loco ſubiecta eſt ab ea, quam habent, cum baptiſmo etiam tribuũtur. nam quod ſanguinem Chriſti, ſub uini ſpecie latentem, fide cernimus, myſterium fidei dicitur. At baptiſmus, quoniam uniuerſam Chriſtianæ fidei profeſſionem complectitur, a nobis fidei ſacramentum, a Græcis myſterium iure appellatur. Quamquam alia etiam ratione ſanguinem Domini, fidei myſterium dicimus, quod ſcilicet in eo maxime plurimum difficultatis, & negotij humana ratio experiatur, cum nobis fides credendum proponit Chriſtum dominum, uerum Dei filium, ſimulque Deum, & hominem mortem pro nobis pertuliſſe: quæ quidem mors ſanguinis ſacramento deſignatur. Quapropter apposite hoc loco potius, quam in conſecratione corporis, paſſio Dominica commemoratur, his uerbis: Qui effundetur in remiſſionem peccatorum. Sanguis enim, ſeparatim conſecratus, ad paſſionem Domini, & mortem, & paſſionis genus ante omnium oculos ponendam maiorem uim, & momentum habet. Sed uerba illa, quæ addun-
Matth.26. Luc.22. tur; Pro uobis, & pro multis; a Matthæo, & Luca, ſingula a ſingulis ſumpta ſunt, quæ tamen ſancta Eccleſia, ſpiritu Dei inſtructa, ſimul coniunxit: pertinent autem ad paſſionis fructum, atque utilitatem declaran-

declarandam. nam si eius uirtutem inspiciamus, pro omnium salute sanguinem a Saluatore effusum esse fatendum erit: si uero fructum, quem ex eo homines perceperint, cogitemus, non ad omnes, sed ad multos tantum eam utilitatem peruenire, facile intelligemus. Cum igitur; Pro uobis; dixit, uel eos, qui aderant, uel delectos ex Iudæorum populo, quales erant discipuli, excepto Iuda, quibuscum loquebatur, significauit. Cum autẽ addidit; Pro multis; aut reliquos electos ex Iudæis, aut gentibus intelligi uoluit. Recte ergo factum est, ut, pro uniuersis, non diceretur; cum hoc loco tantummodo de fructibus passionis sermo esset, quæ salutis fructum delectis solum attulit. Atque huc spectant uerba illa Apostoli; Christus semel oblatus est ad multorum exhaurienda peccata. Et quo Dominus apud Ioannem inquit; Ego pro eis rogo, non pro mundo rogo, sed pro his, quos dedisti mihi, quia tui sunt. Plurima alia in huius consecrationis uerbis latent mysteria; quæ Pastores assidua rerum diuinarũ meditatione, & studio ipsi per se, iuuante Domino, facile assequẽtur. *Ad Heb. 9.* *Ioan. 17.*

Sed iam ad earum rerum explicationem oratio reuertatur, quæ ut a fidelibus ignorentur, nullo modo committendum est. Ac quoniã Apostolus admonet, grauissimum scelus admitti ab ijs, qui nõ dijudicant corpus Domini; hoc in primis doceant Pastores, animum atque rationem a sensibus omni studio auocandam esse. Si enim fideles ea tantum in hoc sacramento contineri sibi persuaserint, quæ sensibus percipiunt; in summã impietatem adducãtur, necesse est, cum nihil aliud, præter panis, ac uini speciem, oculis, tactu, odoratu, gustu sentientes, panem tantummodo, ac uinum in sacramento esse iudicauerint. Curandum igitur est, ut fidelium mentes, quam maxime fieri potest, a sensuum iudicio abstrahantur, atque ad immensam Dei uirtutem, & potentiam contemplandam excitentur. Tria enim sunt maxime admiranda, atque suspicienda, quæ in hoc sacramento uerbis consecrationis effici, fides catholica sine ulla dubitatione credit, ac confitetur. Primum est, uerum Christi domini corpus, illud idem, quod natum ex uirgine, in cælis sedet ad dexteram Patris, hoc sacramento contineri. Alterum est, nullam in eo elementorum substantiam remanere; quamuis nihil magis a sensibus alienum, & remotum uideri possit. Tertium est, quod ex utroque facile colligitur, & si uerba consecrationis id maxime exprimunt, accidentia, quæ aut oculis cernuntur, aut alijs sensibus percipiuntur, sine ulla re subiecta esse, mira quadam, atque inexplicabili ratione. Ac panis quidẽ, & uini accidentia omnia licet uidere, quæ tamen nulli substãtiæ in- *1. ad Cor. 11.*

hærent, sed per ipsa constant; cum panis, & uini substantia in ipsum Domini corpus ita mutetur, ut panis, & uini substantia omnino esse desinant. Verum, ut prius de primo agatur, conentur Pastores explicare, quam perspicua, & clara sint Saluatoris nostri uerba, quæ corporis eius ueritatem in sacramento demonstrant. nam cum inquit; Hoc est corpus meum; Hic est sanguis meus: nemo, qui modo sanæ mentis sit, ignorare potest, quid nobis intelligendum sit; præsertim cum de humana natura sermo habeatur: quam in Christo uere fuisse, catholica fides dubitare neminem patitur: ut uir sanctissimus, atque doctissimus Hilarius præclare scripserit de ueritate carnis & sanguinis Christi, cum ex ipsius Domini professione, & fide nostra, caro eius uere sit cibus, relictum non esse ambigendi locum. Verum alter præterea locus a Pastoribus enucleandus est, ex quo aperte licet cognoscere, uerum Domini corpus, & sanguinem in Eucharistia contineri. Nam Apostolus posteaquam commemorauit panem, & uinū a Domino consecratum, & sacra mysteria apostolis suis administrata esse, subiungit: Probet autem se ipsum homo, ac sic de pane illo edat, & de calice bibat: qui enim manducat & bibit indigne, iudicium sibi manducat, & bibit, non dijudicans corpus Domini. Quod si, ut hæretici dictitant, nihil aliud in sacramento uenerandum esset præter memoriam & signum passionis Christi; quid opus erat tam grauibus uerbis fideles hortari, ut se ipsos probarent? Graui enim illa, IVDICII, uoce declarauit Apostolus, nefariū aliquod scelus ab eo admitti, qui impure sumēs corpus Domini, quod in Eucharistia occulte latet, ab alio ciborum genere non distinguit. quod etiam supra in eadem epistola uberius explicauit Apostolus his uerbis: Calix benedictionis, cui benedicimus, non ne communicatio sanguinis Christi est? & panis, quem frangimus, non ne participatio corporis Domini est? Quæ quidem uerba ueram corporis, & sanguinis Christi domini substantiam demonstrant.

Mat. 26. Mar. 14. Luc. 22. S. Hila. 1. ad Cor. 11. 1. ad Cor. 10.

Hæc igitur scripturæ loca Pastoribus explicanda erunt, atque in primis docendum, nihil in eis dubij, aut incerti relictum esse; præsertim cum hæc Ecclesiæ Dei sacrosancta auctoritas interpretata sit: ad cuius sentētiæ cognitionem duplici uia & ratione possumus peruenire. Prima est, cum Patres, qui ab initio Ecclesiæ, atque omni deinceps ætate floruerunt, & ecclesiasticæ doctrinæ optimi testes sunt, consulimus. hi uero summo consensu omnes huius dogmatis ueritatem apertissime tradiderunt. Quorum singula testimonia afferre, quoniam operosi laboris esset, satis erit pauca notare, uel indicare potius,

potius, ex quibus iudicium de ceteris facile fieri poterit. Primus igitur D. Ambrosius fidem suam proferat, qui in libro de iis, qui initiãtur mysteriis, testatus est, uerum Christi corpus in hoc sacramento sumi, sicut uerum ex Virgine sumptum est, idque certissima fide tenendum esse. & alio loco docet, ante consecrationem panem ibi esse, post consecrationem autem carnem Christi. Accedat alter testis D. Chrysostomus, non minoris fidei, & grauitatis: qui quidem cum multis aliis in locis hanc ipsam ueritatem profitetur, & docet: tum uero præcipue homilia 60. de iis, qui sacra mysteria impure sumunt: itemque homilia 44. & 45. in sanctum Ioannem: inquit enim: Pareamus Deo, neque contradicamus; licet uel cogitationibus, uel oculis nostris uideatur aduersari, quod dicitur: Ipsius enim sermo infallibilis est; sensus noster facile seducitur. His uero omni ex parte consentiunt, quæ D. Augustinus, acerrimus catholicæ fidei propugnator, semper docuit, atque in primis titulum psalmi 33. exponens; scribit enim: Portare se in manibus suis, homini impossibile est, solique Christo cõuenire potest: ferebatur enim ille in manibus suis, quando commendans ipsum corpus suum ait, Hoc est corpus meum. Ac Cyrillus præterea, Iustinus, & Irenæus adeo aperte lib. 4. in Ioannem ueram Domini carnem in hoc sacramento esse affirmat, ut eius uerba nullis possint fallacibus, & captiosis interpretationibus obscurari. Quod si Pastores alia etiam Patrum testimonia requirent, facile erit sanctos Dyonisium, Hilarium, Hieronymum, Damascenum addere, innumerabilesque alios, quorum de hac re grauissimas sententias doctorum, & piorum hominum industria, & labore in unum congestos passim legimus. Altera restat uia, qua sanctæ Ecclesiæ iudicium in iis, quæ ad fidem pertinent, inuestigare liceat, contrariæ scilicet doctrinæ, & opinionis damnatio. At uero constat, semper corporis Christi ueritatem in sancto Eucharistiæ sacramento, ita per uniuersam Ecclesiam diffusam, & disseminatam esse, & consentienti uoluntate ab omnibus fidelibus receptam, ut, cũ ante quingentos annos Berengarius id negare ausus esset, ibique signum tantúmodo esse assereret, statim in Vercellẽsi Concilio, quod Leonis IX. auctoritate conuocatum fuerat, omnium sententijs condemnatus, ipse hæresim suam anathemati addixerit. qui postea cum ad eandem impietatis insaniam redijsset, tribus alijs Concilijs, Turonensi, & duobus Romanis, quorum alterum Nicolaus II. alterũ Gregorius VII. Pontifices Max. conuocarunt, damnatus est. Eam postea sententiam Innocentius III. in Concilio Lateranensi magno confir-

D. Ambro. *S. Chrysost.* *S. August.* *S. Cyrillus, Iustinus, & Irenæus.* *Cõcilio Lat.*

Conſt.conc. Flor.Tridẽn. confirmauit: ac deinceps a Florentina, & Tridentina Synodis eiuſdem ueritatis fides apertius declarata, ac ſtabilita eſt. Hæc igitur ſi Paſtores diligenter expoſuerint, (ut nihil dicamus de ijs, qui erroribus obcæcati, nihil magis, quam ueritatis lucem, oderunt) & infirmos confirmare, & piorum mentes ſumma quadam lætitia, & uoluptate afficere poterunt; cum præſertim fidelibus dubitare nõ liceat, quin inter ceteros fidei articulos huius etiam dogmatis fides comprehendatur. nam cum Dei ſummam omnium rerum poteſtatem credũnt, & confitentur; credant etiam neceſſe eſt, poteſtatem ei non defuiſſe maximi huius operis efficiendi, quod in Euchariſtiæ ſacramento admiramur, & colimus. Deinde cum credunt ſanctam Eccleſiam catholicam; neceſſario ſequitur, ut ſimul credant eam eſſe, quam explicauimus, huius ſacramenti ueritatẽ. Sed nihil eſt profecto, quod ad piorum iucunditatem, & fructum addi poſſit, cum huius altiſſimi ſacramenti dignitatem contemplantur. Primum enim intelligũt, quanta ſit euangelicæ legis perfectio, cui datum eſt, id re ipſa habere, quod ſignis tantum & figuris Moſaicæ legis tempore adumbratum fuerat. *S. Dionyſius.* Quare diuinitus dictum eſt a Dionyſio, Eccleſiam noſtram mediam eſſe inter Synagogam, & ſupremam Hieruſalẽ, ac proprerea utriuſque participem. Ac profecto ſatis mirari fideles numquam poterunt ſanctæ Eccleſiæ perfectionem, eiuſque gloriæ altitudinem; cum integram, & cæleſtem beatitudinem unus tantum gradus intereſſe uideatur. Hoc enim nobis cum cælitibus commune eſt, ut utrique Chriſtum Deum, & hominem præſentem habeamus: ſed, quo uno gradu ab eis diſtamus, illi præſentes beata uiſione perfruuntur; nos præſentem, & tamen ab oculorum ſenſu remotum, ſacrorum myſteriorum admirabili integumento ſe occultãtem, firma, & conſtanti fide ueneramur. Præterea, fideles hoc ſacramento Chriſti ſaluatoris noſtri perfectiſſimam charitatẽ experiuntur. eius enim bonitatem maxime decuit, naturam, quam a nobis ſumpſerat, a nobis numquam ſubtrahere: ſed, quantum fieri poſſet, eſſe, uerſarique nobiſcum uelle; ut illud omni tempore uere, & proprie dictum uideretur; *Prouerb.8.* Deliciæ meæ eſſe cum filiis hominum.

De cõcomitãtia partium corporis Chriſti in hoc ſacramento. Iam uero hoc loco a Paſtoribus explicandum eſt, non ſolum, uerum Chriſti corpus, & quidquid ad ueram corporis rationem pertinet, ueluti oſſa, & neruos: ſed etiam totum Chriſtum in hoc ſacramento contineri. Docere autem oportet, Chriſtum nomen eſſe Dei & hominis, unius ſcilicet perſonæ, in quo diuina, & humana natura cõiuncta ſit. quare utramque ſubſtantiam, & quæ utriuſque ſub-

stantiæ consequentia sunt, diuinitatem, & totam humanam naturã, quæ ex anima & omnibus corporis partibus, & sanguine etiam constat, complectitur: quæ omnia in sacramento esse credendum est. Nam cum in cælo tota humanitas diuinitati in una persona & hypostasi coniuncta sit; nefas est suspicari, corpus, quod in sacramento inest, ab eadem diuinitatẽ seiunctum esse. In quo tamẽ Pastores animaduertant, necesse est, non omnia eadem ratione, aut uirtute in hoc sacramento contineri. Quædam enim sunt, quæ ex ui, & efficiẽtia consecrationis in sacramento esse dicimus. nam cum uerba illa efficiant, quidquid significant, id esse in sacramento ex ui sacramenti diuinarum rerum scriptores appellarunt, quod uerborum forma exprimitur. ita si contingeret, ut aliquid ab aliis rebus omnino seiunctum esset, id solum, quod forma significaret, in sacramento esse, cetera non item esse docuerunt. quædam uero in sacramento cõtinentur, quod illis rebus coniuncta sint, quæ forma exprimuntur. nam cum forma, quæ ad panem consecrandum adhibetur, corpus Domini significet; cum dicitur; Hoc est corpus meum; ipsum Christi domini corpus ex ui sacramenti in Eucharistia erit. At quia corpori sanguis, anima, & diuinitas coniungitur, hæc quoque in sacramẽto erunt omnia, non quidem ex cõsecrationis uirtute, sed ut ea, quæ corpori coniuncta sunt. Atque hæc ex concomitantia in sacramento esse dicuntur: qua ratione totum Christum in sacramento esse perspicuum est. si enim duo aliqua inter se te ipsa coniungãtur; ubi unum sit, ibi alterum etiam esse necesse est. Sequitur itaque, totum Christum usqueadeo tam in panis, quam in uini specie cõtineri, ut, quemadmodum in panis specie non corpus modo, sed etiã sanguis, & totus Christus uere inest, sic contra in uini specie non solum sanguis, sed corpus, & totus Christus uere insit. Sed quamquam, hæc ita se habere, omnibus fidelibus certum & persuasissimum esse debet: optimo tamen iure institutum est, ut separatim duæ consecrationes fierent. Primo enim, ut passio Domini, in qua sanguis a corpore diuisus est, magis referatur: cuius rei causa in consecratione sanguinẽ effusum esse meminimus. Deinde maxime consentaneum fuit, ut, quoniam sacramẽto ad alendam animam utendum nobis erat, tamquam cibus & potus institueretur, ex quibus perfectum corporis alimentum constare perspicuum est. Neque uero illud prætermittendum, non solum in utraque specie, sed in quauis utriusque speciei particula totum Christum contineri. sic enim Augustinus scriptum reliquit: Singuli accipiunt Christum dominum, & in singulis por- *S. August.*

tionibus

tionibus totus est, nec per singulos minuitur, sed integrum se præbet in singulis: atque id præterea ex euangelistis facile colligi potest. Neque enim credendum est, singula panis frusta propria uerborum forma a Domino consecrata esse, sed eadem simul omnem panem, qui ad sacra mysteria conficienda, atque apostolis distribuenda satis futurus esset. id quod de calice factum esse apparet, cum ipse dixit:
Luc. 22. Accipite, & diuidite inter uos. Hactenus quæ explicata sunt, eo pertinent, ut ostendāt Pastores, uerum Christi corpus, & sanguinem in Eucharistiæ sacramento contineri. Nunc, quod alterum erat propositum, docebunt etiam panis & uini substantiam in sacramento post consecrationem nō remanere. Hoc uero quamuis maximam admirationem merito habere possit, tamen cum eo, quod prius demonstratum est, necessario coniungitur Etenim si est uerum Christi corpus sub panis, & uini specie post consecrationem; omnino necesse est, cum ibi antea non esset, hoc uel loci mutatione, uel creatione, uel alterius rei in ipsum conuersione factum esse. At uero fieri non posse cōnstat, ut corpus Christi in sacramēto sit, quod ex uno in alium locū uenerit. ita enim fieret, ut cæli sedibus abesset: quoniam nihil mouetur, nisi locum deserat, a quo mouetur. Creari autem corpus Christi minus credibile est, ac ne in cogitationem quidem cadere hoc potest. relinquitur ergo, ut in sacramēto sit corpus Domini, quod panis in ipsum conuertatur. Quare nulla panis substantia remaneat, necesse est. Hac ratione adducti Patres & maiores nostri, in Concilijs, Lateranensi magno, & Florentino, huius articuli ueritatem apertis decretis cōfirmarunt. a Tridentina uero Synodo explicatius ita definitum est: Si quis dixerit in sacrosancto Eucharistiæ sacramento remanere substantiam panis, & uini, una cum corpore, & sanguine domini nostri Iesu Christi, anathema sit. Hæc uero ex testimonijs scripturarum facile fuit colligere; primum, quod in eius sacramenti institutione ipse Dominus dixit; Hoc est corpus meum. uocis enim, HOC, ea uis est, ut omnem rei præsentis substantiam demonstret. quod si panis substantia remaneret, nullo modo uere dici uideretur; Hoc est corpus meum. Deinde Christus dominus apud Ioānem, Panis, inquit, quem ego dabo, caro mea est pro mundi uita; panem uidelicet carnem suam uocans. Ac paulo post subiecit; Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis uitam in uobis. & rursus: Caro mea uere est cibus, & sanguis meus uere est potus. Cum ergo tam claris, & perspicuis uerbis carnem suam panem, & cibum uerum: sanguinem

Later. Conc. Eugenius. 4. Decr. Trid. Syn.

Mat. 26. Mar. 14. Luc. 22. 1. ad Cor. 11

Ioan. 6.

item uerum potum nominauerit; satis uidetur declarasse, nullam in sacramento substantiam panis, & uini remanere. Atque hanc perpetuo sanctorum Patrum cōsentientem fuisse doctrinam, qui eos euoluerit, facile intelliget. D. quidem Ambrosius ita scribit: Tu forte dicis: meus panis est usitatus; sed panis iste, panis est ante uerba sacramentorum: ubi accesserit consecratio, de pane fit caro Christi. quod quidem ut facilius probare posset, uaria deinde affert exempla; & similitudines. Alibi uero, cū uerba illa interpretaretur; Omnia, quæcumque Dominus uoluit, fecit in cælo, & in terra; Licet, inquit, figura panis, & uini uideatur, nihil tamen aliud, quam caro Christi, & sanguis, post consecrationem credendum est. Atque eisdem fere uerbis eandem sententiam sanctus Hilarius exponens, docuit, quamuis extrinsecus panis, & uinum uideatur, uere tamē corpus, & sanguinem Domini esse. Sed moneant Pastores hoc loco, mirandum non esse, si post consecrationem panis etiam uocetur. hoc enim nomine Eucharistia appellari consueuit; tum quia panis speciē habeat; tum quia naturalē alendi, & nutriendi corporis uim, quæ panis propria est, adhuc retineat. Eam autē esse sacrarum litterarū consuetudinē, ut res ita appellet, cuiusmodi esse uideantur, satis ostēdit, quod in Genesi dictū est, tres uiros Abrahæ apparuisse, qui tamē tres angeli erāt. Et duo illi, qui apostolis ascendente in cælum Christo domino apparuerūt cū essent angeli, uiri dicūtur. Difficillima est omnino huius mysterij explicatio; sed tamē conabūtur Pastores, ijs, qui magis in diuinarum rerū cognitione profecerūt, (nam qui adhuc imbecilliores sunt, uerendum esset, ne rei magnitudine opprimerentur) conabuntur, inquam, tradere huius admirabilis conuersionis modum: quæ ita fit, ut tota panis substantia diuina uirtute in totam corporis Christi substantiam, totaque uini substantia in totam sanguinis Christi substantiam, sine ulla Domini nostri mutatione conuertatur. Neque enim Christus aut generatur, aut mutatur, aut augescit, sed in sua substantia totus permanet. Quod mysterium cum D. Ambrosius declararet; Vides, inquit, quam operatorius sit sermo Christi. Si ergo tanta uis est in sermone domini Iesu, ut inciperēt esse, quæ non erant, mundus scilicet: quanto magis operatorius est, ut sint, quæ erant, & in aliud commutentur? In quam sententiam alij etiam ueteres, & grauissimi Patres scriptum reliquerunt: D. quidem Augustinus: Fideliter fatemur ante cōsecrationem panem esse, & uinum, quod natura formauit, post consecrationem uero carnem Christi, & sanguinem; quod benedictio conseruauit. Damascenus: Corpus secundum ueritatem coniunctum est diuinitati, corpus ex

D. Ambro.

S. Hilar.

Gen. 18.
Act. 1.

D. Ambros.

D. August.

Damascenus

sancta Virgine; non quod ipsum corpus assumptum de cælo descen dat: sed quod ipse panis, & uinum in corpus & sanguinem Christi transmutentur. Huius itaque admirabilis conuersio conuenienter & proprie a sancta catholica Ecclesia transubstantiatio est appellata, quemadmodum sacra Tridentina Synodus docuit. Vt enim generatio naturalis, quod forma in ea mutatur, recte, & proprie transformatio dici potest: ita etiam, quod in sacramento Eucharistiæ tota unius rei substantia, in totam alterius rei substantiam transeat, uerbum transubstantiationis recte, & sapienter a maioribus nostris inuentum est.

Sacrosanctū Eucharistiæ sacramētum pie credendū, non curiose scrutandum. Sed illud sæpissime a sanctis Patribus repetitum fideles admonendi sunt, ne curiosius inquirant, quo pacto ea mutatio fieri possit. nec enim percipi a nobis potest, nec in naturalibus mutationibus, aut in ipsa rerum creatione eius rei exemplum aliquod habemus. Verum, quid hoc sit, fide cognoscendum est; quo modo fiat, curiosius non inquirendum. Non minorem uero cautionem Pastores adhibeant, oportet, in eo etiam mysterio explicando, quo modo Christi domini corpus, uel in minima panis particula, totum contineatur: uix enim umquam huiusmodi disputationes instituendæ erũt: sed tamen, quando Christiana charitas hoc postulauerit, primum quidem meminerint, fidelium animos illa uoce præmunire; Non *Luc.ca.1.* erit impossibile apud Deum omne uerbum. Deinde uero doceant, Christum dominum in hoc sacramento, ut in loco, non esse: etenim locus res ipsas consequitur, ut magnitudine aliqua præditæ sunt. Christum uero dominum ea ratione in sacramento esse non dicimus, ut magnus, aut paruus est, quod ad quantitatem pertinet, sed ut substantia est. Substantia enim panis in Christi substantiam, non in magnitudinem, aut quantitatem, conuertitur. Nemo uero dubitat substantiam æque in paruo, atque in magno spatio contineri. nam & aeris substantia, totaque eius natura sic in parua, ut in magna aeris parte, itemque tota aquæ natura non minus in urnula, quam in flumine insit, necesse est.

Cum igitur panis substantiæ, corpus Domini nostri succedat; fateri oportet, ad eundem plane modum in sacramento esse, quo modo panis substantia ante consecrationem. Ea uero utrum sub magna, an sub parua quantitate esset, nihil ad rem omnino pertinebat. Tertium restat, quod in hoc sacramento maximum atque admirabile uideatur: quod quidem, iam duobus aliis explicatis, facilius a Pastoribus tractari posse, existimandum est;

panis

panis uidelicet & uini species in hoc sacramento sine aliqua re subiecta constare. Nam cum antea demonstratum sit, corpus Domini, & sanguinem uere in sacramento esse, ita ut nulla amplius subsit panis, & uini substantia; quoniam ea accidentia Christi corpori, & sanguini inhærere non possunt: relinquitur, ut supra omnem naturæ ordinem ipsa se, nulla alia re nisa, sustentent. Hæc perpetua, & constans fuit catholicæ Ecclesiæ doctrina; quæ etiam facile eorum testimoniorum auctoritate confirmari poterit, quibus antea planum factum est, nullam residere in Eucharistia panis, aut uini substantiam. Sed nihil magis fidelium pietati conuenit, quam, omissis subtilioribus quæstionibus, huius admirabilis sacramenti maiestatem uenerari, & colere; ac deinde in eo summam Dei prouidentiam suspicere, quod sacrosancta mysteria sub panis, & uini specie administranda instituerit. nam cum a communi hominum natura maxime abhorreat humanæ carnis esca, aut sanguinis potione uesci; sapientissime fecit, ut sanctissimum corpus & sanguis sub earum rerum specie, panis, inquam, & uini, nobis administraretur, quorum quotidiano, & communi alimento maxime delectamur. Adiunctæ uero etiam sunt duæ illæ utilitates: quarum prima est, quod ab infidelium calumnia liberati sumus; quas facile effugere nō possemus, si Dominum sub propria specie comedere uideremur: altera est, quod, dum corpus, & sanguinem Domini ita sumimus, ut tamen, quod uere fit, sensibus percipi non possit, hoc ad fidem in animis nostris augendam plurimum ualet: quæ quidem, ut sancti Gregorii sententia peruulgatum est, ibi non habet meritum, ubi humana ratio præbet experimentum. Hæc autem, quæ hactenus exposita sunt, non nisi magna adhibita cautione, pro audientium captu, & temporum necessitate explicanda erunt.

S. Gregorius Rom. Pont.

De multiplici & admirabili fructu tanti sacramēti.

Verum, quæ de huius admirabili sacramenti uirtute, & fructibus dici possunt, nullum esse genus fidelium existimandum est, ad quos earum rerum cognitio non pertineat, quibus maxime necessaria uideri non debeat. Vt enim Eucharistiæ utilitatem fideles intelligant, ob eam potissimum causam, quæ de hoc sacramento tam multis uerbis differuntur, cognoscenda sunt. Sed quoniam immensæ eius utilitates, & fructus nulla oratione explicari possunt: unus, aut alter locus a Pastoribus tractandus erit, ut ostendant, quanta in sacrosanctis illis mysterijs bonorum omnium copia, & affluentia inclusa sit. hoc uero aliqua ex parte ita assequentur, si, omnium

ſacramentorum ui, atque natura patefacta, Euchariſtiam fonti, cetera riuulis comparauerint. uere enim, ac neceſſario fons omnium gratiarum dicenda eſt; cum fontem ipſum cæleſtium chariſmatum, & donorum, omniumque ſacramentorum auctorem Chriſtum dominum admirabili modo in ſe contineat; a quo tamquam a fonte ad alia ſacramenta, quidquid boni, & perfectionis habent, deriuatur. Ex hoc igitur diuinæ gratiæ ampliſſima munera, quæ nobis hoc ſacramento impertiuntur, facile colligi poterunt. Commode etiam fieri uidebitur, ſi panis, & uini natura, quæ huius ſacramenti ſymbola ſunt, perpendatur. nam quos uſus corpori panis, & uinũ affert, eos omnes animæ ſaluti, & iucunditati, ac meliori quidem ac perfectiori ratione, Euchariſtiæ ſacramentum præbet. Neque enim hoc ſacramentum in ſubſtantiam noſtram, ut panis, & uinum, mutatur; ſed nos quodam modo in eius naturam conuertimur: ut
S. Auguſt. recte illud D. Auguſtini ad hunc locum transferri poſſit: Cibus ſum grandium: creſce, & manducabis me: nec tu me mutabis in te, ſicut
Ioan.1. cibum carnis tuæ: ſed tu mutaberis in me. quod ſi gratia, & ueritas per Ieſum Chriſtum facta eſt; in animam quoque influat, eſt neceſſe, cum eum pure, & ſancte accipit, qui de ſe ipſo dixit; Qui man-
Ioan.6. ducat meam carnem, & bibit meum ſanguinem, in me manet, & ego in illo: nam qui pietatis, & religionis ſtudio affecti hoc ſacramentum ſumunt, nemini dubium eſſe debet, quin ita filium Dei in ſe admittant, ut eius corpori tamquam uiua membra inſerantur:
Ioan.6. ſiquidem ſcriptum eſt: Qui manducat me, & ipſe uiuet propter me. Item: Panis, quem ego dabo, caro mea eſt pro mundi uita.
S. Cyrillus. Quem locum Cyrillus dum interpretaretur, inquit: Dei uerbum uniens ſe ipſum propriæ carni, fecit ipſam uiuificatiuam. Eum ergo decebat miro quodam modo uniri corporibus per ſacram eius carnem, & pretioſum ſanguinem, quæ accipimus in benedictione uiuificatiua in pane & uino. Verum, quod dicitur Euchariſtia gratiam tribui, Paſtores admoneant, oportet, ita intelligendum non eſſe, perinde ac neceſſe non ſit, ut, qui re ipſa hoc ſacramentum utiliter percepturus eſt, gratiam antea adeptus fuerit. Conſtat enim, quemadmodum mortuis corporibus naturale alimentum nihil prodeſt, ita etiam animæ, quæ ſpiritu non uiuit, ſacra myſteria non prodeſſe. ac propterea panis, & uini ſpeciem habent, ut ſignificetur, non quidem reuocandæ ad uitam animæ, ſed in uita conſeruandæ cauſa inſtituta eſſe.

Verum hoc ideo dictum est, quoniam prima etiam gratia, (qua omnes præditos esse oportet, ante quam sacram Eucharistiam ore contingere audeant, ne iudicium sibi manducent, & bibant,) nemini tribuitur, nisi hoc ipsum sacramentum desiderio, & uoto percipiant. Est enim omnium sacramentorum finis, & ecclesiasticæ unitatis, ac coniunctionis symbolum: neque extra Ecclesiam consequi gratiam ullus potest. Deinde, quoniam, uti corpus cibo naturali non conseruatur modo, sed etiam augetur, gustusque nouam quotidie ex eo uoluptatem, & suauitatem percipit: ita etiam sacræ Eucharistiæ cibus non solum animam sustentat, sed uires illi addit, efficitque ut spiritus diuinarum rerum delectatione magis, ac magis commoueatur: ob eam causam fit, ut, gratiam hoc sacramento tribui, recte, & uerissime dicatur. iure enim mannæ comparari potest, ex quo omnis saporis suauitas percipiebatur. Remitti uero Eucharistia, & condonari leuiora peccata, quæ uenalia dici solent, non est quod dubitari debeat. Quidquid .n. cupiditatis ardore anima amisit, dum leui aliqua in re parum offendit, totum id Eucharistia, eas ipsas minores culpas abstergens, restituit: quemadmodum etiam (neque enim a proposita similitudine discedendum uidetur) quod innati caloris ui quotidie detrahitur, ac deperit, paulatim addi, & refici naturali alimento sentimus. Quare merito a diuo Ambrosio de hoc cælesti sacramento dictum est: Iste panis quotidianus sumitur in remedium quotidianæ infirmitatis. Verum hæc de ijs peccatis intelligenda sunt, quorum sensu, & delectatione animus non permouetur. Illa præterea in sacris mysteriis uis est, ut nos a criminibus puros, & integros, atque a tentationum impetu incolumes seruet, ac tamquam cælesti medicamento animam præparet, ne alicuius mortiferæ perturbationis ueneno facile infici, ac corrumpi queat. Atque ob eam etiam causam, ut testatur diuus Cyprianus, cum olim a tyrannis fideles ad tormenta, & cædem propter Christiani nominis confessionem uulgo rapetentur; ne illi forte dolorum acerbitate uicti, in salutari certamine deficerent, uetus in Ecclesia catholica mos fuit, ut eis ab Episcopis Dominici corporis, & sanguinis sacramenta præberentur. Sed carnis etiam libidinem cohibet, ac reprimit. dum enim charitatis igne animos magis incendit, concupiscentiæ ardorem restinguat, necesse est. Postremo, ut uno uerbo omnes huius sacramenti utilitates, & beneficia comprehendantur, dicendum est, sacræ Eucharistiæ summam uim esse ad æternam gloriam cōparandam. scriptum est enim: Qui manducat meam carnē, & bibit

Sap. 16.

D. Ambros.

S. Cyprianus

Ioan. 11.

& bibit meum sanguinem, habet uitam æternam: & ego resuscitabo eum in nouissimo die. Huius uidelicet sacramenti gratia fideles, dum hanc uitam degunt, summa conscientiæ pace, & tranquillitate perfruuntur; deinde eius uirtute recreati, non secus atque Helias, qui subcinericij panis fortitudine ambulauit usque ad montem Dei Horeb, cum ex uita emigrãdi tempus aduenit, ad æternam gloriam, & beatitudinem ascendant. Hæc omnia a Pastoribus latissime explicabuntur, si uel D. Ioannis cap. 6. in quo multiplices huius sacramenti effectus aperiuntur, tractandum sumpserint: uel admiranda Christi domini facta percurrentes, ostenderint, cum eos iure ac merito beatissimos fuisse existimamus; in quorum tecta mortalis receptus est, uel qui illius uestis, aut fimbriæ tactu sanitatem recuperarunt: multo nos beatiores, & feliciores esse, in quorum animam immortali gloria præditus ingredi non grauetur, ut eius uulnera sanet omnia, eamque, amplissimis muneribus ornatam, sibi coniungat.

3. Reg. 19.

De usu et modo sumendi sacraměti: deque præparatione cũ animi, tum etiã corporis.

Verum docendum est, a quibus ingentes illi sacræ Eucharistiæ fructus, qui modo commemorati sunt, percipi possint, neque unã tantum esse communicandi rationem, ut fidelis populus discat meliora charismata æmulari. Recte igitur, & sapienter maiores nostri, ut in Tridentina Synodo legimus, tres huius sacramenti sumendi rationes distinxerunt. Alii enim sacramentum tantum accipiunt, ut peccatores, qui sacra mysteria impuro ore, & corde accipere non uerentur, quos Apostolus ait indigne mãducare, & bibere corpus Domini. De his D. Augustinus ita scribit: Qui non manet in Christo, & in quo non manet Christus, proculdubio non manducat spiritualiter eius carnem, licet carnaliter, & uisibiliter premat dentibus sacramenta corporis, & sanguinis. Qui itaque hoc modo affecti sacra mysteria accipiunt, non solum ex his nullum capiunt fructum, sed, ipso Apostolo teste, iudicium sibi manducant, & bibunt. Alii uero spiritu tantummodo Eucharistiam sumere dicuntur: ij sunt, qui desiderio, & uoto propositum cælestem illum panem comedunt, fide uiua incensi, quæ per dilectionem operatur: ex quo si non omnes, maximos certe utilitatis fructus consequuntur. Alii denique sunt, qui sacramento, & spiritu, sacram Eucharistiam percipiunt; qui cũ ex Apostoli doctrina prius se probauerint, ac ueste nuptiali ornati ad diuinam hanc mensam accesserint, ex Eucharistia capiunt uberrimos illos, quos antea diximus, fructus. Quare perspicuum est, eos se maximis, & cælestibus bonis priuare, qui cũ ad corporis Domini

1. ad Cor. 11.

D. Augustinus.

1. ad Cor. 11.

Ad Gal. 5.

1. ad Cor. 11.

sacra-

sacramentum etiam sumendum parati esse possint, satis habent spiritu tantum sacram communionem accipere. Sed iam docendū est, qua ratione præparatos fidelium animos esse oporteat, antequam ad sacramentalem Eucharistiæ perceptionem ueniant. Ac primum quidem ut pateat, eam præparationem maxime necessariam esse, Saluatoris nostri exemplum proponendum est. Nam ante quam apostolis pretiosi corporis, & sanguinis sui sacramenta daret, quamuis iam mundi essent, pedes eorum lauit, ut declararet omnem diligentiam adhibendam esse, ne quid nobis ad summam animi integritatem, & innocentiam desit, cum sacra mysteria percepturi sumus. Deinde uero fideles intelligant, quemadmodum, si optime affecto, & præparato animo Eucharistiam aliquis sumat, amplissimis cælestis gratiæ muneribus ornatur: ita contra, si imparatus accipiat, non solum nihil commodi, sed maxima etiam incommoda, & detrimenta eum accipere. Optimis enim rebus, & maxime salutaribus hoc proprium est, ut, si in tempore iis utamur, uehementer prosint; sin alieno tempore adhibeantur, perniciem, & exitium afferāt. Quare mirandum non est, ingentia quoque, & præclarissima Dei dona, cum bene constituto animo accipiuntur, ad cælestem gloriam consequendam maximo nobis adiumento esse; at uero, cum iis nos ipsos indignos præbemus, sempiternam mortem afferre. Id uero arcæ Domini exemplo cōprobatur. arca enim fœderis, qua nihil præstantius Israeliticus populus habuit, cui etiam per illam maxima, & innumerabilia beneficia Dominus tribuerat, a Philisteis ablata summam illis pestem, & calamitatem cum æterno dedecore coniunctam importauit. sic etiam cibi, qui ore accepti in stomachum beneaffectum illabuntur, corpora alunt, & sustentant; qui uero in stomachum uitiosis humoribus plenum infundi solent, graues morbos efficiunt. Primam itaque illam præparationem fideles adhibeant, ut discernant mensam a mensa, hanc sacram ab aliis profanis, cælestem hunc panem a communi. Atque hoc fit, cum certo credimus præsens esse uerum corpus, & sanguinem Domini, quem in cælo angeli adorant, ad cuius nutum columnæ cæli contremiscunt, & pauent, cuius gloria plenum est cælum & terra. Hoc nimirum est diiudicare corpus Domini, quod Apostolus admonuit: cuius tamen mysterii magnitudinem uenerari potius oportet, quam in disputationibus eius ueritatem curiosius perquirere. Altera uero illa præparatio maxime necessaria est, ut unusquisque a se ipso quærat, num pacem cum aliis habeat, num proximos uere atq. ex animo diligat. Si ergo

Ioan.13. *1.Reg.5.* *Iob.26.* *1.ad Cor.11.*

Matth.5. offers munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris quia frater tuus habet aliquid aduersum te, relinque ibi munus tuum ante altare, & uade prius reconciliari fratri tuo, & tunc ueniens offeres munus tuũ. Deinde conscientiam nostram scrutari diligenter debemus, ne forte exitiali aliquo peccato cõtaminati simus, cuius pænitere necesse sit, ut prius contritionis & cõfessionis medicamento illud eluatur. De-
Syn. Tridẽt. finitum est enim a sancta Tridentina Synodo, nemini licere, quem mortalis peccati conscientia stimulet, si sacerdotis facultas data sit, antequam se sacramentali confessione purgarit, quantũuis sibi contritus esse uideatur, sacram Eucharistiam accipere. Præterea, taciti cum animis nostris cogitemus, quam indigni simus, quibus diuinũ hoc beneficium a Domino tribuatur: quare illud Centurionis, de quo idem ipse Saluator testatus est, se non inuenisse tantam fidem in
Matth. 8. Israel, ex animo dicendum est: Domine, non sum dignus, ut intres sub tectum meum. Exquiramus etiam a nobis ipsis, an illud Petri
Ioan.21. usurpare nobis liceat: Domine, tu scis, quia amo te. Meminisse enim oportet, eum, qui sine ueste nuptiali in Domini conuiuio accubuerat, in tenebrosum carcerem cõiectum, sempiternis pœnis addictum fuisse. Neque uero animi solum, sed etiam corporis præparatione opus est. nam ieiuni ad sacram mensam accedere debemus, ita ut saltem a dimidia antecedentis diei nocte, usque ad illud temporis punctum, quo Eucharistiam accipimus, nihil omnino comederimus, aut biberimus. Postulat etiam tanti sacramenti dignitas, ut qui matrimonio iuncti sunt, aliquot dies a concubitu uxorum abstineant,
1.Reg.21. Dauidis exemplo admoniti, qui cum panes propositionis a sacerdote accepturus esset, purum se, & pueros suos ab uxorum consuetudine tres ipsos dies esse professus est. Hæc fere sunt, quæ maxime obseruari a fidelibus oportet, ut se ad sacra mysteria utiliter accipienda antea parent. reliqua enim, quæ hac in re prouidenda esse uideantur, ad hæc ipsa capita facile redigi poterunt.

Eucharistiæ sacramẽtum quando, quoties, et a quibus sumẽdũ. Sed ne forte aliqui segniores ad hoc sacramentum percipiendum reddantur, quod tantam præparationem adhibere graue admodum, & difficile ducant, fideles sæpe admonendi sunt, omnibus eam legẽ propositam esse, ut sacram Eucharistiam accipiant. Præterea, consti-
Cõcilio Late. tutum est ab Ecclesia, ut, qui semel saltem singulis annis in Pascha non communicauerit, ab ecclesia arceatur. Neque tamẽ fideles hoc satis habeant, se huius decreti auctoritati obtemperantes semel tantummodo corpus Domini quotãnis accipere; uerum sæpius iterandam Eucharistiæ communionem existiment. Verum autem singulis mensibus

mensibus, uel hebdomadis, uel diebus id magis expediat, certa om-
nibus regula præscribi non potest. ueruntamen illa est sancti Augu- *S. August.*
stini norma certissima; Sic uiue, ut quotidie possis sumere. Quare
Parochi partes erunt, fideles crebro adhortari, ut, quemadmodum
corpori in singulos dies alimentum subministrare necessarium pu-
tant: ita etiam quotidie hoc sacramēto alendæ, & nutriendæ animæ
curam non abijciant. neque enim minus spirituali cibo animam,
quam naturali corpus, indigere perspicuum est. Vehementer autem
proderit hoc loco repetere maxima illa, & diuina beneficia, quæ, ut
antea demonstratum est, ex Eucharistiæ sacramentali communione
consequimur. illa etiam figura erit addēda, cum singulis diebus cor- *Exod. 16.*
poris uires manna reficere oportebat; itemque sanctorum Patrum
auctoritates, quæ frequentem huius sacramenti perceptionem ma-
gnopere commendant. Neque enim unius sancti patris Augustini *D. August.*
ea fuit sententia: Quotidie peccas, quotidie sume: sed, si quis diligē-
ter attenderit, eundem omnium Patrum, qui de hac re scripserunt,
sensum fuisse, facile comperiet. Ac tempus quidem olim fuisse, cum
fideles quotidie Eucharistiam acciperent, ex apostolorum actis intel- *Act. 2.*
ligemus. omnes enim, qui tunc Christianam fidem profitebantur,
uera & sincera charitate ita ardebant, ut, cum sine intermissione ora-
tionibus, & aliis pietatis officiis uacarent, quotidie ad sacra Domini-
ci corporis mysteria sumenda parati inuenirentur. Eam postea con- *S. Anacletus Papa.*
suetudinem, quæ intermitti uidebatur, Anacletus, sanctissimus mar-
tyr, & Pontifex, aliqua ex parte renouauit: præcepit enim, ut mini-
stri, qui Missæ sacrificio interessent, communicarent: quod ab Apo-
stolis cōstitutum esse affirmaret. Diu etiam in Ecclesia ille mos fuit,
ut sacerdos, peracto sacrificio, cum Eucharistiam sumpsisset, ad po-
pulum, qui aderat, conuersus, his uerbis ad sacram mensam fideles
inuitaret: Venite fratres ad communionem. tunc qui parati erant,
summa cum religione sacrosancta mysteria sumebant. Sed cum dein-
de charitas, & pietatis studium adeo refrixisset, ut raro admodum ad
communionem fideles accederent; sancitum est a Fabiano Pontifi- *S. Fabianus Papa.*
ce, ut ter quotannis, Natali Domini, & Resurrectione, & Penteco-
ste omnes Eucharistiam sumerent. id quod postea a multis Cōciliis,
præsertim uero ab Agathensi primo confirmatum est. Ad extremū, *Agathēsi. 1. Conc.*
cum eo res adducta esset, ut non modo sancta illa & salutaris præce-
ptio non seruaretur, sed in plures etiam annos sacræ Eucharistiæ cō-
munio differretur, decretum est in Lateranensi Concilio, ut semel *Conc. Later.*
ad minus singulis annis in Pascha fideles omnes sacrum Domini

corpus acciperent; qui uero id facere neglexiſſent, eccleſiæ aditu prohiberentur. Verum quamuis hæc lex Dei, et Eccleſiæ auctoritate ſancita, ad omnes fideles pertineat, docendum eſt tamen eos excipi, qui nondum rationis uſum propter ætatis imbecillitatem habẽt. hi enim neque ſacram Euchariſtiã a profano & communi pane ſciũt diſcernere, neque ad eam accipiendam pietatem animi, & religionẽ afferre poſſunt. atque id etiam a Chriſti domini inſtitutione alieniſ-
Matt. 26. ſimum uidetur: inquit enim: Accipite, & comedite. Infantes autem idoneos non eſſe, qui accipiant, & comedant, ſatis conſtat. Vetus quidem illa fuit in quibuſdam locis conſuetudo, ut infantibus etiã ſacram Euchariſtiam præberent: ſed tamen tum ob eas cauſas, quæ ante dictæ ſunt, tum ob alias Chriſtianæ pietati maxime cõſentaneas iamdiu eiuſdem Eccleſiæ auctoritate id fieri deſiit. Qua uero ætate pueris ſacra myſteria danda ſint, nemo melius conſtituere poterit, quam pater, & ſacerdos, cui illi confitentur peccata. ad illos enim pertinet explorare, & a pueris percunctari, an huius admirabilis ſacramẽti cognitionem aliquam acceperint, & guſtum habeant. Amentibus præterea, qui tunc a pietatis ſenſu alieni ſunt, ſacramenta dare minime oportet: quamuis, ſi, ante quam in inſaniam inciderint, piã, & religioſam animi uolũtatem præſetulerunt, licebit eis in fine uitæ ex Concilii Carthaginẽſis decreto Euchariſtiam adminiſtrare; modo uomitionis, uel alterius indignitatis, & incommodi periculum nullum timendum ſit.

Quod uero ad cõmunicandi ritum pertinet, doceant Parochi ſanctæ Eccleſiæ lege interdictum eſſe, ne quis ſine ipſius Eccleſiæ auctoritate, præter ſacerdotes, corpus Domini in ſacrificio conficientes,
Trid. Syn. ſub utraque ſpecie ſacram Euchariſtiã ſumat. nam, ut a Tridentina Synodo explicatum eſt, quamuis Chriſtus dominus in ultima cena altiſſimum hoc ſacramentum in panis, & uini ſpeciebus inſtituerit, & apoſtolis tradiderit: ex eo tamen non efficitur, hanc legem a Domino ſaluatore conſtitutam eſſe, ut omnibus fidelibus ſacra myſteria ſub utraque ſpecie adminiſtranda ſint. Etenim idem Dominus noſter cum de hoc ſacramento loqueretur, alterius tantum ſpeciei
Ioan. 6. ſæpius meminit, ut cum inquit: Si quis manducauerit ex hoc pane, uiuet in æternum: &, Panis quem ego dabo, caro mea eſt pro mundi uita: &, Qui manducat hunc panem, uiuet in æternum. Multis uero, & ijs quidem grauiſſimis rationibus adductam eſſe Eccleſiam patet, ut hanc potiſſimum ſub altera ſpecie communicandi conſuetudinem nõ ſolum approbaret, ſed etiã decreti auctoritate firmaret.

Primum

Primum enim maxime cauendum erat, ne sanguis Domini in terram funderetur: quod quidem facile uitari posse non uidebatur, si in magna populi multitudine eum ministrare oportuisset. Præterea, cum sacra Eucharistia ægrotis præsto esse debeat, magnopere timendum erat, ne, si diutius uini species asseruaretur, coacesceret. Permulti præterea sunt, qui uini saporem, ac ne odorem quidem perferre ullo modo possint. Quare ne, quod spiritualis salutis causa dandum est, corporis ualetudini noceret, prudentissime sancitum est ab Ecclesia, ut panis tantummodo speciem fideles acciperent. Accedit ad alias rationes, quod in pluribus prouincijs summa uini penuria laboratur. neque id aliunde sine maximis impensis, ac non nisi longissimis, & difficillimis itineribus conuehi potest. Deinde, quod maxime omniũ ad rem pertinet, cõuellenda erat eorũ hæresis, qui negabant sub utraque specie totum Christum esse, sed corpus tantum exangue sub panis, sanguinem autem sub uini specie contineri asserebant. Vt igitur fidei catholicæ ueritas magis ante omnium oculos poneretur, sapientissimo consilio alterius speciei, hoc est panis communio inducta est. Sunt & aliæ rationes ab iis collectæ, qui de hoc argumento disserunt; quæ si opus esse uidebitur, a Parochis afferri poterunt. Iam de ministro, quamuis id a nemine fere ignorari possit, agendum est, ne quid prætermissum sit, quod ad huius sacramẽti doctrinam pertinere uideatur. itaque tradendum est, solis sacerdotibus potestatem datam esse, ut sacram Eucharistiam conficiant, ac fidelibus distribuant. Eum autem morem in Ecclesiam semper seruatum esse, ut fidelis populus a sacerdotibus sacramenta acciperet, sacerdotes autem sacra facientes ipsi se communicarent, sancta Tridentina Synodus explicauit; ostenditque hanc consuetudinem tamquam ab apostolica traditione profectam, religiose retinendam esse; cum præsertim huius rei illustre nobis exemplum Christus dominus reliquerit, qui & sanctissimum corpus suum consecrauit, & apostolis suis manibus porrexit. Verum, ut quacumque ratione tanti sacramenti dignitati consuleretur, non modo eius administrandi potestas solis sacerdotibus data est, sed lege etiã Ecclesia uetuit, ne quis, nisi consecratus esset, sacra uasa, lintea, & alia instrumenta, quæ ad illius cõfectionem necessaria sunt, tractare, aut tangere auderet; modo grauis aliqua necessitas nõ incideret. Ex quo tum sacerdotes ipsi, tum reliqui fideles intelligere possunt, quanta religione, & sanctitate præditos esse oporteat, qui ad Eucharistiam uel consecrandam, uel administrandam, uel sumendam accedunt. Quamquam, quod antea

Triden. Syn. *Matth. 26.* *Mar. 14.*

antea de ceteris sacramentis dictum est, ea non minus per improbos administrari, si, quæ ad illorum perfectam rationem attinent, rite seruentur. idem ualet in Eucharistiæ sacramento. neque enim hæc omnia ministrorum merito niti, sed Christi domini uirtute, & potestate geri credendum est. Hæc sunt, quæ de Eucharistia, ut sacramen tum est, explicanda erunt.

Nunc, quod restat dicendum, ut sacrificium est, explanare oportet; ut intelligant Parochi, quæ potissimum de hoc mysterio, quẽadmodũ sancta Synodus decreuit, Dominicis & festis diebus fideli populo tradere debeant. Etenim hoc sacramentum non solum thesaurus est cælestium diuitiarum; quo si bene utamur, Dei gratiam nobis conciliamus, & amorem: sed in eo præcipua quædam ratio inest, qua ei pro immensis in nos collocatis beneficiis aliquam gratiam referre possimus. At uero hæc uictima si rite, & legitime immoletur, quam grata, & accepta Deo sit, ex hoc colligitur. Si enim ueteris legis sacrificia, de quibus scriptum est; Sacrificium, & oblationẽ noluisti: & iterum; Si uoluisses, sacrificium dedissem: utique holocaustis non delectaberis: ita placuerunt Domino, ut scriptura Deum odoratum esse odorem suauitatis, idest grata ei & accepta fuisse, testetur. Quid nobis sperandam de eo sacrificio, in quo ille ipse immolatur, atque offertur, de quo cælestis uox bis audita est; Hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui? Hoc igitur mysterium Parochi diligenter exponent, ut, cum fideles ad rem diuinam conuenerint, attente, & religiose sacra illa, in quibus intersunt, meditari discant. In primis autem docebunt, Eucharistiã duabus de causis a Christo domino institutam esse. altera est, ut cæleste animæ nostræ alimentum esset, quo uitam spiritualem tueri, & conseruare possemus: altera, ut Ecclesia perpetuum sacrificium haberet, quo peccata nostra expiarentur, & cælestis pater, sceleribus nostris sæpe grauiter offensus, ab ira ad misericordiam, a iustæ animaduersionis seueritate ad clementiam traduceretur. Huius rei figuram, & similitudinem in agno Paschali licet animaduertere, qui ut sacrificiũ & sacramentum a filiis Israel offerri, & comedi consueuerat. Nec uero, cum Saluator noster Deo patri se ipsum in ara crucis oblaturus esset, ullam suæ erga nos immensæ charitatis illustriorem significationem dare potuit, quam cum nobis uisibile sacrificium reliquit, quo cruentum illud semel in cruce paulo post immolandum instau raretur, eiusque memoria usque in finem sæculi quotidie summa cũ utilitate ab Ecclesia per uniuersum orbẽ diffusa coleretur. Differunt autem

Trid. syn. Psal. 38. Psal. 50. Gen. 8. Mat. 3. 17.

autem plurimum inter se hæ duæ rationes: sacramentū enim conse-cratione perficitur: omnis uero sacrificij uis in eo est, ut offeratur. Quare sacra Eucharistia, dum in pyxide continetur, uel ad ægrotum defertur, sacramenti, non sacrificii rationem habet: deinde etiam, ut sacramentum est, iis, qui diuinam Hostiā sumunt, meriti causam affert, & omnes illius utilitates, quæ supra cōmemoratæ sunt: ut autem sacrificium est, non merendi solum, sed satisfaciēdi quoque efficientiam cōtinet. nam ut Christus dominus in passione sua pro nobis meruit, ac satisfecit: sic qui hoc sacrificium offerunt, quo nobiscum communicant, Dominicæ passionis fructus merentur, ac satisfaciunt. Iam, de huius sacrificii institutione nullum ambigendi locum sancta Tridentina Synodus reliquit: declarauit enim, in extrema cena a Christo domino institutū esse; simulque anathemate eos damnauit, qui asserant, uerum & proprium sacrificium Deo non offerri, aut offerre, nihil aliud esse, quam Christum ad manducandum dari. Nec uero illud prætermisit, quin diligēter explicaret, uni Deo sacrificium fieri. nam etsi Ecclesia interdum Missas in memoriam, & honorem sanctorum celebrare consueuit; non tamen illis sacrificium, sed uni Deo, qui Sanctos immortali gloria coronauit, offerri docuit. Quare nec sacerdos umquam dicere solet, Offero tibi sacrificium Petre, uel Paule; sed, dum uni Deo immolat, gratias illi agit pro beatissimorum martyrum insigni uictoria; eorúque patrocinium ita implorat, ut ipsi pro nobis intercedere dignentur in cælis, quorum memoriam facimus in terris. Hæc autem, quæ de huius sacrificii ueritate a catholica Ecclesia tradita sunt, ex Domini uerbis accepit; cum extrema illa nocte hæc ipsa sacra mysteria apostolis commendans; Hoc facite, inquit, in meam commemorationem. Eos enim, quemadmodum a sancta Synodo definitum est, tunc sacerdotes instituit, præcepitque, ut ipsi, et qui eis in sacerdotali munere successuri essent, corpus eius immolarent, & offerrent. atque id etiam Apostoli uerba ad Corinthios scripta satis demonstrant, cum ait: Non potestis calicem Domini bibere, & calicem dæmoniorum: non potestis mensæ Domini participes esse, & mensæ dæmoniorum. Vt enim pro dæmoniorum mensa altare, in quo eis immolabatur, intelligendum est: ita etiam (ut, quod Apostolus proponit, probabili argumentatione concludatur) mensa Domini nihil aliud, nisi altare, in quo sacrificium Domino fiebat, significare potest.

Triden. Syn. *Eiusd. Syn.* *Eiusd. Syn.* *Luc. 26.* *1. ad Cor. 11.* *Conc. Trid.* *1. ad Corin. cap. 10.*

Eucharistia sacramētum figuris et prophetijs ueteris testamēti prædictum.

Quod si ex ueteri testamento huius sacrificii figuras, & oracula requiramus: primum quidem de eo Malachias apertissime uaticinatus est,

Malach. 1. est, his uerbis: Ab ortu solis usque ad occasum magnum est nomen meum in gentibus; & in omni loco sacrificatur; & offertur nomini meo oblatio munda: quia magnum est nomen meum in gentibus, dicit Dominus exercituum. Præterea, hæc hostia tam ante, quã post latam legem, uarijs sacrificiorum generibus prænũciata est. Etenim bona omnia, quæ iis sacrificijs significabantur, hæc una uictima, tamquam omnium perfectio, & absolutio, complexa est. Verumtamen nulla in re eius imaginem magis expressam licet uidere, quã in

Ad Hebr. 7. Melchisedec sacrificio. ipse enim Saluator sacerdotem secundum ordinem Melchisedec se in æternum constitutum declarans, corpus, & sanguinẽ suum in extrema cena sub speciebus panis, & uini Deo patri obtulit. Vnum itaque & idem sacrificium esse fatemur, & haberi debet, quod in Missa peragitur, & quod in cruce oblatũ est: quẽadmodum una est, & eadem hostia Christus, uidelicet dominus noster, qui se ipsum in ara crucis semel tantummodo cruentum immolauit. Neque enim cruenta, & incruenta hostia, duæ sunt hostiæ, sed una tantum: cuius sacrificium, postquam Dominus ita præcepit;

Luc. 22. Hoc facite in meam commemorationem; in Eucharistia quotidie in

Paulo. 10. staurarur. Sed unus etiam, atque idem sacerdos est Christus domi-

1. ad Cor. 11. nus. nam ministri, qui sacrificium faciunt, non suam, sed Christi personam suscipiunt, cum eius corpus & sanguinem cõficiunt. id quod & ipsius consecrationis uerbis ostenditur. neque enim sacerdos inquit; Hoc est corpus Christi; sed, Hoc est corpus meum: personam uidelicet Christi domini gerens, panis, & uini substantiam, in ueram eius corporis, & sanguinis substantiam conuertit. Quæ cum ita sint; sine ulla dubitatione docendum est, id quod etiam sancta Synodus

Trid. syn. explicauit, sacrosanctum Missæ sacrificium esse non solum laudis, & gratiarum actionis, aut nudam commemorationem sacrificii, quod in cruce factum est: sed uere etiam propitiatorium sacrificium, quo Deus nobis placatus, & propitius redditur. Quare si puro corde, & accensa fide, & intimo nostrorum scelerum dolore affecti hanc sanctissimam Hostiam immolemus, & offeramus; dubitandum nõ est,

Ad Hebr. 4. quin misericordiam a Domino cõsecuturi simus, & gratiam in auxilio opportuno. huius enim uictimæ odore ita delectatur Dominus, ut gratiæ, & pænitentiæ donum nobis impertiens peccata cõdonet. Quamobrẽ & solẽnis est illa Ecclesiæ precatio; Quoties huius hostiæ cõmemoratio celebratur, toties opus nostræ salutis exercetur, nimirũ uberrimi illi cruẽtæ hostiæ fructus per hoc incruentũ sacrificiũ ad

Trid. Syn. nos manãt. Deinde uero huius sacrificii eam uim esse, Parochi docebunt, ut nõ solũ ĩmolãti, & sumẽti prosit, sed omnibus etiã fidelibus,

siue

siue illi nobiscum in terris uiuant, siue iam in Domino mortui, nódum plane expiati sint. Neque enim minus ex apostolorum certissima traditione pro his utiliter offertur, quam pro uiuorum peccatis, pœnis, satisfactionibus, ac quibusuis calamitatibus, & angustiis. Ex quo facile perspicitur, omnes Missas communes censendas esse, ut quæ ad communem omnium fidelium utilitatem, & salutem pertineant. Habet autem hoc sacrificium multos, eosque maxime insignes, ac solemnes ritus, quorum nullus superuacaneus, aut inanis existimandus est; uerum omnes eo spectant, ut & tanti sacrificii maiestas magis eluceat, & salutaribus mysterijs intuendis ad rerum diuinarum, quæ in eo sacrificio occultæ sunt, contemplationem fideles excitentur. Sed de his nihil est ut plura dicamus; tum quia hoc argumentum lógiorem explicationem postulare uidetur, quam propositæ institutioni conueniat; tum quia innumerabiles pene libellos, & commentarios, qui de hac re a piis & doctissimis uiris conscripti sunt, sacerdotes in promptu habebunt. Hactenus igitur satis fuerit, earũ rerum, quæ ad Eucharistiã, tum quia sacramentũ, tum quia sacrificiũ sit, pertinent, potiora capita, iuuante Domino, exposuisse.

DE PAENITENTIAE SACRAMENTO.

QVEMADMODVM humanæ naturæ fragilitas, & imbecillitas omnibus nota est, eamque in se ipso quisque facile experitur: ita, quantam habeat necessitatem pænitentiæ sacramentum, ignorare nemo potest. Quod si diligentiam, quæ a Parochis in unoquoque argumẽto adhibenda est, ex rei, quã tractant, magnitudine, & pondere metiri oportet: omnino fatebimur, eos numquã in huius loci explicatione adeo diligẽtes futuros esse, ut satis uideri possit: quin etiam de hoc sacramẽto, quam de baptismo, eo accuratius agendum est, quod baptismus semel tantum administratur, nec iterari potest; pænitentiæ uero toties locus datur, eiusque repetendæ toties necessitas imposita est, quoties post baptismum peccare contingat. ita enim a Tridentina Synodo dictum est, sacramentum pænitentiæ non secus lapsis post baptismum, ac baptismum nondum regeneratis, ad salutem necessarium esse: uulgataq. illa sancti Hieronymi sententia ab omnibus, qui deinceps res sacras tradiderunt, magnopere comprobatur, pænitentiam esse secundam tabulam. Vt enim, confracta naui, unum uitæ seruandæ perfugium reliquum est, si forte tabulam aliquam de naufragio liceat arripere: ita,

Triden. Syn.

S. Hieron.

post amissam baptismi innocentiam, nisi quis ad pænitentiæ tabulam confugiat, sine dubio de eius salute desperandum est. Hæc autem non ad Pastores solum, sed ad reliquos etiam fideles excitandos dicta sint; ne forte in eis rei maxime necessariæ incuria reprehendatur. Primum enim communis fragilitatis memores omni studio optare debent, ut diuina ope adiuti, sine casu, aut prolapsione aliqua in uia Domini progredi possint: quod si nonnumquam offenderint, tum uero summam Dei benignitatem intuentes, qui tamquam bonus Pastor ouium suarum uulnera obligare, eisque mederi solet, hoc saluberrimum pænitentiæ medicamentum numquam in aliud tempus differendum esse cogitabunt.

De propria Pænitentiæ significatione.

Vt autem rem ipsam aggrediamur, prius explicanda est uaria huius nominis potestas, & notio; ne aliquis ambiguitate uocis in errorem inducatur. Nonnulli enim pænitentiam pro satisfactione accipiunt. Alii, a catholicæ fidei doctrina longissime remoti, cum arbitrentur pænitentiam nullam temporis præteriti rationem habere, nihil aliud, quam nouam uitam, esse definiunt. Docendum est igitur, multiplicem esse huius nominis significationē. Primum enim pænitentia de iis dicitur, quibus aliquid displicet, quod ante placuerit, nulla habita ratione huius cogitationis, bonum ne an malū fuerit. *2.Cor. 7.* Sic omnes pænitet, quorum tristitia secundum sæculum est, non secundum Deum: cuiusmodi pænitentia non salutem affert, sed mortem. Altera est pænitentia, cum quis ex scelere admisso, quod quidem antea placebat, dolorem non Dei, sed sui ipsius causa concipit. Tertia est, cum non solum admissi sceleris causa intimo animi sensu dolemus, uel eius doloris externum etiam aliquod signum damus, uerum unius Dei causa in eo mærore sumus. Ac singulis quidem pænitentiæ generibus, quæ commemorata sunt, pænitentiæ uox proprie conuenit. *Gen. 6. 1.Reg. 15. Psal. 105. Hieron. 26.* nam cum in sacris litteris Deum pænitere legimus, id per translationem dici perspicuum est. Eo enim loquendi genere, quod ad hominum mores accommodatum est, sacræ litteræ utuntur, cum Deum mutare aliquid cōstituisse declarant. quod non aliter facere uideatur, quam homines, quos si alicuius rei pæniteat, eam commutare omni studio laborant. Sic ergo scriptum est, *Gen. 6.* Pænituisse eum, quod hominem fecisset. & alio loco; quod Saul regem constituisset. *1.Reg. 15.* Verum inter has pænitentiæ significationes magnum discrimen obseruare oportet. Prima enim in uitio ponenda est: altera est quædam commoti, & perturbati animi affectio: tertiam tum ad uirtutem pertinere, tum sacramentum esse dicimus.

quæ

quæ ſignificatio huius loci propria eſt. ac primum quidem de ipſa, ut uirtutis parte, agendum eſt; non ſolum, quia fidelis populus ad omne uirtutis genus inſtitui a Paſtoribus debet; ſed etiam, quia huius uirtutis actiones tamquam materiã præbent, in qua pænitentiæ ſacramentum uerſatur; ac niſi prius, quæ ſit pænitentiæ uirtus, recte intelligitur, ſacramenti etiam uim ignorari neceſſe eſt. Quare in primis monendi, hortandique ſunt fideles, ut omni contentione, & ſtudio in intima animi pænitentia, quam uirtutem dicimus, elaborent; ſine qua ea, quæ extrinſecus adhibetur, parum admodũ profutura eſt. Intima autem pænitentia eſt illa, cum ad Deum nos ex animo conuertimus, & commiſſa a nobis ſcelera deteſtamur, & odio habemus: ſimulque illud nobis certum, & deliberatum eſt, malam uitæ conſuetudinem, corruptoſque mores emendare non ſine ſpe ueniæ a Dei miſericordia conſequendæ. Hãc uero dolor, & triſtitia, quæ perturbatio, & affectio eſt, & paſſio a multis uocatur, conſequitur, ueluti comes peccatorum deteſtationi adiuncta. quamobrem apud complures ex ſanctis Patribus pænitentiæ definitio huiuſmodi animi cruciatu declaratur. Verum in eo, quem pænitet, fides pænitentiam antecedat, neceſſe eſt: neque enim poteſt quiſquam ſe ad Deum conuertere, qui fide careat. ex quo fit, ut nullo modo pænitentiæ pars recte dici poſſit. Quod autem intima hæc pænitentia, ut antea diximus, ad uirtutem pertineat, aperte oſtendunt multa, quæ de pænitentia tradita ſunt, præcepta. Lex enim de iis tantum actionibus, quæ ſuſcipiuntur cum uirtute, præcipit. Negare præterea nemo poteſt, quin dolere quando, quo modo, & quatenus oportet, uirtutis ſit. hoc autem ut recte fiat, pænitentiæ uirtus præſtat. Interdum enim euenit, ut ex admiſſis ſceleribus minorem, quam par eſt, dolorem homines capiant. quin etiam, ut a Salomone ſcriptum eſt, nonnulli ſunt, qui, cum malefecerint, lætantur. rurſus uero alij ita ſe mærori animi, & ægritudini dedunt, ut de ſalute etiam prorſus deſperent: qualis fortaſſe Caim uideri poteſt, qui ait; Maior eſt iniquitas mea, quam ut ueniam merear: & qualis certe Iudas fuit, qui pænitentia ductus, ſuſpendio uitam, & animam amiſit. Vt igitur modum in dolore tenere poſſimus, pænitentiæ uirtute adiuuamur. Sed idem etiam ex ijs rebus colligi poteſt, quas ſibi tamquam finem proponit is, quem uere peccati pænitet. Primum autem hoc ei propoſitum eſt, ut peccatum aboleat, omnemque animæ culpam, & maculam abſtergat. Alterum eſt, ut pro ſceleribus admiſſis Deo ſatisfaciat: quod quidẽ ad iuſtitiam referri perſpicuum eſt. Nam etſi inter

I. c. *Prouer. 2.* *Gen. 4.* *Matth. 27.*

Deum & homines, propria iuſtitiæ ratio intercedere non poteſt, cum tam longo interuallo inter ſe diſtent: aliquam tamen eſſe iuſtitiam conſtat, cuiuſmodi eſt inter patrem, & filios, inter dominum, & ſeruos. Tertium eſt, ut homo in Dei gratiam redeat, in cuius offenſionem, & odium propter peccati fœditatem incurrit. Hæc uero omnia ſatis declarant, pænitentiam ad uirtutem ſpectare.

Quibus uijs ad uirtutem Pænitentiæ perueniatur. Sed docendum eſt etiam, quibus gradibus ad hanc diuinam uirtutem liceat aſcendere. Primum itaque Dei miſericordia nos præuenit, cordaque noſtra ad ſe conuertit. Quod cũ precaretur Propheta; *Hiere.cap.5.* Conuerte, inquit, nos Domine ad te, & conuertemur. Deinde hoc lumine illuſtrati per fidem ad Deum animo tẽdimus. Credere enim *Ad Heb.11.* oportet accedentem ad Deum, ut Apoſtolus teſtatur, quia eſt, & inquirentibus ſe remunerator ſit. Præterea motus timoris cõſequitur; &, ſuppliciorum acerbitate propoſita, animus a peccatis reuocatur. *Iſa.26.* atque huc uidentur ſpectare illa Iſaiæ uerba; Sicut quæ cõcipit, cum appropinquauerit ad partum, dolens clamat in doloribus ſuis; ſic facti ſumus. Huc deinde accedit ſpes impetrandæ a Deo miſericordiæ, qua erecti uitam, & mores emendare conſtituimus. Poſtremo charitate corda noſtra accenduntur, ex qua liberalis ille timor, probis, & ingenuis filijs dignus, oritur; atque ita unum illud ueriti, ne qua in re Dei maieſtatẽ lædamus, peccandi conſuetudinem omnino deſerimus. Hiſce igitur quaſi gradibus ad hanc præſtantiſſimam pænitentiæ uirtutem peruenitur: quæ prorſus diuina & cæleſtis uirtus exiſtimanda eſt; cui ſcilicet regnum cælorũ ſacræ litteræ pollicentur. nam *Matth.4.* apud ſanctum Matthæum ſcriptum eſt: Pænitẽtiam agite: appropin *Ezech.18.* quabit enim regnum cælorum. & apud Ezechielem: Si impius ege- *Ezech.33.* rit pænitentiam ab omnibus peccatis ſuis, quæ operatus eſt: & cuſtodierit omnia præcepta mea, & fecerit iudicium, & iuſtitiam, uita uiuet. tum alio loco: Nolo mortem impñ, ſed ut cõuertatur impius a uia ſua, & uiuat. quod quidem de æterna, & beata uita intelligendum eſſe, plane conſtat. De externa uero pænitentia docendum eſt, eam eſſe, in qua ſacramenti ratio conſiſtit, habereque externas quaſdam res ſenſibus ſubiectas, quibus declarantur ea, quæ interius in anima fiunt. In primis autem explanandum fidelibus uidetur, quare factum ſit, ut Chriſtus dominus pænitentiã in numerum ſacramentorum referri uoluerit. Huius autẽ rei illa omnino cauſa fuit, ut nobis de remiſſione peccatorum, quam Deus pollicitus eſt, cum ait; Si impius egerit pænitẽtiam rei: minus dubitare nobis liceret. uehementer enim pendere animo de intima pænitentia opus eſſet, cum

de ſuo

de suo cuique iudicio in iis, quæ agit, merito timendum sit. Vt igitur Dominus huic nostræ sollicitudini subueniret, pænitentiæ sacramentum instituit, quo per sacerdotis absolutionem peccata nobis remissa esse consideremus, conscientiæque nostræ ob fidem, quæ sacramentorum uirtuti merito habenda est, pacatiores redderentur. Neque enim aliter accipienda est uox sacerdotis, peccata nobis legitime condonantis, quam Christi domini, qui ait paralytico: Confide fili: remittuntur tibi peccata tua. *Matth. 9.* Deinde uero, cum nemo salutem, nisi per Christum, eiusque passionis beneficio, consequi possit, consentaneum, nobisque utilissimum fuit, eiusmodi sacramentum institui, cuius ui, & efficientia Christi sanguis ad nos defluens, peccata post baptismum admissa elueret, atque ita reconciliationis beneficiũ illi uni Saluatori nostro acceptum referre profiteremur.

Pænitentiam esse uere sacramentũ, et iterari posse.

Quod uero pænitentia sacramentum sit, Pastores ita facile ostendent: ut enim baptismus sacramentum est, quia peccata omnia, ac præsertim quod origine contractum fuit, delet: eadem ratione pænitentia, quæ peccata omnia post baptismum uoluntate, uel actione suscepta, tollit, uere, & proprie sacramentum dicendum est. Deinde, quod caput est, cum illa, quæ extrinsecus tum a pænitente, tum a sacerdote fiunt, declarent ea, quæ interius efficiuntur in anima; quis neget, pænitentiam uera, & propria sacramenti ratione præditam esse? siquidem sacramentum sacræ rei signum est: peccator autem, quem pænitet, rerum, & uerborum notis plane exprimir, se animum a peccati turpitudine abduxisse; itéque ex iis, quæ a sacerdote geruntur, & dicuntur, misericordiam Dei, peccata ipsa remittentis, facile cognoscimus. Quamquam hoc aperte indicant illa Saluatoris uerba: Tibi dabo claues regni cælorum; & quodcumque solueris super terram, erit solutum & in cælis. *Matth. 16.* Absolutio enim, sacerdotis uerbis enunciata, remissionem illam peccatorum signat, quam in anima efficit. Neque uero solum fideles docendi sunt, pænitentiam in numero sacramentorum habendam esse, sed eorum etiam, quæ iterari possunt. Quærenti enim Petro, num sepies uenia peccati danda esset, Dominus respondit: Non dico tibi usque septies, sed usque septuagies septies. *Matth. 18.* Quare si cum eiusmodi hominibus agendum sit, qui summæ Dei bonitati, & clementiæ diffidere uideantur; confirmandus erit illorum animus, atque ad spem diuinæ gratiæ erigendus. Quod quidem facile consequentur tum huius loci, & aliorum tractatione, qui in sacris litteris permulti occurrẽt: tum uero ijs rationibus, & argumẽtis, quæ ex sanctorũ Chrysostomi *S. Chrysost.*

D. Ambros. libro de lapsis, Ambrosii libris de pænitentia petere licebit. Iam, quoniam nihil fideli populo notius esse debet, quam huius sacramẽti materia; docendum est, in eo maxime hoc sacramentum ab aliis differre, quod aliorum sacramentorum materia est res aliqua naturalis, uel arte effecta; sacramenti uero pænitentiæ quasi materia sunt actus pænitentis, nempe contritio, confessio, & satisfactio, ut a Tri-
Trid. syn. dentina Synodo declaratum est: qui quatenus in pænitente, ad integritatem sacramenti, & plenam, ac perfectam peccatorum remissionem ex Dei institutione requiruntur, hac ratione partes pænitentiæ dicuntur. Neque uero hi actus, quasi materia a sancta Synodo appellantur, quia ueræ materiæ rationem non habeant, sed quia eius generis materia non sint, quæ extrinsecus adhibeatur, ut aqua in baptismo, & chrisma in confirmatione. Quod autem ab alijs dictum est, peccata ipsa huius sacramenti materiam esse; nihil plane diuersum dici uidebitur, si diligenter attendamus. Vt enim ignis materiam ligna esse dicimus, quæ ui ignis consumuntur: ita peccata, quæ pænitentia delentur, recte huius sacramenti materia uocari possunt. Sed formæ etiam explicatio Pastoribus prætermittẽda non est, quod eius rei cognitio excitet fidelium animos ad percipiendam summa cum religione huius sacramẽti gratiam. est autem forma, Ego te ab-
Matt. 18. soluo: quam non solum ex illis uerbis licet colligere, Quæcumque solueritis super terram, erunt soluta & in cælis; sed ex eadem Christi domini doctrina ab apostolis traditam accepimus. Ac quoniam sacramenta id significant, quod efficiunt; illa, Ego te absoluo, ostendunt peccatorum remissionem huius sacramenti administratione effici; planum est, hanc esse pænitentiæ perfectam formam. sunt enim peccata tamquam uincula, quibus constrictæ animæ tenentur, & ex quibus pænitentiæ sacramento laxantur. quod quidem non minus uere de illo etiam homine sacerdos pronunciat, qui prius ardentissimæ contritionis ui, accedente tamen confessionis uoto, peccatorum ueniam a Deo consecutus sit. Adduntur præterea complures preces, non quidem ad formam necessariæ, sed ut ea remoueantur, quæ sacramenti uim, & efficientiam illius culpa, cui administratur, impedire possent. Quamobrem peccatores Deo ingentes gratias agant, qui tam amplam potestatem in Ecclesia sacerdotibus tribuerit. Ne-
Leuit. 13. 14 que enim, ut olim in ueteri lege, sacerdotes testimonio suo aliquem a lepra liberatum esse, dumtaxat renunciabant; ita nunc in Ecclesia ea tantum potestas sacerdotibus facta est, ut aliquem peccatis absolutum esse declarent: sed uere tamquam Dei ministri absoluunt; id quod

quod Deus ipſe, gratiæ, & iuſtitiæ auctor, ac parens, efficit. Diligenter uero ritus etiam, qui ad hoc ſacramentum adhibentur, fideles obſeruabunt. ita enim fiet, ut animo magis hæreant, quæ hoc ſacramẽto conſecuti ſunt, nimirum ſe tamquam ſeruos clementiſſimo domino, uel filios potius optimo parenti reconciliatos eſſe: & ſimul facilius intelligant, quid eos facere oporteat, qui uelint: uelle autem omnes debent ſe tanti beneficij gratos, & memores probare. nam quem peccatorum pænitet, is ſe humili, ac demiſſo animo ad pedes ſacerdoris deiicit; ut, cum ſe tam humiliter gerat, facile poſsit agnoſcere, ſuperbiæ radices euellendas eſſe, a qua omnia ſcelera, quæ deflet, ortum habuerint, & enata ſint. In ſacerdote autem, qui in eum legitimus iudex ſedet, Chriſti domini perſonam, & poteſtatem ueneratur. Sacerdos enim, quemadmodum in alijs, ita in pænitentiæ ſacramento adminiſtrando Chriſti munus exequitur. Deinde peccata ſua pænitens ita enumerat, ut ſe maxima, & acerbiſſima animaduerſione dignum eſſe fateatur; ſupplexque delictorum ueniã petit. quæ ſane omnia uetuſtatis ſuæ certiſsima teſtimonia a ſancto Dionyſio habent. *S. Dionyſius*

Sed nihil profecto tam proderit fidelibus, nihilque maiorem illis alacritatem pænitentiæ ſuſcipiendæ afferet, quam ſi a Parochis ſæpe explicatum fuerit, quantam ex ea utilitatem capiamus. uere enim de pænitentia illud dici poſſe intelligent, eius quidem radices amaras, fructus uero ſuauiſſimos eſſe. Pænitẽtiæ itaq. omnis in eo uis eſt, ut nos in Dei gratiam reſtituat, cum eoque ſumma amicitia coniungat. Hanc uero reconciliationem interdum in hominibus piis, qui hoc ſacramentum ſancte, & religioſe percipiunt, maxima conſcientiæ pax, & tranquillitas cum ſumma ſpiritus iucunditate cõſequi ſolet. nullum eſt enim tam graue, & nefarium ſcelus, quod pænitentiæ ſacramento non quidem ſemel, ſed iterum, & ſæpius non deleatur. Qua de re ita Dominus per Prophetam inquit: Si impius egerit pęnitentiam ab omnibus peccatis ſuis, quæ operatus eſt, & cuſtodierit præcepta mea, & fecerit iudicium, & iuſtitiam, uita uiuet, & non morietur: omnium iniquitatum eius, quas operatus eſt, non recordabor. Et ſanctus Ioannes: Si confiteamur peccata noſtra, fidelis eſt, & iuſtus, ut remittat nobis peccata noſtra. Et paulo poſt, Si quis peccauerit, inquit, nullum uidelicet peccati genus excipiens, aduocatum habemus apud Patrem Ieſum Chriſtum iuſtum, & ipſe eſt propitiatio pro peccatis noſtris, non pro noſtris autem tantum, ſed etiam pro totius mundi. Quod autem in ſcripturis legimus,

Quam ſalutares fructus ex Pænitentiæ ſacramẽto percipiantur.

Eze. 18.

1. Ioan. 1.

1. Ioan. 2.

quosdam a Domino misericordiam non esse consecutos, quamuis eam uehementer implorauerint; id uero icirco factum esse intelligimus, quod eos uere, atque ex animo delictorum non pœnitebat. Quare cum eiusmodi sententiæ in sacris litteris, uel apud sanctos Patres occurrunt, quibus uidentur affirmare aliqua peccata remitti nō posse; ita eas interpretari oportet, ut difficilem admodum esse ueniæ impetrationem intelligamus. Vt enim morbus aliquis ea re insanabilis dicitur, quod ægrotus ita affectus sit, ut salutaris medicinæ uim oderit: sic quoddam est peccati genus, quod nō remittitur, nec condonatur, propterea quod proprium salutis remedium, Dei gratiam repellit. In hanc sententiam a D. Augustino dictum est; Tanta labes est illius peccati, cum post agnitionem Dei per gratiam Christi oppugnat aliquis fraternitatem, & aduersus ipsam gratiā inuidiæ facibus agitatur, ut deprecandi humilitatem subire non possit, etiam si peccatum mala conscientia agnoscere, & annunciare cogatur. Sed, ut ad pœnitentiam reuertamur, hæc adeo propria eius uis est, ut peccata deleat, ut sine pœnitentia remissionem peccatorum impetrare, aut ne spetare quidē ullo modo liceat. scriptum est enim: Nisi pœnitentiam habueritis, omnes similiter peribitis. quod quidem de grauioribus, & mortiferis peccatis dictum a Domino est: etsi aliquo etiam pœnitentiæ genere indigent leuiora peccata, quæ uenialia uocantur. Sanctus enim Augustinus inquit: Cum quædam sit pœnitentia, quæ quotidie in Ecclesia pro peccatis uenialibus agitur, illa sane frustra esset, si peccata uenialia absque pœnitentia dimitti possent.

D. August. *Luc. 3.* *D. August.*

De partibus integris Pænitentiæ.

Sed quoniam de iis rebus, quæ aliquo modo in actionem cadūt, non satis est uniuerse loqui; curabunt Pastores sigillatim ea tradere, ex quibus ueræ, & salutaris pœnitētiæ ratio a fidelibus percipi queat. Est autem huius sacramenti proprium, ut præter materiam, & formam, quæ omnibus sacramentis communia sunt, partes etiam, ut antea diximus, illas habeat, quæ tamquam totam, integramque pœnitentiam constituant, contritionem scilicet, confessionem, & satisfactionem: de quibus D. Chrysostomus his uerbis loquitur: Pœnitentia cogit peccatorem omnia libenter sufferre, in corde eius contritio, in ore confessio, in opere tota humilitas, uel fructifera satisfactio. Hæ autem partes ex earum partium genere esse dicuntur, quæ ad aliquod totum constituendum necessariæ sunt: quoniam, quemadmodum hominis corpus ex pluribus membris constat, manibus, pedibus, oculis, & alijs huiusmodi partibus, quarum aliqua si desit, merito imperfectum uideatur; perfectum uero, si nulla desideretur;

S. Chrysost.

eodem

eodem etiam modo pænitentia ex hisce tribus partibus ita cônstituitur, ut, quamuis, quod ad eius naturam attinet, contritio, & confessio, quibus homo iustus efficitur, satis sit: tamen, nisi tertia etiam pars, idest satisfactio, accedat, aliquid ei omnino ad perfectionem desit, necesse sit. Quare adeo inter se hæ partes cônexæ sunt, ut contritio confitendi, & satisfaciendi consilium & propositum inclusum habeat; confessionem contritio, & satisfaciendi uoluntas, satisfactionem uero duæ reliquæ antecedant. Harum autẽ trium partium eam rationem afferre possumus, quod animo, uerbis, & re ipsa peccata in Deum committantur. Quare consentaneum fuit, ut nos ipsos Ecclesiæ clauibus subijcientes, quibus rebus Dei sanctissimum numen a nobis uiolatum esset, ijsdem etiam eius irã placare, & peccatorum ueniam ab eo impetrare conaremur. Sed idem etiã alio argumento confirmari potest. Etenim pænitentia est ueluti quædam delictorum compensatio, ab eius uoluntate profecta, qui deliquit, ac Dei arbitrio, in quem peccatum commissum est, cõstituta. Quare & uoluntas compensandi requiritur, in quo maxime cõtritio uersatur; & pænitens sacerdotis iudicio, qui Dei personam gerit, se subijciat, necesse est; ut pro scelerum magnitudine pœnam constituere in eum possit; ex quo tum confessionis, tum satisfactionis ratio, & necessitas perspicitur. Quoniam uero harum partium uim, & naturam tradere fidelibus oportet; prius incipiendum est a cõtritione, eaque diligenter explicanda. neque enim ad ullum temporis punctum, cum in memoriam præterita peccata redeũt, uel cum aliquid offendimus, contritione animus debet uacare. Hanc Patres in Concilio Tridentino ita definiunt: Contritio est animi dolor, ac detestatio de peccato commisso, cum proposito non peccandi de cetero: Et paulo post, de contritionis motu subijcitur: Ita demum præparat ad remissionẽ peccatorum, si cum fiducia diuinæ misericordiæ & uoto præstandi reliqua coniunctus sit: quæ ad rite suscipiendum hoc sacramẽtum requiruntur. Ex hac itaque definitione intelligẽt fideles, contritionis uim in eo tantũ positã non esse, ut quis peccare desinat; aut propositum ei sit, nouũ uitæ genus instituere, aut ipsum iam instituat; sed in primis male actæ uitæ odium, & expiationem suscipiendã esse. Id uero maxime confirmant illi sanctorum Patrum clamores, quos in sacris litteris frequẽter profusos esse legimus: Laboraui, inquit Dauid, in gemitu meo: lauabo per singulas noctes lectũ meum. Et: Exaudiuit Dominus uocem fletus mei. & rursus alius: Recogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine animæ meæ. Quas certe, & alias

Conc. Florẽ.

Conc. Tridẽ.

Psal. 6.

Ezech. 38.

& alias huiusmodi uoces uehemens quoddam anteactæ uitæ odiũ, & peccatorum detestatio expressit.

Contritionis propria uis et efficacia. Quod autem contritio dolore definita est, monendi sunt fideles, ne arbitrentur eum dolorem corporis sensu percipi. Contritio enim est uoluntatis actio. Et sanctus Augustinus testatur, dolorem pœnitẽtiæ comitem esse, non pœnitentiam. Verum peccati detestationem & odium, doloris uocabulo Patres significarunt; tum quia sacræ lit-
Psal. 12. teræ ita utuntur: inquit enim Dauid; Quamdiu ponam consilia in anima mea, dolorem in corde meo per diem? tum quia dolor in inferiori animæ parte, quæ uim concupiscendi habet, ex ipsa cõtritione oritur, ut non incommode contritio dolore definita fuerit, quod dolorem efficiat, ad eumque declarandum pœnitentes uestem etiam mutare soliti sint. De quo Dominus apud sanctum Matthæum in-
Matth. 11. quit: Væ tibi Corozaim, uæ tibi Bethsaida: quia si in Tyro, & Sidone factæ essent uirtutes, quæ factæ sunt in uobis, olim in cilicio, & cinere pœnitentiam egissent. Recte autem cõtritionis nomen peccati detestationi, de qua loquimur, ad significandã uim doloris impositum est, ducta similitudine a rebus corporeis, quæ minutatim saxo, aut duriore aliqua materia confringuntur: ut eo uocabulo declararetur, corda nostra, quæ superbia obduruerunt, pœnitentiæ ui contundi, atque conteri. Quare nullus alius dolor uel ex parentum & filiorum obitu, uel cuiusuis alterius calamitatis causa susceptus, hoc nomine appellatur: sed illius tantum doloris proprium est nomen, quo ex amissa Dei gratia, atque innocentia afficimur. Verum aliis quoque uocabulis eadem res declarari solet. nã & contritio cordis dicitur: quia cordis nomen frequenter sacræ litteræ pro uoluntate usurpant. ut enim a corde motionum corporis principium sumitur: ita uolũtas reliquas omnes animæ uires moderatur, ac regit.
S. Chrysostomus. Vocatur etiam a sanctis Patribus, cordis compunctio, qui libros de contritione conscriptos, de compunctione cordis inscribere maluerunt. Etenim quemadmodum ferro tumida ulcera secãtur, ut inclusum uirus possit erũpere: ita corda, quasi scalpello cõtritionis adhibito, inciduntur, ut peccati mortiferum uirus queant eiicere. quare
Ioel. 2. & scissio cordis a Ioele propheta appellata est: Conuertimini, inquit, ad me in toto corde uestro, in ieiunio, & in fletu, & in planctu, & scindite corda uestra. Summum uero & maximum dolorẽ ex peccatis, quæ commissa sunt, suscipiendum esse, ita ut nullus maior excogitari possit, facile erit hisce rationibus demonstrare. nam cũ per-
1. Ioan. 3. fecta contritio sit charitatis actio, quæ ab eo timore, qui filiorum est,

profici-

proficiſcitur; patet eundem charitatis, & contritionis modum ſtatuendum eſſe: at quoniam charitas, qua Deum diligimus, perfectiſſimus eſt amor, hinc fit, ut contritio uehementiſſimum animi dolorem coniunctum habeat. ut enim maxime diligendus eſt Deus: ita, quæ nos a Deo alienant, maxime deteſtari debemus. In quo etiam illud obſeruandum eſt, eodem loquendi genere, charitatis, & contritionis magnitudinem in ſacris litteris ſignificari. De charitate dictum eſt: Diliges dominum Deum tuum ex toto corde tuo. Rurſus quod ad contritionem pertinet, clamat Dominus per Prophetam; Conuertimini in toto corde ueſtro. Præterea, ſi, uti Deus ſummum bonum eſt inter omnia, quæ diligenda ſunt, ita etiam peccatũ ſummum eſt malum inter omnia, quæ odiſſe homines debent, illud ſequitur, ut quam ob cauſam Deum ſumme diligendum eſſe confitemur, ob eandem rurſus peccati ſummum odium nos capiat neceſſe ſit. Omnibus uero rebus Dei amorem anteponendum eſſe, ita ut ne uitæ quidem conſeruandæ cauſa peccare liceat, aperte nos docet illa Domini uerba: Qui amat patrem, aut matrem plus quam me, non eſt me dignus: & qui uoluerit animam ſuam ſaluam facere, perdet eam. Sed illud etiam animaduertendum eſt, ut, quemadmodum, ſancto Bernardo teſte, nullus finis, & modus charitati præſcribitur; (Modus enim, inquit ille, diligendi Deum, eſt, ipſum diligere ſine modo) ita peccati deteſtationi nullus modus definiatur. Sit præterea non ſolum maxima, ſed uehementiſſima, atque adeo perfecta, omnemque ignauiam, & ſocordiam excludat. Etenim in Deuteronomio ſcriptum eſt: Cum quæſieris dominum Deum tuũ, inuenies eum, ſi tamen toto corde quæſieris, & tota tribulatione animæ tuæ. & apud Hieremiam: Quæretis me, & inuenietis, cum quæſieritis me in toto corde ueſtro, & inueniar a uobis, ait Dominus. Quamquam ſi id minus conſequi nobis liceat, ut perfecta ſit; uera tamen & efficax contritio eſſe poteſt. ſæpe enim uſu uenit, ut, quæ ſenſibus ſubiecta ſunt, magis quã ſpiritualia nos afficiant. Quare nonnulli interdum maiorem ex filiorum obitu, quam ex peccati turpitudine doloris ſenſum capiunt. Idem etiã iudicium faciendum eſt, ſi lacrymæ doloris acerbitatem non conſequantur: quæ tamen in pænitentia ſummopere optandæ, & commendandæ ſunt. præclara eſt enim ea de re ſancti Auguſtini ſententia: Non ſunt, inquit, in te Chriſtianæ charitatis uiſcera, ſi luges corpus, a quo receſſit anima, animam uero, a quo receſſit Deus, non luges. Atque huc ſpectant illa Saluatoris noſtri uerba, quæ ſupra allata ſunt: Væ tibi Corozain,

Deuter. 6. Ioel. 2. Matth. 10. Matth. 16. Mar. 8. S. Bernard. Deut. 4. Hiere. 29. S. August.

Matth. 11. uæ tibi Bethsaida: quia si in Tyro & Sidone factæ essent uirtutes, quæ factæ sunt in uobis, olim in cinere, & cilicio pænitentiam egissent. Tametsi ad eam rem comprobandam satis esse debent clarissima Niniuitarum, Dauidis, peccatricis, apostolorum Principis exempla; qui omnes plurimis lacrymis Dei misericordiam implorantes, peccatorum ueniam impetrarunt.

Singula peccata mortalia in confessione exprimēda, et detestanda.

Maxime autem hortandi, & monendi sunt fideles, ut ad singula mortalia crimina proprium contritionis dolorem adhibere studeāt: ita enim Ezechias contritionem describit, cum ait: Recogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine animæ meæ. etenim, recogitare omnes annos, est, sigillatim peccata excutere, ut ea ex animo doleamus. Sed apud Ezechielem quoque scriptum legimus: Si impius egerit pænitentiam ab omnibus peccatis suis, uita uiuet. Atque in hanc sententiam sanctus Augustinus inquit: Consideret peccator qualitatem criminis in loco, in tempore, in uarietate, in persona. Neque tamen hac in re desperent fideles de summa Dei bonitate, & clementia: is enim, cum nostræ salutis cupidissimus sit, nullam moram ad tribuendam nobis ueniam interponit, sed peccatorem paterna charitate complectitur, simul atque ille se collegerit, & uniuerse peccata sua detestatus, quæ deinde alio tempore, si facultas erit, singula in memoriam reducere, ac detestari in animo habeat, ad Dominum se cōuerterit. ita.n. nos per Prophetam iubet sperare, cum inquit: Impietas impij non nocebit ei, in quacumque die conuersus fuerit ab impietate sua. Ex his igitur colligi poterunt, quæ ad ueram contritionem maxime sunt necessaria: de quibus fidelem populum accurate oportebit docere, ut quisque intelligat, qua ratione comparare eam possit, regulamque habeat, qua diiudicet, quantū absit ab eius uirtutis perfectione. Primū enim necesse est peccata omnia, quæ admisimus, odisse, & dolere; ne, si quædam tantum doleamus, ficta, & simulata, neque salutaris pænitentia a nobis suscipiatur. Nam, ut a sancto Iacobo apostolo dictum est; Quicumque totam legē seruauerit, offendit autem in uno, factus est omnium reus. Alterum est, ut ipsa contritio, cōfitendi, & satisfaciendi uoluntatem coniunctam habeat: de quibus postea suo loco agetur. Tertium est, ut penitus uitæ emendandæ certam, & stabilem cogitationem suscipiat. Hoc uero Propheta his uerbis aperte nos docuit: Si impius egerit pænitentiam ab omnibus peccatis suis, quæ operatus est: & custodierit omnia præcepta mea, & fecerit iudicium, & iustitiam, uita uiuet, & nō morietur; omniū iniquitatū eius, quas operatus est, nō recordabor.

Ezech. 18. *S. August.* *Ezech. 33.* *Iacobi 2.* *Ezech. 18.*

& paulo

& paulo post: Cum auerterit se impius ab impietate sua, quam operatus est, & fecerit iudicium, & iustitiam, ipse animam suam uiuificabit. Ac paucis interiectis; Conuertimini, inquit, & agite pœnitentiam ab omnibus iniquitatibus uestris; & non erit uobis in ruinam iniquitas: proijcite a uobis omnes præuaricationes uestras, in quibus præuaricati æstis; & facite uobis cor nouum, & spiritum nouũ. Idem etiam Christus dominus mulieri, quæ in adulterio deprehensa est, præscripsit: Vade, inquit, & iam amplius noli peccare. Item paralytico illi, quem ad probaticam piscinã curauerat; Ecce, ait, sanus factus es, iam noli peccare. Sed natura quoque ipsa, & ratio plene ostendunt, duo illa ad contritionem esse in primis necessaria, dolorẽ scilicet peccati admissi, & propositum cautionemque ne quid huiusmodi in posterum committatur. Nam qui amico reconciliari uelit, quem iniuria aliqua affecerit; & doleat oportet, quod in eũ iniuriosus, & contumeliosus fuerit; & diligenter reliquo tẽpore prouideat, ne qua in re amicitiam læsisse uideatur: quæ duo obedientiam adiunctam habeant, necesse est. hominem enim legi, siue naturali, & diuinæ, siue humanæ, quibus subiectus est, parere conuenit. Quare si quid pœnitens alteri per uim, aut per fraudem abstulit, restituat, oportet; itemque alicuius aut commodi, aut officii compensatione illi satisfaciat, cuius dignitatem, aut uitam dicto, factoue uiolauit. tritum enim est omnium sermone, quod apud sanctum Augustinũ legimus; Non remittitur peccatum, nisi restituatur ablatum. Neque uero inter cetera, quæ ad contritionem maxime pertinent, minus diligenter, & necessario curandum est, ut, quidquid iniuriarum ab altero acceperis, id totum remittatur, ac condonetur. ita enim Dominus & Saluator noster monet, atque denunciat: Si dimiseritis hominibus peccata eorum, dimittet & uobis pater uester cælestis delicta uestra; si autem non dimiseritis hominibus, nec pater uester dimittet uobis peccata uestra. Hæc sunt, quæ fidelibus in contritione obseruanda sunt: cetera, quæ ad hanc rem colligi a Pastoribus facile poterunt, efficient quidem, ut in suo genere contritio sit magis perfecta, & absoluta: uerum adeo necessaria existimanda non sunt, ut sine his ueræ, & salutaris pœnitentiæ ratio constare non possit.

Ioan. 8. Ioan. 5. S. August. Matth. 6.

Sed quoniã non satis esse Pastoribus debet, si ea doceãt, quæ ad salutẽ uidẽtur pertinere, nisi etiã omni cura & industria laborẽt, ut fideles ad eã ipsam rationẽ, quæ illis præscripta est, uitã, actionesq. suas dirigãt, uehemẽter proderit, cõtritionis uim, & utilitatẽ sæpius proponere. Nã cũ pleraq. alia pietatis studia, ueluti beneficẽtia in pauperes,

Fructus & utilitates contritionis.

ieiunia, preces, & alia id genus ſancta, & honeſta opera, hominum culpa, a quibus proficiſcũtur, a Deo interdum repudientur; ipſa cer te contritio numquã illi grata & accepta eſſe non poteſt. Nam inquit
Pſal. 50. Propheta: Cor contritum & humiliatum Deus non deſpicies. Quin etiam ſtatim, ut eam mentibus noſtris concepimus, peccatorum remiſſionem nobis a Deo tribui, alio loco eiuſdẽ Prophetæ uerba illa
Pſal. 31. declarant: Dixi, confitebor aduerſum me iniuſtitiã meam Domino, & tu remiſiſti impietatem peccati mei. Atque eius rei figuram in de-
Luc. 17. cem leproſis animaduertimus, qui a Saluatore noſtro ad ſacerdotes miſſi, ante quam ad illos peruenirent, a lepra liberati ſunt. Ex quo licet cognoſcere, ueræ contritionis, de qua ſupra dictum eſt, eam uim eſſe, ut illius beneficio omnium delictorũ ueniam ſtatim a Domino impetremus. Plurimum etiam ualebit ad fidelium mẽtes excitandas, ſi Paſtores rationem aliquam tradiderint, qua ſe quiſque ad contritionem exercere poſſit. Monere autem oportet, ut omnes con ſcientiam ſuam frequenter excutiẽtes, uideant, num, quæ a Deo, ſiue eccleſiaſticis ſanctionibus præcepta ſunt, ſeruauerint: quod ſi quis alicuius ſceleris reum ſe eſſe cognouerit, ſtatim ſe ipſum accuſet, ſupplexque a Domino ueniam expoſcat, & ſpatium tum cõfitendi, tum ſatisfaciendi ſibi dari poſtulet: in primiſque diuinæ gratiæ præſidio ſe adiuuari petat, ne in poſterũ eadem illa peccata admittat, quæ admiſiſſe uehemẽter pœniteat. Curãdum erit præterea Paſtoribus, ut in peccata ſummũ fidelium odiũ concitetur; tum quia ſumma eſt illius fœditas, & turpitudo; tũ quia grauiſſima dãna, & calamitates nobis affert. nã Dei beneuolentiã, a quo maxima bona accepimus, longeq. maiora expectare & conſequi licebat, a nobis abalienat, & ſummorũ dolorũ cruciatibus perpetuo afficiẽdos ſempiternæ morti nos addicit.

De confeſſione, ſacramẽti Pœnitẽtiæ altera parte: et illius neceſſitate.

Hactenus de contritione: nunc ad confeſſionẽ, quæ eſt altera pœnitentiæ pars, ueniamus. Quãtum uero curæ & diligentiæ in ea explicanda ponere Paſtores debeãt, ex eo facile intelligẽt, quod omnibus fere pijs perſuaſum eſt, quidquid hoc tẽpore ſanctitatis, pietatis, & religionis in Eccleſia, ſummo Dei beneficio, cõſeruatũ eſt, id magna ex parte cõfeſſioni tribuendũ eſſe, ut nulli mirãdum ſit, humani generis hoſtẽ, cum fidem catholicã funditus euertere cogitat, per miniſtros impietatis ſuæ, & ſatellites, hãc ueluti Chriſtianæ uirtutis arcẽ totis uiribus oppugnare conatũ eſſe. Primum itaq. docẽdũ eſt, cõfeſſionis inſtitutionẽ nobis ſummopere utilẽ, atque adeo neceſſariã fuiſſe. Vt.n. hoc cõcedamus, cõtritione peccata deleri, quis ignorat illã adeo uehementẽ, acrẽ, incenſam eſſe oportere, ut doloris acerbitas, cum ſcelerũ magni-

magnitudine æquari, conferrique possit? at quoniam pauci admodum ad hunc gradum peruenirent, fiebat etiam ut a paucissimis hac uia peccatorum uenia speranda esset. Quare necesse fuit, ut clementissimus Dominus faciliori ratione communi hominum saluti consuleret. quod quidem admirabili consilio effecit, cum claues regni cælestis Ecclesiæ tradidit. Etenim ex fidei catholicæ doctrina omnibus credendum, & constanter affirmandum est; si quis ita animo affectus sit, ut peccata admissa doleat, simulque in posterum non peccare constituat; etsi eiusmodi dolore nõ afficiatur, qui ad impetrandam ueniam satis esse possit; ei tamẽ, cum peccata sacerdoti rite confessus fuerit, ui clauium scelera omnia remitti, ac condonari: ut merito a sanctissimis uiris Patribus nostris celebratum sit, Ecclesiæ clauibus aditum in cælum aperiri: de quo nemini dubitare fas est, cum a Florentino Concilio decretum legamus, pænitentiæ effectum, esse absolutionem a peccatis. Verum ex eo præterea licet cognoscere, quantam afferat confessio utilitatem, quod iis, quorum est corrupta uitæ consuetudo, nihil tam prodesse ad mores emendandos experimur, quam si interdum occultas animi sui cogitationes, facta, dictaque omnia, prudenti, & fideli amico patefaciant, qui eum opera, & consilio iuuare possit. Quare ad eandem rationem maxime salutare existimandum est iis, qui scelerum conscientia agitantur, ut sacerdoti, tamquam Christi domini uicario, cui perpetui silentii seuerissima lex proposita est, animæ suæ morbos & uulnera aperiant: statim enim parata sibi medicamenta inuenient, quæ nõ solum præsentis ægritudinis sanandæ, uerum ita præparandæ animæ cæleste quandam uim habeant; ut deinceps facile futurum non sit, in eiusdem morbi & uitij genus recidere. Neque uero illa confessionis utilitas prætermittenda, quæ ad uitæ societatem & coniunctionẽ magnopere pertinet. constat enim, si sacramentalem confessionem e Christiana disciplina exemeris, plena omnia occultis, & nefandis sceleribus futura esse: quæ postea, & alia etiam multo grauiora, homines, peccati consuetudine deprauati, palam committere non uerebuntur. etenim confitendi uerecundia, delinquendi cupiditati, & licentiæ tamquam frenos inijcit, & improbitatem coercet.

Floren. Conc. in Decreto Eugenij. 4.

Sed iam confessionis utilitate exposita, quæ sit eius natura, & uis, Pastoribus tradendum erit. Eam igitur definiunt esse peccatorum accusationem, quæ ad sacramenti genus pertinet, eo susceptam ut ueniam uirtute clauiũ impetremus. Rectè autẽ accusatio dicitur, quod peccata ita cõmemoranda nõ sunt, quasi scelera nostra ostentemus,

Confessionis sacramẽtalis descriptio & natura, & quis eius auctor.

Prouer. 2. ut ii faciunt, qui lætantur cum malefecerint, aut omnino enarrãda, ut si rem aliquam gestam otiosis auditoribus delectandi causa exponamus. Verum accusatorio animo ita enumeranda sunt, ut ea etiam S. Chrysost. in nobis uindicare cupiamus. Veniæ autem impetrandæ causa, peccata confitemur: quoniam hoc iudicium longe dissimile est forensibus capitalium rerum quæstionibus, in quibus confessioni pœna & supplicium, non culpæ liberatio, & errati uenia cõstituta est. In eandem fere sententiam, quamuis aliis uerbis, sanctissimi Patres uiden-S. Augustinus. tur confessionem definisse: ueluti cum sanctus Augustinus inquit; Confessio est, per quam morbus latẽs spe ueniæ aperitur: & sanctus S. Gregorius Gregorius; Confessio est peccatorum detestatio: quarum utraque, quod in superiori definitione continetur, facile ad eã referri poterit. Sed iam, quod omnium maximi faciendum est, docebunt Parochi, ac sine ulla dubitatione fidelibus tradent, hoc sacramentum a Christo domino, qui bene omnia, & unius salutis nostræ causa fecit, ob eius summam bonitatem, & misericordiam institutum esse. Apostolis enim, post resurrectionem unum in locum congregatis, insuffla-Ioan. 20. uit, dicens: Accipite spiritum sanctum: quorum remiseritis peccata, remittuntur eis; & quorum retinueritis, retenta sunt. Cum igitur Dominus potestatem retinendi, & remittendi peccata sacerdotibus tribuerit; perspicuum est, ipsos etiam ea de re iudices cõstitutos Ioan. 11. fuisse. Atque idem significare uisus est Dominus, cum apostolis id negotii dedit, ut Lazarum, a mortuis excitatũ, a uinculis soluerent, S. August. quibus constrictus erat. nam sanctus Augustinus eum locum ita explanat: Ipsi, inquit, sacerdotes plus iam possunt proficere, plus confitentibus parcere, quibus crimen remittũt: Dominus scilicet per ipsos apostolos Lazarum, quem iã suscitauerat, obtulit discipulis soluendum, ostendens potestatem soluendi esse concessam sacerdotibus. Quo etiam pertinet, quod iis, qui a lepra in itinere curati sunt, præceperat, ut sacerdotibus se ostenderent, illorumque iudicium subirent. Cum igitur Dominus potestatẽ remittendi, & retinendi peccata sacerdotibus tribuerit; perspicuum est, ipsos etiam ea de re iu-Conc. Trid. dices constitutos fuisse. at, quoniam, ut sancta Tridentina Synodus sapienter admonuit, de qualibet re uerum iudicium fieri, atque in repetendis criminum pœnis iustitiæ modus teneri nõ potest, nisi plane cognita, & perspecta causa fuerit; ex eo sequitur, ut pænitentium cõfessione singillatim peccata omnia sacerdotibus patefacienda sint. Hæc igitur Pastores docebunt, quæ a sancta Tridẽtina Synodo decreta, ac perpetuo a catholica Ecclesia tradita sunt. Si enim sanctissimos

Patres

Patres attente legimus; nusquam non apertissima testimonia occurrent, quibus confirmetur, hoc sacramentum a Christo domino institutum esse, & confessionis sacramentalis legem, quam illi exomologesin, & exagoreusin græco uocabulo appellant, tamquam euangelicam accipiendam esse. Quod si etiam ueteris testamenti figuras exquirimus; sine dubio ad peccatorum confessionem uidentur pertinere uaria illa sacrificiorum genera, quæ ad expianda diuersi generis peccata a sacerdotibus fiebant.

De ritibus & cærimonijs ad Confessioné adhibendis.

Sed quemadmodum confessionem a Domino saluatore institutá esse fideles docendi sunt: ita etiam monere eos oportet, quosdam ritus, & solemnes cærimonias Ecclesiæ auctoritate additas esse; quæ etsi ad sacramenti rationem nō spectant, eius tamen dignitatem magis ante oculos ponunt, & confitentium animos pietate accensos, ad Dei gratiam facilius consequendam præparant. Cum enim aperto capite ad pedes sacerdotis abiecti, demisso in terram uultu, suppli ces manus tendentes, aliaque huiusmodi Christianæ humilitatis signa dantes, quæ ad sacramenti rationem necessaria non sunt, pecca ta confitemur, ex his perspicue intelligimus, tum in sacramento cælestem uim agnoscendam, tum a nobis diuinam misericordiam summo studio requirendam, atque efflagitandam esse. Iam uero, nemo existimet cōfessionem a Domino quidem institutam, sed ita tamen, ut eius usum necessarium esse non edixerit. Etenim sic statuant fideles, oportere eum, qui mortali scelere premitur, confessionis sacramento ad spiritualem uitam reuocádum esse: quod quidem pulcherrima translatione a Domino aperte significatum uidemus; cum huius sacramenti administrandi potestatem, clauem regni cælorum appellauit. *Matth. 16.* Vt enim locum aliquem ingredi nemo potest, sine eius opera, cui claues commissæ sunt, sic intelligimus neminem in cælum admitti, nisi fores a sacerdotibus, quorum fidei claues Dominus tradidit, aperiátur. Aliter enim nullus plane clauium usus in Ecclesia esse uidebitur: ac frustra is, cui clauium potestas data est, quépiam cæli aditu prohibebit, si tamen alia uia introitus patere queat. Hoc uero præclare a sancto Augustino cognitum est, cum inquit: *S. Augustinus.* Nemo sibi dicat, occulte ago apud Dominum pænitentiam: nouit Deus, qui mihi ignoscat, quid in corde ago: ergo sine causa dictum, quæ solueritis in terra, soluta erunt in cælo? ergo sine causa claues da *Matth. 18.* tæ sunt Ecclesiæ Dei? Atque in eandem sententiam sanctus Ambro- *S. Ambros.* sius in libro de pænitentia scriptum reliquit, cum Nouatianorum hæresim cōuelleret, qui soli Domino potestatem peccata remittendi,

reſeruandam aſſerebant: Ecquis Deum, inquit, magis uenetatur, qui ne mandatis illius obtemperat, an qui reſiſtit? Deus nobis iuſſit, eius miniſtris obtemperare: quibus cum pareamus, honorem ſoli Deo deferimus. Sed cum minime dubitari poſſit, cõfeſſionis legem ab ipſo Domino latam & conſtitutam eſſe; ſequitur, ut uidendũ ſit, quinam, quo ætatis, & anni tempore ei parere debeant. Primum

Later. Conc. itaque ex Lateranenſis Concilii canone, cuius initium eſt, Omnis utriuſque ſexus, perſpicitur, neminem confeſſionis lege adſtrictum eſſe ante eam ætatem, qua rationis uſum habere poteſt: neque tamẽ ea ætas certo aliquo annorum numero definita eſt. Sed illud uniuerſe ſtatuendum uidetur, ab eo tempore confeſſionem puero indictam eſſe, cum inter bonum, & malum diſcernẽdi uim habet, in eiuſque mentem dolus cadere poteſt. Nam cum ad id uitæ tempus quiſque peruenerit, in quo de ſalute æterna deliberandum eſt; tum primum ſacerdoti peccata confiteri debet; cum aliter ſalutem ſperare nemini

Later. Conc. liceat, qui ſcelerum conſcientia premitur. Quo uero potiſſimũ tempore cõfiteri oporteat, eo canone, de quo antea diximus, ſancta Eccleſia decreuit: iubet enim ſemel ſaltem quotãnis fideles omnes peccata ſua confiteri. Verum ſi, quid ſalutis noſtræ ratio poſtulet, conſideremus; profecto, quoties uel mortis periculum imminet, uel aliquam rem tractare aggredimur, cuius tractatio homini peccatis contaminato nõ conueniat, ueluti cum ſacramenta adminiſtramus, aut percipimus, toties cõfeſſio prætermittenda non eſt. Atque idem omnino ſeruare oportet; cum ueremur, ne nos alicuius culpæ, quã admiſerimus, obliuio capiat. Neque peccata confiteri poſſumus, quæ non meminimus: neque peccatorum ueniã a Domino impetramus, niſi ea pænitentiæ ſacramentum per confeſſionem deleat.

De condicionibus & circumſtãtijs ad confeſſionem requiſitis. Sed quoniam multa in confeſſione obſeruãda ſunt, quorum alia ad ſacramenti naturam pertinent, alia non ita neceſſaria ſunt; de his accurate agendum erit. neque enim deſunt libelli, & commentarii, ex quibus facile eſt, horum omnium explicationẽ depromere. Illud autem in primis doceant Parochi, in confeſſione curandum eſſe, ut integra, & abſoluta ſit. etenim omnia mortalia peccata ſacerdoti aperire oportet. nam uenialia, quæ nos a Dei gratia non diuellunt, & in quæ frequentius labimur, tametſi recte, atque utiliter, quod piorũ uſus demonſtrat, confitemur, tamen ſine culpa prætermitti, multiſque aliis rationibus expiari poſſunt. At mortifera peccata, ut iam diximus, ſingula enumeranda ſunt, quamuis etiam occultiſſime lateant, ut eius generis ſint, quæ duobus tantum extremis Decalogi

capitibus interdicuntur. Sæpe enim euenit, ut ea grauius animā uulnerent, quam illa, quæ aperte, ac palam peccare homines solent. ita uero a sancta Tridentina Synodo definitum, atque a catholica Ecclesia semper traditum est, quemadmodum sanctorum Patrum testimonia declarāt. Est enim apud sanctum Ambrosium in hunc modum: Non potest quis iustificari a peccato, nisi confessus fuerit peccatum. Sanctus etiam Hieronymus in Ecclesiaste idem plane confirmat: inquit enim: Si quem serpens Diabolus occulte momorderit, &, nullo conscio, eum peccati ueneno infecerit, si tacuerit, & pænitentiā non egerit, nec uulnus suum fratri, aut magistro uoluerit confiteri, magister, qui linguam habet ad curandum, prodesse non poterit. Præterea sanctus Cyprianus in sermone de lapsis apertissime hoc docet, his uerbis: Quamuis nullo sacrificii, aut libelli facinore constricti sint, quoniam tamen de eo cogitauerunt, id ipsum apud sacerdotes Dei dolenter confiteantur. Denique hæc omnium Ecclesiæ doctorum communis uox est, atque sententia. Sed in confessione summa illa cura, & diligentia adhibenda est, quā in rebus grauissimis ponere solemus, omneque studium ita eo conferendum, ut sanemus animæ uulnera, & peccati radices euellamus. Neque uero solum peccata grauia narrādo explicare oportet, uerum etiam illa, quæ unumquodque peccatum circumstant, & prauitatem ualde augent, uel minuunt. Quædam enim circumstantiæ adeo graues sunt, ut peccati mortiferi ratio ex illis tantum constet: quare hæc omnia semper confiteri oportet. Si quis enim hominem interemerit, explicandum est, utrum ille sacris initiatus, an profanus fuerit. Itemque, si cum muliere concubuit, matrimonij ne lege libera, aut alterius uxore, aut propinqua, aut alicuius uoti sponsione Deo consecrata, aperiat, necesse est. hæc enim diuersa peccatorum genera cōstituunt, ita, ut primum quidem simplex fornicatio, alterum adulterium, tertium incestus, quartum sacrilegium a diuinarum rerum doctoribus appelletur. Furtum etiā in peccatis numerandum est: uerum si quis aureum numum furetur, leuius omnino peccat, quā is, qui centum, uel ducentos, uel ingentem aliquam auri uim, præsertim uero qui sacram pecuniam abstulit. Quæ etiā ratio ad locum, & ad tempus pertinet, quorum exempla notiora sunt ex multorum libris, quam ut a nobis commemorentur. Hæc igitur, ut diximus, enumeranda sunt: quæ uero prauitatem rei magnopere nō augent, sine crimine omitti possunt. Sed ad confessionem adeo necessarium est, ut, quod antea diximus, integra, & absoluta sit, ut, si quis dedita opera, alia quidem ex

Triden. Syn.

S. Ambros.

S. Hieron.

S. Cyprianus

ijs, quæ explicari debent, prætermittat: alia uero tantummodo confiteatur, non solum ex ea confessione is commodum nullum consequatur, sed etiam nouo scelere se obstringat: neque eiusmodi peccatorum enumeratio confessionis nomine, in qua sacramenti ratio insit, appellanda est: quin potius pænitenti confessionem repetere est necesse, seque ipsum illius peccati reum facere, quod sacramenti sanctitatem simulatione confessionis uiolauerit. At uero, si alia de causa confessioni aliquid defuisse uideatur, uel quia pænitens nonnulla crimina oblitus fuerit, uel quia conscientiæ suæ latebras non ita accurate perquisiuerit, cum tamen illud in animo haberet, ut integre peccata omnia confiteretur; nihil ei opus erit confessionem iterare; satis autem habebit, si quando peccata, quæ oblitus erat, in memoriam reduxerit, ea sacerdoti alio tempore confiteri. In quo tamen animaduertendum est, ne forte nimis dissolute, & remisse conscientiam nostram scrutati simus, adeoque negligenter peccata admissa memoria repetere studuerimus, ut ea ne recordari quidem uoluisse merito uideri possimus. id enim si factum fuerit, confessionem iterare omnino oportebit. Præterea curandum est, ut confessio nuda, simplex, & aperta sit, non artificiose composita, ut a nonnullis fit, qui potius uitæ suæ rationem exponere, quam peccata confiteri uidentur. Ea enim cõfessio esse debet, quæ nos tales sacerdoti aperiat, quales nos ipsos nouimus, certaque pro certis, ac dubia pro dubiis demonstret. Quod si uel peccata nõ recensentur, uel alieni a re, quã tractamus, sermones inferuntur; perspicuum est, confessionem hac uirtute carere. Vehementer etiam commendandi sunt, qui prudentiam, & uerecundiam in explicandis rebus adhibent. neque enim nimis multis uerbis agendum est, sed, quæ ad cuiusque peccati naturam, & rationem pertinent, breui oratione, quæ modestiam coniunctam habeat, aperienda sunt. Illud uero tum confitenti, tum sacerdoti maxime laborandum est, ut eorum sermo in confessione secreto habeatur. Quare fit, ut nemini omnino neque per nuncium, neque per litteras, quoniam ea ratione nihil iam occulte agi potest, peccata confiteri liceat. Sed nulla res fidelibus adeo curæ esse debet, quam ut frequenti peccatorum confessione animam studeant expiare. Etenim cum aliquis mortifero scelere urgetur, nihil ei magis salutare esse potest, ob multa, quæ impendent, uitæ pericula, quam statim peccata sua confiteri. Nam, ut sibi quisque diuturnum uitæ spatium polliceri queat, turpe profecto est, cum in eluendis corporis, aut uestium sordibus tam diligentes simus, non eadem

saltem

saltem diligentia curare, ne animæ splendor turpissimis peccati maculis obsolescat.

Sed iam de ministro huius sacramenti dicendum est. Eum autem sacerdotem esse, qui ordinariam, aut delegatam absoluendi potestatem habeat, ex ecclesiasticis sanctionibus satis apparet. habeat enim oportet non solum ordinis, uerum etiam iurisdictionis potestatem, qui hoc munere fungi debet. Illustre uero huius ministerij testimonium præbent illa Domini uerba apud sanctum Ioannem: Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis; & quorum retinueritis, retenta sunt. neque enim omnibus, sed apostolis tantum hæc dicta fuisse cõstat, quibus in hac functione sacerdotes succedunt: idque etiam maxime consentaneum est. nam cum omne gratiæ genus, quæ hoc sacramento tribuitur, a Christo capite ad membra deriuetur; merito debent corpori Christi mystico, idest fidelibus illud administrare, qui soli uerum eiusdem corpus cõficiendi potestatem habent; cum præsertim fideles hoc ipso pænitentiæ sacramento ad sacram Eucharistiam sumendam apti, idoneique reddantur. Verum quanta olim religione in antiquissima Ecclesia ius ordinarij sacerdotis conseruatum fuerit, ex ueteribus Patrum decretis facile intelligitur; quibus cautum est, ne quis Episcopus, aut sacerdos in alterius parochia aliquid gerere auderet, sine eius auctoritate, qui illi præesset, aut nisi magna necessitas cogere uideretur. Ita uero ab Apostolo sancitũ est, cum Tito præcepit, ut in singulis ciuitatibus sacerdotes cõstituerẽt; qui scilicet doctrinæ, & sacramentorum cælesti pabulo fideles alerẽt, & educarent. Quamquam si mortis periculum imminet, & proprij sacerdotis facultas non datur; ne hac occasione aliquis pereat, in Ecclesia Dei custoditum fuisse, Concilium Tridentinum docet, ut unicuique sacerdoti liceret, nõ solum omni peccatorum genere, cuiuscumque potestatis sit, illa cõdonare, sed etiam ab excommunicationis uinculo soluere. Iam, præter ordinis, & iurisdictionis potestatem, quæ prorsus necessaria sunt, in primis opus est, ut huius sacramenti minister tum scientia, & eruditione, tum prudentia præditus sit. iudicis enim, & medici simul personã gerit. Ac quod ad primum attinet, satis constat, non uulgarem scientiam necessariam esse, qua & peccata inuestigare, & ex uarijs peccatorum generibus, quæ grauia, quæ leuia sint, pro cuiusque hominis ordine, & genere iudicare possit. ut autem medicus est, summa quoque prudentia indiget. etenim diligenter prouidendum est, ut ea remedia ægroto adhibeantur, quæ ad illius animam sanandam, & in posterum contra morbi uim

De legitimo et idoneo Cõfessionis sacramentalis ministro.

Ioan. 20.

ad Titum 1.

Trid. Syn.

Ex S Basilio

uim muniendam aptiora eſſe uideantur. Ex quo poterunt fideles intelligere, cuiuis maximo ſtudio curandum eſſe, ut eum ſibi ſacerdotem deligat, quem uitæ integritas, doctrina, prudens iudicium commendet; qui, & quantum in eo officio, cui præeſt, ponderis ac momenti ſit, & quæ cuique ſceleri pœna conueniat, & qui uel ſoluendi, uel ligandi ſint, optime nouerit. Sed quoniam nemo eſt, qui nō uehementer cupiat, ſcelera, & turpitudinem ſuā occultari; monendi ſunt fideles, nihil eſſe, quod timeant, ne ea, quæ ipſi confeſſione patefecerint, a ſacerdote ulli umquam indicentur, neue aliquod ex ea periculi genus ſibi ullo tempore creari poſſit. ſacræ enim ſanctiones grauiſſime in eos ſacerdotes animaduerti uoluerunt, qui peccata omnia, quæ aliquis eis cōfeſſus fuerit, perpetuo, & religioſo ſilentio compreſſa non tenuerint. Quare in Cōcilio Lateranenſi magno ita legimus: Caueat omnino ſacerdos, ne uerbo, uel ſigno, uel alio quouis modo prodat aliquatenus peccatorem.

Ex Leone Papa.

Conc. Lat.

De conditionibus ad confeſſionem uere pænitentis neceſſarijs.

Sed iam ordo rerum poſtulat, cum de miniſtro dictum ſit, ut quædam præcipua capita explicentur, quæ ad confeſſionis uſum, & tractationem non parum ſunt accommodata. Magna enim fidelium pars, quibus uulgo nihil longius uideri ſolet, quam, ut dies illi, qui eccleſiaſtica lege confeſſioni præfiniti ſunt, effluant: tantum abſunt a Chriſtiana perfectione, ut uix peccatorum ſuorū meminerint, quæ ſacerdoti patefacienda eſſent, ne dum cetera diligenter curent, quæ ad diuinam gratiam cōciliandam uim habere maximam perſpicuum eſt. Quare cum illorum ſaluti omni ſtudio ſuccurrendum ſit; hoc primum ſacerdotes in pænitente diligenter obſeruabunt, ſi ueram peccatorum ſuorum contritionem habeat, certumque illi ſit, ac deliberatum in poſterum a peccatis abſtinere. Quod ſi ita animo affectum eſſe animaduerterint, moneant, & uehementer hortentur, ut pro tanto, & tam ſingulari beneficio maximas gratias Deo agat; ab eoque cæleſtis gratiæ præſidium petere numquam deſinat; quo munitus, ac tectus, facile poterit prauis cupiditatibus reſiſtere, ac repugnare. Docendus eſt etiam, ut nullum patiatur eſſe diem, quin aliquid de paſſionis Domini noſtri myſteriis meditetur, ad eūque imitandum, & ſumma charitate amandum ipſe ſe excitet, atque inflammet. hac enim meditatione aſſequetur, ut ab omnibus dæmonis tentationibus in dies ſe tutiorem eſſe ſentiat. Neque enim ulla alia eſt cauſa, cur tā cito, uel leuiter ab hoſte impugnati, animo, & uiribus ſuccumbamus, quam quod ex cæleſtium rerum meditatione diuini amoris ignem concipere non ſtudemus, quo mens recreari, atque

erigi possit. Sin autem sacerdos intellexerit, eum, qui uelit confiteri, adeo peccata sua non dolere, ut uere contritus dicendus sit; conetur magno contritionis desiderio eum afficere, ut deinde huius præclari doni cupiditate incensus, illud a Dei misericordia petere, & efflagitare in animum inducat. In primis autem reprimenda est quorundam superbia, qui scelera sua excusatione aliqua uel defendere, uel minora facere nituntur. Nam exempli causa, cum aliquis fateatur, se ita uehementius commotum fuisse, statim huius perturbationis causam in alium confert, a quo prius sibi iniuriam factam esse queritur. Monendus itaque est, hoc elati animi, & hominis peccati sui magnitudinem uel despicientis, uel plane ignorantis, signũ esse: tum uero eiusmodi excusationis genus, ad augendum potius, quam minuendum peccatum pertinere. nam qui ita factum suum probare contendit, hoc uidetur profiteri, se tunc patientia usurum esse, cum a nemine iniuria lædetur. quo quidem nihil homine Christiano indignius esse potest. Etenim cũ illius uicem dolere maxime debuerit, qui iniuriam fecit: tamen non peccati prauitate commouetur, sed fratri irascitur, ac, cum ei præclara occasio oblata fuerit, ut Deum patientia colere, & fratrem mãsuetudine sua corrigere possit, salutis materiam ad perniciem suam conuertit. Perniciosior autem est illorum culpa existimãda, qui stulta quadam uerecundia impediti, peccata confiteri non audent. Iis igitur hortando animos addere oportet; monendique sunt, nihil esse, quod uitia sua aperire uereãtur, nullique mirum uideri debere, si intelligat homines peccare: qui quidem communis est omnium morbus, & in humanam imbecillitatem proprie cadit. Alij sunt, qui, uel quod raro peccata confiteri solent, uel quod nullam curam, & cogitationem in perue stigandis suis sceleribus posuerunt, nec commissa confessione expedire, nec, unde eius officii initium ducendum sit, satis sciunt: quos certe acrius obiurgare opus est, atque in primis docere, prius quam ad sacerdotem aliquis adeat, omni studio curandum esse, ut peccatorum suorum contritione commoueatur: id uero præstari nullo modo posse, nisi ea reminiscendo sigillatim recognoscere studeat. Quare si sacerdos huiusmodi homines prorsus imparatos esse cognouerit, humanissimis uerbis a se dimittet, hortabiturque, ut ad cogitanda peccata aliquod spacium sumant, ac deinde reuertantur: quod si forte affirmauerint, se in eam rem omne studium, & diligentiam suam contulisse; (quoniam sacerdoti maxime uerendum est, ne semel dimissi, amplius non redeant) audiendi erunt,

præsertim

præsertim uero si emendandæ uitæ studium aliquod præseferant, adducique possint, ut negligentiam suam accusent, quam se alio tempore diligenti, & accurata meditatione compensaturos promittant: in quo tamen magna cautio adhibenda est. Si enim, audita confessione, iudicauerit, neque in enumerandis peccatis diligentiam, neque in detestandis dolorem pænitenti omnino defuisse; absolui poterit. sin autem utrumque in eo desiderari animaduerterit; auctor illi, & suasor erit, ut maiorem curam, quod antea dictum est, in excutienda conscientia adhibeat, hominemque, ut blandissime poterit, tractatum dimittet. Sed quoniam interdum contingit, ut mulieres, alicuius sceleris in priori confessione oblitæ, iterum ad sacerdotem non audeant redire; quod uereantur, ne uel in suspicionem magnæ improbitatis populo ueniant, uel singularis religionis laudem quærere existimentur: sæpe tum publice, tum priuatim docendum est, neminem tanta memoria esse, qui omnia sua facta, dicta, & cogitata meminisse queat: quapropter fideles nulla re deterrendos esse, quo minus ad sacerdotem reuertantur, si in memoriam alicuius criminis redierint, quod antea fuerit prætermissum. Hæc igitur, atque alia huius generis multa in confessione a sacerdotibus obseruanda erunt.

De satisfactione Pænitentiæ parte, eiusque exequẽda necessitate.

Nunc ad tertiam pænitentiæ partem, quæ satisfactio appellatur, ueniendum est. Primum itaque satisfactionis nomen, & uis exponenda est. hinc enim catholicæ Ecclesiæ hostes amplam occasionem dissidij, & discordiæ, cum maxima Christiani populi pernicie, arripuerũt. Est autem satisfactio, rei debitæ integra solutio: nam quod satis est, ei nihil uidetur deesse. Quare cum de gratiæ reconciliatione loquimur, idem satisfacere significat, quod alteri tantum præstare, quantum irato animo ad ulciscendam iniuriam satis esse possit: atque ita satisfactio nihil aliud est, quam iniuriæ alteri illatæ compensatio. Quod autem ad hunc locum pertinet, satisfactionis nomen diuinarum rerum doctores ad declarandam eam compensationem usurparunt, cum homo pro peccatis commissis Deo aliquid persoluit. Quo in genere quoniam multi gradus esse possunt, hinc fit, ut satisfactio uarie accipiatur. Ac prima quidem, & præstantissima illa est, qua pro scelerum nostrorum ratione, etiã si Deus summo iure nobiscum uelit agere, quidquid a nobis debeatur, cumulate persolutum est. Hæc uero eiusmodi esse dicitur, quæ nobis Deum propitium, & placatum reddidit; eamque uni Christo domino acceptam ferimus, qui in cruce pretio pro peccatis

nostris soluto plenissime Deo satisfecit. neque enim ulla res creata tanti esse potuit, quæ nos tam graui debito liberaret, atque, ut sanctus Ioannes testatur, ipse est propitiatio pro peccatis nostris, non pro nostris autem tantum, sed etiam pro totius mundi. Hæc igitur plena, & cumulata est satisfactio, scelerum omnium rationi, quæ in hoc sæculo commissa sunt, pariter, æqualiterque respondens: cuius pondere hominum actiones apud Deum plurimum ualent, ac sine eo nulla prorsus æstimatione dignæ haberentur. Atque huc Dauidis uerba uidentur spectare: qui postquam, secum ipse reputans, illud protulisset, Quid retribuam Domino pro omnibus, quæ retribuit mihi? nihil præter hác satisfactionem, quam calicis nomine expressit, dignum tot, tantisque beneficijs inuenire potuit: quare subiecit: Calicem salutaris accipiam, & nomen Domini inuocabo. Alterum satisfactionis genus, quæ & canonica appellatur, & certo temporis spatio definita perficitur. Quare antiquissimæ Ecclesiæ usu receptum est, ut cum pænitentes a peccatis soluuntur, pœna aliqua eis irrogetur, cuius pœnæ solutio, satisfactio uocari consueuit. Eodem uero nomine quodlibet etiam pœnæ genus significatur, quam pro peccatis non quidem a sacerdote constitutam, sed sponte nostra susceptam, atque a nobis ipsis repetitam, sustinemus. Verum hæc ad pænitentiam, ut sacramentum est, minime pertinet, sed illa tantum sacramenti pars censenda est, quam diximus ex præcepto sacerdotis Deo pro peccatis dependi; hoc adiuncto, ut statutum cum animo, & deliberatum habeamus, peccata in posterum omni studio uitare. ita enim nonnulli definierunt: satisfacere, est Deo debitum honorē impendere. Quod autem nemo debitum honorem Deo possit tribuere, nisi qui peccata omnino uitare constituat, satis apparet. Et satisfacere, est causas peccatorum excidere, & eorum suggestioni aditum non indulgere. In quam sententiam alij senserunt satisfactionē esse purgationem, qua eluitur, quidquid sordium propter peccati maculam in anima resedit, atque a pœnis tempore definitis, quibus tenebamur, absoluimur. Quæ cum ita sint; facile erit fidelibus persuadere, quam necessarium sit, ut pænitentes in hoc satisfactionis studio se exerceant. Docendi enim sunt, duo esse, quæ peccatum consequuntur, maculam, & pœnam: ac quamuis semper culpa dimissa, simul etiam mortis æternæ supplicium apud inferos constitutum condonetur; tamen non semper contingit, quemadmodum a Tridentina Synodo declaratum est, ut Dominus peccatorum reliquias, & pœnam certo tempore definitam, quæ peccatis

Ioan. 2. *Psal. 115.* *Triden. Syn.*

debetur, remittat. Cuius rei perspicua sunt exempla in sacris litteris, Genesis tertio capite, Num. xij. & xxij. & aliis permultis locis; sed illud Dauidis clarissimum, & maxime illustre intuemur, cui etsi Nathan dixerat; Dominus quoque transtulit peccatum tuum, non morieris; is tamen grauissimas pœnas ultro subiit, Dei misericordiam his uerbis dies noctesque implorans: Amplius laua me ab iniquitate mea, & a peccato meo mũda me: quoniam iniquitatem meã ego cognosco, & peccatum meũ contra me est semper. Quibus uerbis illud petitum est a Domino, ut non solum crimen, sed pœnam etiam crimini debitam condonaret, atque a peccati reliquiis purgatum, in pristinum decoris, & integritatis statum restitueret. Atque hæc cum summis precibus peteret, eum tamen Dominus, tum filii ex adulterio suscepti, tum Absalonis, quem unice diligebat, defectione, & morte mulctauit, aliisque pœnis, & calamitatibus affecit, quas illi antea intentarat. In Exodo etiam, etsi Dominus, Mosis precibus exoratus, populo idololatræ pepercerat, tamen minatus est, se tanti flagitii graues pœnas repetiturum esse; ipseque Moses testatus est fore, ut illud Dominus seuerissime in tertiam, & quartam usque generationem ulcisceretur. Hæc uero a sanctis Patribus in Ecclesia catholica semper tradita esse, ipsorum auctoritate apertissime comprobatur. Verum qua de causa factum sit, ut pœna omnis pænitentiæ sacramento, æque ac baptismo non condonetur, præclare a sancta Tridentina Synodo explicatum est his uerbis. Diuinæ iustitiæ ratio exigere uidetur, ut aliter ab eo in gratiam recipiantur, qui ante baptismum per ignorantiam deliquerint: aliter uero qui semel a peccati, & dæmonis seruitute liberati, & accepto spiritus sancti dono scientes templum Dei uiolare, & spiritum sanctum contristare nõ formidauerint. Et diuinam clementiam decet, ne ita nobis absque ulla satisfactione peccata dimittantur, ut, occasione accepta, peccata leuiora putantes, uelut iniurii, & contumeliosi spiritui sancto in grauiora labamur, thesaurizantes nobis irã in die iræ. Proculdubio enim magnopere a peccato reuocant, & quasi freno quodam coercent hæ satisfactoriæ pœnæ, cautioresque & uigilantiores in posterum pænitentes efficiunt. Accedit, ut tamquam testificationes quædam sint doloris, quem ex peccatis cõmissis capimus: qua ratione Ecclesiæ fit satis, quæ nostris sceleribus grauiter offensa est. Nam ut sanctus Augustinus ait; Cor contritum, & humiliatum Deus non spernit: uerum quia plerumque dolor alterius cordis occultus est alteri, neque in aliorum notitiam per uerba, uel alia

Gen. 3. *Num. 12.* *2. Reg. 12.* *Psal. 50.* *Exod.* *Trid. syn.* *S. August.*

uel alia quæcũque signa procedit; recte ab ijs, qui Ecclesiæ præsunt, tempora pænitentiæ constituuntur; ut Ecclesiæ, in qua ipsa peccata remittuntur, satisfiat. Præterea, pænitẽtiæ nostræ exempla alios docent, quo modo ipsi uitam instituere, & pietatem sequi debeant. Cũ enim pœnas nobis pro peccatis irrogatas ceteri homines intuentur; & summam cautionem sibi in omni uita adhibendam, & mores pristinos corrigendos esse intelligunt. Quare sapientissime illud ab Ecclesia obseruatum est, ut, cum ab aliquo publice flagitium commissum esset, publica etiam pænitẽtia ei indiceretur; ut ceteri timore perterriti, deinceps peccata diligẽtius uitarent: quod etiam in occultis criminibus, quæ grauiora essent, interdum fieri solitum erat. Sed, ut diximus, in publicis hoc perpetuum fuit, ut, qui ea commisissent, ante quam publicam pænitentiam suscepissent, nõ absoluerentur: interim uero Pastores pro illorum salute Deum rogabant, atque, ut ipsi etiam pænitentes idem facerent, eos hortari non desinebant. Quo in genere summa fuit sancti Ambrosij cura, & sollicitudo: cuius lacrymis fertur quamplurimos, qui duro animo ad pænitentiæ sacramentum accesserant, ita mollitos esse, ut ueræ contritionis dolorem conceperint. *S. Ambros.* Verum postea tantum de ueteris disciplinæ seueritate remissum est, atque ita charitas refrixit, ut iam plerique ex fidelibus, ad peccatorum ueniam impetrãdam, nullum intimum animi dolorem, atque gemitum cordis necessarium putẽt; sed illud satis esse arbitrentur, si speciem tantum dolẽtis habeant. Deinde uero huiusmodi pœnarum perpessione cõsequimur, ut capitis nostri Iesu Christi, in quo passus est ipse, & tentatus, similitudinem, & imaginem geramus. *Ad Heb. 2.* nihil enim tam deforme uideri potest, ut a sancto Bernardo dictũ est, quam, sub spinoso capite, delicatũ esse membrum. *D. Bernar.* nam, teste Apostolo, coheredes sumus Christi, si tamen cõpatimur, *Ad Rom. 8.* &, quod alio loco scripsit, si cõmortui sumus, & cõuiuemus; *Ad Timo. 2.* si sustinebimus, & cõregnabimus. D. etiam Bernardus duo affirmat *D. Bernar.* in peccato reperiri, maculam animæ, & plagam: ac turpitudinẽ quidem ipsam Dei misericordia tolli; uerum sanãdis peccatorum plagis ualde necessariam esse eam curam, quæ in remedio, pænitentia adhibetur. quemadmodum enim, sanato uulnere, cicatrices quædam remanent, quæ & ipsæ curandæ sunt: ita in anima, culpa condonata, supersunt reliquiæ peccatorum purgandæ. Idem plane D. Chrysostomi sententia confirmat, cũ ait: *D. Chrysost.* Non satis est sagittam e corpore extrahi, sed plaga quoque, a sagitta inflicta, sananda est: sic etiã in anima post acceptam peccati ueniam pænitentia curanda est, plaga relicta.

S. August. Frequentissime enim a sancto Augustino docemur, duo hæc in pænitentia animaduertenda esse, Dei misericordiam, & iustitiam; misericordiam, qua peccata, & pœnas æternas illi debitas cōdonat; iustitiam, qua pœnis tempore definitis hominem punit. Postremo, pænitentiæ pœna a nobis suscepta Dei animaduersionem, suppliciaque

1. ad Cor. 11. in nos constituta anteuertit. ita enim docet Apostolus, cum ait: Si nosmet ipsos dijudicaremus, non utique iudicaremur: dum iudicamur autem, a Domino corripimur, ut non cum hoc mundo damnemur. Quæ cum fidelibus explicata fuerint, uix fieri poterit, quo minus ad pænitentiæ opera maxime excitentur. Eius autem quanta uis sit, ex eo colligitur, quod tota a Christi domini passionis merito pendet. A quo etiam honestis actionibus duo illa maxima bona consequimur. alterum est, ut immortalis gloriæ præmia mereamur; ita ut

Matth. 10. calix etiam aquæ frigidæ, quam in eius nomine dederimus, mercede non careat: alterum, ut pro peccatis nostris satisfaciamus. Neque uero id perfectissimam, & cumulatissimam Christi domini satisfactionem obscurat; sed illud potius contra euenit, ut multo clarioré, & illustriorem reddat. Eo enim copiosior Christi gratia uidetur esse, quod non solum ea nobiscum communicantur, quæ ipse solus, sed illa etiam, quæ tamquam caput in membra suis sanctis, & iustis hominibus promeruit, ac persoluit: qua ratione fieri perspicuum est, ut iustæ, & honestæ piorum actiones tantum ponderis, & dignitatis habeant. Christus enim dominus tamquam caput in membra, & uitis in palmites gratiam suam in eos, qui sibi per charitatem coniūcti sunt, continenter diffundit. Quæ quidem gratia bona opera nostra semper antecedit, comitatur, & consequitur, & sine qua mereri, & satisfacere Deo nullo modo possumus. Atque ita fit, ut iustis nihil deesse uideatur, cum operibus, quæ Dei uirtute efficiunt, & diuinæ legi pro humana, mortalique condicione satisfacere, & uitam æternam, quam scilicet, si Dei gratia ornati e uita decesserint, consequen-

Ioan. 4. tur, mereri possint. nota est enim illa Saluatoris uox: Qui autem biberit ex hac aqua, quam ego dabo ei, nō sitiet in æternum; sed aqua, quam ego dabo ei, fiet in eo fons aquæ salientis in uitam æternam.

Quæ ad ueram satisfactionem requirantur. Sed duo præcipue in satisfactione requiruntur: primum est, ut is, qui satisfacit, iustus sit, ac Dei amicus. Opera enim, quæ sine fide, & charitate fiunt, nullo modo Deo grata esse possunt. alterum, ut eiusmodi opera suscipiantur, quæ natura sua dolorem, & molestiam afferāt: cum enim præteritorum scelerum cōpensationes sint, atque,

S. Cyprianus ut sanctus martyr Cyprianus ait, redēptrices peccatorum; omnino necesse

necesse est, ut aliquid acerbitatis habeant. quamquam non semper illud consequitur, ut, qui se in illis molestis actionibus exercent, doloris sensum habeant. Sæpe enim uel patiēdi consuetudo, uel accensa in Deum charitas efficit, ut, quæ perpessu grauissima sunt, ne sentiantur quidem. Neque tamen iccirco fit, quo minus ea ipsa opera satisfaciendi uim habeant. siquidem hoc proprium est filiorum Dei, ita eius amore, & pietate inflammari, ut acerbissimis laboribus cruciati, aut nihil fere incommodi sentiant, aut omnia lætissimo animo perferant. Verum omne satisfactionis genus Pastores docebunt ad hæc tria præcipue conferendum esse, orationem, ieiunium, eleemosynam: quæ quidem tribus bonis, animæ, corporis, & iis, quæ externa commoda dicuntur, quæ omnia a Deo accepimus, respondēt. Nihil uero aptius, & conuenientius ad extirpādas omnium peccatorum radices esse potest. Nam cum omne, quod est in mundo, concupiscentia carnis sit, aut concupiscentia oculorum, aut superbia uitæ; nemo non uidet, hisce tribus morbi causis totidem medicinas, priori scilicet ieiunium, alteri eleemosynam, tertiæ orationē rectissime opponi. Præterea, si eos etiam, qui peccatis nostris offenduntur, spectemus; facile erit intelligere, cur ad hæc tria potissimum omnis satisfactio referatur. hi uero sunt Deus, proximus, nos ipsi. Quare Deū oratione placamus; proximo eleemosyna satisfacimus: nos ipsos uero ieiunio castigamus. Sed quoniam multæ uariæque ærumnæ, & calamitates, dum in hac uita sumus, nos premunt; illud maxime fideles docendi sunt, eos, qui patienti animo, quidquid laboriosi, & incommodi Deus immiserit, ferant, amplam satisfaciendi, & merendi materiam nactos esse; qui autem inuiti, & repugnantes pœnam huiusmodi sustineāt, omni satisfactionis fructu priuari; sed Dei tantum, peccata iusto iudicio ulciscentis, animaduersionem, & supplicium perferre. In eo uero summa Dei bonitas, & clemētia maximis laudibus, & gratiarum actionibus prædicanda est, qui humanæ imbecillitati hoc condonauit, ut unus posset pro altero satisfacere. quod quidem huius partis pænitentiæ maxime proprium est. Vt enim, quod ad contritionem, & confessionem attinet, nemo pro altero dolere, aut cōfiteri potest: ita, qui diuina gratia præditi sunt, alterius nomine possunt, quod Deo debetur, persoluere. quare fit, ut quodā pacto alter alterius onera portare uideatur. Nec uero de hoc cuiquam fidelium dubitandi locus relictus est, qui in apostolorum symbolo, sanctorum communionem cōfitemur. nam cū omnes eodem baptismo abluti Christo renascamur, eorundem sacramentorū

1. Ioan. 2.

Ad Gal. 6.

participes ſimus, in primis uero eiuſdem corporis, & ſanguinis Chriſti domini cibo, & potu recreemur; hoc apertiſſime demõſtrat, nos omnes eiuſdem eſſe corporis mẽbra. Quemadmodum igitur neque pes ſuæ tãtum, ſed etiam oculorum utilitatis cauſa munere ſuo fungitur; neque rurſus, quod oculi uideant, ad illorum propriam, ſed ad communem omnium membrorum utilitatem referẽdum eſt: ita communia inter nos ſatisfactionis officia exiſtimari debent. Neque tamen id ſine ulla exceptione uerum eſt, ſi commoda omnia, quæ ex ea capiuntur, ſpectemus. nam ſatisfactionis opera, medicinæ etiam & curationes quædam ſunt, quæ pænitenti ad ſanandos prauos animi affectus præſcribuntur: quo quidem utilitatis fructu eos, qui per ſe non ſatisfaciunt, prorſus carere perſpicuum eſt. Hæc igitur de tribus pænitentiæ partibus, contritione, confeſſione, & ſatisfactione, copioſe, & dilucide explicanda erunt.

Sed illud in primis a ſacerdotibus obſeruari oportet, ut, audita peccatorum confeſſione, ante quam pænitentẽ a peccatis abſoluant, diligẽter curent, ut, ſi quid ille forte de re, aut de exiſtimatione proximi detraxerit, cuius peccati damnandus merito eſſe uideatur, cumulata ſatisfactione compenſet. nemo enim abſoluendus eſt, niſi prius, quæ cuiuſque fuerint, reſtituere polliceatur. At quoniã multi ſunt, quibus, &ſi prolixe pollicentur, ſe officio ſatis eſſe facturos, tamen certum eſt, ac deliberatum numquã promiſſa exoluere; omnino ij cogendi ſunt, ut reſtituant: ſæpeque illud Apoſtoli eis inculcandum eſt, ut qui furabatur, iam nõ furetur; magis autem laboret, operando manibus ſuis quod bonum eſt, ut habeat unde retribuat neceſſitatem patienti. In irroganda autem ſatisfactionis pœna, ſacerdotes nihil ſibi ſuo arbitratũ ſtatuendum eſſe, ſed omnia iuſtitia, prudentia, & pietate dirigenda exiſtimabunt. Atque, ut hac regula peccata metiri uideantur, & pænitentes ſcelerum ſuorũ grauitatem magis agnoſcant; operæpretium erit, interdum eis ſignificare, quæ pœnæ quibuſdam delictis ex ueterum canonũ præſcripto, qui pænitentiales uocantur, conſtitutæ ſint. Igitur uniuerſæ ſatisfactionis modum, culpæ ratio temperabit. Sed ex omni ſatisfactionũ genere maxime conuenit pænitentibus percipere, ut certis aliquot, & definitis diebus orationi uacent, ac pro omnibus, & præſertim pro iis, qui ex hac uita in Domino deceſſerunt, preces Deo faciant. Hortari uero etiam eos oportet, ut ſæpe eadem ſatisfactionis opera, a ſacerdote indicta, ultro ſuſcipiant, ac repetant; atque ita mores ſuos componant, ut, ijs omnibus, quæ ad pænitentiæ ſacramentum pertinent,

Ad Eph. 4.

diligenter

diligenter absolutis, tamen uirtutis pœnitentiæ studia numquã intermittant. quod si interdum, etiam ob publicam offensionem, publica pœnitentia præscribenda fuerit, quamuis eã pœnitens refugiat, ac deprecetur, non erit facile audiendus: uerum persuadere ei oportebit, ut, quæ tum sibi, tum aliis salutaria futura sunt, libenti, & alacri animo excipiat. Hæc de pœnitentiæ sacramento singulisque eius partibus ita docenda erunt, ut non solum ea fideles perfectè intelligant; sed etiam, iuuante Domino, re ipsa pie, & religiose præstare animum inducant.

DE EXTREMÆ VNCTIONIS SACRAMENTO.

CVM SANCTA scripturarum oracula ita doceant; In omnibus operibus tuis memorare nouissima tua, & in æternum non peccabis; tacite Parochi admonentur, nullum tempus prætermittendum esse fidelem populum cohortandi, ut in assidua mortis meditatione uersetur. Quoniam autem extremæ unctionis sacramentum non potest supremi illius diei memoriam coniunctam nõ habere; facile intelligitur, de eo sæpe agendum esse, nõ solum ob eam causam, quod illarum rerũ mysteria, quæ ad salutem pertinent, aperire, & explicare maxime conuenit; sed etiam quia fideles, moriendi necessitatem omnibus propositam esse, animo repetentes, prauas cupiditates coercebunt; quare fiet, ut in ipsa mortis expectatione minus se perturbari sentiant; sed immortales Deo gratias agant, qui, ut baptismi sacramento aditum nobis ad ueram uitã patefecit, ita etiam, ut ex hac mortali uita decedentes, expeditiorem ad cælum uiam haberemus, extremæ unctionis sacramentum instituit. Vt igitur, quæ ad eam explicationem magis necessaria sunt, eodem fere ordine, qui in aliis sacramentis seruatus est, exponantur; primum illud tradendum erit; hoc sacramentum iccirco extremam unctionem appellatum esse, quod hæc omnium sacrarum unctionum, quas dominus Saluator noster Ecclesiæ suæ commendauit, ultima administrãda sit. Quare hæc ipsa unctio a maioribus nostris sacramentum etiam unctionis infirmorum, & sacramentum exeuntium dicta est: quibus uocabulis fideles in memoriã nouissimi illius temporis facile redire possunt. Quod autem extremæ unctioni propria sacramenti ratio conueniat, in primis explanandum est. Id uero perspicuum fiet, si uerba, quibus sanctus Iacobus apostolus huius sacramenti legem promulgauit, attẽdamus. Infirmatur quis in uobis? inquit:

Eccle. 7.

Iacobi 5.

inquit: Inducat presbiteros ecclesiæ, & orent super eum, ungentes cum oleo in nomine Domini, & oratio fidei saluabit infirmum, & alleuiabit eum Dominus: &, si in peccatis sit, remittentur ei. Nam quod peccata condonari Apostolus affirmat, in eo declarat sacramēti uim, & naturam. Hanc uero catholicæ Ecclesiæ de extrema unctione perpetuam doctrinam fuisse, cum alia plura Concilia testantur, tum a Tridentina Synodo hoc ita declaratum est, ut in eos omnes anathematis pœnam constituerit, qui aliter docere, aut sentire audeant. Ac Innocentius quoque primus hoc sacramentum fidelibus maxime commendat. Constanter itaque docendum est a Pastoribus, uerum sacramentum esse; nec plura, sed unum, quamuis per plures unctiones administretur; quarum singulis propriæ preces, ac peculiaris forma adhibenda est. Vnum uero est nō partium cōtinuatione, quæ diuidi non possint, sed perfectione: cuiusmodi sunt cetera omnia, quæ ex pluribus rebus constant. Nam quemadmodum domus, quæ ex multis, & diuersis rebus composita est, una tantum forma perficitur: ita hoc sacramentū, & si ex pluribus rebus, & uerbis constituitur, unum tamen signum est, & unius rei, quam significat, efficientiam habet. Docebunt præterea Parochi, quæ sint huius sacramenti partes, elementum, inquam, & uerbum. hæc enim a sancto Iacobo prætermissa non sunt: in quibus singulis sua mysteria licet animaduertere. Eius igitur elementum, siue materia, quemadmodum Concilia, ac præcipue Tridentinum decreuit, est oleum ab Episcopo consecratum, liquor scilicet non ex quauis pingui, & crassa natura, sed ex olearum baccis tantummodo expressus. Aptissime autem hæc materia illud significat, quod ui sacramenti interius in anima efficitur. nam ut oleum ad mitigādos corporis dolores magnopere proficit: ita sacramenti uirtus animæ tristitiam, ac dolorem minuit. Oleum præterea sanitatem restituit, hilaritatem affert, & lumini tamquam pabulum præbet: tum uero ad recreandas defatigati corporis uires maxime accōmodatum est. Quæ omnia, quid in ægroto diuina uirtute per huius sacramenti administrationem efficiatur, declarant. Hæc de materia satis sint. Forma uero sacramenti est uerbum, & solemnis illa precatio, quam sacerdos ad singulas unctiones adhibet, cum inquit: Per istam sanctam unctionem indulgeat tibi Deus, quidquid oculorū, siue narium, siue tactus uitio deliquisti. Quod autem hæc uera sit, & propria huius sacramēti forma, sanctus Iacobus apostolus significat, cum ait: Et orent super eum, & oratio fidei saluabit infirmum. Ex quo licet cognoscere, formā precationis

Triden. Syn. *Innocentius primus.* *Iacobi 5.* *Triden. Syn.* *Iacobi 5.*

modo proferendam esse; tametsi, quibus potissimum uerbis concipienda sit, Apostolus non expresserit. Verum hoc ad nos fideli Patrum traditione permanauit, ita ut omnes Ecclesiæ eam formæ rationem retineant, qua omnium mater, & magistra sancta Ecclesia Romana utitur. Nam etsi aliqui nonnulla uerba immutant, cũ pro; Indulgeat tibi Deus; ponunt, Remittat, uel Pareat, interdum etiam Sanet, quidquid commisisti; tamen, quoniam nulla fit sẽtẽtiæ immutatio, constat eandem ab omnibus formam religiose seruari. Nec uero quisquam miretur, cur factum sit, ut aliorum sacramentorum forma uel absolute significet quod efficit, ut cum dicimus; Ego te baptizo, aut; Signo te signo crucis; uel tamquam ab imperantibus pronuncietur, ut cum in sacramento ordinis administrãdo dicitur; Accipe potestatem; hæc una uero extremæ unctionis forma precatione quadam absoluatur: id enim optimo iure cõstitutum est. nam cum hoc sacramentum propterea adhibeatur, ut præter spiritualem gratiam, quam tribuit, sanitatem etiam restituat ægrotis: tamen, quia non semper sequitur, ut ægri a morbis conualescant, ob eam causam precatione forma conficitur, ut a Dei benignitate id impetremus, quod sacramenti uis constanti, & perpetuo ordine efficere non solet. Adhibentur autem ritus proprii in huius quoque sacramenti administratione. Sed eorum maxima pars precationes continet, quibus sacerdos ad ægroti salutem imperãdam utitur. nullum enim est aliud sacramentum, quod pluribus precibus conficiatur; ac recte quidem: quoniam eo potissimum tempore fideles pijs obsecrationibus adiuuandi sunt. qua re & alii omnes, quos tum adesse contigerit, & præcipue Parochi debent orare Deũ ex animo, & eius misericordiæ, laborantis uitam & salutem omni studio cõmendare.

Verum cum demonstratum sit, extremã unctionem uere, & proprie in sacramentorum numero habẽdam esse; illud etiam sequitur, eius institutionem a Christo domino profectã esse; quæ postea a sancto Iacobo apostolo fidelibus proposita, & promulgata est. Quamquam idem Saluator huius unctionis specimen quoddam dedisse uisus est, cum discipulos suos binos, & binos ante faciem suam misit. de illis enim apud Euangelistam ita scriptum est: Exeuntes prædicabant, ut pænitentiam agerent, & dæmonia multa eiiciebant, & ungebant oleo multos ægros, & sanabant. Quam quidem unctionem non ab apostolis inuentam, sed a Domino præceptam; non naturali aliqua uirtute præditam, sed mysticam, potius ad sanandos animos, quam ad corpora curanda institutam fuisse, credendum est. Quare

Vnctionis extremæ sacramẽtũ a Christo institutũ: et quibus conferendum.

Mar. 6.

rem sancti

S. Dionyſius. ſancti Dionyſius, Ambroſius, Chryſoſtomus, & Gregorius magnus afferunt, ut nullo modo dubitandum ſit, quin hoc unum ex ſeptem catholicæ Eccleſiæ ſacramentis ſumma cum religione accipere oporteat. Sed docendi ſunt fideles, quamuis hoc ſacramentum ad omnes pertineat, quædam tamen hominum genera excipi, quibus adminiſtrandum non ſit. Ac primum excipiuntur, qui ſano, & firmo corpore ſunt: iis enim extremam unctionem tribuendam non eſſe, &
Iacobi 5. Apoſtolus docet, cũ inquit; Infirmatur quis in Vobis; & ratio oſtendit; ſiquidem ob eam rem inſtituta eſt, non modo ut animæ, ſed etiam ut corpori medicinam afferat. Cum igitur illi tãtum, qui morbo laborant, curatione indigeant; iccirco iis etiam, qui adeo periculoſe ægrotare uidẽtur, ut, ne ſupremus illis uitæ dies inſtet, metuendum ſit, hoc ſacramentum præberi debet. In quo tamen grauiſſime peccant, qui illud tempus ægroti ungendi obſeruare ſolent, cum, iam omni ſalutis ſpe amiſſa, uita, & ſenſibus carere incipiat. conſtat enim, ad uberiorem ſacramenti gratiam percipiẽdam plurimum ualere, ſi ægrotus, cũ in eo adhuc integra mens, & ratio uiget, fidéque, & religioſam animi uoluntatem afferre poteſt, ſacro oleo liniatur. Quare Parochis animaduertendum eſt, ut eo potiſſimũ tempore cæleſtem medicinam adhibeant, illam quidem ſemper ui ſua admodũ ſalutarem, cum eorum etiam pietate, & religione, qui curandi ſunt, magis profuturam intellexerint. Nemini igitur, qui graui morbo affectus non ſit, ſacramentum unctionis dare licet, tametſi uitæ periculum adeat; uel quia periculoſam nauigationẽ paret; uel quia prælium initurus ſit, a quo certa mors illi impendeat; uel etiam ſi capitis damnatus, ad ſupplicium raperetur. Omnes prætetea, qui rationis uſu carent, ad hoc ſacramentum ſuſcipiendum apti non ſunt; & pueri, qui nulla peccata admittunt, quorum reliquias ſanare huius ſacramenti remedio opus ſit; amẽtes item, & furioſi, niſi interdum rationis uſum haberent, & eo potiſſimum tempore pii animi ſignificationem darent, peterentque ut ſacro oleo ungerẽtur. nam qui ab ipſo ortu numquam mentis & rationis compos fuit, ungendus non eſt: ſecus uero ſi ægrotus, cum mẽte adhuc integra huius ſacramenti particeps fieri uoluiſſet, poſtea in inſaniã & furorem incidit. Non ſunt autem omnes corporis partes ungẽdæ, ſed eæ tantum, quas ueluti ſenſuum inſtrumenta natura homini attribuit, oculi propter uiſionem, aures propter auditum, nares propter odoratũ, os propter guſtum, uel ſermonem, manus propter tactũ; qui tametſi toto corpore æquabiliter fuſus eſt, in ea tamen parte maxime uiget. Hunc

autem

autem ungẽdi ritum uniuersalis Ecclesia retinet, atque etiam huius sacramenti naturæ optime conuenit: medicamenti enim est instar. Ac quoniam in corporis morbis, quamuis uniuersum corpus male affectum sit, tamen illi tantum parti curatio adhibetur, a qua, tamquam a fonte, & origine, morbus manat; iccirco non totum corpus, sed ea membra, in quibus potissimum sentiendi uis eminet, renes etiam, ueluti uoluptatis, & libidinis sedes, unguntur; tum pedes, qui nobis ingressus, & ad locum mouendi principium sunt. In quibus illud obseruare oportet, in una, eademque ægrotatione, cum æger in eodem uitæ periculo positus est, semel tantum ungendum esse. Quod si post susceptam hanc unctionem æger cõualuerit, quoties postea in id uitæ discrimen inciderit, toties eiusdem sacramenti subsidium ei poterit adhiberi. ex quo patet, in eorum sacramentorum numero, quæ iterari solent, reponendam esse.

Extrema unctio qua præparatione suscipienda: quis minister, & fructus illius.

Quoniam uero omni studio curare oportet, ne quid sacramenti gratiam impediat; ei uero nihil magis aduersatur, quam alicuius peccati mortiferi conscientia; seruanda est catholicæ Ecclesiæ perpetua consuetudo, ut, ante extremam unctionem, pænitentiæ, & Eucharistiæ sacramentum administretur. Ac deinde ægroto persuadere Parochi studeant, ut ea fide se ungendum sacerdoti præbeat, qua olim, qui ab apostolis sanandi erant, se ipsos offerre consueuerant. In primis autem animæ salus, deinde corporis ualetudo cũ illa adiunctione, si ea ad æternam gloriam profutura sit, expetenda est. Nec uero dubitare fideles debent, quin sanctæ illæ, & solemnes preces a Deo audiantur, quibus sacerdos non suam, sed Ecclesiæ, & domini nostri Iesu Christi personam gerens utitur. Qua una maxime re cohortandi sunt, ut huius saluberrimi olei sacramentum sancte, & religiose sibi administrandum curent, cum & acrior pugna instare, & uires cum animi, tum corporis deficere uideantur. Iam uero, quis extremæ unctionis minister sit, ab eodem Apostolo, qui Domini legem promulgauit, didicimus: inquit enim: Inducat presbyteros. *Iacobi 5.* quo nomine non eos significat, qui ætate prouectiores sunt, quemadmodũ sapienter Tridentina Synodus exposuit, aut qui in populo, *Triden. Syn.* principem locũ obtinent, sed sacerdotes, qui ab ipsis Episcopis per manuum impositionem rite ordinati sunt. Sacerdoti igitur huius sacramenti administratio commissa est. Neque tamen ex sanctæ Ecclesiæ decreto cuiuis sacerdoti, sed proprio Pastori, qui iurisdictionem habeat, siue alteri, cui ille eius muneris fungendi potestatem fecerit, hoc sacramẽtum administrare licet. Illud uero maxime animaduer-

tendum eſt, ſacerdotem in ea adminiſtratione, quemadmodum etiã in alijs ſacramentis fit, Chriſti domini noſtri, & ſanctæ Eccleſiæ, eius ſponſæ, perſonam ſuſtinere. Explicandæ etiam ſunt accuratius utilitates, quas ex hoc ſacramento capimus: ut, ſi nihil aliud fideles ad eius uſum poſſit allicere, ipſa ſaltem utilitate ducantur: cum ita comparatum ſit, ut omnia fere noſtris commodis metiamur. Docebunt igitur Paſtores, hoc ſacramento gratiam tribui, quæ peccata, & in primis quidem leuiora, &, ut communi nomine appellantur, uenialia, remittit: exitiales enim culpæ, pœnitentiæ ſacramento tolluntur. Neque enim hoc ſacramentum primario loco ad grauiorum criminum remiſſionem inſtitutum eſt: ſed baptiſmus tantum, & pœnitentia ui ſua hoc efficiunt. Altera eſt ſacræ unctionis utilitas, quod animam a langore, & infirmitate, quam ex peccatis contraxit, & a cæteris omnibus peccati reliquijs liberat. Tempus autem huic curationi opportuniſſimum exiſtimandum eſt, cum graui morbo affligamur, ac uitæ periculum impendet. Etenim homini natura inſitũ eſt, ut nihil in rebus humanis æque, ac mortem, pertimeſcat. auget autem magnopere hunc timorem præteritorum ſcelerum memoria; cum præſertim grauiſſima conſcientiæ noſtræ accuſatio nos urgeat:
Sap. 4. ut enim ſcriptum eſt: Venient in cogitationem peccatorum ſuorum timidi, & traducent illos ex aduerſo iniquitates ipſorum. Deinde illa cura, & cogitatio uehementer angit, quod paulo poſt ſtare oporteat ante tribunal Dei; a quo de nobis juſtiſſima pro eo, ac meriti fuerimus, ſententia ferenda ſit. Sæpe autem euenit, ut fideles hoc terrore perculſi, ſe miris modis exagitari ſentiant. Nihil autem ad mortis tranquillitatem magis conducit, quam ſi triſtitiam abijciamus, & læto animo Domini aduentum expectemus; paratique ſimus, depoſitum noſtrum, quandocunque illud a nobis repetere uoluerit, libenter reddere. Vt igitur hac ſollicitudine fidelium mentes liberẽtur, animuſque pio, & ſancto gaudio repleatur, extremæ unctionis ſacramentum efficit. Præterea, aliud etiam, quod merito omnium maximum uideri poteſt, ex eo conſequimur. nam etſi humani generis hoſtis, quoad uiuimus, numquam deſinit de interitu, & exitio noſtro cogitare: nullo tamen tempore, ut nos omnino perdat, ac, ſi fieri poſſit, ſpem nobis diuinæ miſericordiæ eripiat, uehementius omnes neruos contendit, quam cum ſupremum uitæ diem appropinquare animaduerterit. Quamobrem fidelibus arma, & uires hoc ſacramento ſubminiſtrantur, quibus aduerſarii uim, & impetũ frangere, & illi fortiter repugnare poſſint. Alleuatur enim, & erigitur

ægri

ægri animus diuinæ bonitatis spe; eaque confirmatus morbi incommoda omnia fert leuius, ac ipsis Dæmonis calcaneo insidiantis artificium, & calliditatem facilius eludit. Accedit postremo, siquidem profutura sit, etiam corporis sanitas. Quod si ægroti hoc tempore eam minus consequuntur, id quidem non sacramenti uitio, sed ob eam potius causam euenire credendum est, quod eorũ magna pars, uel qui sacro oleo perunguntur, uel a quibus administratur, fides infirmior est. testatur enim Euangelista, Dominum apud suos multas uirtutes non fecisse propter incredulitatem illorum. Quamquã etiam recte dici potest, Christianã religionem, ex quo altius tãquam radices egit in animis hominum, minus iam huiusmodi miraculorum adminiculis indigere, quam olim nascentis Ecclesiæ initio necessaria esse uiderentur. Sed tamen hoc loco fides magnopere excitanda erit. Vtcumque enim quod ad corporis ualetudinem attinet, Dei consilio & uoluntate ceciderit, certa spe niti fideles debent, se huius sacri olei uirtute spiritualem sanitatem consecuturos esse; futurumque, ut, si eos uita decedere contingat, præclaræ illius uocis fructum percipiant, quo scriptum est; Beati mortui, qui in Domino moriuntur. Hæc de extremæ unctionis sacramento breuiter quidem dicta sunt: uerum, si hæc ipsa rerum capita a Pastoribus latius, & ea, qua decet, diligentia explanata erunt; dubitandum non est, quin fideles ex hac doctrina maximũ pietatis fructum percipiãt.

Matth. 13.

Apoc. 14.

DE ORDINIS SACRAMENTO.

SI QVIS aliorum sacramentorum naturam, & rationem diligenter considerarit, facile perspiciet, ea omnia ab ordinis sacramento ita pendere, ut sine illo partim confici, & administrari nullo modo queant: partim solemni cærimonia, & religioso quodam ritu, ac cultu carere uideantur. Quare necesse est, ut Pastores institutam sacramentorum doctrinam persequentes, eo diligentius de ordinis etiam sacramento sibi agendum arbitrentur. Proderit autem maxime hæc explicatio primum quidem illis ipsis, deinde aliis, qui ecclesiasticæ uitæ rationem ingressi sunt, postremo etiam fideli populo; ipsis, quod, dum in huius argumenti tractatione uersantur, ad eam gratiam excitandam, quam hoc sacramento adepti sunt, magis commouentur; aliis, qui in sortem Domini uocati sunt, partim ut eodem pietatis studio afficiantur, partim uero, ut earum rerum cognitionem percipiant, quibus instructi uiam sibi

ad ulteriores gradus facilius munire possint. Reliquis autem fidelibus primum quidem ut intelligant, quo honore digni sint Ecclesiæ ministri; deinde, quoniam sæpe contingit, ut multi adsint, uel qui spe liberos suos adhuc infantes Ecclesiæ ministerio destinarint; uel qui sua sponte & uoluntate illud uitæ genus sequi uelint; quos certe ignorare minime æquum est, quæ præcipue ad hanc rationem pertinent. Primum itaque fidelibus tradendum est, quanta sit huius instituti, si summum eius gradum, hoc est sacerdotium spectemus, nobilitas, & excellentia. Nam cum Episcopi, & sacerdotes tamquam Dei interpretes, & internuncii quidam sint, qui eius nomine diuinam legem, & uitæ præcepta homines edocent, & ipsius Dei personam in terris gerunt; perspicuum est, eam esse illorum functionem, qua nulla maior excogitari possit. quare merito non solum angeli, sed Dii etiam, quod Dei immortalis uim, & numen apud nos teneant, appellantur. Quamuis autem omni tempore summam dignitatem obtinuerint, tamen noui testamenti sacerdotes ceteris omnibus honore longe antecellunt. Potestas enim tum corpus, & sanguinem Domini nostri conficiendi, & offerendi, tum peccata remittendi, quæ illis collata est, humanam quoque rationem, atque intelligentiam superat; nedum ei aliquid par, & simile in terris inueniri queat. Deinde uero, quemadmodum Saluator noster a Patre, apostoli autem, ac discipuli in uniuersum mundum a Christo domino missi sunt; ita quotidie sacerdotes eadem, qua illi, potestate præditi ad consummationem sanctorum in opus ministerii in ædificationem corporis Christi mittuntur. Huius igitur tanti officii onus nemini temere imponendum est sed iis tantum, qui illud uitæ sanctitate, doctrina, fide, prudentia sustinere possint. Nec uero quisquam sumat sibi honorem, sed qui uocatur a Deo tamquam Aaron. Vocari autem a Deo dicuntur, qui a legitimis Ecclesiæ ministris uocantur. Nam qui in hoc ministerium se ipsos arroganter inferunt, atque intrudunt, de his Dominum intellexisse docendum est, cum inquit: Non mittebam Prophetas, & ipsi currebant. quo quidem hominum genere nihil infelicius, ac miserius, nihil Ecclesiæ Dei calamitosius esse potest.

Ephe. 4. *Ad Heb. 5.* *Hier. 23.*

Quanta cir cumspectione ad sacros or dines acce dendum.

Sed quoniam in omni actione suscipienda magnopere refert, quem sibi quisque finem constituat, (optimo enim fine posito, recte omnia consequuntur) de hoc in primis, qui sacris initiari uolunt, admonendi sunt, ut nihil sibi tanto munere indignum proponant. qui quidem locus eo diligentius tractandus erit, quo grauius

hoc

hoc tempore ea in re peccare fideles solent. Alii enim eo consilio ad hanc uiuendi rationem se conuertunt, ut, quæ ad uictum, uestitumque necessaria sunt, parent, ita ut, præter quæstum, nihil aliud in sacerdotio, quemadmodum uulgo ceteri omnes in quouis sordidi artificii genere, spectare uideantur. Quamuis enim, ex Apostoli sententia, natura, & diuina lex iubeat, ut qui altari seruit, ex altari uiuat: tamen, quæstus, & lucri causa ad altare accedere, maximum sacrilegium est. Alios honorum cupiditas, & ambitio ad sacerdotalem ordinem ducit. Alii uero, ut diuitiis affluant, initiari uolunt. cuius quidem rei illud argumento est, quod, nisi opulentum aliquod ecclesiasticum beneficium iis deferatur, nullam sacri ordinis cogitationē habent. hi uero sunt, quos Saluator noster mercenarios appellat: & quos Ezechiel dicebat, semet ipsos, & non oues pascere, quorum turpitudo, & improbitas non solum sacerdotali ordini magnas tenebras offudit, ita ut iam nihil fere a fideli populo haberi possit contemptius, & abiectius; uerum etiam efficit, ut ipsi nihil amplius ex sacerdotio consequantur, quam Iudas ex apostolatus munere; quod illi sempiternum exitium attulit. Illi autem ostio in Ecclesiam introire merito dicuntur, qui a Deo legitime uocati ecclesiastica munera eius unius rei causa suscipiunt, ut Dei honori inseruiant. Neque tamen hoc ita accipiendum est, quasi eadem lex æque omnibus non sit imposita. Homines enim ob eam rem conditi sunt, ut Deum colant. quod præcipue fideles, qui baptismi gratiam consecuti sunt, ex toto corde, ex tota anima, & ex totis uiribus præstare debent. Verum qui ordinis sacramento initiari uolunt, hoc sibi proponant opus est, ut non solum Dei gloriam in omnibus rebus quærant, quod quidem cum omnibus, tum maxime fidelibus commune esse constat; sed etiam ut alicui certo ecclesiæ ministerio addicti, in sanctitate, & iustitia illi seruiant. Nam ut in exercitu omnes quidem milites impetatoris legibus parent, sed inter eos tamen alius centurio, alius præfectus est, alii alia munera obeunt: ita, quamuis omnes fideles pietatem, & innocentiam sectari omni studio debeāt, quibus rebus maxime Deus colitur, eos tamen, qui ordinis sacramento sunt initiati, præcipua quædam munera, & functiones in ecclesia exequi oportet. nam & sacra pro se ipsis, & pro omni populo faciunt; & diuinæ legis uim tradunt; ad eamque prompto, & alacri animo seruandam fideles hortantur, & instituunt; & Christi domini sacramenta, quibus omnis gratia impertitur, & augetur, administrant; &, ut uno uerbo complectamur, a reliquo populo segregati

1. ad Cor. 9.

Ioan. 10.

Ezech. 34.

in omnium longe maximo, & præſtantiſſimo miniſterio ſe exercent.

De duplici poteſtate eccleſiaſtica ordinis et iuriſdictionis. His igitur explicatis, accedent Parochi ad ea tradenda, quæ propria huius ſacramenti ſunt, ut intelligant fideles, qui in eccleſiaſticum ordinem cooptari uolunt, ad quodnam officij genus uocētur, quātaque ipſi Eccleſiæ, eiuſque miniſtris poteſtas diuinitus tributa ſit. Ea autem duplex eſt, ordinis, & iuriſdictionis. Ordinis poteſtas ad uerum Chriſti domini corpus in ſacroſancta Euchariſtia refertur. Iuriſdictionis uero poteſtas tota in Chriſti corpore myſtico uerſatur. ad ea enim ſpectat, Chriſtianum populum gubernare, & moderari, & ad æternam, cæleſtemque beatitudinem dirigere. Verum ordinis poteſtas non ſolum conſecrandæ Euchariſtiæ uim, & poteſtatem continet: ſed ad eam accipiendam hominum animos præparat, & idoneos reddit, ceteraque omnia complectitur, quæ ad Euchariſtiam quouis modo referri poſſunt. Eius uero plura ex ſacris litteris teſtimonia afferri poſſunt, ſed illa præclara, & grauiſſima ſunt, quæ apud ſanctos Ioannem, & Matthæum leguntur: inquit enim Dominus: *Ioan. 20.* Sicut miſit me Pater, & ego mitto uos: accipite ſpiritū ſanctū: quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis; & quorū retinueritis, retēta ſunt. *Matth. 18.* Et: Amen dico uobis: quæcūque alligaueritis ſuper terram, erunt ligata & in cælo; & quæcumque ſolueritis ſuper terram, erūt ſoluta & in cælo. Quæ quidem loca a Paſtoribus ex ſanctorum Patrum doctrina, & auctoritate explanata, maximum ueritati lumē afferre poterunt. Hæc autem poteſtas plurimum illi præſtat, quæ in naturæ lege certis hominibus, qui res ſacras curarent, tributa eſt. Nam & illa ætas, quæ ſcriptam legem anteceſſit, ſuum ſacerdotium, ſuamque poteſtatem ſpiritualem habuerit, neceſſe eſt, cum legē habuiſſe ſatis conſtet. Hæc duo enim ita coniuncta eſſe teſtatur Apoſtolus, *Ad Heb. 7.* ut, eorum altero trāſlato, ſimul etiam alterum transferri neceſſe ſit. Cum igitur naturali inſtinctu homines agnoſcerent, Deum colendum eſſe; conſequēs erat, ut in quauis republica aliqui ſacrorum, & diuini cultus procurationi præficerentur, quorum poteſtas aliquo modo ſpiritualis diceretur. Eadem etiam poteſtate populus Iſraeliticus non caruit: quæ tametſi dignitate ſuperior fuit, quam illa, qua in lege naturæ ſacerdotes præditi erant, longe tamē inferior, quam legis euangelicæ ſpiritualis poteſtas, exiſtimāda eſt. hæc enim cæleſtis eſt, omnemque angelorum etiam uirtutem ſuperat, neque *Ad Hebr. 7.* a ſacerdotio Moſaico, ſed a Chriſto domino, qui non ſecundū Aaron ſacerdos fuit, ſed ſecundum ordinem Melchiſedech ortum habet. Is enim, qui ſumma poteſtate gratiam tribuendi, & peccata

remittendi præditus fuit, hãc potestatem quãuis uirtute definitam, & sacramentis adstrictam, Ecclesiæ suæ reliquit. Quare ad eam exercendam certi ministri instituti sunt, & solemni religione consecrati: quæ quidem consecratio ordinis sacramentum, uel sacra ordinatio uocatur. Placuit autem sanctis Patribus hoc uocabulo uti, quod latissimam significationem habet, ut dignitatem & excellentiam ministrorum Dei indicarent. Est enim ordo, si propriam eius uim, & notionem accipiamus, dispositio superiorum, & inferiorum rerum, quæ inter se ita aptæ sunt, ut una ad alteram referatur. Cum itaque in hoc ministerio multi sint gradus, & uariæ functiones; omnia uero certa ratione distributa sint, & collocata; recte, & commode ordinis nomen ei impositum uidetur. Quod autem inter cetera Ecclesiæ sacramenta sacra ordinatio numeranda sit; sancta Tridentina Synodus ratione illa, quæ sæpius repetita est, comprobauit. nam cum sacramenrum sit rei sacræ signum; id uero, quod hac consecratione extrinsecus fit, gratiam & potestatem significet, quæ illi tribuitur, qui consecratur; omnino sequi perspicuum est, ordinẽ uere ac proprie sacramentum dicendum esse. quare Episcopus ei calicem cum uino, & aqua, & patenam cum pane porrigens, qui sacerdos ordinatur, inquit: Accipe potestatem offerẽdi sacrificium &c. quibus uerbis semper docuit Ecclesia, dum materia exhibetur, potestatem consecrãdæ Eucharistiæ, charactere animo impresso, tradi, cui gratia adiuncta sit, ad illud munus rite, & legitime obeundum. quod Apostolus his uerbis declarat: Admoneo te, ut resuscites gratiam Dei, quæ est in te, per impositionem manuum mearum: non enim dedit nobis Deus spiritũ timoris, sed uirtutis, & dilectionis, & sobrietatis. *Trid. syn.* *2. ad Tim. 1.*

Iam uero, ut sacræ Synodi uerbis utamur, cum diuina res sit tanti sacerdotij administratio; consentaneum fuit, quo dignius, & maiori cum ueneratione exerceri posset, ut in ecclesiæ ordinatissima dispositione plures essent, & diuersi ministrorum ordines, qui sacerdotio ex officio deseruirent: atque hi quidem ita distributi, ut qui iam clericali tonsura insigniti essent, per minores ad maiores ascenderent. Docendum igitur erit, hosce omnes ordines septenario numero contineri, semperque ita a catholica Ecclesia traditum esse; quorum nomina hæc sunt, Ostiarius, Lector, Exorcista, Acolytus, Subdiaconus, Diaconus, Sacerdos. Hunc autem ministrorum numerum recte ita definitum esse, probari potest propter ea ministeria, quæ ad sacrosanctum missæ sacrificium, & Eucharistiam uel conficiendam, uel administrandam, cuius causa præcipue sunt instituta, *Sacramẽtum ordinis uarios habet sui exercendi ministros.*

neceſſaria uidentur. Ex his alii maiores, qui etiam ſacri dicuntur, alii minores ſunt. Maiores, uel ſacri, ſunt, Ordo Sacerdotalis, Diaconatus, & Subdiaconatus: ad minores referuntur Acolyti, Exorciſtæ, Lectores, Oſtiarii; de quorum ſingulis pauca dicenda ſunt, ut habeant Parochi, unde eos potiſſimum inſtituant, quos nouerint aliquo ordine initiandos eſſe. Incipiendum eſt autem a prima tonſura, quam quidem, docere oportet, quandam præparationem eſſe ad ordines accipiendos. Vt enim homines ad baptiſmum exorciſmis, ad matrimonium ſponſalibus præparari ſolent: ita, cum, tonſo capillo, Deo dedicantur, tamquam aditus ad ordinis ſacramentum illis aperitur. declaratur enim, qualis eſſe debeat, qui ſacris imbui cupit. Nam Clerici nomen, quod ei tunc primũ imponitur, ab eo deductum eſt, quod Dominum ſortem, & hereditatem ſuam habere incipiat, ueluti qui in Hebræorum populo, diuino cultui mancipati erant: quibus uetuit Dominus aliquam agrorum partem in terra

Num. 18. promiſsionis diſtribui, cum inquit: Ego pars, & heredita tua. Ac quamuis id omnibus fidelibus commune ſit, præcipua tamen ratione iis conueniat neceſſe eſt, qui ſe Dei miniſterio conſecrarunt. Tondētur uero capilli ad coronæ ſpeciem, & ſimilitudinem, quam perpetuo conſeruare oportet: & ut quiſque in altiori deinceps ordinis gradu collocatur; ſic eius orbis forma latior circumſcribi debet: quod quidem ex apoſtolorum traditione acceptum eſſe, do-

S. Dionyſius. cet Eccleſia, cum de huiuſmodi tondendi more ſancti Dionyſius Areopagita, Auguſtinus, Hieronymus, uetuſtiſſimi, & grauiſſimi Patres, meminerint. Primum autem omnium, ferunt, apoſtolorum Principem eam conſuetudinem induxiſſe ad memoriã coronæ, quæ ex ſpinis contexta Saluatoris noſtri capiti fuit impoſita; ut, quod impij ad Chriſti ignominiam, & cruciatum excogitarunt, eo apoſtoli ad decus, & gloriam uterentur; ſimulq; ſignificarent, curandum eſſe a miniſtris Eccleſiæ, ut omnibus in rebus Chriſti domini noſtri ſpeciem, & figuram gerant. Quamquam nonnulli aſſerant, hac nota regiam dignitatem declarari, quæ iis maxime, qui in ſortem Domini uocati ſunt, uidetur conuenire. Quod enim Petrus apoſtolus fideli

1. Pet. 2. populo tribuit; Vos genus electũ, regale ſacerdotium, gens ſancta; peculiari quadam, & magis propria ratione ad eccleſiaſticos miniſtros pertinere facile intelligimus. etſi non deſunt, qui uel perfectioris uitæ profeſsionem a Clericis ſuſceptam circuli figura, quæ omnium perfectiſſima eſt, ſignificari exiſtiment, uel externarum rerum contemptionem, animique ab omnibus humanis curis uacuitatem

declarari putent; quod capilli, ſuperuacaneum quiddam in corpore, tondeantur. Poſt primam Tonſuram ad Oſtiarii ordinem primus gradus fieri conſueuit. Eius munus eſt, templi claues, & ianuam cuſtodire, & aditu templi arcere eos, quibus ingredi interdictũ erat. Ad ſanctum etiã Miſſæ ſacrificium aſſiſtebat, curaturus ne quis propius, quam par eſſet, ad ſacram aram accederet, & ſacerdotem rem diuinam facientem interpellaret. Alia etiam miniſteria illi commiſſa erant; ut ex ritibus, quæ ad eius cõſecrationem adhibentur, perſpici poteſt. Nam Epiſcopus claues ex altari acceptas ei tradens, quẽ Oſtiarium uult inſtituere, Sic age, inquit, quaſi redditurus Deo rationem pro iis rebus, quæ his clauibus recluduntur. Magnam autem in antiqua Eccleſia huius ordinis dignitatem fuiſſe, ex eo intelligitur, quod his temporibus in Eccleſia ſeruari animaduertimus. Nam Theſaurarii officium, qui erat idem ſacrarii cuſtos, quod ad Oſtiarios pertinebat, inter honeſtiores eccleſiæ functiones etiã nũc habetur. Secundus ordinis gradus eſt Lectoris munus. Ad eum pertinet, in eccleſia ueteris, & noui teſtamenti libros clara uoce, & diſtincte recitare, præſertim uero eos, qui inter nocturnam pſalmodiam legi ſolent. Eius quoque partes erant, prima religionis Chriſtianæ rudimenta fidelibus tradere. Epiſcopus itaque præſente populo, in eius ordinatione librum, quo deſcripta ſunt, quæ ad hanc functionem attinent, illi tradens, inquit; Accipe, & eſto uerbi Dei relator, habiturus, ſi fideliter, & utiliter impleueris officium tuum, partem cum iis, qui uerbum Dei bene miniſtrarunt ab initio. Tertius eſt ordo Exorciſtarum, quibus poteſtas data eſt nomen Domini inuocandi in eos, qui ab immundis ſpiritibus obſidentur. Quare Epiſcopus, cum eos inſtituit, librum, in quo exorciſmi continẽtur, eis porrigit, uſus ea formula uerborum: Accipe, & commenda memoriæ, & habe poteſtatem imponendi manus ſuper energumenos, ſiue baptizatos, ſiue catechumenos. Acolytorũ quartus eſt gradus, & ultimus eorum omnium, qui minores, & non ſacri appellantur. Eorum munus eſt, miniſtros maiores Subdiaconos, & Diaconos in altaris miniſterio aſſectari, eiſque operam dare. Præterea lumina deferunt, & aſſeruant, cum Miſſæ ſacrificium celebratur, præcipue uero, cum euangelium legitur: ex quo & ceroferarii alio nomine uocati ſunt. cum itaque ordinantur, hic ritus ab Epiſcopo ſeruari conſueuit. Primum quidem, poſtquam eos officii ſui diligenter admonuit, lumina eorum ſingulis tradit in hunc modum: Accipe ceroferarium cum cereo, & ſcias te ad accendenda eccleſiæ luminaria

mācipari in nomine Domini. Deinde item urceolos uacuos, quibus aqua & uinum in ſacrificio miniſtratur: Accipe urceleos ad ſuggerē dum uinum, & aquam in Euchariſtiam ſanguinis Chriſti in nomine Domini. A minoribus ordinibus, iiſdemque non ſacris, de quibus hactenus dictum eſt, ad maiores, & ſacros legitimus aditus, & aſcenſus patet. In eorum primo gradu Subdiaconus collocatur: cuius munus eſt, ut nomen ipſum declarat, Diacono ad altare inſeruire. ſacra enim lintea, uaſa, panem, & uinum, ad ſacrificii uſum neceſſaria, parate debet. nunc Epiſcopo, & ſacerdoti aquam præbet, cum manus in Miſſæ ſacrificio abluunt. Epiſtolam etiam, quæ olim a Diacono in Miſſa recitabatur, Subdiaconus legit, ac tamquam teſtis ad ſacrum aſſiſtit, prohibetque ne ſacerdos ſacra faciens a quopiam perturbari poſſit. Hæc autem, quæ ad Subdiaconi miniſterium ſpectant, ex ſolemnibus cærimoniis, quæ in illius conſecratione adhibentur, licet cognoſcere. Primum enim Epiſcopus legem perpetuæ continentiæ huic ordini impoſitam eſſe admonet, edicitque neminem in Subdiaconorum ordinem cooptandum eſſe, cui ultro hanc legem accipere non ſit propoſitum: deinde, poſt ſolemnē litaniarum precationem, quæ Subdiaconi munera, & functiones ſint, enumerat, atque exponit. His peractis, eorum ſinguli, qui ordinantur, ab Epiſcopo quidem calicem, & ſacram patenam accipiunt, ab Archidiacono uero, ut intelligatur Subdiaconum Diaconi officio ſubſeruire, urceolos, uino & aqua plenos, una cum lebete, & linteolo, quo manus abſterguntur, dicēte Epiſcopo: Videte, cuiuſmodi miniſterium uobis traditur: ideo uos admoneo, ut ita uos exhibeatis, ut Deo placere poſſitis. Adduntur præterea aliæ preces. Ad extremum, cum Epiſcopus ſacris ueſtibus Subdiaconum ornauit, ad quarum ſingulas propria uerba, & cærimoniæ adhibentur, tradit ei epiſtolarum librum, ac dicit: Accipe librum epiſtolarum, & habe poteſtatem legendi eas in eccleſia ſancta Dei tam pro uiuis, quam pro defunctis. Secundum autem ſacrorum ordinum gradum Diaconus obtinet: cuius miniſterium latius patet, ſanctiuſque ſemper habitum eſt. Ad eum enim pertinet, Epiſcopum perpetuō ſequi, concionantem cuſtodire, eique, & ſacerdoti ſacra facienti, uel alia ſacramenta adminiſtranti præſto eſſe, & in Miſſæ ſacrificio euangeliū legere. Olim uero fidelium animos ſæpius excitabat, ut ſacra attenderent. ſanguinem etiam Domini miniſtrabat. in quibus eccleſiis ea conſuetudo erat, ut fideles Euchariſtiam ſub utraque ſpecie ſumerent. Diacono præterea eccleſiaſticorum bonorum diſpenſatio

commiſſa

commiſſa erat, ut unicuique neceſſaria ad uictum ſubminiſtraret. Ad Diaconum etiam attinet, tamquam Epiſcopi oculum, perueſtigare, quinam in urbe pie, & religioſe, quiue ſecus uitam traducat: qui ad ſacrificium, & concionem ſtatis temporibus conueniat, qui rurſus non conueniant: ut, cum de omnibus Epiſcopum certiorem fecerit, ille uel priuatim unumquemque hortari, admonere, uel palam corrigere, & obiurgare poſſit, uti ſe magis profecturum eſſe intellexerit. Catechumenorum etiā nomina recitare debet, & eos, qui ordinis ſacramento initiandi ſunt, ante Epiſcopum ſtatuere. Licet ei præterea, ſi abſit Epiſcopus & ſacerdos, euangeliū explanare, non tamen e ſuperiori loco, ut intelligatur hoc eius proprium munus non eſſe. Quanta uero diligentia adhibenda ſit, ne quis eo munere indignus ad hunc ordinis gradum aſcendat, Apoſtolus oſtendit, cum ad Timotheum Diaconi mores, uirtutem, & integritatem expoſuit. Hoc idem ſatis etiam declarant ritus, & ſolemnes cærimoniæ, quibus ab Epiſcopo conſecratur. Pluribus enim & ſanctioribus precibus ad Diaconi, quam ad Subdiaconi ordinationem utitur Epiſcopus, & alia addit ſacrarum ueſtium ornamenta. Præterea, manus ei imponit: quod quidem ab apoſtolis factitatum eſſe legimus, cum primos Diaconos inſtituerunt. Denique euangeliorū librum ei tradit his uerbis: Accipe poteſtatem legendi euāgelium in eccleſia Dei tam pro uiuis, quam pro defunctis, in nomine Domini. Tertius, omniumque ſacrorum ordinum ſummus gradus eſt ſacerdotium: qui uero illo præditi ſunt, eos ueteres Patres duobus nominibus uocare ſolent. interdum enim presbyteros appellant, quod græce ſeniores ſignificat, non ſolum propter ætatis maturitatem, quæ huic ordini maxime neceſſaria eſt: ſed multo magis propter morum grauitatem, doctrinam, & prudentiam. ut enim ſcriptum eſt; Senectus uenerabilis eſt, non diuturna, neque annorum numero computata. cani autem ſunt ſenſus hominis, & ætas ſenectutis uita immaculata. Interdum uero ſacerdotes uocant, tum quia Deo conſecrati ſunt, tum quia ad eos pertinet ſacramenta adminiſtrare, ſacraſque res, & diuinas tractare. Sed quoniam duplex ſacerdotium in ſacris litteris deſcribitur, alterum interius, alterum externum; utrumque diſtinguendum eſt; ut, de quo hoc loco intelligatur, a Paſtoribus explicari poſſit. Quod igitur ad interius ſacerdotium attinet, omnes fideles, poſtquam ſalutari aqua abluti ſunt, ſacerdotes dicūtur, præcipue uero iuſti, qui ſpiritum Dei habent, & diuinæ gratiæ beneficio Ieſu Chriſti, ſummi ſacerdotis, uiua membra effecti ſunt

1. ad Tim. 3

Act. 6.

Sap. 4

hi enim

hi enim fide, quæ charitate inflammatur, in altari mentis ſuæ ſpiritiuales Deo hoſtias immolant: quo in genere bonæ omnes, & honeſtæ actiones, quas ad Dei gloriã referunt, numerandæ ſunt. Quare
Apoc.1. in Apocalypſi ita legimus: Chriſtus lauit nos a peccatis noſtris in ſanguine ſuo, & fecit nos regnum, & ſacerdotes Deo, & patri ſuo. In
1.Pet.2. quam ſententiam ab apoſtolorum Principe dictum eſt: Ipſi tamquã lapides uiui ſuperædificamini domus ſpirituales, ſacerdotium ſanctum, offerẽtes ſpirituales hoſtias, acceptabiles Deo per Ieſum Chri
ad Rom.12 ſtum. Et Apoſtolus nos hortatur, ut exhibeamus corpora noſtra hoſtiam uiuentem, ſanctam, Deo placentem, rationabile obſequiũ no-
Pſal.50. ſtrum. Dauid item multo ante dixerat: Sacrificiũ Deo ſpiritus contribulatus; cor contritum, & humiliatum Deus non deſpicies. Quæ omnia ad interius ſacerdotium ſpectare, facile intelligitur. Externũ uero ſacerdotium, non omnium fidelium multitudini, ſed certis hominibus conuenit, qui legitima manuum impoſitione, ſolemnibuſque ſanctæ Eccleſiæ cærimoniis inſtituti, & Deo conſecrati, ad aliquod proprium, ſacrumque miniſterium adſcribuntur. Hoc ſacerdotii diſcrimen in ueteri etiam lege obſeruari poteſt. nam de interiori Dauidem locutum eſſe, paulo ante demonſtratum eſt. Externi uero, nemo ignorare poteſt, quam multa Dominus Moiſi, & Aaroni precepta dederit. Præterea, uniuerſam leuiticam tribum miniſterio rempli adſcripſit, ac lege cauit, ne quis ex alia tribu in eam fun
2.Paral.26 ctionem ſe inferre auderet: quare Ozias Rex lepra a Domino percuſſus, quod ſacerdotale munus uſurpaſſet, arrogantiæ, & ſacrilegij ſui grauiſſimas pœnas dedit. Quia igitur eandem ſacerdotii diſtinctionem in lege euangelica licet animaduertere, docendi erunt fideles, nunc de ſacerdotio externo agi, quod certis hominibus attributum eſt. Hoc enim tãtummodo ad ordinis ſacramentũ pertinet. Sacerdotis igitur munus eſt, Deo ſacrificium facere, eccleſiaſtica ſacramenta adminiſtrare, quemadmodum ex conſecrationis ritibus perſpicitur. Nam Epiſcopus cum aliquem ſacerdotem inſtituit, primum quidẽ manus ei, una cum omnibus ſacerdotibus, qui adſunt, imponit: deinde ſtolam humeris componens, eam ante pectus in crucis formam componit: quo quidem declaratur, ſacerdotem uirtute indui ex alto, qua poſſit crucem Chriſti domini, & iugum ſuaue diuinæ legis perferre, eamque non uerbis ſolum, ſed uitæ ſanctiſſime, & honeſtiſſime actæ exemplo tradere. Poſtea manus ſacro oleo inũgit: tum uero calicem cum uino, & patenam cum hoſtia tradit, dicens: Accipe poteſtatem offerendi ſacrificium Deo, Miſſaſque celebrandi tam

pro uiuis,

pro uiuis, quam pro defunctis. Quibus cærimonijs, & uerbis interpres, ac mediator Dei, & hominũ constituitur: quæ præcipua sacerdotis functio existimanda est. Ad extremum uero, manibus iterum eius capiti impositis; Accipe, inquit, spiritum sanctum: quorum remiseris peccata, remittūtur eis; & quorum retinueris, retenta sunt; eique cælestem illam, quam Dominus discipulis suis dedit, peccata retinendi, ac remittendi potestatem tribuit. Hæc uero sunt sacerdotalis ordinis propria, & præcipua munera: qui tametsi unus est, uarios tamen dignitatis, & potestatis gradus habet. Primus est eorum, qui sacerdotes simpliciter uocantur: quorum functiones hactenus declaratæ sunt. Secundus est Episcoporũ, qui singulis episcopatibus præpositi sunt; ut non solum ceteros ecclesiæ ministros, sed fidelem populum regant, & eorum saluti summa cum uigilãtia, & cura prospiciãt. Quare in sacris litteris Pastores ouium sæpe appellãtur: quorum munus, & officium Paulus descripsit, ut in Apostolorum Actis legimus, in ea cõcione, quam ad Ephesios habuit. Itemque a Petro, apostolorum Principe, diuina quædam episcopalis ministerii regula tradita est: ad quam si Episcopi actiones suas dirigere studeant, dubitandum non erit, quin Pastores boni & sint, & habeantur. Sed iidem Episcopi & Põtifices dicuntur, accepto ab ethnicis nomine, qui Principes sacerdotũ, Pontifices appellare cõsueuerunt. Tertius gradus est Archiepiscoporũ, qui pluribus Episcopis præsunt: qui Metropolitani etiam uocãtur, quod illarum urbium antistites sint, quæ tamquã matres habeãtur illius prouinciæ. quare superiorem, quã Episcopi, locum, & ampliorẽ potestatẽ habent, tametsi ab Episcopis ordinatione nihil differunt. In quarto gradu Patriarchæ collocãtur, idest primi, summiq. Patres. Olim in uniuersa Ecclesia, præter summum Romanum Pont. quatuor tãtum Patriarchæ numerabantur, neq. omnes tamen dignitate pares. nam Constãtinopolitanus, etsi ad eum post omnes alios hic honos delatus est, tamen ob imperii maiestatẽ altiorem locum obtinuit. Proximus est Alexãdrinus, cuius ecclesiam Marcus euãgelista iussu Principis apostolorum fundauit. Tertius Antiochenus, ubi Petrus sedẽ primo locauit. Extremum gradũ habet Hierosolymitanus, quã ecclesiam Iacobus, frater Domini, rexit. Præter hos omnes, catholica Ecclesia Romanum Pont. Max. quẽ in Ephesina Synodo Cyrillus Alexãdrinus Archiepiscopum, totius orbis terrarum patrem, & Patriarcham appellat, semper uenerata est. cum enim in Petri apostolorum Principis cathedra sedeat, in qua usq. ad uitæ finẽ sedisse constat, summum in eo dignitatis gradum, & iurisdictionis

Ioan. 20.

Act. 20.
1. Pet. 5.

amplitudinem non quidem ullis Synodicis, aut alijs humanis conſtitutionibus, ſed diuinitus datam agnoſcit. Quamobrem omnium fidelium, & Epiſcoporum, ceterorumque antiſtitum, quocumque illi munere, & poteſtate præditi ſint, pater, ac moderator uniuerſali Eccleſiæ, ut Petri ſucceſſor, Chriſtique domini uerus, & legitimus Vicarius præſidet. Ex his itaque Paſtores docebunt, & quæ ſint eccleſiaſticorum ordinum, ac graduum præcipua munera, & functiones, & quis huius ſacramenti miniſter ſit. conſtat enim, ad Epiſcopum eam adminiſtrationem pertinere: quod etiã ſanctarum litterarum auctoritate, certiſſima traditione, omniũ Patrum teſtimonio, Conciliorum decretis, ſanctæ Eccleſiæ uſu, & cõſuetudine facile erit comprobare. Quamuis autem nonnullis Abbatibus permiſſum ſit, ut minores, & non ſacros ordines interdũ adminiſtrent: tamen hoc proprium Epiſcopi munus eſſe nemo dubitat; cui uni ex omnibus, præterea nemini, licet reliquis ordinibus, qui maiores, & ſacri dicuntur, initiari. Nam Subdiaconos, Diaconos, & Sacerdotes, unus tantum Epiſcopus ordinat: Epiſcopi ex apoſtolorũ traditione, quæ perpetuo in Eccleſia cuſtodita eſt, a tribus Epiſcopis conſecrantur.

Quinam debeant ad dignitatem ſacerdotij admitti.

Sequitur nunc, ut explicetur, quinam ad hoc ſacramentum, in primiſque ad ſacerdotalem ordinem apti ſunt, & quæ in eis potiſſimum requirãtur. Ex hoc enim difficile nõ erit ſtatuere, quid in alijs ordinibus dãdis, pro cuiuſq. officio, & dignitate obſeruare oporteat. Maximam autem in hoc ſacramento cautionem adhibẽdam eſſe, ita colligitur, quod cetera gratiam ad illorum ſanctificationẽ, & uſum tribuunt, a quibus percipiuntur: at uero qui ſacris initiantur, ob eã rem cæleſtis gratiæ participes fiunt, ut eorum miniſterio, Eccleſiæ, atque adeo omnium hominum ſaluti conſulatur. Ex quo factum eſſe intelligimus, ut ſtatis tantummodo diebus, quibus etiam ſolemnia ieiunia ex uetuſtiſſimo catholicæ Eccleſiæ more indicuntur, ordinationes fiant: ut ſcilicet fidelis populus eiuſmodi ſacrarum rerum miniſtros piis, & ſanctis precationibus a Deo impetret, qui ad tanti miniſterii poteſtatem recte, & cum Eccleſiæ utilitatẽ gerendam aptiores eſſe uideantur. Primum itaque in eo, qui ſacerdos creandus eſt, uitæ, & morum integritas cõmendetur magnopere oportet; non ſolũ quia, ſi alicuius mortiferi peccati cõſcius ſe initiari curet, uel etiã patiatur, nouo ſe, & maximo ſcelere obſtringit; ſed etiã, quia uirtutis, & innocentiæ lumẽ aliis præferre debet. Ea de re quid Apoſtolus Tito, & Timotheo præcipiat, Paſtoribus declarandũ erit: & ſimul illud docendum, ea corporis uitia, quæ in ueteri lege ex

ad Titum 1. 1. ad Tim. 3.

Domini

Domini præscriptione aliquem ab altaris ministerio excludebant, in euangelica lege ad animæ uitia præcipue transferenda esse. Quare sanctam illam consuetudinē in Ecclesia seruari animaduertimus, ut qui sacris initiandi sunt, prius pænitentiæ sacramento conscientiam purgare diligenter studeant. Præterea in sacerdote non solum ea cognitio requirēda est, quæ ad sacramētorum usum, & tractationem pertinet; sed etiam sacrarum litterarum scientia ita instructum esse oportet, ut populo Christianæ fidei mysteria, & diuinæ legis præcepta tradere, ad uirtutem, & pietatem incitare, a uitiis reuocare fideles possit. Sacerdotis enim duo sunt munera: quorum alterū est, ut sacramenta rite conficiat, & administret: alterum, ut populum fidei suæ commissum, iis rebus, & institutis, quæ ad salutem necessaria sunt, erudiat. Malachias enim ita testatur: Labia sacerdotis custodient scientiam, & legem requirent ex ore eius: quia angelus Domini exercituum est. Vt igitur in horum altero, si mediocri cognitione sit ornatus, præstare, quod debet, possit; alterum certe non uulgarem, sed exquisitam potius doctrinam desiderat: quamuis æque ab omnibus sacerdotibus summa reconditarum rerum scientia non exigatur, sed quæ ad suscepti officii, & ministerii functionem unicuique satis esse possit. Pueris autem, & furiosis, uel amentibus, quod usu rationis carent, hoc sacramentum dandum non est: quamuis, si iis quoque administraretur, sacramēti characterem in eorum animam imprimi, certo credendum sit. Qui uero ætatis annus in singulis ordinibus sit expectandus, ex sacri Tridētini Concilii decretis facile erit cognoscere. Excipiuntur etiam serui: neque enim diuino cultui dedicari debet, qui nō suis iuris, sed in alterius potestate est: uiri præterea sanguinum, & homicidæ, quia ecclesiastica lege repelluntur, atque irregulares sunt: spurii quoque, & ii omnes, qui ex legitimis nuptiis non sunt procreati. Decet enim, ut qui sacris addicuntur, nihil in se habeant, quo ab aliis merito contemni, ac despici posse uideantur. Ad extremum etiam admitti non debent, qui aliquo insigni corporis uitio deformes, aut manci sunt: ea enim fœditas, & debilitatio tum offensionem habet, tum uero sacramentorum administrationem impediat, necesse est.

Malach. 2.

Triden. Syn.

De præclaris sacramēti ordinis effectibus.

Sed iam his rebus expositis, superest, ut Pastores doceant, qui sint huius sacramenti effectus. Constat uero, quamuis ordinis sacramentum, ut antea dictum est, maxime ad Ecclesiæ utilitatem, & pulchritudinem spectet, tamen in eius quoque anima, qui sacris initiatur, sanctificationis gratiam efficere; qua idoneus,

habiliſque ad recte munus ſuum fungendum, ſacramentaque admi niſtranda reddatur: quemadmodum etiam baptiſmi gratia quilibet ad alia ſacramenta percipienda aptus efficitur. Aliam quoque gratiá hoc ſacramento tribui perſpicuum eſt, præcipuam uidelicet poteſtatem, quæ ad ſanctiſſimum Euchariſtiæ ſacramentum refertur, in ſacerdote quidem plenam, & perfectá, ut qui Domini noſtri corpus, & ſanguinem unus poteſt conficere, in aliis uero inferiorum ordinum miniſtris maiorem, minoremue, quo quiſque miniſterio ſuo magis, minusue ad altaris ſacramenta accedit. Atque hæc etiam character ſpiritualis dicitur; quod qui ſacris imbuti ſunt, interiori quadam nota, animæ impreſſa, ab aliis fidelibus diſtinguantur, ac diuino cultui mancipentur. ad quam Apoſtolus uidetur ſpectaſſe, cum
1. ad Tim. 4. ad Timotheum ait: Noli negligere gratiam, quæ in te eſt, quæ data eſt tibi per prophetiam, cum impoſitione manuum presbyterii.
2. ad Tim. 1. Et alibi: Admoneo te, ut reſuſcites gratiam Dei, quæ eſt in te, per impoſitionem manuum mearum. Hæc de ordinis ſacramento ſatis dicta ſint. potiora enim tantum rerum capita Paſtoribus tradere profeſſi ſumus, ut illis fidelis populi docendi, & in Chriſtiana pietate erudiendi argumenta ſuppeditarent.

DE MATRIMONII SACRAMENTO.

QVONIAM Paſtoribus beata & perfecta Chriſtiani populi uita propoſita eſſe debet, iis quidem maxime optandum eſſet, quod Apoſtolus ſe cupere ad Corinthios ſcribebat
1. ad Cor. 7. his uerbis: Volo omnes homines eſſe ſicut me ipſum: nimirum, ut omnes continentiæ uirtutem ſectarentur: nihil enim beatius in hac uita fidelibus poteſt contingere, quam ut animus, nulla mundi cura diſtractus, ſedataque, & reſtincta omni carnis libidine, in uno pietatis ſtudio, & cæleſtium rerum cogitatione conquieſcat. Sed
1. ad Cor. 7. quoniam, ut idem Apoſtolus teſtatur, unuſquiſque proprium donum habet ex Deo, alius quidem ſic, alius uero ſic; & matrimoniū magnis, & diuinis bonis ornatum eſt, ita ut inter alia catholicæ Ec-
Ioan. 2. cleſiæ ſacramenta uere, & proprie numeretur; ac Dominus nuptiarum celebritatem præſentia ſua honeſtarit: ſatis apparet; eius doctrinam tradendam eſſe; cum præſertim liceat animaduertere, tum ſanctum Paulum, tum apoſtolorum Principem, quæ non ſolum ad dignitatem, ſed etiam ad officia matrimonii pertinebát, pluribus locis

locis accurate scripta reliquisse. Diuino enim spiritu afflati optime intelligebant, quanta, & quam multa commoda ad Christianam societatem peruenire possent, si fideles matrimonii sanctitatem cognitam haberent, & inuiolatam seruarent; contra uero, ea ignorata, uel neglecta, plurimas, maximasque calamitates, & detrimenta in Ecclesiam importari. Primum itaque matrimonij natura, & uis explicanda est. nam cum uitia sæpe honesti similitudinem gerant; cauere oportet, ne fideles, falsa matrimonii specie decepti, turpitudine, & nefariis libidinibus animam commaculent: cuius rei declarandæ causa, a nominis significatione ordiendum est.

Matrimonij descriptio, uis & natura.

Matrimonium ab eo dicitur, quod femina idcirco maxime nubere debet, ut mater fiat; uel quia prolem concipere, parere, educare, matris munus est. Coniugium quoque a coniungendo appellatur; quod legitima mulier cum uiro quasi uno iugo adstringatur. Præterea nuptiæ, quia, ut inquit sanctus Ambrosius, pudoris gratia puellæ se obnuberent; quo etiam declarari uidebatur, uiris obedientes, subiectasque esse oportere. Ita uero ex communi theologorum sententia definitur: Matrimonium est uiri, & mulieris maritalis coniunctio inter legitimas personas, indiuiduam uitæ consuetudinem retinens. cuius definitionis partes ut planius intelligantur, docendum est, quamuis hæc omnia in perfecto matrimonio insint, consensus uidelicet interior, pactio externa, uerbis expressa, obligatio, & uinculum, quod ex ea pactione efficitur, & coniugum copulatio, qua matrimonium consummatur; nihil horum tamen matrimonij uim & rationem proprie habere, nisi obligationem illam, & nexum, qui coniunctionis uocabulo significatus est. Additur uero, Maritalis, quoniam alia pactionum genera, quibus uiri, & mulieres obligantur, ut sibi mutuam operam præstent, uel pretii, uel alterius rei causa, prorsus aliena sunt a matrimonii ratione. Sequitur deinde, Inter legitimas personas: quoniam qui a nuptiarum coniunctione legibus omnino exclusi sunt, ij matrimonium inire non possunt; neque, si ineant, ratum est. exempli enim gratia: qui intra quartum gradum propinquitate coniuncti sunt, puerque ante decimum quartum annum, aut puella ante duodecimum, quæ ætas legibus constituta est, ad matrimonii iusta fœdera ineunda apti esse non possunt. Quod uero extremo loco positum est, Indiuiduam uitæ consuetudinem retinens; indissolubilis uinculi naturam declarat, quo uir, & uxor colligantur. Ex ijs igitur patet, matrimonij naturam, & rationem in uinculo illo consistere. Nam quod aliæ clarissimorum

S. Ambros.

ſimorum uirorum definitiones hoc uidentur conſenſui tribuere; ut, cum dicunt, coniugium eſſe conſenſum maris, & feminæ; hoc ita accipiendum eſt, conſenſum ipſum matrimonii cauſam effectricem eſſe: quod Patres in Concilio Florentino docuerunt. etenim obligatio, & nexus oriri non poteſt, niſi ex conſenſu, & pactione. ſed illud maxime neceſſarium eſt, ut conſenſus uerbis, quæ præſens tempus ſignificant, exprimatur. neque enim matrimonium eſt ſimplex donatio, ſed mutua pactio: atque ita fit, ut conſenſus alterius tantum, ad matrimonium coniungendum ſatis eſſe non poſſit, ſed duorum inter ſe mutuum eſſe oporteat. atqui ad declarandum mutuum animi conſenſum uerbis opus eſſe, perſpicuum eſt. Si enim ex interiori tantum conſenſu ſine aliqua externa ſignificatione matrimonium conſtare poſſet, illud etiam ſequi uideretur; ut, cum duo, qui diſiunctiſſimis & maxime diuerſis in locis eſſent, ad nuptias conſentirent, ante quam alter alteri uoluntatem ſuam uel litteris, uel nunciis declaraſſet, ueri, & ſtabilis matrimonii lege coniungerentur: quod tamen a ratione, & ſanctæ Eccleſiæ conſuetudine, & decretis alienum eſt. Recte autem dicitur oportere, ut conſenſus uerbis exprimatur, quæ præſentis temporis ſignificationem habeant. nam, quæ futurum tempus indicant, matrimonium non coniungunt, ſed ſpondent. deinde, quæ futura ſunt, nondum eſſe perſpicuum eſt: quæ uero non ſunt, parum, uel nihil firmi, aut ſtabilis habere exiſtimandum eſt. Quare nondum connubii ius in eam mulierem quiſquam habet, quam ſe in matrimonium ducturũ eſſe pollicetur; neque ſtatim ab eo impletum eſt, quod ſe facturum promiſit. tametſi fidem præſtare debet: quod ſi non faciat, uiolatæ fidei reus eſſe cõuincitur. At uero qui matrimonii fœdere alteri iungitur, quamuis poſtea pæniteat, tamen, quod factum eſt, mutare, irritumue, & infectum reddere nõ poteſt. Cum itaque coniugii obligatio nuda promiſſio non ſit, ſed eiuſmodi abalienatio, qua re ipſa uir mulieri, & uiciſſim mulier uiro corporis ſui poteſtatem tradit; iccirco neceſſe eſt, uerbis, quæ præſens tempus deſignant, matrimonium contrahi: quorum uerborum uis, poſtquam etiam enunciata ſunt, permanet, uirumque, & uxorem indiſſolubili uinculo conſtrictos tenet. ſed uerborum loco tum nutus, & ſigna, quæ intimum cõſenſum aperte indicent, ſatis ad matrimonium eſſe poſſunt: tum ipſa etiam taciturnitas, cum puella propter uerecundiam nõ reſpõdet, ſed pro ea parẽtes loquuntur. Ex iis igitur Parochi fidelibus tradent, matrimonii naturam, & uim in uinculo, & obligatione

Cõc. Floren.

ſitam eſſe; ac præter conſenſum, eo, quo dictum eſt, modo expreſſum, ut uerum matrimonium exiſtat, concubitum neceſſario non requiri. nam & primos parentes ante peccatum, quo tempore nulla inter eos carnis copula intercceſſerat, ut Patres teſtantur, uero matrimonio iunctos fuiſſe plane conſtat. Quare a ſanctis Patribus dictum eſt, matrimonium non concubitu, ſed conſenſu exiſtere: quod etiã a ſancto Ambroſio in libro de Virginibus repetitum legimus. *Gen. 2.* *S. Ambroſ.*

Iam uero, hiſce explicatis, illud docendum erit, matrimonium duplicem rationem habere. Nam uel ut naturalis coniunctio, (coniugium enim non ab hominibus inuentum, ſed a natura) uel ut ſacramentum; cuius uis naturalium rerum condicionem ſuperat, conſiderandum eſt. ac quoniam gratia naturam perficit; (neque prius quod ſpirituale eſt, ſed quod animale, deinde quod ſpirituale) rei ordo poſtulat, ut de matrimonio, ut natura conſtat, & ad naturæ officium pertinet, prius agendum ſit: tum uero, quæ illi, ut ſacramentum eſt, conueniunt, explananda erunt. In primis itaque docendi ſunt fideles, matrimonium a Deo inſtitutum eſſe. ſcriptum eſt enim in Geneſi: Maſculum, & feminam creauit eos, benedixitque illis Deus, & ait; Creſcite, & multiplicamini: &, Non eſt bonum hominem eſſe ſolum, faciamus ei adiutorium ſimile ſibi. Ac paulo poſt: Adæ uero non inueniebatur adiutor ſimilis eius: immiſit ergo dominus Deus ſoporem in Adam: cumque obdormiſſet, tulit unam de coſtis eius, & repleuit carnem pro ea, & ædificauit dominus Deus coſtam, quam tulerat de Adam, in mulierẽ, & adduxit eam ad Adã; dixitque Adam; Hoc nunc os ex oſſibus meis, & caro de carne mea: hæc uocabitur uirago, quoniam de uiro ſumpta eſt. quamobrem relinquet homo patrem ſuum, & matrem, & adhærebit uxori ſuæ; & erunt duo in carne una. Quæ, ipſo Domino auctore apud ſanctũ Matthæum, oſtẽdunt matrimoniũ diuinitus inſtitutum eſſe. Neque uero Deus matrimonium tantummodo inſtituit, uerum, ut ſancta Tridentina Synodus declarat, perpetuum etiam, & indiſſolubilem nodum ei addidit: ſiquidem Saluator ait; Quod Deus coniunxit, homo non ſeparet. Quamuis enim matrimonio, quatenus naturæ eſt officium, conueniat, ut diſſolui non poſſit; tamen id maxime fit, quatenus eſt ſacramentum. qua ex re etiam in omnibus, quæ naturæ lege eius propria ſunt, ſummam perfectionẽ conſequitur. tamen & prolis educandæ ſtudio, & alijs matrimonij bonis repugnat, ut eius uinculum diſſolubile ſit. Quod uero a Domino dictum eſt: Creſcite, & multiplicamini; id eo ſpectat, ut, cuius rei cauſa matri- *Duplex matrimonij ratio, ut eſt in officium naturæ, et ut ſacramentum.* *1. ad Cor. 14.* *Gen. 1.* *Gen. 2.* *Matth. 19.* *Trid. Syn.* *Matth. 19.* *Gen. 1.*

monium institutum erat, declaret, non ut singulis hominibus necessitatem imponat. nunc enim, aucto iam humano genere, non solum ulla lex uxorem ducere aliquem non cogit, sed potius uirginitas summopere cōmendatur, & unicuique in sacris litteris suadetur, ut quæ matrimonii statu præstantior sit, maioremq. in se perfectionem, & sanctitatem contineat: Dominus enim Saluator noster ita docuit; Qui potest capere, capiat: & Apostolus ait; de Virginibus præceptum Domini non habeo, consilium autem do, tamquam misericordiam consecutus, ut sim fidelis.

Matth. 19. *1. ad Cor. 7.*

Matrimoniū quibus causis ineūdum.

Sed quibus de causis uir, & mulier coniungi debeant, explicandum est. Prima igitur est, hæc ipsa diuersi sexus naturæ instinctu expetita societas, mutui auxilii spe conciliata; ut alter alterius ope adiutus, uitæ incommoda facilius ferre, & senectutis imbecillitatem sustentare queat. Altera est procreationis appetitus, non tam quidem ob eam rē, ut bonorum, & diuitiarum heredes relinquantur, quam ut ueræ fidei, & religionis cultores educentur: quod quidem maxime sanctis illis Patriarchis, cum uxores ducerent, propositum fuisse, ex sacris litteris satis apparet. quare Angelus, cum Tobiam admoneret, quo pacto mali dæmonis uim posset repellere; Ostendam, inquit, tibi, qui sunt, quibus præualere potest dæmonium. ij nāque, qui cōiugium ita suscipiunt, ut Deum a se, & a sua mente excludant, & suæ libidini ita uacent, sicut equus, & mulus, quibus non est intellectus, habet potestatem dæmonium super eos. Deinde subiecit: Accipies uirginem cum timore Domini, amore filiorum magis, quam libidine ductus; ut in semine Abrahæ benedictionem in filiis consequaris. Atque una etiam hæc causa fuit, cur Deus ab initio matrimonium instituerit. quare fit, ut illorum sit scelus grauissimum, qui matrimonio iuncti, medicamentis uel conceptum impediunt, uel partum abigunt. hæc enim homicidarum impia conspiratio existimanda est. Tertia est, quæ post primi parentis lapsum ad alias causas accessit; cum propter iustitiæ, in qua homo conditus erat, amissionem, appetitus rectæ rationi repugnare cœpit; ut scilicet, qui sibi imbecillitatis suæ conscius est, nec carnis pugnam uult ferre, matrimonii remedio ad uitanda libidinis peccata utatur. de quo ita Apostolus scribit: Propter fornicationem unusquisque suam uxorem habeat, & unaquæque suum uirum habeat. Ac paulo post, cum docuisset, interdum orationis causa a matrimonij debito abstinēdum esse, subiecit: Et iterum reuertimini in id ipsum, ne tentet uos Satanas propter incontinentiam uestram. Hæ igitur sunt causæ, quarum

Tob. 6. *1. ad Cor. 7.*

aliquam sibi proponere quisque debet, qui pie, & religiose, ut sanctorum filios decet, nuptias uelit contrahere. Quod si ad eas causas alia etiam accedant, quibus homines inducti, matrimonium ineãt, atque in habendo uxoris delectu, hanc illi præponant, ut heredis relinquendi desiderium, diuitiæ, formæ, generis splendor, morum similitudo; huiusmodi sane rationes damnandæ non sunt, cum matrimonii sanctitati nõ repugnent. neque enim in sacris litteris Iacob Patriarcha reprehenditur, quod Rachelem, eius pulchritudine illectus, Liæ prætulerit. Hæc de matrimonio, ut naturalis coniunctio est, docenda erunt: ut autem sacramentum est, explicare oportebit, eius naturam multo præstantiorem esse, & omnino ad altiorem finem referri. Quemadmodũ enim matrimonium, ut naturalis coniunctio, ad propagãdum humanum genus ab initio institutum est: ita deinde ut populus ad ueri Dei, & Saluatoris nostri Christi cultũ, & religionem procrearetur, atque educaretur, sacramenti dignitas illi tributa est. Cum enim Christus dominus uellet arctissimæ illius necessitudinis, quæ ei cum Ecclesia intercedit, suæque erga nos immensæ charitatis certum aliquod signum dare, tanti mysterii diuinitatem hac potissimum maris, & feminæ sancta coniunctione declarauit. quod quidem aptissime factum esse, intelligi ex eo potest, quod ex omnibus humanis necessitatibus nulla inter se homines magis, quam matrimonii uinculum constringit; maximaque inter se uir, & uxor charitate, & beneuolentiã deuincti sunt. atque iccirco fit, ut frequenter sacræ litteræ nuptiarum similitudine diuinam hanc Christi, & Ecclesiæ copulationẽ nobis ante oculos proponant. *Gen. 29.*

Iam uero, matrimonium sacramentum esse, Ecclesia, Apostoli auctoritate confirmata, certum, & exploratum semper habuit: ita enim ad Ephesios scribit: Viri debent diligere uxores suas, ut corpora sua. Qui suam uxorem diligit, se ipsum diligit. nemo enim umquam carnem suam odio habuit, sed nutrit, & fouet eam, sicut & Christus Ecclesiam: quia mẽbra sumus corporis eius, de carne eius, & de ossibus eius. Propter hoc relinquet homo patrem, & matrem suam, & adhærebit uxori suæ; & erunt duo in carne una. Sacramentum hoc magnum est; ego autem dico in Christo, & in Ecclesia. Nam quod inquit, Sacramẽtum hoc magnum est; nemini dubium esse debet ad matrimonium referendum esse: quod scilicet uiri, & mulieris coniunctio, cuius Deus auctor est, sanctissimi illius uinculi, quo Christus dominus cum Ecclesia coniungitur, sacramẽtum, idest sacrum signum sit. Atque hanc esse eorum uerborum propriã, & ueram

Matrimoniũ sacramẽtum esse, & unum de septẽ legis euangelicæ.

& ueram sententiam, ueteres sancti Patres, qui eum locum interpre
Trid. syn. tati sunt, ostendunt, idemque sancta Tridentina Synodus explicauit. Constat ergo, uirum Christo, uxoré Ecclesiæ ab Apostolo comparari; uirum esse caput mulieris, ut est Christus Ecclesiæ: eaque ratione fieri, ut uir uxorem diligere, & uicissim uxor uirum amare, &
Ad Eph. 5. colere debeat. Christus enim dilexit Ecclesiá, & pro ea semetipsum tradidit. rursus uero, ut idem Apostolus docet, Ecclesia subiecta est Christo. Sed gratiam quoque hoc sacramento significari, & tribui,
Triden. Syn. in quo maxime ratio sacramenti inest, ea Synodi uerba declarant: Gratiam uero, quæ naturalem illum amorem perficeret, & indissolubilem unitatem confirmaret, coniugesque sanctificaret, ipse Christus, uenerabilium sacramentorum institutor, atque perfector, sua nobis passione promeruit. Quare docendum est, huius sacramenti gratia effici, ut uir, & uxor mutuæ charitatis uinculo coniuncti, alter in alterius beneuolentia cóquiescat, alienosque, & illicitos amores, & concubitus non quærat, sed in omnibus sit honorabile con-
Ad Heb. 13 nubium, & thorus immaculatus. Sed quantum matrimonii sacramentum iis matrimoniis præstet, quæ ante, uel post legem iniri solebant, ex eo licet cognoscere, quod etsi gentes matrimonio diuini aliquid inesse arbitrabantur, atque ob eam rem uagos concubitus a naturæ lege alienos esse, itemque stupra, adulteria, & alia libidinis genera uindicanda esse iudicabant, tamen eorum connubia nullam prorsus sacramenti uim habuerunt. Apud Iudæos uero religiosius omnino nuptiarum leges seruari consueuerant: neque dubitádum, quin eorú matrimonia maiori sanctitate prædita essent. Cum enim
Gen. 23. promissionem accepissent, fore aliquando, ut omnes gentes in semine Abrahæ benedicerétur, magnæ apud eos pietatis officium merito esse uidebatur, filios procreare, electi populi sobolem, ex qua Christus dominus Saluator nòster, quod ad humanam naturam attinet, ortum habiturus esset, propagare: sed illæ quoque coniunctiones uera sacramenti ratione caruerunt. Huc accedit, quod siue naturæ, post peccatum, siue Mosis legem spectemus, facile animaduertimus matrimonium a primi ortus sui decore, & honestate decidisse. dum enim naturæ lex uigebat, multos ex antiquis Patribus fuisse comperimus, qui plures simul uxores ducerent. Deinde uero
Deuter. 24. in lege Mosis permissum erat, dato repudii libello, si caussa fuisset,
Matth. 19. diuortium cum uxore facere: quorum utrumque ab euangelica lege sublatum, matrimoniumque in pristinum statum restitutum est. Nam quod polygamia a matrimonii natura aliena esset, (etsi aliqui ex priscis

ex priscis Patribus accusandi non sunt, quod non sine Dei indulgentia plures uxores ducerent) Christus dominus ostendit illis uerbis: Propter hoc dimittet homo patrem, & matrem, & adhærebit uxori suæ; & erunt duo in carne una. Ac deinde subiungit: Itaque iā non sunt duo, sed una caro. Quibus uerbis planum fecit, matrimoniū ita a Deo institutum esse, ut duorum tantum, non plurium, coniunctione definiretur. Quod etiā alibi apertissime docuit: inquit enim. Quicumque dimiserit uxorem suam, & aliam duxerit, adulterium committit super eam; & si uxor dimiserit uirum suum, & alii nupserit, mœchatur. Nam si uiro liceret plures uxores ducere, nulla omnino causa esse uideretur, cur magis adulterii reus dicendus esset, quod præter eam uxorem, quam domi haberet, aliā duceret, quam quod, priore dimissa, cum alia coniungeretur. Atque ob eam rem fieri intelligimus, ut, si infidelis quispiam, gentis suæ more, & consuetudine, plures uxores duxisset, cum ad ueram religionem conuersus fuerit, iubeat eū Ecclesia ceteras omnes relinquere, ac priorem tantum iustæ, & legitimæ uxoris loco habere. Verum eodem Christi domini testimonio facile comprobatur, nullo diuortio uinculum matrimonii dissolui posse. si enim post libellum repudii mulier a uiri lege soluta esset, liceret ei sine ullo adulterii crimine alteri uiro nubere. Atqui Dominus aperte denunciat; Omnis, qui dimittit uxorem suam, & alteram ducit, mœchatur. Quare coniugii uinculum nulla re, nisi morte, dirumpi perspicuum est. quod quidem Apostolus etiam confirmat, cū inquit: Mulier alligata est legi, quanto tempore uir eius uiuit; quod si dormierit uir eius, liberata est a lege: cui uult, nubat, tantum in Domino. Et rursus: His, qui matrimonio iuncti sunt, præcipio, non ego, sed Dominus, uxorem a uiro nō discedere: quod si discesserit, manere innuptam, aut uiro suo reconciliari. Eam uero optionem Apostolus mulieri, quæ iusta de causa uirum reliquisset, detulit, ut aut innupta maneat, aut uiro suo reconcilietur. neque enim sancta Ecclesia uiro, & uxori permittit, ut sine grauioribus causis alter ab altero discedat.

Matth. 19. *Mar. 10.* *Matth. 19.* *Mar. 10.* *Luc. 16.* *1. ad Cor. 7.*

Ac ne forte alicui uideatur durior matrimonij lex, quod nulla umquam ratione dissolui possit; docendum est, quæ sint cum ea utilitates coniunctæ. Primum enim homines in coniungendis matrimonijs uirtutem potius, & morum similitudinem, quam diuitias, & pulchritudinem spectandam esse intelligant: qua quidem re communi societati maxime consuli nemo dubitare potest. Præterea, si diuortio matrimonium dissolueretur, uix umquam dissidēdi causæ

Vxorū cur pluralitas illicita: tū de triplici bono matrimonij.

homi-

hominibus, quæ eis ab antiquo pacis, & pudicitiæ hoste quotidie obijcerentur, deessent. Nunc uero cum fideles secum cogitant, quãuis etiam coniugij conuictu, & consuetudine careant, se tamen mã trimonii uinculo constrictos teneri, omnemque alterius uxoris ducendæ spem sibi præcisam esse; ea re fit, ut ad iracundiam, & dissidia tardiores esse consueuerint. Quod si interdum etiam diuortium faciant; & diutius coniugis desiderium ferre nõ possunt; & facile per amicos reconciliati ad eius cõuictum redeunt. Sed hoc loco prætermittenda non erit Pastoribus, sancti Augustini salutaris admonitio:
S. August. is enim ut ostenderet fidelibus, haud grauate faciẽdum esse, ut cum uxoribus, quas adulterii causa dimisissent, si eas delicti pæniteret, in gratiam reducerentur; Cur, inquit, uir fidelis non recipiet uxorem, quam recipit Ecclesia? aut cur uxor uiro adultero, sed pænitenti, nõ
Prouerb. 18 ignoscat, cui etiam ignouit Christus? Nam quod scriptura stultum uocat, qui tenet adulteram; de ea sentit, quæ cum deliquerit, pænitere, & a cœpta turpitudine desistere recusat. Ex iis itaq. perspicuum est, fidelium cõiugia perfectione, & nobilitate, tum gentilium, tum Iudæorum matrimoniis longe præstare. Docendi præterea sunt fideles, tria esse matrimonii bona, prolem, fidem, sacramentum: quorum compensatione illa incommoda leniuntur, quæ Apostolus in-
1. ad Cor. 7. dicat his uerbis: Tribulationem carnis habebunt huiusmodi. Efficiturque, ut cõiunctiones corporum, quæ extra matrimonium merito damnandæ essent, cum honestate coniunctæ sint. Primum igitur bonum est proles, hoc est liberi, qui ex iusta, & legitima susci-
1. ad Tim. 2. piuntur uxore: id enim tanti fecit Apostolus, ut diceret; Saluabitur mulier per filiorum generationem. Nec uero hoc de procreatione solum, sed de educatione etiam, & disciplina, qua filij ad pietatem erudiuntur, intelligendum est; sic statim subdit Apostolus; Si in fi-
Ecclesiast. 7. de permanserint. Monet enim scriptura; Filii tibi sunt? erudi illos, & curua illos a pueritia illorum. Idem etiam Apostolus docet, eiusq. institutionis pulcherrima exempla Tobias, Iob, & alii sanctissimi Patres in sacris litteris præbent. Quæ uero sint parentum, & filiorum officia, in quarto præcepto latius explicabitur. Sequitur fides: quod est alterum matrimonii bonum, non ille uirtutis habitus, quo imbuimur, cum baptismum percipimus; sed fidelitas quædam, qua mutuo uir uxori, & uxor uiro ita se obstringit, ut alter alteri sui corporis potestatẽ tradat; sanctumque illud coniugii fœdus numquam se uiolaturum pollicetur. Id facile colligitur ex illis uerbis, quæ a primo parente enunciata sunt, cum Euam uxorem suam accepit, quæ
deinde

deinde Christus dominus in euāgelio cōprobauit. Quare relinquet homo patrem, & matrem, & adhærebit uxori suæ, & erunt duo in carne una. item ex eo Apostoli loco: Mulier sui corporis potestatem non habet, sed uir: similiter autem & uir sui corporis potestatem nō habet, sed mulier. Quare optimo iure grauissimæ animaduersiones a Domino in adulteros, quod hanc maritalem fidem frangant, in ueteri lege constitutæ erant. Postulat præterea matrimonij fides, ut uir, & uxor singulari quodam, sanctoque, & puro amore coniuncti sint: neque ut adulteri inter se ament, sed ut Christus dilexit Ecclesiam: hanc enim Apostolus regulam præscripsit, cum ait: Viri, diligite uxores uestras, sicut & Christus dilexit Ecclesiam; quam certe immensa illa charitate, non sui commodi gratia, sed sponsæ tātum utilitatem sibi proponens, cōplexus est. Tertium bonum, Sacramentum appellatur, uinculum scilicet matrimonii, quod numquā dissolui potest. nam, ut est apud Apostolum, Dominus præcepit uxorem a uiro nō discedere; quod si discesserit, manere innuptā, aut uiro suo reconciliari: & uir uxorem nō dimittat. Si enim matrimonium, ut sacramentum est, Christi coniunctionem cum Ecclesia signat; necesse est, ut Christus se ab Ecclesia numquā disiūgit, ita uxorem a uiro, quod ad matrimonij uinculum attinet, separari nō posse. Verū ut hæc sancta societas sine querela facilius cōseruetur, uiri, & uxoris officia, quæ a S. Paulo, & a Principe apostolorū Petro descripta sunt, tradēda erunt.

Gen. 2.
Matth. 19.
1. ad Cor. 6.
Ad Eph. 5.
1. ad Cor. 7.

Ergo uiri munus est, uxorē liberaliter, & honorifice tractare. qua in re meminisse oportet, Euam ab Adamo sociam appellatā esse, cum inquit: Mulier, quā dedisti mihi sociam; cuius rei causa aliqui Patres factum esse docuerunt, ut ea nō ex pedibus, sed ex latere uiri formaretur: quemadmodum etiam ex capite cōdita nō est, ut se uiri dominam nō esse intelligeret, sed uiro potius subiectam. Decet præterea uirum in alicuius honestæ rei studio semper occupatum esse; tum ut ea suppeditet, quæ ad familiam sustentādam necessaria sunt; tum ne inerti otio languescat; a quo uitia fere omnia fluxerunt. Deinde uero familiam recte constituere, omnium mores corrigere, singulos in officio continere. Rursus autem uxoris partes sunt, quas apostolorum Princeps enumerat, cum inquit: Mulieres subditæ sint uiris suis; ut & si qui non credunt uerbo, per mulierum conuersationem sine uerbo lucrifiant, considerantes in timore sanctam conuersationem uestrā, quarum non sit extrinsecus capillatura, aut circundatio auri, aut indumenti uestimentorum cultus: sed qui abscōditus est cordis, homo in incorruptibilitate quieti, & modesti spiritus, qui est in cōspectu Dei locuplex. sic enim aliquando & sanctæ

Mutua uiri et uxoris officia.
1. Pet. 3.

mulieres spectantes in Deo ornabant se subiectæ proprijs uiris, sicut Sara obediebat Abrahæ, dominum eum uocans. Earum quoque præcipuum studiũ sit, filios in religionis cultu educare, domesticas res diligenter curare. Domi uero libenter se cõtineant, nisi necessitas exire cogat: idque sine uiri permissu facere numquam audeant. Deinde, in quo maxime maritalis coniunctio sita est, meminerint semper secundum Deum, magis quam uirum, neminem diligẽdum, eoue pluris faciendum esse, neminem, cui etiam omnibus in rebus, quæ Christianæ pietati nõ aduersantur, morem gerere, & obtẽperare summa cum alacritate animi oporteat. Harum rerum explicationi consequens erit, ut Pastores ritus etiam doceant, qui in matrimonio contrahendo seruari debent. de quibus, nõ est expectandum, ut hoc loco præcepta tradantur, cum a sancta Tridentina Synodo, quæ hac in re maxime obseruanda sint, copiose, & accurate cõstituta fuerint; neque illud decretum a Pastoribus ignorari possit. satis igitur est eos admonere, ut, quæ ad hanc partem attinent, e sacri Cõcilii doctrina cognoscere studeãt, eaq. fidelibus diligenter exponant. In primis autem ne adolescentes, & puellæ, cui ætati inest maxima imbecillitas consilii, falso nuptiarum nomine decepti, turpium amorum fœdera incaute ineãt, sæpissime docebunt, ea neque uera, neque rata matrimonia habenda esse, quæ præsente Parocho, uel alio sacerdore de ipsius Parochi uel ordinarij licentia, certoq. testium numero non contrahantur. Sed quæ matrimonium etiam impediunt explicãda erũt. In quo argumento pleriq. graues, & doctissimi uiri, qui de uitijs, & uirtutibus cõscripserunt, adeo diligenter uersati sunt, ut facile omnibus futurum sit, quæ illi scriptis suis tradiderunt, in hunc locũ trãsferre; cum præsertim necesse habeãt Pastores, eos ipsos libros numquã fere e manibus deponere. itaq. tum illas præceptiones, tum quæ a sancta Synodo sancita sunt de impedimẽto, quod uel a cognatione spirituali, uel a iustitia publicæ honestatis, uel a fornicatione oritur, attente legent, & tradẽda fidelibus curabunt. Ex quibus perspici potest, quo animo affectos esse oporteat fideles, cum matrimoniũ contrahunt. neque enim se humanam aliquam rem aggredi, sed diuinã putare debent, in qua singularem mentis integritatẽ, & pietatem adhibendam esse, Patrum ueteris legis exempla satis ostendunt: quorũ matrimonia tametsi sacramenti dignitate prædita nõ erãt, ea tamen maxima semper cũ religione, & sanctimonia colẽda esse existimarũt.

Tridẽn. Syn.

Matrimoniũ clãdestine minime contrahendum.

Inter cetera autẽ maxime hortãdi sunt filijfamilias, ut parentibus, & iis, in quorũ fide, & potestate sunt, eũ honorẽ tribuant, ut ipsis inscientibus, nedũ inuitis, & repugnantibus, matrimonia non ineant.

Nam

Nam in ueteri testamento licet animaduertere filios a patribus semper in matrimoniũ collocatos esse. Qua in re plurimum illorum uoluntati deferendũ esse, Apostolus etiam uidetur ijs uerbis indicare; Qui matrimonio iungit uirginem suã, bene facit: & qui non iungit, melius facit. Extrema illa restat pars, quæ ad matrimonij usum pertinet: de quibus ita agẽdum est a Pastoribus, ut nullum ex eorum ore uerbum excidat, quod fidelium auribus indignum esse uideatur, aut pias mentes lædere, aut risum mouere queat. Vt enim eloquia Domini, eloquia casta sunt: ita etiã maxime decet, Christiani populi doctorem eiusmodi orationis genere uti, quod singularẽ quandam grauitatem, & mẽtis integritatẽ præseferat. Quare duo illa maxime docendi sunt fideles, primum quidẽ nõ uoluptatis, aut libidinis causa matrimonio operam dãdam esse: sed eo utendum intra illos fines, qui, ut supra demonstrauimus, a Domino præscripti sunt. Meminisse, n. conuenit, quod Apostolus hortatur; Qui habent uxores, tamquam non habentes sint. Tum uero a sancto Hieronymo dictum esse; Sapiens uir iudicio debet amare coniugem, non affectu: reget impetus uoluptatis, nec præceps feretur ad coitum. Nihil est fœdius, quam uxorem amare quasi adulteram. Sed quoniam bona omnia sanctis precationibus a Deo impetranda sunt; alterum est, quod fideles docere oportet, ut Deum orandi, & obsecrandi causa a matrimonij officio interdum abstineant, in primisq. id sibi obseruandum sciãt, tribus saltem diebus, antequam sacram Eucharistiam percipiant, sæpius uero cum solemnia Quadragesimæ ieiunia celebrantur, quemadmodum patres nostri recte, & sancte præceperunt. ita enim fiet, ut ipsa matrimonii bona maiori in dies diuinæ gratiæ cumulo augeri sentiant, & pietatis studia sectantes, non modo hanc uitam tranquille, & placide traducant, sed æternæ etiam Dei benignitate consequendæ, uera, & stabili spe, quæ non confundit, nitantur.

1. ad Cor. 7.

Psal. 11.

1. ad Cor. 7.

S. Hiero.

Ad Rom. 5.

DE DEI PRÆCEPTIS IN DECALOGO CONTENTIS.

S. August.

DECALOGVM, legum omnium summã, & epitomen esse, S. Augustinus litteris cõmendauit. Cum multa locutus sit Dominus, duæ tamẽ tantũ tabulæ dantur Moysi lapideæ, quæ dicuntur tabulæ testimonii futuri in arca. nimirũ cetera omnia, quæ præcepit Deus, ex illis decẽ præceptis, quæ duabus tabulis conscripta sunt, pendere intelliguntur, si diligenter quærãtur, ut recte

intelligatur. Quo modo hæc ipsa rursus decem præcepta ex duobus illis, dilectionis scilicet Dei, & proximi, in quibus tota lex pendet, &
Matth. 22. Prophetæ. Itaque cũ sit totius legis summa, Pastores oportet in eius contemplatione die, noctuque uersari; nõ ut uitam suam modo ad hanc normam cõponant; sed etiã, ut populum sibi creditum in lege
Malach. 2. Domini erudiãt. Nam labia sacerdotis custodiunt scientiam, & legẽ requirẽt ex ore eius: quia angelus Domini exercituum est: quod ad Pastores nouæ legis maxime pertinet, qui Deo propiores, a claritate
2. ad Cor. 3. in claritatem trãsformari debent, tamquam a Domini spiritu: & cũ eos lucis nomine nuncupauit Christus dominus, propriæ sunt illorum partes, ut sint lumen eorũ, qui in tenebris sunt, eruditores insi
Gal. 6. pientium, magistri infantium; &, si quis præoccupatus fuerit in aliquo delicto, ipsi, qui spirituales sunt, huiusmodi instruant. In cõfessionibus etiam iudicis personam sustinent, ac pro genere, & modo peccatorum sententiam ferunt. quare nisi suam sibi inscitiam, nisi aliis etiam esse fraudi uelint, in eo sint, necesse est, quãuigilantissimi, & in diuinorum præceptorum interpretatione exercitatissimi, ut ad hanc diuinã regulam, de quacũque & actione, & officii prætermis-
2. ad Tim. 1. sione iudicium facere possint; &, ut est apud Apostolum, sanam doctrinam tradant, idest quæ nullum cõtineat errorem, & animorum
ad Titum 1. morbis, quæ sunt peccata, medeatur; ut sit populus Deo acceptus, sectator bonorũ operum. Iam uero, in huiuscemodi tractationibus ea Pastor sibi, & aliis proponat, quibus legi parendũ esse persuadeat. Inter cetera autem, quæ animos hominũ ad huius legis iussa seruanda possunt impellere, illud maximam uim habet, Deum esse huius le
Ad Gal. 3. gis auctorem. quamuis enim per angelos data esse dicatur, nemo tamen dubitare potest, ipsum Deum esse legis auctorem. cuius rei satis amplum testimonium præbent nõ solum ipsius legislatoris uerba, quæ paulo post explicabuntur, sed infinita pene scripturarum loca, quæ Pastoribus facile occurrent. Nemo enim est, quin sibi a Deo legem in animo insitã esse sentiat, qua bonum a malo, honestum a turpi, iustum ab iniusto possit secernere. cuius uis, & ratio legis cum ab ea, quæ scripta est, diuersa non sit; quis est, qui ut intimæ sic scriptæ legis auctorem Deum negare audeat? Hãc igitur diuinam lucem pene iam prauis moribus, & diuturna peruersitate obscuratam, cum Deus Mosi legem dedit, eam potius illustriorem reddidisse, quam nouam tulisse, docẽdum est; ne forte, cum populus audit legi Mosis derogatum esse, putet his legibus se nõ teneri. Certissimum enim est, nõ propterea his præceptis parendũ esse, quod per Mosem data sunt,

sed

ſed quod omnium animis ingenita, & per Chriſtum dominum explicata ſunt, & confirmata. Iuuabit tamen plurimum, & ad perſuadendum magnum habebit momētum illa cogitatio, Deum eſſe, qui legem tulit; de cuius ſapientia, & æquitate dubitare non poſſumus, nec eius infinitam uim, atque potentiam effugere. Quare cum per Prophetas Deus iuberet ſeruari legem, dicebat ſe dominum Deum eſſe. & in ipſo Decalogi exordio; Ego ſum dominus Deus tuus. & alibi; ſi Dominus ego ſum, ubi eſt timor meus? Non ſolum autem excitabit fidelium animos ad ſeruanda Dei præcepta, ſed ad gratiarum etiam actionem, quod ſuam Deus, quæ ſalutem noſtram contineret, uoluntatem explicarit. Quare non uno loco ſcriptura maximum hoc beneficium declarans, populum commonefacit, ut ſuā dignitatem, ac Domini beneficentiam cognoſcat, ueluti in Deuteronomio; Hæc eſt, inquit, ueſtra ſapientia, & intellectus coram populis, ut audientes uniuerſi præcepta hæc, dicant; En populus ſapiēs, & intelligens, gens magna. & rurſus in pſalmo: Non fecit taliter omni nationi, & iudicia ſua non manifeſtauit eis.

Exod. 20. *Malach. 1.* *Deut. 4.* *Pſal. 147.*

Verum ſi Parochus rationem præterea latæ legis ex ſcripturæ auctoritate demonſtrarit, facile intelligent fideles, quam pie ac ſuppliciter acceptam Dei legem colere oporteat. triduo enim ante quam ferretur lex, Dei iuſſu dictum eſt omnibus, ut ueſtimenta lauarent, uxores non attingerent, quo ſanctiores, ac paratiores eſſent ad accipiendam legem; ut ad diem tertium adeſſent. deinde, cum ad montem eſſent adducti, unde Dominus illis per Moſem leges erat laturus, uni Moyſi dictum eſt, ut in montem aſcenderet: quo Deus maxima cum maieſtate uenit, & locum tonitruis, fulgoribus, igne, denſiſque nebulis circumfudit, ac loqui cū Moſe cœpit, eique leges dedit. quod diuina ſapientia nullā aliam ob cauſam factum uoluit, niſi nos ut moneret, caſto, humilique animo legem Domini accipiendā eſſe: quod ſi præcepta negligeremus, paratas nobis a diuina iuſtitia pœnas imminere. Quin etiam, legis iuſſa difficultatem non habere, oſtendat Parochus: quod uel una hac ratione ex S. Auguſtino docere poterit, cū dicit: Qui, quæſo, dicitur impoſſibile eſſe homini, amare; amare, inquam, creatorē beneficum, patrē amantiſſimum, deinde etiam, & carnē ſuā in fratribus ſuis? at uero qui diligit, legē impleuit. Quare Ioannes Apoſtolus, præcepta Dei grauia non eſſe, aperte teſtatur. nihil. n. iuſtius, nihil cum maiore dignitate, nihil maiore cum fructu ab homine, teſte B. Bernardo, exigi potuiſſet. quamobrē ſummā Dei benignitatē admiratus eſt Auguſtinus, ſic ipſum Deum affatus:

Quanta maieſtate lex Decalogi data. *Exod. 19.* *S. Auguſt.* *Rom. 13.* *1. Ioan. 5.* *D. Bernar.* *S. Auguſt.*

Quid eſt homo, quod amari te ab eo uis? & ſi, nō faciat, ingentes mi naris pœnas? an non ſatis magna hæc eſt, ſi non diligam te? Quod ſi quis eam afferat excuſationē, impediri ſe, quo minus Deum amet, infirmitate naturæ; docendum eſt, Deum, qui amorem requiſiuit, amoris uim inſerere cordibus per ſpiritum ſanctum ſuum: hic autē
Luc. 11. ſpiritus bonus petentibus a patre cæleſti datur: ut merito ſanctus Au
S. August. guſtinus precatus ſit; Da quod iubes; & iube quod uis. Quia igitur Dei auxilium præſto nobis eſt, maxime poſt Chriſti domini mortem, per quam princeps huius mundi eiectus eſt foras; nō eſt, quod quiſquā rei difficultate deterreatur: nihil enim eſt amanti difficile. Præterea, ad eandem rem perſuadendam plurimum ualebit, ſi explicabitur, neceſſario legi obtemperandum eſſe, præſertim cum noſtris temporibus non defuerint, qui, ſiue facilis, ſiue difficilis ſit lex, ad ſalutem tamen nequaquam neceſſariam eſſe, impie, & magno ipſorum malo dicere non ueriti ſunt. Quorum nefariam, impiamque ſententiam ſacræ ſcripturæ teſtimoniis Parochūs cōfutabit, eiuſdem maxime apoſtoli, cuius illi auctoritate impietatem ſuā tueri conan-
1. ad Cor. 7. tur. Quid igitur ait Apoſtolus? non præputium, non circumciſionem quidquam eſſe, ſed obſeruationem mandatorum Dei. Quod
Ad Gal. 6. uero eandem ſententiam alibi repetit, & nouam creaturam in Chriſto tantum dicit ualere, intelligimus plane eam nouam creaturam in Chriſto dicere, qui mandata Dei obſeruat. Is enim, qui habet mandata Dei, ac ſeruat, diligit Deum, Domino ipſo teſte apud Ioan
Ioan. 14. nem; Si quis diligit me, ſermonem meum ſeruabit. Nam etſi iuſtificari poteſt homo, & ex impio fieri pius, ante quam ſingula legis præcepta externis actionibus impleat: tamen fieri nō poteſt, ut, qui per ætatem ratione uti queat, ex impio fiat iuſtus, niſi animum habeat paratum ad omnia præcepta Dei ſeruanda. Ad extremum uero, ne quid prætermittat Parochus, quo fidelis populus adducatur, ut legem ſeruet, quam ſint eius uberes, ſuaueſque fructus, demonſtrabit: quod facile poterit ex iis, quæ pſalmo decimo octauo ſcripta ſunt, probare: in eo enim legis Dei laudes celebrantur: quarum hæc eſt uel maxima, quæ Dei gloriam, & maieſtatem multo amplius explicat, quam decore ſuo, atque ordine faciant ipſa cæleſtia corpora: quæ ut omnes quamuis barbaras nationes in ſui admirationem rapiunt, ita efficiunt, ut rerum omnium opificis, & cōditoris gloriam
Pſal. 18. ſapientiam, ac potentiam agnoſcant. Ac lex quidem Domini conuertit animas ad Deum. agnoſcentes enim uias eius, & Dei ſanctiſſimam uoluntatem per legem, conuertimus pedes noſtros in uias Domini.

Domini. At quia soli timentes Deum, uere sapientes sunt; hoc illi deinceps tribuit, ut sapientiam præstet paruulis. Hinc ueris gaudiis, & mysteriorum diuinorum cognitione, ingentibus prætérea uoluptatibus, & præmiis, & in hac uita, & in futuro sæculo illi cumulantur, qui Dei legem obseruant. Nec uero tam nostræ utilitatis gratia, quam Dei causa, nobis est seruanda lex, qui suam hominum generi in lege uoluntatem aperuit: quam cum ceteræ creaturæ sequantur, hominem ipsum eandem sequi multo est æquius. Ne id quidem silentio prætereundum est, uel in hoc maxime suam in nos Deum clementiam, & summæ bonitatis diuitias ostendisse; quod cum sine ullo præmio nos potuisset, ut suæ gloriæ seruiremus, cogere; uoluit tamen suam gloriam cum utilitate nostra coniungere; ut quod homini utile, idem esset Deo gloriosum. quoniam igitur id maximum & præclarissimum est, docebit Parochus, ut a Propheta ultimo loco dictum est, in custodiendis illis retributionem multam esse. Non enim tantum illæ nobis benedictiones promissæ sunt, quæ ad terrenam magis felicitatem spectare uidebantur, ut benedicti simus in ciuitate, benedicti in agro; sed copiosa merces in cælis, & mensura bona, conferta, coagitata, & superfluens proposita est, quam piis & iustis actionibus meremur diuinæ misericordiæ adiumento. *Psal. 18.* *Deut. 28.* *Matth. 5.* *Luc. 6.*

EGO SVM DOMINVS DEVS TVVS, QVI EDVXI TE DE TERRA AEGYPTI, DE DOMO SERVITVTIS. NON HABEBIS DEOS ALIENOS CORAM ME. NON FACIES TIBI SCVLPTILE &c. *Exod. 20.*

Quamuis hæc lex Iudæis in monte a Domino data fuerit; tamen, quoniam natura omnium mentibus multo ante impressa, & consignata erat, atque ob eam rem Deus uniuersos homines illi perpetuo parere uoluit, plurimum proderit, uerba illa, quibus, Moyse ministro, atque interprete, Hebræis promulgata est, & populi Israelitici historiam, quæ mysteriorum est plena, diligenter explicare. Principio narrabit, ex omnibus nationibus, quæ sub cælo erant, unam Deum delegisse, quæ ortum habuit ab Abraham; quē peregrinum esse uoluit in terra Chanaam: cuius possessionem cum ei pollicitus esset, tamen & ille, & posteri eius amplius quadringentos annos uagi fuerunt, ante quam promissam terram incolerent: in qua quidem peregrinatione numquam eorum curam dimisit. transibant quidem illi de gente in gentem, & de regno ad populum alterum: sed nullam umquam illis iniuriam fieri passus est; immo uero in reges animaduertit. priusquam autem in *Ad Rom. 1.* *Psal. 104.*

Aegyptum descenderent, utrum præmisit, cuius prudentia & illi, & Aegyptij fame liberatentur. In Aegypto uero ea illos benignitate complexus est, ut, repugnante, & incumbente ad illorum perniciem Pharaone, mirum in modum augerentur: & cum ualde affligerentur, ac tamquam serui durissime tractarentur; ducem Mosem excitauit, qui eos in manu potenti educeret. huius præcipue liberationis, initio legis meminit Dominus his uerbis: Ego sum dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Aegypti, de domo seruitutis. Ex his uero illud maxime Parocho animaduertendum est, unam ex uniuersis nationibus a Deo delectam esse, quam populum

Deuter. 9. uocatet suum, & cui se cognoscendum, & colendum præberet; non quod ceteras iustitia, aut numero uinceret, quemadmodum Hebræos monet Deus; sed quod ipsi Deo sic placuit; potius ut gentem exiguam, & inopem augeret, & locupletaret, quo eius potentia, & bonitas notior apud omnes esset, & illustrior. Cum igitur ea esset

Deuter. x. illorum hominum condicio, ijs conglutinatus est, & hos amauit; ita ut, cum esset Dominus cæli, & terræ, non confunderetur uocari

Rom. 11. Deus eorum, quo ceteras gentes ad æmulationem prouocatet, ut, perspecta Israelitarũ felicitate, omnes homines ad ueri Dei cultum se se conferrent: quemadmodum etiam Paulus testatur, se, gentium felicitate proposita, & uera Dei cognitione, qua eas instruxerat, ad

Rom. 11. æmulationem carnem suam prouocare. Deinde fideles docebit, Deum Hebræos patres diu peregrinari passum esse, posteros etiam durissima seruitute premi, diuexarique permisisse, ob eam rem, uti doceretur, amicos Dei fieri, non nisi mundi inimicos, ac peregrinos in terris; itaque in Dei familiaritatem facilius recipi, si nihil omnino nobis sit commune cum mundo: tum uero, ut ad Dei cultum translati intelligeremus, quanto feliciores demum sint ij, qui Deo, quam qui mundo seruiunt: cuius rei nos scriptura com

2. Paral. 12. monet: inquit enim; Veruntamen seruient ei, ut sciant distantiam seruitutis meæ, & seruitutis regni terrarum. Præterea, explicabit, post amplius quadringentis annis Deum promissa præstitisse, ut ille populus fide, ac spe aleretur. Alumnos enim suos Deus a se perpetuo pendere uult, atque in eius bonitate omnem spem suam collocare; ut in primi præcepti explanatione dicetur. Postremo, locum, ac tempus notabit, quibus hanc legem Populus Israel a Deo accepit; nempe, postquam eductus ex Aegypto in desertum uenit; ut beneficij recentis memoria allectus, & loci asperitate, in quo uersabatur, deterritus, ad accipiendam legem aptior redderetur: homines enim

ijs

ijs maxime deuinciuntur, quorum beneficentiã experti sunt; atque ad Dei præsidium confugiunt, cum se omni spe humana destitutos esse agnoscunt. Ex quo licet intelligere, fideles ad complectendam cælestem doctrinam eo propensiores esse, quo se magis a mundi illecebris,& carnis uoluptatibus abstraxerint; sicut per Prophetam scriptum est; Quem docebit scientiam, & quem intelligere faciet auditum? ablactatos a lacte, auulsos ab uberibus. Enitatur itaque Parochus, &, quantum potest, efficiat, ut fidelis populus hæc uerba semper in animo habeat; Ego sum dominus Deus tuus: ex quibus intelligent, legislatorem se creatorem habere, a quo & conditi sunt, & cõseruantur: iureque illud usurpent; Ipse est dominus Deus noster; & nos populus pascuæ eius, & oues manus eius. Quorum uerborũ uehemens, & frequẽs admonitio eam uim habebit, ut ad legem colendam fideles promptiores reddantur,& a peccatis abstineant. Quod autem sequitur; Qui eduxi te de terra Aegypti, de domo seruitutis; etsi Iudæis tantum uidetur conuenire, Aegyptiorum dominatu liberatis; tamẽ, si interiorem salutis uniuersæ rationem spectemus, multo magis ad Christianos homines pertinet; qui nõ ex Aegyptiaca seruitute, sed e peccati regione, & potestate tenebrarum a Deo erepti, atque in regnum filii dilectionis suæ translati sunt. cuius beneficij magnitudinem intuens Hieremias prædixit illud; Ecce dies uenient, dicit Dominus; & non dicetur ultra, Viuit Dominus, qui eduxit filios Israel de terra Aegypti; sed uiuit Dominus, qui eduxit filios Israel de terra Aquilonis, & de uniuersis terris, ad quas eieci eos, & reducam eos in terram suam, quam dedi Patribus eorum. ecce ego mittam piscatores multos, dicit Dominus,& piscabuntur eos: & quæ sequuntur. Pater enim indulgẽtissimus per filium suum filios, qui erant dispersi, congregauit in unum; ut iam non ut serui, peccato, sed iustitiæ, seruiamus illi in sanctitate, & iustitia coram ipso omnibus diebus nostris. Quare fideles omnibus tentationibus tamquam clypeum opponent illud Apostoli; Qui mortui sumus peccato, quo modo adhuc uiuemus in illo? iam non sumus nostri, sed eius,qui pro nobis mortuus est,& resurrexit. Ipse est dominus Deus noster, qui nos suo sanguine sibi acquisiuit; quo modo peccare poterimus in dominum Deum nostrum? ipsumque iterum cruci affigere? Vt igitur uere liberi, & ea quidem libertate, qua nos Christus liberauit, sicut exhibueramus membra nostra seruire iniustitiæ, ita exhibeamus seruire iustitiæ in sanctificationem.

Isa. 28. *Psal. 94.* *Ad Coloss. 1.* *Hierem. 16.* *Luc. 1.* *Ad Rom. 6.*

Non

Exod. 20. NON HABEBIS DEOS ALIENOS CORAM ME.

Priorem in Decalogo locum obtinere; quæ ad Deum pertinent, poſteriorem uero, quæ ad proximum, docebit Parochus: quia eorum, quæ proximo præſtamus, cauſa Deus eſt. tum enim ex Dei præcepto proximum diligimus, cum propter Deum diligimus: ea uero ſunt in priori tabula deſcripta. Secundo loco in uerbis iis, quæ propoſita ſunt, duplex contineri præceptum oſtendet: quorum alterum iubendi, alterum prohibendi uim habet. Nam quod dicitur; Non habebis Deos alienos coram me; eam habet ſententiam coniunctam, me uerum Deum coles, alienis Diis cultum non adhibebis. In priori autem continetur præceptum fidei, ſpei, & charitatis. nam cum Deum dicimus, immobilem, incommutabilem, perpetuo eundem manentem, fidelem; recte ſine ulla iniquitate cõfitemur; ex quo eius oraculis aſſentientes, omnem ipſi fidem, & auctoritatem tribuamus, neceſſe eſt: qui uero omnipotentiam, clementiam, & ad bene faciendum facilitatem, ac propenſionem illius conſiderat, poteritne ſpes omnes ſuas non in illo collocare? At ſi bonitatis, ac dilectionis ipſius effuſas in nos diuitias contempletur, illum ne poterit non amare? Hinc eſt illud proœmium, hinc illa concluſio, qua in præcipiendo, mandandoque in ſcriptura utitur Deus; Ego Dominus. Altera autem præcepti pars illa eſt; Non habebis Deos alienos coram me. qua loquendi formula legislator uſus eſt, non quod ſatis explicata non eſſet hæc ſententia affirmatione præcepti in hunc modum; Me unum Deum coles: ſi enim Deus eſt, unus eſt: ſed propter cæcitatem plurimorum, qui olim Deum uerum ſe colere profitebantur, multitudinem tamen deorum uenerabantur: cuiuſmodi inter Hebræos ipſos permulti fuerunt, qui, ut Helias eis obiiciebat, in duas partes claudicabant: quod & Samaritæ fecerunt, qui Deum Iſraelis, & deos gentium colebant. His explicatis, addendum erit, hoc eſſe præceptum omnium primum, & maximum, non ordine tantum ipſo, ſed ratione, dignitate, præſtantia. Debet enim obtinere Deus apud nos infinitis partibus maiorem, quam domini, quam regis, charitatem, & auctoritatem. Ipſe nos creauit, idem gubernat: ab eo in utero matris nutriti, atque inde in hanc lucẽ educti ſumus: ipſe nobis ad uitam, uictumq; res ſuppeditat neceſſarias. Peccant autem in hoc præceptum, qui fidem, ſpem, & charitatem non habent: quorum peccatum latiſſime patet. Sunt enim in hoc numero, qui in hæreſim labuntur; qui non credunt ea, quæ ſancta mater Eccleſia credenda proponit;

3. Reg. 18.

qui

qui somniis, augurijs, ceterisque uanissimis rebus fidem habent, qui de sua salute spem abiiciunt, nec diuinæ bonitati cōfidunt; qui diuitiis tantum, qui corporis ualetudine, ac uiribus nituntur. quæ fusius ab iis explicata sunt, qui de uitiis & peccatis conscripserunt.

Verum illud etiam in huius præcepti explicatione accurate docendum est, uenerationem, & inuocationem sanctorum, angelorum, ac beatarum animarum, quæ cælesti gloria perfruuntur, aut etiam corporum ipsorum, sanctorumque cinerum cultum, quem semper catholica Ecclesia adhibuit, huic legi non repugnare. Quis enim adeo demens est, qui, edicente rege, ne se pro rege quisquam gerat, aut regio cultu, atque honore affici patiatur, continuo putet nolle regem, suis ut magistratibus honos deferatur? Etsi enim angelos Christiani adorare dicuntur exemplo sanctorum ueteris testamenti, non eam illis uenerationem adhibent, quam Deo tribuunt. quod si legimus interdum angelos recusasse, ne se homines uenerarentur; eo fecisse intelligendum est, quod sibi eum honorem haberi nolebant, qui soli Deo deberetur. Spiritus enim sanctus, qui ait; Soli Deo honor, & gloria; idem præcepit, ut honore parentes, & seniores afficeremus. Sancti præterea uiri, qui Deum unum colebant, reges tamen, ut est in diuinis litteris, adorabant, idest supplices uenerabantur. Quod si reges, per quos Deus mundum gubernat, tanto honore afficiuntur: angelicis spiritibus, quos Deus ministros suos esse uoluit, & quorum opera nō modo ad Ecclesiæ suæ, sed etiam ad reliquarum rerum gubernationem utitur, quorumque ope maximis tum animæ, tum corporis periculis quotidie liberamur, etiam si se nobis in conspectum non dent, tanto maiorem honorem non habebimus, quanto beatæ illæ mentes dignitate regibus ipsis antecellant? Adde charitatem, qua nos diligūt, qua ducti pro iis prouinciis, quibus præsunt, ut ex scriptura facile intelligitur, preces fundunt: quod etiam præstare iis, quorum sunt ipsi custodes, ne dubitandū quidem est: nostras enim preces Deo offerunt, & lacrymas. Quamobrē in Euangelio docuit Dominus, pusillos scandalizandos nō esse, quod angeli eorum in cælis, semper uident faciem Patris, qui in cælis est. Inuocandi itaque sunt; quod & perpetuo Deum intuentur, & patrocinium salutis nostræ sibi delatum, libentissime suscipiunt. Extant diuinæ scripturæ testimonia huius inuocationis. Iacob enim ab angelo, quicum luctatus fuerat, petit, ut sibi benedicat, immo etiam cogit: se enim non dimissurum illum profitetur, nisi benedictione accepta: neque solum sibi ab eo tribui, quem

De cultu & ueneratione sanctorum.

Apocal. 19.
Apocal. 22.
1. ad Tim 1.
Exod. 19.
Leuit. 19.
Deut. 5.
Daniel. 10.
Matth. 18.
Gen. 32.

quem intuebatur, ſed ab eo etiam, quem minime uidebat, tum cum
Gen.48. dixit: Angelus, qui eruit me de cunctis malis, benedicat pueris
iſtis. Ex quibus etiam colligi poterit, tantum abeſſe, ut ſanctis, qui
in Domino dormierunt, honore afficiendis, atque inuocandis, &
ſacris eorum reliquiis, cineribusque uenerandis, Dei gloria minuatur; ut eo maxime augeatur, quo magis hominum ſpem excitat, confirmat, & ad ſanctorum imitationem cohortatur. quod officium Niceno altero, & Gangrenſi, ac Tridentino conciliis, & ſanctorum patrum auctoritate comprobatur. Quo autem ſit ad refutandos eos inſtructior Parochus, qui huic ueritati aduerſantur, ſanctos Hieronymum contra Vigilantium, & Damaſcenum potiſsimum legat. ad quorum rationem, quod caput eſt, accedit conſuetudo ab apoſtolis accepta, & in Eccleſia Dei perpetuo retenta, & conſeruata. cuius rei quis firmius, aut clarius requirat argumentum diuinæ ſcripturæ teſtimonio, quæ ſanctorum laudes celebrat admirabiliter? Extant enim quorundam ſanctorum diuina præconia, quorum laudes cùm ſacris litteris celebrentur, quid eſt, quod illis ſingularem honorem non habeant homines? Et ſi ob eam cauſam magis etiam colendi, & inuocandi ſunt, quod pro ſalute hominum preces aſsidue faciunt, multaque eorum merito, & gratia in nos Deus confert
Luc.15. beneficia. Si enim gaudium eſt in cælo ſuper uno peccatore pænitentiam agente; non ne etiam cæleſtes ciues, pænitentes adiuuabunt? non ne rogati peccatorum ueniam & impetrabunt, & conciliabunt nobis Dei gratiam? Quod ſi dicatur, ut a nonnullis dicitur, ſuperuacaneum eſſe ſanctorum patrocinium, quod Deus ſine interprete precibus noſtris occurrat: has impiorum uoces illa ſan-
S.August. cti Auguſtini facile conuincunt, multa Deum nō concedere, niſi me-
Gen.20. diatoris, ac deprecatoris opera, & officium acceſſerit. Quod illu-
Iob 27. ſtribus Abimelec, & Iob amicorum confirmatur exemplis: quorum peccata non niſi Abraham, & Iob precibus condonauit. Si uero etiã afferatur, fieri inopia, & imbecillitate fidei, ut ſanctos internuncios, & patronos adhibeamus: quid ad illud reſpondebunt Centurionis exemplum, qui uel in ſingulari illo fidei præconio, quod dominus
Malach.8. Luc.7. Deus impertiuit, ſeniores tamen Iudæorum ad Saluatorem miſit, ut laboranti puero ſalutem impetrarent? Quare ſi fatendum eſt, unum nobis mediatorem propoſitum Chriſtum dominum, qui ſcilicet unus nos per ſanguinem Patri cæleſti reconciliauit, & qui, æter-
Ad Heb.9. na redemptione inuenta, ſemel in ſancta ingreſſus, pro nobis interpellare non ceſſat: ex eo tamen nullo modo ſequi poteſt, quo minus

ad sanctorum gratiam confugere liceat. Nam si propterea subsidiis sanctorum uti non liceat, quod unum Patronum habemus IESVM Christum; numquam id commisisset Apostolus, ut se Deo tanto studio fratrum uiuētium precibus adiuuari uellet. Neque enim minus uiuorum preces, quam eorum, qui in cælis sunt, sanctorum deprecatio, Christi mediatoris gloriam, & dignitatem imminuerent. Sed cui fidem non faciant & honoris, qui sanctis debetur, & patrocinii, quod nostri suscipiunt, mirabiles effectæ res ad eorum sepulcra, & oculis, & manibus, membrisque omnibus captis, in pristinum statum restitutis, mortuis ad uitā reuocatis, ex corporibus hominum eiectis dæmoniis? quæ non audisse, ut multi, non legisse, ut plurimi grauissimi uiri, sed uidisse, testes locupletissimi sancti Ambrosius, & Augustinus litteris prodiderunt. Quid multa? si uestes, sudaria, si umbra sanctorum, prius quam e uita migrarent, depulit morbos, uiresque restituit: quis tandem negare audeat, Deum per sacros cineres, ossa, ceterasque sanctorum reliquias eadem mirabiliter efficere? Declarauit id cadauer illud, quod forte illatum in sepulcrum Helisei, eius tacto corpore, subito reuixit. Quod uero sequitur; Non facies tibi sculptile, neque omnem similitudinem, quæ est in cælo, & quæ in terra deorsum, nec eorū, quæ sunt in aquis sub terra; Non adorabis ea, neque coles: quidam hoc alterum præceptum existimantes, duo postrema ipsa unius præcepti ui contineri uoluerūt; ut sanctus Augustinus illa extrema diuidens, hæc ipsa uerba ad primum præceptum pertinere uoluit. quam sententiam, quia in Ecclesia celebris est, libenter sequimur. Etsi in promptu ratio est illa uerissima, consentaneum fuisse, præmium, & pœnam cuiusque cum primo præcepto cōiungi. Nec uero quis existimet, omnino pingendi, fingendi, aut sculpendi artem hoc præcepto prohiberi. nam in scripturis, iussu Dei, simulacra, & imagines effectas legimus, Cherubim, serpentis ænei. superest igitur, ut imagines ob eam rem uetitas interpretemur, ne quid simulacris, quasi dijs, colēdis, de uero Dei cultu detraheretur. Duplici autē potissimum ratione, quod ad hoc præceptum attinet, Dei maiestatem uehementer lædi perspicuū est; altera, si idola, & imagines, tamquam Deus, colantur, aut credatur inesse aliqua in his diuinitas, uel uirtus, propter quā sint colendæ, uel quod ab eis sit aliquid petendum, uel quod fiducia in imaginibus sit figenda, ueluti olim fiebat a gentibus, quæ in idolis spem suam collocabant, quod passim sacræ litteræ reprehendunt: altera, si quis conetur diuinitatis formam aliquo artificio effingere, quasi

[Margin: S. Ambro. & August. — 4. Reg. 13. — Exod. 20. — S. August. — 3. Reg. 6. — Num. 21.]

corporeis oculis conſpici, uel coloribus aut figuris exprimi poſſit. Quis enim Deum, ut inquit Damaſcenus, qui ſub aſpectum non cadit, qui corporis expers eſt, qui nullis terminis circumſcribi, nec ulla figura deſcribi queat, poſſit exprimere? quæ res in altera Nicena Synodo uberius explicatur. Præclare igitur Apoſtolus, eos mu-
Ad Rom. 1. taſſe Dei incorruptibilis gloriam in ſimilitudinem uolucrum, quadrupedum, ac ſerpentum, dixit. hæc enim omnia tamquam Deum uenerabantur, cum illi harum rerum imagines ponerent: quocirca
Exod. 32. Iſraelitæ, qui ante uituli ſimulacrum clamabāt; hi ſunt Dij tui Iſrael, qui te eduxerunt de terra Ægypti; idololatræ ſunt appellati, quia
Pſal. 105. mutarunt gloriam ſuam in ſimilitudinem uituli comedētis fenum. Cum igitur Dominus deos alienos coli prohibuiſſet, ut penitus idololatriam tolleret, imaginem diuinitatis ex ære duci, aut alia quauis
Iſa. 40. materia fieri prohibuit: quod Iſaias declarans inquit: Cui ſimilem
Act. 17. feciſtis Deum, aut quam imaginem ponetis ei? Atque in hoc præcepto hanc ſententiam contineri, præter ſanctorum Patrum ſcripta, qui eam, quemadmodum in ſeptima Synodo expoſitum eſt, ſic in-
Deuter. 4. terpretantur, illa etiam Deuteronomii uerba ſatis declarant, ubi Moſes, populum auertere ab idololatria cum uellet, aiebat: Non uidiſtis aliquam ſimilitudinem in die, qua locutus eſt uobis Dominus in Horeb de medio ignis. Quod ſapientiſſimus legiſlator ideo dixit, ne quo errore ducti, diuinitatis imaginem fingerent, Deoque debitum honorem rei creatæ tribuerent. Nemo tamen propterea contra religionem, Deique legem, quidquam committi putet, cum ſanctiſſimæ Trinitatis aliqua perſona quibuſdam ſignis exprimitur, quæ tam in ueteri, quam in nouo teſtamento apparuerunt. Nemo enim tam rudis eſt, ut illa imagine diuinitatem credat exprimi; ſed illis declarari doceat Paſtor proprietates aliquas, aut actiones, quæ Deo tribuuntur; ueluti cum ex Daniele pin-
Daniel. 7. gitur antiquus dierum in throno ſedere, ante quem libri aperti ſunt, Dei æternitas, & infinita ſapientia ſignificatur, qua omnes hominum & cogitationes, & actiones, ut de iis iudicium ferat, intuetur. Angelis etiam, tum humana ſpecies, tum alæ affinguntur; ut intelligant fideles, quam propenſi ſint in humanum ge-
Ad Heb. 1. nus, & tamquam parati ad miniſteria Domini exequenda: omnes enim adminiſtratorii ſpiritus ſunt propter eos, qui heredita-
Matth. 3. Mar. 1. tem capiunt ſalutis. Columbæ uero ſpecies, & linguæ tamquam
Luc. 3. ignis in euangelio, & Actis apoſtolorum, quas Spiritus ſancti
Ioan. 1. Act. 2. proprietates ſignificent, multo notius eſt, quam ut oporteat plu-

ribus

ribus uerbis explicari. At uero cum Christus dominus, eiusque sanctissima, & purissima Mater, ceteriq. omnes sancti, humana præditi natura, humanam speciem gesserint, eorum imagines pingi, atque honorari, non modo hoc præcepto interdictum non fuit, sed etiam sanctum, & grati animi certissimum argumentum semper habitum est: quod & apostolicorum temporum monumenta, & œcumenicæ Synodi, & tot sanctissimorum, doctissimorumque Patrum inter se consentientium scripta confirmant. Non solum autem licere in ecclesia imagines habere, & illis honorem, & cultum adhibere, ostendet Parochus, cum honos, qui eis exhibetur, referatur ad prototypa, uerum etiam maximo fidelium bono ad hanc usque diem factum declarabit; ut ex Damasceni libro, quem de imaginibus edidit, & septima Synodo, quæ est secunda Nicena, intelligitur. Verũ quia sanctissimum quodque institutum hostis humani generis suis fraudibus, & fallacijs deprauare contendit; si quid forte populo hac in re peccatum fuerit, Parochus, Tridentini Concilii decretum secutus, quoad eius fieri poterit, studebit corrigere. ac decretum quidẽ ipsum, cum res tulerit, populo interpretabitur; tum rudes, & qui imaginum ipsarum institutum ignorant, docebit, imagines factas ad utriusque testamenti cognoscendã historiam, atque eius memoriam identidem renouandam: qua rerum diuinarum memoria excitati, ad colendum, atque amandum ipsum Deum uehementius inflammemur: sanctorum quoque imagines in templis positas demonstrabit, ut & colantur, & exemplo moniti, ad eorum uitam, ac mores nos ipsos confirmemus. *Nice. Syn. 7.* *Tridẽ. Conc.*

EGO SVM DOMINVS DEVS TVVS, FORTIS ZELOTES, VISITANS INIQVITATEM PATRVM IN FILIOS IN TERTIAM, ET QVARTAM GENERATIONEM EORVM, QVI ODERVNT ME: ET FACIENS MISERICORDIAM IN MILLIA IIS, QVI DILIGVNT ME, ET CVSTODIVNT PRAECEPTA MEA.

Duo sunt in extrema parte huius præcepti diligenter explicanda. Primum est, quod etsi ob summum scelus præuaricationis primi præcepti, atque hominum ad id committendum propensionem, apte hoc loco pœna proponitur, communis tamen est omnium appendix præceptorum. Omnis enim lex ad præcepta seruanda homines pœna, & præmio inducit. Hinc illæ tam frequentes in sacris litteris, & crebræ Dei promisiones. ut enim innumerabilia pene testamenti ueteris testimonia prætermittamus, in euangelio scriptum est: Si uis ad uitam ingredi, serua mandata. Et *Matth. 19.*

Matth.7.3. alibi: Qui facit uoluntatem patris mei, qui in cælis est, ipse intrabit in regnum cælorum. tum illud: Omnis arbor, quæ non
5.6. facit fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur. et; Omnis, qui irascitur fratri suo, reus erit iudicio. atque alibi: Si non dimiseritis hominibus, nec pater uester dimittet uobis peccata uestra. Alterum est, quod longe alia ratione perfecti; alia carnales homines hanc appendicem docendi sunt. Perfectis enim,
Rom.8. qui spiritu Dei aguntur, eique prompto & alacri animo parent, instar est cuiusdam lætissimi nuncii, & magnum argumentum propensæ in eos diuinæ uoluntatis. agnoscunt enim sui amantissimi Dei curã, qui nunc præmiis, nunc pœnis ad sui cultum, & uenerationem homines prope compellat. agnoscunt eius immensam in se beneuolentiam, qui sibi imperare, suaque opera ad diuini nominis gloriam uti uelit. neque solum agnoscũt, sed magna spe sunt, illum, cum, quod uult, iubeat, etiam daturum uires, quibus legi ipsius parere possint. At carnalibus, qui nondum spiritu seruitutis liberati sunt, magisque metu pœnarum, quam amore uirtutis abstinent a peccatis, eius appendicis sensus grauis & acerbus est. Quamobrẽ sunt piis exhortationibus subleuandi, &, quo lex spectat, quasi manu deducendi. Parochus autem, quoties alicuius explicandi præcepti occasio inciderit, eadem hæc sibi habeat proposita. Carnalibus perinde tamen, ac spiritualibus, duo in primis quasi aculei sunt admouendi, qui ad legem obseruandam hac ipsa in appendice positi, homines maxime incitent. Nam quod Deus fortis dicitur, ideo diligentius est explicandum, quo caro sæpe, quæ terroribus diuinæ comminationis minus commouetur, uarias sibi ipsa rationes fingit, quibus iram Dei effugere, ac propositam pœnam uitare possit: cui autem certo persuasum est, Deum fortem esse, illud magni
Psal.138. Dauidis usurpat; Quo ibo a spiritu tuo, & quo a facie tua fugiam? Eadem quoque diuinis interdum diffisa promissis, tantas hostium uires esse credit, ut ad sustinendum minime parem sese esse existimet. At firma, & stabilis fides nihil titubans, cum diuina ui ac uirtute nitatur, homines contra recreat, atque confirmat: inquit
Psal.36. enim: Dominus illuminatio mea, & salus mea, quem timebo? Alter uero aculeus, zelus ipse diuinus est. nonnumquam enim homines putant Deum humana non curare, ne illud quidem, legem ipsius seruemus, an negligamus: ex quo sequitur magna uitæ confusio. cum autem Deum zelotem credimus, eius rei meditatio facile nos in officio continet. Zelus uero, qui Deo tribuitur, nullam animi

significat

significat perturbationem, sed diuinum illum amorem, & charitatem, qua Deus nullam a se animam patitur impune fornicari. quotquot autem ab eo fornicantur, perdit. Est itaque zelus Dei, tranquillissima eius, sincerissimaque iustitia, qua anima falsis opinionibus, prauisque cupiditatibus corrupta repudiatur, & a Dei cōiugio tamquam adultera remouetur. At uero zelum hunc Dei suauissimum, ac dulcissimum experimur, cum summa eius, atque incredibilis in nos uoluntas zelo ipso demonstratur. nec enim aut amor ardentior inter homines, aut maior, arctiorque coniunctio, quam eorum qui coniugio copulati sunt, reperitur. Igitur quam nos ualde diligat, ostendit Deus, cum crebro se, uel sponso, uel marito cōparans, zelotem uocat. Quamobrem doceat Parochus, hoc loco sic diuini cultus, atque honoris cupidos homines esse debere, ut zelantes, potius quam amantes, iure dici possint illius exemplo, qui de seipse, Zelo, inquit, zelatus sum pro domino Deo exercituum: immo uero 3.Reg.19.
Christum ipsum imitentur, cuius illud est: Zelus domus tuæ comedit me. Psal.68. Ioan.2.
Est autem comminationis explicanda sententia, nō inultos peccatores passurum Deum, sed eos uel tāquam parentem castigaturum, uel tāquam iudicem acriter, ac seuere in eos animaduersurū. Quod alio in loco significās Moses, Et scies, inquit, quia dominus Deut.7.
Deus tuus ipse est Deus fortis, & fidelis, custodiens pactū, & misericordiam diligentibus se, & his, qui custodiūt præcepta eius, in mille generationes, & reddens odientibus se statim. & Iosue; Non poteritis, inquit, seruire Domino: Deus enim sanctus, & fortis æmulator est, nec ignoscet sceleribus uestris, atque peccatis: si dimiseritis Dominū, & seruieritis diis alienis, cōuertet se, & affliget uos, atque subuertet. Ios.24.
Docendus autem populus est, cōminationis pœnam ad tertiam, quartamque impiorum, & facinorosorum generationem pertinere; non quod posteriores maiorum scelerum pœnas semper luant; sed licet illi, liberique eorum impune tulerint, non omnis tamen eorum posteritas iram Dei, pœnamque uitabit: quod Iosiæ Regi accidit: huic enim, propter singularem pietatem, cum pepercisset Deus, dedissetque, ut in pace in sepulcrum maiorum suorum inferretur, ne uideret consequentium temporum mala, quæ propter Manassis aui impietatem; Iudæ, & Hierusalem erant euentura, eo mortuo, posteros eius est ultio Dei consecuta, sic, ut ne filiis quidem Iosiæ pepercerit. 2 Paral.34. 35. 4.Reg.212.
Qua autem ratione hæc legis uerba sententiæ illi, quæ est apud Prophetam, non aduersentur; Anima, quæ peccauerit, ipsa morietur; sancti Gregorii auctoritas, cum reliquis Ezech.18.

omnibus antiquis Patribus consentiens, aperte ostendit: inquit enim; Quisquis praui parentis iniquitatem imitatur, etiam ex eius
S. Gregorius delicto constringitur: quisquis autem parentis iniquitatem non imitatur, nequaquam delicto illius grauatur. unde fit, ut iniquus filius iniqui patris non solum sua, quæ addidit, sed etiam patris peccata persoluat: cum uitiis patris, quibus iratum Dominum non ignorat, etiam suam adhuc malitiam adiungere non formidat; & iustum est, ut qui sub districto iudice uias parentis iniqui non timet imitari, cogatur in uita præsenti, etiam culpas parentis iniqui persoluere. Commemorabit deinde Parochus, quantum Dei iustitiam superet eiusdem bonitas, ac misericordia. irascitur tertiæ, quartæque generationi Deus, misericordiam uero in millia impertit. In eo au-
Exod. 20. tem quod dictum est; Eorum, qui oderunt me, peccati magnitudo ostenditur. Quid enim flagitiosius, ac detestabilius, quam summã ipsam bonitatem, summam ueritatem odisse? Hoc uero ad omnes peccatores iccirco pertinet, quod quemadmodum, qui habet man
Ioan. 16. data Dei, & seruat ea, Deum diligit; ita qui legem Domini contemnit, & mandata eius non seruat, Deum odisse merito dicendus est.
Exod. 20. Quod uero extremum est; Et iis, qui diligunt me, seruandæ legis modum, ac rationem docet. necesse est enim, eos, qui legem Dei seruant, eadem charitate, atque amore, quo in Deum sunt, ad eius obedientiam adduci: quæ deinceps in singulis præceptis commemorabuntur.

NON ASSVMES NOMEN DOMINI DEI TVI IN VANVM.

Quamquam primo diuinæ legis præcepto, quo Deum pie, sanctéque colere iubemur, hoc, quod secundo loco sequitur, necessario continetur; (nam qui sibi honorem tribui uult, idem postulat, se, ut summo uerborum honore prosequamur, prohibetque con-
Malach. 1. traria; quod & illa Domini apud Malachiam uerba aperte indicant; Filius honorat patrem, & seruus dominum suum: si ergo Pater ego sum, ubi est honor meus?) Deus tamẽ pro rei magnitudine, hanc de suo ipsius diuino, & sanctitatis plenissimo nomine honorando, legẽ separatim ferre, idque nobis disertis, & perspicuis uerbis præscribere uoluit. quod sane Parocho ipsi argumento in primis esse debet, nequaquam satis fore, si hac de re generatim loquatur; sed eiusmodi locum hunc esse, in quo ipse diutius cõmorari, & quæcumque ad hãc tractationẽ pertinent, distincte, dilucide, accurateq. apud fideles explicare necesse sit. Neq. uero nimia hæc diligẽtia censenda est, cũ nõ desint,

desint, qui adeo errorũ tenebris occæcati sint, ut, quem angeli glorificant, ei maledicere nõ uereantur. neque enim lege semel lata deterrentur, quo minus Dei maiestatẽ quotidie imminuere, immo singulis pene horis, ac momẽtis, impudentissime audeant. Quis enim nõ uideat, omnia iureiurãdo affirmari? omnia imprecationibus, & execrationibus referta esse? usque adeo ut nemo fere uel uẽdat aliquid, uel emat, uel negotium aliquod gerat, qui non iurisiurandi religionem interponat, Deique sanctissimum nomen millies, uel in re leuissima, & inani, temere non usurpet? quo maior Parocho cura & & diligentia adhibenda est, ut sæpe fideles admoneat, quam graue hoc scelus sit, & detestabile. Iam uero, in huius præcepti explicatione id primum constet, cum eo, quod lex fieri prohibet, earum etiam rerum præceptionem cõiunctam esse, quas præstare homines debent. utrumque autem separarim docendum est. Primum quidem, ut ea, quæ tradenda sunt, facilius exponãtur, quid iubeat lex, mox etiam quid uetet. nam quæ imperat, illa sunt, nomen Dei esse honorandum, ac per illud sancte iurandum. hæc rursus, quæ prohibet: Nemo diuinum nomen contemnat, nemo illud in uanum assumat, neue per ipsum aut falso, aut frustra, aut temere iuret. In ea itaque parte, qua iubemur diuino nomini honorem tribuere, Parochus fidelibus præcipiat, Dei nomen, ipsius inquam litteras, & syllabas, aut omnino per se nudum uerbum tantummodo attendendũ non esse: sed in eam cogitationem ueniendum, quid ualeat illa uox, quæ omnipotentem, ac sempiternam maiestatem unius, & trini numinis significat. Ex his autem facile colligitur, inanem esse nonnullorum Iudæorum superstitionem, qui, quod scriberent Dei nomen, pronunciare nõ auderent, quasi in quattuor illis litteris, non in re, diuina uis esset. Sed quamuis singulari numero prolatum sit; Non assumes nomen Dei; id nõ de uno aliquo nomine, sed de omnibus, quæ Deo tribui solent, intelligendum est. multa enim Deo imposita sunt nomina, ut domini, omnipotentis, domini exercituum, regis regum, fortis, & alia id genus, quæ in scripturis leguntur, quæ parem, eandemq. uenerationem habent omnia. Deinde docendũ est, quo modo diuino nomini debitus honor adhibeatur: neque enim Christiano populo, cuius ore Dei laudes assidue celebrandæ sunt, rem utilissimam, & pernecessariam ad salutem, ignorare fas est.

Deus quibus modis laudãdus.

Quamuis autem multiplex sit ratio laudandi diuini nominis, tamen in ijs, de quibus deinceps hic dicetur, uis, & põdus omnium uidetur esse. Primum igitur laudatur Deus, cum in omnium cõspectu

Deum, ac dominum nostrum fidenter confitemur, Christumque salutis nostræ auctorem quemadmodũ agnoscimus, ita etiam prædicamus. Itemque cum uerbo Dei, quo uoluntas eius enunciatur, sancte, & diligenter operam damus; in eius meditatione assidue uersamur; studiose illud addiscimus, aut legendo, aut audiendo, perinde ut cuiusque personæ & muneri aptum, & consentaneum est. Deinde diuinum nomen ueneramur, & colimus, cum officii, & religionis causa diuinas laudes celebramus, ac de omnibus rebus tum prosperis, tum aduersis illi singulares gratias agimus: inquit enim

Psal. 102. Propheta: Benedic anima mea Domino, & noli obliuisci omnes retributiones eius. Extantque plurimi Dauid psalmi, quibus egregia quadam erga Deum pietate illius diuinas laudes suauissime decãtat. Extat admirabile illud patientiæ exemplum Iob; qui cum in maximas illas, horribilesque calamitates incidisset, Deum tamen excelso, & inuicto animõ laudare numquam intermisit. Nos itaque cum animi, corporisque doloribus cruciamur, cum miseriis, & ærumnis torquemur, statim ad Deum laudandum omne studium, & ani-

Iob 1. mi nostri uires conuertamus, illud Iob dicentes; Sit nomen Domini benedictum. Neque uero minus Dei nomen honoratur, si fidenter opem eius imploramus, quo scilicet aut nos ab illis liberet, aut ad eadem fortiter perferenda constantiam, & robur largiatur. hoc

Psal. 49. enim fieri uult Dominus: Inuoca, inquit, me in die tribulationis, & eruam te, & honorificabis me. cuius implorationis cum multis aliis in locis, tum præcipue in psalmis, 16. 43. & 118. illustria reperiuntur exempla. Præterea, Dei nomen honore prosequimur, cum fidei faciendæ causa testamur Deum: qui modus a superioribus ualde differt. Nam quæ supra enumerauimus, ita suapte natura bona sunt, atque expetenda, ut nihil beatius, nihil homini optabilius possit esse, quam si in illis sedulo exequendis se ipsum dies, noctesque exer-

Psal. 33. ceat. Benedicam, inquit Dauid, Dominum in omni tempore: semper laus eius in ore meo. At, iusiurandum licet bonum sit, eius tamen frequens usus minime est laudabilis. Huius autem discriminis ratio in eo posita est, quod iusiurandum ea tantum de causa institutum est, ut esset tamquam remedium quoddam humanæ imbecillitatis, & ad probãdum, quod dicimus, necessarium instrumentum. Vt enim corpori medicamenta adhibere nõ expedit, nisi necesse sit; eorundem uero frequentatio perniciosa omnino est: ita etiam, nisi cum grauis & iusta causa subest, iureiurando uti non est salutare: quod si sæpius adhibeatur, tantum abest, ut prosit, ut magnum detrimen-

detrimẽtum afferat: Quamobrem præclare docet S. Chrysostomus, non nascente, sed iam adulto mundo, cum mala longe lateque propagata uniuersum terrarum orbem occupassent, nihilque suo loco & ordine cõsisteret, sed perturbata & permixta omnia, sursum, deorsum, magna rerum confusione ferrentur, &, quod malorum omnium grauissimum est, mortales fere omnes in fœdam idolorum seruitutem seipsos abiecissent; tum denique longo sane interuallo iusiurandum in hominum consuetudinem irrepsisse. nam cum in tanta hominum perfidia, & iniquitate nemo facile ad credendum adduceretur, Deum testem inuocabant. D. Chrysost.

Verum cum in hac præcepti parte præcipua sit illa ratio docendi fideles, quo modo iusiurandum pie, sanctéque adhibere debeant; primum dicẽdum est, IVRARE nihil aliud esse, nisi Deum testari, quacumque id uerborum forma, & conceptione fiat. nam &, Testis est mihi Deus, &, Per Deum, idem sunt. Est etiam illud iusiurandum, cum ad faciendam fidem per res creatas iuramus, ut, per sacra Dei Euangelia, per Crucem, per sanctorum reliquias, & nomen, & cetera id genus. neque enim hæc ipsa per se iureiurando auctoritatem, aut robur aliquod afferunt, sed Deus ipse hoc præstat, cuius diuinæ maiestatis splendor illis in rebus elucescit. ex quo sequitur, ut per euangelium iurantes, per Deum ipsum iurent, cuius ueritas euangelio continetur, & declaratur. similiter & per sanctos, qui templa Dei sunt, quique euangelicæ ueritati crediderũt, eamque omni obseruantia coluerunt, & per gentes, & nationes latissime disseminarunt. Eadem ratio est illius iurisiurandi, quod per execrationem profertur: quale est illud sancti Pauli; Ego testem Deum inuoco in animam meam. etenim hoc pacto aliquis Dei iudicio tãquam mendacij ultori subiicitur. Neque propterea negamus nonnullas ex hisce formulis ita accipi posse, quasi iurisiurandi uim nõ habeant: sed tamen utile est, quæ de iureiurando dicta sunt, in his etiam seruare, atque ad eandem prorsus normam & regulam dirigere. Duo autem sunt iurãdi genera, primum quidem, quod assertorium appellatur, nimirum cum aliquid de re præsenti, aut præterita religiose affirmamus, ut Apostolus in epistola ad Galatas; Ecce coram Deo, quia nõ mentior. Alterum uero promissorium dicitur, ad quod etiam comminationes referuntur, futurum tempus spectans, cum aliquid ita fore pro certo pollicemur, & confirmamus: cuiusmodi est illud Dauidis, qui Bersabeæ coniugi iurans per dominum Deum suum, promisit Salomonem, eius filium, regni heredem fore, atque in ipsius locum

IVRARE quid importet apud scripturas.

2. ad Cor. 1.

Ad Gal. 1.

3. Reg. 1.

locum ſucceſſurum. Verumenimuero licet ad iuſiurãdum ſatis ſit, Deum teſtem adhibere; tamen, ut rectum, ſanctumque ſit, multo plura requiruntur, quæ ſunt diligenter explicãda. ea uero breuiter, teſte D.Heronymo, Hieremias enumerat, dum inquit: Iurabis, uiuit Dominus in ueritate, & in iudicio, & in iuſtitia. Quibus ſane uerbis illa breuiter ſummatimque complexus eſt, quibus omnis iuriſiurandi perfectio continetur, ueritatem, inquam, iudicium, & iuſtitiam. Primum itaque in iureiurando locum ueritas habet, nimirum ut, quod aſſeritur, & ipſum uerum ſit, &, qui iurat, id ita eſſe arbitretur, non quidem temere, aut leui coniectura adductus, ſed certiſſimis argumentis. Alterum uero iuriſiurandi genus, quo aliquid promittimus, eodem plane modo ueritatẽ requirit. nam qui aliquid pollicetur, ita animatus eſſe debet, ut, cum tempus aduenerit, id re ipſa præſtet, & promiſſum exoluat. neque enim uir probus id umquam ſe facturum recipiet, quod ſanctiſſimis Dei præceptis, & uoluntati aduerſari putet, ſed, quidquid promittere, & iurare licuerit, id ſemel promiſſum numquam mutabit; niſi fortaſſe, commutata rerum cõdicione, tale eſſe inceperit; ut iam, ſi fidem ſeruare & promiſſis ſtare uelit, Dei odium & offenſionẽ ſubiret. Veritatem autem iureiurando neceſſariam eſſe, Dauid quoque indicat illis uerbis: Qui iurat proximo ſuo, & non decipit. Sequitur ſecundo loco iudicium: neque enim iuſiurandum temere, & inconſiderate, ſed conſulto, & cogitato adhiberi debet. Itaque iuraturus, primum quidem conſideret, utrum neceſſitate cogatur, nec ne; remque totam accurate expendat, an eiuſmodi ſit, ut iureiurando indigere uideatur. Tempus præterea ſpectet, locũ attendat, aliaque permulta, quæ rebus adiuncta ſunt, circumſpiciat: non odio, non amore, aut animi perturbatione aliqua impellatur, ſed ipſius rei ui, & neceſſitate. Etenim, niſi hæc conſideratio, & diligẽs animaduerſio anteceſſerit, ſane iuſiurandum præceps, & temerarium erit: cuiuſmodi eſt illorũ irreligioſa affirmatio, qui in re leuiſſima, & inani, nulla ratione, aut conſilio, ſed praua quadã conſuetudine iurant. id uero paſſim quotidie a uenditoribus, & emptoribus fieri uidemus. nam illi, ut quãplurimo uẽdant: hi rurſus, ut quamminimo emant, res uenales uel laudare, uel uituperare iureiurando non dubitant. Cum itaque iudicio, & prudentia opus ſit; pueri uero ita acute perſpicere, ac diſtinguere nondum per ætatem poſſint: iccirco conſtitutum eſt a S.Cornelio Pont. ne a pueris ante pubertatem, hoceſt, ante. XIIII. annũ iuſiurandum exigatur. Reliqua eſt iuſtitia, quæ maxime in promiſſis requiritur

S. Hieron. Hierem. 4.

Pſal. 14.

requiritur. quare si quis iniustum aliquid & inhonestum promittit, & iurando peccat, & promissis faciendis scelus scelere cumulat. extat huius rei in euangelio exemplum Herodis regis; qui temerario iureiurando obstrictus, puellæ saltatrici caput Ioannis Baptistæ, tãquam saltationis præmium, dedit. tale enim fuit Iudæorũ iusiurandum, qui se ipsos, ut est in Actis apostolorum, ea condicione deuouerunt, nihil gustaturos, donec Paulum occidissent. His ita explicatis, nulla plane dubitatio relinquitur, quin illi tuto iurare liceat, qui hæc omnia seruauerit, quique hisce condicionibus, tamquam præsidiis quibusdam, iusiurandum munierit. sed & multis argumentis id probare facile est. nam lex Domini, quæ immaculata est, & sancta, hoc præcepit. Dominum, inquit, Deum tuum timebis, & illi soli seruies: ac per nomen illius iurabis: & a Dauide scriptum est; Laudabuntur omnes, qui iurant in eo. præterea sacræ litteræ indicãt, ipsa Ecclesiæ lumina, sanctissimos apostolos, iureiurando nonnumquam usos esse: idque ex Apostoli epistolis apparet. adde, quod & angeli ipsi interdum iurant. nam a sancto Ioanne euangelista in Apocalipsi scriptum est, angelum iurasse per uiuentem in sæcula. quin etiam & Deus ipse iurat, angelorum dominus: & in ueteri testamento multis in locis Deus promissiones suas iureiurando confirmat, ut Abrahæ, & Dauidi, qui illud de Dei iureiurando prodidit; Iurauit, inquit, Dominus, & non pænitebit eum: tu es sacerdos in æternum secũdum ordinem Melchisedech. Neque uero obscura est ratio ad explicandum, cur iusiurãdum laudabile sit, si quis attentius totam rem consideret, & ipsius ortum, finemque intueatur. Etenim iusiurandum a fide originem ducit, qua homines credunt Deum totius ueritatis esse auctorem, qui nec decipi umquam possit, nec alios decipere: cuius oculis nuda sunt omnia, & aperta, qui denique uniuersis rebus humanis admirabili prouidentia consulit, mundumque administrat. Hac igitur fide homines imbuti, Deum ueritatis testem adhibent, cui fidem non habere, impium, ac nefarium erit. Quod uero ad finem attinet, eo tendit iusiurandum, atque id omnino spectat, ut hominis iustitiam, & innocẽtiam probet, finemque litibus, & controuersiis imponat. quod etiam Apostolus in epistola ad Hebræos docet. neque huic sententiæ uerba illa Saluatoris nostri apud sanctum Matthæum repugnant: Audistis, quia dictum est antiquis; Non periurabis: reddes autem Domino iuramenta tua. Ego autem dico uobis, non iurare omnino, neque per cælum, quia thronus Dei est; neque per terram, quia scabellum pedum

Mar. 6. Act. 23. Psal. 15. Deuter. 6. x. Psal. 62. Apoc. 10. Ad Hebr. 6. Gen. 22. Exod. 33. Psal. 109. Ad Heb. 4. Ad Hebr. 6. Matth. 5.

pedum eius; neque per Hierosolymam, quia ciuitas est magni regis; neque per caput tuum iuraueris: quia non potes unum capillum album facere, aut nigrum. sit autem sermo uester, est, est: non, non: quod autem his abundantius est, a malo est. His enim uerbis iusiurandum generatim, uniuersèque damnari, non est dicendum, cum iam supra uiderimus dominum ipsum, apostolosque frequenter iurasse; sed peruersum Iudæorum iudicium redarguere Dominus uoluit, quo sibi in animum induxerant, nihil in iureiurando cauendum esse, præter mendacium. itaque de rebus leuissimis, & nullius momenti, & ipsi iurabant sæpissime, & ab aliis iusiurandum exigebant. Hunc morem Saluator reprehendit, atque improbat, docetq. omnino a iureiurando abstinendum esse, nisi id flagitet necessitas. nam propter humanam imbecillitatem iusiurãdum institutum est, & re uera a malo prouenit: quandoquidem aut iurantis inconstantiam indicat, aut illius, cuius causa iuramus, contumaciam; qui, ut credat, aliter adduci non potest. Sed tamen iurandi necessitas excusationem habet. Et quidem, dum inquit Saluator: Sit sermo uester, est, est: non, non: hac loquendi formula satis declarat, se iurandi consuetudinem in colloquiis familiarium, & leuium rerum prohibere. quamobrem illud præcipue a Domino admonemur, ne faciles nimium & propensi ad iurandum simus. idque sedulo docendũ erit, & fidelium auribus inculcãdum: infinita enim fere mala ex nimia iurandi consuetudine emanare, & sacrarum litterarum auctoritate, & sanctissimorum Patrum testimoniis comprobatur. In Ecclesiastico scriptum est: Iurationi nõ assuescat os tuum: multi enim casus in illa. Item; Vir multum iurans, implebitur iniquitate, & non discedet a domo illius plaga. Plura hac de re legi possunt apud sanctos Basilium & Augustinum in libris contra mendacium. Et hactenus de iussis, nunc de uetitis dicatur.

Matth.5. *Eccle.23.* *S.August.*

Quando, & sub quibus pœnis iurare prohibitum.

Vetamur diuinum nomen in uanum assumere: apparet enim, eum graui peccato se obstringere, qui non consilio, sed temeritate ad iurandum fertur. Grauissimum autem delictum hoc esse, illa etiam uerba declarant; Non assumes nomẽ Dei tui in uanum. quasi rationem afferret, cur hoc facinus scelestum adeo, ac nefarium sit, nimirum propterea quod eius maiestas minuitur, quem nos Deum & dominum nostrum esse profitemur. Hoc igitur præcepto prohibetur, ne homines falsum iurent. nam qui a tanto scelere non refugit, ut Deum falso testetur, hic insignem Deo iniuriam facit, quippe qui aut illi inscitiæ notã inurit, dum ipsum alicuius rei ueritatem latere arbitratur,

arbitratur, aut certe improbitatis, & praui affectus, qui mendacium testimonio uelit cōfirmare. Iurat autē falso non is solum, qui, quod falsum scit, uerum esse iurando affirmat: sed ille etiam, qui iureiurando id asserit, quod cum uerum sit, tamen ipse falsum putat. nam cum mendacium ea re mendacium sit, quod contra mentem, & animi sententiam profertur; perspicuum est, hūc plane mentiri & periurum esse. Simili quoque ratione peierat, qui id iurat, quod uerū existimat, & tamen re uera falsum est; nisi, quantum potuit, curam, & diligentiam adhibuerit, ut totam rem compertam, atque exploratam haberet. quamuis enim ipsius oratio menti cōsentiat, tamen huius præcepti reus est. Eiusdem uero peccati reus cēsendus est, qui se aliquid iureiurando facturum promittit, cum tamen aut promissum implere in animo non fuerit, aut, si fuit, quod promisit, re ipsa non præstat: quod etiam ad eos pertinet, qui cum se uoti sponsione Deo obligarunt, non præstant. Præterea in hoc præceptū peccatur, si desit iustitia, quæ ex tribus iurisiurandi comitibus una est. Itaque si quis iuret se peccatum aliquod mortiferum commissurum, exempli causa, cædem hominis, huius præcepti reus est, licet ille serio, atque ex animo dicat, & iusiurandum ueritatem habeat, quam primo loco requiri declarauimus. His adiungi debent illa iurandi genera, quæ a contemptu quodam proficiscuntur, cum quis iurat se non obtemperaturum euangelicis consilijs: cuiusmodi sunt, quæ ad cælibatum, & paupertatem hortantur. quamuis enim nemo ea necessario sequi debeat: si quis tamen iuret, nolle se illis parere consiliis, is eo iureiurando diuina consilia contemnit, & uiolat. Præterea, hanc legem is uiolat, & iudicio peccat, qui, quod uerum est, iurat, idque ita se habere existimat, leuibus quibusdam coniecturis adductus, & longe petitis. nam etsi huiusmodi iusiurandum ueritas comitatur, subest tamen aliquo modo falsum: nam qui sic negligenter iurat, in magno peierandi periculo uersatur. Falso præterea iurat, qui per falsos deos iurat: quid enim est a ueritate alienius, quā mendaces & fictitios deos, tamquam uerum Deum, testari? Verum quoniam scriptura, cum periurium interdixit, inquit: Nec pollues nomen Dei tui: neglectio prohibetur, quæ fugienda est in reliquis, quibus ex huius præcepti auctoritate honor debetur: quale est uerbum Dei, cuius maiestatem non solum pij, sed interdum etiam impii uerentur, ut in Iudicum historia de Eglon Moabitarum Rege memoriæ traditum est. Dei autem uerbum summa iniuria afficit,

Leuit. 19.
Iud. 3.

Y quicumq.

quicumque ſacram ſcripturam a recta, & germana eius ſententia ad impiorum dogmata, & hæreſes flectit. cuius ſceleris admonet nos
1.Pet.3. Princeps apoſtolorum uerbis illis: Sūt quædam difficilia intellectu, quæ indocti, & inſtabiles deprauant, ſicut & ceteras ſcripturas, ad ſuam ipſorum perditionem. Præterea fœdis, & inhoneſtis maculis ſacra ſcriptura contaminatur, cum eius uerba, & ſentētias, quæ omni ueneratione colenda ſunt, ad profana quæque nefarii homines torquent, ad ſcurrilia ſcilicet, fabuloſa, uana, aſſentationes, detractiones, ſortes, libellos famoſos, & ſi qua ſunt alia id genus: in quod
Triden. Syn. Seſſ.4. peccatum ſacra Tridentina Synodus animaduerti iubet. deinde ut ij Deum honorant, qui eius opem atque auxiliū in ſuis calamitatibus implorant: ita debitum Deo honorem is negat, qui illius ſubſidium
Pſal.13.52. non inuocat: quos redarguit Dauid, cum inquit: Deum non inuocauerunt; illic trepidauerunt timore, ubi non erat timor. At uero longe magis deteſtabili ſcelere ſe ipſos adſtringunt, qui ſacroſanctū Dei nomen, ab omnibus creaturis benedicendum, & ſummis laudibus extollendum, aut etiam ſanctorum nomen cum Deo regnantium impuro, & contaminato ore blaſphemare, atque execrari audent. quod quidem peccatum uſqueadeo atrox, atque immane eſt,
3.Reg.21. ut interdum ſacræ litteræ, ſi de blaſphemia ſermo incidat, benedi-
Iob1.2. ctionis nomine utantur. Quoniam uero pœnæ, & ſupplicii terror peccandi licentiam uehementer coercere ſolet; iccirco Parochus, ut hominum animos magis permoueat, atque ad hoc præceptum ſer-
Exod.20. uandum facilius impellat, alteram illius partem, & quaſi appendicē diligenter explicabit. nec enim habebit inſontem Dominus eum, qui aſſumpſerit nomen domini Dei ſui fruſtra. Ac primum quidem doceat, ſumma ratione factum eſſe, ut huic præcepto minæ adiungerentur: quo quidem & peccati grauitas, & in nos Dei benignitas agnoſcitur: qui cum hominum perditione nō delectetur, ne ipſius iram, & offenſionē ſubeamus, hiſce ſalutaribus minis nos deterret, nimirum ut illum beneuolum potius, quam iratum experiamur. Vrgeat hunc locum Paſtor, inſtetque ſummo ſtudio, ut populus ſceleris grauitatem agnoſcat, & illud deteſtetur uehementius, & in eo cuitando maiorem diligentiam, & cautionē adhibeat. Oſtēdat præterea, quanta ſit hominum procliuitas ad hoc peccatum committendum; ut non ſatis fuerit legem ferre, niſi etiam minæ adderentur. Incredibile enim eſt, quantum hæc cogitatio utilitatis habeat. nam ut nihil æque nocet, atque incauta quædam animi ſecuritas: ita propriæ imbecil-

imbecillitatis cognitio plurimũ prodest. Tum illud etiam declaret, nullum a Deo certum supplicium constitutum fuisse, sed tantum uniuersè minari, quicumque se hoc scelere adstrinxerit, non impune laturum. quapropter diuersa supplicia, quibus quotidie affligimur, huius peccati admonere nos debent. hinc enim facile licet coniicere, homines ea re in maximas calamitates incidere, quod huic præcepto: non obtemperent quibus sibi propositis, cautiores eos in posterum fore uerisimile est. Fideles itaque, sancto timore perterriti, omni studio peccatum hoc fugiant. nam si omnis uerbi otiosi in extremo iudicio reddenda ratio est: quid de grauissimis sceleribus dicendum, quæ magnam diuini nominis despicientiam præseferunt? *Matth.19.*

MEMENTO, VT DIEM SABBATHI SANCTIFICES.

SEX DIEBVS OPERABERIS, ET FACIES OMNIA OPERA TVA.

SEPTIMA AVTEM DIE SABBATHVM DOMINI DEI TVI EST.

NON FACIES OMNE OPVS IN EO TV, ET FILIVS TVVS, ET FILIA TVA, ET SERVVS TVVS, ET ANCILLA TVA, IVMENTVM TVVM, ET ADVENA, QVI EST INTRA PORTAS TVAS. SEX ENIM DIEBVS FECIT DOMINVS CAELVM, ET TERRAM, MARE, ET OMNIA, QVAE IN EIS SVNT, ET REQVIEVIT IN DIE SEPTIMO, ICCIRCO BENEDIXIT DOMINVS DIEI SABBATHI, ET SANCTIFICAVIT EVM.

Hoc legis præcepto externus ille cultus, qui Deo a nobis debetur, recte, atque ordine præscribitur: est enim hic ueluti quidam prioris præcepti fructus: quoniam quem intimis sensibus pie colimus, fide, & spe adducti, quam in eo positam habemus, non possumus eum non externo cultu uenerari, eidemque gratias agere. Et quoniam hæc ab iis, qui humanarum rerum occupationibus detinentur, non facile præstari possunt; certum tempus statutum est, quo ea commode effici queant. Itaque cum hoc præceptum eiusmodi sit, ut fructum, utilitatemque admirabilem afferat; maxime interest, Parochi summam in eo explicando diligentiam adhiberi: ad eius autem inflammandum studium magnam uim habet primum illud præcepti uerbum, Memento. nam quemadmodum fideles tale præceptum meminisse debent: sic Pastoris est, in eorum memoriam illud & monendo, & docendo sæpe redigere. Quantum uero fidelium referat, hoc præceptum colere,

ex eo percipitur, quod eo diligenter colendo, ad reliqua legis iuſſa
ſeruanda facilius adducentur. Cum enim inter cetera, quæ diebus
feſtis præſtare debent, neceſſe habeant, uerbi Dei audiendi cauſa,
ad eccleſiam conuenire; cum edocti fuerint diuinas iuſtificationes,
illud etiam conſequentur, ut ex toto corde cuſtodiant legem Do-
mini. quamobrem ſæpiſſime ſabbathi celebritas, cultuſque præci-
Exod. 16. 20.31. pitur in ſacris litteris, ut in Exodo, Leuitico, Deuteronomio, apud
Leuit. 16. Iſaiam, Hieremiam item, & Ezechielem prophetas uidere licet: qui-
19.23.26. bus omnibus in locis hoc de ſabbathi cultu traditum eſt præceptũ.
Deuter. 5. *Hiere.* 17. Monendi uero, & hortandi ſunt Principes, & magiſtratus, ut in iis
Ezech. 20. maxime, quæ ad hunc cultum Dei retinendum, atque augendum
22.23.46. pertinent, eccleſiæ Præſides auctoritate ſua iuuent, iubeantque po-
Iſa. 56.58. 66. pulum, ſacerdotum præceptis obtemperare. Quod autem ad huius
præcepti explanationem attinet, danda opera eſt, ut fideles docean-
tur, quibus rebus hoc præceptum cum ceteris conueniat, qui-
buſue differat ab eis. hoc enim pacto cauſam ille, rationemque co-
gnoſcet, quare non ſabbathum, ſed diem Dominicum colamus,
ſanctumque habeamus. Certa igitur illa differentia uidetur, quod
reliqua Decalogi præcepta naturalia ſunt, & perpetua, neque mu-
tari ulla ratione poſſunt. quo factum eſt, ut, quamuis lex Moſis
abrogata ſit, omnia tamen præcepta, quæ duabus tabulis continen
tur, populus Chriſtianus ſeruet: quod ideo fit, non quia Moſes ita
iuſſerit, ſed quod naturæ conueniunt; cuius ui homines ad illa ſer-
uanda impelluntur. Hoc autem de ſabbathi cultu præceptum, ſi
ſtatutum tempus ſpectatur, non fixum, & conſtans eſt, ſed muta-
bile; neque ad mores, ſed ad cærimonias pertinet; neque naturale;
quoniam non a natura ad id docti, aut inſtituti ſumus, ut illo die
potius, quam alio externum cultum Deo tribuamus: ſed ex eo tem
pore quo populus Iſraeliticus a Pharaonis eſt ſeruitute liberatus,
diem ſabbathi coluit. Tempus autem, quo ſabbathi cultus tollen-
dus erat, illud idem eſt, quo ceteri Hebraici cultus, cærimoniæque
antiquandæ erant, morte ſcilicet Chriſti: nam cum illæ cærimoniæ
ſint quaſi adumbratæ imagines lucis, & ueritatis; illud utique ne-
ceſſe erat, ut lucis ac ueritatis, quæ Ieſus Chriſtus eſt, aduentu re-
Ad Gal. 4. mouerentur. qua de re ſanctus Paulus ad Galatas ita ſcripſit, cum Mo
ſaici ritus cultores reprehenderet; Dies obſeruatis, & menſes, & tem
pora, & annos: timeo uos, ne forte ſine cauſa laborauerim in uobis.
Ad Coloſ. 2. In quam etiam ſententiã ſcripſit ad Coloſſenſes. Et hæc de differẽtia.

Conuenit autem hoc præceptum cum reliquis, non ritu, & cærimoniis, sed quia aliquid habet, quod ad mores naturæque ius attineat. nam Dei cultus, ac religio, quæ hoc præcepto exprimitur, a naturæ iure existit; cum illud natura comparatum sit, ut aliquot horas in iis, quæ ad Dei cultum pertinent, uersemur. cuius rei argumento est, quod apud omnes nationes, statas quasdam ferias, easque publicas fuisse cernimus, quæ sacris rebus, ac diuinis obeundis erant consecratæ. est enim naturale homini, ut is certum quoddam tempus necessariis rerum functionibus det, ueluti corporis quieti, somno, & aliis eiusmodi rebus. & quemadmodum corpori, ita eadem naturæ ratione factum est, ut menti aliquid etiam temporis concederet, quo in Dei contemplatione sese reficeret. atque ita cum aliqua temporis pars esse debeat, quo res diuinæ coluntur, cultusque Deo debitus tribuatur, hoc sane ad morum præcepta pertinet. quam ob causam apostoli ex illis septem diebus eum, qui primus est, ad diuinum cultum consecrare statuerunt, quem Dominicum diem dixere. nam & sanctus Ioannes in Apocalypsi, Dominici diei meminit: & Apostolus per unã sabbathi, quæ est dies Dominicus, ut sanctus Chrysostomus interpretatur, collectas fieri iubet: ut intelligamus, iam tum in Ecclesia diem Dominicum sanctum habitum esse. Iam uero, ut sciant fideles, quid eo die agere, a quibusue actionibus abstinere debeant; non alienum est, ut Parochus totum præceptum, quod in quattuor partes recte distribui potest, ad uerbum diligenter interpretetur. Itaque primum generatim proponat, quid iis uerbis præscribatur, MEMENTO, VT DIEM SABBATHI SANCTIFICES. ob eam uero causam initio præcepti uerbum illud, Memento, apposite additum est, quod huius diei cultus ad cærimonias pertineat. Qua de re populus admonendus esse uidebatur, cum naturæ lex, etsi aliquo tempore Deum religionis ritu colendum esse doceat, hoc tamen, quo potissimum die fieri deberet, non præscripsit. Præterea fideles docendi sunt, ex iis uerbis modum & rationem colligi posse, qua in tota hebdomada opus facere cõueniat, ita scilicet, ut diẽ festum semper spectemus. quo die cum actionum, & operum nostrorum Deo quasi reddẽda ratio sit; eiusmodi opera efficiamus, necesse est, quæ neque Dei iudicio repudientur, neque nobis, ut scriptum est, in singultum sint, & in scrupulũ cordis. Postremo id docemur, quod certe animaduertere debemus, nõ defuturas scilicet occasiones, quamobrẽ nos huius præcepti capiat obliuio, uel aliorũ, qui illud negligunt, exẽplo adductos,

Apoc. 1.
1. Cor. 16.
1. Reg. 25.

uel ſpectaculorum, ludorumque ſtudio; quibus plerumque ab huius diei ſancto, religioſoque cultu abducimur. Sed iam ad id ueniamus, quod ſabbathi ſignificatione demonſtratur. ſabbathũ, hebraicum nomẽ, ſi latine interpretaris, ceſſatio dicitur. ſabbathizare propterea ceſſare, & requieſcere latino uocabulo appellatur. qua ſignificatione factũ eſt, ut ſabbathi nomine dies ſeptimus diceretur, quoniam, abſoluta, perfectaq. mundi uniuerſitate, Deus ab omni opere, quod fecerat, requieuit: ita hũc diem in Exodo Dominus uocat. Poſtea uero non ſolum ſeptimus hic dies, ſed ob eius dignitatem ipſa etiam hebdomada eo nomine appellata eſt. in quem ſenſum pharisæus apud ſanctum Lucã dixit: Ieiuno bis in ſabbato. Atque hoc quidẽ de ſabbathi ſignificatione. Sanctificatio autem ſabbathi ſacris in litteris ceſſatio eſt, quæ fit a corporis laboribus, & a negotiis, ut aperte oſtendunt hæc, quæ ſequuntur, præcepti uerba, NON OPERABERIS. neque uero id ſolum ſignificat, (aliter enim ſatis fuiſſet dicere in Deuteronomio: Obſerua diem ſabbathi) ſed cum in eodẽ loco addatur, VT SANCTIFICES EVM, hoc uerbo oſtenditur, ſabbathi diem religioſum eſſe, diuiniſque actionibus, & ſanctis rerum officiis cõſecratum. Itaque diem ſabbathi tum plene & perfecte celebramus, cum pietatis & religionis officia Deo præſtamus: hocque plane ſabbathum eſt, quod Iſaias delicatum appellat: quoniam feſti dies ſunt ueluti deliciæ Domini, & piorum hominum. Quare ſi religioſo huic ſanctoq. ſabbathi cultui, miſericordiæ adiungũtur opera, certe maxima ſunt, & multa præmia, quæ eodem capite nobis proponuntur. Itaque uerus ac proprius huius præcepti ſenſus eo ſpectat, ut homo & animo, & corpore in eam curam incumbat, ut ſtatuto aliquo tempore, a negotijs, corporiſque laboribus feriatus, Deum pie colat, ac ueneretur. Altera uero præcepti parte demonſtratur, diem ſeptimum Dei cultui diuinitus dicatum eſſe: nam ita ſcriptum eſt: SEX DIEBVS OPERABERIS, ET FACIES OMNIA OPERA TVA: SEPTIMO AVTEM DIE SABBATHVM DOMINI DEI TVI EST: quæ uerba ad eam ſententiam referuntur, ut ſabbathum Domino cõſecratum interpretemur, eique eo die religionis officia tribuamus, ſeptimumq. diem intelligamus ſignum eſſe quietis Domini. Hic uero dies diuino cultui dicatus eſt: quia rudi populo minus expediebat habere eã facultatem temporis arbitratu ſuo deligendi, ne forte Aegyptiorum ſacra imitaretur. Itaque e ſeptem diebus, ultimus ad Deum colendum delectus eſt: quæ quidem res plena myſterii eſt. Quare Dominus in Exodo, & apud Ezechielem ſignum uocat: Videte itaque, ille inquit,

Gen. 2. Exod. 20. Deuter. 5. Luc. 18. Deut. 5. Iſa. 58. Iſa. 58. Exod. 31. Ezech. 20.

inquit, ut sabbathum meũ custodiatis: quia signum est inter me & uos in generationibus uestris, ut sciatis quia ego Dominus, qui sanctifico uos. Itaque signum fuit, quod indicabat homines Deo se dedicare oportere, sanctosque eidem præbere, cum diem etiam uideamus ei dicatum esse: siquidem ille dies sanctus est, quod tum præcipue sanctitatem & religionem homines colere debeant. Deinde signum est, & quasi monumentum conditæ huius ad mirãdæ uniuersitatis. Signum præterea fuit Israelitarũ memoriæ traditum, quo admoniti, se Dei auxilio a durissimo Aegyptiacæ seruitutis iugo solutos ac liberatos esse meminissent: id quod Dominus ostẽdit illis uerbis: Memento, quod & ipse seruieris in Aegypto, & eduxerit te inde dominus Deus tuus in manu forti, & brachio extento: iccirco præcepit tibi, ut obseruares diem sabbathi. Est signum item tum spiritualis, tum cælestis sabbati. Spirituale autem sabbatum in sancta quadam & mystica quiete consistit, nimirum, cũ uetus homo Christo consepultus, ad uitam renouatur, atque in iis actionibus, quæ Christianæ pietati conueniunt, studiose se exercet. debẽt enim, qui aliquando erant tenebræ, nunc autem lux in Domino sunt, ut filii lucis ambulare in omni bonitate, iustitia, & ueritate, neque communicare operibus infructuosis tenebrarũ. Cæleste uero sabbathũ est, (ut ait D. Cyrillus, eum locũ Apostoli tractans: Relinquitur ergo sabbathismus populo Dei;) illa uita, in qua omnibus bonis cũ Christo uiuentes fruemur, peccato radicitus extirpato; secundum illud: Non erit ibi leo, nec praua bestia illuc ascendet, sed erit ibi uia pura, & uia sancta uocabitur: omnia enim bona in uisione Dei mens sanctorum adipiscitur. Quare fideles hortandi erunt his uerbis, & a Pastore incitandi: Festinemus ingredi in illam requiem. Præter diem septimum habebat populus Iudæus alios etiam festos, & sacros dies diuina lege constitutos, quibus maximorum beneficiorum memoria renouaretur. Placuit autem Ecclesiæ Dei, ut diei sabbathi cultus, & celebritas in Dominicum transferretur diem. nam ut eo die primum lux orbi terrarum illuxit: sic Redemptoris nostri, qui ad uitã æternam nobis aditum patefecit, resurrectione, quæ eo die fuit, e tenebris ad lucem uita nostra reuocata est. unde & Dominicum diem Apostoli dici uoluerunt. Solemnem præterea hunc diem esse in sacris litteris animaduertimus, quod eo die mundi creatio initium habuit, quod spiritus sanctus apostolis datus sit. Alios autem dies festos ab Ecclesiæ initio, & consequentibus deinde temporibus apostoli, & sancti Patres nostri instituerunt, ut pie & sancte Dei beneficiorum

Exod. 31.
Deuter. 5.
Ad Eph. 5.
S. Cyrillus.
Isa. 35.
Ad Heb. 4.

ciorum memoriam coleremus. Inter eos autem celeberrimi habentur illi dies, qui ob redemptionis nostræ mysteria religioni cõsecrati sunt, deinde qui sanctissimæ Virgini matri, tum uero apostolis, ac martyribus, ceterisque sanctis cum Christo regnantibus dicantur: in quorum uictoria Dei bonitas & potẽtia laudatur, ipsis debiti honores tribuuntur, atque ad eorum imitationem fidelis populus incitatur. Et quoniam ad hoc præceptum seruãdum, magnam uim ea ipsius pars habet, quæ illis uerbis expressa est; Sex diebus operaberis; septimus autẽ dies sabbathum Dei est: Parochus debet illã partem diligenter explicare. Etenim ex his uerbis colligi potest, fideles hortandos esse, ne otiosi & desides uitam traducant: sed potius apo-
1. Thes. 4. stolicæ uocis memores, negotium suum quisque agat, & operetur manibus suis, sicut ab eo præceptum fuerat. Prætereà hoc præcepto illud Dominus iubet, ut sex ipsis diebus opera nostra efficiamus, ne aliquid eorum, quæ aliis hebdomadæ diebus fieri, agiue oporteat, in diem festum reiiciatur, atque ita animus a rerum diuinarum cura, studioque auocetur. Tertia deinde præcepti pars explicãda est, quæ quodã modo describit, qua ratione sabbathi diẽ colere debeamus; præcipue autem explicat, quid illo die facere prohibemur. quare inquit Dominus; Non facies omne opus in eo tu, & filius tuus, & filia tua, seruus tuus & ancilla tua, iumentum tuum, & aduena, qui est intra portas tuas. Quibus uerbis ad id primum instituimur, ut, quæcumque diuinum cultum impedire possunt, omnino uitemus: facile enim perspici potest, omne seruilis operis genus prohiberi, non quidem ea re, quod sua natura aut turpe, aut malum sit. sed quoniam mentem nostram a diuino cultu, qui finis præcepti est, abstrahit. quo magis peccata a fidelibus uitanda sunt, quæ non solum animum a diuinarum rerum studio auocant, sed nos a Dei amore prorsus seiungunt. Non tamen eæ actiones, neque ea opera uetantur, quæ ad diuinum cultum attinent, etiam si seruilia sint, ut altare instruere, templa, alicuius festi diei causa, ornare, & reliqua huius ge-
Matth. 12. neris. ideoque a Domino dictũ est; Sacerdotes in templo sabbathũ uiolare, & sine crimine esse. Sed neque earum rerum opera, hac lege prohiberi existimandum est, quorum iactura facienda sit, si die festo prætermittantur, quemadmodum sacris etiam Canonibus permissum est. Multa alia Dominus in euangelio festis diebus fieri posse declarauit, quæ facile Parochus apud sanctos Matthæum & Ioannem obseruabit. sed ut nulla res prætermitteretur, cuius actione hic sabbathi cultus impediretur, facta est iumẽti mentio; quo animaliũ genere

genere impediuntur homines, quo minus sabbathum diem colant: si enim die sabbathi alicui operis actioni iumēti usus destinatur, necessaria est etiam ad id hominis opera, qui iumentum agat. itaque solum per se opus facere non potest, sed hominē, qui illud molitur, adiuuat. eo autem die nemini opus facere licet. ergo neque iumentis, quorum opera ad id homines utūtur. Itaque huius præcepti lex eo etiam spectat, ut, si iumentorū laboribus homines parcere Deus uult, eo certe magis ipsi cauere debeat, ne inhumani sint in eos, quorum opera, atque industria utūtur. Neque uero Parochus illud prætermittere debet, ut diligenter doceat, quibus in operibus, atque actionibus Christiani homines diebus festis exercere se debeāt. Illæ uero eiusmodi sunt, ut ad Dei templum accedamus, eoque loco sincera, piaque animi attentione sacrosanctæ Missæ sacrificio intersimus: diuina Ecclesiæ sacramenta, quæ ad salutem nostram instituta sunt, ad animæ uulnerum curationem crebro adhibeamus. nihil uero est, quod opportunius aut melius Christianis hominibus fieri possit, quam si peccata sua sacerdotibus sæpe cōfiteantur. ad quam rem perficiendam, poterit Parochus populum adhortari, sumpta huius probandæ rei ratione, & copia ex iis, quæ de pænitētiæ sacramento suo loco tradita, ac præcepta sunt. Neque solum ad hoc sacramentum populum excitabit: sed sedulo etiam atque etiā ad illud adhortabitur, ut sacrosanctum Eucharistiæ sacramētum crebro percipiāt. Attente præterea, diligenterque sacra concio fidelibus audiēda est: nihil enim minus ferendum est, neque tam profecto indignum, quā Christi uerba contemnere, aut negligenter audire. Exercitatio item, atque studium fidelium in precibus, diuinisque laudibus frequens esse debet, præcipuaq. eiusdem cura, ut quæ ad Christianæ uitæ institutionem pertinent, ea diligenter addiscat, seduloque se exerceat in iis officijs, quæ pietatem continent, pauperibus, & egenis eleemosynam tribuendo, ægros homines uisitando, mærentes, quique dolore afflicti iacent, pie consolando. nam ut est apud sanctum Iacobum: Religio munda & immaculata apud Deum & Patrem, hæc est, uisitare pupillos, & uiduas in tribulatione eorum. Ex his, quæ dicta sunt, facile erit colligere, quæ contra huius præcepti regulam committuntur. Parochi uero officium in eo item esse debet, ut certos quosdam locos in promptu habeat, unde rationes, atque argumenta sumat, quibus populo illud maxime persuadeatur, ut huius præcepti legem summo studio, accurataq. diligentia seruet, ad hoc plurimum ualet, ut populus scilicet intelligat, ac plane perspiciat, Iacobi 1.

quam iustum, & rationi cōsentaneum sit, nos certos quosdam dies habere, quos totos diuino cultui tribuamus, Dominumq. nostrū, a quo summa & innumerabilia beneficia accepimus, agnoscamus, colamus, & ueneremur. si enim iussisset nos quotidie sibi religionis cultum tribuere, nonne pro suis erga nos beneficiis, quæ maxima & infinita sunt, omnis opera danda esset, ut prompto, alacrique animo, eius dicto audientes essemus? Nunc uero, paucis ad eius cultum institutis diebus, non est cur nos neglegētes, atque difficiles in eius officii functione simus, quod sine grauissima culpa prætermittere non possumus. Demonstret deinde Parochus, quanta huius præcepti uirtus sit, cum ij, qui illud recte seruauerint, in conspectu Dei esse, cum eoque colloqui uideantur. nam & precibus faciendis Dei maiestatem contemplamur, & cum eo colloquimur: & concionatoribus audiendis, Dei uocem accipimus; quæ ad aures nostras eorum opera peruenit, qui de rebus diuinis pie, sancteque concionantur. tum in altaris sacrificio præsentem Christum dominum adoramus. & his quidem bonis illi maxime fruuntur, qui hoc præceptum seruant diligenter: qui uero hanc legem omnino negligunt, ii, cum Deo, & Ecclesiæ non obediant, neque eius præceptum audiant, & Dei, & sanctarum legū hostes sunt: quod animaduerti potest ex eo, quod præceptum hoc eiusmodi est, ut nullo labore seruari queat. Cum enim Deus non labores nobis imponat, quos uel difficillimos eius causa suscipere deberemus, sed quietos illis diebus festis a terrenis curis liberos esse iubeat, magnæ temeritatis indicium est, huius præcepti legem recusare. exemplo nobis esse debent supplicia, quæ de illis Deus sumpsit, qui illud uiolarunt, ut ex libro Numerorum
Num. 15. licet intelligere. Ne igitur in hanc Dei offensionem incidamus, operæpretium erit, sæpe illud uerbum, MEMENTO, cogitatione repetere, magnasque illas utilitates, & commoda sibi ante oculos proponere, quæ ex festorum dierum cultu percipi supra declaratum est; & multa alia ad id genus pertinentia; quæ bonus & diligens Pastor, ut occasionis ratio postulabit, copiose, lateque persequi poterit.

HONORA PATREM TVVM, ET MATREM TVAM, VT SIS LONGAEVVS SVPER TERRAM, QVAM DOMINVS DEVS TVVS DABIT TIBI.

Cum in superioribus præceptis summa sit uis, & dignitas; merito, quæ nunc persequimur, quia maxime necessaria sunt, proximū locum obtinent. nam illa finem, qui Deus est, continuo spectant: hæc nos ad proximi charitatem erudiunt. etsi longius progressa, ad

Deum, ideſt illud extremum, cuius gratia proximum ipſum diligimus, perducunt. Quamobrem Chriſtus dominus præcepta illa duo de diligendo Deo & proximo ſimilia inter ſe eſſe dixit. Hic autem locus, dici uix poteſt, quantas habeat utilitates; cum & ſuos fructus ferat, uberes illos quidem, ac præſtantes; & fit tamquam ſignum, ex quo primi præcepti obedientia, & cultus elucet. Qui non diligit, inquit D. Ioannes, fratrem ſuum, quem uidet, Deum, quem non uidet, quo modo poteſt diligere? Ad eundem modum, ſi parentes, quos ſecundum Deum diligere debemus, non ueneramur, & colimus; cum nobis in conſpectu fere ſemper ſint: Deo, ſummo parēti, & optimo, qui nullum ſub aſpectum cadit, quem honorem, quem cultum tribuemus? ex quo perſpicuum eſt, utraque præcepta inter ſe congruere. Huius autem præcepti uſus latiſſime patet. nam præter eos, qui nos genuerunt, multi præterea ſunt, quos in parentum loco colere debemus, uel poteſtatis, uel dignitatis, uel utilitatis, uel præſtantis alicuius muneris, & officii nomine. Parentum præterea, maiorumque omnium laborem leuat. cum enim id in primis curēt, ut, quos habent in ſua poteſtate, ii recte, & diuinæ legi conuenienter uiuant, erit hæc cura perfacilis, ſi omnes intelligant, Deo auctore, & monitore, ſummum honorem parentibus tribui oportere. quod ut præſtare poſſimus, neceſſe eſt, noſſe quandam differētiam, quæ eſt inter præcepta primæ & ſecundæ tabulæ. Ergo hæc primum a Parocho ſunt explicanda: idque in primis moneat, diuina Decalogi præcepta fuiſſe in duabus tabulis inciſa: in quarum altera, quemadmodum a ſanctis Patribus accepimus, tria illa cōtinebantur, quæ iam ſunt expoſita: reliqua uero in alteram tabulam erant incluſa. atque hæc nobis perappoſita fuit deſcriptio, ut præceptorum rationem ordo ipſe diſtingueret. nam quidquid in ſacris litteris diuina lege iubetur, aut uetatur, id duorum generum oritur ex altero. aut enim erga Deum, aut erga homines charitas in omni officio ſpectatur. Et quidem charitatem in Deum ſuperiora tria præcepta docēt: quod uero ad hominum coniunctionem & ſocietatem pertinet, id reliquis ſeptem præceptis continetur. Quocirca non ſine cauſa eiuſmodi eſt facta diſtinctio, ut alia ad priorem, alia ad alteram tabulam præcepta referantur. nam ſuperioribus tribus præceptis, de quibus dictum eſt, quaſi ſubiecta materies, quam tractent, eſt Deus, ideſt ſummum bonum. ceteris uero proximi bonum, illis ſummus, his proximus amor eſt propoſitus. illa finem, hæc autem ea, quæ ad finē referuntur, ſpectāt. Præterea charitas Dei ex ipſo pendet. Deus enim

Matth. 22. Mar. 12. 1. Ioan. 4.

per ſe

per se non alterius rei causa summe diligendus est: charitas autem proximi a charitate Dei ortum habet, atque ad eam tãquam ad certam regulam dirigenda est. nam si parentes caros habemus, si dominis paremus, si dignitate antecedentes reueremur; id ea re maxime faciendum est, quod eorũ procreator est Deus, eosque aliis præesse uoluit, quorum opera ceteros homines regit, ac tuetur: qui cum nobis auctor sit, ut eiusmodi personas uereamur, iccirco id præstare debemus, quia a Deo hoc ipso honore dignantur: ex quo fit, ut honor, quem parentibus habemus, Deo potius, quam hominibus, haberi uideatur. sic enim apud sanctum Matthæum est, cum de obseruantia in superiores agitur: Qui recipit uos, me recipit. & Apostolus in epistola ad Ephesios, seruos instituens; Serui, inquit, obedite dominis carnalibus cum timore, & tremore, in simplicitate cordis uestri, sicut Christo, non ad oculum seruientes, quasi hominibus placentes, sed ut serui Christi. Accedit, quod Deo nullus honor, nulla pietas, nullus cultus satis digne tribuitur: in quem amor augeri infinite potest: proptereaque nostra erga illum charitas in dies fiat ardentior, necesse est. Quem eius iussu ex toto corde, ex tota anima, ex omnibus uiribus amare debemus. At charitas, qua proximũ complectimur, suis finibus circumscribitur: iubet enim Dominus proximos diligere, sicut nos ipsos. quod si quis hos fines egressus fuerit, ita ut parem Deo & proximis amorem tribuat, is maximum scelus admittit. Si quis uenit ad me, inquit Dominus, & non odit patrem suum, & matrem, & uxorem, & filios, & fratres, & sorores, adhuc autem animam suam, non potest meus esse discipulus. in quá sententiam item dictum est; Sine ut mortui sepeliant mortuos suos; cum quidam primum humare patrem uellet, postea Christũ sequi. cuius rei dilucidior illa apud sanctũ Matthæum explicatio est: Qui amat patrem, aut matrem plus quam me, non est me dignus. Nec tamen ulla dubitatio est, quin parentes uehementer amandi, obseruandique sint; sed ad pietatem in primis necessarium est, Deo, qui parens, & effector est omnium, præcipuum honorem, & cultum tribui: ideoque mortales parentes amari, ut ad cæleste sempiternumq; patrem tota amoris uis referatur. quod si interdum parentum iussa Dei præceptis repugnent; nõ dubium est, quin liberi, parentum cupiditati, Dei uoluntatem anteferre debeant, diuinæ illius sententiæ memores; Obedire oportet Deo magis, quam hominibus.

Matth.10. Ad Eph.6. Deuter.6. Luc.10. Matth.22. Luc.14. Luc.9. Matth.10. Act.5.

Honorare, quá uim habeat apud scripturas.

Quibus rebus expositis, Parochus uerba præcepti interpretabitur, atque illud primum; Honorare; quid sit: est enim, de aliquo honorifice

honorifice sentire, & quæ illius sunt, maximi putare omnia. Huic autem honori hæc omnia coniuncta sunt, amor, obseruantia, obedientia, & cultus. Scite autem in lege posita est honoris uox, non amoris, aut metus, etiã si ualde amandi, ac metuendi parentes sint. etenim qui amat, non semper obseruat, & ueneratur: qui metuit, non semper diligit: quẽ uero aliquis ex animo honorat, item amat, & ueretur. Hæc cum Parochus explicarit, tum aget de patribus, quique sint ij, qui uocentur hoc nomine. nam etsi de iis præcipue patribus lex loquitur, ex quibus generati sumus: tamen ad alios quoque pertinet hoc nomen, quos etiam cõplecti lex uidetur, quẽadmodum ex pluribus diuinæ scripturæ locis facile colligimus. Præter illos igitur, qui nos procrearunt, patrum genera item alia sunt in sacris litteris, quod antea attigimus, quibus singulis suus honor debetur. ac primũ Ecclesiæ præsides, & Pastores, & Sacerdotes, patres dicuntur, quemadmodum ex Apostolo constat, qui ad Corinthios scribens, Non, inquit, ut confundam uos, hæc scribo, sed ut filios meos charissimos moneo. nam si decem millia pædagogorũ habeatis in Christo, sed non multos patres: nam in Christo Iesu per euangelium ego uos genui. Et in Ecclesiastico scriptum est; Laudemus uiros gloriosos, & parentes nostros in generatione sua. Deinde ii, quibus aut imperium, aut magistratus, aut potestas cõmissa est, qui rempublicam gubernant, patres appellantur. Sic Naaman a famulis pater uocabatur. Præterea, patres eos dicimus, quorum procurationi, fidei, probitati, sapientiæque alii commendantur: cuiusmodi sunt tutores, & curatores, pædagogi, & magistri. Quare Eliam, & Eliseum filii prophetarum patrem uocabant. Postremo patres dicimus senes, & ætate confectos, quos etiam uereri debemus. Atque hoc in Parochi præceptis maximum sit, ut doceat patres, cuiuscuq; sint generis, præsertim uero eos, ex quibus nati sumus, a nobis honorandos: de quibus diuina lex præcipue loquitur. sunt enim immortalis Dei quasi quædam simulacra: in iisque ortus nostri imaginem intuemur: ab iis uita nobis data est: iis Deus usus est, uti nobis animum, mentemque impertiret: ab iis ad sacramenta deducti, ad religionem, ad humanum cultum, ciuilemque instituti, ad morum integritatem & sanctitatem eruditi sumus. Doceat uero Parochus, merito nomen, MATRIS, in hoc præcepto expressum, ut eius beneficia, & merita erga nos consideremus, quanta cura, & sollicitudine nos in utero gesserit, quanto cũ labore ac dolore pepererit, & educarit. Porro ita obseruandi parentes sunt, ut, quæ eis tribuimus,

1.Cor.4.

Eccle.44.

4.Reg.5.

4.Reg.2.

4.Reg.13.

honor ex amore, atque intimo animi ſenſu depromptus uideatur. quibus hoc officium debetur maxime, cum erga nos ſint ita affecti, nullum ut laborem, nullã contentionem, nulla pericula noſtra cauſa refugiant, nihilque illis accidere poſſit iucundius, quam ut filiis
Gen. 46. 47. charos ſe eſſe ſentiant, quos maxime diligũt. Ioſeph cum in Aegypto honore & amplitudine regi eſſet proximus, patrem, qui in Aegyptũ uenerat, honorifice excepit: & Salomon matri aduenıẽti aſſurrexit;
3. Reg. 2. eamque ueneratus, regio in ſolio ad dexteram collocauit. Alia præterea ſunt honoris officia, quæ in parentes conferri debent. nam eos tum etiam honoramus, cum a Deo ſuppliciter petimus, ut eiſdem bene & feliciter omnia eueniant, ut in maxima gratia & honore ſint apud homines; ut ipſi Deo ac ſanctis, qui in cælis ſunt, commẽdatiſſimi ſint. Item parentes honoramus, cum noſtras rationes ad eorũ arbitrium, uoluntatemque conferimus. cuius rei ſuaſor Salomon;
Prouerb. 1 Audi, inquit, fili mi diſciplinam patris tui, & ne dimittas legem matris tuæ, ut addatur gratia capiti tuo, & torques collo tuo. cuiuſmo
Ad Eph. 6. di ſunt etiã D. Pauli cohortationes: Filij obedite parentibus ueſtris in Domino: hoc enim iuſtum eſt. Item: Filii obedite parentibus per
Ad Coloſ. 3. omnia: hoc enim placitum eſt in Domino. & ſanctiſſimorum homi
Gen. 22. num exemplis cõfirmatur: etenim Iſaac, cum a patre ad ſacrificium
Hiere. 35. uinciretur, modeſte ac ſine recuſatione paruit: & Rechabitæ, ne a patris conſilio unquam diſcreparent, uino ſe in perpetuũ abſtinuerunt. Item, parentes honoramus, cum eorum recte facta, moreſq. imitamur. iis enim plurimum tribuere uidemur, quorum eſſe uolumus quamſimillimi. Item, parentes honoramus, quorum conſilia non modo exquirimus, uerum etiam ſequimur. Item, quibus ſubuenimus ea impertientes, quæ uictus, cultuſque deſiderat: quod Chriſti teſtimonio comprobatur; qui phariſæorum impietatem re-
Matth. 15. darguens; Quare & uos, ait, trãſgredimini mandatum Dei propter traditionem ueſtram; nam Deus dixit, Honora patrem, & matrem, &; Qui maledixerit patri, uel matri, morte moriatur; uos autem dicitis; Quicumque dixerit patri, uel matri, munus quodcumque eſt ex me, tibi proderit; & non honorificabit patrem ſuum, aut matrẽ ſuam: & irritum feciſtis mandatum Dei propter traditionem ueſtrã. Et honoris quidem officia parentibus tribuere ſemper debemus, ſed tum maxime, cum periculoſe ægrotant; danda enim opera eſt, ne quid prætermittant, quod uel ad peccatorum confeſſionem attinet, uel ad reliqua ſacramenta, quæ a Chriſtianis hominibus percipi debet; cũ mors appropinquat; idque nobis curæ ſit, ut pii, religioſiq.

homines

homines eos crebro interuisant, qui uel imbecillos confirment, & consilio iuuent, uel optime animatos ad spē erigant immortalitatis; ut, cum mentem a rebus humanis excitarint, totam coniiciant in Deum. sic fiet, ut fidei, spei, & charitatis beatissimo comitatu ac religionis præsidio muniti, mortem non modo non pertimescēdam, cum necessaria sit, sed, cum aditum ad æternitatem expediat, etiam appetendam censeant. Postremo uel mortuis parentibus honor tribuitur, si iis funus facimus; si exequias cohonestamus; si honorem sepulturæ impertimus; si iusta & sacrificia anniuersaria curamus; si, quæ ab iis legata sunt, diligenter persoluimus. Honorandi autem sunt non modo ii, ex quibus nati sumus, uerum etiā alii, qui patres appellantur, ut Episcopi, & sacerdotes, ut reges, ut principes, ut magistratus, ut tutores, ut curatores, ut magistri, ut pædagogi, ut senes, & ceteri eiusmodi: digni enim sunt, qui ex charitate, ex obedientia, ex ope nostra fructus percipiant, sed alius alio magis. De Episcopis, & aliis Pastoribus ita scriptū est: Qui bene præsunt presbyteri, duplici honore digni habeantur, maxime qui laborant in uerbo, & doctrina. *1. ad Tim. 5.* Iam uero, quanti erga Apostolum amoris documenta Galatæ dederunt? *1 ad Tim. 5.* quibus is præclarum illud beneuolentiæ testimonium tribuit; Testimoniū enim perhibeo uobis: quia, si fieri posset, oculos uestros eruissetis, & dedissetis mihi. *Ad Gal. 4.* Quin etiam sacerdotibus ea suppeditanda sunt, quæ ad uitæ usus necessarios requiruntur; quare Apostolus; Quis, inquit, militat suis stipendiis umquam? *1. Cor. 9.* Et in Ecclesiastico scriptū est; Honorifica sacerdotes, & propurga te cum brachiis; da illis partem, sicut mādatum est tibi, primitiarum, & purgationis. *Eccle. 7.* Illis etiam obtemperandum esse, docet Apostolus: Obedite, inquit, præpositis uestris, & subiacete eis. ipsi enim peruigilant, quasi rationem pro animabus uestris reddituri. *Ad Heb. 13.* quin potius a Christo domino præceptum est, ut uel improbis Pastoribus obtemperemus, cum dicat; Super cathedram Moysi sederunt scribæ, & pharisæi: omnia ergo, quæcumque dixerint uobis, seruate, & facite; secundum opera uero eorum nolite facere: dicunt enim, & non faciunt. *Matth. 23.* Idem de regibus, de principibus, de magistratibus, & reliquis, quorum potestati subiicimur, dicendum est. iis uero quod honoris, cultus, obseruantiæ genus tribuendum sit, Apostolus ad Romanos late explicat: *Ad Rom. 13* pro quibus etiam orandum esse monet. *1. ad Tim. 2.* & diuus Petrus; Subiecti, inquit, estote omni humanæ creaturæ propter Deum, siue regi, quasi præcellenti, siue ducibus, tamquam ab eo missis. *1. Pet. 2.* nam si quem eis cultum tri-

buimus, is ad Deum refertur: habet enim uenerationem hominum excellens dignitatis gradus, quia diuinæ potestatis est instar: in quo etiam Dei prouidentiam ueneramur, qui publici muneris procurationem iis attribuit, quibusque utitur, tamquam potestatis suæ ministris. nec enim hominum improbitatem, aut nequitiam, si tales sunt magistratus, sed diuinam auctoritatem, quæ in illis est, reueremur: ut, quod permirum fortasse uideatur, quamuis in nos sint inimico, infensoque animo, quamuis implacabiles, tamen non satis digna causa sit, cur eos non perofficiose obseruemus. nam & Dauidis magna in Saulem officia extiterunt, cum ei

Psal.119. tamen esset offensior: quod innuit illis uerbis: Cum iis, qui oderunt pacem, erã pacificus. At uero, si quid improbe, si quid inique imperent, cum id non ex potestate, sed ex iniustitia, atque animi peruersitate agant, omnino non sunt audiendi. Vbi hæc Parochus sigillatim exposuerit, deinceps consideret, quodnam præmium, quamque consentaneum ijs propositum sit, qui diuino huic præcepto obediunt. nam in eo fructus est maximus, ut diu uiuant; propterea quod digni sunt, qui beneficio quamdiutissime perfruãtur, cuius memoriam perpetuo conseruant. Cum igitur, qui parentes colunt, iis gratiam referant, a quibus lucis & uitæ usuram habent, iure & merito uitam ad summam senectutem perducunt. Tum adiungenda est diuinæ promissionis illustris explanatio. neque enim solum sempiternæ, ac beatæ, sed huius etiam, quã in terris agimus, uitæ usus promittitur. cuius sententiæ interpres est D. Paulus, cum in-

1.Tim 4. quit: Pietas ad omnia utilis est, promissionem habens uitæ, quæ nũc est, & futuræ; Nec uero hæc merces aut exigua est, aut cõtemnenda, etiã si sanctissimis uiris, ut Iob, ut Dauidi, ut Paulo mors fuerit optabilis, & ærumnosis ac miseris hominibus uitæ propagatio sit iniucũda. nam illorũ uerborũ adiunctio, QVAM DOMINVS DEVS TVVS DABIT TIBI, nõ modo temporis diuturnitatem ad uiuendum, sed otium, quietẽ, incolumitatẽ ad bene uiuendum pollicetur. nam in Deuteronomio

Deut.5. non solum inquit; Vt lõgo uiuas tẽpore, sed illud etiam addit; Vt be

Ad Eph.6. ne sit tibi: quod deinde ab Apostolo repetitũ est. Hæc autẽ bona eis suppetere dicimus, quorũ pietati Deus gratiã referat: aliter enim diuini promissi fides & cõstantia non erit; cum interdum, qui maiorẽ pietatem parentibus præstiterũt, ijs uita breuior sit: quibus id quidẽ contingit, uel quod iis optime cõsulitur, qui prius uita excedũt, quã

Sap.4. a uirtutis, & officij religione discedant: rapiuntur enim, ne malitia mutet intellectum eorum, aut ne fictio decipiat animam illorum:

uel

uel quia, dum pernicies & rerum omnium perturbatio impendet, e corporibus euocantur, ut communium temporum acerbitatem euadant: A facie enim malitiæ, inquit Propheta, collectus est iustus: quod fit, ne eorum aut uirtus, aut salus periclitetur, cum a mortalibus flagitiorum pœnas repetit Deus: uel ne tristissimis temporibus ex propinquorum, amicorumq. calamitatibus acerbissimos luctus sentiant. Quare metuendum est maiorem in modum, cum uiris bonis immatura mors accidit: ac, quemadmodum iis, qui grati in parentes sunt, officii merces & fructus est a Deo propositus: sic ingrati & impii filii grauissimis pœnis reseruantur: scriptum est enim; Qui maledixerit patri suo, uel matri, morte moriatur. Et; Qui affligit patrem, & fugit matrem, ignominiosus est, & infelix. Et; Qui maledicit patri suo, uel matri, extinguetur lucerna eius in mediis tenebris. Et; Oculum, qui subsannat patrem, & qui despicit partũ matris suæ, effodiant eum corui de torrentibus, & comedant eum filii aquilæ. Qui parentibus iniuriam intulerunt, multos fuisse legimus: in quibus ulciscendis, Dei iracundia exarsit: non enim Dauidem inultum reliquit, sed sceleri debitas pœnas dedit Absalon, quem ob eius scelus, tribus hastis transfixum puniuit. De iis uero, qui sacerdotibus non obtemperant, scriptum est; Qui superbierit, nolens obedire sacerdotis imperio, qui eo tempore ministrat domino Deo tuo, ex decreto iudicis morietur homo ille. Et quẽadmodum diuina lege sancitum est, ut parentibus filii honorem habeant, ut pareant, ut obsequantur: sic parentum propria officia sunt, atque munera, ut sanctissimis disciplinis, ac moribus filios imbuant, iisque optima dent uiuendi præcepta; ut ad religionẽ instructi, & parati, Deum sancte, inuiolateque uenerentur. quod a parentibus Susannæ factum esse legimus. Itaque Sacerdos parẽtes commoneat, ut se liberis magistros præbeant uirtutis, æquitatis, cõtinentiæ, modestiæ, & sanctitatis: triaq. præsertim declinent, in quibus sæpe offendere cõsueuerunt. primum, ne quid acerbius in liberos aut loquantur, aut statuant: quod Apostolus in epistola ad Colossenses ita præcipit: Patres, nolite ád indignationem prouocare filios uestros, ut non pusillo animo fiant. nam periculum est, ne fracto, abiectoq. animo sint, dum omnia timent. Quare illud præcipiat, ut nimiam seueritatem effugiát, malintque liberos corrigere, quam ulcisci: deinde, si qua culpa cõmissa est, cum necessaria sit castigatio, & obiurgatio, ne quid liberis per indulgentiam dissolute remittant: sæpe enim filii parentum nimia lenitate, & facilitate deprauantur: quamobrem a dissoluta

Isa. 57.
Exod. 21.
Leuit. 20.
Prouerb. 19
Prouer. 20.
Prouer. 30.
2. Reg. 18.
Deuter. 17.
Daniel. 13.
Ad Colos. 3

1.Reg.4. indulgentia deterreat exemplo Heli, summi sacerdotis; qui, quod in liberos indulgentior fuerat, maximo supplicio est affectus: postremo, ne, quod fœdissimum est, in filiorum educatione ac doctrina, præpostera consilia ineant. etenim permulti in hac una cogitatione curaque uersantur, ut opes, ut pecunias, ut lautum, & amplum patrimonium liberis relinquant; quos nō ad religionem, non ad pietatem, non ad bonarum artium disciplinam, sed ad auaritiam & ad rem familiarem augendam cohortantur; nec de filiorum existimatione, & salute sunt solliciti, dummodo pecuniosi sint, & perdiuites: quo quid dici, aut cogitari turpius potest? ita fit, ut ad illos non tam rerum copias, quam sua scelera, & flagitia transferant; quibus tandem non ad cælum se duces præbent, sed ad inferorum supplicia sempiterna. Sacerdos igitur optimis præceptis parentes instituat, eosque ad Tobiæ exemplum ac similem uirtutem excitet; ut, cum filios ad Dei cultum, & sanctimoniam probe erudierint, ab iis etiam amoris, & obseruātiæ, & obsequii uberrimos fructus capiāt.

Tob.4.

Non occides.

Magna illa, quæ pacificis hominibus proposita est, felicitas, quoniam filii Dei uocabuntur, Pastores maxime commouere debet, ut præcepti huius disciplinam fidelibus diligenter, accurateque tradāt. nam ad conciliandas hominum uoluntates nulla melior ratio iniri potest, quam si eiusmodi præcepti lex, recte explicata, ab omnibus ita, ut oportet, sancte seruetur: quoniam tum sperare licet, ut summa animi consensione coniuncti homines cōcordiam & pacem maxime colant. Sed quam necesse sit præceptū hoc explicari, ex eo perspicitur, quod, immensa illa uniuersæ terræ inundatione facta, hoc unum in primis est, quod Deus hominibus interdixit. Sanguinem, inquit, requiram animarum uestrarum de manu cunctarum bestiarum, & de manu hominis. In euangelio etiā, quæ primum ueteres leges a Domino explicatæ sunt, in iis hæc prima est, de qua apud S. Matthæum ita scriptum est: Dictum est enim, Non occides: & reliqua, quæ hac de re eo ipso loco deinceps commemorantur. Fideles præterea attente, libenterque præceptum hoc audire debēt. si enim eius uis spectatur, ad uitam cuiusque tuendam ualet; quoniam iis uerbis; Non occides; homicidium omnino interdictum est. Itaque singuli homines tanta cum uoluptate animi illud accipere debent; perinde ac si, ira Dei proposita, grauissimisque aliis pœnis, nominatim prohibitum sit, ne quis eorum lædatur. ergò ut præceptum hoc auditu

Matth.5. Gen.9. Matth.5.

auditu iucundũ eſt: ita eius peccati cautio, quod præcepto prohibe
tur, iucũditatem habere debet. Cum autẽ huius legis uim Dominus
explicaret, in eo duo contineri oſtendit, alterum, ne occidamus,
quod a nobis fieri uetitũ eſt; alterum, quod facere iubemur, ut con-
cordi amicitia, charitateq. inimicos complectamur, pacem habea-
mus cum omnibus, cuncta denique incommoda patienter feramus.
In eo autem, quod cædes prohibetur, illud primum docendum eſt,
quæ cædes ſint eiuſmodi, quæ hac præcepti lege nõ uetentur. nam,
beſtias occidi, prohibitum nõ eſt: quoniam ſi illis ueſci, a Deo ho-
minibus eſt conceſſum; fas itẽ eſt, illas occidi. qua de re ita ſanctus
Auguſtinus; Cum audimus, inquit, Non occides; non accipimus *S. Auguſt.*
hoc dictũ eſſe de fructetis; quia nullus eſt eis ſenſus; nec de irratio-
nabilibus animalibus; quia nulla nobis ratione ſociantur. Alterum
permiſſum cædis genus eſt, quod ad eos magiſtratus pertinet, qui-
bus data eſt necis poteſtas, qua, ex legum præſcripto, iudicioque, in
facinoroſos homines animaduertũt, & innocẽtes defendunt. quo
in munere dum iuſte uerſantur, non modo ij cædis non ſunt rei, ſed
huic diuinæ legi, qua cædes uetatur, maxime obediunt. Cum enim
legi huic finis is propoſitus ſit, ut hominum uitæ, ſalutique conſu-
latur, magiſtratuum item, qui legitimi ſunt ſcelerum uindices, ani-
maduerſiones eodem ſpectant, ut, audacia, & iniuria ſuppliciis re-
preſſa, tuta ſit hominum uita. Quare Dauid; In matutino, inquit; *Pſal. 100.*
interficiebam omnes peccatores terræ, ut diſperderem de ciuitate
Domini omnes operantes iniquitatem. Qua ratione ne illi quidem
peccant, qui iuſto bello, nõ cupiditate, aut crudelitate impulſi, ſed
ſolo publicæ utilitatis ſtudio, uitam hoſtibus adimunt. Sunt præte-
rea eiuſmodi cædes, quæ nominatim iuſſu Dei fiunt. Leui filii non
peccauerunt, qui una die tot millia hominum occiderũt. qua cæ-
de facta, ſic ad eos locutus eſt Moſes: Conſecraſtis manus ueſtras ho *Exod. 32.*
die Domino. Neque uero huius præcepti reus eſt, qui non ſponte;
neque meditato, ſed fortuito hominem occidit. qua de re in Deũte *Deute. 19.*
ronomii libro ita eſt: Qui percuſſerit proximum ſuum neſciens, &
qui heri & nudius tertius nullum contra eum odium habuiſſe com-
probatur, ſed abiiſſe cum eo ſimpliciter in ſiluam ad ligna cædenda,
& in ſucceſſione lignorum ſecuris fugerit manum, ferrumq. lapſum
de manubrio amicum eius percuſſerit, & occiderit. Hæ cædes eiuſ-
modi ſunt, quæ quia non uoluntate, neque de induſtria inferũtur,
propterea non omnino in peccatis numerantur: quod S. Auguſtini *S. Auguſt.*
ſententia comprobatur. Abſit enim, inquit, ut ea, quæ aut propter

bonum, aut licitum facimus, siquidem præter nostram uoluntatem quidquam mali acciderit, nobis imputetur. In quo tamen duabus de causis peccari potest, altera, si quis in re iniusta occupatus, hominem occiderit. exẽpli causa: Si quis grauidam mulierem pugno, uel calce percuteret, ex quo abortus sequeretur, fuisset quidem illud præter percussoris uoluntatem, non tamen præter culpam, cum illi non liceret ullo modo grauidam mulierem percutere. Altera, si, nõ omnibus circumspectis, negligenter, & incaute aliquem occiderit. qua etiam ratione, si quis salutis suæ defendendæ causa, omni adhibita cautione, alterum interemerit, hac lege nõ teneri satis apparet. Atque hæ quidem, quas modo cõmemorauimus, cædes, sunt quæ hoc legis præcepto non continentur, quibus exceptis, reliquæ omnes prohibentur, siue homicidam quis spectet, siue qui occiditur, siue modos, quibus cædes fit. nam quod ad eos pertinet, qui cædẽ faciunt, nemo plane excipitur, non diuites, non potẽtes homines, non domini, non parentes: sed delectu omni, & discrimine remoto, occidere uetitum est omnibus. Si uero ij spectantur, qui interficiuntur, ad omnes hæc lex pertinet: nec quisquam est tam humilis & abiectæ cõdicionis homo, quin legis huius ui defendatur. Neque uero se ipsum interficere cuipiam fas est; cum uitæ suæ nemo ita potestatem habeat, ut suo arbitratu mortem sibi consciscere liceat: ideoque legis huius uerbis non ita præscriptum est; Ne alium occidas, sed simpliciter; Ne occidas. sin autem multiplicẽ cædis faciendæ modum attendimus: nemo est, qui excipiatur. non solum enim suis cuiquã manibus, aut ferro, aut lapide, aut baculo, aut laqueo, aut ueneno, uitam homini eripere non licet, sed consilio, ope, auxilio, uel alia quacumque ratione id fieri prorsus uetitum est. in quo summa tarditas, stuporque Iudæorũ fuit, qui crederenr, se hoc præceptum seruare, si manus tantum a cæde abstinerenr. sed homini Christiano, qui, interprete Christo, didicit hanc legem spiritualem esse, nempe quæ non manus solum puras, sed animum etiam castũ, sincerumque nos habere iubet, illud nõ satis omnino est, quod illi satis cumulate se præstare arbitrabantur. nam, ne irasci quidem cui-
Matth. 5. quam licere, in euangelio traditum est, cum dicat Dominus: Ego autem dico uobis: Omnis, qui irascitur fratri suo, reus erit iudicio: qui autem dixerit fratri suo, Racha, reus erit consilio: qui autem dixerit, Fatue, reus erit gehennæ ignis. Ex quibus uerbis perspicuum est, eum culpa non carere, qui fratri succenseat, quamuis iram animo inclusam contineat: qui uero eius iræ significationem aliquam

dederit,

dederit, grauiter peccare, at multo grauius, qui non uereatur dure fratrem accipere, & ei conuicium facere. & quidem hoc uerum est, si nulla subsit irascendi causa. nam iræ causa, quæ a Deo, legibusq. cõceditur, ea est, cum in eos animaduertimus, qui nostro imperio, potestatique parent, si in eis sit culpa: Christiani enim hominis ira non a carnis sensibus, sed a spiritu sancto proficisci debet; cum nos templa sancti spiritus, in quibus Iesus Christus habitet, esse conueniat. Multa præterea sunt a Domino tradita, quæ ad perfectam huius legis rationem pertinent: qualia illa sunt, nõ resistere malo: sed si quis te percusserit in dextram maxillam tuam, præbe illi & alterã: & ei, qui uult tecum in iudicio cõtendere, & tunicam tuam tollere, dimitte ei & pallium: & quicumque te angariauerit mille passus, uade cum illo alia duo. Ex his, quæ iam commemorata sunt, animaduerti licet, quã procliues sint homines ad ea peccata, quæ hoc præcepto uetita sunt, quamue multi reperiantur, qui si minus manu, animo saltem cædis scelus committunt. Et quoniam huic tam periculoso morbo remedia in sacris litteris adhibita sunt, Parochi est officium, ea diligenter fidelibus tradere, præcipuum autem illud est, ut intelligant, quam nefarium sit peccatum, hominis cædes: idque uel plurimis, maximisque sanctarum litterarum testimoniis perspici potest. usque enim adeo homicidium detestatur Deus in sanctis litteris, ut a bestiis, hominum cædis pœnam se repetiturum dicat, ac belluam, quæ hominem læserit, occidi iubeat. Neque aliam ob causam a sanguine hominem abhorrere uoluit, nisi ut omni ratione a nefaria hominis cæde & animum, & manus abstineret. sunt enim homicidæ humani generis, atque adeo naturæ hostes acerbissimi, qui, quantum in eis est, uniuersum Dei opus euertunt, cum hominem tollant, cuius causa is omnia, quæcumque procreata sunt, se fecisse testatur. immo uero in Genesi, cum prohibitum sit, hominẽ occidi, quia illum Deus ad imaginem suam, & similitudinem creauit, insignem Deo iniuriam is facit, quasique uiolentas illi manus afferre uidetur, qui eius imaginem e medio tollit. Hoc diuina animi cogitatione meditatus Dauid, grauissime de sanguinariis hominibus conquestus est illis uerbis; Veloces pedes eorum ad effundendum sanguinem. neque simpliciter dixit, Occidunt, sed, Effundunt sanguinem: quæ uerba, ad detestabilis illius sceleris amplificationem, immanemque illorum crudelitatem ostendendam, protulit: utque declararet in primis, quã præcipites illi diabolico quodam impulsu ad id facinus ferantur, dixit; Veloces pedes eorum. Iam uero, quæ in hoc

1. ad Cor. 6.
Matth. 5.
Gen. 9.
Psal. 13.

in hoc præcepto seruanda esse Christus dominus iubet, eo spectant, ut pacem cum omnibus habeamus: inquit enim, cum hunc locum
Matth.5. interpretaretur: Si offers munus tuũ ad altare, & ibi recordatus fueris, quia frater tuus habet aliquid aduersum te, relinque ibi munus tuũ ante altare, & uade prius reconciliari fratri tuo, & tunc ueniens offeres munus tuum; & quæ sequuntur. Quæ ita a parocho explicabuntur, ut doceat, sine ulla exceptione omnes charitate cõplectendos esse: ad quam in huius præcepti explicatione fideles, quam maxime poterit, incitabit: quod in eo proximi diligẽdi uirtus maxime
1.Joan.3. elucet. Cum enim odium hoc præcepto aperte uetetur, quoniã qui fratrem suum odit, homicida est; certe illud consequitur, ut amoris & charitatis præceptũ detur: cũque hac lege de charitate & amore præceptum sit, tum omnium etiam illorum officiorum, atque actionum, quæ charitatem ipsam consequi solent, præcepta tradun
1.Cor.13. tur. Charitas patiens est, inquit D. Paulus. patientia igitur nobis præ
Luc.21. cipitur, in qua nos animas nostras possessuros esse Saluator docet. Beneficentia deinde charitatis comes est, & socia: quoniam charitas
1.Cor.13. benigna est. Benignitatis autem, atque beneficẽtiæ uirtus late patet; eiusque officium in iis rebus maxime uersatur, ut pauperibus suppeditemus res necessarias; cibum esurientibus, sitientibus potum demus, nudos uestiamus; & quo quisque opis nostræ magis indiget; eo in illum plus liberalitatis conferamus. hæc beneficentiæ, & bonitatis officia, quæ per se sunt illustria, eo fiunt illustriora, si inimi-
Matth.5. cis præstentur: ait enim Saluator; Diligite inimicos uestros: benefacite iis, qui oderunt uos. quod etiam Apostolus monet illis uerbis:
Rom.12. Si esurierit inimicus tuus, ciba illum; si sitit, potũ da illi: hoc enim faciens, carbones ignis cõgeres super caput eius: noli uinci a malo; sed uince in bono malum. Denique, si charitatis legem spectemus, quæ benigna est; omnia, quæcumque ad mansuetudinem, lenitatem, aliasque id generis uirtutes pertinẽt, officia colere, ea lege perscribi intelligemus. At uero longe omnium præstantissimum officium, quod charitatis plenissimum est, in quo maxime nos exercere conuenit, illud est, ut iniurias, quas accepimus, æquo animo remittamus, atque condonemus: quod ut plane efficiamus, sæpe nos diuinæ litteræ, ut antea dictum est, monent, atque hortantur, cum non beatos solum eos dicant, qui ita prorsus faciunt: sed erratorum etiam ueniam iisdem a Deo datam affirment. qui uero hoc ipsum facere negligunt, aut omnino recusant, illã non consequuntur. Sed quoniã ulciscendi libido hominũ mentibus fere insita est, Parochus
maximam

maximam in eo diligentiam ponat, necesse est, ut iniuriarum obliuisci, easque remittere Christianum hominē oportere, non doceat solum, sed penitus etiam fidelibus persuadeat. Cumque hac ipsa de re apud sacros scriptores multa fiat mentio, eos consulat ad refellendam illorum pertinaciam, qui in ulciscendi cupiditate, animo obstinato sunt, atque obfirmato. Argumenta in promptu habeat, quæ illi Patres grauissima, & ad eam rem maxime accommodata pie adhibuerunt. Verum hæc potissimum tria explicanda sunt. primum est, ut, qui se iniuriam accepisse putat, ei maxime persuadeatur, illum detrimenti, aut iniuriæ præcipuam causam non fuisse, quem ipse ulcisci cupit. Sic admirabilis ille Iob fecit, qui a Sabæis hominibus, a Chaldæis, & a dæmone grauiter læsus, nulla tamen eorum habita ratione, ut uir rectus, & homo admodum pius, recte, pieque iis uerbis usus est: Dominus dedit, Dominus abstulit. *Iob 1.* Itaque patientissimi illius uiri oratione, & exēplo, Christiani homines sibi persuadeant, quod uerissimum est, omnia, quæcūque in hac uita patimur, a Domino, qui iustitiæ omnis misericordiæque parēs est, & auctor, proficisci. Neque uero ille nos, quæ eius est immensa benignitas, ut inimicos punit, sed uti filios corrigit, & castigat. Nec profecto, si recte animaduertimus, in hisce rebus homines aliud omnino sunt, nisi ministri, & quasi satellites Dei. & quamquam homo potest male aliquem odisse, pessimeque illi cupere, tamen ei, nisi permissu Dei, nocere nullo modo potest. Hac ratione adductus Ioseph, fratrum impia cōsilia *Gen.45.* sic Dauid iniurias sibi a Semei illatas æquo animo tulit. *2.Reg.16.* Ad hanc item rem illud argumenti genus ualde pertinet, quod sanctus Chrysostomus grauiter, atque erudite pertractauit, neminem scilicet, nisi a se ipso, lædi. nam qui se iniuriose tractatos esse opinantur, si rem recta secum uia reputent, comperient profecto, nullam se ab aliis iniuriam, aut damnum accepisse. etsi enim, quibus ipsi læduntur, ea extrinsecus eueniunt; tamen se maxime ipsi offendunt, cum animum odio, cupiditate, inuidia nefarie contaminant. Alterum est, quod duo præcipua commoda complectitur, quæ ad illos pertinent, qui pio erga Deum studio adducti, iniurias libenter remittunt. quorum primum illud est, quod aliena debita remittentibus promisit Deus fore, ut ipsi etiam peccatorum ueniam impetrēt. *Matth.18.* ex quo promisso, quam gratum illi sit hoc pietatis officium, facile apparet. Alterum commodum est, quod nobilitatem quandā, & perfectionem assequimur: quoniam, condonandis iniuriis, quodam modo Dei similes efficimur, qui solem suum oriri facit super bonos, *Matth.5.*

& malos,

&malos, & pluit super iustos, & iniustos. Postremo, explicãda sunt incommoda illa, in quæ nos tum incidimus, cum iniurias, quæ nobis illatæ sunt, condonare nolumus. Itaque Parochus illis, qui sibi in animum inducere non possunt, ut inimicis ignoscant, ob oculos ponat, odium, non solum peccatum graue esse, sed etiam diuturnitate peccandi grauius inhærere. Cum enim is, in cuius animo hic affectus insederit, inimici sui sanguinem sitiat, illius ulciscẽdi spe plenus, dies, noctesque in perenni quadam mala mentis agitatione ita uersatur, ut numquam a cædis, aut nefariæ alicuius rei cogitatione cessare uideatur. quo fit, ut is uel numquam, uel maximo negotio ad id impellatur, ut aut prorsus ignoscat, aut aliqua saltem ex parte iniurias remittat. quare merito uulneri comparatur, cui telum infixum hæret. Multa præterea incõmoda & peccata sunt, quæ hoc uno odii peccato, quasi uinculo quodam, iuncta tenentur. ideoque D.
1.Ioan.2. Ioannes in hanc sententiam ita dixit: Qui fratrem suum odit, in tenebris est, & in tenebris ambulat, & nescit quo eat: quia tenebræ obcæcauerunt oculos eius: itaque sæpius labatur, necesse est. Etenim quo pacto fieri potest, ut dicta aliquis, aut facta illius probet, quem oderit? hinc temeraria & iniqua iudicia existũt, iræ, inuidiæ, obtrectationes, & alia eiusmodi, quibus illi quoque implicari solẽt, qui aut cognatione, aut amicitia iuncti sunt. Itaque sæpe fit, ut ex uno peccato multa existãt. neque iniuria dicitur, hoc peccatum esse Diaboli: quãdoquidem ipse ab initio homicida fuit. Quamobrem Dei filius Dominus noster Iesus Christus, cum sibi mortem pharisæi
Ioan.8. afferre cuperent, illos a patre Diabolo genitos esse dixit. Sed præter hæc, quæ dicta sunt, unde sceleris huius detestãdi rationes peti possunt, alia quoque remedia, & ea profecto maxime opportuna, sanctarum litterarum monumentis tradita sunt. Ac primum omnium remedium, & maximum est, Saluatoris nostri exemplum, quod ad imitandũ nobis proponere debemus. is enim, cum ne minima quidem peccati suspitio in eum cadere posset, uirgis cæsus, spinis coronatus, & cruci denique affixus, eam habuit orationem plenissimam
Luc.23. pietatis; Pater dimitte illis: non enim sciunt, quid faciunt. Cuius aspersionem sanguinis, testatur Apostolus, melius loquentem, quam
Ad Heb.12 Abel. Alterum autem remedium ab Ecclesiastico propositum, est,
Eccle.7. ut mortem, atque illum Iudicii diem recordemur. Memorare, inquit ille, nouissima tua, & in æternum non peccabis: quæ sententia eodem spectat, ac si dicat: Illud sæpe etiam atque etiam cogita, breui fore, ut mortem obeas: proinde, quia tali tempore tibi optatissimum

erit, & maxime necessarium; summam Dei misericordiam impetrare, eam tibi ob oculos iam nunc, perpetuoque proponas, necesse est: ita enim fiet, ut immunis illa ulciscendi cupiditas tibi exhauriatur; cum ad misericordiam Dei implorandam nullum aptius, maiusue remedium inuenias, quam obliuionem iniuriarum, & amorem in eos, qui te, aut tuos re, aut oratione uiolarint.

NON MOECHABERIS.

Quoniam uiri, & uxoris uinculum arctissimũ est, & nihil utrique iucundius accidere potest, quam intelligere se mutuo quodã & singulari amore diligi; contra, nihil molestius, quam sentire a se debitum & legitimum amorem aliò transferri; rectè quidem, atque ordine illam, quæ hominis uitam a cæde tuetur, legem hæc, quæ de mœchia, siue adulterio est, consequitur, ut sanctam illam & honorabilem matrimonii coniunctionem, unde magna charitatis uis existere solet, nemo ullo adulterii scelere uiolare, aut dirimere audeat. Sed tamen in hac ipsa re explicandã cautus admodum sit Parochus, & prudens, & tectis uerbis rem commemoret, quæ moderationem potius desiderat, quam orationis copiam. uerendum est enim, ne, dum is late, atque copiosè nimis explicare studet, quibus modis homines ab huius legis præscripto discedant, in illarum rerum sermonem forte incidat, unde excitandæ libidinis potius materia, quam restinguendæ illius ratio emanare solet. Sed quoniam hoc præcepto multa continentur, quæ prætermittenda non sunt, ea suo loco explicabuntur a Parochis. Eius igitur duplex uis est, altera; qua disertis uerbis adulterium uetatur: altera, quæ eam sententiam inclusam habet, ut animi, corporisque castitatem colamus. Vt autem ab eo, quod prohibitum est, docendi initium sumatur; Adulterium est legitimi tori iniuria, siue alienus, siue proprius ille sit. etenim si maritus cum muliere soluta rem habet, suum ipse torum uiolat: si uero solutus uir alienam cognoscat uxorem, adulterii labe torus alienus inquinatur. Hoc uero adulterii interdicto omnia prohiberi D. Ambrosius & Augustinus auctores sunt, quæcumque inhonesta sunt, & impudica. *D. Ambro.* *D. August.* In hanc sententiam hæc uerba accipiẽda esse, ex sacris litteris tum ueteris, tum noui testamenti licet colligere: nam præter adulterium, alia libidinis genera apud Mosen puniuntur. Est Iudæ in Genesi *Gen. 38.* iudicium in nurum suam. Est præclara illa in Deuteronomio Mosis *Deute. 23.* lex, ne de filiabus Israel ulla esset meretrix. Extat præterea Tobiæ ad *Tob. 4.* filiũ eiusmodi adhortatio: Attẽde tibi fili mi ab omni fornicatione.

Eccle.41. Ecclesiasticus itē, Erubescite, inquit, à respectu mulieris fornicariæ.
Matth.15. In euangelio etiam Christus dominus inquit, de corde exire adulteria, & fornicationes, quæ coinquinant hominem. Apostolus uero Paulus hoc uitium sæpe multis grauissimisq; uerbis detestatur: Hæc
1.ad Thes.4. est, ait, uoluntas Dei sanctificatio uestra, ut abstineatis uos a forni-
1.ad Cor.5. catione. &, Fugite fornicationem. &, Ne commisceamini fornicariis.
1.ad Cor.6. Fornicatio autem, inquit, & omnis immunditia, aut auaritia nec no
Ad Eph.5. *1.ad Cor.6.* minetur in uobis. &, Neque fornicarii, neque adulteri, neque molles, neque masculorum cōcubitores regnum Dei possidebunt. Præcipue uero ob eam rem adulterium diserte uetitum est, quia præter turpitudinem, quæ illi cum aliis intemperantiæ generibus communis est, iniustitiæ quoque peccatum non solum in proximum, sed etiam in ciuilem societatem adiūctum habet. Est illud item certum, qui se a ceterarum libidinum intemperantia non abstinet, cum ad hanc, quæ adulterii est, incontinentiam facile labi. Quare hoc adulterii interdicto facile intelligimus, omne impuritatis, & impudicitiæ genus, quo polluitur corpus, prohiberi: immo uero omnem intimam animi libidinem hoc præcepto uetitam esse, tum ipsius legis uis significat, quam spirituale esse constat, tum Christus dominus do
Matth.5. cuit illis uerbis, Audistis, quia dictū est antiquis, Non mœchaberis. Ego autem dico uobis, quia omnis, qui uiderit mulierem ad concupiscēdum eam, iam mœchatus est eam in corde suo. Hæc sunt, quæ fidelibus publice tradenda duximus, si tamen ea addantur, quæ a
Triden. Syn. sancta Tridentina Synodo in adulteros, & eos, qui scorta, & pellices alunt, decreta sunt, prætermissis multis aliis, ac uariis impudicitiæ, & libidinis generibus, de quibus priuatim unusquisque a Parocho admonendus erit, ut temporis, & personarum ratio postulabit.

Castitas unicuiq. pro diuersitate status necessario seruāda. Sequitur nunc, ut ea explicentur, quæ iubendi uim habent. Docendi igitur sunt fideles, ac uehementer hortandi, ut pudicitiam, & continentiam omni studio colant, mundentque se ab omni inquinamento carnis, & spiritus, perficientes sanctificationem in timore Dei. In primis autem admonendi sunt, quamuis castitatis uirtus in eorum hominum genere magis eluceat, qui pulcherrimum illud, ac plane diuinum uirginitatis propositum sancte & religiose colunt, tamen iis etiā conuenire, qui uel cælibem uitā agunt, uel matrimonio iuncti, a uetita libidine puros se & integros seruant. Quoniam uero multa a sanctis Patribus tradita sunt, quibus docemur domitas habere libidines, & coercere uoluptates, ea Parochus studeat populo accurate exponere, atque in hac tractatione diligentissime uersetur.

 Hæc

Hæc autem eiusmodi sunt, partim quæ in cogitatione consistunt, partim quæ in actione. Quod in cogitatione remedium positum est, id in eo maxime uersatur, ut intelligamus, quanta sit huius peccati turpitudo, & pernicies; qua cognita, facilior fiet eius detestãdi ratio. perniciosum uero scelus esse, intelligi ex eo potest; quoniam propter hoc peccatum e Dei regno pelluntur, atque exterminantur homines: quod malorum omnium ultimum est. Et hæc quidem calamitas omnium scelerum communis est: illud autem huius peccati proprium, quod qui fornicantur, in sua ipsi corpora peccare dicuntur ex sententia Apostoli ita scribentis; Fugite fornicationem: omne.n. peccatum, quodcumq. fecerit homo, extra corpus est: qui autem fornicatur, in corpus suum peccat. quod ob eam causam dictum est, quoniam illud iniuriose tractat, cum eius uiolat sanctitatem. qua de re ad Thessalonicenses ita D.Paulus: Hæc est, inquit, uolũtas Dei, sanctificatio uestra, ut abstineatis uos a fornicatione, ut sciat unusquisque uestrum uas suum possidere in sanctificatione & honore, non in passione desiderii, sicut & gentes quæ ignorant Deum. Dein de id quod scelestius est, si homo Christianus meretrici turpiter se de dat, membra, quæ Christi sunt, ea meretricis facit: ita enim D. Paulus ait; Nescitis quoniã corpora uestra, membra sunt Christi? tollens ergo membra Christi, faciam membra meretricis? absit. an nescitis quoniam qui adhæret meretrici, unum corpus efficitur? Est præterea homo Christianus, ut idem testatur, templum spiritus sancti; quod uiolare nihil aliud est, nisi ab eo spiritum sanctum eiicere. In adulterii autem scelere magna inest iniquitas. si enim, ut uult Apostolus, qui matrimonio iuncti sunt, ita eorum alter alterius potestati mancipatus est, ut neuter sui corporis potestatem, iusque habeat, sed mutuo quodam sint inter se quasi seruitutis uinculo ita deuincti, ut uir ad uxoris uoluntatem, contraq. uxor ad uiri nutum, uoluntatemq. se accõmodare debeat; certe si alteruter corpus suum, quod est alieni iuris, ab eo, cui illud adstrictum est, disiungit, is admodum iniquus est, & nefarius. Et quoniam infamiæ metus & ad ea, quæ iussa sunt, uehementer incitat homines, & a uetitis magnopere deterret; docebit Parochus, adulterium hominibus insignem turpitudinis notam inurere. nam sacris litteris ita proditum est: Qui adulter est, propter cordis inopiam, perdet animã suam: turpitudinem & ignominiam cõgregat sibi, & opprobrium illius nõ delebitur. Verum huius sceleris magnitudo ex supplicii seueritate facile perspici potest. adulteri enim, lege a Domino in ueteri testamento præscripta, obruebantur

1. ad Cor. 6.
1. ad Thess. 4.
1. ad Cor. 6.
1. ad Cor. 6.
1. ad Cor. 7.
Prouer. 6.
Leuit. 20.
Ioan. 8.

lapidibus. quin etiam ob unius libidinem, non solum qui scelus
Gen.34. admisit, sed uniuersa interdum ciuitas, ut de Sichimitis legimus, deleta est. Multa diuinæ animaduersionis exempla in sacris litteris prodita sunt, quæ ad deterrendos a nefaria libidine homines Parochus colligere poterit, ut Sodomæ, & reliquarum finitimarum urbium
Gen.19. interitus; Israelitarum, qui fornicati sunt cum filiabus Moab in de-
Num.25. serto, supplicium; Beniamitarum deletio. Qui uero mortem effu-
Iud.20. giunt, intolerabiles tamen dolores, ac pœnarum cruciatus, quibus sæpe plectuntur, non effugiunt. nam mente cæci, quæ pœna grauissima est, ita fiunt, ut neque Dei, neque famæ, neque dignitatis, neque filiorum denique, uitæque suæ rationem habeant: hocque pacto adeo nequam, & inutiles fiunt, ut nihil graue committi eis debeat, & ad nullum fere officii munus idonei sint. Huius rei exempla
2.Re.2. a Dauide, & Salomone petere nobis licet: quorum alter postquam adulteratus est, repente sui dissimillimus, ex mitissimo crudelis extitit, ut Vriam optime de se meritum morti obtulerit; alter cum se to-
3.Reg.11. tum in mulierum libidinem profudisset, ita a uera Dei religione sese
Ose.4. auertit, ut alienos deos sequeretur. Aufert igitur, ut Oseas dixit. hoc peccatum cor hominis, sæpeque obcæcat.

Ne uioletur castitas, quãta cura adhibenda. Nunc ad ea remedia ueniamus, quæ in actione consistunt. quorum primum illud est, ut otium maxime fugiamus: in quo Sodomitæ homines, ut est apud Ezechielem, cum hebescerent, in spurcissimum illud nefariæ libidinis scelus præcipites lapsi sunt. Deinde cra-
Hier.5. pula magnopere est uitanda. Saturaui eos, inquit Propheta, & mœchati sunt: quoniam uenter expletus, ac saturatus, libidinem parit.
Luc.21. hoc ipsum illis uerbis Dominus significauit; Attẽdite uobis, ne forte grauentur corda uestra in crapula, & ebrietate. hoc item Aposto-
Ad Eph.5. lus; Nolite, inquit, inebriari uino, in quo est luxuria. Sed maxime animus ad libidinem oculis inflammari solet. quo pertinet illa Chri-
Matth.18. sti domini sententia; Si oculus tuus scandalizat te, erue eum, & proiice abs te. Multæ præterea sunt prophetarum de eadem re uoces, ut
Iob.31. est apud Iob; Pepigi fœdus cum oculis meis, ut ne cogitarem quidẽ de uirgine. Sunt multa denique, ac pene innumerabilia exempla malorum, quæ ex oculorum aspectu ortum habuerunt. sic Dauid, sic
2.Reg.11. Gen.34. rex Sichẽ peccauit, hocque itẽ pacto senes illi Susannæ calũniatores
Dan.13. deliquerunt. Elegantior item ornatus, quo oculorum sensus ualde excitatur, occasionem libidini non paruam sæpe præbet: ideoque
Eccle.9. Ecclesiasticus monet; Auerte faciem tuam a muliere compta. Cum igitur mulieres in nimio ornatus studio uersentur, nõ alienum erit, si Parochus

si Parochus aliquam in eo diligentiam adhibeat, ut eas interdum moneat, obiurgetque uerbis, quæ hoc de genere grauissima Apostolus Petrus ita protulit; Mulierum non sit extrinsecus capillatura, aut circundatio auri, aut indumenti uestimẽtorum cultus. D. Paulus item, Non in tortis, inquit, crinibus, aut auro, aut margaritis, uel ueste pretiosa. multæ.n. auro & margaritis adornatæ, ornamenta mentis, & corporis perdiderunt. Hoc autem libidinis incitamentum, quod e uestium exquisito ornatu existere solet, alterum sequitur; quod est turpis obscenique sermonis. nam uerborum obscenitate, quasi face quadam subiecta, adolescentum accenduntur animi. Corrumpunt enim mores bonos colloquia mala, inquit Apostolus; hocque ipsum cum maxime efficiant delicatiores, & molliores cantus, ac saltationes, ab iis quoque diligenter cauendum est. quo in genere numerantur item libri obscene & amatorie scripti: qui ita uitandi sunt, ut imagines, quæ aliquam turpitudinis speciẽ præseferunt: cum ad turpes rerum illecebras, inflammandosque adolescẽtum animos uis in illis sit maxima. Sed Parochus in primis curet, ut, quæ de ijs a sacrosancto Tridentino Concilio pie, religioseque constituta sunt, ea sanctissime seruẽtur. Hæc uero omnia, quæ commemorata iam sunt, si magno adhibito studio, curaq. uitentur, omnis fere libidinis materia tollitur. sed ad illius uim opprimendam maxime ualent frequens Confessionis, & Eucharistiæ usus: tum assiduæ, ac piæ quidem ad Deum preces, cum eleemosynis atque ieiunio coniunctæ. Est enim castitas donum Dei, quod recte petentibus nõ denegat, nec patitur nos tentari supra id quod possumus. Corpus autem nõ ieiuniis modo, & iis præsertim, quæ sancta Ecclesia instituit, sed uigiliis etiã, piis peregrinationibus, atque aliis afflictationum generibus exercendũ est, sensuumque appetitiones reprimendæ: in his enim, atque aliis eiusmodi rebus maxime cernitur temperantiæ uirtus: in quã sententiam ad Corinthios ita D. Paulus scribit; Omnis qui in agone cõtendit, ab omnibus se abstinet: & illi quidem ut corruptibilem coronã accipiant, nos autem incorruptã. & paulo post, Castigo, inquit, corpus meũ, & in seruitutem redigo, ne forte, cũ aliis prædicauerim, ipse reprobus efficiar. Et alio loco; Carnis curam ne feceritis in desideriis.

1. Pet. 3.
1. ad Tim. 2.
1. ad Cor. 15
Tridẽ. Conc.
1. ad Cor. 10
1. ad Cor. 9.
ad Rom. 13.

NON FVRTVM FACIES.

Veterem hunc Ecclesiæ morem fuisse, ut huius præcepti uis, & ratio inculcaretur auditoribus, indicat illa apud Apostolum obiurgatio eorum, qui ceteros ab iis uitiis maxime deterrerent, quibus ipsi

ad Rom. 2. cumulati reperiebantur: Qui enim, inquit, alium doces, te ipsum non doces? qui prædicas non furandum, furaris? Quo doctrinæ bono non solum frequens illorum temporum peccatum corrigebant, sed etiam turbas, ac lites sedabant, aliasque malorum causas, quæ furto commoueri solent. In ijs & delictis, & delictorum incõmodis, atque calamitatibus cum nostra etiam hæc ætas misere uersetur; ad exemplum sanctorum Patrum, & Christianæ disciplinæ magistrorũ, Parochi hunc urgebunt locum, & assidue, ac diligenter huius præcepti uim, ac sententiam explicabunt. Ac primum officium, & diligentiam suam conferent ad declarandum Dei infinitum amorem erga genus humanum: qui non modo illis duobus interdictis; Non occides; Non mœchaberis; quasi præsidiis, & uitam, corpusque nostrum, & famam, existimationemq. tueatur; sed etiam hoc præcepto, Non furtum facies, tamquam custodia quadam, externas res, ac facultates muniat, atque defendat. quam enim hæc uerba subiectam habent notionem, nisi eam, quam supra diximus, cum de aliis præceptis loqueremur? uetare uidelicet Deum, bona hæc nostra, quæ in eius tutela sint, a quoquam auferri, aut uiolari. quod diuinæ legis beneficium quo maius est, eo nos in ipsius beneficii auctorem Deum gratiores esse oportet. Et quoniam & habendæ, & referendæ gratiæ, nobis optima ratio proposita est, ut non tantum præcepta libenter auribus accipiamus, sed etiam re ipsa probemus; ad hoc colendum præcepti officium fideles excitandi, & inflammandi sunt. Est autem hoc præceptum, quemadmodum superiora, diuisum in duas partes: quarum altera, quæ furtum uetat, aperte est annũciata; alterius sententia, & uis, qua iubemur benigni, & liberales esse in proximos, in priore occulta est, & inuoluta. de priore igitur prius dicetur; Non furtum facies. In quo illud animaduertẽdum est, furti nomine non id modo intelligi, cum occulte ab inuito domino aliquid aufertur; sed etiam, cum aliquid alienum contra uoluntatem scientis domini possidetur. nisi forte existimãdum est, eum, qui furtum prohibeat, rapinas factas per uim, & iniuriam non improbare;
1. ad Cor. 6. cum extet illud Apostoli; Rapaces regnũ Dei nõ possidebunt, quorum omnem rationem, & consuetudinem fugiendam esse, idem scribit Apostolus. Quamquam uero maius peccatum rapinæ sint, quã
1. ad Cor. 5. furtum; quæ, præter rem, quã alicui adimunt, præterea uim afferũt, & maiorem imponunt ignominiam: mirandũ tamen non est, quod leuiori hoc furti nomine notatũ sit diuinæ legis præceptum, non rapinæ. id.n. summa ratione factum est: quia furtum latius patet, & ad

plura

plura pertinet, quam rapinæ; quas tantummodo illi facere possunt, qui potentia, & uiribus præstant. quamquã nemo non uidet, exclusis eiusdem generis leuioribus peccatis, grauiora etiam facinora prohiberi. Variis autem nominibus notatur iniusta possessio, & usus rerũ alienarum, ex uarietate eorum, quæ & inuitis, & insciis dominis auferuntur. nam si priuatum quid priuato adimitur, furtum dicitur; si surripitur publico, peculatus appellatur. plagiatum uocant, si homo liber, uel seruus alienus in seruitutẽ abducitur: si uero sacra res eripitur, nominatur sacrilegium: quod facinus maxime nefarium, ac scelestum adeo in mores inductũ est, ut bona, quæ necessario & sacrorum cultui, & ecclesiæ ministris, & pauperum usui pie, ac sapiẽter fuerãt attributa, in priuatas cupiditates, perniciosasq. libidines conuertantur. Sed, præter ipsum furtum, idest externã actionem, furandi etiã animus, & uoluntas, Dei lege prohibetur. est enim spiritualis lex, quæ animum, fontẽ cogitationum & cõsiliorum, inspicit. De corde enim, inquit Dominus apud S. Matthæum, exeunt cogitationes malæ, homicidia, adulteria, fornicationes, furta, falsa testimonia. Sed quam graue scelus furtum sit, ipsa naturæ uis, & ratio satis ostendit: est enim iustitiæ cõtrarium, quæ suum cuique tribuit. Nã bonorum distributiones, & assignationes, iam inde ab initio iure gentium constitutas, diuinis etiam, & humanis legibus cõfirmatas, ratas esse oportet; ut unusquisque, nisi humanam societatem tollere uelimus, ea teneat, quæ ei iure obtigerunt. nam, ut Apostolus ait, Neque fures, neque auari, neque ebriosi, neque maledici, neque rapaces regnum Dei possidebunt. Etsi huius sceleris importunitatem, & immanitatẽ permulta declarant, quæ furtum cõsequuntur. Fiunt.n. iudicia temere, & incõsulto, multa de multis: erumpunt odia: suscipiuntur inimicitiæ: existunt interdum acerbissimæ innocentium hominum dãnationes. Quid dicemus de ea necessitate, quæ diuinitus imposita est omnibus, satisfaciẽdi ei, cui aliquid adeptum sit? Non.n. inquit Augustinus, remittitur peccatũ, nisi restituatur ablatum: quæ restitutio, cum quis assueuerit ex alienis locupletari, quãtam habeat difficultatem, præter id, quod unusquisque & ex aliorũ cõsuetudine, & de suo sensu iudicare potest, ex testimonio Abacuch prophetæ licet intelligere: inquit enim: Væ ei, qui multiplicat non sua usquequo, & aggrauat cõtra se densum lutum. Lutum appellat densum, rerum alienarum possessionem, unde emergere, & expedire se homines difficile possint. Furtorum autem tam multa sunt genera, ut ea dinumerare sit difficillimum. quare de his duobus, furto, & rapinis, dixisse satis

Matth. 15.

1. ad Cor. 6.

S. August.

Abacuch 2.

erit, ad quæ, tamquam ad caput, reliqua, quæ dicemus, referuntur. Ad ea igitur deteſtãda, & ad fidelem populum a ſceleſto facinore deterrendum, conferent omnem curam, ac diligentiam Parochi.

De uarijs furtorum generibus. *S. Auguſt.* Verum huius generis partes perſequamur. Sunt igitur fures etiã, qui furto ſublatas res emunt, uel aliquo modo inuentas, occupatas, aut adẽptas retinent: ait enim S. Auguſtinus: Si inueniſti, & non reddidiſti, rapuiſti. Quod ſi rerum dominus nulla ratione inueniri poteſt, illa ſunt bona in uſus pauperum conferenda. quæ ut reſtituat, qui adduci non poteſt, ea re facile probat ſe undique ablaturum omnia, ſi poſſit. Eodem ſe alligant ſcelere, qui in emendis, uendendiſq. rebus fraudes adhibent, & uanitatem orationis. horum fraudes uindicabit Dominus. Grauiores, & iniquiores in hoc furtorum genere ſunt ij, qui fallaces, & corruptas merces uendunt pro ueris, & integris; quiue pondere, menſura, numero, ac regula decipiunt emptores. *Deuter. 25.* eſt enim in Deuteronomio: Non habebis in ſacculo diuerſa *Leuit. 19.* pondera. & in Leuitico: Nolite facere iniquum aliquid in iudicio, in regula, in pondere, in mẽſura: ſtatera iuſta, & æqua ſint pondera: *Prouer. 20.* iuſtus modius, æquuſque ſextarius. Eſt & alio loco: Abominatio eſt apud Dominum pondus, & pondus, ſtatera doloſa non eſt bona. Furtum etiam apertum eſt operariorum, & artificum, qui totã & integram mercedem exigunt ab ijs, quibus ipſi iuſtam, ac debitã operam nõ dederunt. Nec uero diſtinguuntur a furibus ſerui dominorum, rerumque cuſtodes infidi, quin etiam eo ſunt deteſtabiliores, quam reliqui fures, qui clauibus excluduntur, quod furaci ſeruo nihil domi obſignatũ, aut occluſum eſſe poteſt. Furtum præterea facere uidentur, qui fictis, ſimulatiſq. uerbis, quiue fallaci mẽdicitate pecuniã extorquent: quorum eo grauius eſt peccatũ, quod furtũ mendacio cumulat. Illi quoque in furũ numero reponẽdi ſunt, qui cũ ad priuatũ aliquod, uel publicũ officium conducti ſunt, nullã uel paruã operã nauãtes munus negligunt, mercede tãtum, ac pretio fruuntur. Reliquam furtorum multitudinẽ, a ſolerti auaritia, quæ omnes pecuniæ uias nouit, excogitatã, perſequi lõgum eſt, &, ut diximus, difficillimum. itaque de rapinis, quod eſt alterum horum ſcelerum caput, dicẽdum uidetur, ſi prius monuerit Parochus Chriſtianum populũ, *1. ad Tim. 6.* ut meminerit illius Apoſtoli ſententiæ; Qui uolunt diuites fieri, incidunt in tentationem, & laqueum diaboli. Nec ullo ſibi loco patia- *Matth. 7.* tur excidere præceptum hoc: Quæcumque uultis ut faciãt uobis ho- *Tob. 4.* *Luc. 6.* mines, & uos facite illis. & illud cogitent perpetuo; Quod ab alio oderis fieri tibi, uide ne tu aliquãdo alteri facias. Rapinæ igitur patẽt

latius.

latius. Nam, qui debitam operariis mercedem non persoluunt, sunt rapaces: quos S. Iacobus ad pœnitentiam inuitat illis uerbis: Agite nunc diuites, plorate ululãtes in miseriis uestris, quæ aduenient uobis. cuius pœnitentiæ causam subiungit: Ecce enim merces operariorum, qui messuerunt regiones uestras, quæ fraudata est a uobis, clamat: & clamor eorũ in aures domini sabahot introiuit. quod genus rapinarũ in Leuitico, in Deuteronomio, apud Malachiã, & apud Tobiã uehemẽter improbatur. In hoc crimine rapacitatis includuntur, qui, quæ Ecclesiæ præsidibus, & magistratibus debẽtur, uectigalia, tributa, decimas, & reliqua huius generis nõ dissoluunt, uel interuertunt, & ad se transferunt. Huc etiã referuntur feneratores in rapinis acerrimi, & acerbissimi, qui miseram plebẽ cõpilant, ac trucidant usuris. Est autem usura, quidquid præter sortem, & caput illud, quod datũ est, accipitur, siue pecunia sit, siue quiduis aliud, quod emi, aut æstimari possit pecunia. sic enim apud Ezechielẽ scriptum est: Vsurã, & superabundantiam nõ acceperit. & Dominus apud Lucam: Mutuum date, nihil inde sperantes. Grauissimũ semper fuit hoc facinus, etiã apud gẽtes, & maxime odiosum. hinc illud; Quid fenerari? quid hominem, inquit, occidere? Nam qui fenerantur, bis idem uendũt, aut id uendunt, quod non est. Item rapinas faciunt nummarii iudices, qui uenalia habent iudicia, & pretio muneribusq. deliniti, optimas tenuiorum, & egẽtium causas euertunt. Fraudatores creditorũ, & inficiatores, quique, sumpto temporis spatio ad soluendum, sua, uel aliena fide merces emunt, neque fidem liberant, dãnabuntur eodẽ crimine rapinarum: quorum etiã delictum grauius est, quod mercatores, illorũ destitutionis, ac fraudationis occasione, magno detrimento ciuitatis uendunt omnia carius. in quos illa Dauidis sentẽtia uidetur cõuenire: Mutuabitur peccator, & nõ soluet. Quid de locupletibus dicemus iis, qui ab illis, qui soluẽdo nõ sunt, quod cõmodarunt, exigũt acerbius, & pignora etiã ea auferũt cõtra Dei interdictũ, quæ ad eorum corpus tuendum sunt necessaria? inquit enim Deus: Si pignus a proximo tuo acceperis uestimentum, ante solis occasum reddas ei: ipsum enim est solum, quo operitur indumentum carnis eius, nec habet aliud, in quo dormiat: si clamauerit ad me, exaudiã eum, quia misericors sum. Horũ exactionis acerbitatẽ, iure rapacitatẽ, atque adeo rapinas appellabimus. Ex numero eorum, qui raptores dicũtur a sanctis Patribus, sunt, qui in frugum inopia cõprimunt frumẽtum, faciuntq. ut sua culpa carior, ac durior sit annona: quod etiã ualet in rebus omnibus ad uictum, & ad uitam necessariis. ad quos illa

Iacob. 5. *Leuit. 19.* *Deuter. 24.* *Malach. 3.* *Tob. 4.* *Ezech. 18.* *Luc. 6.* *Psal. 36.* *Exod. 22.*

Prouer. 11. illa Salomonis pertinet execratio: Qui abſcōdit frumenta, maledicetur in populis. Quos, ſuorum ſcelerum admonitos, Parochi liberius accuſabunt, ac propoſitas illis peccatis pœnas explicabunt uberius. Hæc de uetitis: nunc ad iuſſa ueniamus: in quibus ſatisfactio, uel reſtitutio primum locum habet. peccatum enim non remittitur, niſi reſtituatur ablatum. ſed quoniam non is ſolum, qui furtum fecit, ei, cui furatus eſt, id debet reſtituere, ſed omnes præterea, qui furti participes fuerunt, hac lege reſtitutionis tenentur; aperiendum eſt, qui ſint illi, qui hanc ſatisfaciendi, uel reſtituendi neceſſitatem effugere non poſſint. Sunt autem plura hominum genera: ac primum eſt eorum, qui furari imperant: qui nō modo ſunt ipſi furtorum ſocii, & auctores, ſed etiam in illo furum genere deterrimi. Alterum genus par uoluntate primis, poteſtate diſpar, in eodem tamen furum gradu

Pſal. 49. ponendum, eorum, qui cum iubere nō poſſint, ſuaſores ſunt, atque impulſores furtorum. Tertium genus eſt eorum, qui cum furibus conſentiunt. Quartum genus eſt eorum, qui participes furtorum, inde lucrum ipſi etiam faciunt: ſi lucrum dicendum eſt, quod, niſi reſipuerint, eos addicit æternis cruciatibus: de quibus ſic loquitur Dauid: Si uidebas furem, currebas cum eo. Quintum genus eſt furum; qui cum furta poſſint prohibere, tantum abeſt, ut illis occurrant, & obſiſtant, ut eorum licentiam permittant, atque concedant. Sextum genus eſt eorum, qui cum, & furtum factum, & ubi factum ſit, certo ſciant, non indicant rem, ſed eam ſe ſcire diſſimulant. Poſtremum genus eſt, quod omnes complectitur furtorum adiutores, cuſtodes, patronos, quique illis receptaculum præbent, ac domicilium, qui omnes & ſatisfacere debent iis, quibus aliquid detractum eſt, & ad illud neceſſarium officium uehementer cohortandi ſunt. Ne huius quidem ſceleris omnino ſunt expertes, approbatores furtorum, & laudatores. Nec uero etiam ab eadem culpa ſunt alieni filii familias, & uxores, qui pecunias a patribus, & uiris ſurripiunt.

De operibus miſericordiæ per eleemoſynas in pauperes.

Iam uero huic præcepto illa ſubiecta ſententia eſt, ut pauperum, & inopum miſereamur, eorumque difficultates, & anguſtias noſtris facultatibus, & officiis ſubleuemus. quod argumentū quia ſæpiſſime, & copioſiſſime tractādum eſt, petent ea Parochi ex uirorum ſanctiſſimorum, Cypriani, Ioannis Chryſoſtomi, Gregorii Nazāzeni, & aliorum libris, qui de eleemoſyna præclare ſcripſerunt, quibus huic muneri ſatisfaciant. Sunt enim inflammandi fideles ad ſtudium, & alacritatem opitulandi iis, quibus aliena miſericordia uiuendum eſt. Sunt uero etiam docendi, quantā habeat neceſſitatem eleemoſyna,

Cyprianus, Ioan. Chryſ. Greg. Naz.

ut uide-

ut uidelicet re, & opera nostra in egentes simus liberales, uerissimo illo argumento, quod summo iudicij die detestaturus sit eos Deus, & sempiternis ignibus addicturus, qui eleemosynæ officia prætermiserint, ac neglexerint; illos autem collaudatos in patriam cælestem introducturus, qui benigne fecerint indigentibus. est utraque Christi domini ore pronunciata sententia: Venite benedicti patris mei; possidete paratũ uobis regnum. &; Discedite a me maledicti in ignẽ æternum. Vtentur præterea sacerdotes accõmodatis illis ad persuadendum locis; Date, & dabitur uobis. Proferent Dei promissum; quo nihil uberius, nihil magnificentius ne cogitari quidem potest: Nemo est, qui reliquerit &c. qui non accipiet centies tantum nunc in tempore hoc, & in sæculo futuro uitam æternam. Adiicient illud; quod a Christo domino dictum est; Facite uobis amicos de mammona iniquitatis; ut, cum defeceritis, recipiant uos in æterna tabernacula. Huius uero necessarii muneris partes exponent, ut qui largiri non possunt egentibus, quo uitam sustentent, saltem commodẽt pauperi, iuxta Christi domini præscriptum: Mutuum date, nihil inde sperãtes. Atque huius rei felicitatem beatus David expressit: Iucundus homo, qui miseretur, & commodat. Est autem Christianæ pietatis, nisi sit aliunde facultas bene merendi de iis, quibus ad uictum aliena misericordia opus est, uitandi etiam otii causa, labore, opera, ac manibus ea quærere, quibus inopum indigentiam leuare possint. ad id omnes suo exemplo hortatur in epistola ad Thessalonicenses Apostolus illis uerbis: Ipsi enim scitis, quẽadmodum oportet imitari nos. Item ad eosdem: Operam detis, ut quieti sitis, & ut uestrum negotium agatis, & operemini manibus uestris, sicut præcepimus uobis. Et ad Ephesios: Qui furabatur, iam nõ furetur: magis autem laboret operando manibus, quod bonum est, ut habeat unde tribuat necessitatẽ patienti. Est etiam frugalitati cõsulendum, parcendumque bonis alienis, ne ceteris graues, aut molesti simus: quæ temperantia sanequam elucet in omnibus apostolis, sed maxime eminet in D. Paulo; cuius illud est ad Thessalonicenses: Memores estis, fratres, laboris nostri, & fatigationis; nocte, & die operãtes, ne quem uestrum grauaremus, prædicauimus in uobis euangelium Dei. Atque idem alio loco Apostolus; In labore, & fatigatione nocte, & die operantes, ne quem uestrum grauaremus. Sed ut ab uniuerso hoc genere nefariorum facinorum abhorreat fidelis populus, Parochis a prophetis petere, & a reliquis diuinis libris sumere par erit detestationẽ furtorum, & rapinarum, & horribiles minas a Deo propo-

Matth. 25. Luc. 6. Marc. 10. Luc. 16. Luc. 6. Psal. 111. 1. ad Thes. 3. 1. ad Thes. 4. Ad Eph. 4. 1. ad Thes. 2. 2. ad Thes. 3.

Amos 8. propoſitas eis, qui illa ſcelera cõmittunt. Clamat Amos propheta: Audite hoc, qui cõteritis pauperem, & deficere facitis egenos terræ, dicentes, quando tranſibit menſis, & uenundabimus merces, & ſabbathum, & aperiemus frumentum, ut imminuamus menſuram, & augeamus ſiclum, & ſupponamus ſtateras doloſas? Sunt in eãdẽ ſententia multa apud Hieremiã, in Prouerbiis, & apud Eccleſiaſticum. Nec uero dubitandum eſt, quin hæc malorum ſemina, quibus malis opprimitur hæc ætas, magna ex parte in his incluſa ſint cauſis. Verũ ut aſſueſcant Chriſtiani homines proſequi omni liberalitatis, ac benignitatis officio egentes, & mendicos, quod ad alteram huius præcepti partem pertinet, proferent Parochi maxima præmia, quæ beneficis, & largis, & in hac, & in altera uita daturũ ſe Deus pollicetur. Sed quia non deſunt, qui etiã ſe in furtis excuſent, admonendi ſunt, fore, ut nullam eorum peccati excuſationem accipiat Deus; immo uero futurum, ut illa purgatione non modo non leuetur peccatum, ſed mirum in modum augeatur. Ecce, nobilium hominum non ferendæ deliciæ, qui culpam extenuare ſibi uidentur, ſi ſe affirmarint, non cupiditate, aut auaritia ad detrahendum alteri ſua deſcendere, ſed tuendæ cauſa amplitudinis familiæ, & maiorum ſuorum, quorum exiſtimatio, ac dignitas rueret, niſi rerum alienarum acceſſione fulciretur. Quibus pernicioſus error eripiendus eſt; ſimulq. demonſtrandum, unam eſſe rationem conſeruandi, & amplificandi copias, & opes, maiorumq. gloriam, ſi Dei uoluntati paruerint, ſi eius præcepta ſeruarint; quibus contemptis, fundatæ, & optime conſtitutæ opes euertuntur; reges ex regio ſolio, & ſummo gradu honoris præcipites exturbantur; in quorum locum infimi interdum homines, & qui ſummo in odio illis fuerunt, diuinitus uocantur. Incredibile eſt, quantopere his ſuccenſeat Deus. cuius rei teſtis eſt Iſaias, apud

Iſa. 1. quem ſunt illa Dei uerba: Principes tui, infideles, ſocij furum: omnes diligunt munera, ſequuntur retributiones. propter hoc ait dominus Deus exercituum fortis Iſrael; Eheu cõſolabor ſuper hoſtibus meis, & uindicabor de inimicis meis: & cõuertam manum meã ad te, & excoquam ad purum ſcoriam tuam. Non deſunt, qui non iam illã afferant cauſam ſplendoris, & gloriæ, ſed uictus, & uitæ commodiorem facultatem, & elegãtiam. qui refellendi ſunt, docendiq. quam impia ſit eorum & actio, & oratio, qui ullam commoditatem anteferãt Dei uoluntati & gloriæ; quam, negligendo eius præcepta, offendimus mirandum in modum. etſi quæ poteſt eſſe in furto commoditas, quod ſumma incõmoda conſequantur? Super furem enim,

inquit

inquit Ecclesiast. est confusio, & pænitentia. Sed fac esse, ut cum illis *Eccle. 5.* non agatur incommode: dedecorat fur diuinum nomen: repugnat eius sanctissimæ uoluntati, salutaria ipsius præcepta cõtemnit. quo ex fõte omnis error, omnis improbitas, omnis fluit impietas. Quid, quod audire licet interdum fures, qui nihil se eo peccare cõtendant, quod detrahant aliquid locupletibus, & copiosis hominibus, qui ea detractione nihil damni faciant, ne sentiant quidem? misera sane, & pestifera defensio. Putat alius satisfactionem suã accipi debere, quod eam furandi consuetudinem cepit, ut non facile possit ab illa mente, & actione desistere: qui nisi audierit Apostolum dicentem; Qui fu- *Ad Eph. 4.* rabatur, iam non furetur; uelit, nolit, etiam consuetudinem capiet æternorum suppliciorum. Nõnulli sunt, qui excusant se, occasionẽ data, alteri aliquid ademisse. est enim illud tritum sermone prouerbium; Fures, qui non sint, fieri occasione; qui hac ratione sunt de nefaria sententia deducendi; resistendum esse prauis cupiditatibus: Nam si cõtinuo est re perficiendum id, quod libido persuaserit; quis modus, quis finis erit scelerum, ac flagitiorum? Turpissima igitur est illa defensio, uel summæ potius intemperantiæ, & iniustitiæ confessio. Nam qui dicit, se nõ ideo peccare, quia nullam habet peccandi occasionem, idem propemodum fatetur se semper oblatã occasione peccaturum. Sunt, qui furari se dicant ulciscendi causa, quod ab aliis eadem iniuria sint affecti. quibus ita respondendum est; primũ nemini licere iniurias persequi: deinde nõ posse quemquam rei suæ iudicem esse: tum multo minus concedi, ut pœnas ab aliis repetant eorum, quæ alii in eum peccauerunt. Postremo, quidam furtum satis illa ratione defensum, tectumque arbitrantur, quod cum sint ære alieno oppressi, aliter eo liberari non possint, nisi illud furto dissoluant. quibuscum ita agendum est; nullum esse grauius æs alienum, & quo magis prematur humanum genus, quã debitum illud, cuius in diuina precatione quotidie meminimus; Dimitte nobis debita *Matth. 6.* nostra; quare illud insanissimi hominis esse, plus uelle Deo debere, idest plus peccare, ut, quod debet hominibus, dissoluat; multoque præstare, coniici in carcerem, quam mandari suppliciis inferorum sempiternis: longe etiam esse grauius Dei, quam hominum iudicio condemnari: porro autem supplices ipsos ad Dei opem, ac pietatem confugere debere, a quo, quid opus sit, possint impetrare. Sunt alia excusationum genera: quibus Parochi prudentes, ac sui officii diligentissimi, facile poterunt occurrere, ut aliquando habeant populum sectatorem bonorum operum.

NON LOQVERIS CONTRA PROXIMVM TVVM FALSVM TESTIMONIVM.

Quantam non modo utilitatem, sed etiam necessitatem habeat assidua huius & præcepti explicatio, & officii admonitio, nos D. Iacobi monet auctoritas, illis uerbis; Si quis in uerbo non offendit, hic perfectus est uir. & idem; Lingua modicum quidem membrum est, & magna exaltat: ecce quantus ignis quam magnam siluam incendit. & quæ sequuntur in eandem sententiam. Quibus duo monemur, primum latissime patere hoc linguæ uitium: quod etiam illa Prophetæ sententia confirmatur; Omnis homo mendax: ut propemodum sit unum hoc peccatum, quod ad omnes homines pertinere uideatur. Alterum, inde proficisci mala innumerabilia; cum sæpe maledici homines culpa facultates, fama, uita, animæ salus amittatur, uel eius, qui læditur, quod contumelias patienter ferre non possit, sed eas impotenti animo persequatur; uel eius, qui lædit, quod prauo pudore, & falsa cuiusdã existimationis opinione deterritus, adduci nõ possit, ut illi, qui offensus sit, satisfaciat. Quare hoc loco monendi fideles erunt, ut quãtas possunt maximas Deo gratias agant de hoc salutari præcepto non dicendi falsi testimonii; quo nõ solum ipsi aliis iniuriam facere uetamur, sed etiam hac obedientia ab aliorum iniuria prohibemur. Verum hoc præcepto eadem ratione, & uia progrediendum est, quia in ceteris progressi sumus, ut uidelicet animaduertantur in eo duæ leges; altera prohibens, ne falsum dicatur testimonium; iubens altera, ut, simulatione, fallaciisque sublatis, dicta, & facta nostra simplici ueritate metiamur. Cuius officij Apostolus Ephesios illis uerbis admonuit: Veritatem facientes in charitate, crescamus in illo per omnia. Sed prior huius præcepti pars habet hanc rationem, ut, quamuis nomine falsi testimonii significetur quidquid in bonam, uel in malam partem de altero constanter dicatur, siue in iudicio, siue extra iudicium, tamen præcipue prohibeatur illud testimonium, quod in iudicio, falso dicitur a iurato: iurat enim per Deum testis; quod ita testificantis, & diuinum nomen interponẽtis oratio plurimũ fidei habet, & ponderis. itaque, quia periculosum est hoc testimonium, idcirco præcipue prohibetur: iuratos enim testes, nisi exceptionibus legitimis excludantur, aut eorum sit aperta improbitas, atque peruersitas, ne iudex quidem ipse potest reiicere, præsertim cum extet iussum diuinæ legis, ut in ore duorum, uel trium stet omne uerbum.

Sed

Iacob. 3. *Psal. 115.* *Ad Eph. 4.* *Deuter. 19.* *Matth. 18.*

Sed ut præceptum fideles plane intelligant, docendi erunt, quid significet hoc; PROXIMI; uocabulum, in quem falsum testimonium dicere minime licet. Est autem proximus, ut ex Christi domini doctrina colligitur, quicunque eget opera nostra, siue ille propinquus sit, siue alienus, siue ciuis, siue aduena, siue amicus, siue inimicus: nefas enim est existimare, contra hostes licere falsum aliquid dicere pro testimonio, quos iussu Dei, ac domini nostri diligere oporteat. quin etiam, quia sibi quisque quadam ratione proximus est, nemini fas est in se falsum testimonium dicere; quod qui committant, sibi ipsi notam inurentes ignominiæ, ac turpitudinis, & se ipsos, & Ecclesiam lædunt, cuius sunt membra: quo modo etiam, qui sibi mortem consciscunt, nocent ciuitati: ita enim est apud sanctum Augustinum; Nec recte intelligentibus poterat uideri, non esse prohibitum, ut aduersus seipsum quisquã falsus testis assisteret, eo quod in præcepto additum fuit, Contra proximum tuum. Sed non ideo, si aduersus se ipsum quisque falsum testimonium dixerit, ab hoc crimine se putet alienum, quando regulam diligendi proximi, a semet ipso dilector accepit. Verum, quia prohibemur proximum lædere falso testimonio, nemo propterea contrarium permitti nobis arbitretur, ut peierando liceat conciliare ei, qui nobiscum natura, ac religione coniunctus sit, aliquid utilitatis, aut commodi. Nemini enim mendacio, & uanitate, multo minus periurio studendum est. Quare sanctus Augustinus de mendacio ad Crescentium docet ex Apostoli sentẽtia, mendacium in falsis testimoniis numerandũ esse, etiam si in cuiusquam falsa laude dicatur. Nam locum illum tractãs, Inuenimur autẽ & falsi testes Dei, si testimonium diximus aduersus Deum, quod suscitauerit Christum, quem non suscitauit, si mortui nõ resurgunt; Falsum, inquit, testimonium uocat Apostolus, si quis de Christo, & quod ad eius laudem uidetur pertinere, mentiatur. Sæpissime uero etiam contingit, ut, qui alteri fauet, obsit alteri, certe errandi causa affertur iudici, qui interdum falsis testibus adductus, contra ius secundum iniuriam statuit, & iudicare cogitur. Non numquã etiã fit, ut, qui ob falsum alicuius testimoniũ causam iudicio uicerit, idque impune tulerit, exultans iniqua uictoria, assuescat corrumpere, & adhibere falsos testes, quorum opera sperat se posse ad id, quod cumq. concupierit, peruenire. Est uero id, & ipsi testi grauissimum, qui & ab eo, quem iureiurando subleuarit, & adiuuerit, falsus, & periurus agnoscitur: & ipse, quod ei e sententia succedit scelus, quotidie maiorem exercitationẽ, & consuetudinẽ capit impietatis & audaciæ.

Luc. 10.

S. August.

S. August.

1. ad Cor. 15

Vt igitur testium uanitas, mendacia, & periuria prohibentur; sic & accusatorum, & reorum, & patronorum, cognitorum, & procuratorum, aduocatorum, & omnium denique, qui iudicia constituunt. Postremo uetat Deus omne testimonium non modo in iudicio, sed etiam extra iudicium, quod alteri incommodum, aut detrimentum possit afferre. Est enim in Leuit. quo loco hæc præcepta iterantur, his

Leuit. 19. uerbis: Non facietis furtũ, non mẽtiemini, nec decipiet unusquisq. proximũ suum: ut nemini dubiũ esse possit, quin a Deo omne mendacium hoc præcepto eiectum cõdẽnetur. quod apertissime testatur

Psal. 5. Dauid in hunc modum: Perdes omnes, qui loquuntur mendacium.

Detractionis uitium quam detestabile. Prohibetur autem hoc præcepto non modo falsum testimonium, sed detestabilis etiam libido, & cõsuetudo detrahendi alteri: qua ex peste, incredibile est, quam multa, & quam grauia & incommoda, et mala nascantur. Hoc uitium maledice, & cõtumeliose dicendi occulte in alterum, passim improbãt diuinæ litteræ. Cum hoc, inquit Da-

Psal. 99. uid, non edebam. & S. Iacobus: Nolite detrahere alterutrum, fratres

Iacob. 4. mei. Nec uero præcepta solum sacræ litteræ, sed etiam exẽpla suppeditant, quibus sceleris magnitudo declaratur. nam & Aman, confi-

Est. 13. ctis criminibus, adeo incendit in Iudæos Assuerum, ut is omnes eius gentis homines imperarit occidi. Referta est huiusmodi exemplis sacra historia; quorum commemoratione, sacerdotes operam dabũt, ut fideles a rei improbitate deterreant. Vt autem peccati huius uis, quo de altero detrahitur, omnino perspiciatur, sciendum est, non tantum adhibẽda calumnia offendi hominum existimationem, sed & augendis, amplificandisque criminibus; & si quid occultius ab aliquo commissum sit, quod ubi rescitum fuerit, graue, aut turpe sit ad famam, eam rem, qui, ubi, quando, quibus non necesse sit, peruulgarit, is obtrectator, & maledicus iure dicitur. Verum totius obtrectationis nulla capitalior est, quam eorum, qui catholicæ doctrinæ eiusque prædicatoribus obtrectant. In simili culpa sunt, qui malarũ doctrinarum, & errorũ magistros extollũt laudibus. Nec uero ab horum hominum numero, & culpa seiunguntur, qui detrahẽtibus, & maledicentibus hominibus patefacientes aures, nõ reprehendũt obtrectatores, sed illis libenter assentiũtur. Detrahere .n. uel detrahentẽ

S. Hiero. audire, scribunt S. Hieronymus, & Bernardus, utrum dãnabilius sit, nõ facile constat. non .n. essent, qui detraherẽt, si nõ adessent, qui detrahentes audirent. In eodem genere sunt, qui suis artificijs distrahũt homines, & inter se cõmittũt, magnopereq. serendis discordijs delectãtur; ut summas cõiunctiones, ac societates fictis sermonibus dirimentes,

mentes, amicissimos uiros ad immortales inimicitias, & ad arma cō-
pellant. Hanc pestem sic detestatur Dominus: Non eris criminator, Leuit. 19.
neque susurro in populo. Tales erant multi ex cōsiliariis Saulis, qui
eius uoluntatē a Dauide alienare, & in illū, regem incitare conaban-
tur. Peccant denique in hanc partem blādi homines, & assentatores,
qui blanditiis, & simulatis laudibus influunt in aures, & in animos
eorum, quorum gratiam, pecuniam, & honores aucupantur, dicen-
tes, ut est apud Prophetam, Malum bonum, & bonū malum. quos Isa. 5.
ut arceamus, & pellamus a consuetudine nostra, monuit nos Dauid
illa oratione: Corripiet me iustus in misericordia, & increpabit me: Psal. 140.
oleum autem peccatoris non impinguet caput meum. Quamquam
enim isti proximo minime maledicunt, tamen ei maxime nocent,
qui uel laudandis eius peccatis, afferunt ipsi causam perseuerandi in
uitiis, quamdiu uixerit. Et quidem in hoc genere illa est assentatio
deterior, quæ ad proximi calamitatem, & perniciem adhibetur. sic
Saul, cum Dauidem furori, & ferro Philistæorum obiicere cuperet,
ut occideretur, ei blandiebatur illis uerbis; Ecce filia mea maior Me-
rob, ipsam dabo tibi uxorem: tantummodo esto uir fortis, & præ- 1. Reg. 18.
liare bella Domini. sic Iudæi insidiosa oratione Christum dominū Matth. 27.
sunt affati; Magister, scimus, quia uerax es, & uiam Dei in ueritate Marc. 17.
doces. Longe autem perniciosior oratio est amicorum, affinium, &
cognatorum, qua ad eos interdum utuntur assentatorie, qui mor-
tifero morbo affecti, iam sint extremo spiritu; dum affirmant nul-
lum esse tum ei a morte periculum; dum lætum, & hilarem esse iu-
bent, eumque a peccatorum confessione, tamquam a tristissima co-
gitatione, deterrent; dum denique eius animum auertunt ab om-
ni cura, & meditatione extremorum periculorum, in quibus ma-
xime uersatur. Quare fugiendum est omne mendaciorum genus,
sed illud in primis, quo graui damno quisquam affici possit. Plenis-
simum uero impietatis est mendacium, cum quis in religionem, uel
de religione mentitur. Sed illis etiam maledictis, & probris grauiter
offenditur Deus, quæ committuntur libellis, quos famosos uocant,
& aliis huius generis contumeliis. Præterea ioco, uel officii causa fal-
lere mendacio, ut si nemo in illo uel damnum, uel lucrum fecerit,
tamē omnino indignum est: ita enim nos Apostolus admonet: De- Ad Eph. 4.
ponentes mendacium, loquimini ueritatem. Nam in eo est ad fre-
quens, grauiusq. mendacium, magna procliuitas; & ex iocosis men
daciis capiunt homines mentiendi consuetudinem, unde ueniūt in
opinionē, non esse ueraces. quamobrem, ut fidē faciat eorum oratio,

 necesse

necesse habent iurare perpetuo. Postremo, priore parte huius præcepti simulatio repudiatur; nec modo quæ simulate dicũtur, sed quæ ita fiunt, cum scelere coniuncta sunt: tam enim uerba, quam facta, notæ, ac signa quædam sunt eorum, quæ sunt in animo cuiusque, ob eamque causam Dominus sæpe phariseos arguens, hypocritas appellat. Et hæc de priore præcepti lege, quæ ad uetandum spectat.

De iustitia unicuiq. inuiolabiliter ministranda. Nunc explicemus, quid in altera iubeat Dominus. Pertinet autẽ hæc præcepti uis, & ratio ad id, ut iuste, & ex legibus forensia iudicia exerceantur, neue occupent homines, & usurpent iudicia. Non *ad Rom. 14.* enim fas esse alienum seruum iudicare, ut scribit Apostolus: ne re,& causa incognita, sententiam ferant. quo in uitio fuit sacerdotum,& *Act. 7.* scribarum cõsilium, qui de sancto Stephano iudicarunt. quod item peccatum fuit magistratus Philippensium: de quibus inquit Aposto*Act. 16.* lus; Cæsos nos publice indemnatos, homines Romanos, miserunt in carcerem, & nunc occulte nos eiiciunt. Ne cõdemnent innocentes, aut nocentes absoluant, ne pretio, aut gratia, ne odio, aut amore moueantur. Sic enim Moses seniores admonet, quos populi iu*Deuter. 1.* dices constituerat. Quod iustum est, iudicate, siue ciuis sit ille, siue peregrinus: nulla erit distantia personarum: ita paruum audietis, ut magnum, nec accipietis cuiusquam personam, quia Dei iudicium est. De reis autem, & sontibus, uult eos Deus uerum confiteri, cum ex iudicii formula interrogantur. est enim testimonium, ac prædicatio quædam, illa cõfessio laudis,& gloriæ Dei ex ipsius Iosuæ senten*Iosu. 7.* tia, qui Achan ad ueri cõfessionem adhortatus inquit: Fili mi da gloriam domino Deo Israel. Sed quoniam hoc præceptum testes potissimum attingit, de his etiam a Parocho diligẽter agendum erit. nam præcepti uis ea est, ut non solum prohibeat falsum testimonium, sed uerum etiã dici imperet. Est enim in humanis rebus maximus usus ueri testimonij; quod sunt innumerabiles res, quas a nobis ignorari necesse sit, nisi eas ex testium fide cognoscamus. Quare nihil tam necessarium est, quam testimoniorum ueritas in iis rebus, quas nec ipsi scimus, neque tamen licet ignorare. De quo extat illa sancti Augu*S. August.* stini sententia: Qui ueritatem occultat, & qui prodit mendacium, uterque reus est; ille, quia prodesse non uult; hic, quia nocere desiderat. Licet uero interdum uerum tacere, sed extra iudicium. nam in iudicio, ubi testis legitime interrogatur a iudice, uera omnino patefacienda sunt. Quo loco cauendum tamen est testibus, ne suæ memoriæ nimium confisi, quod exploratum non habent, id pro certo affirment. Reliqui sunt patroni causarum, & aduocati, actores,

deinceps, & petitores. Illi igitur opera, ac patrocinio suo non deerunt necessariis hominum temporibus, & egentibus benigne subuenient: cum iniustas causas defendendas non suscipient, neque calumnia lites protrahent, nec alent auaritia. Quod ad mercedem attinet laboris, & operæ suæ, illa iure, & æquo metiantur. Petitores uero, & accusatores monendi sunt, ne cuiquam amore, aut odio, aut cupiditate aliqua adducti periculũ iniquis criminationibus creent. Iussum hoc denique diuinitus descriptum est piis omnibus, ut in congressibus, & colloquiis uere semper, & ex animo loquantur; nihil dicant, quod alterius existimationi possit officere, ne de illis quidem, a quibus lædi se, & exagitari intelligunt; cum illud propositum habere debeant, sibi cum illis eam necessitudinem, & societatem intercedere, ut membra sint eiusdem corporis. Vt autem libentius hoc mendacii uitiũ caueant fideles, proponet eis Parochus summam huius sceleris miseriam, ac turpitudinem. Nam in sacris litteris, mendacii pater dæmon dicitur. quod enim dæmon in ueritate non stetit, mendax est, & mendacii parens. Adiunget ad eiiciẽdum tantum flagitium, ea mala, quæ mendacium consequuntur: et quoniam sunt innumerabilia: fontes, & capita incommodorum, & calamitatum commonstrabit: ac primum, in quãtam cadat Dei offensionem, quamtumue eius odium incurrat homo uanus, & mẽdax, Salomonis auctoritate declarabit eo loco; Sex sunt, quæ odit Dominus, & septimum detestatur anima eius, oculos sublimes, linguam mendacem, manus effundentes innoxium sanguinem, cor machinans cogitationes pessimas, pedes ueloces ad currẽdum in malum, proferentem mendacia, testem fallacem: & quæ sequuntur. Quis igitur ei præstet incolumitatem, qui in insigni odio sit apud Deum, quo minus grauissimis afficiatur suppliciis? Deinde quid impurius, aut fœdius, ut sanctus inquit Iacobus, quam in eadem lingua, qua benedicimus Deum, & Patrem, maledicere homines, qui ad imaginem, & similitudinem Dei facti sunt, ita ut fons de eodem forami ne emanet dulcem, & amaram aquam? Quæ enim lingua prius laudem, & gloriam Deo tribuebat, postea, quãtum in ea est, eum ignominia afficit, ac dedecore, mentiendo. quare fit, ut a cælestis beatitudinis possessione mendaces excludantur. Cum enim in hunc modum quæreret a Deo Dauid; Domine quis habitabit in tabernaculo tuo? respondit spiritus sanctus; Qui loquitur ueritatem in corde suo, qui non egit dolum in lingua sua. Maximum uero etiã illud in mendacio incommodum est, quod fere est insanabilis is animi

Ioan. 8. Prouer. 6. Iacob. 3. Psal. 14.

 morbus.

morbus. Cum enim peccatum, quod inferendo falso crimine, aut proximi famæ, & existimationi obtrectando, commissum sit, non remittatur, nisi calumniator ei, quem criminatus fuerit, satisfaciat iniuriarum; id autem difficile fiat ab hominibus, primo, ut antea monuimus, pudore, & inani quadã dignitatis opinione deterritis: qui in eo peccato sit, hunc abdictum esse æternis inferorum pœnis, dubitare non possumus. neque enim quisquam speret, se calumniarũ, uel obtrectationis ueniam consequi posse, nisi prius ei satisfaciat, de cuius dignitate, & fama, aut publice in iudicio, aut etiã in priuatis, & familiaribus congressibus aliquid detraxerit. Præterea, latissime patet hoc detrimentum, & in ceteros diffunditur, qua uanitate, & mendacio fides, ac ueritas tolluntur, arctissima uincula societatis humanæ: quibus sublatis, sequitur summa uitæ confusio, ut homines nihil a dæmonibus differre uideantur. Docebit porro, uitãdam esse loquacitatem Parochus: cuius uitatione, & reliqua peccata fugiuntur, & est magna cautio mendacii: a quo uitio loquaces sibi haud facile tẽperare possunt. Postremo iis illum errorem eripiet Parochus, qui se in uanitate orationis excusant, & mendacium, prudentium exemplo defendunt: quorum esse aiunt, mentiri in tempore. Dicet

ad Rom. 8. id, quod uerissimum est, prudentiam carnis, mortem esse. Hortabitur auditores, ut in difficultatibus, & angustiis Deo confidant, neque ad artificium mentiendi confugiant. nam illi, qui utuntur perfugio, facile declarant, se sua magis niti prudentia, quam in Dei prouidentia spem ponere. Qui causam sui mendacii conferunt in eos, a quibus sunt mendacio decepti, hi docendi sunt, non licere hominibus se ipsos ulcisci, neque malum malo compẽsandum esse,

ad Rom. 12 sed potius uincendum in bono malum: quod si etiam fas esset, hanc referre gratiam, nemini tamen utile, se suo ulcisci detrimento; esse autem id grauissimum detrimentum, quod mendacio dicendo facimus. Iis, qui afferunt humanæ naturæ imbecillitatem, & fragilitatem, tradendum erit hoc officii præceptum, ut diuinum auxilium implorent, nec infirmitati humanitatis obtemperent. Qui consuetudinem opponunt, admonendi sunt, si mentiri assueuerunt, ut dent operam, ut contrariam consuetudinem capiant uere loquẽdi, præsertim cum, qui usu, & consuetudine peccant, grauius delinquant, quam ceteri. Et quoniam non desunt, qui se tegant excusatione ceterorum hominum, quos passim mentiri, & peierare cõtendunt; hac ratione illi ab ea opinione deducendi sunt, non esse imitandos malos, sed reprehendendos, & corrigendos: cum autem ipsi

mentimur,

mentimur, minus auctoritatis in reprehensione, & correctione alterius nostram habere orationem. Alios se ita defendentes, quod uera dicendo, sæpe incõmodo sint affecti, sic refellent sacerdotes, esse illam accusationem, non defensionem; cum sit officium Christiani hominis, quamuis potius facere iacturam, quam mentiri. Restant duo genera eorum, qui se in mendacio excusent; alteri, qui dicant, se ioci causa mentiri; alteri se idem facere utilitatis gratia, quippe qui bene nec emerent, nec uenderent, nisi mendacium adhiberent. utrosq. a suo errore Parochi auertere debebunt. Ac superiores quidem illos a uitio abducent, & docendo quantum eo in genere peccandi consuetudinem augeat usus mentiendi, & illud inculcando, omnis otiosi uerbi reddendam esse rationem. Proximos autem hos acerbius etiam obiurgabunt; quorum in excusatione grauior insit illorum ipsorum accusatio, qui præseferant, se minime illis Dei uerbis fidem, & auctoritatem tribuere; Quærite primum regnum Dei, & iustitiam eius, & hæc omnia adiicientur uobis. *Matth. 12.* *Matth. 5.*

NON CONCVPISCES DOMVM PROXIMI TVI: NEC DESIDERABIS VXOREM EIVS, NON SERVVM, NON ANCILLAM, NON BOVEM, NON ASINVM, NEC OMNIA QVAE ILLIVS SVNT.

In his duobus præceptis, quæ postremo loco tradita sunt, illud in primis sciendum est, rationem fere cõstitui, qua cetera præcepta seruentur. Nam quod his uerbis præscriptum est, eo spectat, ut, si quis studet superiora legis iussa seruare, hoc maxime faciat, ne concupiscat: quoniam qui non concupiscet, suis contentus, aliena non appetet, aliorum commodis gaudebit, Deo immortali gloriã tribuet; gratias eidem maximas aget, Sabbathũ colet, idest quiete perpetua fruetur, maioresque uenerabitur: neminem denique neque re, neque uerbis, neque ullo alio modo lædet. Nam stirps, ac semen malorum omnium est praua concupiscentia; qua qui incensi sunt, præcipites feruntur in omne flagitiorum, & scelerum genus. His animaduersis, & Parochus in iis, quæ sequuntur, tradendis diligentior, & fideles ad audiendum erunt attentiores. Sed quamquam hæc duo præcepta coniunxerimus, propterea quod, cum non dissimile sit eorum argumentum, eandem docendi uiam habent, Parochus tamen & cohortando, & monendo poterit communiter, uel separatim, ut commodius sibi uidebitur, ea tractare: sin autem Decalogi interpretandi munus susceperit, demõstrabit, quæ sit horum duorum præceptorum dissimilitudo, quidue una cõcupiscentia ab altera differat,

hæ rebus tantum externis cōtentæ sunt; illæ uero, quoniā animum Deus intuetur, ipsius animi puram, sinceramque castitatem, atque integritatem requirunt. Est igitur diuina lex, quasi speculum quoddam, in quo naturæ nostræ uitia intuemur. quamobrem dixit Apostolus; Concupiscentiam nesciebam, nisi lex diceret; Non concupisces. cum enim concupiscentia, idest peccati fomes, qui ex peccato originem habuit, perpetuo nobis infixus inhæreat; ex hoc agnoscimus, in peccato nos nasci: quapropter supplices ad eū confugimus, qui solus potest peccati sordes eluere. Habent autē hæc singula præcepta illud cum ceteris commune, ut partim aliquid uetent, partim iubeant. Quod ad prohibendi uim attinet; ne quis forte arbitretur, concupiscentiam illam, quæ uitio caret, aliquo modo uitium esse, ut concupiscere spiritum aduersus carnem, uel expetere iustificationes Dei in omni tempore, id quod Dauid summopere cupiebat; Parochus doceat, quæ concupiscentia illa sit, quam huius legis præscripto fugere oporteat. Quare sciendum est, concupiscentiam esse commotionem quandam, ac uim animi, qua impulsi homines, quas nō habent, res iucundas appetunt. & quemadmodum reliqui animi nostri motus non perpetuo mali sunt: ita hæc concupiscendi uis non semper in uitio est ponenda. neque enim propterea malum est, si cibum, aut si potum appetimus; aut cum frigemus, si calescere; aut contra, cum calemus, si frigescere cupimus. & quidē recta hæc concupiscendi uis, Deo auctore, nobis a natura insita est: sed primorum parentum nostrorum peccato factum est, ut illa naturæ fines transiliens, usqueadeo deprauata sit, ut ad ea concupiscenda sæpe incitetur, quæ spiritui, ac rationi repugnant. Quin etiam hæc uis, si moderata est, suisque finibus continetur, sæpe etiam nō mediocres utilitates præbet. nam illud primum efficit, ut assiduis precibus Deum oremus, supplicesque ab eo petamus, quæ maxime cupimus. oratio enim cupiditatis nostræ interpres est. quod si recta hæc cōcupiscendi uis abesset, non tā multæ preces essent in Ecclesia Dei. Efficit præterea, ut chariora sint nobis Dei munera: quo enim uehemētiori alicuius rei cupiditate flagramus, eo charior illa nobis res est, atque iucundior, cum eam adepti sumus: tum uero delectatio ipsa, quam ex re concupita sentimus, facit, ut maiore pietate gratias Deo agamus. itaque, si concupiscere aliquando licet, fateamur necesse est, non omnem concupiscendi uim prohibitam esse. & quamquam D. Paulus concupiscentiam peccatum esse dixit; id in eam tamen sententiā accipiendum est, in quam Moyses locutus est, cuius ille testimoniū affert

ad Rom. 7.
ad Gal. 5.
Psal. 118.
ad Rom. 7.

Exod. 20. affert id, quod ipsius Apostoli oratio declarat. nam illam carnis con
Ad Gal. 5. cupiscentiam uocat in epistola ad Galatas: Spiritu, inquit, ambulate, & desideria carnis non perficietis. Naturalis igitur illa cupiditatis uis, & moderata, quæ fines suos non egreditur, non uetatur, multoque minus spiritalis illa rectæ mentis cupiditas, qua ad eorum appetitionem incitamur, quæ carni repugnant. ad hanc ipsam enim sa
Sap. 6. cræ litteræ nos adhortantur: Concupiscite sermones meos. & ; Tran
Eccle. 24. site ad me omnes, qui concupiscitis me. Itaque hoc interdicto non ipsa cōcupiscendi uis, qua tum ad bonum, tum ad malum uti licet; sed usus prauæ cupiditatis, quæ carnis concupiscentia, & peccati fomes uocatur, ac, si animi assensionem adiunctam habeat, semper in uitiis numeranda est, omnino prohibetur. Ergo ea tantum concupiscendi libido uetita est, quam carnis concupiscentiam uocat Apo
Ad Gal. 5. stolus, illi scilicet concupiscendi motus, qui nullum rationis modū habent, neque finibus a Deo constitutis continentur. Hæc cupiditas damnata est, uel quia malum appetit, ueluti adulteria, ebrietates, homicidia, & alia eiusmodi nefaria scelera, de quibus ita Apostolus,
1. ad Cor. 10 Non simus, inquit, concupiscentes malorum, quemadmodum & illi concupierunt; uel quia, etsi res natura sua malæ non sunt, causa tamen aliunde extat, quare illas concupiscere nefas sit. quo in genere sunt ea, quæ ne possideamus, Deus, aut Ecclesia prohibet: non enim ea nobis appetere licet, quæ possidere omnino nefas sit, qualia olim in ueteri lege fuerunt, aurum, & argētum, ex quibus idola con
Deute. 7. flata erant, quæ, Dominus in Deuteronomio uetuit, ne quis concupisceret. Ob eam præterea causam hæc cupiditas uitiosa prohibetur, quoniam, quæ appetuntur, aliena sunt, ut domus, seruus, ancilla, ager, uxor, bos, asinus, & alia multa; quæ cum aliena sint, ea concupiscere uetat diuina lex. rerumque eiusmodi cupiditas nefaria est, & in peccatis grauissimis numeratur, cum illis concupiscendis animi præbetur assensus. nā tum peccatum natura existit, cum post malarum cupiditatum impulsum animus rebus prauis delectatur, atque his uel assentitur, uel non repugnat: id quod D. Iacobus, cum
Iacob. 1. peccati originem, & progressionem ostendit, illis uerbis docet; Vnusquisque tentatur a concupiscentia sua abstractus, & illectus: deinde concupiscentia cum conceperit, parit peccatum; peccatum uero, cum consummatum fuerit, generat mortem. Cum igitur lege ita caueatur; Non concupisces; hæc uerba ad eum sensum referuntur, ut nostras cupiditates a rebus alienis cohibeamus. alienarum enim rerum cupiditatis sitis immensa est, atque infinita, neque umquam

satiatur,

satiatur, ut scriptum est, Auarus non implebitur pecunia: de quo ita est apud Isaiam: Væ, qui coniungitis domum ad domum, & agrum agro copulatis. sed ex singularum uocum explicatione facilius intelligetur huius peccati fœditas, & magnitudo. Quare Parochus docebit, domus uocabulo non locum modo, quem incolimus, sed uniuersam hereditatem significari, ut ex diuinorum scriptorum usu, cõsuetudineque cognoscitur. In Exodo scriptum est; Obstetricibus a Domino domus esse ædificatas. sententia eo spectat, ut illarum facultates ab eo auctas esse, atque amplificatas interpretemur. Ex hac igitur interpretatione animaduertimus, hac præcepti lege uetitum nobis esse, ne diuitias auide expetamus, neque alienis opibus, potentiæ, nobilitati inuideamus, sed statu nostro, qualisqualis ille sit, siue humilis, siue excelsus, contenti simus. alienæ deinde gloriæ appetitionem uetitã esse, intelligere debemus. nam hoc item ad domum pertinet. Quod uero sequitur, Nec bouem, nõ asinum; id ostendit non solum, quæ magna sunt, ut domus, nobilitas, & gloria, ea cum aliena sint, concupiscere nobis non licere, sed etiam parua, qualia illa sint, siue animata, siue inanimata. Sequitur deinceps; Neque seruum. quod intelligendum est tam de captiuis, quam de reliquo genere seruorum; quos, ut cetera alterius bona, concupiscere non debemus. liberos uero homines, qui uoluntate seruiunt, uel mercede conducti, uel amore, obseruantiaque impulsi, nullo modo neque uerbis, neque spe, neque pollicitationibus, neque præmiis quis corrumpere, aut sollicitare debet, ut eos deserant, quibus se ipsi sponte addixerunt; immo uero, si ante id tempus, quo se in illorum famulatu fore promiserant, ab illis recesserint, huius præcepti auctoritate admonendi sunt, ut ad eos ipsos omnino reuertantur. Quod autem in præcepto mentio fit proximi, id eo pertinet, ut hominum uitium demonstretur, qui uicinos agros, aut proximas domos, aut aliam rem eiusmodi, quæ secum continens sit, appetere solent. Vicinitas enim, quæ in parte amicitiæ ponitur, ab amore ad odium cupiditatis uitio traducitur. Hoc uero præceptum ij minime uiolant; qui res, quas proximi uenales habent, emere de illis cupiunt, aut iusto pretio emunt. ij enim non modo proximum non lædunt, sed ualde adiuuant, cum ei pecunia maiori commodo, usuique futura sit, quam res illæ, quas ipse uenditat. Hanc de re aliena non concupiscenda legem altera sequitur, quæ prohibet, ne alienam concupiscamus uxorem. qua lege cõcupiscendi libido non ea quidem tãtum prohibita censetur, qua adulter alterius uxorem appetit, sed etiam,

Eccle 5. Isa. 5. Exod. 50.

CC qua

qua affectus ali quis alterius uxorem in matrimonium ducere cōcupiſcit. eo enim tempore, cum repudii permittebatur libellus, illud facile euenire poterat, ut quæ ab uno repudiata eſſet, eam alter uxorē acciperet. at hoc Dominus uetuit; ne aut mariti ad uxores relinquendas ſollicitarētur; aut uxores maritis difficiles ſe, ac moroſas ita præberent, ut eam ob cauſam quædam quaſi neceſſitas uiris imponeretur illas repudiādi. nunc uero grauius eſt peccatum, cum mulierem, etiam ſi a uiro repudiata ſit, alteri in matrimonium ducere nō liceat, niſi marito mortuo. itaque qui alterius uxorem concupiſcet, facile ex una in aliam incidet cupiditatem: aut enim illius uirum mori, aut adulterium admittere cupiet. atque hoc idem de ijs mulieribus dicitur, quæ alteri deſponſatæ ſunt. neque enim has item concupiſcere licet, cum ij, qui hæc pacta reſcindere ſtudent, uiolēt ſanctiſſimum fidei fœdus. & quemadmodum, quæ alteri nupta eſt, eā concupiſcere omnino nefas eſt: ſic, quæ ad Dei cultum, religionemque eſt conſecrata, nullo pacto licet illam uxorem appetere. Si uero quis mulierem, quæ nupta eſt, cum eā innuptam eſſe opinetur, uxorē ſibi dari concupiſcit, neque, ſi in matrimonium alii collocatam intelligeret, eam nuptam ſibi dari cuperet, id quod Pharaoni, & Abimelech cōtigiſſe legimus, qui Saram in matrimonio habere concupierunt, cum *Gen. 12. 20.* eam minime nuptā, Abrahæq. ſororem, nō uxorē arbitrarentur; ille certe, qui eo animo eſt, eiuſmodi præcepti legem uiolare nō uidetur.

Remedia aduerſus noxias concupiſcentias. Sed ut Parochus remedia patefaciat, quæ ad tollendum hoc cupiditatis uitium accōmodata ſunt, explicare alterā præcepti rationem debet; quæ in eo conſiſtit, ut, ſi diuitiæ affluant, cor nō apponamus, eaſque pietatis, & diuinarum rerum ſtudio abijcere parati ſimus, & in ſubleuādas pauperum miſerias libenter pecuniā erogemus; ſi deſint facultates, egeſtatem æquo, & hilari animo feramus. & quidem ſi rebus noſtris dandis liberalitate utemur, rerum alienarū cupiditates reſtinguemus. De paupertatis autem laudibus, diuitiarūq. deſpiciētia, in ſacris litteris, & apud ſanctos Patres facile erit Parocho multa colligere, & fideli populo tradere. Hac item lege præcipitur, ut ardenti ſtudio, ſummaq. cupiditate optemus id potiſſimum effici, non quod nos cōcupiſcimus, ſed quod Deus uult, quemadmodum Do- *Matth. 6.* mini oratione exponitur. Voluntas autem Dei in eo maxime eſt, ut nos ſingulari quodā modo ſancti efficiamur, animūque noſtrū ſincerū, atque ab omni labe purū, integrumq. cōſeruemus, & exerceamus nos in ijs mentis, ac ſpiritus officiis, quæ corporis repugnāt ſenſibus; horūq. edomitis appetitionibus, ratione, ac ſpiritu duce, rectū uitæ

curſum

cursum teneamus; quiue præterea sensus materiã cupiditatibus nostris, libidiniq. præbent, eorũ uim maxime reprimamus. Sed ad hunc cupiditatum ardorem restinguendum, plurimum etiã hoc potest, si, quæ incõmoda ex illis accidũt, ea nobis ob oculos proponamus. primum uero illud incõmodum est, quod, quoniã eiusmodi cupiditatibus paremus, in anima nostra regnat summa peccati uis, ac potestas. quamobrem monuit Apostolus; Nõ regnet peccatum in uestro mortali corpore, ut obediatis cõcupiscentiis eius. Nã quemadmodum, si cupiditatibus resistimus, peccati uires cõcident: ita, si iisdem succũbimus, Dominum a regno suo expellimus, & in eius locum peccatũ introducimus. Alterum præterea incõmodum est, quod ab hac cõcupiscendi ui, ueluti fonte quodã, omnia peccata manant, ut D. Iacobus docet. D. item Ioannes; Omne, inquit, quod est in mundo, cõcupiscentia carnis est, & cõcupiscentia oculorum, & superbia uitæ. Tertium incõmodum in eo est, quoniã rectum animi iudicium his cupiditatibus obscuratur. homines. n. iis cupiditatum tenebris obcæcati, honesta, & præclara putãt omnia, quæcumq. ipsi cõcupiscunt. Opprimitur præterea cõcupiscendi ui uerbum Dei, quod in animis nostris a magno illo agricola Deo insitum est. sic. n. apud D. Marcum scriptum est: Alii sunt, qui in spinis seminãtur: hi sunt, qui uerbum audiunt, & ærumnæ sæculi, & deceptio diuitiarum, & circa reliqua cõcupiscentiæ introeuntes, suffocãt uerbum, & sine fructu efficitur. Iã uero, qui præ ceteris hoc cupiditatis uitio laborãt, quosque propterea Parochus ad colendum hoc præceptum diligentius cohortari debet, illi sunt, qui lusionibus nõ honestis delectãtur, aut qui ludis immoderate abutuntur: mercatoresq. item, qui rerum penuriã, annonæque caritatem expetunt, atque id ægre ferunt, ut alii præter ipsos sint, qui uendant, aut emãt, quo carius uendere, aut uilius emere ipsi possint: qua in re item peccãt, qui alios egere cupiunt, ut aut uẽdendo, aut emendo ipsi lucrentur. Peccant etiã milites, qui bellum expetunt, ut furari ipsis liceat: medici item, qui morbos desiderant: iureconsulti, qui causarum, litiumq. uim, copiamq. concupiscunt: tum artifices, qui quæstus auidi, omnium, quæ ad uictum, cultumq. pertinent, penuriam exoptant, ut inde plurimum lucri faciant. In hoc præterea genere grauiter ii peccant, qui alienæ laudis, gloriæque auidi, atque appetentes sunt, non sine aliqua famæ alterius obtrectatione, idque præsertim, si, qui illam appetunt, ignaui, nulliusque pretii homines sunt: fama enim, & gloria, uirtutis, atque industriæ, non ignauiæ, aut inertiæ, præmium est.

ad Rom. 6.

Iacob. 1.

1. Ioan. 2.

Mar. 4.

DE ORATIONE.

IN OFFICIO, & munere Pastorali cumprimis necessaria est ad salutem fidelis populi, præceptio Christianæ precationis; cuius uim, ac rationem multos necesse est ignorare, nisi pia, & fideli Pastoris diligentia tradita sit. Quamobrem præcipua Parochi cura uersari debet in eo, ut pij auditores intelligant, quid a Deo, & quo modo orandum sit. Omnes autem necessariæ precationis numeros continet diuina illa formula, quam Christus dominus apostolis, & per illos, eorumque successores, omnibus deinceps, qui Christianam religionem susciperent, notam esse uoluit. cuius uerba, atque sententias sic animo ac memoria comprehendere oportet, ut in promptu habeamus. Vt autem in hac orandi ratione suppeditet Parochis facultas instituendi fideles auditores, quæ magis opportuna uisa sunt, hic proposuimus, sumpta ab iis scriptoribus, quorum eo in genere doctrina, & copia maxime laudatur: nam reliqua, si opus fuerit, Pastores ex eisdem fontibus haurire poterunt.

De necessitate orationis.

Primum igitur docendum est, quam sit oratio necessaria; cuius præceptum non solum cōsilii causa traditum est, sed etiam necessarii iussi uim habet. quod a Christo domino declaratum est illis uerbis;
Luc. 18. Oportet semper orare. Hanc orandi necessitatem ipsa, etiam illo Dominicæ precationis quasi procemio, ostendit Ecclesia; Præceptis salutaribus moniti, & diuina institutione formati, audemus dicere. Itaque cum esset necessaria precatio Christianis hominibus, & illud
Luc. 11. a discipulis ipse rogatus esset; Domine doce nos orare; præscripsit eis orandi formam Dei Filius, & spem attulit impetrationis eorum, quæ postularent: & ipse documentum fuit precationis, qua non
Luc. 6. solum utebatur assidue, sed etiam in ea pernoctabat. cuius deinde officii, iis, qui se ad Iesu Christi fidem contulissent, aposto-
1. Pet. 3. 4. li præcepta tradere non destiterunt. nam sancti & Petrus, & Ioannes, de ea diligentissime pios admonent: & eius rationis memor Apostolus pluribus locis Christianos hortatur ad salutarem orandi necessitatem. Præterea, tam multis indigemus bonis, & cōmodis, ad animum, & corpus tuendum necessariis, ut ad precationē confugere oporteat, tamquā ad unam omnium optimā, & indigētiæ nostræ interpretem, & conciliatricem eorum, quibus egemus. Nam, cū nihil

cuique debeat Deus, reliquum profecto est, ut quæ nobis opus sunt ab eo precibus expetamus; quas preces tamquam instrumentum necessarium nobis dedit ad id, quod optaremus, consequendū: præsertim, cum quædam esse constet, quæ nisi eius adiumento non liceat impetrare. Habent enim sacræ preces præstantem illam uirtutē, qua maxime dæmones eiiciuntur. Est enim quoddam dæmoniorū genus, quod non eiicitur nisi ieiunio, & oratione. Quare magnam sibi adimunt facultatem singularium donorum, qui hanc consuetudinem, exercitationemque non adhibent, pie ac diligenter orandi. petitione enim non solum honesta, sed etiam assidua opus est ad impetrandum, quod concupiscas. Nam, ut inquit S. Hieronymus, scriptum est, Omni petenti datur. ergo si tibi non datur, ob id nō datur, quia non petis: petite ergo, & accipietis. *Matth. 17.* *Luc. 19.*

De vtilitate orationis.

Habet autem hæc necessitas iucundissimam utilitatem, quæ fructus ex se edit uberrimos, quorum copiam sument Pastores a sacris scriptoribus, cum opus erit illos impertire fideli populo. nos ex ea copia aliquot elegimus, quos huic tempori accōmodatos duximus. Primus autem fructus, quem inde capimus, est is, quod orātes Deo honorem habemus; siquidem est quoddam religionis argumētum oratio, quæ in diuinis litteris thymiamathi comparatur. Dirigatur enim, inquit Propheta, oratio mea, sicut incensum in cōspectu tuo. Quare nos hac ratione Deo subiectos esse profitemur, quem bonorum omnium auctorem agnoscimus, & prædicamus, in quem solū spectamus, quod unum incolumitatis, salutisque præsidium atque perfugium habemus. Huius fructus illis etiam uerbis admonemur, Inuoca me in die tribulationis, eruā te, & honorificabis me. Sequitur fructus amplissimus, & iucūdissimus orationis, cum a Deo preces audiuntur. est enim ex S. Augustini sententia, cæli clauis oratio. Nam ascendit, inquit precatio, & descendit Dei miseratio: licet alta sit terra, altum cælum, audit tamen Deus hominis linguam. Cuius orandi muneris tanta uis est, tanta utilitas, ut ea re cælestium donorum amplitudinem consequamur. Nam & impetramus nobis, ut ducem, & adiutorem adhibeat spiritum sanctum, & fidei assequimur conseruationem, & incolumitatem, & uitationem pœnarum, & diuinū patrocinium in tentationibus, & ex Diabolo uictoriā. omnino inest in precatione singularis gaudii cumulus. Quamobrē sic loquebatur Dominus; Petite, & accipietis, ut gaudiū uestrū sit plenū. *Psal. 140.* *Psal. 49.* *S. August.* *Ioan. 16.*

Nec uero, quin huic petitioni præsto sit, & occurrat Dei benignitas, ullus relictus est dubitandi locus. quod multa comprobant diuinæ scripturæ testimonia; quæ, quia sunt in promptu, illa modo apud
Isa. 58. Isaiam exempli causa attingemus: Tunc enim, inquit, inuocabis, & Dominus exaudiet: clamabis, & dicet, ecce adsum. & rursus; Eritq.
Isa.65. antequam clament, ego exaudiam: adhuc illis loquentibus ego audiam. exempla autem eorum, qui Deum exorauerunt, quia propemodum sunt & infinita, & posita ante oculos, omittimus. At interdum fit, ut quæ petimus, a Deo non impetremus. ita est: sed tum maxime prospicit utilitati nostræ Deus, uel quod alia nobis maiora, & ampliora bona impertitur; uel quod nec necessarium nobis est, nec utile, quod petimus: immo uero fortasse superuacaneum id futurũ sit, si dederit, atque pestiferum. Quædam enim, inquit sanctus Au
S. August. gustinus, negat propitius Deus, quæ concedit iratus. Nonnumquã etiam fit, ut adeo remisse, ac negligenter oremus, ut ne ipsi quidem, quod dicimus, attendamus. Cum autem sit oratio, mentis ascensus ad Deum: si in orando animus, qui ad Deum referri debet, peregrinatur, nulloque studio nulla adhibita pietate, temere precationis uerba funduntur, quo modo inanem huius orationis sonitum, Christianam precationẽ esse dicemus? Quare minime mirum est, si Deus nostræ non obsequitur uoluntati; cum uel ipsi nolle id nos, quod petimus, pene probemus, nostræ negligentia & ignoratione precationis; uel postulemus ea, quæ nobis sunt obfutura. Contra uero scienter, ac diligenter petẽtibus multo plus tribuitur, quam a Deo
Luc. 15. postulauerint. quod & Apostolus testatur in epistola ad Ephesios; & illa prodigi filij similitudine declaratur; qui præclare secum actũ esse existimaturus fuit, si in loco mercenarii famuli eum habuisset pater. & si recte cogitantibus, non solum postulantibus nobis cumulat gratiam suam Deus, non modo munerum copia, sed etiam celeritate tribuendi. quod ostendunt diuinæ litteræ, cum illa utuntur
Psal. 9. loquendi formula; Desiderium pauperum exaudiuit Dominus. intimis enim, & tacitis egentium studiis, ne expectata quidem eorum uoce Deus occurrit. Accedit eo etiam ille fructus, quod orando animi uirtutes & exercemus, & augemus, maxime uero fidẽ. ut enim
ad Rom. 10. rite illi non orant, qui fidem Deo non habent: quo modo enim, inquit, inuocabunt, in quem nõ crediderunt? sic fideles, quo studiosius orant, eo maiorem, ac certiorem fidem habent diuinæ curæ, & prouidẽtiæ, quæ potissimum id requirit a nobis, ut ad se de ijs, quæ nobis opus sunt, referentes, omnia postulemus. Posset uero Deus

non

non petentibus, ne cogitantibus quidem, abunde nobis omnia dilargiri, quo modo & animantibus rationis expertibus cuncta suppeditat ad usus uitæ necessarios; sed beneficentissimus parens uult a filiis inuocari: uult nos quotidie rite petendo, petere fidentius: uult impetratis iis, quæ postulamus, in dies magis testificari, ac prædicare suam in nos ipsos benignitatem. Amplificatur etiam charitas: nam illum auctorem agnoscentes omnium bonorum, utilitatumque nostrarum, quanta eum possumus maxima charitate amplectimur; &, ut amãtes, colloquio, & congressu magis ad amorem incenduntur: sic pii homines, quo sæpius Deo facientes preces, & eius implorãtes benignitatem, quasi cum ipso colloquuntur, eo maiori in singulas precationes affecti lætitia, ad eum amandum, & colendum incitantur ardentius. Propterea nos hac uti uult exercitatione precationis, ut flagrantes petendi studio quod optamus, tantum ea assiduitate, & cupiditate proficiamus, ut digni simus, in quos illa cõferantur beneficia, quæ antea ieiunus, & angustus animus noster capere non poterat. Vult præterea nos id, quod est, intelligere, ac præ nobis ferre, si gratiæ cælestis auxilio deseramur, nostra opera nihil consequi posse, proptereaque toto animo ad orandum incumbere. Valẽt autem maxime hæc tamquam orationis arma contra naturæ nostræ hostes acerrimos: inquit enim sanctus Hilarius: Aduersus diabolũ, armaque eius, orationum nostrarum sonitu certandum est. Præclarum præterea illum orationis fructum assequimur, quod cum procliues simus ad malum, & ad libidinis uarios appetitus uitio infirmitatis ingenitæ, patitur, se nostris cogitationibus concipi, ut, dum illum oramus, & mereri eius contendimus munera, accipiamus innocentiæ uoluntatem, & ab omni labe, delictorum omnium amputatione purgemus. Postremo ex sancti Hieronymi sententia, iræ diuinæ resistit oratio. itaque sic ad Moysen locutus est Deus; Dimitte me: cum quidem pœnas eum ab illo populo petere uolentem, precibus impediret: nihil enim est, quod æque Deum leniat iratum, aut etiam paratum ad plagas sceleratis inferendas, æque retardet, & reuocet a furore, ac preces piorum hominum. *Exod. 32.*

De partibus, et gradibus orationis.

Exposita necessitate, & utilitate Christianæ precationis, scire præterea oportet fidelem populum, quot, & quibus partibus ea constet oratio: id enim ad huius officij perfectionem pertinere testatur Apostolus; qui in epistola ad Timotheum cohortans ad pie, sanctèque *1. ad Tim. 2.*

1. ad Tim. 2. orandum, orationis partes diligenter enumerat; Obsecro, inquit, primum omnium fieri obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones pro omnibus hominibus. Quod uero subtilis quædam est harum differentia partiũ, si eius explicationem auditoribus Parochi conducere existimabunt, cõsulent inter ceteros S. Hilariũ, & Augustinum. Sed quoniam duæ sunt præcipuæ partes orationis, postulatio, & gratiarum actio; a quibus, tamquam a capite, manant reliquæ; minime eas prætermittendas duximus. Nam ad Deum accedimus, ut cultum ei, ac uenerationem adhibentes, uel ab eo aliquid impetremus, uel ipsi de beneficijs, quibus assidue ab eius benignitate ornamur, & augemur, gratias agamus. Vtramque hanc maxime necessariam partem orationis, Deus ipse pronunciauit ore Da-

Psal. 49. uidis, illis uerbis; Inuoca me in die tribulationis, eruam te, & honorificabis me. Quantum autem egeamus diuinæ liberalitatis, ac bonitatis, quis ignorat, modo summam hominum egestatem, & miseriam intueatur? Quam uero sit propensa Dei uoluntas in genus humanum, quam effusa in nos benignitas, omnes intelligunt, qui sensu oculorum, & mente præditi sint. Nam quocumque oculos coniicimus, quocumque nos cogitatione conuertimus, nobis admirabilis lux diuinæ beneficentiæ, ac benignitatis oboritur. Quid enim habent homines, quod a Dei largitate profectum non sit? et si omnia sunt eius dona, ac munera bonitatis, quid est, quod nõ omnes pro uiribus beneficentissimum Deum laudibus celebrent, & gratiarum actione prosequantur? Sed utriusq. officii, & petendi aliquid a Deo, & ei gratias agendi, multi sunt gradus, quorum alius alio est altior, atque perfectior. Vt igitur fidelis populus non solum oret, sed etiam optime fungatur illo munere orationis, proponent ei Pastores summam, perfectamque orandi rationem, & ad eam quam diligentissime poterunt hortabuntur. Sed quinam est optimus orandi modus, & summus precationis gradus? nempe is, quo pii, & iusti homines utuntur; qui freti ueræ fidei stabili fundamento, quibusdam optimæ mentis, orationisque gradibus, in illum locum perueniunt, ex quo infinitam Dei potentiam, immensam benignitatem, ac sapientiam contemplari possunt: ubi etiam in spem certissimam ueniunt, se & quidquid petierint in præsentia, & illam inexplicabilium bonorum uim cõsecuturos esse, quæ pollicitus est Deus largiturum se iis, qui diuinum auxilium pie, & ex animo implorarint. His, quasi duabus alis, elata in cælum anima, ardẽti studio peruenit ad Deum, quẽ omni gratiarum & laudum honore prosequitur, quod summis ab

eo be-

eo beneficiis affecta sit; tum uero singulari adhibita pietate, ac uene ratione, quasi filius unicus charissimo parenti, quid sibi sit opus nō dubitanter exponit. Quem precandi modum, effundēdi uoce, exprimunt diuinæ litteræ. inquit enim propheta; Effundo in conspectu eius orationem meam, & tribulationem meam ante ipsum pronuncio. quæ uox eam uim habet, ut nihil reticeat, nihil occultet, sed effundat omnia is, qui ad orandum uenit, fidenter confugiens in sinū amantissimi parentis Dei. Ad id enim nos doctrina cælestis hortatur illis uerbis; Effundite coram illo corda uestra, &; Iacta super Dominum curam tuam. Hunc autem precationis gradū significat sanctus Augustinus, cum inquit in eo libro, qui inscriptus est Enchiridion, quod fides credit, spes & charitas orat. Alius est eorum gradus, qui mortiferis peccatis oppressi, fide tamen ea, quæ mortua dicitur, nituntur sese erigere, & ad Deum ascendere: sed propter intermortuas uires, summamque fidei imbecillitatem, se altius a terra tollere non possunt. Verumtamen sua peccata recognoscētes, & eorum cōscientia, ac dolore cruciati, humiliter, ac demisse, ex illo maxime longinquo loco pænitentes, scelerum a Deo ueniam, & pacem implorant. Horum oratio suum obtinet locum apud Deum: nam eorū preces audiuntur, immo uero huiusmodi homines liberalissime misericors Deus inuitat: Venite, inquit, ad me omnes, qui laboratis, & onerati estis, & ego reficiam uos. ex horum hominum numero fuit ille publicanus, qui cum oculos ad cælum tollere non auderet, exiit tamen, inquit, e templo magis iustificatus, quam pharisæus. Est præterea eorum gradus, qui nondum fidei lucem acceperunt, uerumtamen diuina benignitate exiguum illorum naturæ lumen accēdente, uehementer excitantur ad studium, cupiditatéq. ueritatis, quā ut doceantur, summis precibus petunt. qui si manent in uoluntate, a Dei clementia eorum studium non repudiatur. Quod exemplo Cornelii Cēturionis comprobatum uidemus. Nemini.n. id ex animo petenti clausæ sunt fores diuinæ benignitatis. Postremus est gradus eorum, quos non modo facinorum, ac flagitiorū non pænitentes, sed etiam sceleribus scelera cumulātes, tamen nō pudet sæpe a Deo petere peccatorum ueniā, in quibus uolunt perseuerare; qui tali statu ne ab hominibus quidē audere deberēt, ut sibi ignoscerent, postulare. horū oratio a Deo non auditur. sic.n. de Antiocho scriptum est; Orabat autem hic scelestus Dominū, a quo nō esset misericordiā cōsecuturus. Quare uehementer hortādi sunt, qui in graui illa miseria uersantur, ut abiecta peccandi uolūtate, uere & ex animo se cōuertant ad Deū.

Psal. 141. Psal. 61. Psal. 54. Matth. 11. Luc. 18. Act. 10. 2. Mac. 9.

DE IIS, QVAE PETENDA SVNT.

Sed quoniam in singulis petitionibus quid postulandum, quid non, suo loco dicetur; satis hic erit fideles uniuerse illud admonere, ut, quæ iusta, quæ ue honesta sint, a Deo petant homines; ne, si, contra quam deceat, aliquid postularint, illo responso repellantur; Ne-
Matth. 20. scitis quid petatis. Quidquid autem recte optari potest, petere licet.
Ioan. 15. quod illa Domini uberrima promissa testantur; Quodcumque uolueritis, petetis, & fiet uobis: omnia enim se cōcessurum pollicetur. quare primum optatum, ac desiderium nostrum ad eam regulam dirigemus, ut ad Deum, qui summum est bonum, summum studiū, desideriumque referatur. Deinde cupiemus ea, quæ cum Deo nos maxime coniungant: quæ uero nos inde seiungant, aut causam aliquam afferunt disiunctionis, ab omni studio, & cupiditate nostra remouenda sunt. Hinc licet colligere secundum illud summum, & perfectum bonum, quo modo reliqua, quæ dicūtur bona, & optanda sint, & a parente Deo postulanda. Nā hæc corporis, quæ uocant, & externa bona, ut sanitas, robur, pulchritudo, diuitiæ, honores, gloria, quia facultatem, ac materiam sæpe dant peccato (qua re fit, ut non omnino pie, aut salutariter petantur) erit illa petitio his præscribenda finibus, ut hæc uitæ commoda postulētur necessitatis causa: quæ precandi ratio refertur ad Deum. Licet enim nobis ea precibus petere, quæ & Iacob, & Salomon postularunt. ille enim in hunc
Gen. 28. modum, Si dederis mihi panem ad uescendum, & uestimentum ad
Prouer. 30. induendum, erit mihi dominus in Deum: Salomon his uerbis; Tribue tantum uictui meo necessaria. Cum uero nobis Dei benignitate suppeditetur ad uictum, & ad cultum, par est, nos illius Apostoli
1. Cor. 7. cohortationis recordari; Qui emunt tamquam non possidentes, & qui utuntur hoc mundo, tamquam non utantur: præterit enim fi-
Psal. 61. gura huius mundi. item; Diuitiæ si affluant, nolite cor apponere: quarum fructum, & usum tātummodo nostrum esse, sed ita, ut cum ceteris communicemus, ab ipso doctore Deo didicimus. si ualemus, si reliquis externis, & corporis bonis abundamus, eo illa nobis tributa esse meminerimus, ut & facilius Deo inseruire possimus; & proximo omnia eius generis commodare. Ingenii autem bona, & ornamenta, cuius generis sunt artes, atque doctrinæ, petere non licet, sed ea tantum condicione, si nobis ad Dei gloriam, & ad salutē profutura sunt. Quod autem omnino, & sine adiunctione, aut condicione optandum, quærendum, postulandum est, quemadmodum antea

antea diximus, id Dei gloria est, & deinceps omnia, quæ summo illi bono coniungere nos queant, ut fides, timor Dei, amor, de quibus plenius dicemus in explicatione petitionum.

PRO QVIBVS ORANDVM SIT.

His autẽ cognitis, quæ petenda sint, docendus est fidelis populus, pro quibus orare debeat. Continet autem oratio petitionẽ, & gratiarum actionem: quare prius de petitione dicamus. Orandũ igitur est pro omnibus sine ulla exceptione uel inimicitiarũ, uel gentis, uel religionis. nam siue hostis sit, siue alienus, siue infidelis, proximus est: quem quia Dei iussu amare debemus, sequitur, ut preces quoque, quod amoris officium est, pro eo facere oporteat. nã eo pertinet illa Apostoli cohortatio; Obsecro fieri orationes pro omnibus hominibus. *1. ad Tim. 2.* Qua in oratione primũ petenda sunt, quæ salutem animæ cõplectuntur, deinde quæ corporis. Debemus autẽ hoc precationis officiũ primum Pastoribus animarũ tribuere, quod ab Apostolo eius exemplo monemur. scribit. n. is ad Colossenses, ut orẽt pro se, ut sibi Deus aperiat ostiũ sermonis. *Ad Colos. 4.* quod itẽ facit ad Thessalonicẽses. Est prætere a in Actis apostolorũ; Oratio fiebat sine intermissione ab Ecclesia pro Petro. *Act. 12.* cuius etiã officij a D. Basilio in libris de moribus admonemur: pro iis. n. orandum esse, inquit, qui præsunt uerbo ueritatis. Secundo loco pro Principibus nos precari oportet, ex eiusdẽ Apostoli sentẽtia: quanto enim publico bono principibus piis, & iustis utamur, nemo ignorat. itaque rogandus est Deus, ut tales sint, quales esse oportet, qui reliquis hominibus præsint. Extãt exempla sanctorũ hominum, quibus monemur, ut pro bonis etiã, piisq. deprecemur. Egent enim & illi precibus aliorum: quod diuinitus factũ est, ne superbia efferantur, dum intelligunt se inferiorum suffragiis indigere. Iussit prætere a Dominus precari pro persequentibus, & calumniantibus nos. *Matth. 5.* Illud etiã S. Augustini testimonio celebratum est, hanc esse acceptã consuetudinem ab Apostolis pro iis, qui ab Ecclesia sunt alieni, preces, & uota faciendi, ut infidelibus donetur fides: ut idolorum cultores ab impietatis errore liberentur: ut Iudæi, discussa animorum caligine, lucẽ ueritatis accipiãt: ut hæretici redeuntes ad sanitatem, catholicæ doctrinæ præceptis erudiãtur: ut schismatici, a qua desciuerunt sanctissimæ parẽtis Ecclesiæ cõmunione, cum ea iterum ueræ charitatis nodo iuncti copulentur. Quantã autem uim habeant preces pro huiusmodi hominibus factæ ex animo, cõstat, tam multis exemplis omnis hominum generis, quos quotidie, ereptos a potestate tenebrarum, transfert Deus in regnum filij charitatis suæ; & ex uasis iræ, facit uasa misericordiæ. in quo plurimũ ualere piorum obsecrationem, nemo, qui recte sentiat, dubitare potest. Preces autẽ, quæ pro mortuis fiunt, ut ab

ut ab igne Purgatorii liberentur, ex apostolorum doctrina fluxerũt: qua de re satis dictum est, cum de sacrificio missæ loqueremur. In iis autẽ, qui peccare dicuntur ad mortẽ, uix quidquã precibus, uotisq. proficitur. Verumtamẽ est Christianæ charitatis, & precari pro illis, & lacrymis cõtendere, an eis possint reddere pacatũ Deum. Execrationes uero sanctorum hominum, quibus in impios utũtur ex Patrum sententia, constat esse uel prædictiones eorũ, quæ illis euentura sunt, uel adhibitas cõtra peccatũ, ut, saluis hominibus, peccati uis intereat. In altera parte precationis, maximas Deo gratias agimus pro diuinis eius, immortalibusq. beneficiis, quibus & semper affecit, & quotidie afficit humanum genus. Maxime autẽ fungimur hoc munere gratiarum actionis sanctorũ omnium causa, quo in officio singulares Deo laudes tribuimus, & eorũ uictoriæ, & triũphi, quẽ de omnibus & intimis, & externis hostibus eius benignitate deportarũt. Huc pertinet prima illa pars Angelicæ salutationis, cum ea ad precandum utimur: Aue Maria gratia plena: Dominus tecũ: benedicta tu in mulieribus. Nã Deum summis & habẽdis laudibus, & gratiis agẽdis celebramus, quod sanctissimã uirginem omni cælestium donorũ munere cumulauit, ipsiq. uirgini singularem illã gratulamur felicitatem. Iure autẽ sancta Dei Ecclesia huic gratiarũ actioni preces etiã & imploratiõnẽ sanctissimæ Dei matris adiũxit, qua pie atq. suppliciter ad eã cõfugeremus, ut nobis peccatoribus sua intercessione cõciliaret Deum, bonaq. tum ad hãc, tum ad æternã uitã necessaria impetraret. Ergo nos exules, filii Euæ, qui hãc lacrymarum uallẽ incolimus, assidue misericordiæ matrẽ, ac fidelis populi aduocatã inuocare debemus, ut oret pro nobis peccatoribus, ab eaq. hac prece opẽ & auxiliũ implorare, cuius & præstãtissima merita apud Deum esse, & summam uoluntatẽ iuuãdi humanum genus, nemo nisi impie & nefarie dubitare potest.

QVIS ORANDVS SIT.

Deum autem orandum esse, & eius nomen inuocandum, ipsa loquitur naturæ uis insita in hominum mentibus, non solum tradunt diuinæ litteræ, in quibus licet audire imperantẽ Deum, Inuoca me in die tribulationis: sed Dei nomine tres personas intelligi oportet. Secundo loco cõfugimus ad auxilia sanctorum, qui in cælo sunt: quibus etiam preces esse faciendas, ita certum est in Ecclesia Dei, ut piis nulla de eo dubitatio possit accidere. quæ res quia separatim suo loco est explicata; eo & Parochos, & ceteros transmittimus. Sed ut tollatur omnis error imperitorum, operæpretium erit docere fidelem populum, quid intersit inter hanc inuocandi rationem. nõ enim eodem modo Deum, & sanctos imploramus. nam precamur Deum, ut ipse uel bona det, uel liberet a malis: a sanctis autem, quia gratiosi

Psal. 49.

sunt

ſunt apud Deum, petimus, ut noſtri patrocinium ſuſcipiãt, ut nobis a Deo impetrent ea, quorum indigemus. hinc duas adhibemus precandi formulas, modo differentes. ad Deum enim proprie dicimus, Miſerere nobis, Audi nos: ad ſanctũ, Ora pro nobis. Quamquam licet etiam alia quadam ratione petere a ſanctis ipſis, ut noſtri miſereantur: ſunt enim maxime miſericordes. Itaque precari poſſumus eos, ut condicionis noſtræ miſeria permoti, ſua nos apud Deum gratia, ac deprecatione iuuent. Quo loco illud maxime cauendum eſt omnibus, ne, quod Dei proprium eſt, cuiquam præterea tribuant: immo uero, cum ad imaginem ſancti alicuius quis dominicam orationem pronunciat, ita tum ſentiat, ſe ab illo petere, ut ſecum oret, ſibique poſtulet ea, quæ dominicæ orationis formula cõtinentur, & ſui denique ſit interpres, & deprecator ad Deum. nam eos hoc fungi officio docuit ſanctus Ioannes apoſtolus in Apocalypſi. *Apocal.8.*

De praeparatione adhibenda.

Eſt in diuinis litteris; Ante orationem præpara animã tuam, & noli eſſe quaſi homo, qui tentat Deum: tentat enim Deum is, qui cum bene orat, male agit, & cum loquatur cum Deo, a precibus animus eius aberrat. Quare cum tãti interſit, quo quiſque animo Deo preces faciat, tradant Parochi uias precationum piis auditoribus. *Eccle.18.* Primus igitur gradus ad orationem erit, uere humilis, ac demiſſus animus, ſcelerum quoque recognitio: quibus ſceleribus intelligat, qui ad Deum accedit, ſe non modo dignum non eſſe, qui quidquã impetret a Deo, ſed qui ne in eius quidem conſpectum ueniat oraturus. Huius præparationis ſæpiſſime mentionem faciunt diuinæ litteræ, quæ & illud loquuntur; Reſpexit in orationem humilium, & non ſpreuit preces eorum. item, Oratio humiliantis ſe, nubes penetrabit. Sed occurrent Paſtoribus eruditis loci innumerabiles, qui in eam ſententiam conueniant: quamobrem plurium non neceſſaria commemoratione ſuperſedemus. tantum uero, quæ alias attigimus, ne in hac quidem parte, quia ſunt appoſita ad hanc rationem, duo illa exempla prætermittemus: Publicanus eſt ille notiſſimus, qui longe conſiſtens, oculos humo tollere non audebat: eſt etiam mulier illa peccatrix, quæ dolore commota, lacrymis pedes Chriſti domini perfudit. uterque, quãtum afferat orationi pondus humilitas Chriſtiana, declarauit. Sequitur angor quidam in recordatione delictorum, uel ſaltem aliquis doloris ſenſus ob eam cauſam, quod dolere non poſſimus: quorum utrumque, uel certe alterum, *Psal.101.* *Eccle.35.* *Luc.18.* *Luc.7.*

nisi a pœnitēte adhibeatur, uenia impetrari nō potest. Sed quia sunt quædā scelera, quæ maxime obstāt, quo minus in precatione Deus postulationi nostræ concedat, ut cædes, & illata uis, manus abstinendæ sunt ab hac crudelitate, & uiolentia: de quo facinore sic Isaiæ
Isa. 1. ore loquitur Deus: Cum extenderitis manus uestras, auertam oculos meos a uobis: & cum multiplicaueritis orationem, nō exaudiā: manus enim uestræ sanguine plenæ sunt. Fugienda est ira, ac dissidium; quæ magnopere etiam impediunt, ne preces audiantur, de
1. ad Tim. 2. quibus est illud Apostoli; Volo uiros orare in omni loco, leuātes puras manus sine ira, & disceptatione. Videndum est præterea, ne nos implacabiles cuiquam præbeamus in iniuria: nam sic affecti, Deum
Mar. 11. precibus adducere nō poterimus, ut nobis ignoscat. Cum enim stabitis, inquit ipse, ad orandum, dimittite, si quid habetis; & si non
Matth. 6. dimiseritis hominibus; nec pater uester dimittet uobis peccata uestra. Cauendum quoque est, ne duri simus, & inhumani egentibus.
Prouer. 21. nam in eiusmodi homines illud dictum est: Qui obturat aurem suā ad clamorem pauperis, & ipse clamabit, & non exaudietur. Quid dicemus de superbia? quæ quantoperē Deum offendat, testis est illā
Iacob. 4. 1. Pet. 5. uox; Deus superbis resistit; humilibus autem dat gratiam. Quid de contemptione diuinorum oraculorum? in quā extat illud Salomo-
Prouerb. 28 nis: Qui declinat aures suas ne audiat legem, oratio eius erit execrabilis. Quo tamen loco non excluditur deprecatio factæ iniuriæ, nō cædis, non iracundiæ, non illiberalitatis in pauperes, nō superbiæ, non despicientiæ diuinæ orationis, non denique reliquorum scelerum, si ignoscendi uenia petatur. Est uero ad hanc quoque præparationem animi, fides necessaria; quæ si desit, neque de summi Patris omnipotentia, neque de illius misericordia, unde tamen orantis fiducia oritur, habetur cognitio; quemadmodum docuit ipse Chri-
Matt. 21. stus dominus; Omnia, inquit, quæcumque petieritis in oratione, credentes accipietis. De huiusmodi fide scribit sanctus Augustinus de uerbis Domini: Si fides deficit, oratio perijt. Caput igitur est ad rite orandum, quod iam dictum est, ut fide firmi, ac fixi si-
ad Rom. 10. mus. quod Apostolus ex contrario ostendit: Quo modo inuocabunt, in quem non crediderunt? Itaque credamus oportet, ut & orare possimus, & ne nos fides ipsa deficiat, qua salutariter oramus. Fides enim est, quæ preces fundit: preces faciunt, ut, omni dubitatione sublata, stabilis, ac firma sit fides. In hanc sententiam sanctus hortabatur Ignatius eos, qui ad Deum adirent oraturi: Noli dubio esse animo in oratione: Beatus est, qui non dubitauerit.

Quare

Quare ad impetrandum quod uelimus a Deo, maximum pōdus affert fides, & certa spes impetrandi. quod monet sanctus Iacobus; Postulet in fide, nihil hæsitans. Multa sunt, quibus nos confidere oportet in hoc officio precationis. Est ipsa Dei in nos perspecta uoluntas, ac benignitas, cum iubet nos se patrem appellare, ut eius nos esse filios intelligamus. Est prope infinitus numerus eorum, qui Deū exorauerunt. Est summus ille deprecator, qui nobis semper præsto est, Christus dominus, de quo sic est apud sanctum Ioānem; Si quis peccauerit, aduocatum habemus apud patrem, Iesum Christum iustum, & ipse est propitiatio pro peccatis nostris. item Paulus Apostolus, Christus Iesus, qui mortuus est, immo qui & resurrexit, qui est ad dexteram Dei, qui etiā interpellat pro nobis. item ad Timotheum: Vnus enim Deus, unus & mediator Dei, & hominum, homo Christus Iesus. tum ad Hebræos: Vnde debuit per omnia fratribus assimilari, ut misericors fieret, & fidelis pōtifex ad Deum. Quare & si nos indigni sumus, qui impetremus, tamē optimi dignitate interpretis, ac deprecatoris Iesu Christi sperare, & magnopere confidere debēmus, nobis omnia, quæ per illū rite petierimus, concessurum Deū. Deniq. nostræ auctor est precationis spiritus sanctus; quo duce preces nostras audiri necesse est. Accepimus enim spiritum adoptionis filiorum Dei, in quo clamamus, Abba Pater. qui quidem spiritus infirmitatem, qui inscitiam nostram adiuuat in hoc orandi munere: immo uero, inquit, ipse postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus. Quod si qui titubant interdum, nec se satis esse firmos in fide sentiunt, utantur illa uoce apostolorum; Domine adauge nobis fidem: & cæci illius, Adiuua incredulitatem meam. Sed tum maxime & fide, & spe uigentes, omnia a Deo optata consequemur, cum ad ipsius Dei legem, ac uoluntatem, omnem mentē, actionem, & orationem nostram conformabimus: Si manseritis, enim inquit, in me, & uerba mea in uobis manserint, quodcumque uolueritis, petetis; & fiet uobis. quamquam ad hanc impetrandi a Deo omnia facultatem, in primis necessaria est, ut antea diximus, obliuio iniuriarum, & beneuolentia, ac benefica uoluntas in proximos.

Iacob. 1.
1. Ioan. 2.
ad Rom. 8.
1. ad Tim. 2.
Ad Heb. 2.
ad Rom. 8.
ad Rom. 8.
Luc. 17.
Mar. 9.
Ioan. 15.

Qvae ratio in orando reqviratvr.

Maxime autē refert, quo modo sacris precibus utamur. nam etsi precatio bonū est salutare, tamen, nisi recte adhibeatur, minime prodest: quod enim petimus, sæpe non assequimur, ut sanctus inquit Iacobus, ob eam causam, quia male petimus. Ergo docebunt Parochi Iacob. 4.

fidelem populum, quæ sit optima ratio bene petendi, & priuatim, ac publice orãdi, quæ præcepta Christianæ orationis tradita sunt ex
Ioan. 4. Christi domini disciplina. Est igitur orandum in spiritu, & ueritate, nam cælestis pater tales quærit, qui adorent eum in spiritu, & ueritate. Orat autem eo modo, qui intimum, ac flagrans animi studium adhibet. a qua spirituali precandi ratione uocalem non excludimus: uerumtamen principatum iure tribuendum ducimus illi, quæ a uehementi animo proficiscitur, obsecrationi: quam Deus, cui patent occultæ hominum cogitationes, audit, etiam si non ore proferatur.
1. Reg. 1. Audiuit Annæ, eius, quæ fuit mater Samuelis, intimas preces; de qua illud legimus; flentem orasse, & tantum labia mouentem. Ora-
Psal. 26. uit hoc modo Dauid: inquit enim: Tibi dixit cor meum, exquisiuit te facies mea. Huiusmodi exempla in diuinis libris passim legentibus occurrunt. Habet autem uocalis oratio propriam utilitatem, & necessitatem: nam incendit animi studium, & religionem oran-
S. August. tis inflammat. quod ad Probam scripsit sanctus Augustinus hoc modo: Nonnumquam uerbis & aliis signis ad augendum desiderium sanctum, nos ipsi acrius excitamus. Cogimur interdum uehementi animi cupiditate, & pietate, uerbis efferre sententiam. nam exultãte animo lætitia, par etiam est, linguam exultare. & uero decet nos cumulatum illud sacrificium facere & animæ, & corporis. quem Apostolorum orandi morem fuisse, ex Actis, & ex Apostolo multis locis cognoscimus. Sed quoniam duplex precandi ratio est, priuata & publica, priuatæ orationis pronũciatione utimur, ut intimum studiũ, & pietatem adiuuet; in publica, quæ ad incitandam fidelis populi religionem instituta est, certis, statisque temporibus linguæ officio supersederi nullo modo potest. Hanc uero spiritu orandi consuetudinem, propriã Christianorum hominum, infideles minime colũt,
Matth. 6. de quibus ita licet Christum dominum loquentem audire; Orantes nolite multum loqui sicut ethnici faciunt; putant enim, quod in multiloquio suo exaudiantur. nolite ergo assimilari eis; scit enim pater uester quid opus sit uobis, antequam petatis eum. Cum autem prohibeat loquacitatem; longas tamen preces, quæ a uehementi, ac diuturno animi studio proficiscantur, tantum abest, ut reijciat, ut etiam suo exemplo nos ad eam rationem cohortetur, qui nõ
Luc. 6. modo noctes in precatione consumpsit, sed ter eundem sermonem
Matth. 26. repetijt. Tantum igitur statuendum est, inani uerborum sono minime exorari Deum. Nec uero ex animo orãt hypocritæ, a quorum nos consuetudine deterret Christus dominus in hanc sententiam.

Cum

Cum oratis, non eritis ſicut hypocritæ, qui amant in ſynagogis, & *Matth.6.*
in angulis platearum ſtantes, orare, ut uideantur ab hominibus.
amen dico uobis, receperunt mercedem ſuam. Tu autem cum oraueris, intra in cubiculum tuum, &, clauſo oſtio, ora patrem tuum in abſcondito; & pater tuus, qui uidet in abſcondito, reddet tibi. Cubiculum, quod hoc loco dicitur, ad cor hominis referri poteſt, quod non ſatis eſt ingredi, ſed præterea occludi oportet, ne quid irrūpat, uel influat in animas extrinſecus, quo precationis integritas uiolari poſſit. tum enim cæleſtis pater, qui omnium mentes, & occultas cogitationes maxime perſpicit, orantis poſtulationi concedit. Requirit præterea oratio aſſiduitatem: quæ quantam uim habeat, iudicis illius exemplo, Dei filius oſtendit: qui cum nec timeret Deū, *Luc.18.*
nec hominem reuereretur, uictus aſſiduitate, ac diligentia uiduæ, eius poſtulationi conceſſit. Itaque aſſidue Deo preces faciendæ ſunt; nec imitandi illi, qui ſemel, aut iterum orantes, niſi quod petūnt, impetratint, in oratione defatigantur. nulla enim huius officii laſſitudo eſſe debet: quod nos Chriſti domini, & Apoſtoli docet auctoritas. quod ſi interdum uoluntas in eo defecerit, precibus a Deo petamus perſeuerandi uim. Vult etiam Dei filius orationem noſtram ad patrem ſuo nomine peruenire: quæ eius merito, & gratia deprecatoris id pondus aſſequitur, ut a cæleſti patre audiatur: eſt enim eius illa uox apud ſanctum Ioannem; Amen amen *Ioan.16.*
dico uobis, ſi quid petieritis patrem in nomine meo, dabit uobis; uſque modo non petiſtis quidquam in nomine meo? petite, & accipietis, ut gaudium ueſtrum ſit plenum. & iterum; Quodcum- *Ioan.14.*
que petieritis patrem in nomine meo, hoc faciam. Imitemur ardens ſanctorum hominum ſtudium, quod in orando adhibebant. Gratiarum autem actionem cum precatione iungamus, apoſtolorum exemplo; qui hanc cōſuetudinem perpetuo ſeruauerunt: quēadmodum apud Apoſtolum licet uidere. Ieiunium uero, & eleemoſynam ad orationem adhibeamus. Ieiunium quidem certe maxime eſt cum oratione ſociatum. nam qui cibo, & potu ſunt onuſti, horum mens oppreſſa eſt ſic, ut neque Deum intueri, neque, quid ſibi uelit oratio, cogitare poſſint. Sequitur eleemoſyna, quæ magnam & ipſa cum oratione ſocietatē habet. Quis enim, cui facultas ſit benigne faciendi ei, qui aliena miſericordia uiuat, nec opituletur proximo, & fratri ſuo, ſe charitate præditū dicere audeat? aut quo ore is, qui expers ſit charitatis, Dei auxilium implorabit? niſi tū peccati ueniam precatur, ſimul & a Deo ſuppliciter poſtulat charitatē.

Quare diuinitus factum eſt, ut ſaluti hominum triplici hoc remedio ſubueniretur. cum enim peccando uel offendamus Deum, uel proximos uiolemus, uel nos ipſos lædamus; ſacris precibus placatum reddimus Deum; eleemoſyna redimimus hominum offenſiones; ieiunio proprias uitæ ſordes eluimus. et quamquam ſingula proſint ad omnium ſcelerũ genera, tamen propriè ſingulis ijs peccatis, quæ diximus, appoſita, & accommodata ſunt.

PATER NOSTER QVI ES IN CAELIS.

CVM hæc formula Chriſtianæ precationis a Ieſu Chriſto tradita, eam habeat uiam, ut antequã ad preces, poſtulationesq. ueniamus, certis uerbis loco proœmij nobis utendum ſit, quibus pie ad Deum accedẽtes, fidentius etiã id facere poſſimus; Parochi officium eſt, illa diſtinctè, dilucideque declarare, ut alacrior pius populus ad preces adeat, ſeque cum patre Deo acturũ intelligat. Proœmium autẽ, ſi ſpectes uerba, breuiſſimum eſt; ſi res æſtimes, grauiſſimum, myſteriorumq. pleniſſimum. Ac prima quidem uox, qua Dei iuſſu, & inſtitutione utimur in hac precatione, eſt PATER. nam etſi Saluator noſter diuinam hanc orationem præte xere potuit aliquo uerbo, quod plus maieſtatis haberet, exẽpli cauſa Creatoris, aut Domini; tamen hæc omiſit, quæ timorẽ ſimul nobis afferre poſſent; illud autem adhibuit, quod orãtibus, & aliquid a Deo petentibus, amorem, fiduciamque conciliat. quid enim iucundius eſt patris nomine? quod indulgẽtiam ſonat, & charitatem. quibus autem rationibus patris nomen Deo conueniat, ſuppeditabit facultas docendi fidelem populum, ex locis creationis, gubernationis, ac redemptionis. nam cum Deus hominem creauerit ad imaginem ſuam, nec illam ceteris animantibus impertiuerit, ex hoc ſingulari munere, quo hominẽ ornauit, iure omnium hominum, nec fidelium modo, ſed etiam infidelium, Pater in diuinis ſcripturis appellatur. A gubernatione uero ſumere poterit argumentum, quod proſpiciendo, & conſulendo utilitati hominum, præcipuo quodam curæ, & prouidentiæ modo nobis præſtat patriam charitatem. Sed ut in huius explicatione argumenti paternam Dei de hominibus curam melius agnoſcat, de cuſtodia angelorum, in quorũ tutela ſunt homines, aliquid dicendum uidetur. Eſt enim Dei prouidentia datum hoc negotium angelis, ut cuſtodiant humanum genus, ſingulisque hominibus præſto ſint, ne grauius aliquod detrimentum

accipiant. nam ut parẽtes, si infesta, & periculosa uia filijs iter faciendum sit, custodes adhibent, & periculorum adiutores: sic cælestis Parens in hoc itinere, quo ad cælestem patriam contendimus, singulis nobis præposuit angelos, quorum ope, ac diligentia tecti, furtim paratos ab hostibus laqueos uitaremus, & factos in nos horribiles impetus repelleremus; iisque ducibus rectum iter teneremus; ne obiectus aliquis error a fallaci aduersario, nos de uia posset deducere, quæ ducit in cælum. Quam uero habeat utilitatem hæc de hominibus Dei cura, ac prouidentia singularis, cuius munus, & administratio mandata est angelis, quorum inter Deum, & homines media est, & interiecta natura; patet exemplis, quorum copiam suppeditant diuinæ litteræ, quæ testantur sæpe Dei benignitatẽ factũ esse, ut inspectãtibus hominibus angeli mirabiles res efficerent; quibus moneremur innumerabilia eius generis, quæ sub oculos non caderent, a custodibus nostræ salutis angelis effici utiliter, ac salutariter. Raphael angelus, Tobiæ comes, & dux itineris diuinitus adiunctus, illum duxit, & reduxit incolumem. cui & adiumento fuit ne ab immani pisce deuoraretur, &, quanta esset in eius piscis iecore, fele, & corde uis, demonstrauit. Ille dæmonium expulit, eiusque impedita, & colligata potestate, ne Tobiæ noceret, effecit. Ille uerum, & legitimum matrimonii ius, & usum adolescentem edocuit. Ille Tobiæ patri oculis capto lumina restituit. Angelus item ille, Principis apostolorum liberator, uberem præbebit materiam ad erudiendum pium gregem de admirabili fructu curæ, custodiæque angelorum, cum demonstrabunt Parochi angelum carceris tenebras illustrantem, & Petrum tacto eius latere e somno excitantem, soluentem cathenas, dirumpentem uincula, monentem ut surgeret, seque sumptis caligis, & reliquo uestitu sequeretur; cum docebunt ab eodem angelo Petrum per custodias libere eductum e carcere, & aperta denique ianua in tuto collocatum. Huius generis exemplorum, quemadmodum diximus, referta est sanctarum litterarum historia; quibus intelligimus quanta sit uis beneficiorũ, quæ cõfert in homines Deus, angelis interpretibus, & internunciis, nec solum certa aliqua, & priuata de re missis, sed a primo ortu, nostræ curæ præpositis, & in singulorum hominum salutis præsidio collocatis. Hanc doctrinæ diligentiam illa utilitas consequetur, ut audientium mentes erigantur, & ad agnoscendam, ac uenerandam Dei paternam de se curam, ac prouidentiam excitentur. Commendabit autem hoc loco Parochus, in primisque prædicabit diuitias benignitatis Dei ergà genus

Tob. 5. 6.
Tob. 12.
Tob. 6.
Tob. 12.
Act. 12.

 humanum;

humanum; quem cum a primo parente noſtri generis, & peccati, uſque ad hanc diem offenderimus flagitiis, ac ſceleribus innumerabilibus, retinet tamẽ in nos charitatem, neque præcipuam illam de nobis curam deponit. Quem ſi quis exiſtimat hominum obliuiſci, amens eſt, & in Deum iacit indigniſſimam contumeliam. Iraſcitur Iſraeli Deus propter eius gentis blaſphemiam, quæ ſe arbitrabatur
Exod.17. cæleſti ope deſertam eſſe. Eſt enim in Exod. Tentauerunt Dominũ;
Ezech.8. dicentes; Eſt ne Deus in nobis, an non? Et apud Ezechielem, ſuccenſet eidem populo Deus, quod dixerat; non uidet Dominus nos, dereliquit Dominus terram. Ergo fideles his auctoritatibus a nefaria illa opinione deterrendi ſunt, fieri poſſe, ut Deum capiat hominum obliuio. In quam ſententiam audire licet, conquerentem de Deo apud Iſaiam Iſraeliticum populum: contraque, Deum ſtultam eius querimoniam benigna ſimilitudine refellẽtem. Eſt enim ibi; Dixit
Iſa.48. Syon, Dereliquit me Dominus; & Dominus oblitus eſt mei. cui Deus, numquid obliuiſci poteſt mulier infantem ſuum, ut non miſereatur filio uteri ſui? etſi illa oblita fuerit, ego tamen non obliuiſcar tui. Ecce in manibus meis deſcripſi te. Quibus locis quamquã id liquido confirmatur, tamen, ut penitus fideli populo perſuadeatur, nullum poſſe tempus accidere, quo deponat Deus hominum memoriam, quo eis non tribuat patriæ charitatis officia; Parochi rẽ clariſſimo primorum hominum exemplo cõprobabunt: quos poſt neglectum, uiolatumque Dei iuſſum, cum acerbius accuſatos, &
Gen.3. horribili illa ſententia cõdemnatos audis; Maledicta terra in opere tuo, in laboribus comedes ex ea cunctis diebus uitæ tuæ, ſpinas, & tribulos germinabit tibi, & comedes herbas terræ. Cum uides e paradiſo expulſos, &, ut omnis reditus ſpes adimeretur, cum in aditu
Gen.3. paradiſi collocatum legis Cherubin flammeum tenentem, & uerſatilem gladium, cum ab ulciſcente ſuam iniuriam Deo illos intimis, & externis moleſtiis conflictatos intelligis, an non actum de homine putes? an non credas non modo diuino illum auxilio nudatum, ſed etiam cuiuis iniuriæ propoſitum? Verumtamen in tantis diuinæ iræ & ultionis indiciis oborta eſt lux quædam Dei in eos charitatis:
Gen.3. Fecit enim, inquit, dominus Deus Adæ, & uxori eius tunicas pelliceas, & induit eos: quod maximum fuit argumentum, hominibus nullo umquam tempore defuturum Deum. Huius etiam ſententiæ uim non exhauriri Dei amorem ulla hominũ iniuria, Dauid, expreſ-
Pſal.76. ſit illis uerbis; Numquid continebit Deus in ira ſua miſericordias
Abacuch 3. ſuas? Hanc Abacuch Deum affatus expoſuit, dũ inquit; Cum iratus
fueris

fueris misericordiæ recordaberis. Hanc sic Michæas aperuit; Quis Deus similis tui? qui aufers iniquitatem, & transfers peccatum reliquiarum hereditatis tuæ: non immittet ultra furorem suum, quoniam uolens misericordiam est. Omnino res ita se habet, cum maxime perditos nos, & Dei præsidio spoliatos arbitramur, tum maxime, pro immensa sua bonitate, nos quærit, & curat Deus; sustinet enim in ira gladium iustitiæ, nec cessat effúdere inexhaustos misericordiæ thesauros. Magnam igitur uim habent ad declarandam præcipuam Dei rationem in amando, tuendoque hominum genere, creatio, & gubernatio. Sed tamen illud opus redimendi hominem sic eminet inter duo superiora, ut beneficentissimus Deus, parensque noster summam in nos benignitatem tertio hoc beneficio cumulatam illustrarit. Quare tradet spiritualibus filiis Parochus, & assidue eorum auribus inculcabit hanc præstantissimam Dei erga nos charitatem, ut intelligant se, quia redempti sint, admirabilem in modum Dei filios euasisse: dedit enim, inquit Ioannes, eis potestatem filios Dei fieri, & ex Deo nati sunt. Quàm ob causam baptismus, quod primũ redemptionis pignus, & monumentum habemus, sacramentum regenerationis dicitur: inde enim nascimur Dei filij; nam inquit ipse Dominus, Quod natum est ex spiritu, spiritus est: &, oportet uos nasci denuo. Item Petrus apostolus; Renati nõ ex semine corruptibili, sed incorruptibili, per uerbum Dei uiui. Huius põdere redemptionis, & spiritum sanctum accepimus, & Dei gratia dignati sumus. Quo munere Dei filij adoptamur, quemadmodũ ad Romanos scripsit apostolus Paulus; Non accepistis spiritum seruitutis iterum in timore, sed accepistis spiritum adoptionis filiorũ, in quo clamamus Abba Pater. Cuius uim, & efficaciam adoptionis explanat sanctus Ioannes ad hunc modum; Videte qualem charitatẽ dedit nobis pater, ut filii Dei nominemur, & simus. His expositis, admonẽdus est fidelis populus, quid ipse uicissim debeat amantissimo patri Deo, ut intelligat quem amorem, ac pietatem, quam obedientiam, ac uenerationem creatori, gubernatori, ac redemptori præstare, qua spe, ac fiducia illum inuocare oporteat. Sed ad erudiendam inscitiam, dirigendamque sententiæ peruersitatem eorum, si qui tantummodo secundas res, & prosperum uitæ cursum argumento esse existimant, Deum conseruare nobis amorem suum, rebus autem aduersis, & calamitatibus, cum à Deo exercemur, id esse signum hostilis in nos animi, & prorsus abalienatæ à nobis diuinæ uoluntatis, demonstrandum erit, cũ tangit nos manus Domini, minime id hostiliter facere

Mich.7. *Ioan.1.* *Ioan.3.* *1.Pet.1.* *ad Rom.8.* *1.Epist.3.* *Iob.19.*

Dominum,

Dominum, uerum percutiendo sanare, & plagam a Deo uenientem esse medicinam. Castigat enim peccantes, ut ea disciplina meliores faciat, & præsenti animaduersione redimat ab exitio sempiterno.

Psal.88. Nam uisitat quidē in uirga iniquitates nostras, & in uerberibus peccata nostra, misericordiam autem suam non aufert a nobis. Quare monendi sunt fideles, ut in eiusmodi castigatione patriam Dei charitatem agnoscant, & illud apud patientissimum Iob in memoria, & in ore habeant: Ipse uulnerat, & medetur: percutit, & manus eius sanabunt: ut illud usurpent, quod sub persona Israelitici populi scripsit Hieremias; Castigasti me, & eruditus sum, quasi iuuenculus indomitus; conuerte me, & conuertar, quia tu dominus Deus meus. Vt Tobiæ exemplum sibi proponant, qui cum in illa plaga cæcitatis paternam Dei manum cædentem sensisset, exclamauit: Benedico te domine Deus Israel, quia tu castigasti me, & tu saluasti me. In quo maxime cauendum est fidelibus, ne, etiam si quouis incōmodo affecti, quauis calamitate afflicti sint, Deum id ignorare existiment: ait enim ipse: Capillus de capite uestro nō peribit. immo uero se ipsi illo diuini oraculi solatio consolentur, quod in Apocalypsi dictum est; Ego, quos amo, arguo, & castigo. Conquiescant in Apostoli cohortatione ad Hebræos; Fili mi noli negligere disciplinam Domini, neque fatigeris, dum ab eo argueris: quem enim diligit Dominus, castigat; flagellat autem omnem filium, quem recipit: quod si extra disciplinam estis, adulterini estis, & non filii. patres quidem carnis nostræ eruditores habuimus, & reuerebamur eos; non multo magis obtemperabimus patri spirituum, & uiuemus?

Iob 5. Hier.31. Tob.11. Luc.21. Apocal.3. Ad Heb.12

NOSTER. Cum patrem inuocamus singuli, & nostrū appellamus, docemur, ex dono, ac iure diuinæ adoptionis consequi necessario, ut fratres sint fideles omnes, & inter se fraterne amare debeant: Omnes, enim inquit, uos fratres estis; unus est enim pater uester, qui in cælis est. Quare etiam in epistolis, fideles omnes, apostoli fratres appellant. Ex quo item conficitur illa consecutio necessaria, ut eadem adoptione Dei non solum inter se fideles uniuersi fraterna necessitudine coniungantur, sed quia homo est unigenitus Dei filius, fratres etiam eius & nominentur, & sint. nam in epistola ad Hebræos, cū de filio Dei loqueretur, scripsit Apostolus; Non confunditur fratres eos uocare, dicens, Nunciabo nomen tuum fratribus meis. quod tāto ante Dauid de Christo domino prædixerat. Ipse uero etiā Christus sic apud Euangelistam loquitur ad mulieres; Ite, nunciate fratribus meis, ut eant in Galilæam, ibi me uidebunt. Quod tum ab eo dictum

Matth.23. Ad Heb.2. Psal.21. Matth.28.

dictum esse constat, cum iam excitatus a mortuis immortalitatẽ esset consecutus, ne quis existimet fraternam hanc cognationem, eius resurrectione, & in cælum ascensu dissolutam esse. Tantum enim abest, ut hanc coniunctionem, & charitatem Christi resurrectio diremerit, ut ex illa maiestatis, & gloriæ sede, tum, cũ de omnibus omnis memoriæ hominibus iudicabit, fidelium minimos ab eo, fratrũ nomine, appellãdos acceperimus. Qui autem fieri potest, ut Christi fratres nõ simus, cuius coheredes dicimur? Est enim primogenitus ipse, constitutus heres uniuersorum; nos uero secundo loco geniti, coheredes eius, pro modo cælestium donorum, pro ratione charitatis, qua præbuerimus nos ministros, & coadiutores spiritus sancti; quo auctore ad uirtutem, salutaresque actiones impellimur, & incendimur, ut eius freti gratia in certamen salutis fortiter descendamus; quo sapienter, constanterque confecto, decursoque huius uitæ spatio, iustum coronæ præmium capimus a cælesti parente, omnibus, qui eundem cursum tenuerint, constitutum. Non enim, ut ait Apostolus, iniustus est Deus, ut obliuiscatur operis nostri, & dilectionis. Quam uero hanc ex animo uocẽ NOSTER proferre debeamus, S. Chrysostomi sententia declaratur, qui Deum inquit libenter Christianum audire non solum pro se, sed pro altero deprecantem; quod pro se orare naturæ est, pro altero gratiæ; pro se necessitas cogit, pro altero fraterna charitas hortatur. quibus illa subiunxit: Iucundior est Deo, quam charitas fraterna commendat, quam ea, quæ necessitate pronunciat. In hac tanta materia salutaris orationis, monere, & hortari debet Parochus omnes, omnis ætatis, generis, ordinis, ut communis huius fraternæ necessitudinis memores, comiter, & fraterne segerant, neque se aliis alii præferant insolentius. Nam & si in Ecclesia Dei diuersi sunt officiorum gradus: tamẽ illa uarietas graduum, & munerum fraternæ necessitudinis coniunctionem minime tollit. Quemadmodum in hominis corpore uarius usus, & diuersa functio membrorum nihil agit, quamobrem hæc, uel illa corporis pars membri munus, & nomẽ amittat. Propone tibi eum, qui regia sit potestate: an is igitur, si fidelis est, frater non est omnium, qui Christianæ fidei communione continentur? Maxime: quid ita? quia non est Deus alius is, ex quo diuites, & reges nati sunt, ab eo, à quo pauperes, & qui in regum potestate sunt, extiterunt, sed unus Deus, & parens, & dominus omnium. Itaque una spiritualis ortus omnium nobilitas, una dignitas, unus splendor generis; cum omnes ex eodem spiritu, ex eodem fidei sacramento nati simus filii Dei,

Matth. 25.
ad Rom. 8.
Ad Heb. 1.
Ad Heb. 6.

& eiusdem hereditatis coheredes. Nec uero alium Christum Deum habent copiosi, & potentes homines, alium tenuiores, & infimi; non aliis sacramentis sunt initiati, nec aliam hereditatem regni cælestis expectant. Fratres sumus omnes, &, ut inquit Apostolus ad Ephesios, membra sumus corporis Christi, de carne eius, & de ossibus eius. Quod idē in epistola ad Galatas significat Apostolus: Omnes filij Dei estis per fidem in Christo Iesu: quicumque enim in Christo baptizati estis, Christum induistis: non est Iudæus, neque Græcus, non est seruus, neque liber, non est masculus, neque femina: omnes enim uos unum estis in Christo Iesu. Hæc autē accurate uersanda res est Pastoribus animarum, & scienter illis in hac sententia commorandum: est enim accommodatus locus non minus ad confirmandos, & excitandos inopes, & abiectos homines, quam ad coercendam, deprimendamque arrogantiam locupletum, atque potentium. Cui hominum incommodo uti mederetur, urgebat Apostolus fraternam hanc charitatem, & inculcabat fidelium auribus.

Ad Eph. 5. *Ad Gal. 3.*

Cum igitur has Deo preces facturus es, Christiane meminetis te tam quam filium ad patrem Deum accedere. itaque cum precationem ordiris, & illud, Pater noster, pronuncias, cogita, quem in locum te summa Dei benignitas extulerit, qui nō ut seruum ad dominum adire inuitum, ac timidum, sed ut ad patrem filium uoluntarium, securumque confugere iusserit. Qua in memoria, & cogitatione, quo uicissim studio, & pietate tibi orandum sit, considera. danda enim est tibi opera, te ut talem præbeas, qualem esse decet Dei filiū, idest ut oratio, & actiones tuæ nō indignæ sint diuino genere, quo te dignari uoluit beneficentissimus Deus. Ad hanc officii rationem nos Apostolus cohortatur, cū ait: Estote ergo imitatores Dei, sicut filii charissimi: ut uere de nobis dici possit, quod ipse Apostolus scripsit ad Thessalonicenses, Omnes uos filii lucis estis, & filii Dei.

Ad Eph. 5. *1. ad Thes. 5.*

QVI ES IN CAELIS. Cōstat inter omnes, qui recte de Deo sentiunt, ubique locorum, & gentium esse Deum. quod non ita intelligendum est, quasi ipse distributus in partes, una parte locum unū, alia alium occupet, ac tueatur. nam Deus spiritus est, omnis expers diuisionis. Quis enim audeat Deum, tamquam in uestigio positum, loci alicuius finibus circumscribere, cum ipse de se dicat, Numquid non cælum & terram ego impleo? Quod rursum sic accipiēdum est, Deum cælum, ac terram, quæque cælo, ac terra comprehensa sunt, ui sua, ac uirtute complecti, non autem ipsum ullo loco contineri. adest enim rebus omnibus Deus, uel creans ipsas, uel conseruans

Hier. 23.

creatas;

creatas; nulla regione, nullis finibus uel circũſcriptus, uel ita definitus, quo minus & naturã, & poteſtatem ſuam præſens ubique conſtituat. quod beatus Dauid expreſſit illis uerbis; Si aſcẽdero in cælũ, tu illic es. *Pſal. 138.* Verum etſi præſens adſit Deus in locis & rebus omnibus, nullis, ut diximus, terminis definitus, tamẽ in diuinis ſcripturis ſæpe dicitur habere domiciliũ ſuũ in cælo. quod ideo factũ uidemus, quod cæli, quos ſuſpicimus, ſunt nobiliſſima mũdi pars, ijdemque manent incorrupti, præſtantes ui, magnitudine, ac pulchritudine ceteris corporibus, certisq. ac ſtabilibus motibus prædit. ergo ut excitaret hominum animos Deus ad contemplandã infinitam ſuã poteſtatem, ac maieſtatẽ, quæ maxime elucet in opere cælorũ, ſe in diuinis ſcripturis habitare teſtatur in cælis; ſæpe etiã, quod res eſt, declarat, nullam eſſe mundi partẽ, quæ non præſenti Dei natura, & poteſtate cõprehenſa ſit. Quamquã in hac cogitatione fideles non ſolũ communis omniũ parentis imaginẽ ſibi proponent, ſed etiam in cælo regnantis Dei; ut oraturi meminerint, mentem, animumq. eſſe referẽdum ad cælum; quãtumq. ſpei, ac fiduciæ affert eis patris nomẽ, tantũ Chriſtianæ humilitatis, ac pietatis adiungat præſtans illa natura, ac diuina maieſtas patris noſtri, qui eſt in cælis. Quæ uerba præfiniũt etiam orantibus, quid petendum ſit: Omnis enim poſtulatio noſtra, quæ ad huius uitæ uſum, ac neceſſitatem pertineat, niſi cum cæleſtibus ſit coniuncta bonis, & ad illum finem dirigatur, inanis eſt, & indigna Chriſtiano. Quare monebũt pios auditores Parochi de hac ratione precationis, & admonitionem illa Apoſtoli auctoritate cõprobabunt, Si conſurrexiſtis cum Chriſto, quæ ſurſum ſunt quærite, ubi Chriſtus eſt in dextera Dei ſedens; quæ ſurſum ſunt ſapite, non quæ ſuper terram. *Ad Coloſſ. 3.*

SANCTIFICETVR NOMEN TVVM.

Quid a Deo petendũ, quoue ordine id agẽdum ſit, magiſter ipſe, ac dominus omniũ docuit, & imperauit. nam cũ ſtudij, & deſiderii noſtri nũcia ſit, & interpres oratio, tum recte, & ratione petimus, cũ poſtulationum ordo ſequitur ordinẽ rerum expetendarum. Monet autẽ nos uera charitas, totum ut animum, ac ſtudium conferamus in Deum: qui quoniã ſolus eſt in ſe ipſo ſummum bonũ, iure eſt præcipuo quodã, ac ſingulari amore diligẽdus. Nec uero ex animo, & unice poteſt amari Deus, niſi rebus ac naturis omnibus eius honor, & gloria præponatur. bona enim, & noſtra, & aliena, & omnino omnia quæcumq. boni uocabulo nominantur, ab illo profecta ſummo ipſi bono cedunt. Quare ut ordine procederet oratio, Saluator petitionẽ hanc de ſummo bono principẽ, & caput cõſtituit petitionũ reliquarum, docẽs nos, priuſquã ea, quæ nobis, aut proximo cuiq. opus ſint,

 poſtulemus,

postulemus, quæ propria sint Dei gloriæ, petere debere, ipsique Deo studium, & desideriũ eius rei nostrum exponere. Quo facto manebimus in officio charitatis; qua docemur, & plus Deum, quã nos ipsos, diligere, & primum petere, quæ Deo cupiamus, deinde, quæ nobis optemus. Et quoniã desiderium, & petitio sunt earũ rerum, quibus caremus; (nec uero Deo, idest eius naturæ fieri accessio potest, aut augeri ulla re diuina substãtia, quæ inexplicabilem in modum est omni perfectione cumulata) intelligendũ est, extra hæc esse, quæ a Deo, ipsi Deo petimus, & ad externã eius gloriã pertinere. cupimus enim, & petimus, ut Dei nomẽ notius sit gẽtibus; ut eius regnũ amplificetur; ut plures quotidie obediãt diuino numini. quæ tria, Nomẽ, Regnũ, Obediẽtia, nõ in illo ipso sunt intimo Dei bono, sed assumuntur extrinsecus. Verum ut, hæ petitiones quã uim habeãt, & quid ualeant, planius intelligatur, Pastoris erunt partes, monere fidelẽ populum, uerba illa, Sicut in cælo, & in terra, ad singulas referri posse primarũ trium postulationum; ut, Sanctificetur nomẽ tuum, sicut in cælo, & in terra; item, Adueniat regnum tuum, sicut in cælo, & in terra; similiter, Fiat uoluntas tua, sicut in cælo, & in terra. Cum autẽ petimus, ut sanctificetur nomen Dei, id sentimus, ut augeatur sanctitas, & gloria diuini nominis. Quo loco Parochus animaduertet, ac docebit pios auditores, non id dicere Saluatorem, ut eodem modo sanctificetur in terra, quo & in cælo, idest, ut amplitudine terrestris sanctificatio cælestẽ exæquet: hoc enim fieri nullo pacto potest: sed ut ex charitate, ex intimo animi studio id agatur. etsi uerissimum illud est, sicuti est, diuinum nomen per se sanctificatione nõ egere; cum sanctum, Psal. 110. & terribile sit, quemadmodum ipse Deus suapte natura sanctus est; neque ei ulla sanctitas, qua ab omni æternitate præditus non fuerit, possit accedere: tamen, quod in terris lõge minori honore afficitur, quã par est, nonnumquã etiam maledictis, & nefarijs uocibus uiolatur, propterea cupimus, ac petimus, ut laudibus, honore, gloria celebretur ad exẽplum laudum, honoris, & gloriæ, quæ illi in cælo tribuuntur; idest, ut sic honor, & cultus in mẽte, in animo, in ore uersetur, ut omni ueneratione & intima, & externa prosequamur, omni celebritate excelsum, purũ, & gloriosum Deũ ad imitationem superno rum, ac cælestiũ ciuiũ cõplectamur. Vt enim cælites summa cõsensione, gloria, & prædicatione efferũt Deũ: sic precamur, ut idem contingat orbi terrarum, & omnes gẽtes Deum cognoscãt, colãt, & uenerentur; ut nulli plane mortales reperiãtur, qui non & suscipiãt Christianã religionem, & se totos Deo dicãtes credãt ex eo omnem sanctitatis fontem existere, neque quidquã esse purum, aut sanctum, quod

non

non a sanctitate diuini nominis oriatur. Testatur enim Apostolus, mundatam esse Ecclesiam in lauacro aquæ in uerbo uitæ. significat autem, uerbum uitæ, nomen patris, & filii, & spiritus sancti, in quo baptizamur, & sanctificamur. Itaque, quoniam nulla cuiusquã expiatio, nulla munditia, & integritas esse potest, super quo non sit inuocatum diuinum nomen; cupimus, & petimus a Deo, ut omne hominum genus, relictis impuræ infidelitatis tenebris, ac radiis diuini luminis illustratum, huius uim nominis agnoscat sic, ut in eo ueram quærat sanctitatem, & in nomine sanctæ, & indiuiduæ Trinitatis baptismi sacramentum suscipiens ipsius Dei dextera, perfectã uim sanctitatis consequatur. Pertinet uero optatum, & postulatio nostra nõ minus etiam ad eos, qui flagitiis, & sceleribus cõtaminati, puram baptismi integritatem, & innocentiæ stolã amiserunt, quare factũ est, ut in illis miserrimis suam iterum sedẽ impurissimus spiritus collocarit. Optamus igitur, & precamur a Deo, ut in ipsis etiã sanctificetur nomen eius; ut ad cor, & ad sanitatem redeuntes, sacramento pænitentiæ redimãt pristinam sanctitatẽ, seque ipsos purum, ac sanctum Deo templum, ac domicilium præbeant. Oramus denique, lumẽ ut suum Deus præferat omnium mentibus; quo uidere possint, omne datum optimum, & omne donum perfectum, descendens a Patre luminum, ad nos diuinitus esse delatum; quo temperantiã, iustitiam, uitam, salutẽ, omnia deniq. animi, corporis, externa uitalia, ac salutaria bona illi accepta referant; a quo, quemadmodum prædicat Ecclesia, bona cuncta procedunt: si quid luce sua sol, si quid reliqua sidera motu, & cursu prosunt hominum generi; si circumfuso hoc alimur spiritu; si terra frugum, & fructuum ubertate uitã sustinet omnium; si opera magistratuũ quiete, ac tranquillitate fruimur; & hæc, & huius generis bona innumerabilia nobis suppeditat immẽsa Dei benignitas. Quin etiam, quas philosophi secundas causas appellant, interpretari debemus, mirabiliter effectas quasdã, & ad usum nostrũ accõmodatas Dei manũ, quibus nobis sua bona distribuit, ac lõge, lateque diffundit. Quod autẽ maxime rem cõtinet in hac petitione, illud est, ut omnes agnoscant, & uenerentur sanctissimam Iesu Christi sponsam, & parentem nostram Ecclesiam: in qua una est fons ille amplissimus, atque perpetuus, ad eluendas, & expiandas omnes peccatorum sordes, unde hauriuntur uniuersa salutis, & sanctificationis sacramenta; quibus quasi cælestibus quibusdam fistulis in nos a Deo ille sanctitatis ros, & liquor effunditur: ad quam solam, & ad eos, quos suo sinu, & gremio complexã est, pertinet

Ad Eph. 5.

Iacob. 1.

diuini illius imploratio nominis, quod unum ſub cælo datum eſt
Act.4. hominibus, in quo oporteat nos ſaluos fieri. Verum Parochi maxime hunc locum urgere debebunt, boni eſſe filii, non ſolum patrem Deum orare uerbis, ſed re etiam, & actione conari, ut eluceat in ipſo ſanctificatio diuini nominis. Vtinam non eſſent, qui, cum oratione hanc Dei nominis ſanctificationem aſſidue poſtulẽt, factis, quantum in ipſis eſt, illud uiolant, atque contaminant: quorum culpa interdum ipſi etiam Deo maledicitur. in quos dictum eſt ab Apo
ad Rom.2. ſtolo: Nomen Dei per uos blaſphematur inter gentes. Et apud Eze-
Ezech.36. chielem legimus: Ingreſſi ſunt ad gẽtes, ad quas introierunt, & polluerunt nomen ſanctum meum; cum diceretur de eis, populus Domini iſte eſt, & de terra eius egreſſi ſunt. Qualis enim eſt uita, & ut ſunt eorum mores, qui religionem profitentur; ſic de religione ipſa, deq. eius auctore religionis multitudo imperita iudicare ſolet. Quare qui uiuunt ex Chriſtiana religione, quã ſuſceperunt, & ad eius regulam orationem, & actiones dirigunt ſuas, magnam facultatẽ præbent aliis laudandi nomen cæleſtis parẽtis, & omni honore, & gloria celebrandi. Nobis enim ipſe has partes impoſuit Dominus, ut illuſtribus uirtutis actionibus excitemus homines ad laudẽ, & prædicationem diuini nominis: ad quos loquitur in hunc modũ apud Euan
Matth.5. geliſtam: Sic luceat lux ueſtra coram hominibus, ut uideãt opera ueſtra bona, & glorificent patrem ueſtrum, qui in cælis eſt. Et Princeps
Epiſt.1 ca.2. apoſtolorum: Conuerſationem ueſtram inter gẽtes habentes bonã, ut ex bonis operibus uos conſiderantes, glorificent Deum.

ADVENIAT REGNVM TVVM.

Regnum cæleſte, quod altera hac petitione poſtulamus, eiuſmodi eſt, ut eo referatur, ac terminetur omnis euãgelii prædicatio: nam & inde exorſus eſt ad pænitentiam cohortari S. Ioannes Baptiſta, dum,
Matth.3. Pænitẽtiam, inquit, agite: appropinquabit.n. regnum cælorum. Nec
Matth.4. aliunde fecit initiũ ſuæ prædicationis Saluator humani generis; & in illo ſalutari ſermone, quo beatitudinis uias diſcipulis in monte monſtrauit, tamquã propoſito orationis argumento principiũ duxit a re-
Matth.5. gno cælorum: nam, Beati, inquit, pauperes ſpiritu: quoniam ipſorũ eſt regnum cælorum. Quin etiam eum retinere cupientibus, attulit
Luc.4. illã cauſam neceſſariæ profectionis: Et aliis ciuitatibus, oportet me euangelizare regnum Dei: quia ideo miſſus ſum. Hoc idẽ poſtea re-
Matth.10. gnum prædicare iuſſit apoſtolos; & illi, qui ſe ire ad ſepeliendum pa
Luc.8. trem ſuũ uelle dixerat, reſpondit, Tu uade, annuncia regnum Dei. Cum uero reſurrexiſſet a mortuis, per illos quadraginta dies, quibus apparuit

apparuit apostolis, loquebatur de regno Dei. Quare Parochi hunc secundæ postulationis locum diligentissime tractabunt, ut fideles auditores, quanta sit in hac petitione uis, ac necessitas, intelligant. Primum autem ipsis ad rem scienter, subtiliterque explicandam magnam facultatem dabit ea cogitatio, quod, etsi hæc petitio coniuncta sit cum reliquis omnibus, eam tamen separatim etiam adhiberi iusserit a ceteris, ut, quod petimus, summo studio quæramus: inquit. n. Quærite primum regnum Dei, & iustitiam eius, & hæc omnia adiicientur nobis. Et quidem tanta uis, & copia cælestium munerum hac postulatione continetur, ut omnia complectatur, quæ ad corpoream, & spiritualem uitam tuendam sint necessaria. quem autem regio nomine dignum dicemus, cui ea curæ non sint, quæ regni salutem contineant? quod si sunt homines de regni sui incolumitate solliciti: quanta regem regum omnium cura, & prouidentia tueri credendum est, & uitam, & salutem hominum? Hac igitur regni Dei petitione comprehensa sunt omnia, quibuscumque in hac peregrinatione, uel exilio potius indigemus: quæ concessurum se Deus benigne pollicetur: nam statim illa subiunxit: Et hæc omnia adiicientur uobis. Quibus omnino declarauit, se eum esse regem, qui generi hominum copiose omnia, largeque suppeditat; in cuius infinitæ benignitatis cogitatione infixus David cecinit; Dominus regit me; & nihil mihi deerit. Verum minime satis est, uehementer petere Dei regnum, nisi ad petitionem nostram adhibeamus omnia tamquam instrumenta, quibus illud quæritur, & inuenitur. nam & quinque fatuæ uirgines studiose illæ quidem petierunt ad hunc modum; Domine Domine aperi nobis: uerumtamen, quod illius postulationis præsidia nó haberent, exclusæ sunt: nec iniuria: est enim illa Dei ore pronunciata sententia; Non omnis, qui dicit mihi, Domine Domine, intrabit in regnum cælorum. Quamobrem haurient animarum curatores Sacerdotes ex uberrimis diuinarum litterarum fontibus ea, quæ fidelibus desiderium studiumque commoueant regni cælorum; quæ calamitosam status nostri condicionem illis ob oculos ponant; quæ sic eos afficiant, ut respicientes, & colligentes se, in memoriam redeant summæ beatitudinis, & inexplicabilium bonorum, quibus redundat æterna parentis Dei domus. Exules enim sumus, & plane eius loci incolæ, in quo habitant dæmones: quorum odium in nos nulla ratione mitigari potest: nam sunt infestissimi, & implacabiles in genus humanum. Quid domestica, intestinaque prœlia, quæ inter se corpus, & anima, caro, & spiritus assidue gerunt? quibus, perpetuo timendum est,

Act. 1.

Matth. 6.

Psal. 22.

Matth. 25.

Matth. 7.

ad Gal. 5.

 ne con-

necohcidamus: timendum autē? immo uero statim concideremus, nisi propugnaculo diuinæ dexteræ defenderemur. Quam uim huiusmodi
ad Rom.7. miseriarum cum sentiret Apostolus: Infelix, inquit, ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Hæc infelicitas nostri generis, quamquam per se cognoscitur, tamen ex contentione reliquarum naturarum, & creatarum rerum facilius intelligi potest. In illis siue rationis, siue etiam sensus expertibus raro fieri uidemus, ut aliqua natura a proprijs actionibus, a sensu, uel motu insito declinet sic, ut a proposito, & constituto fine deflectat. Hoc apparet in bestiis agrestibus, nantibus, uolucribus, ut res declaratione non egeat. Quod si cælum suspexeris, non ne uerissimum id esse intelligis, quod a Da
Psal.118. uide dictum est? In æternū Domine, uerbum tuū permanet in cælo. Nempe illud continenti motu, & perpetua cōuersione fertur, ut ne minimum quidem a præfinita diuinitus lege discedat. Si terram, & reliquam uniuersitatem consideres; facile uideas, aut nulla, aut exigua ex parte deficere. At miserrimum hominum genus sæpissime labitur; raro, quæ recte sunt cogitata, persequitur; plerumque susceptas bonas actiones abijcit, atque contemnit; quæ modo placuerat optima sententia, subito displicet, &, illa reiecta, ad turpia consilia, sibique perniciosa delabitur. Quænam igitur est huius incōstantiæ, miseriæque caussa? Contemptio plane diuini afflatus. claudimus enim aures Dei monitis: oculos tollere nolumus ad ea, quæ nobis lumina diuinitus præferuntur; nec cælestem patrem salutariter præcipientem audimus. Quare huc incumbendum erit Parochis, ut & miserias oculis subijciant fidelis populi, & commemorent caussas miseriarum, & remediorum uim ostendant. quorum omnium illis facultas non deerit, comparata ex uiris sanctissimis, Ioanno Chrysostomo, & Augustino; maxime uero ex ijs, quæ in Symboli expositione posuimus. nam, illis cognitis, quis erit e facinorosorum hominum
Luc.15. numero; quin adiumento Dei gratiæ præeuntis, euāgelico illo prodigi filij exemplo conetur exurgere, & erigere se, atque in cælestis regis, patrisque cōspectum uenire? His explicatis, quæ sit fidelium fructuosa petitio, aperient, quid sit, quod his uerbis a Deo postulemus, præsertim cum uocabulum regni Dei multa significet: quorum declaratio & ad reliquam scripturæ intelligentiā nōn erit inutilis, & est ad huius cognitionem loci necessaria. Communis igitur quædam regni Dei significatio; quæ frequens est in diuinis litteris, est non solū eius potestatis, quam habet in omnem hominum, rerumq. uniuersitatem, sed etiam prouidentiæ, qua cuncta regit, & moderatur.
In manu

In manu enim eius, inquit Propheta, sunt fines terræ. Quibus finibus intelliguntur etiam, quæ occulta sunt, & abdita in intimis terræ, ac rerum omnium partibus. In hanc sententiam Mardochæus loquebatur illis uerbis: Domine Deus, rex omnipotens: in ditione enim tua cuncta sunt posita; & nõ est, qui possit tuæ resistere uoluntati. Dominus omnium es; nec est, qui resistat maiestati tuæ. Item Dei regno declaratur præcipua illa, ac singularis prouidentiæ ratio, qua Deus pios, & sanctos homines tuetur, & curat. de qua propria, & eximia quadã Dei cura dictum est illud a Dauide: Dominus regit me, & nihil mihi deerit. tum ab Isaia: Dominus, rex noster, ipse saluabit nos. In qua Dei regia potestaté, etsi præcipua ratione sunt in hac uita ij, quos diximus, sancti, ac pii homines: tamen monuit Pilatum ipse Christus dominus, regnum suum non esse ex hoc mũdo; hoc est, minime ex hoc mundo, qui & conditus est, & interiturus, ortum habere. nam eo, quem diximus, modo dominantur imperatores, reges, respublicæ, duces, omnesque ij, qui uel expetiti, ac delecti ab hominibus præsunt ciuitatibus, atque prouinciis: uel per uim, & iniuriam dominatum occupauerunt. Christus autem dominus constitutus est rex a Deo, ut ait Propheta: cuius regnum, ex Apostoli sententia, iustitia est; inquit enim: Regnum Dei est iustitia, & pax, & gaudium in spiritu sancto. Regnat autem in nobis Christus dominus per uirtutes intimas; fidem, spem, charitatem, quibus uirtutibus regni quodam modo partes efficimur, & Deo peculiari quadam ratione subiecti, ad eius cultum ac uenerationem cõsecramur: ut, quemadmodum dixit Apostolus; Viuo autem, iam non ego; uiuit uero in me Christus; ita nobis dicere liceat; Regno ego, iam non ego; regnat uero in me Christus. Id autem regnum iustitia dicitur, quia Christi domini iustitia cõstitutum est. Ac de hoc regno sic loquitur apud sanctum Lucam Dominus; Regnũ Dei intra uos est. Nam etsi Iesus Christus per fidem regnat in omnibus, qui gremio, ac sinu sanctissimæ matris Ecclesiæ continentur; præcipuo tamen modo regit eos, qui præstanti fide, spe, & charitate prædici, se tamquã pura quædam, & uiua membra Deo præbuerunt; & in his Dei gratiæ regnum esse dicitur. Est uero etiam Dei gloriæ regnum illud, de quo Christum dominum apud sanctum Matthæum loquentem audimus; Venite benedicti patris mei; possidete paratum uobis regnũ a constitutione mundi. Quod idem ab eo regnum, apud sanctum Lucam latro admirabiliter, sua scelera recognoscens, expetebat in hunc modum: Domine memento mei cum ueneris in regnum tuũ.

Psal.94.
Est.13.
Psal.22.
Isa.33.
Ioan.18.
Psal.2.
ad Rom.14.
ad Gal.2.
Luc.17.
Matth.25.
Luc.23.

Ioan.3. Sanctus etiam Ioannes meminit huius regni: Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & spiritu, non potest introire in regnum Dei. Meminit
Ad Eph.5. item Apostolus ad Ephesios: Omnis fornicator, aut immūdus, aut auarus (quod est idolorum seruitus) non habet hereditatē in regno
Matth.13. Christi, & Dei. Eodem pertinent aliquot similitudines Christi domini loquentis de regno cælorum. Necesse est autem prius ponere regnū gratiæ: neque enim fieri potest, ut in ullo regnet Dei gloria, nisi eiusdem gratia in illo regnarit. Est uero gratia, ipsius sententia
Ioan. 4. Saluatoris, fons aquæ salientis in uitam æternam. Gloriam autē quid esse dicemus, nisi gratiam quādam perfectam, & absolutam? quam diu enim fragili hoc, & mortali corpore uestiti sumus, dum in hac cæca peregrinatione, & exilio uagi, & imbecilles absumus a Domino, sæpe labimur, & cadimus, abiecto regni gratiæ adminiculo, quo nitebamur: cum autem regni gloriæ, quod perfectum est, lux nobis illuxerit, firmi, ac stabiles perpetuo consistemus. omne enim & uitium, & incommodum exhaurietur, omnis infirmitas confirmata roborabitur: ipse deniq; nostra in anima, & in corpore regnabit Deus. quæ res uberius in Symbolo tractata est, cum de resurrectione carnis ageretur. His igitur expositis, quæ communem regni Dei sententiam declarant, quid sibi hæc petitio proprie uelit, dicendum est. Petimus autem a Deo, ut regnum Christi, quod est Ecclesia, propagetur; ut se ad fidem Christi domini, & ad accipiendam ueri Dei cognitionē conuertant infideles, & Iudæi; & schismatici, ac hæretici redeant ad sanitatem, & ad Ecclesiæ Dei communionem, a qua desciuerunt, reuertantur; ut compleatur, & ad exitum perdu-
Isa.54 catur, quod Isaiæ ore dixit Dominus: Dilata locum tentorii tui, & pelles tabernaculorum tuorum extende, longos fac funiculos tuos, & clauos tuos consolida: ad dexteram enim, & ad læuam penetrabis:
Isa.60. quia dominabitur tui, qui fecit te. Et idem: Ambulabunt gentes in lumine tuo, & reges in splendore ortus tui; leua in circuitu oculos tuos, & uide, omnes isti congregati sunt, uenerunt tibi: filii tui de longe uenient, & filiæ tuæ de latere surgent. Verum quia sunt in Ec-
ad Titum 1. clesia, qui uerbis confitentes Deum, factis negantes, deformatam fidem præseferant, in quibus propter peccatum dæmon habitat, ac dominatur tamquam in propriis domiciliis; petimus etiā, ut ad eos ueniat regnum Dei; quo illi, peccatorum discussa caligine, & radiis diuinæ lucis illustrati, restituantur in filiorum Dei pristinam dignitatem; ut, omnibus e suo regno, cælestis parens, sublatis hæreticis, atque schismaticis, eiectisque offensionibus, ac scelerum causis,

aream

aream purget Ecclesiæ, quæ, Deo culrum pie, sanctéque adhibēdo, quieta, ac tranquilla pace perfruatur. Petimus denique, ut solus in nobis uiuat, solus regnet Deus; ne sit posthac morti locus; sed ut illa absorbeatur in uictoria Christi domini nostri, qui, disiecto, ac dissipato omni hostium principatu, potestate, & uirtute suo omnia subijciat imperio. Erit autem curæ Parochis, ut, quod postulat huius ratio petitionis, fidelem populum doceant, quibus cogitationibus, & meditationibus instructus, has pie Deo preces facere possit. Ac primum hortabuntur, ut uim, ac sententiam intueatur illius similitudinis a Saluatore introductæ; Simile est regnum cælorum thesauro abscondito in agro: quem qui inuenit homo, abscondit, & præ gaudio illius uadit, & uendit uniuersa, quæ habet, & emit agrū illum. *Matth.13.* Nam qui nouerit Christi domini diuitias, is præ illis omnia contemnet, huic facultates, opes, potentia sordescent. Nihil enim est, quod illi summo pretio comparari, immo uero, quod in cōspectu eius stare possit. Quare, quibus id nosse contigerit, exclamabūt illi, ut Apostolus; Omnia detrimentum feci, & arbitror ut stercora, ut Christum lucrifaciam. *ad Philip. 3.* Hæc est illa insignis euangelii margarita, in quam qui pecuniam, ex omnium bonorum uēditione redactam, erogarit, is beatitudine fruetur sempiterna. *Matth.13.* O nos felices, si tantum luminis nobis præferret Iesus Christus, ut illam uidere possemus diuinæ gratiæ margaritam, qua ipse regnat in suis: nam & nostra omnia, & nos ipsos uenundaremus, ut emptam illam tueremur. tum enim denique nobis id non dubitanter dicere liceret: Quis nos separabit a charitate Christi? *ad Rom.8.* Præstātem uero regni gloriæ excellentiā, si, quæ sit, scire uolumus, eandem de illa & Prophetæ, & Apostoli uocem, atque sententiam audiamus; Oculus nō uidit, neque auris audiuit, neque in cor hominis ascendit, quæ præparauit Deus iis, qui diligunt illum. *Isa.64. 1.ad Cor.2.* Proficiet autem ad impetrandum maxime, quod petimus, si, qui simus, ipsi nobiscum reputemus, idest Adam progenies, iure e paradiso eiecti, & exules; quorum indignitas, ac peruersitas summū Dei odium, ac sempiternas pœnas postularet. Quare demisso tum, & abiecto animo simus oportet: nostra etiā erit plena Christianæ humilitatis oratio: & omnino nobis ipsi diffidentes, illius more publicani confugiemus in Dei misericordiam; totumq. eius benignitati tribuentes, ipsi gratias agemus immortales, qui nobis suum spiritum sit elargitus, quo freti clamare audeamus, Abba Pater. *Luc.18. ad Rom.8.* suscipiemus etiam illā curam, & cogitationem, quid agendū, quid contra, uitādum sit, ut ad cæleste regnum peruenire possimus.

non

Matth.11. non enim a Deo ad otium, & ad inertiam uocati sumus; quinimmo inquit; Regnum cælorum uim patitur, & uiolenti rapiunt illud: &,
Matth.19. Si uis ad uitam ingredi, serua mandata. Itaque non est satis, petere regnum Dei, nisi suum ipsi etiam studium, & operam adhibeant homines. nam adiutores sint oportet, & administri Dei gratiæ in eo tenendo cursu, quo peruenitur in cælum. Núquam nos deserit Deus; qui nobiscum se futurum perpetuo pollicitus est: unum ut nobis uidendum sit, ne Deum, & nos ipsos deseramus. Ac Dei quidem sunt in hoc Ecclesiæ regno omnia, quibus & uitam tuetur hominum, & salutem perficit sempiternam, &, quæ sub aspectum non cadunt, angelorum copiæ; & plenissimum uirtutis cælestis uisibile hoc munus sacramentorum. In his tantum nobis præsidij est diuinitus constitutum, ut non modo ab acerrimorum hostium regno tuti esse, sed ipsum etiam tyrannum, eiusque nefarios satellites prosternere, & conculcare possimus. Quare uehementer ad extremum petamus a Dei spiritu, nos ut omnia iubeat e sua uoluntate facere; Satanæ ut tollat imperium; nullam ut in nobis summo illo die potestatem habeat, ut uincat, & triumphet Christus; ut uigeant eius leges toto orbe terrarum; ut decreta seruentur; nullus ut proditor, aut desertor eius sit; sed tales se præbeant omnes, ut in regis Dei conspectum non dubitanter ueniant, & constitutam illis ex omni æternitate possessionem adeát regni cælestis, ubi beati cum Christo sempiterno æuo fruátur.

FIAT VOLVNTAS TVA.

Matth.7. Cum a Christo domino dictum sit; Non omnis, qui dicit mihi, Domine, Domine, intrabit in regnū cælorum; sed, qui facit uoluntatem patris mei, qui in cælis est, ipse intrabit in regnum cælorum: quicumque in illud cæleste regnum peruenire cupiunt, id a Deo petere debent, ut fiat uoluntas eius. Quamobrem hoc loco posita petitio est statim post regni cælestis postulationem. Vt autē intelligant fideles, quam necessariū id nobis sit, quod hac prece postulamus, quantamque uim salutarium munerum ex eius impetratione consequamur; demonstrabunt Parochi, quibus miserijs, & ærumnis oppressum fuerit hominum genus propter peccatum primi parentis. Nam a principio Deus proprii boni appetitionem creatis rebus ingenerauit, ut naturali quadam propensione suum quærerent, & expeterent finem, a quo illæ numquam, nisi obiecto extrinsecus impedimento, declinant. Hæc autem initio fuit in homine expetendi Deū, suæ beatitudinis auctorem, parentemque; eo præclarior, & præstantior uis, quod is cōpos esset rationis, atque consilij. Sed hunc amorē,

sibi

sibi naturaliter ingenitū, cum reliquæ naturæ rationis expertes conseruassent, quæ ut initio procreatæ fuerunt natura bonæ, sic in eo statu, & cōdicione manserunt, hodieque manent; miserum hominum genus cursum non tenuit: non enim solum bona iustitiæ originalis amisit, quibus a Deo supra naturæ suæ facultatem auctum, ornatumque fuerat, sed etiam insitum in animo præcipuum uirtutis studium obscurauit. Omnes, inquit, declinauerunt, simul inutiles facti sunt. non est, qui faciat bonum, nō est usque ad unum. Nam sensus & cogitatio humani cordis in malum prona sunt ab adolescentia sua; ut inde facile intelligi possit, neminem per se salutariter sapere, sed omnes ad malum esse propensos, innumerabilesque esse hominum prauas cupiditates, dum procliues sunt, & flagranti studio feruntur ad iram, ad odium, ad superbiam, ad ambitionem, ad omne fere malorum genus. Quibus in malis quamquā assidue uersemur; tamen, quæ summa est nostri generis miseria, permulta ex illis sunt, quæ nobis minime mala uideantur. quæ res insignem arguit hominum calamitatem, qui cupiditatibus ac libidinibus obcæcati nō uideant, quæ salutaria opinantur, plerumque esse pestifera, immo uero ad illa perniciosa mala; tamquam ad optabile & expetendum bonum, rapiantur præcipites, ab ijs, quæ uere bona sunt, & honesta, tamquam a contrarijs rebus, abhorreant. Hanc opinionem corruptumque iudicium detestatur Deus illis uerbis; Væ, qui dicitis malum bonum, & bonum malum, ponentes tenebras lucem, & lucem tenebras, ponentes amarum in dulce, & dulce in amarum. Itaque nostris ut subijciant oculis nostras miserias, comparant nos diuinæ litteræ iis, qui uerum gustandi sensum amiserunt: qua re fit, ut a salubri uictu alieni sint, appetantque contrarium. Cum ægrotis præterea nos cōferunt. ut enim illi, nisi morbum depulerint, sanorum, & integrorum hominū officia ac munera obire non possunt: sic nos actiones, quæ Deo gratæ sint, suscipere sine diuinæ gratiæ adiumento nequimus. Quod si quædā sic affecti assequimur, leuia illa sunt, & quæ ad consequendā cælestem beatitudinem parum uel nihil momenti habent. At Deum, ut par est, amare, & colere, quod maius quiddam & altius est, quam ut nos humi strati id humanis uiribus assequamur, numquā poterimus, nisi adminiculo diuinæ gratiæ subleuemur. Quamquam aptissima est etiam illa comparatio ad significandam miseram humani generis condicionem, quod similes esse dicimur puerorum, qui suo relicti arbitrio temere mouentur ad omnia: pueri, inquam, sumus, & imprudentes, ludicris sermonibus, & inanibus

Psal. 52.
Gen. 8.
ad Rom. 7.
Isa. 5.
Prouer. 1.

inanibus actionibus dediti, si a diuino præsidio deseramur. sic enim
cap. 1. nos obiurgat Sapiētia: Vsquequo paruuli diligitis infantiam,& stulti
ea, quæ sibi sunt noxia, cupient? Et in hunc modum hortatur Apo-
1. ad Cor. 14 stolus: Nolite pueri effici sensibus. Etsi maiori in inanitate, & errore
uersamur, quam illa puerilis ætas: cui tantum abest humana pruden
tia, ad quam tamen per se tempore potest peruenire; cum ad diuinā
prudentiam, quæ ad salutem necessaria est, nos nisi Deo auctore, &
adiutore adspirare nō possimus. nisi enim præsto nobis sit Dei auxi-
lium, reiectis ijs, quæ uere sunt bona, ad interitum ruimus uolun-
tarium. Ac si quis, discussa diuinitus animi caligine, has uideat ho-
minum miserias, &, sublato stupore, sentiat legem membrorum, ac
sensus cupiditates spiritui repugnantes recognoscat, omnemque di-
spiciat naturæ nostræ propensionem ad malum; qui poterit non ar-
denti studio opportunum tanto huic malo, quo naturæ uitio premi
mur, remedium quærere, salutaremque illam regulam expetere, ad
quam Christiani hominis uita dirigenda & cōformanda sit? Hoc igi-
tur illud est, quod imploramus, cum ita precamur Deum, Fiat uolun
tas tua. Cum enim, abiecta obedientia, & Dei uoluntate neglecta,
in has miserias inciderimus, unum illud tantorum malorum reme-
dium nobis diuinitus propositum est, ut ex Dei uoluntate, quam
peccando contempsimus, aliquando uiuamus, omnesque cogita-
tiones & actiones nostras ea regula metiamur: quod ut assequi pos-
simus, suppliciter illud a Deo petimus, Fiat uoluntas tua. Id uero il-
lis etiam uehementer petendum est, in quorum animis iam regnat
Deus, quique iam sunt radiis diuini luminis illustrati; cuius gratiæ
beneficio, Dei obtemperent uoluntati. Quibus licet ita comparatis
propriæ tamen cupiditates aduersantur propter procliuitatē ad ma-
lum, insitam in hominum sensibus; ut, etiā si tales simus, magnum
Iac. 4. tamen hoc loco nobis periculum sit a nobis ipsis, ne abstracti,& illе-
cti a concupiscentiis, quæ militant in membris nostris, iterum de sa
lutis uia deflectamus. de quo nos periculo Christus dominus admo-
Matth. 16. nuit illis uerbis: Vigilate, & orate, ut non intretis in tentationem;
spiritus quidem promptus est, caro autem infirma. Non enim est in
hominis potestate, ne in eius quidem, qui per Dei gratiam est iusti-
ficatus, ita domitos habere carnis affectus, ut numquam illi postea
excitentur: quippe cum eorum, qui iustificati sunt, mentem sanet
ad Rom. 7. Dei gratia, non etiam carnem: de qua illud scripsit Apostolus: Scio
enim, quia non habitat in me, hoc est in carne mea bonum. Nam
ut semel primus homo iustitiam originalem, quo tamquam freno
quodam

quodam cupiditates regebantur, amisit, minime eas postea ratio ita continere potuit in officio, ut ea non appeterent, quæ etiam rationi repugnant. Itaque in ea hominis parte peccatum, idest peccati fomitem habitare scribit Apostolus, ut intelligamus eum non ad tempus, quasi hospitem, diuersari apud nos, sed, quam diu uiuimus, tamquam incolam nostri corporis in domicilio membrorum hærere perpetuo. Ergo domesticis & intestinis hostibus assidue oppugnati, facile intelligimus, confugiendum esse ad Dei auxilium, petendumque, ut fiat in nobis uoluntas eius. Iam uero faciendum est, ut sciant fideles, quæ sit huius petitionis uis. quo loco, multis omissis, quæ a doctoribus scholasticis de Dei uoluntate utiliter, & copiose disputantur, uoluntatem hic accipi dicimus pro ea, quam signi appellare solent, hoc est, pro eo quod Deus a nobis fieri, aut caueri iusserit, aut monuerit. Quare uoluntatis nomine hoc loco comprehensa sunt uniuersa, quæ nobis ad cælestem beatitudinem comparandam proponuntur, siue illa ad fidem, siue ad mores pertineant; omnia denique, quæcumque nos Christus dominus per se, uel per Ecclesiam suam facere aut imperarit, aut prohibuerit, de qua uoluntate ita scribit Apostolus: Nolite fieri imprudentes: sed intelligentes, quæ sit uoluntas Dei. Cum igitur illud precamur, Fiat uoluntas tua; petimus in primis nobis, ut Pater cælestis facultatem concedat obtemperandi diuinis iussis, & inseruiendi ei in sanctitate & iustitia omnibus diebus nostris; ut ad nutum & uoluntatem eius omnia faciamus; ut ea colamus officia, de quibus in sacris litteris admonemur; ut ipso duce & auctore reliqua omnia præstemus, quæ eos decent, qui non ex uoluntate carnis, sed ex Deo nati sunt, exemplum Christi domini secuti, qui factus est obediens usque ad mortem, mortem autem crucis; ut parati simus omnia perpeti potius, quam uel minimum ab eius uoluntate discedere. Nec uero quisquam est, qui huius studio, & amore petitionis flagret ardentius, quam is, cui concessum sit, ut summam eorum dignitatem intueatur, qui Deo obediunt. Idem enim illud uerissime dici intelligit, Seruire Deo, & illi obedire, regnare esse. Quicumque, inquit Dominus, fecerit uoluntatem patris mei, qui in cælis est, ipse meus frater, soror, & mater est; hoc est cum illo sum omnibus amoris, & beneuolentiæ uinculis coniunctissimus. Nemo fere est ex uiris sanctis, quin præcipuum huius petitionis munus a Deo uehementer postularit, ac præclara quidem omnes, sed uaria persæpe ora-

Ad Eph. 5.
1. Pet. 2.

tione uſi ſunt, in quibus mirificum & ſuauiſſimum Dauidem ui-
Pſal.118. demus illud uarie poſtulante. modo enim inquit: Vtinam dirigantur uiæ meæ ad cuſtodiendas iuſtificationes tuas. Interdum: Deduc me in ſemitam mandatorum tuorum. Nonnũquam: Greſſus meos dirige ſecundum eloquium tuum, & non dominetur mei omnis iniuſtitia. Huc pertinent illa. Da mihi intellectum, ut diſcam mandata tua. Iudicia tua doce me: da mihi intellectum, ut ſciam teſtimonia tua. Sæpe aliis uerbis eandem tractat, uerſatque ſententiam. qui loci diligenter animaduertendi ſunt, & fidelibus explicandi; ut, quanta ſit in prima huius petitionis parte uis, & copia ſalutarium rerum, omnes intelligant. Secundo loco, cum illud precamur, Fiat uoluntas tua; deteſtamur opera carnis: de quibus ſcribit Apo-
Ad Gal. 5. ſtolus: Manifeſta ſunt autem opera carnis; quæ ſunt fornicatio, im-
ad Rom. 8. munditia, impudicitia, luxuria, &c. &, Si ſecundum carnem uixeritis, moriemini. petimuſque ne ſinat Deus ea nos perficere, quæ ſenſus, quæ cupiditas, quæ imbecillitas noſtra ſuaſerit, ſed ut noſtram uoluntatem, ſua uoluntate moderetur. Alieni ſunt ab hac uoluntate uoluptuarij homines, qui in terrenarum rerum cura, & cogitatione defixi ſunt. Feruntur enim libidine præcipites ad potiundũ, quod concupierunt, & in illo fructu prauæ cupiditatis felicitatem ponunt; ut beatum etiam eſſe dicant, qui, quodcumque optarit,
ad Rom. 13. conſequatur. Nos contra petimus a Deo, ut ait Apoſtolus, ne carnis curam faciamus in deſideriis; ſed ut fiat uoluntas eius. etſi non facile adducimur, ut precemur Deum, ut cupiditatibus noſtris non ſatisfaciat. habet enim difficultatem hæc animi inductio: quod ipſi quodam modo id petentes nos uidemur odiſſe: quod etiam ſtultitiæ tribuunt ii, qui toti hærent in corpore. ſed nos ſtultitiæ famam ſubeamus libenter Chriſti cauſa. cuius eſt illa ſententia: Si
Matth. 16. quis uult poſt me uenire, abneget ſemet ipſum, præſertim cum
Luc. 9. ſciamus, multo præſtare, id optare, quod rectum, iuſtumque ſit, quam illud aſſequi, quod a ratione, a uirtute, a Dei legibus ſit alienum. & certe deteriore loco is eſt, quicumque ad id peruenit, quod temere ac libidinis impulſu cupiebat, quam qui, optime quod optauit, non aſſequitur. quamquam non id modo petimus, ne concedatur nobis a Deo, quod ipſi noſtra ſponte cupimus; cum ſtudium noſtrum deprauatum eſſe conſtat; ſed ne id etiam detur, quod, ſuaſore, & impulſore Dæmone, ſimulato lucis angelo, tamquam bonum interdum poſtulamus, rectiſſimum
illud

illud Principis apostolorum studium uidebatur, pietatisque plenissimum, cum Dominum a consilio proficiscendi admortem auocare conabatur: & tamen eum, quia humanis sensibus, non diuina ratione ducebatur, Dominus acriter obiurgauit. Quid amantius in Dominum uidetur eo postulari potuisse, quod sancti uiri Iacobus, & Ioannes, illis irati Samaritanis, qui magistrum hospitio accipere noluissent, ab eo petierunt, uti iuberet ignem e cælo descendere, qui duros illos, & inhumanos absumeret? At a Christo domino reprehensi sunt illis uerbis: Nescitis, cuius spiritus estis: Filius enim hominis non uenit animas perdere, sed saluare. Neque uero solum, cum, quod cupimus, malum est, aut mali speciem habet, Deum precari debemus, ut fiat uoluntas eius, sed etiam, cum re uera malum nō est; ueluti cum uoluntas sequitur primam illam naturæ inclinationem, ut appetat ea, quæ naturam conseruant, & reiiciat, quæ ei contraria uideantur. Quocirca, cum in eum locum uentum est, ut aliquid petere uelimus huius generis, tū uero dicamus ex animo, Fiat uoluntas tua: imitemur illum ipsum, a quo salutem, & salutis disciplinam accepimus, qui cum naturaliter insito cruciatuum, & acerbissimæ mortis timore, commoueretur, tamen in illo horrore summi doloris, suam ad Dei patris retulit uolūtatem: Non mea, inquit, uoluntas, sed tua fiat. Sed mirabiliter deprauatum est hominum genus: qui cum uim etiā suæ attulerint cupiditati, eāque diuinæ uoluntati subiecerint, tamen sine Dei auxilio, quo a malo protegimur, & in bonum dirigimur, peccata uitare non possunt. Ergo confugiendum est ad hanc precationem, & petendum a Deo, ut in nobis ipse instituta perficiat, ut exultantes cupiditatis motus comprimat, ut appetitus rationi obedientes efficiat, ut nos denique totos ad suam conformet uoluntatem. Precamur etiam, ut Dei uoluntatis cognitionem totus orbis terrarum accipiat; quo diuinum mysterium, absconditum a sæculis, & generationibus, notum ac peruulgatum sit apud omnes. Formam præterea, & præscriptionem huius obedientiæ postulamus, ut uidelicet ad eam regulam dirigatur, quam in cælo & seruāt beati angeli, & colit reliquus cælestium animarum chorus; ut, quemadmodum illi sponte, & summa cum uoluptate obediunt diuino numini; sic nos Dei uolūtati, quo modo ipse maxime uult, libentissime pareamus. & uero in opera, & studio, quod Deo nauamus, summū a nobis amorē Deus, & eximiā charitatē requirit; ut, etiā si spe cælestiū præmiorū totos nos ei dicauerimus, tamen ideo illa speremus, quod, ut in eā spem ingrederemur, placuit

Luc. 10.

Luc. 22.

diuinæ maiestati. Quare tota nitatur illo in Deú amore nostra spes, qui mercedem amori nostro proposuit æternã beatitudinem. Sunt enim, qui amanter alicui seruiant, sed tamen pretij causa, quo amorem referunt. Sunt præterea, qui tantummodo charitate & pietate commoti, in eo, cui dant operam, nihil spectant, nisi illius bonitatem, atque uirtutem; cuius cogitatione, & admiratione se beatos arbitrantur, quod ei suum officium præstare possint. & hãc habet sententiam illa appositio, Sicut in cælo, & in terra. Maxime enim nobis enitendum est, ut Deo simus obedientes, quemadmodum beatas mentes esse diximus. quorum laudes in illo summæ obedientiæ
Psal. 102. munere obeundo, eo psalmo persequitur Dauid: Benedicite Domino omnes uirtutes eius, ministri eius, qui facitis uoluntatem eius. Quod si quis, sanctum Cyprianum secutus, sic illa interpretatur, ut dicat, in cælo, in bonis, & pijs; in terra, in malis, & impijs: nos uero etiam eius sententiam comprobamus; ut pro cælo spiritus, pro terra caro intelligatur; ut & omnes, & omnia in omnibus Dei uoluntati obediant. Gratiarum item actionem cõtinet hæc petitio. Veneramur enim eius sanctissimam uoluntatem, & maximo perfusi gaudio summis laudibus, & gratulationibus omnia eius opera celebramus, qui certo sciamus eum omnia bene fecisse. cum enim constet, esse omnipotentem Deum; necessario sequitur, ut omnia eius nutu facta esse intelligamus. cum uero etiam ipsum, sicuti est, summum bonum esse affirmemus; nihil ex eius operibus non esse bonũ, cum omnibus ipse suam impertiuerit bonitatem, confitemur. Quod si in omnibus diuinam rationem non assequimur; in omnibus tamẽ, & ambigui causa neglecta, & reiecta omni hæsitatione, illud Aposto
ad Rom. 11. li profitemur, ininuestigabiles esse uias eius. Sed ob id maxime etiã Dei uoluntatem colimus, quod ab eo cælesti lumine dignati sumus.
Ad Colos. 1. Ereptos enim de potestate tenebrarum, transtulit in regnum filij dilectionis suæ. Sed ut extremo loco id explicetur, quod ad meditationem pertinet huius petitionis; redeundum est ad id, quod initio attigimus, debere fidelem populum in huius pronunciatione petitionis esse demisso, & humili animo, reputantem secum eam, quæ in natura est insita, cupiditatum uim, diuinæ uoluntati repugnantem, cogitantem se in eo officio uinci a naturis omnibus: de qui-
Psal. 118. bus ita scriptum est; Omnia seruiũt tibi: maximeque imbecillé esse, qui nullũ opus Deo gratum nõ modo nõ perficere, sed ne instituere quidem possit, nisi Dei adiumento subleuetur. Quoniam uero nihil magnificentius est, nihil præstãtius, quam, ut diximus, Deo seruire,

& uitam ex eius lege, ac præceptis agere; quid optabilius esse potest homini Christiano, quam ambulare in uijs Domini, quam nihil agitare animo, nihil actione suscipere, quod a diuina uoluntate abhorreat? ut uero eam exercitationem capiat, & illud institutum teneat diligentius, petat ex diuinis libris exempla eorum, quibus, cum illi consiliorum suorum rationem non retulissent ad Dei uoluntatem, omnia male ceciderunt. Moneantur postremo fideles, ut in simplici & absoluta Dei uoluntate acquiescant; ferat æquo animo condicionem suam, qui sibi inferiori loco uidetur esse, quá eius dignitas postulet; ne deserat ordinem suum, sed in ea uocatione maneat, in qua uocatus est, & proprium iudicium subiiciat Dei uoluntati, qui nobis melius consulit, quam ipsi optare possimus. si angustia rei familiaris, si corporis ualetudine, si persecutionibus, si aliis molestiis, & angoribus premimur; certo statuendum est, nihil horum sine Dei uoluntate, quæ summa omnium ratio est, nobis accidere posse, ideoque non debere nos grauius commoueri, sed inuicto animo ferre, semper illud in ore habentes, Domini uoluntas fiat: & illud beati Iob; Sicut Domino placuit, ita factum est: sit nomen Domini benedictum. Iob 1.

PANEM NOSTRVM QVOTIDIANVM DA NOBIS HODIE.

Quarta petitio, & reliquæ deinceps, quibus animæ, & corporis subsidia proprie, ac nominatim postulamus, ad superiores petitiones referuntur. habet enim hunc ordinem, ac rationem precatio Dominica, ut postulationem rerum diuinarum consequatur earum petitio, quæ ad corpus, & ad hanc uitam tuendam pertinent. nam ut ad Deum, tamquam ad ultimum finem, referuntur homines: sic humanæ uitæ bona ad diuina eadem ratione diriguntur, quæ quidem ideo optanda, ac petenda sunt; uel quod ita diuinus ordo postulat, uel quod illis adiumentis ad diuinorum bonorum adeptionem indigemus, ut iis adminiculis propositum finem consequamur, qui regno, & gloria cælestis patris, atque iis præceptis colendis, seruandisque continetur, quæ Dei uoluntatis esse non ignoramus. quare omnem uim, & rationem huius petitionis ad Deum, eiusque gloriam referre debemus. Præstabunt igitur suum officium Parochi fidelibus auditoribus, ut intelligát, in iis petendis, quæ ad usum, ac fructum pertinet rerum terrenarum, esse intendendum animum, ac studium nostrum ad Dei præscriptionem, nec inde ulla ex parte declinandum. Nam in eo, quod scribit Apostolus;

ad Rom. 8. Quid oremus, ſicut oportet neſcimus; maxime peccatur his poſtulationibus terrenarum, & caducarum rerum. Ergo petenda ſunt bona hæc, ut oportet; ne, perperam aliquid poſtulantes, reſponſum illud a Deo feramus; Neſcitis quid petatis. *Matth. 20.* Erit autem certa iudicandi nota, quæ praua ſit, quæue recta petitio, conſilium, & propoſitum poſtulantis. Nam ſi quis terrena petit eo animo, ut illa omnino bona exiſtimet, & in illis, tamquam in optato fine, conquieſcens, nihil præterea requirat; ſine dubio nō orat, ſicut oportet. Non enim, inquit ſanctus Auguſtinus, petimus temporalia hæc tāquam bona noſtra, ſed tamquam neceſſaria noſtra. Apoſtolus etiam in epiſtola ad Corinthios docet, omnia, quæ ſpectant ad uſus uitæ neceſſarios, *1. ad Cor. 10* ad Dei gloriam referri oportere. Siue enim manducatis, inquit, ſiue bibitis, ſiue aliud quid facitis, omnia in gloriā Dei facite. Sed ut uideant fideles, quātam habeat hæc petitio neceſſitatem; commemorabunt Parochi, quanta ad uictum, & ad uitam colendam indigētia ſit externarum rerum; quod magis intelligent, ſi cōparatio fiet eorum, quæ primo illi parenti noſtri generis, & reliquis deinceps hominibus fuerunt ad uiuēdum neceſſaria: nam etſi ille in ampliſſimo innocētiæ ſtatu, unde & ipſe, & eius culpa omnis poſteritas corruit, neceſſe habuiſſet adhibere cibum ad reficiendas uires: tamen inter illius, & noſtræ uitæ neceſſitates multum intereſt. non enim ei ueſtibus ad tegumentum corporis opus fuiſſet, non tecto ad perfugiū, non armis ad defenſionem, non remediis ad ualetudinem, non aliis multis, quorum ſubſidio nos ad hanc naturæ imbecillitatem, ac fragilitatem tuendam egemus, ſatis ei fuiſſet ad immortalem uitam ille fructus, quem feliciſſima uitæ arbor nullo eius, aut poſterorum labore præbuiſſet. Neque uero futurus erat homo in tātis paradiſi deliciis otioſus, quem ad agendum Deus in eo uoluptatis domicilio collocarat: uerum nulla ei opera moleſta, nullum officii munus nō iucundum fuiſſet. tuliſſet ille perpetuo ſuauiſſimos fructus ex cultura felicium hortorum; nec eum umquā opera, aut ſpes feſelliſſet. At poſterorum proles non ſolum fructu priuata uitalis arboris, uerum etiam horribili illa ſententia cōdemnata eſt; *Gen. 3.* Maledicta terra in opere tuo; in laboribus comedes ex ea cunctis diebus uitæ tuæ; ſpinas, & tribulos germinabit tibi, & comedes herbas terræ: in ſudore uultus tui ueſceris pane tuo, donec reuertaris in terram, de qua ſumptus es: quia puluis es, & in puluerem reuerteris. Nobis igitur contra euenerunt omnia, atque illi, & poſteris contigiſſet, ſi Dei dicto audiens fuiſſet Adam. itaque uerſa ſunt omnia, & mutata in deterrimam

rimam partem. In quo illud grauissimum est, quod maximos sum-
ptus, summum laborem, ac sudorem sæpissime nullus fructus con-
sequitur; cum fruges datæ in deteriorem segetem, uel succrescenti
agrestium herbarum asperitate opprimuntur, uel nimbis, uento,
grandine, uredine, rubigine perculsæ, & prostratæ intereunt; ut
omnis anni labor, exiguo tempore, aliqua cæli, uel terræ calamitate
recidat ad nihilum. quod accidit immanitate nostrorum scelerum;
a quibus auersus Deus nostris minime benedicit operibus. Sed hor-
renda manet sententia, quam de nobis initio pronunciauit. Ergo
Pastores in huius loci tractationem incumbent, ut sciat fidelis popu- Gen.3.
lus, sua culpa homines in has angustias, & miserias incidere; ut in-
telligat desudandum quidem, & elaborandum esse in parandis iis,
quæ ad uiuendum sunt necessaria, uerumtamen, nisi laboribus no-
stris benedixerit Deus, fallacem spem, & inanem fore omnem con-
tentionem. Nam neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat, sed 1.ad Cor.3.
qui incrementum dat Deus. Et; Nisi Dominus ædificauerit domum, Psal.126.
in uanum laborauerunt, qui ædificant eam. Docebunt igitur Paro-
chi, esse res pene innumerabiles, quæ si nobis desint, uel uita amit-
timus, uel agimus insuauem. Hac enim cognita rerum necessitate,
naturæque imbecillitate, Christianus populus cælestem Patrem adi-
re cogetur, & ab eo terrena, & cælestia bona suppliciter petere, imita Luc.15.
bitur prodigum illum filium, qui cum in regione longinqua cepis-
set egere, nec esset, cum esuriret, qui ei siliquas daret, aliquando ad
se rediens, intellexit malorum, quibus premebatur, nusquam nisi
a patre esse expectãdum remedium. Quo loco accedet etiam fiden-
tius ad orandum fidelis populus, si in cogitatione diuinæ benignita
tis recordabitur, paternas aures perpetuo patere filiorum uocibus.
nam dum hortatur nos, ut panem petamus, ea se recte petentibus
abunde largiturum pollicetur. docendo enim, quo modo petamus,
hortatur; hortando, impellit; impellendo, spondet; spondendo,
nos in spem certissimæ impetrationis inducit. Excitatis igitur, & in-
flammatis animis fidelis populi, sequitur, ut, quid hac petitione po
stuletur, declarãdum sit: primum, qui sit ille panis, quem petimus.
Sciendum igitur est, in diuinis litteris hoc panis nomine multa qui-
dem significari, sed illa duo præcipue, primum, quidquid in uictu,
ceterisque rebus, ad corpus, uitamque tuendam adhibemus, dein
de, quidquid nobis ad spiritus, & animæ uitam, ac salutem Dei mu
nere tributum est. Petimus autem hoc loco huius, quã in terris agi-
mus, uitæ subsidia, sanctorum Patrum ita sentientium auctoritate.

Quamobrem minimè sunt audiendi, qui dicunt, non licere Christianis hominibus a Deo petere terrena huius uitæ bona. nam huic aduersantur errori, præter consentientem Patrum sententiam, exépla permulta tum ueteris, tum noui testamenti. Iacob enim uouēs,

Gen. 28. sic orabat; Si fuerit Dominus mecum, & custodierit me in uia, per quam ego ambulo, & dederit mihi panem ad uescendum, & uestimentum ad induendum; reuersusque fuero prospere ad domum patris mei; erit mihi Dominus in Deum, & lapis iste, quem erexi in titulum, uocabitur domus Dei; cunctorumque, quæ dederis mihi, decimas offeram tibi. Salomon etiā certum petebat huius uitæ subsi-

Prouer. 30. dium, cum illud precabatur; Mendicitatem, & diuitias ne dederis mihi; tribue tātum uictui meo necessaria. Quid, quod Saluator humani generis illa iubet petere, quæ nemo negare audeat ad corporis

Matth. 24. usum pertinere? Orate, inquit, ut non fiat fuga uestra in hieme, uel

Iacob. 5. Sabbatho. Quid dicemus de sancto Iacobo? cuius illa sunt; Trista-

ad Rom. 15. tur aliquis uestrū? oret: æquo animo est, psallat. Quid de Apostolo? qui sic cū Romanis agebat: Obsecro uos fratres per dominum nostrum Iesum Christum, & per charitatem sancti spiritus, ut adiuuetis me in orationibus pro me ad Deum, ut liberer ab infidelibus, qui sunt in Iudæa. Quare, cum & diuinitus concessum sit fidelibus, ut petant hæc subsidia rerum humanarum, & perfecta hæc a Christo domino tradita sit orandi formula; ne illud quidem dubium relinquitur, unam ex septem hanc esse petitionem. Petimus præterea panem quotidianum, idest uictui necessaria; ut panis nomine, quod satis sit, & uestium ad tegendum, & cibi ad uescendum, siue panis is sit, siue caro, siue piscis, siue quodcūque aliud, intelligamus. uidemus

4 Reg. 6. enim usum esse hoc loquendi modo Eliseum, cum regem moneret, ut præberet panem militibus Assyriis, quibus magna ciborum

Luc. 14. copia data est. Illud etiam de Christo domino scriptum scimus; Ingressus est in domum cuiusdam principis Pharisæorū sabbatho manducare panem. qua uoce, quæ ad cibum, quæque ad potum pertinent, significari uidemus. Ad huius petitionis absolutam significationem præterea animaduertendum est, hoc panis uocabulo non abundantem, & exquisitam ciborum, ac uestium copiam, sed necessariam, ac simplicem intelligi debere: quemadmodum scripsit

1. ad Tim. 6. Apostolus; Habentes alimenta, & quibus tegamur, his contenti si-

Prouer. 30. mus: Et Salomon, ut diximus, Tribue tantum uictui meo necessaria. Huius quoque frugalitatis, & parsimoniæ illa uoce, quæ proxime sequitur, admonemur. cum enim, Nostrum, dicimus, panem

illum ad necessitatem nostram, non ad luxuriam petimus: non enim nostrum dicimus, quia eum nobis opera nostra, sine Deo, parare possimus: (est enim apud Dauidem; Omnia a te expectant, ut des illis escam in tempore: dante te illis, colligent: aperiente te manum tuam, omnia implebuntur bonitate: & alio loco; Oculi omnium in te sperant Domine, & tu das escam illorum in tempore opportuno) sed quia necessarius est, & a parēte omnium Deo, qui omnes sua prouidentia alit animantes, nobis attributus. Ob eā quoque causam panis noster appellatur, quod iure est a nobis acquirendus, non iniuria, fraude, aut furto parandus. quæ enim nobis malis artibus conciliamus, non nostra sunt, sed aliena, sæpiusque illorum calamitosa est uel adeptio, uel possessio, uel certe iactura. contra uero honestis, ac laboriosis piorum hominum lucris, ex Prophetæ sententia tranquillitas inest, & magna felicitas. Labores enim, inquit, manuum tuarum quia manducabis, beatus es, & bene tibi erit. Iam uero iis, qui iusto labore uictum quærunt, fructum suæ benignitatis eo loco pollicetur Deus; Emittet Dominus benedictionē super cellaria tua, & super omnia opera manuū tuarum, benedicetq. tibi. Neque solum petimus a Deo nobis, ut illo uti liceat, quod nostro sudore, ac uirtute peperimus eius adiumento benignitatis; id enim uere dicitur nostrum: sed etiam bonam mentem postulamus, ut recte partis, recte item, ac prudenter uti possimus. QVOTIDIANVM. huic etiam uoci subiecta est ea notio frugalitatis, ac parsimoniæ, quā proxime diximus. non enim multiplicem, aut delicatum cibum postulamus, sed eum, qui naturæ necessitati satisfaciat: ut eos pudeat hoc loco, qui fastidio communis cibi, & potionis, conquisitissima escarum, ac uinorum genera persequuntur. Nec minus hac quotidiani uoce improbātur ij, quibus horrēdas illas minas proponit Isaias; Væ, qui coniungitis domum ad domum, & agrum agro copulatis usque ad terminū loci: numquid habitabitis uos soli in medio terræ? Etenim est inexplebilis horum hominū cupiditas, de quibus illud scriptum est a Salomone; Auarus non implebitur pecunia. ad quos dictum etiam illud pertinet Apostoli; Qui uolūt diuites fieri, incidunt in tentationem, & laqueum Diaboli. Quotidianum præterea panem appellamus, quod uescimur eo ad reficiēdum uitalem humorem, qui quotidie cōsumitur ui naturalis caloris. Est denique illa huius ratio nominis, quod assidue petendus est, ut in hac cōsuetudine amandi, & colendi Deum retineamur; nobisque omnino persuadeamus, id, quod est, uitā, ac salutem nostram ex Deo pēdere.

Psal.103. — Psal.127. — Deuter. 28. — Isa.5. — Eccle.5. — 1.ad Tim.6.

DA NOBIS. Quantam hæ duæ uoces materiam præbeât ad cohortandum fideles, ut infinitam Dei potentiam pie, sanctèque colant, & uenerentur, in cuius manu sunt omnia, & ut nefariam illam Satanæ ostentationem detestentur; Mihi tradita sunt omnia, & cui uolo do illa; nemo non uidet. nam unius nutu Dei distributa cuncta, & conseruantur, & augentur. Sed quæ diuitibus hæc est imposita necessitas, dixerit quispiam, petendi quotidianum panem, cum rebus omnibus abundent? Hæc illis necessitas est orandi in hûc modum, non ut dentur eis, quorum Dei benignitate habent copiam, sed ne, quæ abunde illis adsunt, amittant. Quamobrem, ut scribit Apostolus, Hinc discant diuites non sublime sapere, neque sperare in incerto diuitiarum, sed in Deo uiuo, qui præstat nobis omnia abundè ad fruendum. Huius autem necessariæ petitionis hanc causam affert sanctus Chrysostomus, non solum ut nobis suppetat cibus, sed ut eum nobis suppeditet Domini manus, quæ, salubrem, atque adeo salutarem uim inserens pani quotidiano, efficit, ut & cibus corpori prosit, & corpus animæ seruiat. Sed quid est, quamobrem, DA NOBIS, numero multitudinis dicimus, non autem, mihi? Quia proprium illud est Christianæ charitatis, non ut quisque de se uno sollicitus sit, sed ut præterea de proximo laboret, & in cura suæ utilitatis meminerit etiã aliorum. accedit eo, quod, quæ alicui munera diuinitus tribuuntur, nõ idcirco tribuuntur, ut solus is ea possideat, uel in illis luxuriose uiuat, sed ut cum alijs cõmunicet, quæ necessitati superfuerint: nam inquiũt sancti Basilius, & Ambrosius: Esurientium panis est, quem tu detines: nudorum indumẽtum est, quod tu recludis: miserorum redemptio est, & absolutio, pecunia, quam tu in terram defodis. HODIE. Admonet nos hæc uox cõmunis infirmitatis. quis enim est, qui, si minus sua unius opera prouidere se posse speret in longinquum tẽpus necessarios uitæ sumptus, saltem in diem uictus subsidia paraturum nõ confidat? Sed ne huius quidem fiduciæ facultas nobis a Deo permittitur, qui nos singulorum etiam dierum cibum a se petere iussit. Quæ sententia habet illã necessariam rationem, quia quotidiano pane egemus omnes, quotidie etiam Dominica precatione singulis utendum esse. Hæc de pane, qui ore perceptus, corpus alit, atque sustentat, qui communis fidelium, & infidelium, piorum, & impiorum, admirabili Dei bonitate, qui solem suum oriri facit super bonos, & malos, pluit super iustos, & iniustos, omnibus impertitur. Reliquus est spiritualis panis; quem etiam hoc loco petimus. Quo significantur omnia, quæcumque

Luc. 4.

1. ad Tim. 6.

Ambr. ex Basilio Magno in sermone 81.

Matth. 5.

cumque in hac uita ad spiritus, & animæ salutem, & incolumitatem requiruntur. ut enim multiplex est cibus, quo corpus alitur, & sustentatur: sic non est unius generis esca, quæ spiritus, & animæ uitā continet. nā & uerbum Dei cibus est animæ: sapientia enim inquit; Venite, comedite panem meum; & bibite uinum, quod miscui uobis. Huius autem uerbi facultatem cum adimit Deus hominibus, quod efficere solet, cum grauius nostris sceleribus offenditur, fame dicitur premere genus humanum. sic enim est apud Amos: Emittā famem in terram, non famem panis, neque sitim aquæ, sed audiendi uerbum Domini. Vt autem illud est certum propinquæ mortis signum, cum nō possint homines uel cibum sumere, uel sumptum retinere: sic magnum est desperatæ salutis argumentum, cū uel non quærunt uerbum Dei, uel, si adsit, non sustinent: et illam impietatis uocem in Deum effundunt; Recede a nobis, scientiam uiarum tuarum nolumus. In hoc furore animi, & mentis cæcitate uersantur illi, qui, neglectis iis, qui legitime eis præsunt, catholicis, & Episcopis, & sacerdotibus, & a sancta Romana Ecclesia desciscentes, corruptoribus Dei uerbi hæreticis se in disciplinam tradiderūt. Iam uero panis est Christus dominus, animæ cibus: inquit enim ipse de se; Ego sum panis uiuus, qui de cælo descendi. Incredibile est, quāta uoluptate, ac lætitia perfundat piorum animas hic panis tum, cū maxime terrenis molestiis, & incommodis conflictantur. exemplo nobis est sanctus ille chorus apostolorum, de quibus extat; Illi quidem ibant gaudentes a conspectu concilii. Referti sunt huiusmodi exemplis libri de uita sanctorum hominum; & de intimis his bonorum gaudiis ita loquitur Deus; Vincenti dabo manna abscōditum. Præcipue autem panis noster est ipse Christus dominus, qui in sacramento Eucharistiæ substantialiter continetur. Hoc inexplicabile pignus charitatis dedit nobis rediturus ad Patrem, de quo dixit; Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in illo. Accipite, & manducate, hoc est corpus meum. Ea petent Parochi, quæ ad fidelis populi utilitatem pertinebunt, ex eo loco, quo separatim huius sacramenti uis, ac ratio cōtinetur. Et uero dicitur hic panis noster, quia fidelium modo hominum est, idest eorum, qui charitatem cum fide coniungentes, pænitentiæ sacramento sordes eluunt peccatorum; qui non dimittentes memoriā, se Dei filios esse, diuinum sacramentum sumunt, & colunt, quanta maxima possunt sanctitate, ac ueneratione. Quotidianus uero quamobrem dicatur, in promptu duplex ratio est, altera, quod in sacris

Prouer. 8.
Amos 8.
Iob 21.
Ioan. 6.
Act. 5.
Apocal. 2.
Ioan. 6.
Matth. 29.
1. ad Cor. 11

Christianæ Ecclesiæ mysteriis, quotidie & offertur Deo, & datur pio, sanctéque postulantibus; altera, quod quotidie sumendus est, uel certe ita uiuẽdum, ut quotidie, quoad eius fieri possit, digne sumẽre queamus. Audiant, qui contra sentiunt, nisi longo interuallo salutaribus his epulis animæ uesci non oportere; quid sanctus dicat

S. Ambr. in lib. 5. de Sacramen. ca. 4. Ambrosius: Si quotidianus est panis, cur post annum illum sumis? Sed in hac petitione ad illud præcipue cohortandi sunt fideles, ut, cum recte & consilium, & industriam suam posuerint in comparandis rebus uitæ necessarijs, rei exitum Deo permittant, suumque desiderium ad eius referant uoluntatem; qui nõ dabit in æternum fluPsal. 54. ctuationem iusto. Nam uel concedet Deus, quæ petuntur, & ita suũ optatum consequentur; uel non concedet; & id erit certissimum argumentum, nec salutare illud esse, nec utile, quod pijs a Deo negatur; cui magis curæ est de eorum salute, quam illis ipsis. Quem locum instruere poterunt, explicandis ijs rationibus Parochi, quæ a

S. August. in epist. 121. ad Probam uiduam. sancto Augustino in epistola ad Probam præclare colliguntur. Extremum illud erit in huius tractatione petitionis, ut meminerint diuites facultates suas, & copias Deo acceptum referre, cogitentque se idcirco illis bonis esse cumulatos, ut illa distribuant indigentibus. In quam sententiam conueniunt, quæ in prima epistola ad Timo

1. ad Tim. 6. theum ab Apostolo disseruntur: unde magnam uim Parochis petere licebit diuinorum præceptorum ad hunc locum utiliter, ac salutariter illustrandum.

ET DIMITTE NOBIS DEBITA NOSTRA; SICVT ET NOS DIMITTIMVS DEBITORIBVS NOSTRIS.

Cum ita multa sint, quæ infinitam Dei potentiam, cum pari sapientia, ac bonitate coniunctam, significent, ut, quocumque ocu los, cogitationemque conuerteris, certissima signa immensæ potestatis, ac benignitatis occurrant; nihil profecto est, quod summum eius amorem, & admirabilem in nos charitatẽ magis declaret, quam inexplicabile mysterium Iesu Christi passionis, unde perennis ille fons ad eluẽdas peccatorum sordes erupit; quo perfundi, & expiari; Deo duce, ac largitore, exoptamus, cum illud ab eo petimus; Dimitte nobis debita nostra. Continet autem hæc petitio summam quãdam eorum bonorum, quibus per Iesum Christum cumulatum

Isa. 27. est humanum genus. id enim docuit Isaias: Dimittetur, inquit, iniquitas domui Iacob, & iste omnis fructus, ut auferatur peccatũ eius. quod Dauid etiam ostendit, beatos prædicans eos; qui salutarem il

Psal. 31. lum fructum percipere potuerunt, his uerbis: Beati, quorũ remissæ

sunt

sunt iniquitates. Quare est accurate, ac diligenter Pastoribus huius postulationis animaduertenda, & exponenda sententia, quam ad cælestem uitam consequendā tantum ualere intelligimus. Ingredimur autem nouam precandi rationem. nam hactenus a Deo non solum æterna, & spiritualia bona, sed caduca, & quæ ad hanc uitam pertinent, commoda petiuimus: nunc uero mala deprecamur & animæ, & corporis, & huius, & sempiternæ uitæ. Sed quoniam ad impetrandum, quod postulamus, requiritur recta postulandi ratio; quo modo affectos esse oporteat eos, qui Deum hoc orare uelint, dicendum uidetur. Monebunt igitur Parochi fidelem populum, primum necesse esse, ut is, qui ad hoc petendum uelit accedere, summ ipse peccatum agnoscat; deinde, ut eius sensu, ac dolore cōmoueatur; tum, ut sibi omnino persuadeat, Deum in hac esse uoluntate, ut iis, qui peccauerūt, ita, ut diximus affectis, & comparatis ignoscat; ne forte acerbam delictorum recordationem, ac recognitionem illa ueniæ desperatio cōsequatur, quæ olim Caim, & Iudæ animum occupauit; qui Deum modo uindicem, & ultorem, non etiam mitem, & misericordem, existimarunt. Ergo in hac petitione sic affecti simus, oportet, ut dolenter peccata nostra recognoscētes, ad Deum, tamquam ad parentem, non quasi ad iudicem confugiamus; a quo, non ut ex iustitia nobiscum agat, sed ex misericordia, postulemus. Facile autem adducemur, ut peccatum nostrum agnoscamus, si ipsum audierimus Deum nos in sacris litteris huius rationis admonentem: est enim illud apud Dauidem: Omnes declinauerunt, simul inutiles facti sunt: non est, qui faciat bonum, non est usque ad unum. In eandem sententiam loquitur Salomon; Non est homo iustus in terra, qui faciat bonum, & non peccet. Quo illud etiam pertinet; Quis potest dicere, mundum est cor meum, purus sum a peccato? Quod idem a sancto Ioanne, ad deterrendos homines ab arrogantia, scriptum est; Si dixerimus, quoniam peccatum non habemus; ipsi nos seducimus, & ueritas in nobis non est. Et a Hieremia; Dixisti absque peccato, & innocēs ego sum: & propterea auertatur furor tuus a me: ecce ego iudicio contendam tecum, eo quod dixeris, non peccaui. Quorum sententias omnium idem, qui eas illorum ore protulerat, Christus dominus hoc petitionis præscripto confirmat, quo iubet nos delicta nostra confiteri: id enim secus interpretari prohibuit auctoritas Mileuitani Concilii in hunc modum: Placuit, ut, quicumque uerba ipsa Dominicæ orationis, ubi dicimus, Dimitte nobis debita nostra, ita uult a sanctis dici, ut hu-

Gen. 4. Matth. 27. Psal. 13. 52. Eccle. 7. Prouer. 20. 1. ad Ioan. 1. Hieremi. 2. Mileuit. Cōc.

ut humiliter, non ueraciter hoc dicatur; anathema ſit. Quis enim ferat orantem, & non hominibus, ſed ipſi Domino mentientem, qui labijs ſibi dicit, dimitti uelle, & corde dicit, quæ ſibi dimittātur debita, non habere? Verum in neceſſaria recognitione peccatorū non eſt ſatis, illa leuiter recordari. nam, ut acerba nobis ſit ea memoria, ut cor pungat, animum ſtimulet, & dolorem inurat, neceſſe eſt. Quare pertractabunt locum hunc diligenter Parochi, ut non ſolum facinorum, ac flagitiorum ſuorum meminerint fideles auditores, ſed ut moleſte, dolenterque meminerint, ut, cum angantur intimis ſenſibus, conferant ſe ad patrem Deum, a quo, ut inhærentes euellat ſcelerum aculeos, ſuppliciter petāt. Nec uero ſolum erratorum turpitudinem ſtudebunt ſubijcere oculis fidelis populi, uerum etiam indignitatem, ac ſordes hominum, qui, cum nihil ſimus, niſi putida caro, niſi ſumma fœditas, incomprehenſibilem illam Dei maieſtatem, & inexplicabilem præſtantiam, incredibilem in modum audeamus offendere, præſertim a quo procreati, liberati, innumerabilibus, maximiſque beneficiis aucti ſimus. Vt quid? Vt abalienati a patre Deo, qui ſummum bonum eſt, turpiſſima peccati mercede, Diabolo nos addicamus in miſerrimam ſeruitutem. neque enim dici poteſt, quam crudeliter ille dominetur in eorum animis, qui, repulſo ſuaui iugo Dei, ruptoque charitatis amabiliſſimo nodo, quo parenti Deo ſpiritus noſter adſtringitur, ad hoſtem acerrimum deſci-
Ioan. 14. uerunt; qui eo nomine princeps, & rector mundi, & princeps tene-
Ad Eph. 6. brarum, & rex ſuper uniuerſos filios ſuperbiæ, dicitur in diuinis lit-
Iob 41. teris. In eos autem, qui Dæmonis tyrannide opprimuntur, uere cō-
Iſa. 26. uenit illa uox Iſaiæ; Domine Deus noſter, poſſederunt nos domini abſq. te. Hæc ſi nos minus mouent rupta fœdera charitatis, moueāt certe calamitates, & ærumnæ, in quas per peccatum incidimus. uiolatur enim ſanctitas animæ, quā Chriſto deſponſam eſſe ſcimus. profanum fit illud idem tēplum Domini, quod qui cōtaminant, in eos
1. ad Cor. 3. dicit Apoſtolus; Si quis autem templum Dei uiolauerit, diſperdet illum Deus. Innumerabilia ſunt mala, quæ peccatum inuehit in ho-
Pſal. 37. minem: quam pene infinitam peſtem Dauid his uerbis expreſſit; Non eſt ſanitas in carne mea, a facie iræ tuæ: non eſt pax oſſibus meis, a facie peccatorum meorum. Nimirum norat hanc plagæ uim, cum nullam ſui partem peſtifero peccato intactam fateretur. peruaſerat enim in oſſa peccati uirus, ideſt, rationem, & uoluntatem, quæ maxime ſolidæ ſunt animæ partes, infecerat. hanc late patentem peſtem indicant ſacræ litteræ, cum peccatores, claudos,

ſurdos,

ſurdos, mutos, cæcos, & omnibus membris captos appellant. Sed præter dolorem, quem ex peccatorum quaſi ſcelere ſentiebat, magis etiam angebatur Dauid ex ira Dei, quam in ſe propter peccatum cõmotam intelligebat. Bellum enim eſt ſceleratis cum Deo, quorum ſceleribus incredibiliter offenditur: inquit enim Apoſtolus: Irà, & indignatio, tribulatio, & anguſtia in omnem animã hominis operantis malũ. nã & ſi trãſierit actio peccati, tamen peccatũ macula & reatu permanet; cui ſemper imminẽs ira Dei illud inſequitur, tãquam umbra corpus. Cum igitur Dauid his uulneraretur aculeis, ad petendã delictorum ueniam excitabatur: cuius & exemplum doloris, & doctrinæ rationem, ex quinquageſimo eius pſalmo depromptam, proponent Parochi fidelibus auditoribus, ut Prophetæ imitatione, & ad doloris ſenſum, ideſt ad ueram pænitentiam, & ad ueniæ ſpẽ erudiri poſſint. Quantã habeat utilitatem hæc docendi ratio, ut ex peccatis dolere diſcamus, illa Dei apud Hieremiam declarat oratio, qui cum Iſraelem ad pænitentiam hortaretur, admonebat eum, ut malorum ſenſum perciperet, quæ peccatum cõſequuntur: Vide enim, inquit, quia malum, & amarum eſt, reliquiſſe te dominum Deum tuum, & non eſſe timorem mei apud te, dicit dominus Deus exercituum. Qui carent neceſſario hoc recognitionis, ac doloris ſenſu, ij apud Prophetas, Iſaiam, Ezechielem, & Zachariam, cor durum, lapideum, & adamantinum habere dicuntur. ſunt enim inſtar lapidis, nullo dolore molliti, nullum uitæ, ideſt ſalutaris recognitionis ſenſum habentes. ſed ne peccatorum grauitate deterritus, ſe populus ueniam impetrare poſſe deſperet, ipſum ad ſpem uocare Parochi debebũt his rationibus; quod & Eccleſiæ Chriſtus dominus poteſtatem dedit remittendi peccata, quemadmodum ſacroſancti Symboli articulo declaratur, & hac petitione docuit, quãta eſſet Dei bonitas, ac liberalitas in genus humanum. niſi enim promptus eſſet, ac paratus Deus ad cõdonandum peccata pænitentibus, numquam nobis hanc precandi formulam præſcripſiſſet; Dimitte nobis debita noſtra. Quamobrem illud fixum in animis tenere debemus, fore, ut is paternam miſericordiam nobis impertiat, qui ipſam his precibus iuſſit expoſcere. nam omnino ſub hac petitione, illa eſt ſubiecta ſententia, ſic eſſe in nos affectum Deum, ut uere pænitentibus libenter ignoſcat. Eſt enim Deus is, in quẽ, abiecta obedientia, peccamus, cuius ordinem ſapientiæ perturbamus, quantum eſt ſitum in nobis, quem offendimus, quem factis, dictisq; uiolamus. Verum idem eſt ille beneficẽtiſſimus parens, qui, cũ poſſit omnia cõdonare,

ad Rom. 2.
Hier. 2.
Iſa. 46.
Ezech. 36.
Zach. 7.

non modo ſe id uelle declarauit, ſed etiam impulit homines, ut a ſe ueniam peterēt,&, quibus uerbis id facerent, docuit. Quare nemini dubium eſſe poteſt, quin, illo auctore, in noſtra poteſtate ſit, nobis Dei gratiam reconciliare. Et quoniam hæc teſtificatio propenſæ ad ignoſcendum diuinæ uoluntatis fidem auget, ſpem alit, charitatem inflammat; operæpretium eſt, ornare hunc locum nōnullis diuinis teſtimoniis, & hominum exemplis; quibus maximorum ſcelerum pænitentibus Deus ueniam conceſſerit. quam ſententiam quoniam perſecuti ſumus, quantū res ferebat, in prooemio huius precationis, & in ea Symboli parte, quæ eſt de remittendis peccatis; inde aſſumēt Parochi, quæ ad hunc locum inſtruendum pertinere uidebuntur, reliqua haurient ex diuinarum litterarum fontibus: tum uero eodem utantur inſtituto, quo in ceteris petitionibus utendum duximus; ut intelligāt fideles, quid hic, Debitā, ſignificēt; ne forte decepti ambiguo, aliud ab eo, quā quod petendum ſit, poſtulent. Primum autem ſcire oportet, minime petere nos, nobis ut remittatur amor ex toto corde, ex tota anima, & ex tota mente noſtra, quē omnino Deo debemus, & cuius debiti ſolutio eſt ad ſalutem neceſſaria. Neque uero, quia debiti nomine, etiā obedientia, cultus, ueneratio, & cetera huius generis officia continentur, poſtulamus, ut nō amplius ea de-
Luc.11. beamus, ſed precamur, ut liberet a peccatis: ſic enim S. Lucas eſt interpretatus: qui peccata pro debitis poſuit, ob eam cauſam, quod illis cōmittendis rei efficimur Deo, & debitis pœnis propoſiti, quas
Pſal.68. uel ſatisfaciendo, uel patiendo pendimus. Huius generis debitum fuit, quod Chriſtus dominus locutus eſt ore Prophetæ; Quæ non rapui, tunc exoluebam. Qua Dei uerbi ſententia licet intelligere, non ſolum nos debitores eſſe, ſed etiam nō eſſe ſoluendo, cum peccator per ſe ſatisfacere nullo modo poſſit. Quare confugiendum nobis eſt ad Dei miſericordiā: cui quia par iuſtitia reſpondet, cuius eſt retinentiſſimus Deus, utendū erit deprecatione, & patrocinio paſſionis domini noſtri Ieſu Chriſti; ſine qua nemo umquā ueniam delictorum impetrauit; a qua omnis & ſatisfaciēdi uis, & ratio tāquam ex fonte profluxit. nam pretiū illud in cruce a Chriſto domino perſolutū, & nobiſcum per ſacramēta, re, uel ſtudio, ac deſiderio adhibita, cōmunicatū, tanti eſt, ut nobis impetret, & cōficiat, quod hac petitione poſtulamus, ut peccata noſtra remittātur. Quo loco nō id modo pro leuibus erratis, & facillimis ad impetrandā ueniam, ſed pro grauibus, & mortiferis peccatis deprecamur. quæ precatio in ſcelerum grauitate pōdus non habebit, niſi id a pænitētiæ ſacramēto, re, uel certe deſi-

derio suscepto, ut iam dictum est, assumpserit. Dicimus autẽ, Debita nostra, longe aliter, atque, Panem nostrum, antea diximus. noster enim ille est panis, quia nobis Dei munere tribuitur: at peccata nostra sunt, quia illorum culpa residet in nobis: nam nostra uoluntate suscipiuntur; quæ peccati uim non haberent, nisi essent uoluntaria. Nos igitur, eam culpam sustinentes, & confitentes, ad expiandum peccata necessariam Dei clementiam imploramus. In quo non utimur excusatione cuiusquã, nec causam in quemquam trãsferimus, ut primi homines Adam, & Eua fecerunt; ipsi nos indicamus, illam, si sapimus, Prophetæ precationem adhibentes, Non declines cor meum in uerba malitiæ ad excusandas excusationes in peccatis. Nec uero dicimus, dimitte mihi, sed nobis; quod fraterna necessitudo, & charitas, quæ inter omnes homines intercedit, a nobis singulis postulat, ut de cõmuni proximorum salute solliciti, cum pro nobis preces facimus, pro illis etiam deprecemur. Hunc orandi morem, a Christo domino traditum, deinceps ab Ecclesia Dei acceptũ, perpetuoque seruatum, ipsi & maxime tenuerũt Apostoli, &, ut ceteri adhiberent, auctores fuerunt. Huius autem flagrantis studii, & cupiditatis in deprecando pro salute proximorũ, habemus in utroque testamento sanctorum Mosis, & Pauli præclarum exemplum: quorum alter sic Deum precabatur; Aut dimitte eis hanc noxam, aut, si non facis, dele me de libro tuo: alter in hunc modum; Optabam ego ipse anathema esse a Christo pro fratribus meis.

Gen. 3. *Psal. 140.* *Exod. 32.* *ad Rom. 8.*

SICVT ET NOS DIMITTIMVS DEBITORIBVS NOSTRIS. Illud, Sicut, dupliciter intelligi potest: nam & similitudinis uim habet, cum uidelicet a Deo petimus, ut, queadmodum nos iniurias, & cõtumelias remittamus iis, a quibus læsi sumus, sic ipse nobis peccata condonet. Est præterea condicionis nota: in quam sententiam Christus dominus eam formulã interpretatur; Si enim dimiseritis, inquit, hominibus peccata eorum, dimittet & uobis pater uester cœlestis delicta uestra; si autem nõ dimiseritis hominibus, nec pater uester dimittet uobis peccata uestra. Verum habet uterque sensus eandem ignoscendi necessitatem: ut, si uolumus Deum nobis ueniam concedere delictorum, pareamus illis ipsi necesse sit, a quibus iniuriam accepimus. sic enim Deus obliuionem iniuriarum, mutuumque studium, & amorem requirit a nobis, ut eorum, qui in gratiam non sunt reconciliati, dona, ac sacrificia reiiciat, & aspernetur. Est etiam naturæ lege sancitum, ut tales nos aliis præbeamus, quales eos in nos esse cupimus. uere ut impudentissimus

Matth. 6.

ille sit, qui postulet a Deo, ut sui sceleris pœnam prætermittat, cum ipse in proximum animum retineat armatum. Quare parati, & prompti ad ignoscendum esse debent ij, quibus impositæ sunt iniuriæ; cum & urgeantur hac precandi formula; & apud sanctum Lucam id
Luc. 17. iubeat Deus; Si peccauerit in te frater tuus, increpa illum; & si pœnitentiam egerit, dimitte illi; & si septies in die peccauerit in te, & septies in die conuersus fuerit ad te, dicens, pænitet me, dimitte illi.
Matth. 5. Et in euãgelio sancti Matthæi sit: Diligite inimicos uestros: & Apo-
ad Rom. 12. stolus, & ante eum Salomon scripserit; Si esurierit inimicus tuus, ci-
Prouer. 25.
Marc. 11. ba illum; si sitit, potum da illi; & sit apud sanctum Marcum euangelistam; Cum stabitis ad orandum, dimittite si quid habetis aduersus aliquem; ut & pater uester, qui in cælis est, dimittat uobis peccata uestra. Sed quoniam deprauatæ naturæ uitio nihil ægrius fit ab homine, quam ut inferenti condonet iniurias; omnem conferant Parochi animi, & ingenij uim ad commutandos, & flectẽdos animos fidelium ad hanc lenitatem, & misericordiam, Christiano homini necessariam. Commorentur in tractatione diuinorum oraculorum; in quibus audire licet imperantem Deum, inimicis ignoscendum. Prædicent id, quod uerissimum est, magno esse argumento hominibus eos esse Dei filios, si facile remittant iniurias, & inimicos diligãt ex animo. Elucet enim in eo, quod inimicos diligimus, similitudo quædam cum parẽte Deo, qui sibi inimicissimum, & infestissimum genus hominum, filii sui morte ab æterno exitio redemptum, recõciliauit. Sit autem huius cohortationis, & præcepti clausula illud imperium Christi domini, quod recusare non possumus sine summo
Matth. 5. dedecore, & pernicie; Orate pro persequẽtibus, & calumniantibus uos, ut sitis filii patris uestri, qui in cælis est. Verum hoc loco non uulgaris Pastorum prudentia requiritur, ne quis, cognita huius difficultate, ac necessitate præcepti, salutem desperet. Sunt enim, qui, cum se debere intelligant conterere iniurias obliuione uoluntaria, & eos diligere, qui læserunt, id cupiunt, & pro uiribus faciunt, sed uniuersam memoriam iniuriarum sibi exhauriri non posse sentiunt. nam resident in animo quædam reliquiæ simultatis. quamobrem magnis agitantur conscientiæ fluctibus, uerentes, ne, parum simpliciter, & candide positis inimicitiis, Dei iusso non obediant. Hic igitur Pastores contraria studia carnis, & spiritus explicabunt, quod illius sensus sit ad uindicationem procliuis, huius ratio propensa ad ignoscẽdum, hinc inter ipsos perpetuam turbam, ac rixam existere. quare saluti minime diffidendũ esse demonstrabũt, reclamitãtibus,

& aduersantibus rationi, corruptæ naturæ appetitionibus, modo spiritus perstet in officio, & uoluntate remittendi iniurias, proximumque diligendi. Quod autem aliqui fortasse fuerint, qui, cum nondum animum inducere possint, ut obliti iniurias, ament inimicos, propterea deterriti ea, quam diximus, condicione huius petitionis, Dominica precatione non utantur; duas has rationes afferẽt Parochi, quibus exitiosum hunc errorem illis eripiant. Nam quiuis unus e fidelium numero preces has facit, totius Ecclesiæ nomine, in qua pios esse aliquot necesse est, qui debitoribus ea, quæ hic cõmemorantur, debita remiserunt. Accedit eo, quod id a Deo petentes, una etiam petimus, quidquid ad illud impetrandum in eam petitionem a nobis necessario conferendum est. petimus enim & ueniam peccatorum, & donum ueræ pænitẽtiæ: petimus facultatem intimi doloris: postulamus, ut a peccatis abhorrere, & illa sacerdoti uere, ac pie confiteri possimus. Itaque cum necesse etiam nobis sit parcere iis, qui damnum, aut malũ aliquod dederint, cum, ut nobis Deus ignoscat, precamur, simul oramus, ut facultatem largiatur reconciliandi nos illis, quos odimus. Quare deterrẽdi sunt ab ea opinione, qui inani, & prauo illo timore commouentur, ne sibi Deum reddãt offensiorem hac precatione; contraque etiam cohortãdi ad frequentem precationis usum, quo a parente Deo postulent, ut sibi det eam mentem, ut iis, qui læserint, ignoscant, & inimicos diligant. sed, ut precatio omnino fructuosa sit; primum hæc in ea est cura, meditatioque adhibenda, nos Deo supplices esse, & ab eo ueniam petere, quæ nõ datur, nisi pænitenti: itaque nos ea charitate, & pietate præditos esse oportere, quæ pænitentibus conueniat; conuenire autem maxime iis, subiecta quasi oculis propria flagitia, atque facinora lacrymis expiare. Cum hac cogitatione coniungenda est cautio in posterum earum rerum, in quibus fuit aliqua occasio peccãdi, quæque nobis ansam dare possint ad offendendum parentem Deum. In his curis uersabatur Dauid, cum diceret; Et peccatum meum cõtra me *Psal. 50.*
est semper. Et alio loco; Lauabo per singulas noctes lectum meum, *Psal. 6.*
lacrymis meis stratum meum rigabo. Proponat sibi præterea unusquisque ardentissimum orandi studium eorum, qui a Deo precibus impetrauerunt ueniam delictorum, ut publicani illius, qui longe consistens præ pudore, ac dolore, & oculis humi defixis, tãtum pulsabat pectus, eam habens orationem, Deus propitius esto mihi pec- *Luc. 18.*
catori: Tum illius peccatricis mulieris, quæ Christo domino, retro *Luc. 7.*
stans, rigatos a se eius pedes, capillis etiam abstersos osculabatur:

Matth. 27. Petri denique Principis apostolorũ, qui egressus foras, fleuit amare. Deinde cogitandum est, quo infirmiores sunt homines, & ad morbos animi, quæ sunt peccata, propensiores, eo pluribus, & frequentioribus medicaméțis indigere. sunt autem ægrotæ animæ remedia, pænitentia, & Eucharistia. Hæc igitur sæpissime adhibeat fidelis populus: deinde eleemosyna, quemadmodum tradunt diuinæ litteræ, medicina est accommodata sanandis animæ uulneribus. quare, qui pie hac prece uti cupiunt, pro uiribus benigne faciant egentibus: a quantam enim uim habeat ad delendas scelerum maculas, testis est Tob. 12. in Thobia angelus Domini sanctus Raphael, cuius est illa uox; Eleemosyna a morte liberat, & ipsa est, quæ purgat peccata, & facit in-Dan. 3. uenire misericordiam, & uitam æternam. Testis est Daniel, qui Nabuchodonosor regem sic admonebat; Peccata tua eleemosynis redime, & iniquitates tuas misericordiis pauperum. Optima autem largitio, & impertiendæ misericordiæ ratio, est obliuio iniuriarum, & bona uoluntas erga eos, qui rem, uel existimationem, uel corpus tuum, tuorumue uiolarint. Quicumque igitur cupit in se esse maxime misericordem Deum, is ipsi Deo suas donet inimicitias, remittatque omnem offensionem, & pro hostibus libentissime deprecetur, omnem captans occasionem de illis ipsis bene promerendi. Sed quoniam hoc argumentum explicatum est, cum homicidii locũ tractauimus, eo reiicimus Parochos. Qui tamen hanc petitionem hoc fine concludant, nihil iniustius esse, aut fingi posse, quam eum, qui cum hominibus durus sit, ut nemini se det ad lenitatem, idem postulet, ut in se sit mitis, & benignus Deus.

ET NE NOS INDVCAS IN TENTATIONEM.

Non dubium est, quin filij Dei post impetratam delictorum ueniam, cum incensi studio adhibendi Deo cultum, & uenerationem, cæleste regnum exoptant, & omnia diuino numini tribuentes pietatis officia, toti pendent a paterna eius uoluntate, ac prouidētia, tum eo magis humani generis hostis omnes aduersus illos artes excogitet, omnes machinas paret, quibus oppugnentur sic, ut uerendum sit, ne, labefactata, & mutata sententia, rursum in uitia delabantur, longeque deteriores euadant, quam antea fuerint. De quibus illud 2. Pet. 2. Principis apostolorum iure dici possit; Melius erat illis, non cognoscere uiam iustitiæ, quam, post agnitionem, retrorsum conuerti ab eo, quod illis traditum est, sancto mandato. Quare nobis a Christo domino datũ est huius petitionis præceptum, ut quotidie nos Deo commēdemus, eiusque patriam curam, & præsidium imploremus,

minime

minime dubitantes fore, ut, si deseramur diuino patrocinio, uafer-
rimi hostis laqueis irretiti teneamur. Neque uero solū in hac orandi
regula iussit a Deo petere, ne patiatur nos induci in tētationem, sed
in illa etiam oratione, quam ad sacros apostolos habuit sub ipsum *Ioan. 13.*
mortis tempus, cum quidem ipsos mundos esse dixisset, eos huius *Matth. 26.*
officii his uerbis admonuit; Orate, ut non intretis in tentationem.
Quæ iterum a Christo domino adhibita admonitio magnū diligen-
tiæ onus imponit Parochis excitandi fidelem populum ad frequen-
tem huius usum precationis, ut, cum tanta hominibus ab hoste dia
bolo in singulas horas pericula huius generis intendantur, a Deo,
qui solus illa propulsare potest, petant illud assidue, Ne nos inducas
in tentationem. Intelliget autem fidelis populus, quantopere egeat
diuini huius adiumenti, si suæ imbecillitatis, inscitiæque memine-
rit; si recordabitur illam Christi domini sententiam; Spiritus quidē *Matth. 26.*
promptus est, caro autem infirma; si ei uenerit in mentem, quam gra-
ues sint, & exitiales hominum casus, impellente dæmone, nisi susti-
neantur dexteræ cælestis auxilio. Quod illustriús esse possit humanæ
infirmitatis exemplum, quā sacer ille chorus apostolorum, qui ma-
gno antea animo cū essent, primo quoque obiecto terrore, relicto
Saluatore, diffugerunt? etsi illustrius etiam est illud Principis aposto *Matth. 26.*
lorum, qui in tanta professione singularis & fortitudinis, & amo-
ris in Christum dominum, cum paulo ante, sibi bene fidens, ita di-
xisset; Si oportuerit me mori tecum, nō te negabo? statim unius uo *Matth. 26.*
ce mulierculæ perterritus, se Dominum non nosse iureiurando affir
mauit. nimirum illi in summa spiritus alacritate non respondebant
uires. Quod si uiri sanctissimi humanæ naturæ fragilitate, cui confi-
debant, grauiter peccauerunt: quid non timendum est ceteris, qui
ab eorum sanctitate absunt longissime? Quare proponat fideli po-
pulo Parochus prœlia, ac pericula, in quibus assidue uersamur, dum
anima est in hoc mortali corpore, quos undique caro, mundus, &
Satanas oppugnāt. Quid ira, quid cupiditas in nobis possit, quotus
quisque est, qui magno suo malo non experiri cogatur? Quis nōn
his lacessitur stimulis? quis hos nō sentit aculeos? quis subiectis nō
uritur ardentibus facibus? & quidem tam uarii sunt ictus, tam diuer
sæ petitiones, ut difficillimum sit grauem aliquam plagam non acci
pere. Ac, præter hos inimicos, qui habitant, & uiuunt nobiscum,
sunt præterea illi hostes acerrimi, de quibus scriptum est; Nō est nō-
bis colluctatio aduersus carnem, & sanguinem, sed aduersus Princi- *Ad Eph. 6.*
pes, & potestates, aduersus mūdi rectores tenebrarum harum, cōtra
spiritualia,

spiritualia nequitiæ in cælestibus. Accedũt enim ad intimas pugnas externi impetus, & impressiones dæmonũ; qui & aperte nos petunt, & per cuniculos influũt in animas nostras, uix ut ab illis cauere pos-
Ad Eph. 6. simus. Illos & Principes appellat Apostolus propter naturæ excellentiam: (nam natura hominibus, & ceteris, quæ sub sensum cadunt, creatis rebus antecellunt) & potestates uocat, quod non solum naturæ ui, sed potestate etiam superant: & rectores nominat mundi tenebrarum: non enim clarum, & illustrem mũdum regunt, idest bonos, & pios, sed obscurum, & caliginosum, nempe eos, qui flagitiosæ, & facinorosæ uitæ sordibus, ac tenebris obcæcati, duce tenebrarum Diabolo delectantur. Nuncupat etiam dæmones spiritualia nequitiæ: est enim & carnis, & spiritus nequitia. Carnalis quæ dicitur nequitia, incendit appetitum ad libidines, & uoluptates, quæ percipiuntur sensibus. Spiritualia nequitiæ sunt mala studia, & prauæ cupiditates; quæ ad superiorẽ pertinent animæ partem; quæ tanto peiores sunt, quam reliquæ, quanto mens ipsa, & ratio altior est, atque præstantior. Quæ Satanæ nequitia quia maxime spectat illuc,
Ad Eph. 6. ut cælesti nos hereditate priuet; propterea dixit Apostolus, In cælestibus. ex quo licet intelligere, magnas esse hostium uires, inuictum animum, immane in nos, & infinitum odium. Bellum etiam perpetuum eos gerere nobiscum, ut nulla pax esse cũ illis, nullæ induciæ
Isa. 14. fieri possint. Quantum uero audeant, declarat Satanæ apud Prophetam uox, In cælum cõscendam: aggressus est primos homines in paradiso: adortus est Prophetas: appetiuit apostolos, ut, quemadmo-
Luc. 22. dum loquitur apud Euangelistam Dominus, Cribraret eos sicut triticum: ne ipsum quidem Christi domini os erubuit. itaque eius inexplebilem cupiditatem, & immensam diligentiam sanctus Petrus
1. Pet. 5. expressit, cum dixit; Aduersarius uester Diabolus, tamquam leo rugiens, circuit, quærens, quem deuoret. Quamquam nõ unus modo tentat homines Satan, sed gregatim interdum dæmones in singulos impetum faciunt: quod ille confessus est dæmon, qui rogatus a
Matth. 5. Christo domino, quod sibi nomen esset, respondit, legio mihi no-
Luc. 8. men est; nempe dæmonum multitudo, quæ miserum illum diuexa-
Matth. 12. rat. & de alio scriptum est; Assumit septem alios spiritus secum, nequiores se, & intrantes habitant ibi. Multi sunt, qui, quod impulsus, atque impetus dæmonum in se minime sentiunt, totam rem falsam esse arbitrantur; quos ipsos a dæmonibus non oppugnari mirũ non est, quibus se sponte dediderunt, non est in illis pietas, nõ charitas, non uirtus illa Christiano homine digna. quare fit, ut toti sint
in po-

in potestate Diaboli; nec ullis tentationibus opus est ad eos euertendos, in quorum iam animis, ipsis libentibus, commoratur. At uero, qui se Deo dicauerunt, in terris cælestem uitam agentes, ij maxime omnium Satanæ incursibus petuntur, hos acerbissime odit, his in singula temporis momenta struit insidias. plena est historia diuinarum litterarum sanctorum hominum; quos præsenti etiá animo stantes, uel ui, uel fraude peruertit. Adá, Dauid, Solomon, aliique, quos enumerare difficile sit, experti sunt dæmonum uiolentos impetus, & callidam astutiam, cui resisti non possit consilio, aut hominum uiribus. Quis igitur se suo præsidio satis tutum existimet? Itaque pie, casteque petendum a Deo est, ne nos tentari sinat supra id, quod possumus, sed faciat etiam cum tentatione prouētum, ut possimus sustinere. Verum hic fideles cōfirmandi sunt, si qui animi imbecillitate, aut rei ignoratione dæmonum uim perhorrescunt, ut ipsi tentationum fluctibus agitati, in hunc precationis portum confugiant. Non enim Satan in tanta & potentia, & pertinacia in capitali odio nostri generis, nec quantum, nec quam diu uult, tētare nos, aut uexare potest, sed omnis eius potestas Dei nutu, & permissu gubernatur. notissimum est exemplum Iob: de quo nisi Diabolo dixisset Deus; Ecce uniuersa, quæ habet, in manu tua sunt; nihil eius Satanas attigisset: cōtra uero nisi addidisset Dominus, Tantū in eum ne extendas manum tuam; uno Diaboli ictu, cum filijs ipse, facultatibusque concidisset. Ita autem alligata est dæmonum uis, ut ne in porcos quidem illos, de quibus scribunt euangelistæ, non permittente Deo inuadere potuisset. Sed ad intelligendam huius petitionis uim dicendum est, quid hic tentatio significet, quid item, induci in tentationem. Est autem, tentare, periculum facere de eo, qui tentetur, ut ab ipso, quod cupimus, elicientes, uerum exprimamus. qui tentandi modus in Deum minime cadit. quid enim est, quod nesciat Deus? Omnia enim, inquit, nuda, & aperta sunt oculis eius. Est alterum tentandi genus, cum, lōgius progrediendo, aliud quæri solet in bonam, uel in malam partem: in bonam, cum ea re tētatur alicuius uirtus; ut, illa perspecta, & cognita, is commodis, & honoribus augeatur, eiusque exemplum ceteris imitandum proponatur, ac denique omnes ob id ipsum ad Dei laudes excitentur. quæ tentandi ratio sola cōuenit in Deum. huius exemplum tentationis est illud in Deuteron. Tentat uos dominus Deus uester, ut palam fiat, utrum diligatis eum, an nō. Quo modo etiam tentare dicitur suos Deus, cum inopia, morbo, & aliis calamitatum generibus premit, quod

1 ad Cor. 10.
Iob 1.
Matth. 8. Marc. 5. Luc. 8.
Ad Heb. 4.
Deuter. 13.

quod probandæ eorum patientiæ causa facit, & ut aliis documéto¦ni
Gen. 22. sint Christiani officij. In hanc partem legimus Habraam esse tentatũ,
ut filium immolaret. quo facto, fuit is obediétiæ, & patientiæ exem
plum singulare ad memoriam hominum sempiternam. In eandem
Tob. 12. sententiam dictum est de Thobia; Quia acceptus eras Deo, necesse
fuit, ut tentatio probaret te. In malam partem tentantur homines,
cum ad peccatum, aut exitium impelluntur: quod proprium Dia-
boli officiũ est. is enim eo animo tentat homines, ut decipiat, agatq.
Matth. 4. præcipites. quamobrem Tentator in diuinis litteris appellatur. In iis
uero tentationibus modo intimos nobis admouẽs stimulos, animæ
affectiones, & commotiones adhibet administras; modo nos exagi-
tans extrinsecus, externis rebus utitur, uel prosperis ad efferendos,
uel ad frangendos aduersis; non numquam habet emissarios, & ex-
cursores perditos homines, in primisque hæreticos, qui sedentes in
cathedra pestilétiæ, malarum doctrinarum mortifera semina disper-
gunt, ut illos, qui nullum delectum, aut discrimen habent uirtutis,
& uitiorum, homines per se procliues ad malum, nutantes, ac præci
pitantes impellant. Dicimur autem induci in tentationem, cum ten
tationibus succumbimus. Inducimur uero in tentationẽ dupliciter;
primum, cum de statu dimoti, in id ruimus malum, in quod tentan
do nos aliquis impulerit. At nemo quidem a Deo hoc modo in ten-
tationem inducitur. quia nemini est peccati auctor Deus, immo ue
Psal. 5. ro odit omnes, qui operantur iniquitatem. Sic uero etiam est apud
Iacobi. sanctum Iacobum: Nemo, cum tentatur, dicat, quoniam a Deo ten
tatur: Deus enim intẽtator malorum est. Deinde dicitur nos in ten-
tationem inducere is, qui etsi non tentat ipse, neque operam dat;
quo tentemur, tentare tamen dicitur, quia, cum possit prohibere,
ne id accidat, aut ne tentationibus superemur, non impedit. Hoc
modo Deus bonos, & pios tentari quidem sinit, uerumtamen sua
gratia sustentatos non deserit. Nec uero non interdum iusto, & oc-
culto Dei iudicio, nostris id sceleribus postulantibus, nobis ipsi re-
licti, concidimus. Præterea nos in tentationem Deus inducere dici-
tur, cum eius beneficiis, quæ nobis ad salutem dedit, abutimur ad
perniciem, & patris substantiam, ut prodigus ille filius, dissipamus;
Luc. 15. uiuendo luxuriose, nostris cupiditatibus obsequentes. Quaobrem
ad Rom. 7. id dicere possumus, quod de lege dixit Apostolus; Inuentum est mi
hi mandatum, quod erat ad uitam, hoc esse ad mortem. Opportu-
num rei exemplum est Hierosolyma, teste Ezechiele; quã Deus om
ni ornamentorum genere locupletarat, ut eius ore Prophetæ diceret
Deus;

Deus; Perfecta eras in decore meo, quem posueram super te: & tamen illa ciuitas diuinis cumulata bonis, tantum abest, ut optime de se merito, ac merenti Deo gratiam habens, cælestibus beneficijs ad beatitudinem consequendam, cuius gratia ea acceperat, uteretur, ut, ingratissima in parentem Deum abiecta spe, cogitatione cælestium fructuum, tantum præsenti abundantia luxuriose, ac perdite frueretur. quod Ezechiel eodem capite pluribus uerbis persecutus est. Quare sunt eodem loco ingrati in Deum homines, qui præbitam sibi ab eo diuinitus uberem materiam recte factorum, ad uitia, illo permittente, conuertunt. Sed oportet hunc diuinæ scripturæ morem diligenter attendere, quæ Dei permissionem his interdum uerbis significat, quæ proprie si accipiantur, tamquam actionem in Deo significant: nam in Exodo sic est: Indurabo cor Pharaonis: & apud Isaiam: Excæca cor populi huius: & ad Romanos scribit Apostolus: Tradidit illos Deus in passiones ignominiæ, & in reprobum sensum. Quibus in locis, alijsque similibus, non id omnino esse actum a Deo, sed permissum, intelligendum est. His positis, non erit difficile scire, quid in hac precationis parte postulemus. Nec uero petimus, ne omnino tentemur. Est enim hominum uita, tentatio super terram. Est autem ea res utilis, & fructuosa hominum generi. nam in tentationibus nos ipsos, idest uires nostras, cognoscimus. quamobrem etiam humiliamur sub potenti manu Dei, uiriliterque decertantes, expectamus immarcescibilem coronam gloriæ. Nam & qui certat in agone, non coronatur, nisi legitime certauerit; &, ut inquit sanctus Iacobus, Beatus uir, qui suffert tentationem; quoniam, cum probatus fuerit, accipiet coronam uitæ, quam repromisit Deus diligentibus se. Quod si urgemur nonnumquam hostium tentationibus; magnæ nobis erit leuationi illa cogitatio, habere nos adiutorem pontificem, qui possit compati infirmitatibus nostris, tentatum ipsum per omnia. Quid hic igitur petimus? ne diuino præsidio deserti, tentationibus uel decepti assentiamur, uel cedamus afflicti; ut præsto sit nobis Dei gratia, quæ, cum defecerint nos propriæ uires, in malis recreet, ac reficiat? Quare & generatim Dei opem implorare debemus in omnibus tentationibus, & nominatim, cum singulis affligimur, ad precationem confugere oportet: quod a Dauide factum legimus pene in unoquoque tentationum genere: nam in mendacio sic precabatur: Ne auferas de ore meo uerbum ueri-

Marginal notes: Ezech. 16. — Exod. 4. 7. — Isa. 6. — ad Rom. 1. — 2. ad Tim. 2. — Iacobi 1. — Ad Heb. 4. — Psal. 118.

tatis usquequaque. in auaritia ad hunc modum; Inclina cor me-
Psal.118. um in testimonia tua, & non in auaritiam. In rebus uero inanibus huius uitæ, & illecebris cupiditatum, hac prece utebatur:
Psal.118. Auerte oculos meos, ne uideant uanitatem. Ergo postulamus, ne morem geramus cupiditatibus, ne ue defatigemur in tentationibus sustinendis, ne declinemus de uia Domini, ut tam in rebus incommodis, quam in prosperis æquitatem animi, constantiamque seruemus, & nullam nostri partem Deus sua tutela uacuã relinquat.
ad Rom.16. Petimus denique, ut Satanam conterat sub pedibus nostris. Reliquum est, ut fidelem populum ad ea Parochus cohortetur, quæ in hac precatione maxime cogitare, & meditari oporteat. in qua erit illa optima ratio, si, quanta sit hominum infirmitas, intelligentes, uiribus nostris diffidemus, &, omni spe nostræ incolumitatis in Dei benignitate collocata, eo freti patrocinio, uel in maximis periculis magnum animum habuerimus, præsertim cogitantes, quam multos hac spe, atque hoc animo præditos ex hiantibus Satanæ fau-
Gen.39.41. cibus liberarit Deus. An non Ioseph undique circumdatum ardentibus insanæ mulieris facibus, e summo ereptum periculo, ad gloriam extulit? non Susannam a Satanæ ministris obsessam tum, cum nihil propius esset, quam ut nefariis sententiis interficeretur, ser-
Dan.13. uauit incolumem? neque mirum: erat enim, inquit, cor eius fiduciam habens in Domino. Insignis est laus, & gloria Iob, qui de mundo, de carne, de Satana triumphauit. Plurima sunt huius generis exempla, quibus Parochus diligenter pium populum ad eam spem fiduciamque cohortari debebit. Cogitent etiam fideles, quem in hostium tentationibus ducem habeant, nempe Christum do-
Luc.11. minum, qui uictoriam ex illo certamine retulit. Vicit ipse Diabolum. est is ille fortior, qui superueniens fortem superauit armatum; quem & armis nudauit, & spoliis. De eius uictoria, quam de mun-
Ioan.16. do reportauit, est apud sanctum Ioannem; Confidite, ego uici mun
Apoc.5.6. dum. & in Apocalypsi dicitur ipse leo uincens, & exisse uincens, ut uinceret: qua in uictoria suis etiam cultoribus facultatem uincen
ad Heb.11. di dedit. Est Apostoli ad Hebræos epistola plena uictoriis sanctorum hominum, qui per fidẽ deuicerunt regna, obturauerunt ora leonũ: & quæ sequuntur. Ex his uero, quæ sic acta legimus, eas uictorias cogitatione complectamur, quas quotidie reportant ex intimis, & externis dæmonum prœliis homines fide, spe, & charitate præstantes. quæ tam multæ sunt, tamque insignes, ut, si sub aspectum

caderent oculorum; nihil frequentius accidere iudicaremus, nihil gloriosius; de quorum hostium clade his uerbis scripsit sanctus Ioannes: Scribo uobis, iuuenes, quoniam fortes estis, & uerbum Dei manet in uobis, & uicistis malignum. Vincitur autem Satanas non otio, somno, uino, comessatione, libidine, sed oratione, labore, uigilia, abstinentia, continentia, castitate. Vigilate, & orate, inquit, ut iam diximus, ut non intretis in tentationem. Qui ijs armis ad illam pugnam utuntur, in fugam conuertunt aduersarios: qui enim resistunt Diabolo, is fugiet ab eis. In his tamen sanctorum hominum uictorijs, quas diximus, nemo sibi placeat, nemo se efferat insolentius, ut se suis uiribus hostiles daemonum tentationes, impetusque sustinere posse confidat: non est hoc naturae nostrae, non humanae imbecillitatis. Hae uires, quibus prosternimus Satanae satellites, dantur a Deo; qui ponit, ut arcum aereum, brachia nostra; cuius beneficio arcus fortium superatus est, & infirmi accincti sunt robore; qui dat nobis protectionem salutis; cuius nos dextera suscipit; qui docet manus nostras ad praelium, & digitos nostros ad bellum: ut uni Deo pro uictoria sint agendae, & habendae gratiae, quo uno & auctore, & adiutore uincere possumus. quod fecit Apostolus: inquit enim: Deo autem gratias, qui dedit nobis uictoriam per dominum nostrum Iesum Christum. Eundem auctorem uictoriae praedicat caelestis illa uox in Apocalypsi: Facta est salus, & uirtus, & regnum Dei nostri, & potestas Christi eius; quia proiectus est accusator fratrum nostrorum, & ipsi uicerunt eum propter sanguinem agni. Testatur idem liber, Christi domini, partam ex mundo, carneque, uictoriam eo loco; Hi cum agno pugnabunt, & agnus uincet illos. Haec de causa, & de modo uincendi. Quibus expositis, proponent fideli populo Parochi a Deo paratas coronas, & constitutam uictoribus sempiternam praemiorum amplitudinem. quorum ex eadem Apocalypsi diuina proferent testimonia; Qui uicerit, non laedetur a morte secunda. & alio loco; Qui uicerit, sic uestietur uestimentis albis, & nō delebo nomen eius de libro uitae. &c, Confitebor nomē eius coram patre meo, & coram angelis eius. & paulò post Deus ipse ac Dominus noster ita loquitur ad Ioānem: Qui uicerit, faciam illum columnam in tēplo Dei mei, & foras non egredietur amplius. Tum inquit: Qui uicerit, dabo ei sedere mecū in throno meo, sicut & ego uici, & sedi cum patre meo in throno eius. Denique cum sanctorum gloriam, & perpetuam illam bonorum uim, quibus in caelo fruentur, exposuisset, adiunxit; Qui uicerit, possidebit haec.

1.Ioan.2. Matth.26. Iacob 4. 1.Reg.2. Psal.17. 1.ad Cor.15. Apocal.12. Apocal.17. Apoc.2.3. Apocal.3. Apocal.21.

SED LIBERA NOS A MALO.

Postrema hæc petitio, est instar omnium, qua Dei filius diuinam hanc orationem conclusit; cuius etiam uim, & pondus ostendens, ea usus est orandi clausula, cum e uita migraturus, Deum patrem pro
Ioan.17. hominum salute deprecaretur: Rogo, enim: inquit, ut serues eos a malo. Ergo hac precationis formula, quam & præcepto tradidit, & exemplo cōfirmauit, quasi quadam epitome summatim complexus est uim, & rationem ceterarum petitionum. Cum enim id, quod ea prece continetur, impetrauerimus, nihil, auctore sancto Cypriano, remanet, quod ultra adhuc debeat postulari: cum semel protectionem Dei aduersus malum petamus: qua impetrata, contra omnia, quæ Diabolus & mundus operantur, securi stamus, & tuti. Quare, cum tanti sit hæc petitio, quanti diximus, debebit Parochus in ea fidelibus explicanda summam adhibere diligentiam. Differt autem hæc, & proxima petitio, quod illa uitationem culpæ, hac pœnæ liberationem postulamus. Quare non iam monendus est fidelis populus, quantopere & laboret ex incommodis & calamitatibus, & cæle stis egeat adiumenti. Nam quot & quantis miseriis proposita sit hominum uita, præterquam quod & sacri & profani scriptores hoc argumentum sunt copiosissime persecuti, nemo fere est, quin intelligat & suo & alieno periculo. persuasum enim est omnibus, quod
Iob 14. exemplum patientiæ Iob memoriæ prodidit, Homo natus de muliere, breui uiuens tempore, repletur multis miseriis, qui quasi flos egreditur, & conteritur, & fugit uelut umbra, & numquam in eodem statu permanet. Nec uero ullum præterire diem, qui propria aliqua molestia, aut incommodo notari non possit, testis est illa
Math.6. Christi domini uox, Sufficit diei malitia sua. Etsi conditionem humanæ uitæ declarat ipsius Domini monitum illud, quo crucem
Luc.9. quotidie sumi, seque docuit sequi oportere. Vt igitur quisque sentit, quam laboriosa sit & periculosa hæc uiuendi ratio, ita facile persuadebitur fideli populo malorum liberationem a Deo implorandam esse, præsertim cum nulla re magis ad orandum adducantur homines, quam cupiditate, & spe liberationis eorum incommodorum, quibus premuntur, aut quæ impendeant. Est enim hæc insita ratio in animis hominum, ut in malis statim ad
Psal.82. Dei auxilium confugiant. Qua de re est illud scriptum; Imple facies eorum ignominia, & quærent nomen tuum Domine. Sed si illud fere sua sponte faciunt homines, ut in periculis & calamitatibus inuocent Deum, certe, quo modo id recte facere possint,

ab iis, quorum fidei ac prudentiæ commissa est eorum salus, maxime docendi sunt. Non enim desunt qui contra Christi domini iussum præpostero utantur ordine precationis. nam qui iussit nos ad se confugere in die tribulationis, idem orationis ordinem nobis præscripsit: uoluit enim ut prius quam precaremur ut nos liberaret a malo, peteremus uti nomen Dei sanctificaretur, & adueniret regnum eius, & reliqua postularemus, quibus quasi gradibus quibusdam in hunc locum peruenitur. sed quidam, si caput, si latus, si pes condoluit, si rei familiaris iacturam faciunt, si minæ, si pericula ab inimicis intenduntur, in fame, in bello, in pestilentia, omissis mediis dominicæ precationis gradibus tantum petunt ut ex illis eripiantur malis. at huic consuetudini repugnat Christi domini iussum: Quærite primum regnum Dei. Itaque qui recte preces faciunt, cum deprecantur calamitates, incommoda, malorum depulsionem, id referunt ad Dei gloriam. Sic Dauid illi precationi; Domine ne in furore tuo arguas me; subiecit rationē qua se Dei gloriæ cupidissimum ostendit: inquit enim: Quia nō est in morte, qui memor sit tui, in inferno autem quis cōfitebitur tibi? Et idem, cum oraret Deum sibi ut misericordiam impertiret, subiungit illud: Docebo iniquos uias tuas, & impii ad te conuertentur; Ad hāc orandi salutarem rationem, & ad exemplum Prophetæ incitandi sunt fideles auditores, & simul docendi, quātum intersit inter infidelium, & Christianorum hominum preces. Petunt uehementer illi etiam a Deo, ut possint ex morbis, uulneribusque conualescere, sibi ut ex urgentibus, uel imminentibus malis euadere liceat; sed tamen illius præcipuam spem liberationis ponunt in remediis, natura, uel hominum industria comparatis: quin etiam sibi datum a quouis medicamentum, etiam si cantionibus, si ueneficiis, si dæmonum opera confectum sit, sine ulla religione adhibent, modo aliquā ualetudinis spes ostendatur. longe alia est ratio Christianorum, qui in morbis, & in omnibus aduersis rebus habent summum perfugium, & præsidiū salutis Deum, unum illum omnis auctorē boni, & liberatorem suū agnoscunt, ac uenerantur; remediis uero quæ inest ad sanādum uis, insitam a Deo esse pro certo habent, tātumque illa ægrotis prodesse existimant, quantum ipse uoluerit Deus. est enim a Deo data hominum generi medicina, qua morbos sanaret. Hinc est illa Ecclesiastici uox; Altissimus creauit de terra medicinam, & uir prudens non abhorrebit illam. Itaque qui Iesu Christo nomen dederunt, nō in illis remediis summam spem reponunt recuperandæ ualetudinis, sed

Psal. 49.
Matth. 6.
Psal. 6.
Psal. 50.
Eccle. 38.

sed ipsi medicinæ auctori Deo maxime confidunt. Quare etiam in diuinis litteris reprehenduntur ii, qui, medicinæ fiducia, nullum
2.Paral.16 Dei auxilium requirunt: immo uero, qui uitam agũt ex diuinis legibus, abstinent omnibus remediis, quæcũque ad curationem a Deo non adhibita esse constet. quod si etiam eorum usu medicamentorum illis sit explorata spes sanitatis, tamen ab iis, ut cantionibus & dæmonum artificiis, abhorrent. Ad id autem fideles cohortari oportet, ut Deo cõfidant: ea enim re iussit nos beneficentissimus parens liberationem malorum postulare, ut in eo ipso, quod iussit, spem etiã impetrationis haberemus. multa sunt in sacris litteris huius rei exempla, ut qui minus rationibus adducuntur ad bene sperandum, exemplorum multitudine cõfidere cogantur. Abraã, Iacob, Loth, Ioseph, Dauid sunt in oculis, locupletissimi testes diuinæ benignitatis. sacræ noui testamenti litteræ tam multos enumerant, qui ex maximis discriminibus erepti sunt, piæ põdere precationis, ut res exemplorum commemoratione non egeat. una igitur illa Prophetæ sententia contenti erimus, quæ uel infirmissimum quemque confir-
Psal.33. mare potest; Clamauerũt enim, inquit, iusti, & Dominus exaudiuit eos, & ex omnibus tribulationibus eorum liberauit eos. Sequitur huius uis & ratio petitionis, ut fideles intelligant, nõ omnino petere nos hoc loco, ut a malis omnibus liberemur. sunt enim quædam, quæ communiter mala putantur; quæ tamẽ sunt illis fructuosa, qui
2.ad Cor.12 patiuntur, ut ille stimulus qui Apostolo erat adhibitus, ut Dei gratia adiuuãte uirtus in infirmitate perficeretur. hæc, si cognita sit eorum uis, summa uoluptate pios afficiunt: tantum abest, ut a Deo petant, ut auferantur. Quare tantum ea mala deprecamur, quæ nullam animæ utilitatem afferre possunt, reliqua minime; modo aliquis inde salutaris fructus existat. Omnino igitur huic uoci ea subiecta uis est, ut a peccato liberati, a tentationis etiam periculo, ab intimis, externisque malis eripiamur, ut tuti simus ab aqua, ab igne, a fulgore, ne grando noceat frugibus, ne annonæ caritate, seditionibus, bello laboremus: petimus a Deo, ut morbos, pestem, uastitatem arceat, uincula, carcerem, exilium, proditiones, insidias, ceteraque omnia prohibeat incommoda, quibus maxime terreri, ac premi solet hominum uita; omnes denique flagitiorum & facinorum causas auertat. neque hæc solum, quæ omnium consensione mala sunt, deprecamur: sed illa etiam, quæ pene omnes bona confitentur, diuitias, honores, ualetudinem, robur, hanc ipsam uitam, petimus, inquam, ne ad malum & ad animæ nostræ exitium hæc conuertantur. Oramus etiam

etiam Deum, ne morte opprimamur repentina, ne in nos iram Dei cōcitemus, ne, quæ impios manent, supplicia subeamus, ne igne purgatorii torqueamur, a quo ut alii liberentur, pie & sancte precamur. hanc petitionem & in Missa, & in Litanijs sic interpretatur Ecclesia, nos uidelicet ea præterita, præsentia, futura mala deprecari. Nō uno autem modo Dei nos benignitas eripit a malis: nam impendentes prohibet calamitates: quomodo legimus magnum illum Iacob esse liberatum ab inimicis quos in illum concitarat Sichiamitarū cædes: extat enim illud, Terror Dei inuasit omnes per circuitum ciuitates, & non sunt ausi persequi recedentes. Et quidem beati omnes, qui cum Christo domino in cælis regnant, omnibus malis Dei ope liberati sunt. nos autem, qui in hac peregrinatione uersamur, ab omnibus incommodis solutos esse minime uult, sed eripit a quibusdam. etsi sunt instar liberationis malorum omnium ea solatia, quæ dat interdum Deus iis, qui rebus premuntur aduersis. His se consolabatur Propheta, cum illa dicebat, Secundum multitudinem dolorū meorum in corde meo consolationes tuæ lætificauerunt animam meam. Præterea a malis homines liberat Deus, cum illos in summū discrimen adductos integros seruat, & incolumes: quod & pueris illis in ardentem fornacem coniectis, & Danieli contigisse legimus; quem Leones nihil læserūt, quemadmodum neque pueros flamma uiolauit. Malus uero etiam ex sententia sanctorum Basilii magni, Chrysostomi, & Augustini præcipue dicitur dæmon, quod hominū culpæ, idest sceleris, & peccati auctor fuit: quo etiā ministro utitur Deus in repetendis pœnis a sceleratis & facinorosis: dat enim Deus omne malum hominibus, quod illi peccati causa patiūtur. in quam sententiam loquuntur diuinæ litteræ illis uerbis; Si erit malum in ciuitate, quod Dominus non fecerit? item, Ego dominus, & non est alter, formans lucem, & creans tenebras, faciens pacem, & creans malum. Malus quoque dicitur dæmon ob eam causam, quod, etsi nihil eum læserimus, tamen perpetuum bellum nobis infert, & capitali nos insectatur odio. quod si nobis & fide armatis, & innocentia tectis nocere non potest, tamen nullum finem facit tentandi nos externis malis, & quacūque potest ratione diuexandi. quamobrem Deum precamur, ut nos a malo liberare uelit. Dicimus autem a malo, nō a malis, ob id, quod mala quæ in nos a proximis proficiscuntur, illi assignamus tamquam auctori & impulsori. quo minus etiā proximis irasci debemus: quin odium & iracundiam in ipsum satanam conuertere oportet, a quo homines ad inferendam iniuriam impelluntur:

Gen. 35.
Psal. 93.
Dan. 3.
Dan 6.
Dan. 3.
Amos 3.
Isa. 45.

impelluntur. Itaque ſi te aliqua re læſerit proximus, cum preces facis parenti Deo, pete ut nō modo te liberet a malo, ideſt ab iis, quas tibi proximus imponit, iniuriis; ſed illum ipſum eripiat proximum ex Diaboli manu, cuius impulſu homines in fraudem inducuntur. Illud deniquè ſciendum eſt, ſi in precibus & uotis non liberamur à malis, debere nos, quæ premant, ferre patienter, intelligentes placere diuino numini, ut toleranter ea patiamur. Quare minime nos indignari, aut dolere par eſt, quod preces noſtras non audiat Deus, ſed omnia ad eius nutum ac uoluntatem referre oportet, exiſtimantes id utile, id eſſe ſalutare, quod Deo placet, ut ita ſit, non autem id, quod ſecus nobis uideatur. Poſtremo docendi ſunt pii auditores, dum in hoc uitæ curriculo uerſamur, eos ad omne incommodorum & calamitatum genus non ſolum æquo, ſed etiam gaudenti animo
2.ad Tim.3. ferendum paratos eſſe debere. Omnes enim, inquit, qui pie uolunt
Act.14. uiuere in Chriſto Ieſu, perſecutionem patientur. Item; Per multas tri
Luc.24. bulationes oportet nos intrare in regnum Dei. Rurſum; Nonne hæc oportuit pati Chriſtum, & ita intrare in gloriam ſuam? Non enim æquum eſt, ſeruum maiorem eſſe domino ſuo: ſicuti turpe eſt, e ſententia S.Bernardi, mēbra eſſe delicata ſub ſpinoſo capite. Præclarum illud eſt exēplum Vriæ propoſitum ad imitandū, qui, adhortāte Da
2.Reg.11. uide, domi ut ſe contineret, inquit: Arca Dei & Iſrael & Iuda habitant in papilionibus, & ego ingrediar domum meam? His inſtructi rationibus, ac meditationibus, ſi ad orandum ueniemus, illud aſſequemur, ut, ſi minus undique cincti, maliſque circumdati, quemadmodum tres illi pueri intacti ab igne, ſic nos inuiolati ſeruemur; certe, ut Machabei, caſus aduerſos conſtanter ac fortiter feramus. In contumeliis, & cruciatibus ſacros imitabimur Apoſtolos, qui cæſi
Act.5. uerberibus, uehementer lætabantur; quod digni habiti eſſent qui pro Chriſto Ieſu contumelias paterentur. ſic nos ita comparati cane-
Pſal.118. mus illa ſumma animi uoluptate; Principes perſecuti ſunt me gratis, & a uerbis tuis formidauit cor meum: lætabor ego ſuper eloquia tua, ſicut qui inuenit ſpolia multa.

AMEN.

Hanc uocem, ſicuti eſt, ſignaculum orationis Dominicæ appel-
S.Hieronym. lat ſanctus Hieronymus in Commentariis in Matthæum. Quare ut admonuimus antea fideles de præparatione quæ adhibenda ſit prius quam aggrediantur ad diuinam precationem; ſic nunc faciendum duximus, ut clauſulæ ac finis ipſius precationis cauſam, rationemq; cognoſcant. Non enim pluris eſt diuinas preces diligenter ordiri, quam

quam religiose absoluere. sciat igitur fidelis populus multos esse, & Eccle,7.
eos uberes fructus, quos ex dominicæ orationis fine percipimus. sed
omnium uberrimus ac lætissimus fructus est eorũ impetratio, quæ
postulauimus, de quo supra satis dictum est. Non solum autem con
sequimur postrema hac parte precationis, ut nostræ preces audian-
tur, sed quædam etiam maiora ac præclariora, quam ut uerbis expli-
cari possint. nam cum orando homines cum Deo colloquantur, ut
sanctus Cyprianus ait, fit quodam inexplicabili modo oranti diuina
maiestas propior, quam ceteris; quem præterea singularibus ornat
muneribus, ut qui pie Deum orant, quodam modo cum iis, qui ad
ignem accedunt, comparari possint: qui si algent, calescunt, si ca-
lent, æstuant: sic illi assistentes ad Deum pro modo pietatis, ac fidei
ardentiores euadunt: inflammatur enim eorum animus ad Dei glo-
riam, mens illustratur admirabilem in modum, omnino cumulan-
tur diuinis muneribus. est enim illud proditum sanctis litteris, Præ- Psal.20.
uenisti eum in benedictionibus dulcedinis. Exemplo est omnibus
magnus ille Moses, qui a Dei congressu & colloquio digrediens di- Exod. 34.
uino quodam fulgore collucebat sic, ut Israelitæ eius oculos, & os 2. ad Cor. 3
intueri non possent. Omnino qui uehementi illo studio preces fa-
ciunt, Dei benignitate ac maiestate admirabiliter perfruuntur. Ma-
ne astabo, inquit Propheta, & uidebo, quoniam non Deus uolens Psal.5.
iniquitatem tu es. hæc quo magis noscunt homines, eo Deum ue-
hementiori cultu ac pietate uenerantur; eo etiam sentiunt iucũdius
quam suauis sit Dominus, & quam uero beati sint omnes, qui sperãt
in eo; tum uero clarissima illa luce circumfusi, quanta sit eorum hu
militas, quanta sit Dei maiestas, considerant: est enim illa sancti Au- S.August.
gustini regula: Nouerim te, nouerim me. Itaque fit ut suis uiribus
diffidentes, totos se committant Dei benignitati, minime dubitãtes,
quin is ipsos paterna illa sua, & admirabili charitate cõplexus, abun-
danter ijs omnia suppeditet, quæ sint ad uitam, & salutem necessa-
ria, hinc se ad agendas Deo gratias conuertant quantas animo maxi
mas capere possunt, quantas oratione complecti: quod magnum
Dauidem fecisse legimus: qui cum ita precationem instituisset, Sal-
uum me fac ex omnibus persequentibus me, sic eam absoluit, Con- Psal.7.
fitebor Domino secundum iustitiam eius, & psallam nomini Domi
ni altissimi. Sunt eiusmodi sanctorum preces innumerabiles, quarũ
exordium est timoris plenum, clausula spei bonæ, lætitiæque referta:
ta: sed mirabile est quam eo in genere eniteant Dauidis ipsius preca-
tiones.

Psal. 3. tiones. nam cum metu perturbatus sic orare esset exorsus, Multi insurgunt aduersum me, multi dicunt animæ meæ, non est salus ipsi in Deo eius: confirmatus aliquando, gaudioque perfusus, subiunxit paulo post, Non timebo millia populi circumdantis me. alio etiã psalmo, suam cum deplorasset miseriam, ad extremum Deo confi-
Psal. 4. sus, incredibiliter lætatur spe sempiternæ beatitudinis; In pace, in
Psal. 6. id ipsum, inquit, dormiam & requiescam. Quid illa? Domine ne in furore tuo arguas me, neque in ira tua corripias me; quanto cum tremore, & pallore Prophetam dixisse credendum est? Contra, quæ deinceps sequuntur, quam fidenti ac lætanti animo? Discedite a me, inquit, omnes, qui operamini iniquitatem; quoniam exaudiuit Dominus uocem fletus mei. Cum uero Saulis iram, furoremque pertimesceret, quam humiliter ac demisse Dei opem implorabat:
Psal. 53. Deus in nomine tuo saluum me fac, & in uirtute tua iudica me. & tamen hilare ac fidenter in eodem psalmo subiecit; Ecce enim Deus adiuuat me, & Dominus susceptor est animæ meæ. Quare qui se confert ad sacras preces fide, speque munitus, parentẽ adeat Deum, ut se id consequi posse, quod ei opus sit, nullo modo diffidat. Sunt autem in extremo hoc diuinæ precationis uerbo, AMEN, multa quasi semina quædam earum rationum, cogitationumque, quas diximus. & quidem adeo frequens fuit hæc Hebræa uox in ore Saluatoris, ut spiritui sancto placuerit ut in Ecclesia Dei retineretur. cui uoci illa quodam modo subiecta sententia est: Scito tuas auditas esse preces. habet enim uim respondentis, & illum, qui precibus, quod uelit, impetrarit, cum bona gratia dimittentis Dei. Hanc sententiam perpetua Ecclesiæ Dei consuetudo comprobauit, quæ in sacrificio Missæ, cum pronunciatur oratio Dominica, non rei sacræ ministris, quorum partes sunt illa dicere, Sed libera nos a malo, attribuit hanc uocem AMEN, sed ipsi sacerdoti, accommodatam, reseruauit; qui cum Dei & hominum sit interpres, Deũ exoratum esse populo respondet. Nec tamen hic ritus communis est omnium precationum, quippe cum in ceteris ministrorum sit munus respondendi, Amen; sed proprius dominicæ orationis. nam in aliis precibus consensum modo, desideriumque significat, in hac responsio est, Deum orantis postulationi consensisse. Ac uarie quidem a multis est interpretatum hoc uerbum, Amen. Septuaginta interpretes uerterunt, fiat: alij reddiderunt, uere: Aquila, fideliter, conuertit. Sed parui refert, hoc, an illo modo sit redditum;

modo habere intelligamus eam uim, quam diximus, confirmantis sacerdotis concessum id esse quod petebatur. cuius sententiæ testis est Apostolus in epistola ad Corinthios. Quotquot enim, inquit, 2. ad Cor. 1. promissiones Dei sunt, in illo est, ideo & per ipsum Amen Deo, ad gloriam nostram. Est etiam hæc nobis accommodata uox, in qua inest confirmatio quædam earum petitionum, quas adhuc adhibuimus: quæ etiam eos reddit attentos, qui dant operam sacris precibus: fit enim sæpe, ut in precatione distracti homines uarijs cogitationibus, alio traducantur. immo uero summo studio petimus hac ipsa uoce, ut omnia fiant, idest concedantur, quæ antea petiimus; uel potius intelligentes nos iam impetrasse omnia, ac sentiétes præsentem uim diuini auxilii, illud una cum Propheta canimus; Ecce Psal. 53. enim Deus adiuuat me, & Dominus susceptor est animæ meæ. Nec est quod quisquam dubitet, quin & nomine filij sui, & uerbo, quo sæpissime is usus est, moueatur Deus, qui semper, ut ait Apostolus, Ad Heb. 5. exauditus est pro sua reuerentia.

ERRATA ITA CORRIGENDA.

Pagina 7. uersu 39. Parochos: lege Parochus. 9. 10. cum qui: cum, qui. 16. 7. dixit, facta: dixit, et facta. 19. 36. cũ: sũ. 36. 35. in: delendũ. 49. 22. liberi: libri. 50. 12. Ego: Ergo. 61. 14. die: dic. 63. 15. altissimi: altissimo. 68. 29. habitabis: habitat. 73. 20. uiuificabitur: uiuificatur. 73. 38. est: delendum. 78. 14. apostolis: Apostolis. 79. 29. explicari: explicare. 83. 32. nullius: nullis. 85. 31. apta: aptæ. 88. 19. indicet: indicet. 96. 36. apte: apti. 97. 1. propterea: præterea. 98. 11. magni: magno. 98. 39. profitentur: profitemur. 100. 18. adimaduertimus: animaduertimus. 100. 27. egrediens: egredientes. 101. 30. formam: formam. 101. 35. diuinus: diuinitus. 36. exprimendũ: exprimendã. 38. propter: præter. 103. 39. Testatur: testantur. 105. 32. baptizari: baptizare. 117. 19. quod: quam. 124. 4. eam: cum. 137. 10. si in hoc: si hoc. 140. 2. corpus ita: corpus et sanguiné ita. 145. 38. conseruauit: consecrauit. 156. 13. collocatis: collatis. 156. 20. sperandam: sperandum. 157. 6. illius: illis. 162. 38. rei: &c. 163. 4. cõfideremus: cõsidere mus. 169. 37. a quo: a qua. 170. 34. penitus: pænitens. 172. 23. peccata: peccatũ. 188. 25. retribuat: tribuat. 191. 6. pareat: pareat. 191. 39. Quare: quã rem. 192. 8. nobis: uobis. 195. 2. ipsis: ipsius. 198. 9. ea: eam. 202. 18. solemne: solemnem. 206. 16. initiari: initiare. 207. 26. suis: sui. 207. 39. initiantur: initiatur. 213. 5. formæ: forma. 224. 1. uerum: uirum. 224. 25. doceretur: doceremur. 229. 37. figenda: figenda. 235. 14. est. Primum: est, primũ. 15. exponatur: exponantur. 249. 8. debeat: debeant. 278. 11 homines: hominis. 298. 13. afferunt: afferant. 312. 29. Dei: dici. 315. 31. manu: manus. 322. 28. hoc: hæc. 326. 2. postulante: postulantem. 341. 34. parcamus: parcamus. 344. 9. quantũ: quantum. 358. 28. pronũciauit: pronũciatur.

Loca in margine citata, ita corrigenda.

Pag. 4. 2. ad Cor. 2. 1. ad Cor. 2. 8. 2. ad Cor. 2. 2. ad Cor. 4. 10. Exod. 32. Exod. 33. 28. Exod. 44. Ezech. 44. 43. ad Rom. 5. ad Rom. 6. 66. ad Heb. 3. ad Heb. 13. 85. 1. ad Tim. 2. 1. ad Tim. 3. 104. 1. Pet. 4. 1. Pet. 1. 108. Marc. 9. Marc. 10. 108. ad Coloss. Ad Coloss. 2. 113. Io. 23. Io. 13. 111 ad Rom. 8. in 2. citatione, ad Rom. 6. 114. 2. ad Tim. 3. 2. ad Tim. 4. 115. 2. ad Philipp. pen. 3. deleatur hęc citatio. 119. Io. 8. Io. 9. 116. ad Rom. 5. ad Rom. 6. 124. Psal. 64. Psal. 44. 134. Io. 23. Io. 13. 149. Sap. 26. Sap. 16. 149. Io. 11. Io. 6. 155. Marc. 24. Marc. 14. 156. Psal. 38. Psal. 39. 157. sacramentum: sacrificium. 160. Hieron. 26 Hierem. 26. 166. Luc. 3. Luc. 13. 167. Ezech. 38. Is. 38. 170 confessione: contritione. 183. Io. 2. 1. Io. 2. 184. Exod. Exod. 32. 185. ad Tim. 2. 2. ad Tim. 2. 211. 1. ad Cor. 14. 1. ad Cor. 15. 214. Gen. 23. Gen. 22. 217. 1. ad. Cor. 6. 1. ad Cor. 7. 220. 2. ad Tim. 1. 2. ad Tim. 4. 220. 2. ad Tit. 1. Ad Tit. 2. 228. Malach. 8. Matth. 8. 228. Iob. 17. Iob. 42. 230. Act. 17. Act. 7. 232. Psal. 36. Psal. 26. 233. Iosue 2. Iosue. 14. 233. 4. Reg. 21. 4. Reg. 13. 234. Io. 16. Io. 17. 242. 1. Pet. 3. 2. Pet. 3. 245. Matth. 19. Matth. 12. 253. Ecclesiastici 4. Ecclesiastici 44. 255. ad Hebr. 1. ad Hebr. 13. 255. Matth. 2. Matth. 23. 268. 2. Reg. 2. 2. Reg. 12. 268. Luc. 51. Luc. 21. 268. Matth. 18. Matth. 5. 275. 1. ad Thess. 5. 2. ad Thess. 3. 280. Psal. 99. Psal. 100. 281. Matth. 27. Matth. 22. 281. Marc. 17. Marc. 12. 284. ad Rom. 2. ad Rom. 8. 289. Exod. 50. Exod. 1. 358. Isa. 48. Isa. 49. 324. Matth. 16. Matth. 26. 327. Luc. 10. Luc. 9. 335. Matth. 29. Matth. 26. 335. Prou. 8. Prou. 9. 341. ad Rom. 8. ad Rom. 9. 344. Dan. 3. Dan. 4. 346. Matth. 5. Marc. 5.

Contri-

Solis

Ma-

Operibus

Re-

Sati-

FINIS.

